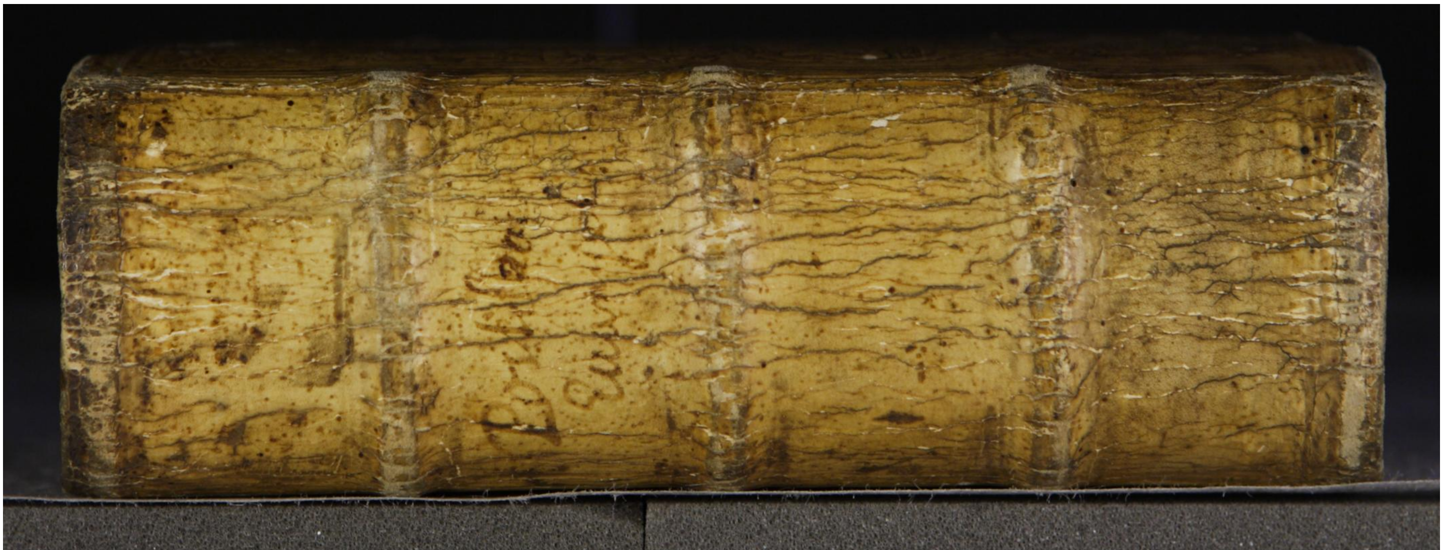

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

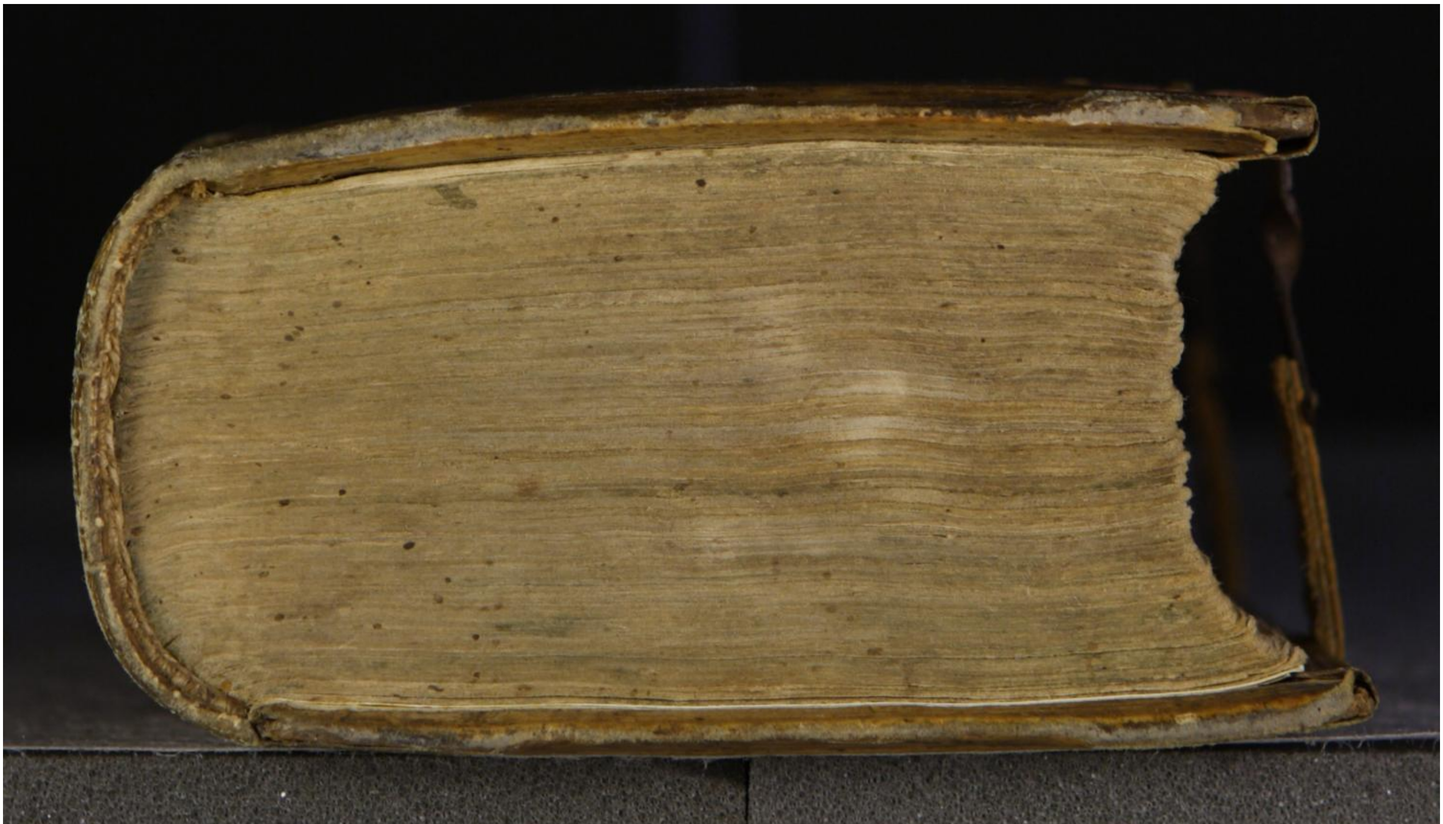
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

B.D.I 499. ~~B.D.~~ 879.
L.N.
6 I 5 200
Box

Meinem außbündigen
von herzen lieben und
in geheim vertrauten
freund herren Georgio
Hübler verehre ich dieses
büchlein zu ewigem ge-
dechtnus

Jeremias Wernerus
Deutscher Pfarrer alhier
auff d. Kuttenberge

Kay Høgs eks.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Orão Salomonis pro vita necessarijs

Prov: 30 cap:

Hæc dn̄e posco Deus q nolis ipse negare
Donec in hospitio, corporis exul ago
Sint procul à vano syncera viscera corde,
Nec verbum mendax lingua sit ausa
Non me divitijs oneres, nec paupere vita. log
Sed tribuas victus certa alimenta mihi
Ne si forte satur fiero, plenusq bonis,
Immemor et Domini q sit et unde venit
Aut si pauperie forsan defessus egens iniquâ
Fur violem summi nomina sancta Dei.

Psalm 51.

Os aperi linguamq sacro mihi flamine solve.
Prædicet ut laudes Christe benigne tuas.

Findes kun i Universitetsbiblioteket i Breslau

6^I - 200

Box

LN 879
M

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

POSTILLA SEV ENARRATIO EVANGELIORVM, QVAE

in Dominicis diebus, & in Feſtis Sanctorum, uſitatè in Eccleſijs Dei proponuntur, in gratiam piorum miniſtrorum Euangelij, conſcripta per

NICOLAVM HEMMINGIVM.

PRAEFIXA EST EIVSDEM COMMONEFACTIO AD MINISTROS VERBI, de perpetuo Eccleſiæ Chriſti conſenſu, in doctrina & uero cultu Dei, ne opinionum uarietate, & ſectarum multitudine offenſi uel confeſsionem abijciant, uel ſegnius officium faciant.

Christophori Solarij V.I.D.

ANNO M. D. LXVII.

~~Jeremias Wernerus past. German.~~
~~Zu Kuttenbergk in Böhmen~~

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Kay Høegs Samling.

OMNIB

DEI ET M

CHRISTI, IN

Dania ac Norvegia,

lectis, gratiam, miſeri

tre & Domino no

optat Nicolaus

Euangeli

H

PRODE

ſeruare,

ruum C

ſti conſ

vero D

hac maxima opinio

cit, vt multi non pe

dubitantes cuinam c

gant. Nam dum ali

ctant (de cuius ſapien

tur non ſine aliorũ co

ex alto deſpiciunt) ſi

eo affectu, quo que

intelligunt, aut aduc

& pietatem æſtimen

tates, ſiniſtræ ſuſpici

dictæ cupiditas : q

omnia miſcentur. E

modum (vt alia ta

Euangelij hoſtes i

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

OMNIBVS SERVIS DEI ET MINISTRIS IESV CHRISTI, IN INCLYTIS REGNIS *Dania ac Noruegia, ſuis fratribus in Chriſto dilectis, gratiam, miſericordiam & pacem à* Deo *patre & Domino noſtro* IESV CHRISTO, *optat* Nicolaus *Hemmingius miniſter Euangelij in* Academia *Hafnienſi.*

PRODEST INPRIMIS OBſeruare, cariſſimi fratres, perpetuum Catholicæ Eccleſię Chriſti conſenſum in doctrina & vero Dei cultu: præſertim in hac maxima opinionum varietate, quæ facit, vt multi non peſſimi angantur animis, dubitantes cuinam cœtui ſe ſocios adiungant. Nam dum alij alium magiſtrum iactant (de cuius ſapientia & pietate gloriantur non ſine aliorũ contemtu, quos tanquam ex alto deſpiciunt) fit, ut cœco iudicio pro eo affectu, quo quenquam illis aut fauere intelligunt, aut aduerſari, eius eruditionem & pietatem æſtiment. Hinc naſcuntur ſimultates, ſiniſtræ ſuſpiciones, odia, iurgia, uindictæ cupiditas: quibus ſurſum deorſum omnia miſcentur. Ex qua re duplex incommodum (vt alia taceam) naſcitur. Nam & Euangelij hoſtes in ſua pertinacia impieta-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

teq́ʒ confirmantur, & infirmiores ac imperitiores, qui magis propenſi ad amplexandam veritatem erant, non parum perturbantur, fluctuantes & incerti, quibus ſe potiſſimum partibus adiungant. Inter quos non pauci quaſi nihil certi de tota religione tradi ſtatuí ue poſſit, non modò de omnibus eius partibus, ſed etiam de omnibus religionibus dubitare incipiunt. Hîc noſtrum officium eſt, fratres dilecti, & precibus noſtris & admonitionibus iuuare infirmos, ne hac turba & colluuione opinionum offenſi, ruant præcipites in certum interitum. Huic malo potiſſimum medetur perpetua Catholicæ Eccleſiæ conſenſus in doctrina & vero Dei cultu obſeruatio. Vt enim vnus eſt tantùm Deus: ita & vna æterna, conſtans & minimè fallax Dei veritas, vna religio vera, vna fides, vna rectè viuendi regula, & vna Chriſti Eccleſia, quæ ſola verum colendi Deum modum nouit. Huius Eccleſiæ qui non eſt ciuis, gratia & ſalute excidit, quantumuis magnos ſe habere magiſtros gloriatur. Contrà, qui in hoc cœtu Deum ſpiritu & veritate colit, gratiæ & ſalutis hæres eſt, etiamſi bubulcum magiſtrum habeat. Non enim hæc res pendet ab hominis vel dignitate, vel indignitate: ſed à magiſterio ſpiritus Chriſti, qui ſuum purum verbum & ſincerum nobis

vitæ

vitæ & ſalutis regulam eſſe voluit. In quo verbo & cultu verbo tradito, ſummus fuit omnium ſanctorum Patriarcharum ante diluuium & poſt diluuium, Prophetarum, Apoſtolorum, atque adeo omnium piorum conſenſus: quorum doctrinam & cultum, ſi nos verè retinemus, poſſumus iure in Chriſto gloriari, quòd ſimus ciues Eccleſiæ Ieſu Chriſti, etiamſi totus mundus nos exoſos habeat, & tanquam hæreticos execretur. Volo igitur, fratres, de hoc perpetuo conſenſu nõnulla dicere, vt certò nobis conſtet, an in eo conſenſu Catholicæ Eccleſiæ ſimus, nec ne: aut aduerſarij noſtri, qui, cùm iactant ſuos magiſtros (quos Patres vocant) ferro & igne curſum doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ intercludere conantur. In huius Argumenti tractatione multa ſanè concurrunt, quæ huc tanquam ad ſcopum collimant. Hîc enim neceſſariò quæritur, quiſnam ſit ortus veræ religionis: quæ certitudo: quantus conſenſus omnium ætatum Eccleſiæ in eadem doctrina: quibus artibus Satan veram religionem oppugnare ſoleat: deniq; qua prudentia pij aduerſus Satanæ inſidias & fraudes vti debeant: ne, quemadmodum primi parentes fecerunt, ſinamus nos πιθανολογίαις à fontibus ſalutis ad ciſternas Diaboli, humanas traditiones & ἐθελοθρησκείας abduci.

A quo autem ortum habeat vera religio
attingendum non eſſet, niſi tantus fuiſſet o=
lim, & hodie eſſet hominum et Diabolorum
furor, quòd auſi ſint religiones inſtituere pro
cœco ſuæ rationis ſenſu, quas ferro & igne
tuentur: ac eam religionem, quæ à ſolo Deo
eſt, perſequuntur, vt vaticinium compro-
bent, quod editum fuit de ſemine ſerpentis
morſuro calcaneum ſeminis mulieris. His
multò rectius iudicauit prophanus Socra=
tes, qui cùm apud Xenophontem interro=
garetur, quænam eſſet vera religio, reſpon-
dit eam eſſe, quam ipſe Deus inſtituit. Nam
cùm Dominus clarè apud Prophetam dicit,
ſe abominari doctrinam et cultus hominum,
extra omnem controuerſiam ſit nobis, quòd
uera atq; perpetuò conſtans religio ab ipſo
æterno Deo ortum habeat. Apollo Pythius
ab Athenienſibus interrogatus, quas potiſ=
ſimum religiones tenerent, reſpondit eas,
quæ eſſent in more maiorum. Cùm rurſus
obijcerent, morem maiorum ſæpe muta-
tum eſſe, ait optimum ſequendum. Nam,
vt ait Heſiodus, νόμος ἀρχαῖος ἄριστος. Ad
eundem modum hodie aduerſarij antiquita-
tem iactant, autoris veræ religionis nomine
ſuppreſſo, qui potius cum Socrate reſponde=
re, quàm cum impuro Dæmone deberent.
Nam vt Satan: ita & illi antiquitatis autori=
tate

tate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tate ad ſtabiliendos errores abutuntur. Verum quidem eſt, antiquiſſimam religionem optimam eſſe, modò ab optimo Deo ortum habeat, & non ab antiquo ſerpente, qui à principio ſuam religionem in mundum ex diametro cum diuina religione pugnantem inuexerat. Quare diſcernendum eſt inter duplicem antiquitatem. Vna enim ad Deum: altera ad Satanam refertur. Prior illa antiquitatum omnium longe vetuſtiſſima eſt, vt quæ nec principium nec finem habeat. Ex hac vetuſtiſſima antiquitate prodijt veritas Dei, qua docetur, quæ nam ſit vera religio, cui confirmandæ Deus miranda teſtimonia addidit, quæ eſſent veluti perpetua quædam & authentica ſigilla veritatis diuinæ. Poſterior eſt, quæ principium habuit, & finem habitura eſt: ex qua prodijt omnis ſuperſtitio & impietas. Vtraq; hæc antiquitas habet ſuos propagatores veluti Patriarchas quoſdam, quos poſteriores, Patres appellarunt, de quibus non parum gloriantur. Papiſtæ ſemper in ore habent patres: in omni controuerſia de doctrina & cultu Dei ad eos tanquam ad extremam ancoram cōfugiunt. Nos quoq; patres agnoſcimus: ſed inter nos & illos ingens eſt diſcrimen. Nos enim eos Patres profitemur, qui à Deo acceptam religionem fideliter tradiderunt poſteris, vt ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

patriarchæ, ſancti Reges, Prophetæ, Chriſtus ipſe & Apoſtoli: hos ſolos patres veneramur, à quorum ſententia diſcedere, ſalute excidere iudicamus. De Patribus, qui tempora Apoſtolorum ſecuti ſunt, iudicamus iuxta regulam Ambroſij. Nos noua omnia, quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus: quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quod docemus, & nos id deteſtabile iudicemus. Et iuxta hanc Pauli regulam: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit: illi autem, vt fucum faciant ſimplicioribus, interrogandum eſſe dicunt de ſemitis antiquis, non eſſe limites antiquos tranſgrediendos, quos fixerunt Patres & maiores noſtri. Quod ſi id minimè licere in agrorum finibus certum eſt, quantò minus id licere in religionis limitibus iudicabitur? Verùm nos limites, quos fixit autor religionis Deus; quos acceptos diuinitus tuebantur ſancti Patriarchæ, & Apoſtoli: à quib. apros & lupos inuicta animi fortitudine repulerũt ſancti martyres (inter quos primum locum obtinet ſanctus Abel) denicꝫ quos filius Dei ſuo precioſo ſanguine ſtatuit, non tranſgredimur: ſed intra illos manemus conſtantes. At fines, quos antiquus ſerpens cum ſua ſobole fixit, tranſgredimur, intra quos non niſi mera damnatio clauditur. Religionem igitur
veram

veram ad Deum, qui antiquus dierum deno minatur à Daniele, referimus. Vnde conſtabit & eam antiquiſſimam eſſe, & ſui autoris naturam ingeniumq; referre. Quare vt conſtantiſſima eſt ſemper: ita ſui perpetuò ſimilis exiſtit.

Sed quænam illa eſt ſibi perpetuò conſtans religio, quæ eius ſumma, quæ partes? vox Dei & ſignum voci additum veram religionis & cultus Dei normam præſcribit. Semper enim Deo in more fuit ſuam voluntatem verbo, & externo aliquo ſigno hominibus patefacere. Quod enim verbum auribus ingerit, vt ad mentem tranſmittatur, idem ſignum oculis aſpiciendum proponit, vt veluti per feneſtras lux quædam in animum transfundatur: ut uox & ſignum ſit du plex verbum, vocale & aſpectabile, quorum finis & ſcopus unus eſt: ſed ſigni interpretatio ſemper è verbo ſolo petenda eſt. Hæc qualia ſunt, quinq; tempora, quibus Deus præcipuè ſuam vocem ſonuit & ſigna edidit, aper tiſſimè docebunt, vt ſunt ſtatus ante lapſum: tempus promiſſæ reparationis: tempus repetitæ promiſſionis: tempus reipublicæ Moſaicæ: ac deniq; tempus completæ promiſſionis, exhibito Ieſu Chriſto Domino noſtro. Hiſce quinq; temporibus eandem fuiſſe religionem & ſibi per omnia conſtantem, voce

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Dei & ſignis diuinis eſt oſtendendum.

Ante lapſum quando Adam ornatus erat imagine Dei, Deus homini & verbum tradiderat & ſignum. Verbum requirebat noticiam Dei, & obedientiam erga ipſum: prohibebat, ne quid tentaret homo contra Dei interdictum ſub comminatione pœnæ: habebat etiam uerbum, promiſſionem immortalitatis, quam promiſſionem fide amplectebatur Adam. Et arbor vitæ, vt aſpectabile uerbum, idem per oculos in mentem transfudit. Quæ omnia eò ſpectabat, ut Adam imaginem Dei tanquam in ſpeculo repręſentans, Deum perpetuò coleret & celebraret. Ex his conſtat, quòd vera religio ante lapſum hominis fuerit purus cultus Dei iuxta Dei verbum, cuius regula erat verbum & ſignum. Partes fuerunt agnitio Dei, fides promiſſæ immortalitatis, obedientia erga Deum interior & exterior. Finis, repręſentare imaginem Dei, ac eum prædicare & celebrare. Et fuit in eo ſtatu cultus Dei perfectiſſimus, qualis eſt futurus poſt reſurrectionem, niſi quòd tum nō quidem ſubſtantia, ſed gradibus, futurus eſt multò plenior. Hic cultus Dei, qualis eſt primo homini præſcriptus, à nobis etiam poſt lapſum requiritur. Neque ulla mutatio facta eſt in cultus ratione: ſed horribilis deprauatio ſecuta eſt in toto humano genere

poſt lapſum primorum parentum, vt hunc cultum plenè præſtare, imò ne ipſum incoare poſſit quiſquam, niſi ad arborem vitę, quę eſt Ieſus Chriſtus, ei acceſſus patefactus fuerit.

Lapſo igitur genere humano in primis parentibus, Deus rurſus ſuam uoluntatem patefecit verbo & ſigno: vnde diſcitur, quo cultu poſt lapſum voluerit coli. Verbo reprehendit tranſgreſſionem ſui mandati: verbo promiſſionem edidit de Meſſia, qui homo factus ſolueret lytron pro reatu Adæ, & reſtitueret homini imaginem Dei, quam peccando amiſerat. Signum adiecit uerbo, quod erat veluti aſpectabilis quædam concio de Meſſia. Hoc autem ſignum erat mactatio & oblatio pecorum & frugum terræ. Ex his ſequitur, quòd poſt lapſum Deus requirat omnino ſimilem cultum cum eo, qui fuit ante lapſum, licet ſuis gradibus eam perfectionem non habeat, quam ante lapſum habuit. Requirit enim hìc Deus agnitionem ſui, requirit agnitionem noſtri peccati: requirit agnitionem Chriſti, qui eſt loco arboris vitæ, quæ erat in Paradiſo; requirit fidem Meſſiæ, requirit ex fide obedientiam, vt paulatim magis magiſq; in homine reparetur imago Dei per Chriſtum, hoc eſt, vt in mente refulgeat firma Dei noticia: in anima ſancti-

tas:& in omnibus uiribus obedientia ex præſcripto verbi præſtanda. Hæc breuiter verbo & ſigno indicantur in principio Moſis. Nam olim οἱ παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν ὄντες, καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκῶντες, vt Platonis verbis utar: melius & ſolidius erudiebantur breuibus Aphoriſmis & ſymbolis, quàm nos longis concionibus. Fuit enim olim ea docendi ratio cùm Theologis, tùm Philoſophis communis & familiaris, vt id quod breuibus Aphoriſmis proponerent, idem certis ſignificarent ſymbolis. Lapſo homine hic Aphoriſmus propoſitus voce Dei eſt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Symbolum, quod quadam imagine idem ſignificabat, fuit oblatio diuinitùs patribus commendata.

Abel itaq; cùm ſuas offerret uictimas, in Aphoriſmum propoſitum reſpiciebat, & offerens hæc cogitabat. Primùm mortem victimæ intuens, admonebatur de morte, in quam inciderat genus humanum propter peccatum: unde haud dubiè ingens dolor in animo eius excitatus eſt. Deinde intuens ſanguinem victimæ admonebatur factæ promiſſionis de Meſſia: cuius merito & interceſſione placari iram Dei iuxta promiſſionem ſtatuit: vnde & conſolatio in corde nata eſt, & fides, qua Deo acceptus fuit per Ieſum

ſum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſum Chriſtum. Hac fide iuſtificatum ſola, veram ſanctitatem iuxta vocem Dei meditatus eſt, Deum prædicans & laudans propter iuſticiam & miſericordiam. Atq; ita Abel, imagine Dei in ſe quodammodo reparata, verum cultum Deo præſtitit, quem cultum poſtea morte ſua confirmauit. Nam cùm Cain frater & Hypocrita ipſum à confeſſione promiſſi ſeminis & vero cultu auocare ſtuderet, potius mortem oppetere voluit, quàm in impium fratris decretum conſentire, ſignificans hac ſua conſtantia, quòd is demum verè Deum colat, qui obedientiam erga Deum & Chriſti confeſſionem omnibus rebus mundi, atq; adeo vitæ ipſi, qua nihil homini carius eſſe ſolet, anteponat. Ex hoc ergo verbo & ſigno primis parentibus poſt lapſum tradito apparet, quod eadem religio fuerit eorum poſt lapſum, quæ ante lapſum erat. Etſi autem quædam circumſtantiæ externæ acceſſerunt propter deprauationem naturæ, & promiſſionem reparationis: tamen ſubſtantia cultus Dei eadem manebat, atque ad eundem finem tendebat, licet imperfectius. Hic cultus Dei purus durauit in Eccleſia, quæ fuit perexigua, vſq; ad diluuium, hoc eſt, annos mille ſexcentos quinquaginta ſex. Nam Caini poſteritas carnaliter promiſſionem intelligens, perſecuta eſt veram Eccleſi-

am:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

am: ſibi Eccleſiæ titulum vſurpauit:verum cultum Dei in prophanam hypocriſin & ſuperſtitionem commutauit. Porrò cùm hypocriſin & ſuperſtitionem cum alĳs horrendis ſceleribus diluuio puniuiſſet Dominus, Nohæ uerbo & ſymbolo uerum Dei cultum iterum commendat: non nouum quidem, ſed prorſus eundem,quem ab initio inſtituerat. Verùm cùm hunc hypocriſi & ſuperſtitione Iaphet, & Cham tyrannide profligaſſet, manſit in ſola familia Patriarchæ Sem. Is enim rectè intelligens promiſſionem & eius ſymbolum, Deum ex fide coluit eiq́; obediuit,quemadmodum Abel & Nohe fecerunt. Etſi autem & verbum & ſymbolum traditum primis parentibus, Nohæ & Sem retinuerunt:tamen propter nouum euentum nouum ſymbolum acceſſit. Nam cùm Deus impium mundum diluuio perdidiſſet propter defectionem à vero & puro cultu Dei, promiſit Nohæ & eius poſteritati,ſe poſtea mundum diluuio non perditurum. Huic promiſſioni ſymbolum,nempe arcum cœleſtem adiecit,qui erat promiſſionis quoddam μνημόσυνον. Arcum itaq́;,qui in nubibus apparere ſolet,uerbi ſui nota inſcripſit Deus, ut quaſi ſigillo promiſſum illud ſuum ratum fore confirmaret, quo ſe non ſolùm Deum Nohæ, eiuſq́; poſteritatis, cuius ſe in fidem

cliente-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

clientelamq́; contulerant, futurum receperat: verùm etiam ſe deinceps homines nunquam aquarum inundationibus deleturum. Hoc igitur ſymbolum intuens Nohe & Sem, exemplo ſancti Abelis, Deo verum & ſpiritualem cultum exhibuerunt.

Sequitur Abrahami ætas vſq́; ad tempora Moſis, qua ætate idem cultus & voce Dei & nouo ſymbolo Patriarchis eſt commendatus. Nam decreſcente iam ſapientia, quæ fuit in primis parentibus, vt verbo clariori, ita ſymbolo euidentiori opus erat. Verbum igitur Abrahamo propoſitum fuit hoc: Benedicentur in Semine tuo omnes cognationes terræ. Symbolum verbo additum erat circumciſio genitalis membri in maſculis. Vt ergo uerbo docuit, verumq́; cultum requiſiuit: ita ſymbolo idem fecit, quod erat doctrinæ & cultus ſigillum. Cùm enim ait: Benedicentur in ſemine tuo, tria apertiſſimè inſinuat: quorum primum eſt repetitio accuſationis totius generis humani propter peccatum & defectionem à Deo. Nam cùm promittit benedictionem, ſignificat eos in maledictione hærere, quæ maledictio peruaſit in homines omnes cum peccato. Alterum eſt repetitio promiſſionis ſeminis & beneficiorum eius, quod Adamo dictum erat ſub his verbis: Semen mulieris conteret caput

ſerpen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſerpentis. Id quod hîc ſignificantiori voce
benedictionis exprimitur. Nam benedictio-
nis voce ſignificatur fauor Dei, reconcilia=
tio,remiſſio peccatorum, & iuſticia propter
Chriſtum,quemadmodum Paulus Moſis in
terpres exponit. Tertium eſt indicatio noſtræ
imbecillitatis,quòd noſtris viribus non poſ-
ſimus benedictionem nanciſci; ſed oportere
nos eam obtinere fide in ſemen promiſſum.
Hanc fidem Abrahæ ſecuta eſt obedientia
in tota eius uita,iuxta præceptum: Ambula
coram me & eſto perfectus: quam obedien-
tiam ſanctus Patriarcha declarauit victima
filij. Quanti enim fecerit obedientiam erga
Deum,ex eo apparet, quòd potius voluerit
vnigenitum filium Iſaac, quem genuerat in
ſenectute, cui tam magnificæ promiſſiones
erant factę,ad mãdatum Dei mactare, quàm
ab obedientia erga Deum recedere. Symbo=
lum uerò additum à uerbo interpretationem
mutuari debet. Nihil enim aliud ſymbolum
eſt,quàm aſpectabile verbum. Tria proinde
ſymbolum ponit ob oculos: nempe natiui-
tatem noſtram carnalem eſſe corruptam: De-
inde, promiſſum eſſe ſemen, per quod natu=
ra reparabitur: tum circumciſione carnis ſi-
gnificari circumciſionem cordis,qua ampu=
tatur ignorantia Dei, affectuum impuritas,
& cordis contumacia; vt nouus homo na-
ſcatur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſcatur, geſtans imaginem Dei, in vera ſancti-
tate & iuſticia. Ecce quàm aptè quadrant hæc
cum prioribus. Vox quidem mutatur, ſed
ſignificatio manet. Hæc in verbo & in ſym-
bolo uarietas humanæ imbecillitati ſeruit, &
ignorantiæ noſtræ medetur: non aliquam no
uam colendi DEVM rationem præſcribit,
quemadmodum carnale ſemen Ahrahæ au-
tumauit. Nam quemadmodum Cainitę hy-
pocriſin, reiecto puro intellectu verbi et ſym
boli, amplexati, perſecuti ſunt Abelem &
imitatores fidei ipſius: Ita Iſmaelitæ in litera
circumciſionis hærentes, ſpiritu neglecto,
perſecuti ſunt veros filios Abrahæ: ex quo
factum eſt, quòd verus cultus apud paucíſ-
ſimos remanſerit. Nam cum exularent in
Aegypto Patres, ſola familia Ioſeph, mortuo
Patriarcha Iacob, verum cultũ retinuit, qui
cum poſt eius mortem tantum non extin-
ctus eſſet, Deus, nato Moſe in Aegypto & a-
gente iam 80. annum, à promiſſione facta A-
brahæ 340. anno, uerbum iterum promiſſio-
nis repetit: multa addit ſigna, & ut conſerua-
retur cultus verus, erexit regnum & ſacerdo-
tium. Tametſi autem idem verbum & idem
ſignum Moſi cõmendat, quod ante Patriar-
chis commendarat: tamen longiores concio-
nes et plura inſuper ſigna adhibet, prout eius
ætatis ratio poſtulabat. Quæ omnia ad eun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dem ſcopum collimabant, & eundem cul-
tum Dei ſpiritualem hominibus commenda
bant. Nam in deſerto (vt prætercam rubum
ardentem & columnas ignis & nubis) Man,
Petra, & Serpens æneus, ut ſymbola doctrinę
& cultus Dei proponebantur: quæ tria ſigni=
ficabant Chriſtum olim promiſſum. Man e=
nim, Paulo interprete, ſignificabat cibum ſpi
ritualem, quo noui homines per Chriſtum
facti aluntur in Chriſti regno. Petra figura-
bat potum ſpiritualem, quo credentes refici-
untur. Serpens ſuſpenſus adumbrabat Chri-
ſtum ſuſpendendum in aram crucis pro pec=
catis mundi: quemadmodum ipſe Chriſtus
ſymbolum hoc interpretatur. Intuitus in ſer-
pentem æneum typus erat fidei, qua homi-
nes iuſtificati & viuificati coram Deo ambu-
lant, et ad perfectionē aſpirant. Verùm poſt-
quàm populus in terram promiſſam, quæ ty
pus erat cœleſtis patriæ, introductus erat, plu
ra adhuc ſigna veluti aſpectabiles conciones
ei propoſitæ ſunt: ex quibus pauca quædam
attingam: nam omnia perſequi inſtituta bre=
uitas non permittit. Tota quidem reſpub: ſi-
gnificat Eccleſiam: ſacerdotium & regnum
figurant Chriſtum, qui ſacerdotio ſuo placat
iram Patris iuxta promiſſionem primam, &
ſuo regno deſtruit regnum Diaboli, pecca-
tum & mortem: & vtroq; reparat imaginem
Dei

autem iſte agnus de grege ſumebatur, innuebat Chriſtum carnem noſtram aſſumſiſſe, & infirmitates carnis noſtræ tuliſſe, & per omnia nobiſcum ſimiliter tentatum abſq; peccato, vt nos quoq; cœleſtes, qui terreni, ſpirituales, qui carnales ſumus, redderet. Quòd autem de Agno dicitur, immolabitq; eum uniuerſa multitudo filiorum Iſrael, ſignificatur non propter vnum & alterum obijſſe Chriſtum, ſed propter Eccleſiam, hoc eſt, propter totum corpus ſcriptorum in libro vitæ. Sanguinis aſperſio apertam habet ſignificationem. Symbolum enim fuit ſanguinis Chriſti, effuſi in ara crucis, quo aſperſæ conſcientiæ noſtræ mundantur à mortuis operibus, quemadmodum typum hunc autor Epiſtolæ ad Hebræos piè explicat. Eodem pertinent baptiſmata & quotidianæ oblationes. Figurabant enim hæc in genere cùm purgationem illam, qua Chriſtus abluit & emundat nos ab omni iniquitate, tùm ſanctitatem ueram, qua credentes ornantur, ut iam imaginem Dei repræſentare incipiant in gloriam & laudem Dei. Hęc legis typica fuerunt ſymbolicæ interpretationes primæ promiſſionis, quas qui intellexerunt cum Adam, Abele, Seth, Enoch, Noha, Abraham &c. verum cultum & ſpiritualem Deo exhibuerunt, non diſſimilem quò ad ſubſtantiam cul

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tus attinet, ſed omnino ſimilem imò eũdem. Sed quid hic fit? Sicut Cainitæ promiſſionem carnaliter intellexerunt, & ex ſymbolo addito fecerunt cultum per ſe: ita hîc maxima pars Iudæorum, omiſſo ſpiritu, literam admirata eſt, & cultum Dei poſuerunt in iſtis externis ritibus ſine fide: quem errorem taxat grauiſſimè Dominus apud Prophetam, vbi ait: Quo mihi multitudinem victimarum ueſtrarũ dicit Dominus? & paulò pòſt: Ne offeratis vltra ſacrificia fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi. Et huius rei cauſam mox ſubiungit, cùm ait, Iniqui ſunt cœtus veſtri, calendas ueſtras & ſolennitates ueſtras odit anima mea. His verbis ſignificat Deus, non ita ſe inſtituiſſe ceremonias, quaſi eas vt cultum requireret ſpiritualem, ſed vt in ĳs populus ſe ad pietatem exerceret, obfirmaretq; fidem ſuam, magisq; ac magis ſeſe in puro cultu Dei contineret. Verùm vt natura ſuperſtitioſi ſunt homines, maxima pars per hypocriſin abducta eſt à vero ceremoniarum uſu, ac in earum obſeruatione proram et puppim, vt aiunt, ſuæ ſalutis collocarunt, quorum errorem miſſi Prophetæ, cùm arguerent, rapti ſunt ad ſupplicia tanquam in legem Dei blaſphemi. Ex his patet, ſummum fuiſſe conſenſum ipſorum, qui in repub. Moſis vixerunt, cùm in doctrina, tùm in cultu

cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cum ſanctis patrib. ante diluuium & poſt diluuium, vſq; ad uocationem Moſis, & à Moſe vſq; ad Chriſtum. Quid enim hîc requiritur præter agnitionem peccati, fidem in Chriſtum, inuocationem, ſanctitatem, obedientiam, & alias virtutes, quæ ad reparãdam imaginem Dei in nobis tanquam partes requiruntur? Reſtat poſtrema ætas, qua λόγος æternus iuxta vaticinia aſſumſit ſemen mulieris, hoc eſt, naturam humanam, ut contereret caput ſerpentis, h. ut Iohannes interpretatur, deſtrueret opera Diaboli. Hic Moſis & Prophetarum interpres & completor, eundẽ cultum Dei iam ferè collapſum uerbo & ſymbolis reſtituit, iuſſit prædicari pœnitentiam & remiſſionem peccatorum, credentes in ſe ornat ſua iuſticia, donat Spiritu ſancto, excitat in ijs motus congruentes legi & voluntia Dei: breuiter, reparat imaginem Dei, ad quam primus homo conditus erat, iubet ut ita luceat lumen noſtrum, vt glorificetur Pater noſter cœleſtis. Hunc eundem cultum ſuis diſcipulis commendat, quem ipſi voce & vita docuerunt & expreſſerunt. Verùm vt perpetuò hunc cultum conſeruaret Eccleſia, verbum certum tradidit, ac verbo duo externa veluti ſigilla appoſuit, Baptiſmum & cœnam Domini. Verbum primam promiſſionem clarius interpretatur. Signa ſunt aſpe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ctabiles,quędam conciones,quæ idem quod verbum docent & offerunt. Sed quid hîc fit? vt olim Cainitæ,Camitæ & Pſeudoiſraëlitæ verbum corruperunt, & ei carnali ſua ſtulticia humana ſomnia aſſuebant : ita hypocritæ à verbo deficientes,in hac poſtrema mundi ætate, cultum Dei conſpurcarunt, donec hæreticorum furijs & regno Antichriſti doctrina rurſus ferè cum veris cultibus, Sacramentis partim conſpurcatis humanis traditionibus, partim mutilatis, obruta ſit. Cæterum ante 40. ferè annos excitatus Propheta Dei beatus Lutherus, reſtituit doctrinam & cultum veterem, quem & primi noſtri parentes acceperant à Deo, & Chriſtus ſuæ Eccleſiæ commendarat. Atque hunc verum & perpetuum cultum Dei eſſe,quem noſtra Eccleſia hodie tuetur,clariſſimè intelligit is,qui ipſum ad normam Patriarcharum & Eccleſiæ Apoſtolicæ refert. Sed quid nobis accidit? idem ſanè quod primis parentib. quod Abrahamitis, quod Eccleſiæ Apoſtolicæ. Diabolus enim toto impetu ruit ad perdendum Euangelium & verum cultum Dei abolendum : atq; id noſtra ætate furioſius agit, quia nouit exiguum ſibi reſtare tempus, quo liceat ei in Eccleſiam Chriſti ſæuire. Quibus autem technis iſte aduerſarius Chriſti ad delendam ſinceram doctrinam & verum cul-

tum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tum vtatur, res ipſa hodie palàm loquitur. Primum enim regnum, illudq́; ampliſſimum nempe Turcicum erexit, quod palàm blaſphemat nomen Chriſti. Deinde, aliud regnũ, quod Papatum uocant, ſtatuit: quod etſi non profitetur ſe palàm aduerſari Chriſto: ſingulari tamen dolo & fraude regnum Chriſti inuadit, doctrinam corrumpit, ſacramenta contaminat, breuiter, verum cultum Dei per uertit. Papa enim miniſterij titulo primatum aſſecutus, omne ſuperſtitionis & idolatriæ genus in mundum inuexit, adeò ut poſt natos homines nulla unquam ſit audita violen tior intolerabiliorq́; tyrannis, nullumq́; extiterit idolomaniæ genus, quo grauiter irrogata ſit maieſtati diuinæ iniuria, & quo Chriſtianorum hominum mentes prodigioſius ſint faſcinatæ. Poſteaquam autem hac ex parte ſuas fraudes deprehenſas cognouit Satan, non agit inducias, ſed ſuæ impietatis miniſtros conquirit, quales ſunt Libertini, Anabaptiſtæ, Seruetiani, Antinomi & alij, qui doctrinam repurgatam & ſacramenta rurſus ſuo impuro roſtro fœdare conantur. At verò cùm hiſce ſuis conatibus animaduertit ſe non poſſe curſum Euangelij, & puri cultus Dei impedire, aggreditur alia via, qua inteſtinis diſſidijs diſtrahat, ac hoſtiliter inter ſe committat illos ipſos, quos animaduertit ſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

riam præ cæteris meditati Eccleſiæ ac veræ religionis reſtitutionem, ne ſcilicet coniunctis ſtudijs & conſilijs hoc tam præclarum opus vnanimes moliantur. Præterea ſubinde quoſdam è caſtris Chriſti exturbat, qui Apoſtatæ facti, grauiſſimum damnum Eccleſiæ inferunt: inter quos ſunt, qui nouam rationem conciliandi odium puræ doctrinę apud infirmos & imperitiores excogitant. Colligunt enim antinomias in dictis eorum, quorum opera Deus eſt vſus in hac extrema ſenecta mundi ad repurgandam ſuam Eccleſiam: cùm tamen in nulla parte fundamenti doctrinæ & cultus DEI poſſint vllam veram Antilogiam monſtrare, vtut ſe in mille formas Protei iſti transforment. His machinamentis Satanæ videmus effectum eſſe, quòd obſtinati ſint facti confirmatiores in ſua ſuperſtitione: infirmiores ac imbecilliores magna ex parte ſuccumbant, cum piorum omnium ingenti dolore: & niſi Chriſtus accelerauerit ſuum aduentum, metuendum eſt, ne rurſus ſuperioribus tenebris plæriq; inuoluantur. Quid nobis quæſo hic faciendum eſt fratres? Cauendæ ſunt inſidiæ Satanæ: reſpiciendum eſt ad exempla maiorum, Abel, Abrahæ, Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorū: horum cœtui in doctrina, cultu, inuocatione nos adiungamus: nō turbemur multitudine

hoſtium: non moueat nos numerus transfugarũ: non frangamur animo in cruce & ærumnis, quas pios perferre in hoc mundo neceſſe eſt, non tantùm reſpiciamus ad humilitatem Eccleſiæ, quæ in hac vita humili iacet contemta: ſed etiam intueamur Chriſtum triumphantem, qui eos, quos conformes ſibi facit in hac vita, olim beata immortalitatis gloria donaturus eſt, modò conſtantes perſeuerauerint uſq; ad finem. Meminerimus grauiſſimæ ſententiæ Chriſti: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Quod vobis (inquit) dico, omnib. dico. Tentat mundus: ſolicitat caro: turbant hæreticorum agmina: offendunt doctrinæ & morum ſcandala: futiles ſuperborum hominum rixæ moleſtant: aduerſus hæc omnia præſidium tutiſſimum eſt inuocatio Dei. Non enim fruſtra dicit Salomon: Turris fortiſſima nomen Domini, ad eam confugiet iuſtus & ſaluabitur. In inuocatione noſtra reſpiciamus ad Eccleſiam Propheticam & Apoſtolicam, & muniamus animos noſtros aduerſus Mahometicas & Papiſticas idolomanias & hæreticorum ἐνοχλήσεις: ſæpe cogitemus, quàm firmis & immotis fundamentis nitatur Eccleſiæ perpetua doctrina, & conſtans Eccleſiæ Catholicæ cultus: veniant nobis in mentem patefactiones diuinæ, quibus ipſe DEVS ſuam

volun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

voluntatem hominibus patefecit, quando
locutus eſt cum ſanctis Patriarchis & Pro-
phetis: quam ſuam voluntatem multis ſtu-
pendis miraculis confirmauit, cùm in veteri,
tùm in nouo teſtamento: aſpiciamus dulciſ-
ſimũ conſenſum Moſis, Prophetarum, Chri-
ſti, Apoſtolorum in doctrina & cultu: incite-
mur ad confeſſionem exemplo tot Marty-
rum, qui cũ Abel protomartyre doctrinam
cœleſtem ſuo ſanguine confirmarunt, abſti-
neamus à futilibus diſputationibus, quibus
uinculum pacis, quod eſt dilectio, ſoluitur, et
magis piæ uitæ ſtudeamus, quàm argutis &
inutilibus diſputationibus, ex quibus quid
mali ortum ſit in Eccleſia, non ſine magno
dolore animi cogito. Etſi autem in his regnis
eſt ſumma (ſit Deo gratia) adhuc tranquilli-
tas, & in omnibus Eccleſijs pius conſenſus:
tamen pietas ſuadet, ut afficiamur eorum ca-
lemitate, qui hodie affliguntur propter quo-
rundam intempeſtiuas rixas, quibus multo=
rum principum & aliorum animi vulneran=
tur. Verùm cùm his malis mederi non poſſu
mus, confugiamus ad illum, qui ſolus poteſt
omnia. Orate igitur cum tota Eccleſia Chri-
ſti æternum Deum Patrem domini noſtri Ie-
ſu Chriſti, vt ſibi Eccleſiam in hac vita colli-
gat, & in ea puritatem doctrinæ, & verum
cultum conſeruet: ut ipſum verè colamus, &

in

in omni æternitate celebremus ac diligamus. Orate, vt gubernet ſuo ſpiritu regem Dominum noſtrum clementiſſimum D. Fridericum eius nominis ſecundum, qui vt Patri ſanctiſſimo in regnum ſucceſſit: ita paternarum uirtutum hæres exiſtit veriſſimus, non ſolùm iuſticiæ & æquitatis amantiſſimus Princeps, verumetiam Eccleſiarum ſcholarumq́ꝫ fautor & patronus optimus, imò nutritius fideliſſimus. Orate, vt Chriſtus ſuo ſpiritu regat regni Conſiliarios & alios nobiles & gubernatores Eccleſiarum, politiarum, ſcholarum, & Oeconomiarum, addatq́ꝫ ipſis animum, gloriam Dei, veram doctrinam, & honeſtatem diſciplinæ conſeruandi, vt tranquillam & quietam vitam degamus cum omni pietate & honeſtate. Orate pro omnibus regni ſtatibus, vt omnes dulci concordia coaleſcant, & alij alios ſubleuent, vt maiores cogitent inferiores cohæredes regni Dei ſecum futuros: vt inferiores ſuperioribus obediant in Domino, vt Paulus præcipit: vt ita dulciſſima harmonia ordinum in hoc regno conſtituta, parcificè & tranquille uiuamus. Orate aduerſus hoſtes Regis & Regni. Orate, ut Chriſtus impetus Satanæ reprimat, ac largiatur Eccleſiæ doctores & paſtores in vera doctrina & pietate concordes, qui recta docendo & exemplo piæ vitæ glo-

riam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

riam Dei illuſtrent: quò tandem plenè omnes retecta facie gloriam Domini, vt in ſpeculo conſpicientes, in eandem imaginē tranſformemur à gloria in gloriam, ſicut à Domini ſpiritu, Amen.

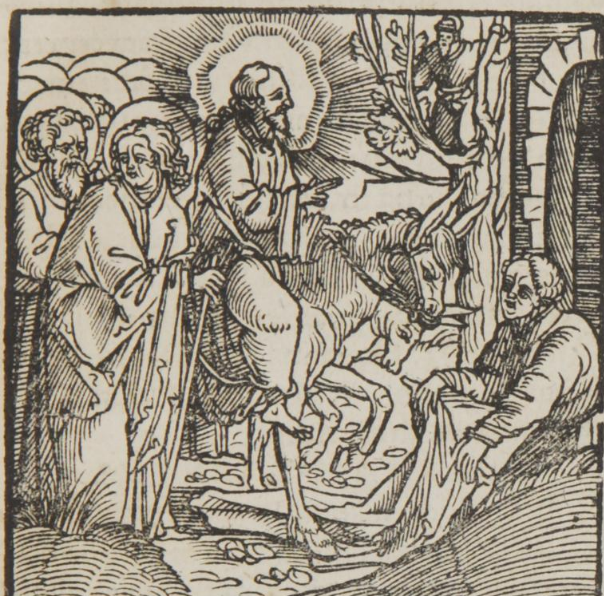
Iam reliquum eſt, vt nonnihil dicam de meo conſilio, cur videlicet has in Euangelia Dominicalia enarrationes ediderim in lucem. Ante quatuordecim annos priuatim domeſticis meis diſcipulis dictaui quædam ſcholia in Euangelia Dominicalia, quò eorum ſtudio hac mea opella nonnihil iuuarem, nihil omnino cogitans de edendo. Sed quid fit? quæ paucis diſcipulis dictata erant multis communicantur: & dum animaduerti iſta auidè à multis expeti, ea nonnihil ante ſexennium auxi. Iam verò piorum quorundam paſtorum preces me impulerunt, vt publicarem & in lucem emitterem. Quare cùm hic labor totus deſtinatus ſit pijs Euangelij miniſtris, mihi viſum eſt ſub nomine veſtro, cariſſimi fratres, hunc meum laborem in lucem emittere. Quòd ſi quis fructus ad vos inde peruenerit, Deo gratias agite, et me Deo veſtris commendate precibus. Hoc vnum ſtudioſè curaui, ut doctrinam Catholicæ Ecclesiæ purè proponerem, quam & ſchola Vitebergenſis ultra 40. annos & adhuc ſincerè tuetur, & præſtantiſſimi viri huius Scholæ pro=

profeſſores: D. Iohannes Maccabæus Alpinas: D. Petrus Palladius: D. Iohannes Seningius: D. Olaus Chryſoſtomus (qui omnes iam in Domino quieſcunt, expectantes plenam liberationem per aduentũ filij Dei) tradiderunt. In hoc conſenſu perſiſtimus & nos, qui illis in officio ſucceſſimus in hac ſchola: & ſeriò oramus Deum, vt in hoc conſenſu viuamus & moriamur. Non enim dubitamus, quin hic ſit conſenſus perpetuus Eccleſiæ Dei, ſicuti ſuprà ſatis oſtẽdimus. Oro Deum Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt nos ſuo Spiritu coniungat, vt vnum in ipſo ſimus. Bene & feliciter in Chriſto valete. Hafniæ 30. Martij, Anno à Chriſto nato 1561.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

DOMINICA PRIMA ADVENTVS
MATTH. XXI.

CVM appropinquaſſent Hieroſolymis, & veniſſent Bethphage ad montem Oliuarum, tūc Ieſus miſit duos diſcipulos, dicens eis: Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis Aſinam alligatam, & pullum cum ea, ſoluite & adducite mihi. Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet, & con-

feſtim emittet eos. Hoc autem totum factum eſt, ut adimpleretur, quod dictũ eſt per Pro= phetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedens ſupra Aſinam & pullum filium ſubiugalis. Euntes autem diſcipuli, fecerũt ſicut præceperat illis IESVS. Et adduxerunt Aſinam & pullum, et impoſuerunt ſuper illos ueſtimenta ſua, & eum ſuper illa collocarunt. Plurima autem turba ſtrauerunt ueſtimenta ſua in uia: Alij uerò cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in uia. Porrò turbæ quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant dicentes: Hos anna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine DOMINI, Hos anna in altiſsimis.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM hoc de Aduentu Domini feſtum ſit omnium primum ordine, quod in Eccleſia celebratur, operæprecium eſt, ut admoneamur, quæ in ſingulis feſtis ſpectanda ſint, ne aut cum impio & prophano mundo eis in contumeliam Dei abutamur, aut minus piè, quàm par eſt, eadem celebremus non ſine multorum ſcandalo. Sunt autem in uniuerſum tria in ſingulis feſtis conſideranda: Hiſtoria, quæ feſti fundamentum eſt: beneficium, cuius Hiſtoria meminit: & feſti uerus legitimusq; uſus. Vt enim hiſtoria mentem erudit: ita beneficium Dei, cuius memoriam confirmat Hiſtoria, fi=

dem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dem alit & confirmat: ex qua fide gratitudo manat, quæ Deum pro accepta beneficia celebrat mente, uoce, confeßione, & moribus: in qua gratitudine uerus feſti uſus conſpicitur.

Hæc tria omnibus feſtis accommodanda ſunt. Quare cùm hoc feſtum ſit inſtitutum de Aduentu Domini, Hiſtoria Aduentus quæ ad conceptionem, natiuitatem, doctrinam & facta Chriſti, præcipuos articulos noſtri Symboli, pertinet, diſcenda eſt: beneficium Dei, quod eſt per Sacrificium expiatorium ſaluare perditam ouem, eſt recolendum: illa mens erudienda, hoc fides alenda & confirmanda eſt, ut inde mentis gratitudo naſcatur, qua Deum, qui filium dare dignatus eſt, mente, uoce, confeßione & moribus celebremus. Porrò ut nobis præſens feſtum reddatur cùm in Dei gloriam, tùm in noſtri inſtructionem utilius, tres locos ordinè tractabo, qui ſunt:

I. De Aduentu Domini.

II. Deſcriptio regis Chriſti & eius regni.

III. De ciuibus huius regis, eorum officio, atq; adeò de uero uſu & ſalutari meditatione Aduentus Domini.

DE PRIMO.

Quò magis & certius erudiamur in Dei laudem, & noſtri ſalutarem inſtructionem de Aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, Sex circumſtantias cum diuo Bernardo penſandas in eo proponamus,

quæ ſunt: Quis ſit qui ueniat: Vnde: quò: ad quid: quando: & quà.

I. Venit ſecundum Gabrielis teſtimonium altiſſimi filius, æqualis altißimo patri in uera dignitate. Hinc diſcamus quanta ſit eius Maieſtas, dignitas & potentia. Venit Semen mulieris, uerus homo de ſemine Abraham & Dauid, iuxta oracula Prophetarum, & teſtimonia Apoſtolorum: minor Patre in uera humanitate. Ex quo diſcamus, qua naturæ ſocietate nobis coniunctus ſit, ut ad eum accedere non pertimeſcamus. Venit ergo Chriſtus, qui idem Deus eſt uerus, & homo uerus, una perſona in duabus naturis ſubſiſtens, qui & poteſt ſaluare, quia Deus: & uult, quia naturam noſtram aſſumſit, ut pro nobis uictima fieret.

II. Vnde uenit? è cœlo uenit, è ſinu patris uenit, qui omnia implet, & ubiq; inuiſibiliter adeſt: uenit & in utero uirginis conceptus Spiritus ſancti opera, nutritur ſanguine uirginis, naſcitur, educatur, circumciditur &c.

III. Quò uenit? in mundum uenit, qui per ipſum factus eſt, in propria uenit, & ſui eum non receperunt, uenit in inferiores partes terræ. Atq; hoc eſt ſine controuerſia magnum illud myſterium, de quo Apoſtolus 1. Tim: 3. Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus à gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus eſt in gloriam.

IIII. Ad quid uenit? Cauſas aduentus Domini

in mundum, uox Dei prænunciat: Typi figurant: oracula Prophetarum clamant: uerba & facta aduenientis Domini comprobant: Apoſtolica teſtantur præconia: ac omnium ſanctorum læta confitetur Eccleſia.

Vox Dei ad Serpentem fuit, Gen: 1. Semen mulieris conteret caput tuum, quod Apoſtolus explicans ait: Chriſtus apparuit, ut deſtruat opera Diaboli. Huius uocis ſententiam ſæpe ſanctis patribus idem Deus inculcauit, & potiſſimum Abrahamo dicens: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ex his ergo intelligitur, quod propter duo aduenerit Chriſtus: Primùm, ut deſtrueret opera Diaboli, Alterum, ut benedictionem adduceret ſuper filios Abrahæ, hoc eſt, ſuper omnes qui Chriſtum fide receperint, ſicuti Abraham fecit. Nam cùm Adam ſe, & totam poſteritatem, ſuo lapſu regno Satanæ mancipaſſet, ac in maledictionem commeritam conieciſſet, requirebat iuſticia Dei, ut aut commeritas pœnas lueremus, aut ſatisfaceret aliquis in genere humano iuſticiæ Dei: uerùm cùm nulla finita potentia potuit Diabolum ſuperare, & Deum iratum placare, prodijt filius Dei de arcana ſua ſede, uenit in mundum, fit homo, noſtram cauſam in ſe recipit, deſtruit regnum Diaboli, ac iram Patris placat, factus pro nobis uictima & ſacerdos.

Hoc ipſum multi figurant typi: ut ſacrificia patrum, agnus phaſe, aſperſio ſanguinis uaccæ rufæ ſupra populum, atq; adeò Arca fœderis, totum ſa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

crificium Aaronicum cum omnibus ſuis ritibus & ceremonijs.

Oracula Prophetarum innumera has ipſas cauſas Aduentus Domini conſentientibus ſuffragijs clamant: ut Eſaiæ 53. Verè languores noſtros tulit, & dolores noſtros portauit, ipſe uulneratus eſt propter præuaricationes noſtras, & attritus eſt propter iniquitates noſtras. Dominus coniecit in illum iniquitates omnium noſtrum. Huiuſmodi ſunt plurima teſtimonia Prophetarum, quæ breuitatis cauſa omitto.

Verba & facta Chriſti aduenientis idem comprobant: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis & oneratis eſtis, & ego uos refocillabo. Item: Qui credit in me non peribit, Sed uitam æternam habebit. Item: Pro ijs ſanctifico me ipſum, hoc eſt, me hoſtiam Deo Patri offero pro ipſorum peccatis expiandis: quod non ſolùm multa miracula, quæ fecit, quibusq; opera Diaboli deſtruxit, conuincunt, uerumetiam mors ipſa, & eam ſecuta glorioſa uictoria.

Apoſtolica teſtimonia quis poteſt numerare? Paulus dicit: Mortuus eſt pro peccatis noſtris, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri. Idem ſcribit: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Iohannes Baptiſta clamat: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Iohannes Apoſtolus: Ieſus Chriſtus purgat nos ab omni iniquitate noſtra. Idem ſummam bene-

fici-

ficiorum Chriſti complectens, ſcribit: Chriſtus apparuit, ut deſtruat opera Diaboli.

Deniq; uniuerſa Chriſti Eccleſia has ipſas Aduentus Chriſti cauſas læta per Spiritum Chriſti confitetur, ita canens: Tu ad liberandum ſuſcepturus hominem, non horruſti uirginis uterum. Tu deuicto mortis aculeo, aperuiſti credentibus regna cœlorum &c.

Verùm ſi de tempore quæris, reſpondet Apoſtolus Paulus: poſtquam uenit plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub Lege, ut eos qui erant legi obnoxij redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Venit ergo nec ſerius, nec tardius quàm uenire debuit. De hoc aduentus Domini tempore prædixerunt Prophetæ, Iacob & Daniel: de qua re plura dicenda erunt die natiuitatis Domini.

Vnum reſtat, uia uidelicet, per quam uenit: & hæc quoq; diligenter requirenda, ut poßimus rectà ei occurrere. Sicut itaq; ad operandam ſalutem noſtram uenit ſemel in carne uiſibilis: ita quotidiè ad ſaluandas animas ſingulorum, ubicunq; eius uerbum cogitatur, legitur, prædicatur, in ſpiritu uenit, & inuiſibilis: imò illic ſemper adeſt, iuxta promißionem: Ero uobiſcum uſq; ad conſummationem ſeculi: Atq; tum rurſus apparebit uiſibilis iudex uiuorum et mortuorum, ut qui ipſum antea aſpernabantur medicum & ſaluatorem, tum ſentient iudicem, et ſuorum ſcelerum uindicem iuſtißi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

mum: de quo Aduentu proxima die Dominica plura audiemus. Atq; hoc pacto de Aduentu Domini breuiter dictum ſit.

DE SECVNDO.

Secundus locus, quem continet textus Euangelij, habet deſcriptionem Regis Chriſti, atq; eius regni: quæ deſcriptio confirmatur Zachariæ teſtimonio, quod adducit Euangeliſta, ut ſciamus hanc pompam non temerè inſtitutam: Sed ex uoluntate Dei & conſilio arcano Trinitatis longè antea prænunciatam fuiſſe. Multa enim hæc pompa nos docet de conditionibus regis Chriſti, & eius regni. PRIMVM enim hæc Chriſti pompa equitantis in Ieruſalem diſcrimen facit inter Chriſtum regem, & mundi reges, eorumq; diuerſa regna. Satis enim arguit hæc contemta pompa, quòd Chriſtus nec mundanus Rex ſit, nec regni eius adminiſtratio ſit mundana. Nam Reges mundi, ut à ſuis magnifici æſtimentur, ſplendidè ornantur: ita regnorum mundanorum adminiſtratio ſplendorem et magnificum requirit apparatum. SECVNDO docet hæc hiſtoria, quòd ſub hac uili pompa lateat omnipotentia & diuinitas quædam. Nam cùm ait, Soluite, & adducite mihi. Item: Dominus his opus habet. Item: Confeſtim demittet eos, ſignificat Chriſtus rex noſter ſe diuina ſua uirtute omnia, quæ uult, efficere poſſe: atq; adeo hominum corda, & uoluntates in ſua habere manu.

Etſi igitur regnum Chriſti in hoc mundo ap=

paret

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

paret contemtibile: Tamen ſi Regis potentiam & diuinitatem reſpicis, nihil eo auguſtius, nihil potentius, nihil deniq; glorioſius.

Porrò uaticinium Prophetæ tria continet, primùm exhortationem ad Eccleſiam iam deiectam & planè conſternatam: Lætare, inquit, & exulta filia Sion. Hinc docemur, quòd ad deiectos & conſternatos, planeq; contritos ſpiritu pertineat Euangelium. Deinde continet hoc uaticinium mandatum Dei, ut huic regi homagium præſtemus, quemadmodum ſecundus quoq; Pſalmus hortatur, cùm ait: Oſculamini filium. TERTIO, continet hoc uaticinium deſcriptionem perſonæ Chriſti, nimirum quòd ſit Rex Eccleſiæ promiſſus: Ecce ait, Rex tuus uenit: ac ſi diceret, hic eſt tandem ille promiſſus Rex, de quo tot extant teſtimonia, qui reſtituet regnum Dei, quod Diabolus inuaſit, ac peccato perdidit. Hunc regem manſuetum, & mitem eſſe dicit, ut eum non fugiamus tanquam crudelem tyrannum: Sed potius plena cum fiducia accedamus, petamusq; ab eo promiſſam ſalutem. Quòd autem eum pauperem eſſe prædicat, id ad præſentis uitæ conditionem referendum eſt: Qui ideò pauper eſſe uoluit, ut nos Spiritu pauperes ditet, & æternum beet.

DE TERTIO.

Huius Regis ciues ſub perſona diſcipulorum Chriſti, & turbæ deſcribuntur, quos nos imitari debemus, modo inter ciues regni Chriſti cenſeri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uelimus. Primùm itaq; cum diſcipulis Chriſto adducamus Aſinam: hoc eſt, nos quibus miniſterium uerbi demandatum eſt, omnia, quæ nobis præcepta ſunt, in gloriam Chriſti & eius regni propagationem faciemus. Deinde ueſtimenta noſtra ſternemus ſuper Aſinam: id quod tum demum faciemus, quando facultates noſtras ad conſeruationem miniſterij conferemus. Ramos quoq; cædemus de arboribus, et obijciemus Chriſto: hoc eſt, Chriſtum prædicabimus, & agnoſcemus perpetuum regem: cuius regnum perpetuò inſtar palmæ florere optabimus, ut nullis operibus ærumnarum huius mundi ſuccumbat. Clamabimus Hoſanna: hoc eſt, ex fide inuocabimus, & confitebimur hunc regem, certi quòd eius regnum ſit benedictum in excelſis.

Hinc iam breuiter colligamus, quis ſit uerus uſus, & ſalutaris meditatio huius feſti de ſalutari CHRISTI Aduentu. Primùm itaq; ſtudeamus, ut hic Rex ad nos ueniat. Quomodo hoc fit? Vera pœnitentia accerſitur, ſolida fide retinentur, puro cultu delectatur. Deinde admoneamur gratitudinis, ut ipſum mente, uoce, confeßione, & moribus celebremus: qui noſtra cauſa ad nos uenit: qui factus homo dedit ſeipſum pro peccatis noſtris, ut eriperet nos de præſenti ſeculo malo, iuxta uoluntatem Dei & Patris noſtri: Cui gloria in ſecula ſeculorum,

AMEN.

DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

DOMINICA SECVN-DA ADVENTVS, EVAN-gelium *Lucæ 21.*

ERunt ſigna in Sole & Luna & Stellis, & in terris anxietas gentium per deſperationem, reſonante mari, & fluctu, extabeſcentibus hominibus præ timore & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi terrarum. Nam virtutes cœlorum mouebuntur. Et tum videbunt Filium hominis venientem in nube cum poteſtate & gloria magna. His autem fieri incipientibus, ſuſpicite & attollite capita ueſtra, quoniam appropinquat re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

demtio veſtra. Et dicit illis ſimilitudinem, Videte ficum & omnes arbores, cùm protrudunt iam gemmas, cernentes, ex vobis ipſis ſcitis, quòd iam inſtat æſtas. Ita & uos, cùm uideritis hæc fieri, ſcitote, quòd inſtet regnũ Dei. Amen dico uobis non præteribit ætas hæc antequam omnia facta fuerint. Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non tranſibunt. Cauete autem uobis, ne quando grauentur corda ueſtra crapula & ebrietate, & curis huius uitæ, & ſuperueniat in uos repentina dies illa, tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate ergo omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.

ENARRATIO TEXTVS.

QVemadmodum proximo die Dominico Eccleſia memoriam Aduentus Chriſti in carne recoluit: Ita hæc Euangelica lectio de Secundo ipſius Aduentu tractat, & pertinet ad Articulum fidei noſtræ, quo mente & ore confitemur eundem Dominum, qui prius uenit, ut eſſet Mediator & Saluator in ſe credentium, uenturum ad iudicandum uiuos & mortuos: ut illi, qui Chriſtum in hac uita receperunt: & Saluatorem agnouerunt, æterna donentur uita reſuſcitatis corporibus: & qui cum ſpreuerunt, indulgentes ſuis affectibus in contume-

tume-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tumeliam Dei, dignis cruciatibus afficiantur æter-num. Conſtituantur autem huius Euangelicæ lectio-nis tres loci.

I. De Aduentu Chriſti ad iudicium.

II. Vſus & fructus præmonitionis de eodem aduentu.

III. Exhortatio Chriſti ad diſcipulos, ut ſint pa-rati ſine impedimentis.

DE PRIMO.

Occaſionem huic concioni de Aduentu Chri-ſti ad iudicium, præbuit colloquium Chriſti & di-ſcipulorum eius de templo Hieroſolymitano. Nam cùm admirarentur diſcipuli ornatum templi, ipſe Dominus reſpondit fore, ut ita uaſtaretur aliquan-do, ne relinqueretur lapis ſuper lapidem. Hoc au-dientes diſcipuli, interrogant de tempore. Quibus reſpondens, ſigna quæ præcederent excidium Hie-roſolymitanum expoſuit, illos confirmans, ne ani-mum deſponderent propter imminentia mala: hinc occaſione ſumta tranſit ad uniuerſale, & ſupre-mum iudicium, & quæ ſigna illud ſint præceſſura enumerat.

Verùm quò omnia nobis fiant illuſtriora, pri-mùm circumſtantias quinq;, quas textus complecti-tur, examinabimus. Deinde ipſum iudicium ex ſcri-pturis deſcribemus.

Circumſtantiarum itaq; prima eſt temporis. Tempus enim monſtrat à ſignis, & comparatione confirmat. Sunt autem plura ſignorum genera, quæ

Aduen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Aduentus DOMINI ad iudicium præcedunt.

PRIMVM in Sole & Luna & Stellis conſpicitur, quod quale ſit futurum Marc: 13. cap. his uerbis explicat: Sol obtenebrabitur, hoc eſt, erunt frequentes Solis eclipſes: & Luna non dabit ſplendorem ſuum, dum uidelicet patitur eclipſin: & ſtellæ cœlo decident, hoc eſt, uidebuntur decidere. Huius generis ſigna præteriiſſe quàm plurima hæc noſtra teſtatur ætas. Nunquam enim tot contigere uel Solis uel Lunæ eclipſes.

SECVNDVM ſignum imminentis iudicij, eſt anxietas gentium præ deſperatione, hoc eſt, ut Matthæus & Marcus interpretantur: Inſurget gens contra gentem, & regnum contra regnum, nec erit locus tutus à bellis. An non huius generis ſignis plenum eſſe mundum, teſtatur hic dies?

TERTII generis ſigna ſunt maris, fluctuum, Aëris, tempeſtatum, horrendorum tumultuum, & inuſitatorum quorundam & uehementium uentorum. An non & huius generis ſigna noſtra ætas uidit quàm plurima?

QVARTVM genus ſignorum ex ſecundo & tertio manat, quod eſt extabeſcentia præ timore & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi terrarum.

QVINTVM genus: uirtutes cœlorum mouebuntur, hoc eſt, erunt inuſitati aſpectus in cœlo, & in terris terræmotus. Breuiter, Cœlum & terra irati iudicis faciem quodammodo referent,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ut peccatores iſtis iræ Dei ſignis moti, agant pœnitentiam, & conuertantur ad Dominum.

Hæc ſigna in hunc modum ad extremum iudicium applicat Dominus: Videte ficum & omnes arbores: cùm iam emiſerint folia, uos eas cernẽtes, ex uobis ipſis agnoſcitis, quòd iam propè ſit æſtas: Ita & uos, cùm uideritis hæc fieri, agnoſcite, quòd prope ſit regnum Dei. Nam hæc ſigna è creaturis omnibus, quæ ſurſum ac deorſum feruntur, erunt ueluti præcones, quorum uoce citabuntur homines ad horribile illud tribunal, qui hîc in mundo laſciuientes ſuam ipſorum ſalutem neglexerunt, & ueluti ebrij Chriſtum ſalutis autorem contemſerunt.

Præter hæc quintuplicia ſigna, quorum textus meminit, ſunt & alia Matth. 26. Mar. 13. 2. Theſſ. 2. Dan. 2. & 7. Apocal. 17. quæ omnia ſunt ueluti quædam aſpectabiles conciones de pœnitentia, quibus Deus inuitat homines, ut confugiant ad filium ſuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in quo ſola salus eſt.

SECVNDA *circumſtantia eſt, quòd is qui eſt filius Dei & hominis, Ieſus Chriſtus, ſit futurus iudex: Vnde pij & impij habent quod diſcant. Pij quidem, ut ſciant illum futurum iudicem, qui omnibus in ſe credentibus uitam æternam promiſerat addito iureiurando: Amen dico uobis, Omnis qui credit in me non pereat, ſed habeat uitam æternam. Hæc promiſsio iuramento confirmata nequa-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quanquàm fallere poteſt. Impij uerò, ut uel agant pœnitentiam relicta impiorum colluuie, & ita de ſalute per Chriſtum parta gaudeant, uel meminerint, hunc quem renuerunt ſaluatorem, adiudicaturum ipſos æternis cruciatibus, ut tum demum cum ſuo magno malo diſcant, quàm ſit horrendum in manus Dei uiuentis incidere.

TERTIA circumſtantia eſt, quòd ſit uenturus in nube glorioſus & tremendus, non ſeruus, ut antea, ſed Dominus: non iudicandus, ſed iudicaturus: non iam inuitaturus homines ad pœnitentiam, ſed impœnitentes æternis pœnis puniturus: idq; ut iudex iuſtus.

QVARTA circumſtantia, quòd ſit uenturus potens, cum poteſtate & gloria magna, unde diſcendum, quòd & poßit damnare rebelles, & ualeat æterna uita donare credentes.

QVINTA circumſtantia cauſam Aduentus Chriſti ad iudicium (quantum quidem ad pios attinet) exprimit: Appropinquat redemtio ueſtra, qua uoce Chriſtus indicat, non fore, ut Eccleſia bene in hoc mundo ſit habitura, non enim poteſt antea à uanitate huius mundi liberari: Ita ſignificat complementum beneficiorum Chriſti erga Eccleſiam, eſſe plenam redemtionem ab omnibus malis: cum quia coniuncta eſt perfecta fruitio æterni Dei cum æterna lætitia. Hæc ergo pertinet ad piorum conſolationem. Verùm, quantum ad impios attinet, iſte dies Aduentus Domini erit dies iræ &

cala=

calamitatis,non liberationis:caliginis & tenebrarum,non lucis: mœroris,non lætitiæ:exitij,non ſalutis.

Cæterum iudicij forma, Matth. 25. his uerbis deſcribitur: Cùm autem uenerit filius hominis in Maieſtate ſua,et omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem Maieſtatis, & congregabuntur apud eum omnes gentes, & ſeparabit eas ab inuicem,ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet Rex ijs, qui à dextris erunt: Venite benedicti Patris mei, & poßidete Regnum uobis paratum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim,& dediſtis mihi manducare &c. & ijs,qui à ſiniſtris erunt, dicet: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum,qui paratus eſt Diabolo & angelis eius.Eſuriui enim,& non dediſtis mihi manducare &c.Atq; ita impij ibunt in ſupplicium ſempiternum:iuſti uerò in uitam æternam. Et in Apocal.20.Sedebit ſuper thronum magnum candidum, à cuius conſpectu fugit terra & cœlum, & mortui magni & puſilli ſtabunt in conſpectu throni: & tunc aperietur liber uitæ, & libri conſcientiarum, & iudicabuntur ex his,quæ ſcripta ſunt in libris,ſecundum opera ipſorum:qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam, qui uerò mala, in ignem æternum.

Porrò in ſententia Iudicij duo ſpectanda ſunt: A parte Dei, benedictio: à parte hominum, bona

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

opera. Cùm dicit: Venite benedicti patris mei, ſignificat eos gratis ſaluari propter Chriſtum, quem fide receperunt. Nam in ſolo Chriſto benedicuntur homines, in gratiam Dei recipiuntur, & gratis iuſtificantur. Verùm cùm ad bona opera prouocat, id facit Dominus, non quòd ſint cauſæ ſalutis: ſed propter alias cauſas, nempè, quia ſunt teſtimonia ueræ fidei & timoris Dei. Deindè, ut compenſatione ærumnarum, quas ferunt in hac uita, propoſita, magis eos ad piè ſanctéq; uiuendum excitet.

DE SECVNDO.

Cur Chriſtus præmonuerit ſuos de ſuo ad iudicium Aduentu, explicat, cùm ait: Cùm hæc fieri incipient, ſuſpicite, & attollite capita ueſtra. Hæc omnia ſigna admonebunt nos perpetuæ cuiuſdam pœnitentiæ in hac uita. Sed quid nos facimus? Videmus ceruicibus noſtris imminere diem extremam, nihilominus pœnitentiam differimus, indulgemus noſtris affectibus. Quid faciunt nobiles? quid principes? quid docti? quid indocti? quid ciues? quid ruſtici? quid deniq; ferè omnes? Quis ſeriò de hac Chriſti præmonitione cogitat? pluris facimus prædium ruſticanum, quàm Regnum Dei: imò quis non huius uitæ commoda uel perexigua anteponit ſaluti animæ?

DE TERTIO.

Quia Chriſtus præuidit, quibus malis mundus eſſet inundaturus ſub ſui Aduentus tempus, exhortatio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tationem inſtituit: ut cùm uitent, quæ tùm maximam mundi partem à ſalute promiſſa excludunt, tùm ſe ſtrenuos præbeant milites, qui uigilijs & precationibus pugnent contra hunc mundum, ſub uexillis unius Ieſu Chriſti. Quò autem ad utrunq;, ſint paratiores, interponit rationes. nam & diem illum repentè ſuperuenturum ait, & iſto pacto eos omnia euaſuros mala, & conſtituendos coram Dei Filio pronunciat.

Ait ergo: Attendite uobis ipſis, ne quando grauentur corda ueſtra crapula & ebrietate, & curis huius mundi. Hæc ſunt ergo uitanda, crapula, ebrietas, & cura huius mundi, impia ſcilicet, & prophana, quæ fidem Chriſti extinguit. His malis cùm omnes mundi ordines implicari & inuolui manifeſtiſsimum ſit, eò magis hæc Chriſti exhortatio in conſpectu nobis eſſe debet, ne mundi malis moribus decepti pereamus.

Deinde, cum ſubiungit Dominus: Vigilate omni tempore deprecantes, docet quibus rebus occupari eos oporteat, qui ſuperuentura mala cupiunt effugere. Requirit in ſumma fugam malorum, & ardens bonorum ſtudium: utrunq; coniungit Apoſtolus ad Titum ſcribens: Abnegantes omnem impietatem, et mundanas concupiſcentias, ſobriè, iuſtè, & piè uiuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, Cui ſit laus, imperium, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

DOMINICA TERTIA ADVENTVS, EVANgelium Matth. 11.

IOhannes autem cùm audiſſet in carcere facta Chriſti,miſſis duobus diſcipulis ſuis, dixit illi: Tu es ille,qui uenturus eſt, an alterum expectamus? Et reſpondens Ieſus dixit illis: Ite & renunciate Iohanni ea, quæ auditis,& uidetis: Cœci uiſum recipiunt,& claudi ambulant, leproſi mundantur,& ſurdi audiunt,mortui excitantur, & pauperes lætum accipiunt Euangelij nuncium: Et beatus eſt, quiſquis non fuerit offenſus in me. Euntibus autem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

autem illis, cœpit Ieſus dicere turbæ de Iohanne: Quid exiſtis in deſertum ut uideretis? Num arundinē, quæ agitatur à uento? Age quid exiſtis ut uideretis? num hominem mollibus ueſtibus amictum? Ecce qui mollia geſtant, in domibus regum ſunt. At quid exiſtis uidere? num Prophetam? Certè dico uobis, & excellentiorem Propheta. Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparaturus eſt uiam tuam ante te.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium deſcribit nobis Regnum Chriſti, illudq; depingit proprijs ſuis coloribus, quantum ſcilicet ad externam eius formam, quæ in oculos incurrit, attinet. Nam ſi eius arcanam uim reſpicis fidei oculis, eſt longè ſplendidiſſimum & glorioſiſſimum: Hîc itaq; ſolummodo de eius externa ſpecie agitur. Præcurſor incarceratur: Vnde monemur, quòd Chriſti Regnum ſub cruce ſit conſtitutum: mittuntur diſcipuli dubitantes, ſed ad Chriſtum ſolum: Chriſtus Rex ipſe inter pauperes, cœcos, ſurdos, leproſos uerſatur: Illi curantur & recipiunt lætum ſalutis nuncium, quod mundi potentes, nobiles & ſapientes cōtemnunt. Breuiter, ut hoc Euangelium Regnum Chriſti depingit: ita confirmat Iohannis miniſterium, & Chriſtum uerum eſſe Meßiam, promiſſum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

patribus certis indicijs euincit. Verùm uberioris doctrinæ cauſa præſens Euangelium in quatuor locos diſtribuatur. Qui ſunt:

I. Et ſors, & officium miniſtrorum uerbi indicatur.

II. Interrogatio Iohannis.

III. Reſponſio Chriſti.

IIII. Encomium & laudatio Iohannis.

DE PRIMO.

Iohannes autem, cùm audiſſet in uinculis opera Chriſti, ad ipſum mittit duos de diſcipulis ſuis. *Iohannes uinculis conſtrictus ſortem miniſtrorum uerbi exemplo ſuo docet: Et idem, diſcipulos ſuos ad Chriſtum mittens, uerum officium miniſtrorum uerbi oſtendit. De utroq; igitur ordinè dicam, ac primùm de ſorte eorum in hac uita.*

Iohannes hortatur homines ad pœnitentiam, & accuſat ſcelera: ſed quid illi euenit? Hoc docet *Hiſtoria, Matth.14. Illic enim narratur, quòd cùm Iohannes reprehendiſſet* Herodem, *ac dixiſſet, non licere ipſi habere uxorem fratris ſui, coniectus ſit in carcerem, ac tandem ſupplicio capitis affectus. Iſtud præmium retulit ſanctus* Baptiſta *ab impio* Tyranno. *Nam quemadmodum* Medicus, *ſi furioſi hominis uulnus attingit, illudq; curare conatur, non aliud expectare poteſt, quàm ut furioſus in ſe manus conuertat, ac malum pro bono reddat:* Ad *eundem modum miniſter uerbi, ſi hominis impij &* potiſsi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

potiſſimum tyranni alicuius peccatum reprehendit, ut agat pœnitentiam, & ſanetur à peccati plaga, non aliud expectet, quàm minas, maledicta, mortem. Quàm autem uerum hoc ſit, non ſolùm Iohannis exemplum docet, uerumetiam totius Eccleſiæ hiſtoria, cùm ueteris, tùm noui Teſtamenti. Hinc tot martyres clarent, hinc tot Prophetarum neces, hinc Apoſtolorum perſecutio, Pauli trucidatio, Petri crucifixio, & alia atq; alia aliorum ſupplicia, quæ nos commonefaciunt de ſorte ſanctorum miniſtrorum in hac uita. Sed felix eſt Crux, quam Chriſtus præclaram pronunciat. Beata crux, quæ eſt uia ad ueram & diuturnam uictoriam per Chriſtum Ieſum.

Quare non debent miniſtri Euangelij propter perſecutionem ceſſare in officio: ſed Iohannis exemplo incitati, ſtrenuè facere officium, quod in his potiſſimum ſitum eſt. PRIMVM ut prædicent Chriſtum, & monſtrent agnum tollentem peccata mundi. Deindè arguant peccata. Sunt enim organa Spiritus ſancti, qui mundum per ipſos peccati arguit, ſicut in Iohanne uidemus. 3. Pia, ſanctaq; ſua uita miniſterium ſuum ornent. 4. Minas mundi cum Iohanne contemnant, parati ad ferenda potius quæuis ſupplicia, quàm ut in officio ceſſatores eſſe uideantur. 5. Si contigerit eis in carcerem mitti, & rapi ad ſupplicia propter officium ritè præſtitum, quid hîc facient? negabunt Chriſtum? Minimè. Sed ad Chriſtum diſcipulos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

mittent, non metuentes eos, qui corpus occidere tantùm poſſunt: ſed potius eum, qui, ut perdere corpus et animam: ita ſaluare utrunq; poteſt. Hæc ſint breuiter de primo loco dicta.

DE SECVNDO.

Tu es ille, qui uenturus eſt, an alium expectamus? *Huic legationi, & interrogationi occaſionem præbuit error diſcipulorum Iohannis de Meßia. Illi enim partim externa facie Chriſti offenſi (ſicut apparet ex reſponſione Domini) partim amore Magiſtri decepti, exiſtimabant Ioannem Meßiam eſſe. Hunc errorem ut adimat diſcipulis ſuis Ioannes, mittit eos ad Chriſtum, ut interrogent illum, ſit'ne ipſe Meßias, an alius adhuc ſit expectandus, utq; iſto pacto, dictis & factis Chriſti plenius erudirentur de Chriſto, quòd ipſe ſit uerus Meßias, & non Iohannes. Non ergo mittit Iohannes diſcipulos ſuos ad Chriſtum, quòd dubitet ipſe de Chriſto: Sed ut dubitantium diſcipulorum ſaluti conſulat. Diſcamus igitur nos à Iohanne humiliter de nobis ſentire, ne quid nobis arroganter tribuamus: diſcamus à diſcipulis, obedientiam præſtare ſuperioribus noſtris, & potißimum ijs, qui nos recta ad Chriſtum uoce & uita mittunt.*

DE TERTIO.

Sed quid reſpondet Chriſtus? Euntes renunciate Iohanni, quæ auditis & uidetis, Cœci uident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes Euan-

Euangelizantur, & beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me.

Hoc reſponſum quatuor continet: ſigna indubitatò monſtrantia uerum Meßiam: imaginem Eccleſiæ in hac uita: ad quos Euangelium pertinet, et admonitionem, ne quis offendatur externa facie Chriſti, atq; eius Eccleſiæ.

Probatio, quòd ipſe Ieſus ſit uerus Meßias, hæc eſt. Quicunq; ſua uirtute cœcis uiſum præbet, claudis rectè incedendi facultatem, leproſis ſanationem, ſurdis auditum, mortuis uitam, et pauperibus, hoc eſt, contritis & anxijs conſcientijs propter ſenſum peccati, annunciat Euangelium, is abſq; omni dubio uerus eſt Meßias. Nã Eſaias ita de Meßia uaticinatur: Puſillanimes, confortamini, nolite timere, ecce Deus ueſter ultionem adducet retributionis. Deus ipſe ueniet, et ſaluabit uos. Vnde illum cognoſcemus? Reſpondet Propheta: Tunc aperientur oculi cœcorum: & aures ſurdorum patebunt: & ſaliet, ueluti ceruus, claudus: & apertæ erunt linguæ multorum. Idem: Spiritus Domini ſuper me, eò quòd unxit me ad Euangelizandum pauperibus, ut mederer contritis corde, & prædicarem captiuis libertatem, & clauſis apertionem. Cùm igitur me uidetis, iuxta Prophetarũ uaticinia iſta præſtare mea uirtute, cur me non agnoſcitis Meßiam? Atq; ita Chriſtus hac demonſtratione ſe uerum Meßiam eſſe conuincit, & ſuum officium eſſe docet, miſeris & afflictis opem ferre.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Imago præterea Eccleſiæ, & Regni Chriſti hîc conſpicitur contemta coram mundo: auditores Chriſti ſunt pauperes, ægroti & contemti coram mundo. His Chriſtus annunciat ſalutis uiam, & medetur illorum morbis. Et quemadmodum tum ſanabat corporum morbos: ita hodie peccatorum conſcientias peccato uulneratas ſanat, et affert lætitiam cordibus ſpiritualem, id quod uerè ſentiunt, qui in uera inuocatione uocem Euangelij audiunt.

Cùm dicit, pauperes Euangelizantur, oſtendit, ad quoſnam pertineat Euangelium, nimirum ad pauperes, hoc eſt, contritos corde ob peccatorum ſuorum fœditatem. Vnde in Pſalmo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Item alius Pſalmus: Qui ſanat contritos corde. Et Eſaias 57. Deus habitat cum contrito & humili ſpiritu, ut uiuificet ſpiritum humilium, & uiuificet cor contritorum. Ad eos igitur ſolos pertinet Euangelium, qui ſentiunt ſua peccata, dolent & expaueſcunt iudicium Dei, & abijciunt propoſitum peccandi. Eſt proinde Euangelium læta annunciatio de remiſſione peccatorum, & conſolatio in corde per uerbum & Spiritum ſanctum, quæ ad illos ſolos pertinet, qui agunt pœnitentiam et credunt Euangelio, accipiunt remiſsionem peccatorum, donantur iuſticia Chriſti, qua illis imputata, tanquam iuſti apparent in conſpectu Dei, donantur Spiritu ſancto, & iam noua creatura in Chriſto effecti, inci-

piunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

piunt Deo ex fide obedire, & quotidiè ſatagunt, ut in omni cognitione & ſenſu abundent, Philipp. 1.

Admonitio Domini : Beatus qui in me offenſus non fuerit, *primùm ſignificat* Iohannis *diſcipulos offenſos fuiſſe in perſona* Chriſti. *Deinde in genere monet omnes, ne externa facie regni Chriſti offendantur, ut uel non recipiant* Euangelium, *uel receptum reijciant, quemadmodum multi omnibus temporibus offenduntur.* Cicero *ſua ætate adeò offenſus eſt ſeruitute populi* Dei, *quòd noluerit doctrinam* Eccleſiæ *recipere. Sua cuiq; inquit, ciuitati religio* Læli *eſt, noſtra nobis: ſtantibus* Hieroſolymis *pacatiſq;* Iudæis: *tamen iſtorum religio ſacrorum, à ſplendore huius imperij, grauitate nominis noſtri, maiorum inſtitutis abhorrebit: nunc uerò hoc magis, quòd illa gens, quid de imperio noſtro ſentiret, oſtendit armis, quàm cara dijs immortalibus eſſet docuit, quòd eſt uicta, quòd elocata, &c.*

Hæc quatuor hodie etiam Papiſtæ *iactant: Splendorem, grauitatem nominis, inſtituta maiorum, & dominium.* Verùm Chriſtus *hîc monet, ne iſtis laruis ſinamus nos decipi: ſed potius adiungamus nos puſillo & contemto gregi, qui uocem paſtoris* Chriſti *audit.* Multò *enim conſultius eſt cum* Noa *& paucis alijs* Arcam *intrare, & à diluuij periculo liberari, quàm cum maxima & florentiſsima parte mundi perire.* Melius *eſt cum*

ulce-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ulceroſo Lazaro in ſinu Abrahæ gaudere quàm cum diuite epulone inferni tormentis cruciari.

DE QVARTO.

Illis abeuntibus cœpit IESVS dicere ad turbas de Iohanne. Quid exiſtis in deſertum uidere &c. Hoc Iohannis encomium eò pertinet, ut ipſa turba magnifaciat miniſterium Iohannis, ac ipſius uoci tanquam cœleſti credat. Coniungit autem Chriſtus in hoc encomio omnia, quæ probum Apoſtolum decent, & commendat illum à quatuor uirtutibus. Primùm à conſtantia. Confert enim ipſum rupi immobili, quæ non agitatur à uentis, inſtar arundinis. Num arundinem, quæ agitatur à uento, exiſtis uidere? quaſi diceret, nequaquàm talis eſt Iohannes: ſed inſtar firmæ rupis potius, quæ nullis tempeſtatibus & fluctibus cedit. Debet ergo uerus Euangelij præco, nec terrore hominum, nec fauore à ueritate deflectere, id quod, proh dolor nimis multi faciunt hodie.

Deinde commendat Iohannem à uitæ genere, uidelicet, quòd agat uitam non mollem, ut adulatores aulici: non ſplendorem quærit, ut qui gratiam hominum uenantur: ſed uitam degit, ſuo munere & functione dignam, quæ nec inuocationem Dei impedit, nec ipſum in officio languentem reddit. Hoc in genere etiam ad omnes uerbi miniſtros pertinet, ut ita uiuant, ne uel mollities in moribus conſpiciatur, uel alijs uanis rebus impediantur, quò minus officium faciant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

TERTIO *commendat* Iohannem, *ab excellentia Prophetiæ. Præponit enim ipſum omnibus alijs Prophetis.*

QVARTO, *commendat eum, à legatione qua fungitur.* Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. *Eſt ergo* Iohannes *legatus Meßiæ & præcurſor, qui regi aduenienti uiam parat prædicatione pœnitentiæ. Huius exemplum ſuo quodam modo imitari debent miniſtri Euangelij: debent* CHRISTO *parare uiam: debent Chriſto adducere homines: debent unicam monſtrare ſalutis uiam Chriſtum Ieſum, Cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA QVARTA ADVENTVS, EVANGELIUM *gelium Iohan. 1.*

HOC eſt teſtimonium Iohannis, quando miſerant Iudæi ab Hieroſolymis Sacerdotes & Leuitas, ut interrogarent eum: Tu quis es? Et confeſſus eſt, & non negauit: Et confeſſus eſt, inquiens, Non ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias es tu? Et dicit: Non ſum. Es tu Propheta ille? Et reſpondit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut reſponſum demus ijs, qui miſe-

miſerunt nos ? Quid dicis de teipſo ? ait: Ego uox clamantis in deſerto: Dirigite uiam Domini, ſicut dixit Eſaias Propheta. Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis. Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei : Cur ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neq; Helias, neq; Propheta ille ? Reſpondit eis Iohannes, dicens: Ego baptizo aqua, ſed in medio ueſtrum ſtat: quem uos neſcitis, ipſe eſt, qui cùm me ſequeretur, anteceſſit me, cuius ego non ſum dignus, ut ſoluam corrigiam calceamenti. Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iordanem, ubi Iohannes baptizabat.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij hæc fuit: Phariſæi audiuerant, quòd Ioannes inſtitueret nouam docendi rationem, et inueheret ceremonias nouas, idq́; ſine autoritate pontificum, quòd iuberet parare uiam Domino, quòd reciperet ad Baptiſma totam Iudæam, quòd clamaret adeſſe promiſſum Regem & Meßiam. His rebus auditis Phariſæi moti, mittunt ad ipſum in deſertum nuncios interrogatum, qua autoritate id faciat. Id fecerunt, nõ quòd ipſius doctrinæ aures præbere cuperent, ſed potius ideò, ut Chriſtum, & ipſum perderent: ut lucroſas ceremonias retinere poſſent: utq́; ſuam autoritatem, nulla habita ratione ſalutis populi ſibi commißi, retinerent, quorum exemplum ſtrenuè ſatis noſtri Papiſtæ ſibi imitandum proponunt.

Summa autem hæc eſt, quòd interrogant Iohannem, An ſit Chriſtus. Ille autem, ut uerus Chriſti miniſter, Chriſto teſtimonium præbuit, & iußit eos dirigere uiam Domini, ſuam uocationem tacitè confirmans eſſe diuinam. Docendi gratia, tres ſint loci huius Euangelij.

I. Teſtimonium Iohannis de Chriſto.

II. Deſcriptio Iohannis, adeoq́; omnis pij miniſtri uerbi Dei.

III. Quid ſit parare uiam Domini.

DE PRIMO.

In teſtimonio Iohannis ſex conſideranda ſunt.

I. Qui mittuntur, et cur mittuntur. Mittuntur

autem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

autem Phariſæi à Phariſæis: ſanctißimi in ſpecie, à ſanctißimis: qui uidebantur ſibi eſſe columnæ Eccleſiæ Dei, qui habuerunt prærogatiuam ſucceßionis, qui titulum Eccleſiæ ſibi ſolis arripuerunt. Sed ecce, qui capita Eccleſiæ uidebantur, hoſtes ſunt Chriſti. Vnde diſcamus nec titulis, nec ſucceßionibus: Sed ſoli diuinæ uoci credendum eſſe. Obſeruemus quoq; artem Satanicam, quam à ſuo Magiſtro didicerant hi Phariſæi. Non enim hîc interrogant, quòd faueant Chriſto aut Iohanni, ut uideri uolunt: ſed ut perdant utrunq;, ut ſerpens in Paradiſo fecit.

II. Cui datur teſtimonium? Chriſto. Quis dat teſtimonium? Iohannes. Hinc duo diſce. Primum, quòd miniſterium uerbi debeat hunc ſcopum habere, ut Chriſto perhibeat teſtimonium. Secundum quòd ars Chriſtiana ſit, contra Satanæ technas pura Chriſti confeßione niti.

III. Coram quibus datur teſtimonium? Coram mundo & hoſtibus Chriſti. Vnde diſcendum eſt, quòd debeat pius confiteri Chriſtum coram toto mundo, cum diſcrimine famæ, rerum, & uitæ: ad quod cùm promißio, tùm comminatio nos inuitabunt. Promißio eſt: Qui confeſſus fuerit me coram hominibus, confitebor et ego illum coram Patre meo cœleſti. Comminatio: Quemcunq; puduerit mei coram hominibus, eius & me pudebit coram Patre meo cœleſti.

IIII. Summa teſtimonij Iohannis de Chriſto, hæc eſt,

eſt, quòd Chriſtus ſit homo, quòd ſit Deus, quòd ſit uerus Meßias, remiſſor peccati. Nam cùm dicit, Ipſe eſt qui poſt me uenturus eſt, indicat ipſius ueram humanitatem. Cùm uerò addit, qui ante me fuit, ipſius diuinitatem fatetur. At cùm ait: Medius autem ueſtri ſtetit, quem uos neſcitis, Reſpondet ad quæſtionem, & Ieſum Meßiam eſſe pronunciat. Baptiſmi lauacrum concionatur Meſsiæ officium eſſe, peccatum remittere.

Vſus & fructus huius teſtimonij, quòd nos debeamus teſtimonio Iohannis credere, & Chriſtum amplecti uerum peccatorum remiſſorem, qui ſanguine ſuo nos lauit à peccatis, cuius rei efficax ſignum, Baptiſmum nobis contulit, de quo aliàs.

VI. Phariſæi ſunt imago perſonatorum Chriſtianorum, id eſt, Hypocritarum, qui non poſſunt ferre ueræ pietatis doctrinam: Sed fingunt ſe pios externis moribus: ſe ſanctißimos ſimulant, ſed aliam perſonam intus gerunt: inde eſt, quòd tales hypocritæ dicantur. Nam ut hypocritæ in fabulis ſunt, qui perſonas abſentes habitu & geſtu externo repræſentant: Ita Phariſæi pietatis abſentis laruam tantùm conſpiciendam præbent. Vnde hypocritæ ſunt dicti, ut qui, etſi reuera in corde ſint impij, foris tamen ſanctißimi appareant.

Ego ſum uox clamantis in deſerto. PRIMVM Iohannes definit omnes Prophetas, Apoſtolos & miniſtros uerbi, quòd ſint uox. SECVN-

DO, quòd non ſit uox inanis, ſed clamantis, id eſt, prædicantis. TERTIO, in deſerto, id eſt, in mundo uniuerſo. QVARTO, admonentur auditores dignitatis illius uocis. Eſt enim non uox hominis: ſed Dei clamantis &c. QVINTO, quòd Iohannes allegat Eſaiæ teſtimonium. Nihil enim pius concionator afferre debet ſine teſtimonio ſacrarum literarum. Teſtimonium autem præſens deſumtum eſt ex cap. 40. SEXTO, admonentur quoq; concionatores, ne Deo tribuant alienam uocem. Qui enim id faciunt, nō Dei miniſtri ſunt, ſed Diaboli flagella, quos non ſecus atq; lupos fugere decet.

DE TERTIO.

Parare uiam Domino eſt, eodem Iohanne Baptiſta autore, pœnitentiam agere, nec ſine magna cauſa eſt Iohannes uſus hac figura loquendi, quæ propriè pertinet ad regna mundana. Solent enim regibus aduenturis uiæ præparari: quò accedere poſsint ſine periculo & offendiculo. Hoc ipſe Eſaias exponit, cùm ait: Omnis uallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erit præruptum in rectitudinem, & loca confragoſa in planitiem. Hæc ſpiritualiter intelligenda ſunt, de impedimentis omnibus interioribus & exterioribus, quæ impediunt, quò minus Rex noſter Chriſtus ad nos ueniat. Interiora impedimenta ſunt, ignoratio Dei, cupiditates, prauitas, ſtulta confidentia &c. Exteriora impedimenta ſunt, ſcandala

omnia

omnia, quæ obijcit Satan in doctrina, Sacramento & moribus. Verùm, ut breuius dicam, Montes (id eſt, quicquid altum eſt in mundo) deſtruendi ſunt concione legis. Valles, id eſt, qui ſpiritu contriti ſunt, attollendi ſunt prædicatione Euangelij. Sentes, id eſt, mala uita, praui affectus ſunt amputandi noua obedientia, & ſtudio formandi uitam ſecundum uerbum Dei: atq; ut id fiat, requiritur primũ, ut ſint qui clament in deſerto. Deinde opus eſt ſana doctrina, quæ eſt lucerna præparantium uiam. Tum requiritur, ut adueniente Domino, id eſt, lucente in cordibus noſtris gratia Dei, præbeamus nos obſequentes per ueram pœnitentiam, & exhibeamus nos ciues Dei, homagium Chriſto Domino præſtantes. Poſtremò offeramus munera & uitulos labiorum noſtrorum, id eſt, confeßionem: idq; mente, uoce, confeßione & moribus.

Verùm, quia hæc intelligi non poſſunt ſine exemplorum appoſitione: breuiter ſententiam Prophetæ & Iohannis declarabimus exemplis. Summa concionis Iohannis fuit: Agite pœnitentiam, credite Euangelio, hoc eſt, quod ex Eſaia dicit, parate uiam Domini. Quomodo id fecit: Montes depreßit. Nam cùm uideret multos ex phariſæis & Saducæis uenire ad Baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies uiperarum, quis demonſtrauit uobis fugere à uentura ira? Nolite dicere intra uos: patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, quòd poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abra-

hæ. Iam. n. ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis arbor, quæ nõ fructum bonum facit, excidetur, & in ignem mittetur. Vide hîc, quomodo Iohanues montes humiliat. PRIMVM, cùm uocat eos progeniem uiperarum, taxat illorum cor prauum, ſanguinis cupidum, & ingratum. Deinde tollit cauſam, de qua maximè gloriabantur. Ex eo enim ſuperbiebant, quòd erant filij Abrahæ: Sed hoc nihil prodeſſe ait. Nam Deus nõ eſt perſonarũ acceptor: neq; enim qui ex carnali Semine Abrahæ ſunt, mox ſunt filij: ſed qui Abraham imitantur fide et obedientia, hi ſunt eius filij, quemadmodũ Chriſtus apud Iohannem teſtatur: eos filios Diaboli appellans, qui ſe filios Abrahæ eſſe gloriabantur. TERTIO cõminationem addit niſi reſipiſcant. Securis, inquit, ad radicem arboris poſita eſt: Hoc eſt, ultio diuina non procul abeſt, ut omnis arbor mala excidatur, et in ignem mittatur. Ita & alij miniſtri uerbi montes demoliri debent, monſtratis peccatis hominum, ſublata gloriatiouis materia, & propoſitis pœnis, quæ omnes, qui non conuertuntur, manent. Deinde ualles exaltabunt: quomodo id? Quemadmodum Iohannes fecit, monſtrato Chriſto, dicens: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cùm dicit ECCE, inuitat ad fidem: cùm addit, AGNVS DEI, QVI TOLLIT PECCATA MVNDI: reconciliationis materiam exprimit. Tertiò, ſentes amputat, dum ait, AGITE FRVCTVS DIGNOS POENITENTIA.

Simi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Simile exemplum in Nathan Propheta habemus. PRIMVM, montem deiecit,hoc eſt,Hypocriſin in Dauide: qui commiſſo adulterio & homicidio ſecurè uixit,tanquàm re bene geſta: idq; propoſita parabola de duobus uiris, quorum unus erat pauper, alter diues. Diues habebat oues & boues plurimas: pauper autem nihil habebat, niſi unicam ouem, quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius, ſimul de pane illius comedens, & de calice eius bibens,& in ſinu eius dormienes,eratq; illi ſicut filia. Sed cum peregrinus ad diuitem ueniſſet, accepit hanc pauperis ouem diues,& ſuo hoſpiti appoſuit, parcens ſuis. Cùm hoc Dauid audiret,indignatus eſt dicens: Filius mortis eſt,qui fecit hoc.Reſpondit Nathan:Tu es ille uir: Vriam Hetheum occidiſti gladio, & uxorem eius accepiſti in uxorem tibi. Ecce ego, ait Dominus,ſuſcitabo aduerſus te malum. En quomodo Nathan exprobret Dauidi peccatum, tollit materiam gloriationis,ne putet ſe non puniendum,eò quòd Rex ſit: & comminatur illi pœnas.Hîc deiectus eſt magnus ille mons,et hypocriſis:uerùm,cùm animaduertit Nathan Dauidem deiectum & iacentem, adeò ut diceret cum magno eiulatu: Ego peccaui Domino:uallem hanc ſubleuat,dicens:Dominus tranſtulit peccatum tuum, non morieris.Deinde ſentes quoq; amputat, dum propoſita pœna morte filij, continet eum in officio.

Ad eundem modum Petrus in Actis, primùm concio=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

concione legis criſtas Iudæorum deprimit, et mon=
tes humiliat: peccatum illis inculcat, docet nihil
prodeſſe, quòd ſint de poſteritate Abrahæ, propo=
nit comminationes pœnarum, niſi reſipiſcant. Mox
ubi audit eos compunctos corde et peccati conſci=
entia deiectos, erigit eos rurſus propoſito Chriſto,
in cuius nomen iubet eos baptizari. Deinde quoq;
cauet ne ſentes ſuccreſcant, inhortans eos ad pœ=
nitentiam.

Hæc exempla ſunt illuſtria, et ad primi homi=
nis conuerſionem congruunt. Superbit Adam ſe=
cutus nouum doctorem Diabolum. Hunc primùm
Deus proſternit obiurgatione, propoſita peccati
magnitudine. mox deiectum erigit, data promiſsio=
ne ſeminis, quod erat contriturũ caput ſerpentis.
Similiter Dominus ſuperbos Phariſæos humi-
liat, afflictam Magdalenam exaltat, atq; ad piam,
ſanctamq; hortatur uitam, dicens: Fides tua te ſal=
uam fecit: uade in pace.

Cæterum miniſtri uerbi, qui hoc pacto non de=
primunt montes, non attollunt ualles, nec ſentes
amputant, non ſicut Dei, ſed ut Diaboli & uentris
mancipia faciunt. Multi quidem in genere declami
tant contra adulteria, inceſtus, uſuras et alia uicia.
Sed pauci ſunt, qui in os crimina obijciunt, Vt Io=
hannes Herodi, Phariſæis & Hypocritis: ut Chri=
ſtus ſuis auditoribus: ut Ambroſius Theodoſio.
Quare hoc non faciunt? Partim, quia uerè non co=
gitant, cuius uice funguntur: partim, quia metuunt
ſuæ

ſuæ uitæ & fortunis. Verùm contra hanc cæcitatem et timiditatem opponant uocationis ſuæ mandatum & promißionem, qua Chriſtus promiſit ſe affuturum ſuis ſeruis, et ſibi imputat factum, quicquid ipſius fit miniſtris. Præterea, ſe confirmabunt Iohannis & aliorum ſanctorum miniſtrorum conſtantia et exemplo, ſubindeq; Deum præcabuntur, ut ſibi animum addat, ut ea facere audeant, quæ ipſius interſint gloriæ, Cui honor in ſecula ſeculorum, Amen.

IN FESTO NATIVITATIS CHRISTI, EVANgelium Lucæ, 2.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

EXijt decretum à Cæſare Auguſto, ut cenſeretur totus orbis. Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes, ut profiterentur in ſuam quiſq; ciuitatẽ. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatẽ Dauid, quæ uocatur Bethlehem, eò quòd eſſet de domo & familia Dauid: ut profiteretur cũ Maria, deſpõſata ſibi uxore, quæ erat prægnans. Accidit autem, cùm eſſent ibi, completi ſunt dies pariendi, Et peperit filium ſuum primogenitum, ac faſcijs eius eum inuoluit, reclinauitq; eum in præſepi, quòd non eſſet eis locus in diuerſorio. Et paſtores erant in regione eadem, uigilantes, & excubantes excubias nocte, ſuper gregem ſuum: & ecce Angelus domini aſtitit illis, & claritas Domini circum fulſit illos: & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Ne timeatis. Ecce enim, annuncio uobis gaudium magnum, quod futurum eſt toti populo, quia natus eſt uobis hodie ſeruator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis ſignum, Inuenietis infantem faſcijs inuolutum, poſitum in præſepi. Et ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum et dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona uoluntas.

ENAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ENARRATIO TEXTVS.

HÆC hiſtoria eſt confirmatio Articuli noſtri Symboli, qui eſt : natus ex Maria uirgine. Qui Articulus nouam natiuitatem proponit, quæ antiquam & Adamicam & corruptam ſanctificat in eis omnibus, qui hunc Chriſtum fide apprehendunt. Et tametſi hic articulus de natiuitate Chriſti, uel pueris Chriſtianis debet eſſe notiſſimus : Tamen magnas ob cauſas certum ei feſtum ab Eccleſia deputatum eſt, ut nimirum hiſtoria cum ſuis circumſtantijs explicetur & diſcatur : non tantùm ut oblectemur pulcherrima huius Hiſtoriæ narratione : ſed multò magis, ut in conſcientijs confirmandis & erigendis, huius ſummi Articuli uſus conſpiciatur. Non enim ſacræ Hiſtoriæ legendæ ſunt ut humanæ, ſed ut uſum earum perpetuò cogitemus & exerceamus, ad nos docendos, inſtituendos & conſolandos : utq; per lectionem ſcripturarum ſpem habeamus. Porrò locos duos tantùm conſtituamus, in quibus plurimi alij, ut patebit, deliteſcunt, & ſunt hi.

I. Hiſtoria Chriſti nati cum ſuis circumſtantijs & membris.

II. Vſus & praxis huius hiſtoriæ.

DE PRIMO.

I. In Hiſtoria nouem membra conſideremus, quorum primùm eſt de tempore. Natus eſt Chriſtus poſt Romam conditam 700. anno : à mundo condito 3944. à Chriſto nato ad hodiernum diem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nunc expleti ſunt anni 1560. Sed cur Euangeliſta *adeò perſpicuè meminit temporis, decreti Cæſaris, ducis* Cyrenij? Tres *ſunt cauſæ.* PRIMA, *uaticinia* Prophetica. *Sunt autem uaticinia de uenturo Chriſto duplicia. Alia enim ſimpliciter, ſine certi temporis præſcriptione, uenturum Meßiam annunciant: qualia ſunt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis.* Item: *Benedicentur in Semine tuo omnes gentes. Eſaiæ 7.* Ecce *uirgo concipiet &c.* Dauid: Dixit Dominus *Domino meo &c. Balaam.* Ex Iacob *orietur ſtella. Alia uaticinia tempus & annum paßionis, & regni Chriſti prædicunt.* Iacob: Non *auferetur Sceptrum de* Iuda, *donec ueniat* Zilo, *id eſt, filius eius, ſcilicet mulieris: ac ſi dicat: Semen mulieris quod eſt promiſſum, ut deſtruat opera* Diaboli, *tum demum ueniet, ubi Sceptrum de* Iuda *ablatum fuerit.* Cùm *ergo hic* Lucas *meminit* Auguſti, *tributi, & peregrini ducis, ſignificat iamiam adeſſe tempus, in quo naſci Chriſtum oportuerit, iuxta uaticinium* Iacob. *Daniel quoq; annum crucifigendi Chriſti & reſurgendi expreßit cap. 9. Scias ergo & intelligas, quòd ab exitu ſermonis, de reducendo populo, & ædificanda* Hieruſalem, *uſq; ad Chriſtum ducem hebdomadæ ſeptem, & hebdomadæ ſexaginta duæ: poſt hebdomadas uerò ſexaginta duas occidetur Chriſtus: & una hebdomada roborabit pactum multis, & in dimidia hebdomada ceſſare faciet ſacrificium.*

Hic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Hic clarè Daniel prædicit tempus occidendi Chriſti. Sed tria ſunt obſeruanda. Quid hebdomada: Quando incoando ſupputatio: & cur 70. hebdomadas in tres ordines digerat.

Hebdomada in hoc loco intelligenda eſt, non de dierum hebdomada, ſed annorum: ut una hebdomada 7. annos contineat, & 70. hebdomade annos 490.

Sed quando incoanda ſupputatio? Ab exitu ſermonis, hoc eſt, ab eo tempore, quo prædixit Ieremias fore, ut liberaretur populus à captiuitate Babylonica, id eſt, captiuitatis ferè anno 20.

Diuidit præterea hebdomadas in tres partes, propter res diuerſis temporibus geſtas, primùm, in 7. hebdomadas: nam per id tempus, hoc eſt, 49. annos manſerunt adhuc Iudæi in captiuitate ſua Babylonica. Deinde in 62. hebdomadibus, hoc eſt, annis 350. inſtaurata fuit Hieruſalem, manſitq́; populus illic. Poſtremò, hebdomada ultima Chriſtus Baptizatus fuit, prædicauit, miracula edidit, ac tandem pro noſtra ſalute paſſus eſt. Paſſus autem fuit ætatis 33. anno. Hæc ſi conferas cum Hiſtorijs, inuenies Lucam iuxta hanc computationem, tempus naſcentis Chriſti ſignaſſe.

SECVNDA cauſa, ut Iudæi confundantur, qui adhuc Meßiam expectant, prorſus deleta iam multis ſeculis politia Moſaica.

TERTIA cauſa, ut nos ſimus certi, quòd uerè ſit natus & exhibitus Chriſtus, quem olim De-

us

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

us promiſit fore liberatorem generis humani è fau cibus ſerpentis.

Secundum de loco. Naſcitur in Bethlehem & in peregrinatione. In Bethlehem quidem, propter uaticinium Micheæ, quod allegat Matthæus cap. 2. ex Micheæ. 5. cap. In peregrinatione uerò, ut ſignificetur Eccleſiam Chriſti in hoc mundo in peregrinationibus manſuram, idq; non ſine contemtu & perſecutione. Idem Iohannes indicat, ter repetendo eandem ſententiam: tenebræ eum non apprehenderunt: mundus eum non cognouit: ſui eum non receperunt: ex his conſequitur Regnum Chriſti non eſſe mundanum.

Tertium de Parentibus. Secundum humanitatem naſcitur in coniugio quidem: ſed ex uirgine, cuius rei grauiſsimæ cauſæ ſunt. Prima eſt promiſsio: Semen mulieris conteret caput Serpentis. Item: Ecce uirgo prægnans pariet filium. Secunda eſt neceſsitas. Nemo enim natus ſecundum naturæ curſum, eſt ſine labe & peccato. Ergo debuit Meſsias ex uirginis ſanguine, ſine ſemine uirili per Spiritum ſanctum concipi, ut eſſet purus ab omni labe peccati, ſicuti uerum Emmanuelem Deum & hominem decuit.

QVARTVM, quia Chriſtus uerus Deus & uerus homo eſt: ex primo capite Iohannis dicendum eſt de diuinitate Chriſti, & explicandæ circumſtantiæ temporis, modi, rei, loci, facti, cauſæ. Si itaq; quæris: quando fuit Chriſtus ſecundum diuinita-

uinita-

uinitatem? Reſpondet Iohannes: In principio erat uerbum, id eſt, uerbum fuit ante initium omnium creatarum rerum. Non eſt igitur creatura Chriſtus. Si quæris: quomodo fuit? Reſpondet: Et uerbum erat apud Deum: ergo alia perſona eſt à Deo Patre. Si quæris quid fuit? Reſpondet: Et uerbum erat Deus: quo dicto ſignificatur, quòd una ſit eſſentia diuina. Si quæris: quid egit? Reſpondet: Omnia per ipſum facta ſunt. Si quæris: quid agit? Reſpondet: Illuminat omnem hominem ueniens in hunc mundum. Si quæris: quò uenit? Reſpondet: In mundum uenit, in ſua uenit. Si quæris: quomodo uenit? Reſpondet: Verbum caro factum eſt. Si quæris: cur uenit? Reſpondet: Vt daret poteſtatem filios Dei fieri, quotquot in ipſum credunt. Si quæris: quando uenit? Reſpondet: fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Iohannes &c. Hæc breuiter meminiſſe de diuinitate Chriſti profuerit.

QVINTVM de cunabulis Chriſti, quæ nihil aliud, quàm mundi contemtum et paupertatem extremam ſignificant, quam paupertatem Chriſtus experiri uoluit, ut nos diuites redderet. In hæc cunabula inſpiciant arrogantes, ac deponant faſtum: huc inſpiciant pauperes, ac deſinant deſperare, tanquam ob paupertatem ſpreti. Obſeruandus eſt hic abuſus omnium rerum conditarum à Deo: Bethlehem ſeruit lucro: Diuerſorium hoſpitibus: Chriſtus Rex in ſtabulum reijcitur omnium rerum Dominus: Sic & hodie Eccleſia ſpernitur, dum Impij

abun=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

abundant opibus, honoribus & potentia.

SEXTVM de apparitionibus Angelorum: qui primùm teſtantur adeſſe Dominum. Secundò ipſa claritate oſtendunt, qualis ſit rex recens natus Chriſtus. Tertiò, qualia ſint eius beneficia, et qualis inde Deo reddatur gloria, hymno declarant.

SEPTIMVM de concione Angeli ad paſtores. Nolite timere: Ecce enim Euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt uobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc uobis ſignum, Inuenietis infantem pannis inuolutum poſitum in præſepio.

Hæc concio omnium, quæ unquam antea in mundo factæ ſunt, eſt excellentiſsima, cuius partes ſunt plurimæ.

PRIMA: Iubent Angeli ut paſtores non timeant: qua re oſtendunt Chriſtum adueniſſe, ut tollat maledictionem legis, & peccatum, propter quod uenit in homines maledictio.

SECVNDA: concio Euangelij: Annuncio uobis gaudium magnum. Cùm magnum dicit, diſtinguit hoc à mundi gaudio, quod durat ad breue tempus, & debili fundamento nititur. Verùm hoc gaudium, quod Angeli annunciant, Magnum dicitur quatuor de cauſis. Primùm propter materiam, quæ magna eſt, nempe reconciliatio noſtri cum DEO. Secundò, propter diuturnitatem & ſtabilitatem: perpetuò enim durat & manet conſtans,

ſtans,

ſtans. Tertiò,propterea quòd ad paucos tantùm non pertinet: ſed ad omnes,qui hanc annunciationem gaudij fide recipiunt. Quartò,quia ſpirituale eſt,pertinens ad totius hominis ſalutem.

TERTIA: cauſa & materia huius gaudij. Quia,inquit, hodie uobis natus eſt Saluator,qui eſt Chriſtus Dominus.

QVARTA: monſtrat locum. In ciuitate, inquit,Dauid,hoc eſt, Bethlehem.

QVINTA:ſignum uerbo additur. Ait enim, hoc erit uobis ſignum:inuenietis infantem, pannis inuolutum,poſitum in præſepio. Hoc ſignum duo facit. Primùm deducit eos rectà ad puerum, ne ipſum quærentes aberrent. Etſi.n.omnes matres inuoluunt pannis ſuos infantes, tamen in præſepijs non ponunt.Secundò diſcernit Regnum huius pueri, à regnis huius mundi. Nam regna mundi externum ſplendorem habent: atq; hæ ſunt partes concionis Angelicæ.

OCTAVVM de natiuitate Chriſti. Primùm reuelatur Paſtoribus: Vnde duo diſcenda ſunt. Vnum, Chriſti regnum non eſſe mundanum. Alterum, Chriſti Regnum pertinere ad pauperes, iuxta illud:Pauperes Euangelizantur.

NONVM de carmine Angelico, quod eſt: Gloria in excelſis Deo, in terra pax,hominibus bona uoluntas. Hæc concio miro compendio complectitur fructum Dominicæ natiuitatis, quæ in tribus conſiſtit. Primùm enim Deo redditur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ditur gloria.2. Pax ſit hominibus.3.Bona uoluntas Dei erga homines declaratur.

Primùm ergo,cùm Angeli dicunt:Gloria in excelſis Deo: ſignificant quòd nemo poßit Deo ueram gloriam tribuere ſine cognitione Chriſti. Homo enim erat conditus in hunc finem, ut Deo conditori gloriam tribueret: Sed per lapſum primorũ parentum factum eſt, ut nec rectè agnouerit Deum,nec glorificauerit. Sed quæris: quid eſt Deo gloriam tribuere? Tribuere alicui gloriam nihil aliud eſt, quàm alicui ueram uirtutem tribuere. Vt cùm rex aliquis, iuſtè, ſapienter, fortiter, clementer agit,tribuitur ipſi à ſubditis gloria,hoc eſt, ſubditi ipſius facta approbant, ac cum ſingulari beneuolentia ipſum prædicant. Proinde ſimili modo Deo tribuitur gloria, quando agnoſcuntur & uerè ſentiuntur ipſius uirtutes,ſapientia,iuſticia,fortitudo,miſericordia,ueritas & aliæ.

Sapientia Dei in eo cõſpicitur, quòd hominem, quem condiderat in ſuam gloriam, reparet rurſus, ut imaginem, quam per peccatum perdiderat, per Filium ſuum, natum ex uirgine, recuperet, ac ita gloriam ſapientiæ Deo tribuat.

Iuſticia peruidetur ex eo, quòd hominem, qui peccauerat,noluerit in gratiam recipere ſine compenſatione iniuriæ. Nam cùm aut hominem æternùm perire ob ſuum peccatum neceſſe erat,aut aliquem in humano genere ſatisfacere Deo oportebat,qui ſuſtineret pœnas pro toto genere humano,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Deus dedit filium,qui aſſumſit humanam naturam, in qua ſatisfecit iuſticiæ Dei: quare laus iuſticiæ meritò Deo,Chriſto Domino nato,tribuenda eſt.

Fortitudinis commendatio eſt,quòd ſerpentem & eius ſemen, per Chriſtum ſuperauerit,atq; adeò ipſius regnum deleuerit, quantum quidem ad omnes eos attinet, qui hunc natum Ieſum fide apprehenderint.

Miſericordia in eo relucet,quòd humanum genus perditum & oppreſſum tyrannide Diaboli, et ingentibus ærumnis & calamitatibus, morte, inferno,& damnatione,per filium,et propter filium in gratiam recipiat. Hæc Dei miſericordia omnia opera Dei excedit,quam perpetuò et Angeli boni, & homines electi prædicabunt, imò diaboli etiam inuiti agnoſcent.

Veritas in eo patefit, quòd promiſsionum antiquarum memor exhibeat,quod olim promiſit.Lapſis enim in peccatum primis parentibus promiſit Semen mulieris, quod erat contriturum caput ſerpentis;hanc promiſsionem nunc implet dato filio.

Propter has ergo uirtutes,Deo gloria tribuenda eſt: idq; potiſsimum ab ijs, qui ſentiunt ipſius beneficia.Hæc gloria tum demum ei tribuitur,cùm primùm agnoſcimus hoc Dei mirandum beneficium.Deinde cùm Filium fide amplectimur. Tertiò cùm mente, uoce, confeſsione & moribus Deum prædicamus.Quartò,cùm quàm plurimos ad agnitionem Dei inuitamus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Deinde cùm dicunt Angeli: In terra pax, notatur præcipuum beneficium Chriſti propter quod in mundum uenit, nimirum ut pax fieret inter Deum & hominem. Hæc pax eſt mutuus conſenſus Dei & hominum: Dei quidem recipientis homines in gratiam propter Filium: Hominum uerò, fide accipientium oblatum beneficium cum gratiarum actione, ac perpetua animi gratitudine. Huius pacis dulciſsimi ſunt fructus: Acceſſus ad Deum, gaudium Spiritus, bona conſcientia, lætus de hac uita exitus. Hanc pacem turbant peccata contra conſcientiam, ſecuritas, neglectus uerbi. Quare non ſecùs, quàm peſtes fugienda ſunt.

Poſtremo loco addunt: Hominibus bona uoluntas, Hoc eſt, poſtquam Deus hominibus per Chriſtum reconciliatus eſt, fauet ipſis, & uera paternaq; ϛοργῆ ipſos complectitur, tanquam cariſſimos liberos, quos ſibi adoptatos in Chriſto caros habet. De hoc beneplacito etiam loquitur Dauid in Pſalmo 5. Quoniam tu benedices iuſto Domine, ſicut ſcuto beneplacito munis eum. Cùm Dauid hoc loco beneplacitum Dei confert ſcuto, monſtrat eius uerum uſum et fructum. Significat enim quòd fauor Dei ſit nobis uice clipei, quo munimur aduerſus impugnantium nos tela. Diabolus ſua ignita in nos tela uibrat: ſed hoc ſcuto tuti ſumus. Atq; ita de alijs.

DE SECVNDO.

Vſus duplex eſt; Generalis, qui ex tota hiſtoria petitur

petitur, Et ſpecialis, qui petitur ex ſingulis partibus. Generalis ergo eſt, ut diſcamus noſtrum uerum ſaluatorem Deum & hominem ex uirgine natum recipere & amplecti, opponendo eum omnibus miſerijs noſtris, peccato, morti, maledictioni, iræ Dei & inferno: certi, quòd hic Filius Dei et Mariæ ſit, ſecundum uaticinium Eſaiæ, Nobis natus et nobis datus. Idq́; ut ſit iuſticia & ſalus omni in ipſum credenti. Specialis uſus eſt multiplex. PRIMVS ut à parentibus Chriſti, obedientiam erga magiſtratum diſcamus. SECVNDVS, ut à paſtoribus diſcamus, obtemperare teſtimonijs de Chriſto, Chriſtum quærere, & redire ad opera uocationis. TERTIVS, ut ab Angelis diſcamus, primùm annunciare Chriſtum ignotis: unde omnes pij miniſtri uerbi conſolari ſe poterunt in miniſterio, quòd idem doceant, quod antea per tantos heroicos Spiritus traditum eſt. Deinde diſcamus ab Angelis & paſtoribus confeßionem huius Chriſti. Poſtremò diſcamus glorificare Deum, & cum Angelis canere, Gloria in altißimis Deo, cui ſit honos et gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

FERIA SECVNDA NATIVITATIS CHRISTI,

Euangelium Matth. 23.

ECce ego mitto ad vos Prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & illorum aliquos occidetis, crucifigetiſq́; & illorum nonnullos

 flagel-

flagellabitis in Synagogis veſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, uſq; ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter Templum & Altare. Amen dico vobis: venient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum Gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce relinquetur vobis domus ueſtra deſerta. Dico enim uobis, haudquaquam me uidebitis

poſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

poſthac, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

PRiuſquam accedamus ad textus enarrationem, quia hic dies diuo Stephano dicatus eſt, dicam quare ſanctorum feſta in Eccleſia Dei celebrari ſoleant: & quid nobis in exemplo diui Stephani ſpectandum ſit.

Feſta celebrantur in Eccleſia Dei non Ethnico more, ſicuti apud Papiſtas, ut ſanctos patronos & interceſſores inuocemus, id quod non poteſt fieri ſine horrendo ſacrilegio & contemtu filij Dei: Sed ſunt multæ aliæ grauiſsimæ cauſæ, cur quorundam ſanctorum feſta in Eccleſijs noſtris retineri ſit utile, & ſunt potiſsimum ſex.

PRIMA, *ut perpetua hiſtoria Eccleſiæ aſpiciatur, quæ nobis & uitæ regula eſſe debet, & admonitio de prouidentia Dei. Si enim hiſtorias prophanorum hominum, in quibus alicuius uirtutis larua apparuit, iucundum eſt legiſſe: multò iucundius erit profectò, eorum hiſtorias legere, in quibus uiuæ uerarum uirtutum icones refulſerunt, ut in Paulo, Petro, Maria, Stephano, Magdalena, latrone & alijs multis.*

SECVNDA, *ut teſtimonia de doctrina, de miniſterio docendi, & de Eccleſia conſiderentur. Sunt enim edita miracula, factæ ſunt mirandæ uocationes ad miniſterium Eccleſiæ, illuſtrata eſt doctrina per uniuerſam Eccleſiam: In his teſtimonijs*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

pulcerrimum eſt uidere perpetuum conſenſum ueræ Eccleſiæ in ſcriptis Propheticis, Apoſtolicis & in Symbolis, & dijudicare inter ueram doctrinam Eccleſiæ, & omnium temporum corruptelas, mendacia & impoſturas.

TERTIA, ut Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quòd ſe patefecerit, tradiderit doctrinã, oſtenderit præſentiam ſuam in Eccleſia, et nos ciues fecerit eius cœtus, qui habet teſtimonia, ueræ Eccleſiæ & ueri cultus.

QVARTA, ut exempla confirment fidem noſtram: Cùm legimus ipſos exauditos et adiutos eſſe diuinitus, ut in Pſal. 33. dicitur: Iſte pauper clamauit ad Dominum, Dominus exaudiuit eum, fiduciam concipimus, ut & nos inuocantes iuuet. Sic ergo unuſquiſq; noſtrum ſtatuat, et apud ſe colligat: Magdalenam, Latronem, Paulum pœnitentes recepit in gratiam, non obſtantibus eorum enormibus peccatis, quibus Deum antea offenderant. Igitur et ego ad eundem Dominum confugiam, ut me in gratiam recipiat. Petrum poſt horrendum lapſum uenia dignatus eſt. Ergo & ego lapſus non deſperabo. Eſt enim ſemper ſibi conſtans et ſibi ſimilis, nec eſt perſonarum acceptio apud eum.

QVINTA, ut pro uocatione ſinguli ſanctorum exempla imitemur. Paulus non fractus eſt perſecutionum mole, ſed conſtanter Euangelium docuit: cuius exemplum imitentur miniſtri uerbi. Iohannes non ueritus eſt Herodis minas: quare pius concio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

concionator ipſius exemplo diſcat mundi furores contemnere. Abraham ex fide ſanctè instituit ſuam domum, in uero timore Dei & inuocatione: ab hoc ergo diſcant omnes pij patresfamilias: & ſic alia exempla accommodentur.

SEXTA, ut Sanctorum dulcis ſit apud nos memoria, & laudetur eorum uirtus, quòd donis Dei bene uſi ſint, quòd ſint domicilia Dei et teſtes de eo, quòd ſint ornati ingentibus uirtutibus, quòd ſint nobis uiua exempla conuerſionis, fidei, pœnitentiæ, conſtantiæ, patientiæ & aliarum uirtutum.

Hæ ſex cauſæ ſunt grauiſsimæ, propter quas et memoria ſanctorum, exemplo ueteris Eccleſiæ retinetur, & eorum feſta celebrantur. Quæ cùm ita fiant, omnia in gloriam Dei et noſtram ipſorum ſalutem cedunt.

Iam pauca de Stephano dicenda ſunt, in cuius Hiſtoria has circumſtantias cogitemus: Religionem, officium in Eccleſia, defenſionem ſuæ religionis, conſtantiam in confeſsione, Inuocationem Chriſti, conſolationem, & uitæ exitum.

Religio Stephani: Stephanus fuit Chriſtianus, uir plenus fide & Spiritu ſancto, plenus gratia & fortitudine. Vbi enim uera fides, ibi Spiritus ſanctus, quò maior incrementa fides capit, eò magis ſe præſentem teſtatur Spiritus ſanctus, accendens motus in cordibus congruentes cum lege Dei. Contrà, ubi Spiritus ſanctus non ſentitur efficax, ibi neq; fidem ueram adeſſe, manifeſtum eſt. Habemus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ergo hic, quod in Stephano imitemur, nempe fidem efficacem, cui teſtimonium præbet Spiritus ſanctus, non imitantur fidem Stephani, qui eam in ore habent, & interim inuoluuntur prauis cupiditatibus, & ruunt, quocunq; cœci affectos eos abripiunt.

Officium Stephani in Eccleſia fuit pauperibus miniſtrare & ſeruare theſaurum Eccleſiæ in uſum ſanctorum pauperum: in quo officio non dubium eſt eum ſedulum fuiſſe. Nam habuit Spiritum ſanctum gubernatorem, ueram fidem, & caritatem, agendi regulam. Hunc ergo ſibi proponant pauperum curatores & Diaconi. Primùm adferant fidem, ſine qua nulla diligentia, & nullum officium ritè fieri poteſt. Deinde in adminiſtratione declarent ſe regi Spiritu ſancto, ne uel durius pauperes excipiant, uel ad gratiam hominum bona diſpenſent, uel torpeant in officio, uel etiam furentur ipſi, uel quod uerè pauperum eſt, transferant in alios, ſed omnem fidem in officio præſtent, cogitantes Deum ſuæ adminiſtrationis inſpectorem: ſtatuentes quòd membra Chriſti ſint, quorum cura ipſis demandata eſt: uerè ſentientes templa Dei eſſe, quibus præfecti ſunt, utut paupertate, morbis & ulceribus ſcateant.

Quomodo defenderit Religionem, quam profeſſus eſt Stephanus, oſtendit 6. et 7. cap. Actorum: Non in periculo abijcit confeſſionem: non diſsimulat, ut multi: ſed conſtans eſt & fortis ſuæ religio-

nis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nis propugnator:non ipſum impedit multitudo ſectarum,quæ tum erant plurimæ:non frangitur autoritate Phariſæorum ac ſummorum uirorum in Iudæa,ſed Sectis ſe fortiter opponens, ſolus impetum totius populi ſuſtinet, & longa oratione ſuam religionem defendit, quod exemplum nos quoque imitemur.

Conſtantia eius in confeßione indè apparet, quòd non minis, non excommunicatione, non lapidatione abſterreatur à confeßione,ſed ut inuictus miles, confeßionem in medijs periculis retinet. Hoc nobis quoq; in exemplum propoſitum eſt.

Inuocatio Chriſti, cùm iam obrutus lapidibus iacet, oſtendit & fidem, & teſtatur de uera caritate huius uiri.Intercedit enim pro ſuis interfectoribus,neq; fruſtra pro illis interceßit. Nam Paulus ,qui cuſtos erat ueſtium eorum,qui Stephanum lapidabant,poſtea conuerſus eſt.

Conſolatio in hac inuocatione ſentitur. Nam filium Dei, pro quo iſta ſuſtinuit, uidit ſtantem à dextris Dei pro ſe interpellantem,qua conſolatione pœnæ acerbitas non parum mitigata eſt,hunc ſi nos in noſtra cruce imitemur, uerè ſentiemus præſens Dei auxilium, conſolantis nos ſuo ſancto Spiritu.

Exitus uitæ ipſius lætißimus fuit. Nam in hac precatione:Domine Ieſu,ſuſcipe ſpiritum meum,expirauit & obdormiuit in Domino:Atq; ita ipſe curſum conſummauit, fidem ſeruauit, ac iam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

coronam, ut ſtrenuus uictor, cum gloria obtinet. Hunc ergo & nos morituri nobis proponamus.

Nunc textum Euangelij uideamus, cuius ſumma eſt. Chriſtus prædicit pericula miniſtrorum uerbi, & comminatur pœnas perſecutoribus. Nos docendi cauſa quatuor locos tractabimus, Qui ſunt.

I. Prædictio perſecutionis miniſtrorum uerbi.
II. Exaggeratio peccati perſecutorum.
III. Comminatio pœnæ.
IIII. Exprobratio ingratitudinis eorum, qui Chriſtum inuitantem ſe ad pœnitentiam reſpuunt.

DE PRIMO.

Ecce ego mitto ad vos Prophetas & ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex illis flagellabitis in Synagogis ueſtris, et perſequemini de ciuitate in ciuitatem. Hoc loquitur Chriſtus ad Iudæos, qui tùm uidebantur ipſa Dei Eccleſia eſſe, & ſignificat quanta rabie perſequentur aliquando ſuos legatos, Prophetas & Apoſtolos. Mittit quidem Deus ſuum uerbum, ut ſaluentur recipientes uerbum, eiq; fidem adhibentes: quòd autem inde quidam fiant deteriores, hoc non Deo, ſed maliciæ hominum imputandum eſt, qui Deum trahentem per uerbum ſequi nolunt. Cur autem perſequantur impij Apoſtolos, explicat Dominus Matth. 10. ubi ait: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

um.Iohan.16.Sed uenit hora, ut quiſquis uos interfecerit, arbitretur ſe cultum præſtare Deo, et hæc facient uobis, quia non nouerunt Patrem, neq; me. Hîc cauſam ponit, cur impij ita in pios inſaniant, uidelicet quòd Deum ignorent, quæ Dei ignoratio facit, ut ipſi parricidæ putent ſe ſacras uictimas offerre Deo, cùm fideles occîdunt. Atq; adeò ruunt ignorantes Deum in hypocriſin, ex hypocriſi in parricidium, donec compleuerint menſuras ſcelerum ſuorum. Quid ergo facit Chriſtus? Venit ad ægrotos: illi, ut phrenetici, in Chriſtum ſe conuertunt, quem de medio ſublatum cupiunt. Monſtrat ille per ſuos morbum: Illi contrà morbum non agnoſcunt: quare & Medicum contemnunt, & eius legatos perſequuntur.

DE SECVNDO.

Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti &c. Quàm grauiter peccent perſecutores Eccleſiæ, oſtendit. Dicit.n.eos fore reos totius ſanguinis ſanctorũ, qui unquam effuſus eſt, non ſecus, atqui ipſi ſua manu oẽs pios & ſanctos, atq; adeo ipſum Chriſtum trucidaſſent. Nam inter omnes impios quædam impietatis cognatio eſt, quæ facit pœnas æquè graues, & reatum æqualem.

DE TERTIO.

Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Hæc tametſi propriè dicuntur de perſecutoribus Iudæis, tamen in uniuerſum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uerſum ad omnes Eccleſiæ perſecutores pertinent. Iuramentum quod interponit Dominus, nos docet duo. Primùm, quòd impij uerè aliquando rapiantur ad ſupplicia, utut diu differri uideatur iudicium. Deinde, quòd pij, qui perſecutionem patiuntur, aliquando glorioſè liberentur, traditis ſuis hoſtibus perpetuis ſupplicijs: Vnde diſcant pij, non ſuccenſere impijs perſecutoribus, ſed potius commiſeratione ſuper illorum certa damnatione tangi, & pro illis intercedere, ut Dominus eos conuertat, ne omnes damnentur: quemadmodum Stephanus fecit, ut ſuprà audiuimus.

DE QVARTO.

Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas &c. Hæc uerba Chriſti compellantis Hieruſalem primùm exprobrationem habent. Deinde affectum Chriſti erga eos declarant. Tum ſignificant, quòd ſua propria culpa pereant. Poſtremò pœnam comminantur.

Cùm enim dicit: Quoties uolui te congregare, exprobrat ingratitudinem, quòd nec oblatum beneficium recipere uoluerint, nec ſuæ ſalutis ullam rationem habuerint, tantum abeſt, ut benefactoris liberalitatem agnouerint, aut ei grati fuerint. Vtinam non magna pars eorum, qui hodiè audiunt Euangelium, illis eſſet ſimilis: id quod ſanè ſuis declarant fructibus.

Affectum ſuum erga ipſos declarat Dominus, dum ſe Gallinæ confert, quæ ſuos pullos intimè a-

mat,

mat, & nihil non agit, quò eos ab inimicis auibus tueatur. Abſit à pijs cordibus, ſentire Chriſtum apud ſe aliud ſtatuiſſe de Iudæis, uoluntate aliqua arcana, quàm quod lacrimis, & ore teſtatus eſt. Nam horrendum eſt, cogitare in Chriſto contradictorias uoluntates eſſe, qui ipſe damnat cor duplex. Verè igitur illorum ſalutem uoluit, iuxta dictum Prophetæ: Nolo mortem peccatoris: ſed ut conuertatur & uiuat.

TERTIO loco, cùm ait Dominus, ET NOLVISTI, apertè teſtatur Iudæos ſua culpa periiſſe, & repugnaſſe Chriſto ex propria malicia, qui eis ſalutem obtulit. Non dicit, & Deus noluit recipere in gratiam, ſed TV NOLVISTI. Quarè hinc duo diſcamus. Primùm, ut cautiores facti Iudæorum damno, uerbo Dei præbeamus aures, & inuitanti Chriſto nos obſequentes præbeamus, nec reluctemur Spiritui ſancto, qui uoluntates omnium mouet, qui audiunt Euangelium. Alterū, quòd, quicunq; uerbum audientes, ei non obtemperant, pereant ſua culpa, quorum interitus et damnatio non aſcribenda ulli fato, aut uolūtati arcanæ Dei, quaſi quorundam ſalutem non uellet.

QVARTO, cùm ſubiungit: Ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. Hæc pœnæ comminatio, etſi in ſpecie pertinet ad Iudæos perſecutores, quibus uaſtationem minatur religionis, politiarum et Oeconomiarum: in genere tamen ad omnes perſecutores Euangelij pertinet. Commina-

tur

tur autem illis, ut aliqui ſaltem ex ipſis reſipiſcant. Nam omnes Propheticæ comminationes habent tacitam conditionem, ſcilicet, niſi egeritis pœnitentiam: ſicut in Niniuitis uidemus, & Chriſtum audimus conteſtantem, his uerbis: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis, Luc. 13.

Simus ergo admoniti hac comminatione, ut nos, modò uelimus effugere iram Dei, ſeriam agamus pœnitentiam, et Chriſtum ſaluatorem noſtrum ueris gemitibus imploremus, ut nos in uera fide et inuocatione conſeruet, cui cum Deo Patre & Spiritu ſancto ſit laus, honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

FERIA TERTIA NATIVITATIS DOMINI,

Iohan. 21.

DIcit Ieſus Petro: Sequere me. Conuerſus Petrus, uidit illum diſcipulum, quem diligebat Ieſus, ſequentem, qui & recubuit in Cœna ſuper pectus eius, & dixit: Domine quis eſt ille, qui te tradit? Hunc ergo cùm vidiſſet Petrus, dicit Ieſu: Domine, hic autem quid? Dicit ei Ieſus: Si uelim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere. Exijt ergo ſermo iſte inter fratres, quòd diſcipulus ille non moreretur. Et non dixerat ei Ieſus: non moritur. Sed, ſi eum velim manere, donec veniam, quid ad te? Hic eſt diſcipulus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

pulus ille, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus quòd verum eſt teſtimonium eius.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij eſt: Poſtquam Chriſtus ter interrogaſſet Petrum an ſe amaret, mandat illi, ut ſe ſequatur, ſignificans, quòd ſe ſua morte eſſet glorificaturus. Præterea correcto errore Petri, Euangeliſta aliorum diſcipulorum ſenſum corrigit, qui malè intelligentes uerba Domini, putârunt falſò Iohannem non moriturum. Poſtremò aſſerit, Euangelium à Iohanne ſcriptum de Chriſto uerum eſſe. Porrò huius Euangelij quatuor conſtituantur loci: qui ſunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

I. Colloquium Chriſti et Petri, et mandatum Chriſti, ut Petrus ſe ſequatur.

II. Vt uocatio cuiq; ſua commendatur: Ita damnatur curioſitas.

III. Correctio erroris diſcipulorum, orti ex malè intellectis uerbis Domini.

IIII. Commendatio Euangelij à Iohanne ſcripti.

DE PRIMO.

Et cùm hoc dixiſſet, dicit Petro: Sequere me. Quia Petrus ter negauit Chriſtum, uoluit Dominus terna confeßione eum in ſuum ſtatum et Apoſtolatum reſtituere. Nam par erat, ut qui toties negaſſet ſuum Dominum, hac ratione et ueluti diſciplina caſtigaretur, ac probaretur, & ut nota fieret eius conuerſio. Tria autem ſunt, quæ hîc cum Petro agit Dominus. Primùm ter illum interrogat, an ſe amet: cui Petrus ter quoq; reſpondet, ut hac terna confeßione, apud alios ternam negationem ablueret, ac in ſuum ita locum reſtitueretur. Deinde ter commendat illi Apoſtolatus officium, dicens: Paſce oues meas, hoc eſt, eſto Apoſtolus meus, qui doctrina Euangelij, Sacramentis, et ſancta uita mihi congreges oues. Habemus hîc munus Apoſtolatus, adeoq; omnium miniſtrorum uerbi, eſſe paſcere oues Chriſti. Deinde Metaphora ouium ſignificatur, qualisnam ſit cœtus ille hominum, qui ouium appellatione ſignatur. Primùm ergo quædam de paſcendi ratione, Deinde de ouibus quædam hîc dicenda ſunt.

Chri-

Chriſtus paſcit, & Apoſtoli, alijq; miniſtri uerbi paſcunt: ſed non ſimilis omnium ratio eſt. Chriſtus enim ut Dominus, ouiũ paſtor, Apoſtoli ut ſerui. Chriſtus intus ſuo Spiritu: Apoſtoli externo miniſterio. Nam eos, qui feritate morum urſi aut Leones erant, cicurant, intus Domino per Spiritum ſuum operante: ac ita in ouile Chriſti, hoc eſt, in regnum Chriſti introducunt: idq; adhibitis clauibus Eccleſiæ Chriſti, à Chriſto uero paſtore datis. Sunt autem hæ claues aliæ nullæ, quàm uerbum & fides: uerbum adhibet miniſter, fidem ad prædicationem uerbi intus adhibet Spiritus CHRISTI. Nam prædicatio uerbi Dei, de peccatorum remiſsione impetranda per Chriſtum, unica clauis eſt ad aperiendum regnum cœlorum. Quòd ſi is, qui audit, adiungat etiam ueram fidem, & Euangelio uerè adſentiatur, accedit etiam clauis altera: his duabus clauibus recluditur regnum cœlorum et impetratur condonatio peccatorum. Hoc ita eſſe oſtendit legatio Chriſti, in qua, quod per claues figuratè dicitur, claris & ſignificantibus uerbis exprimitur cùm ait: Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ. Ecce habes priorem clauem. Verùm cùm addit: Qui crediderit, ſaluus erit, alteram oſtendit clauem. Sunt ergo hæ duæ claues uerbum & fides, quibus recluditur regnum cœlorum: Verbum applicatur foris per miniſtrum: ſed uirtute Spiritus receptum gignit per fidem, qua intratur in ouile Chriſti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Deinde, cùm paſtores intromiſerint oues in ouile Chriſti, debent eas paſcere uerbo et Sacramentis: aberrantes ab ouili, pedo, hoc eſt, obiurgationibus reuocabunt: laborantes & ægrotas conſolationibus refocillabunt: & ſemper excubias agent circa gregem ſuum, ne lupi ueniant et diſrumpant ouile, & diſpergant oues. Hæc omnia commiſit Dominus Petro atq; alijs Apoſtolis, imò omnibus miniſtris Euangelij, quando dixit Petro: Paſce oues meas.

Sed cur oues appellat, quos Chriſto adducunt Apoſtoli? Tres cauſas potiſſimum inuenio: quarum Prima eſt, quòd manſuetos eſſe oporteat, qui Chriſto dant nomina. Non enim decet eos, qui in Chriſti familia cenſeri uolunt, imitari truculentiam leonum, rapacitatem luporum, aſtutias uulpium, libidinem hircorum, ſordes porcorum, aut alios ferinos affectus exprimere.

Secunda cauſa eſt, quòd quemadmodum oues ſui paſtoris uocem norunt, & alienam refugiunt: Ita pij ſolum Chriſtum doctorem agnoſcent, & eos, qui eius uocem ſonant, audient, & non alios, quan tumuis magni nominis, imò etiamſi fuerint Angeli de cœlo.

Tertia cauſa eſt, quòd quemadmodum oues ſuum paſtorem, quocunq; iuerit, ſequuntur: Ita pij Chriſtum, in uita, in cruce, in gloria ſequi debebunt, ipſius uitam uitæ regulam intuebuntur, ipſius crucem per patientiam, quoties opus eſt ſuſtinebunt,

trebunt, ac poſtea cuius in cruce ſocij erant, gloriæ quoq; erunt participes, quemadmodum Paulus ait: Si cum illo patimur, unà etiam cum illo glorificabimur. Hinc ergo pij uerbi miniſtri diſcant rectè paſcere gregem Chriſti. Et oues ſint manſuetæ: audiant ſui paſtoris unicam uocem: eumq; ſequantur in uita, cruce & gloria.

Tertium quod agit hìc Chriſtus, eſt quòd Petro ſignificat, quali mortis genere ſit Deum glorificaturus, cùm ait: Cùm eſſes iunior cingebas te, & ibas quò uolebas: cùm autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quô noles. Significatur his uerbis, quòd Petrus ob Chriſti confeßionem debeat aliquando crucis ſupplicium ſubire: quod Irenæus & pleriq; ueterum teſtantur Romæ factum eſſe regnante Nerone. Tametſi de hac re iuſta poteſt eſſe dubitatio.

His ſubiungit Chriſtus mandatum ſuum ad Petrum, & iubet ut ſe ſequatur, non amplius abijciat confeßionem, ſicut antea, ſed ſtrenuè uſq; ad mortem ſe inuictum militem Chriſti præſtet: hoc unuſquiſq; noſtrum ſibi dictum putet.

DE SECVNDO.

Conuerſus Petrus, vidit illum diſcipulum, *quem diligebat Ieſus ſequentem, qui & recubuit in Cœna ſuper pectus eius: hunc ergo cùm uidiſſet, dicit Petrus Ieſu: Domine, hic autem quid? Cui Ieſus: Si eum uelim manere donec ueniam,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quid ad te? tu me ſequere. Petrus audiens à Domino, quòd eſſet aliquando ſubiturus Chriſti nomine durum ſupplicium, non tam quid ſibi faciendum præſcribitur ſpectat, quàm eſt ſolicitus de alijs: eſt quidem paratus ad ferendam crucem Chriſti nomine: ſed interim accedit ex infirmitate carnis quædam curioſitas, quæ ea inueſtigat, quæ ad ſe nō ſpectant. Tanta enim hominum imbecillitas eſt, ut ſemper in noſtris aduerſis reſpiciamus ad aliorum felicitatem: qua re facimus ipſi nobis crucem acerbiorem & difficiliorem. Libenter uellemus, ne alij nobis eſſent feliciores. Dulce enim, iuxta prouerbium, commune naufragium. Verùm cùm Dominus hanc curioſitatem taxat in Petro, ſciamus hanc reprehenſionem ad nos quoque pertinere. Vt autem iſtud in Apoſtolo corrigat, ait: Quid ad te? me ſequere, quaſi dicat: Noli reſpicere ad aliorum felicitatem, ſed potius hoc ſpecta, ut tuum officium facias, ac feras quicquid tibi Dominus ferendum impoſuerit. Ita uult Dominus, ut noſtram curemus uocationem in timore Domini: non uult, ut putemus nos infeliciores eſſe, ſi alij nobis uidentur feliciores. Nam quælibet uocatio ſuam habet adiunctam crucem, quæ ferēda eſt æquo animo. Omnes inquit Paulus, qui uolunt piè uiuere in Chriſto, perſecutionem patientur: nemo ergo, modò pius erit, expers crucis erit. Quare curioſitate prophana abiecta, unuſquiſq; maneat in uocatione, qua uocatus eſt: Sit quietus, & propria agat, iuxta Pauli conſi-

lium

lium. Quietos uult nos eſſe, ne inſtar hominum prophanorum in alienis negocijs nimium occupemur: quemadmodum multi hodiè faciunt. Vult nos propria agere, hoc eſt, uult unumquemq;, quæ ſuæ uocationis ſunt, curare. Vt autem id fieri poßit, quinq; ſunt in quaq; uocatione ſpectanda. Primùm uocatio debet eſſe legitima. Deinde, fides & caritas debent eſſe actionum regulæ in uocatione. Tertiò, ſi quid aduerſi in uocatione contigerit, conſolationem petas à conſcientia legitimæ uocationis. Quartò, uocationem ad gloriam Dei & Eccleſiæ Chriſti commodum referes. Poſtremò, quia nihil feliciter in uocatione abſq; benedictione diuina ſuccedit, Deus rogandus eſt, ut manus auxiliatrices adhibeat. Hoc ſi feceris in uero timore Dei, ſenties ſanè tuam uocationem non inutilem Eccleſiæ Dei fore.

DE TERTIO.

Exijt inter fratres ſermo, quòd diſcipulus ille non moreretur. Vide quàm facilis eſt in errorem lapſus. Chriſtus dicit: Si eum uolo manere, quid ad te? Diſcipuli autem hoc intellexerūt, quaſi ſine conditione dixiſſet: Volo illum manere, & non mori, donec ueniam. Hîc ergo admonemur diligentiæ in lectione ſacrorum librorum, ne aliena, quàm quæ dicuntur illinc extruamus. Amplectamur itaq;, quæ clara & perſpicua ſunt: quæ cum cōditione, aut obſcurè dicuntur, conferamus cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

clarioribus locis: & imploremus Deum, ut nobis det clauem ueræ ſcientiæ, quò intelligamus ea ſine errore, quæ noſtræ ſalutis interſunt: à quæſtionibus inutilibus, nihil facientibus ad ædificationem, abſtineamus, ſcientes hanc ſimplicitatem gratam Deo, iuxta dictum: altiora te ne quæſieris.

DE QVARTO.

Ipſe Euangeliſta claudit ſuum Euangelium dicens: Hic eſt diſcipulus iſte, qui perhibet teſtimonium de his, & ſcribit hæc, & ſcimus, quòd verum eſt teſtimonium eius. *Hæc eſt ueluti quædam obſignatio Euangelij à Iohanne ſcripti, cùm dicit: Scimus, ſignificat Euangelium eſſe certum, uerum et infallibile.* Hoc Euangelium *uocat teſtimonium, quia de Chriſto & eius beneficijs teſtatur. In quem autem finem ſuum Euangelium ſcripſerit Iohannes, exponit ipſe in fine capitis 20. cùm ait: Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis, quòd Ieſus eſt Chriſtus ille filius Dei, & ut credentes uitam habeatis per nomen eius. Eſt ergo duplex finis Euangelij: nempe noticia Ieſu Chriſti, & ſalus per fiduciam in ipſum, Cui gloria in ſecula, Amen.*

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS *Chriſti, Luc. 2.*

ET erant Pater & Mater eius mirantes ſuper his,quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce poſitus eſt hic ad ruinam,& in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum cui contradicitur. Quin & tuam ipſius animam penetrabit gladius,vt retegantur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Prophetiſſa filia Phanuel de tribu Aſer: Hæc proceſſerat in multam ætatem, & vixerat cum viro annis ſeptem à virginitate ſua. Et hæc vidua annorum ferme octoginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo,ieiunijs ac deprecationibus ſeruiens die ac nocte:& hęc eadem hora ſuperueniens,uiciſſim confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus,qui expectabant redemtionem Hieroſolymis. Et ut perfecerunt omnia ſecundum Legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth.Puer autem ſuccreſcebat,corroborabaturq; ſpiritu,& implebatur ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum.

ENARRATIO TEXTVS.

H*OC Euangelium eſt pars rerum geſtarum, die purificationis beatæ uirginis in Templo, poſtquam parentes* IESV *ſecundum legem Moſi obtuliſſent & conſtituiſſent puerum coram Domino. Eſt autem ſumma huius partis,quòd Si-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

meon et Anna teſtimonium dent Chriſto, et agno-ſcant illum Regem & Meßiam promiſſum: cui im-pius quidem mundus ſeſe oppoſiturus eſt in pro-prium malum: pij uerò amplectuntur ipſum ſibi in reſurrectionem & ſalutem. Conſtituamus autem tres locos, qui ſunt:

I. Admiratio parentum Ieſu.

II. Teſtimonium Simeonis & Annæ de Chriſto.

III. Augmentum humanitatis Chriſti.

DE PRIMO.

Parentum Chriſti admiratio oſtendit, quòd ra-tio nihil percipiat rerum diuinarum. Debemus er-go uoci Dei credere, eamq́; admirari, potius quàm abnegare. Admirantur autem quòd Deus nunc ſe-cundum ſuum æternum ac arcanum conſilium mi-ſerit Meßiam, quem tot Prophetæ, Patriarchæ, & Reges expectauerant: Admirantur teſtimonium Angelicum, admirantur ſenis Simeonis uocem, qua etiam in fide confirmantur ſolidius.

Hæc admiratio ſancta quædam eſt cogitatio, qua reuerenter conſiderant & amplectuntur ſpi-ritus ſancti uaticinium: unde magis magisq́; in Chriſti cognitione proficiunt. Hoc exemplum no-bis quoq; proponendum eſt. Non mox repudiabi-mus, quæ ratio non capit: ſed ſancta cum admira-tione amplecti debemus diuina oracula: & ut fides noſtra noua capiat incrementa, omnia adminicula ex Prophetijs, ex miraculis, ab exemplis, ab omni-bus deniq; rebus colligemus in maiorem admirati-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

onem. Nam ille demum in ſchola Chriſti bene profecit, qui quotidiè cum augmento fidei magis magisq; admiratur.

Porrò Ioſeph hic dicitur pater Chriſti, eò quòd Maria fuerit ei deſponſata, & quòd Ioſeph mandatum Dei habuerit curandi hunc puerum & eius matrem, & quia putatus eſt uulgò eſſe pater Chriſti. Paulus dicit ad Hebr. quòd Chriſtus eſt ἀπάτωρ & ἀμήτωρ, id eſt, ſine patre & ſine matre: Sine patre quidem ſecundum natiuitatem carnalem: Sine matre uerò eſt, ſecundum natiuitatem illam admirabilem & æternam, qua filius Dei natus ſit à patre ſine matre ab æterno: de qua natiuitate principium Euangelij concionatur, ſicuti nuper audiuimus.

DE SECVNDO.

In teſtimonio Simeonis, quatuor conſideranda ſunt. Primùm, benedicit eis: qua re Simeon declarat ſuum affectum erga Chriſtum & eius regnum, nimirum quòd cupiat bene huius noui Regis nouo regno: atq; hoc fecit Simeon conſuetudine ſanctorum Patriarcharum, qui ſolebant ſenes bene precari iunioribus. Eſt enim benedicere hebraica phraſi nihil aliud, quàm felicem ſucceſſum optare ac bona precari. Hinc ſinguli diſcamus, Primùm Chriſtum confiteri: Deinde eius regno bene precari, quod pertinet ad ſecundum præceptum, & ad ſecundam petitionem.

Alterum, quod conſiderandum eſt in teſtimonio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nio Simeonis, eſt uaticinium, quod duo complecti- tur. Primum, quòd Chriſtus ſit futurus multis in ruinam, ut in ipſum impingentes cadant multi & pereant, non ipſius culpa: ſed ipſorum, qui hunc Chriſtũ amplecti nolunt. Sed quæret aliquis, Quo- modo Chriſtus poſitus ſit in ruinam incredulis, qui iam ſunt perditi. Bis pereunt impij. Primùm pro pria infidelitate ſunt perditi. Deindè, quia oblata ſalute ſe ultrò priuant. Perinde enim eſt, ac ſi quis ob furtum eſſet adiudicatus morti ſemel, & deinde regis filium pro ſe intercedentem conſpueret, ſpre ta per illum oblata liberatione. Hic meritò bis per- ditus dici poſſet, cùm ob proprium furtum, tùm quia liberatorem ſuum aſpernaretur in maius ſup- plicium. Quamuis ergo omnes impios, qui Chriſti nomen non audiuerunt, certus manet infidelitatis ſuæ interitus: Tamen illi, qui ſcientes & uolentes Chriſtum reſpuunt, ſecundam ruinam ſentient, & grauius punientur. Seruus enim ſciens uoluntatem Domini & non faciens, uapulabit plagis pluribus: mitius ergo erit Turcis et Ethnicis in extremo die quàm illis, niſi egerint pœnitentiã. Alterum, quòd idem Chriſtus ſit futurus reſurrectio multorum in Iſraël, id eſt, liberatio à peccato, donatio iuſticiæ, reſurrectio à morte, & hæreditas omnium bono- rum.

TERTIVM, quod conſiderandum eſt in Si- meonis teſtimonio, eſt Apoſtrophe ad uirginẽ ma- trem Chriſti, cui prædicit crucem & perſecutio- nem,

nem dicens: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Hæc uerba etiamſi propriè ad Mariam pertinent: tamen communiter ad totam Eccleſiam, cuius typum geßit, referenda ſunt. Maria opus habuit hac admonitione propter duo. Primùm ut hoc Spiritus ſancti oraculo admonita, componeret ſe ad ſuſtinendos triſtes euentus, cùm uideret filium ſuum malè excipi à ſuis, ac tandem in crucem ſuſpendi. Deinde, ut ita munita aduerſus futuros inſultus, nihilominus certa fiducia exultaret, quòd tandem ipſius filius eſſet futurus ſuorum hoſtium uictor, hac freta fiducia aſtitit cruci, forti animo ipſius glorioſum triumphum expectans. Deinde hæc uerba ad Eccleſiam totam pertinent. Hoc enim uaticinio indicatur, quòd ipſa Eccleſia ſit in hoc mundo futura ſub cruce, & ſimul exemplo uirginis eam erigit.

QVARTVM, quod in hoc Simeonis teſtimonio conſiderandum, eſt, quòd Simeon dicit, diſceptationes ex multorum cordibus reuelandas: qua uoce ſignificat fore multos, qui apertè ſe declarabunt eſſe hoſtes Chriſti, & rurſus qui Chriſtum confitebuntur, uſq; ad extrema pericula & ſanguinis effuſionem. PRIMVM nos conſoletur aduerſus ſcandalum crucis. ALTERVM in nobis fiduciam alat.

In teſtimonio Annæ duo cōſideranda ſunt. Primum Proſopographia perſonæ Annæ, quam commendat à Prophetico ſpiritu, id eſt, cognitione re-

rum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

rum ſpiritualium ſeu regni Chriſti à parentibus, ab ætate, à caſtitate, à ſedulitate precandi.

Hæc eò pertinent, ut ſanctiſsimæ matronæ maiorem autoritatem concilient, ut plus uni ſanctæ matronæ credamus, quàm maximæ Phariſæorum & Sacerdotum turbæ, qui hunc CHRISTVM *non agnoſcunt.*

Imitemur igitur nos potius paucos pios, quàm innumeram Impiorum turbam, quæ Euangelium perſequitur. Obſeruemus quoq; hîc imaginem Eccleſiæ Chriſti, quæ eſt grex puſillus, non præferens ſplendorem mundi, ſed facem uerbi cœleſtis.

Alterum eſt confeſsio Annæ, quæ tria continet.

1. Quòd cum Simeone confitetur Chriſtum, & ſimul melodia aliqua Chriſtum prædicabat: unde pij diſcant, ut ſe mutuò hortentur ad prædicandas laudes Dei.

2. Docet populum. Ceſſantibus enim Scribis & Phariſæis, mulier ſancta prodit & eloquitur de illo omnibus, qui expectabant redemtionem in Hieruſalem.

3. Apertè Chriſtum λυτρωτὴν et Redemtorem agnoſcit. Intellexit enim iſtum infantem fuiſſe Semen illud promiſſum, quod contriturum eſſet caput ſerpentis, ac ita hominem perditum eriperet è regno Diaboli.

DE TERTIO.

Puerulus autem creſcebat & roborabatur Spiritu, implebaturq; ſapientia, & gratia

Dei erat ſuper illum. Hoc eſt, Quemadmodum puer Ieſus ætate progreſſus eſt: Ita diuina natura in ipſo ſe exeruit, ac indies magis magiſq; proficiebat ſapientia, et unà cum ætate creuerunt in eo animi dotes. Verùm quia diuinitati nihil poteſt accedere, manifeſtum eſt hæc ad humanam pertinere naturam. Quemadmodum enim corpore adoleuit paulatim: Ita ſecundum animam indies magis magiſq; dotes animi creuerunt. Neq; hoc à Chriſto alienum eſt, qui noſtri cauſa formam ſerui aſſumſit, in qua & exinanitus fuit. Nam ut propter nos exinanitus fuit: Ita rurſus paulatim creuit, donec in ſuam gloriam iterum per reſurrectionem ingreſſus eſt. Neq; hoc factum eſt ſine noſtra doctrina & admonitione. Docemur enim, illum ideò creuiſſe, ut nos de plenitudine eius accipiamus gra tiam pro gratia. Admonemur & nos exemplo filij Dei, ut perpetuis incrementis ſtudeamus, ut indies magis magiſq; abundemus in uera Dei cognitione & omni ſenſu, ut & uero iudicio & affectu probemus, quæ ſint pia, ſancta & honeſta, & ueros fidei fructus quotidiè edamus: ſed ita ut dies ſequens præcedentem ſuperet. Nam qui non progreditur in cognitione Dei, & ſenſu pietatis, ipſe retrogreditur, ac in eo paulatim extinguitur fides, & ita rurſus in corde ipſius ſepelitur Chriſtus, ac iterum in peccata contra conſcientiam ruit. Exemplum habemus in Dauide. Is enim ſapientia ſpirituali ſupra omnes ſuæ ætatis homines profece-

rat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

rat, & gratia Dei erat cum illo. Sed quid factum eſt? Factus eſt ſedens in ſuo regali ſolio paulò languidior. Extinguebatur paulatim ille ardor & zelus gloriæ Dei, qui fuit in illo dum contra Goliad pugnauit, & cùm uicit: & cùm in periculis uerſabatur quotidiè perſequente ipſum Saule. Quid inde factum eſt? Conſpicitur mulier decora & pulcra: affectus excitantur ſine ullo impedimento. Ardor enim ſpiritus iam prorſus friguit: uoluntas cedit affectui, ac deinde ruit in peccatum contra conſcientiam commiſſo adulterio, cui mox addidit optimi ciuis parricidium: quæ ſcelera poſtea per integrum annum hypocriſi texit, etſi ſimulauit quidem pietatem, quæ iam Spiritu Dei abſente exulabat.

Huiuſmodi ſunt multa alia exempla, quæ monent nos, ut Ieſum puerum hìc imitemur. Is creuit ſapientia, et gratia Dei erat ſuper illum: nos quoq; creſcamus ſapientia ſalutari, & rogemus fontem ſapientiæ Ieſum, ut de ſua plenitudine nobis largiatur: Ita futurum eſt, ut gratia Dei, quam obtinemus per & propter Chriſtum, ſuper nos maneat. Vt enim gratia Dei ſola facit, ut in donis ſpiritualibus faciamus quotidiè progreſſus: Ita retinetur gratia & manet, quando ipſi non torpemus, ſed ſtrenuè laboramus, ut gratiam accepiſſe fruſtra non uideamur.

Huc pertinet illud Pauli: Spiritum nolite extinguere. Suſcitanda ſunt igitur dona Dei crebris exerci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

exercitijs, ut indies magis proficiamus in gloriam Dei Patris, Filij & Spiritus ſancti, Cui ſoli Deo ſit honor, gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, EVANgelium Luc. 2.

ET poſtquam conſummati ſunt dies octo: ut circumcideretur puer, uocatum eſt nomen eius IESVS, quod uocatum erat ab Angelo, priuſquam in vtero conciperetur.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *feſtum de Circumciſione* Domini, *tres ob cauſas in Eccleſia inſtitutum eſt. Quarum prima eſt, ut ſciatur* Hiſtoria. *Secunda, ut beneficium Dei erga genus humanum, quod* Hiſtoria *commendat, intelligatur.* Tertia, *ut beneficio diuino rectè utamur, cùm in* Dei *gloriam, tùm in noſtram ſalutem & aliorum ædificationem.*

Hiſtoria *eſt, quòd* Chriſtus Dominus *die octauo à ſua natiuitate carnali, iuxta legem* Moſis *ſit circumciſus, & nomen ei, quod ab* Angelo *prædictum erat, ſit inditum, uocatusq; ſit* Ieſus.

Beneficium, quod Hiſtoria commendat, eſt, quòd pro nobis id factum ſit, quemadmodum Paulus *docet:* Factus *eſt ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret.*

Vſus deniq; in his conſiſtit, ut cognito benefi-

cio,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cio,Deo grati ſimus,noſtram fidem hoc pacto confirmemus,ac exemplo Dei patris & filij ipſius Ieſu Chriſti ſtudeamus de omnibus bene mereri. Porrò, ut hæc nobis informandis de hoc beneficio efficacius ſeruiant,duos locos tractabo,Qui ſunt:

I. De Circumciſione.

II. De ſuauiſsimo nomine Ieſu.

DE PRIMO.

Vt hanc de Circumciſione diſtinctius intelligamus doctrinam, hæc ordinè nobis explicanda uidentur,quomodo Deus ſoleat hominem de ſua inſtituere uoluntate : Qualis res fuerit Circumciſio illa carnalis,quæq; in illa ſint ſpectanda:unde conſtabit Sacramentorum cùm ueteris,tùm noui Teſtamenti ratio : Cur Chriſtus ſit circumciſus: & quæ ſit ſpiritualis illa circumciſio, ſine qua ſalus nemini unquam contigit.

Deus ante lapſum,& poſt lapſum, ante legem, ſub lege, & poſt Chriſtum exhibitum, ſemper ſolitus eſt hominem de ſua uoluntate duabus inſtituere rebus: una perceptibili mente,altera,perceptibili ſenſu,ut id, quod menti offertur intelligendum, quodammodo ſenſibus externis percipiatur: Ita uoluit Deus clementiſsimus humanæ conſulere imbecillitati.

Menti uerbum proponit, per quod ſuam uoluntatem homini patefecit : ſenſibus ſigna aſpectabilia,quæ idem docent uiſibiliter, quod uerba ſonant et menti offerunt,Hominem formatum Deus in Pa

radiſo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

radiſo poſuit, ei uerbum ſuæ uoluntatis teſtimonium dedit: uerbo adiecit duplex ſignum externum, nempe arborem uitæ, & arborem ſcientiæ boni & mali. Poſt lapſum hominis dedit promiſsionem Seminis, cui ſigna externa, ſacrificia adiecit. Superato diluuio, promiſsionem uoce propoſuit, ac eius ſignum arcum cœleſtem fecit. Abrahamo fit promiſsio Seminis, cui promiſsioni ſignum circumciſionis in perpetuam rei memoriam adiecit. Promiſit liberationem de ſeruitute Ægyptiaca, quam & præſtitit: ſed hanc promiſsionem agno Phaſe obſignauit. Moſi promiſsionem commendauit, ſed addito ueluti ſigillo teſtamento ſanguinis uaccæ rufæ. Tandem Deus dat Filium, & per illum promittit credentibus uitam æternam, quam promiſsionem duobus auguſtiſsimis Sacramentis, Baptiſmo & Cœna Domini confirmauit. Breuiter: ſemper ſuo uerbo Dominus aliquod externum adijcere teſtimonium ſolet, ut & mente & ſenſu, quaſi palpemus, quæ ſit eius erga nos uoluntas. Quicquid enim ab homine percipitur, id fit aut mente aut ſenſu, aut utroq; ſimul. Verùm Deus, ut certiores ſimus de noſtra ſalute, uerbum menti, ſignum externum ſenſibus proponit, et nihil non facit, quod ad noſtram ſalutem facere iudicatur. Atq; ita Deus hominem de ſua uoluntate inſtituere ſolet.

Hoc iacto fundamento, qualenam ſignum fuerit circumciſio illa carnalis & aſpectabilis, facilè intelligitur, modò uerbum, cui hoc ſignum additum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tum eſt, in medium producamus. Nam ſignum nihil aliud eſt, quàm promißionis, quæ uerbo continetur, efficax quoddam Symbolum & authentica obſignatio.

Quodnam eſt igitur uerbum, cui circumciſio additur? Dominus Gen. 17. promiſit ſe fore Deum Abrahami & Seminis eius, & requirit ab Abrahamo fidem huius promißionis, & ut ambulet coram ſe & ſit perfectus, hoc eſt, ut omnia poſtponat obedientiæ erga ſe, retinens fidem & bonam conſcientiam. Huic promißioni & mutuo pacto ipſe Deus externam circumciſionem adiecit, ut in carne Abrahæ teſtimonium eſſet mutui inter Deum & Abrahamum fœderis. Ait enim Dominus: hoc eſt pactum, quod obſeruabitis inter me et uos, & ſemen tuum poſt te. Circumcidetur inter uos, omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputij ueſtri, ut ſit in ſignum fœderis, inter me & uos &c.

Videmus ergo hîc promißionem præcedere, mandatum ſigni ſequi, Signum præſcribi, et fidem promißionis iuxta Pauli rationem, exigi: Vnde colligitur in Circumciſione eſſe quatuor: promißionem, mandatum Dei, ſignum aſpectabile, & fidem promißionis, quam neceſſariò requirit promißio. Atq; hæc quatuor in Circumciſione ſunt ſpectanda, quæ in eiuſdem definitione includi debent hoc modo.

Circumciſio carnalis mandata à Deo, eſt reſectio

ctio præputij uirilis membri, quo Deus ſuum pa-
ctum cum homine initum confirmat, & uiciſsim
homo hoc diuini fauoris teſtimonio confirmatus
ſe uiua fiducia erigit. Quare Paulus Circumciſio-
nem σφραγίδα, id eſt, ſignaculum iuſticiæ fidei
appellat Rom. 4. Eſt enim ueluti externa promiſ-
ſionis de gratuito fauore Dei obſignatio: eadem de
cauſa Stephanus in Actis Circumciſionem teſta-
mentum appellat. Quia ergo promiſsio neceſſariò
præcedit, & fides ſequitur, quæ in promiſsionem
reſpicit, mutuum erit fœdus Circumciſio, Dei qui-
dem promittentis, et hominis fide promiſſam gra-
tiam recipientis, quæ promiſsionis fides ſigno ex-
terno confirmatur: Atq; hæc eſt Circumciſionis
uera ratio. Iam duo neceſſariò adijcienda ſunt: u-
num, cur in ſeminali membro illud ſignum eſſe uo-
luerit Dominus. Alterum, quare etiam nunc non
duret, cùm promiſsio ſit æterna.

Præciſio eius membri, quod eſt genituræ in-
ſtrumentum, ſignificat primùm totam naturam
noſtram, ut eſt propagata ab Adam, corruptam eſ-
ſe. Deinde ſignificat eandem amputandam & re-
ſecandam. Caro enim & ſanguis non poſſunt in-
trare in regnum cœlorum. Tertiò, ſignificabat
uenturum eſſe Semen promiſſum, quod afferret no
uam natiuitatem, qua homines naſcerentur filij
Dei. Atq; ita ſi generalem rationem Circumciſio-
nis ſpecies, eſt teſtimonium & obſignatio gratiæ:
ſi Symbolum, eſt naturæ deprauatæ & mundan:

dæ nota: ſi externam hominum ſocietatem, eſt ſignum ſeu teſſara, quo Eccleſia à prophanis cœtibus diſcernitur.

Sed quare etiam nunc non durat Circumciſio, cùm promiſsio nondum ceſſauit? quia unum ſignabatur per Circumciſionem exhibendum, quod iam exhibitum eſt: Nempe Semen mulieris, quod eſt Chriſtus Dominus de puriſsimo uirginis ſanguine natus. Quare etſi res promiſſa manet: ſignum tamen Circumciſionis mutatum eſt in Baptiſmum: ut ſicuti Circumciſio figurabat uenturum: ita Baptiſmus teſtetur exhibitum Chriſtum. Quare adhuc qui circumcidi uult, Chriſtum uenturum expectat, & non credit exhibitum.

Ex his quæ iam de Circumciſione dixi, facilè eſt iudicare, quæ ſit ſacramentorum, cùm noui, tùm ueteris teſtamenti ratio. Vt enim in Circumciſione quatuor concurrunt: promiſsio, mandatum de ſigno, ſigni uſus, et fides promiſsionis: Ita in omni Sacramenti ratione eadem concurrere neceſſe eſt, ut Sacramentum diuinum, ſit ſignum uiſibile mandatum & inſtitutum à Deo, quo, ut Deus erga hominem ſuam teſtatur promiſsionem: ita homo accipiens ſignum, uiciſsim ſuam erga Deum fidē profitetur, eamq́; uſu ſigni & cogitatione confirmat. Verùm in ſignis ſingulis, ſpectanda eſt ſingularis analogia ſignorū ad res ſignatas: ut aquæ in Baptiſmo analogia ad rem ſignatam, hoc eſt, quemadmodum foris hominem abluit ab externis ſordi-

ſordibus:Ita Chriſti ſanguis intus abluit conſcientias noſtras à mortuis operibus. Atq; ita de alijs.

Sed cur Chriſtus circumciſus eſt, cùm ſit extra numerum peccatorum? Hoc Paulus Galatis ſcribens exponit, cùm ait: Quando uenit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret. Quare ut natus eſt propter nos: ita & circumciſus: neq; uoluit circumciſionem abolere ante ſuam in ara crucis peractam uictimam: qua re teſtatus eſt Circumciſionem Sacramentum fuiſſe diuinitus inſtitutum.

Iam pauca adijcienda ſunt de ſpirituali Circumciſione, quæ uocatur in ſcriptura Circumciſio cordis in ſpiritu, non manu facta, quæ ſignificatur per illam externam, ut res inuiſibilis per rem aſpectabilem. De hac præcipit Dominus, Deut. 10. Circumcidite præputium cordis ueſtri, & ceruicem ueſtram ne induretis amplius. Sed Paulus ad Phil. 3. omnium luculentiſsimè, hanc ſpiritualem definit Circumciſionem, cùm ait: Nos Circumciſio ſumus, qui Spiritum Dei colimus & gloriamur in Chriſto, & non in carne confidentes. In his Pauli uerbis ſunt duo ſpectanda: cauſa ſeu effectus, ſeu actiua Circumciſio & paſsiua. Cauſa eſt ipſe Chriſtus, atq; adeo actiua Circumciſio eſt, qua Filius amputat, quicquid eſt peccati & maledictionis in nobis, quæ circumciſio ſentitur in omnibus pijs omnium ætatum. Effectus ſeu paſsiua Circumciſio,

eſt, qua renati amputant indies magis ac magis reliquias peccati, & ſtudent nouæ uitæ, omnibus uicijs, quantum fieri poteſt, amputatis. Verùm Paulus optimo ordine diſtribuit effectus: & tres ſtatuit. 1. Vt colamus Deum ſpiritu. 2. Vt gloriemur in Chriſto. 3. Vt abijciamus fiduciam carnis abnegando nos ipſos. Vltimo loco poſitus primus ex ordine conſequentiæ: quem ſecundus ſequitur, & hunc, qui in primo loco ponitur.

Proinde nos circumcidere oportet omnia membra cùm interiora, tùm exteriora. Interiora, ut ſunt, mens, cor, uoluntas. Mens circumcidenda eſt abiectione erroris & uera Dei noticia: à corde uicioſi affectus amputari debent: uoluntas, conuerſione ad Deum. Exteriora, ut ſunt aures, oculi, labia, mores &c. ut iam non amplius deprauatæ naturæ obſequium præſtent: ſed Spiritui regenerationis obtemperent.

DE SECVNDO.

Nomina ſolebant imponi pueris in circumciſione, ſicuti nunc baptizatis imponuntur: Tunc quidem ut eſſent Circumciſionis teſtimonia: nunc uerò ut ſint Baptiſmi collati ſigna. Quare quoties noſtra nomina audimus, debemus reuocare in memoriam fœdus, quod cum Deo in Baptiſmo iniuimus.

More igitur aliorum puerorum, Chriſto impoſitum eſt nomen in circumciſione, et uocatus eſt IESVS.

Solita autem ſunt imponi infantibus nomina, uel ex arbitrio hominum: idq́; nunc ex cognatione, nunc ex uirtute clarorum hominum, nunc ex caſu, nunc ex affectu, uel ex mandato Dei: idq́; non ſine aliqua ſignificatione rei uel præteritæ, uel futuræ. Nam Deus, qui falli nequit, non fruſtra imponit hominibus nomina.

Cur ergo filius uirginis IESVS eſt nominatus? Propter officium, quod in mundo erat habiturus. Sic enim iuſſu Dei angelus ait, Matth. 1. Vocabis nomen eius IESVM, quia populum ſuum liberabit à peccatis eorum. Ieſus enim Saluator eſt, Angelus adiecit ſaluandi genus, nimirum à peccato: ergo à morte, damnatione, ira Dei, inferno: ergo placat Patrem, reſtituit imaginem Dei, & donat æterna uita credentes. Hæc enim omnia coniuncta ſunt cum peccati condonatione. Verùm ut uſum huius nominis IESV certiorem teneamus, ad quatuor partes eum reuocabo.

PRIMA eſt, quòd admoneat nos perditos eſſe ſine hoc Ieſu, id eſt, Saluatore. Quare nos peccati admonet & pœnitentiæ.

SECVNDA, quòd monſtret nobis ſalutis fontem: nam qui ſaluari uult, hinc hauriat neceſſe eſt. Quare nos fidei in hunc Saluatorem admonemur.

TERTIA, quòd ſit noſtra conſolatio, contra deſperationem, magnitudinem peccati, indignitatem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tem, particularitatem, potentiam & uires Diabo-li: hinc hypoſtaſis fidei naſcitur.

QVARTA *admonet nos obedientiæ et gratitudinis, ne noſtra culpa ſalute per ipſum parta excidamus, Cui gloria in ſecula ſeculorum,* Amen.

DIE EPIPHANIAE
DOMINI, EVANGELIVM Matth. 2.

CVm autem natus eſſet IESVS in Bethlehem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis Regis: Ecce Magi ab Oriente acceſſerunt Hieroſolymam, dicentes: Vbi eſt ille, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

qui natus eſt Rex Iudæorum? Vidimus enim illius ſtellam in Oriente, & acceſſimus vt adoremus eum. Auditis aũt his Herodes Rex turbatus eſt, & tota Hieroſolymorum vrbs cum illo, & conuocatis omnibus pontificibus, & ſcribis populi, percõtatus eſt eos, vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudææ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda. Ex te enim mihi proditurus eſt dux, qui gubernaturus eſt populum meum Iſraël. Tum Herodes clàm accerſitis Magis accuratè perquiſiuit ab illis, quo tempore ſtella apparuiſſet. Et iuſſis ire in Bethlehem, dixit: Profecti illuc, accuratè inquirite de puero. Vbi verò inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniam, & adorem illum. At illi audito rege profecti ſunt: & ecce ſtella, quam viderant in Oriente, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locum, in quo erat puer. Cùm autem vidiſſent ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valdè. Et ingreſſi domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & proſtrati, adorauerunt illum, & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, Aurum & Thus & Myrrham: & oraculo admoniti in ſomnis, ne reuerterentur ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ENARRATIO TEXTVS.

HOC feſtum uocatur in Eccleſia Epiphania Domini, hoc eſt, apparitiones Domini. Poſtquam.n. de Aduentu et natiuitate Domini feſta celebrata ſunt ab Eccleſia, uiſum fuit ſanctis patribus hoc etiam feſtum addere, ut docerent Eccleſiam de uarijs Domini in carne apparitionib. Quadruplicem aũt rationem aſsignant, cur hoc feſtum Epiphania uocant, quarum prima eſt, quòd hoc die apparuerit Magis quærentibus Chriſtum ductu ſtellæ. Secunda, quod hoc die reuolutis 29. annis ab eius natiuitate, apparuerit eius gloria in Baptiſmo per teſtimonium Patris de cœlo ſonantis: Hic eſt filius meus dilectus: & per uiſibilem S. ſancti ſuper eum apparitionem. Tertia, quod eodem die elapſo à Baptiſmo anno, apparuerit ipſius gloria in nuptijs, dum uertit aquam in uinum. Quarta, quòd 31. ætatis ſuæ anno rurſus apparuerit gloria ipſius, dum quinq; millia hominum ſaturauit panibus ſeptem. Hæ omnes apparitiones eò pertinent, ut & Chriſtum probent uerum Meſsiam & ſaluatorem in ſe credentium, et in nobis confirment fiduciam: ut certò ſtatuamus nos ſalutem per ipſum conſecuturos. Atq; hæc de ratione feſti: nunc ad ipſum Euangelium accedamus, quod continet Hiſtoriam primi generis apparitionum Chriſti, nimirum quo modo Magis apparuerit, hoc eſt, Ethnicis, ut ſciamus Chriſtũ cum ſuis beneficijs ad Ethnicos quoq; pertinere. Eſt autem ſumma huius narrationis E-

uangelicæ, quòd Magi uenerint Hieroſolymam, quæſitum recens natum regem: Sed cum eum non illic inueniſſent, profecti ſint, ſecuti ductum ſtellæ, quæ eos præcedebat, donec uenerunt Bethlehem, ubi inuentum puerum honorabant, & offerebant munera, quo facto diuinitus admoniti per aliam uiam reuerſi ſunt in regionem ſuam. Duos locos in hoc Euangelio tractabimus, qui ſunt:

I. Hiſtoria cum ſuis circumſtantijs & doctrinis, quæ ſunt plurimæ.

II. Vſus Hiſtoriæ, & ſpiritualis ſignificatio oblationis Magorum.

DE PRIMO.

Præſentis Hiſtoriæ circumſtantiæ ſunt multæ, quarum ſingulæ peculiares continent doctrinas et admonitiones.

Nato Chriſto in Bethlehem temporibus Herodis, ueniunt Magi ab Oriente, ut adorent recens natum Regem.

Hîc tria ueniunt perpendenda, tempus, Magorum conditio, & finis aduentus.

Tempus ſignificatur, cùm dicitur TEMPORIBVS HERODIS. Ceſſauerat enim ſceptrum à Iuda, et iuxta uaticinia Chriſtus naſci debuit. Hæc collatio uaticiniorum de natiuitate Chriſti & tempore, quo natus eſt, ut confutat Iudæos, qui ipſum adhuc expectant: ita piorum fidem confirmat, ut certò ſibi perſuadeant hunc ipſum eſſe uerum Meßiam, quem Magi quærunt.

Mago-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Magorum conditio, quod fuerint non ex Iudæis, ſed ex gentibus, unde diſcimus, quòd hic nouus Rex, natus in Bethlehem, etiam ad gentes pertineat, quæ Magorum exemplo monentur, ut Chriſtum quærant & adorent.

Magi præterea dicebantur, qua appellatione eorum dignitas & officij excellentia ſignificatur. Eſt enim Magus Hebraica uox, & dicitur à meditando & docendo, quæ duo ad Reges & ſacerdotes potiſsimum ſpectarunt. Vnde Perſæ ſuos reges & Sacerdotes Magos appellarunt. Quid hinc docemur? Chriſtus in præſepi reclinatus iacet contemtus à ſuo populo: Magi uerò ab Ethnicis oriundi ueniunt, ut adorent: qua re ſignificatur, quòd etſi regnum Chriſti non ſit de hoc mundo, eſſe tamen regnum magnificum & glorioſum, imò cœleſte, quod multi agnoſcent non offenſi eius externa & humili coram mundo ſpecie.

SECVNDA circumſtantia eſt, quòd Magi ueniant Hieroſolymam, et illic quærant recens natum Chriſtum. Iudæi qui libros Propheticos in manibus habuerunt, quibusq; commiſſa erant oracula Dei, ſtertunt ſecuri, Chriſtum non quærunt, ſed illi, qui eorum iudicio ad Eccleſiam Dei non pertinebant, quærunt. Sed ubi? In Regia ciuitate Hieruſalem: quò cùm ueniſſent, & nihil de hoc rege audirent, non parum quaſſata eſt illorum fides: nihilominus tamen, ſe ſigno erigunt. Dicunt enim: uidimus eius ſtellam. Didicerant haud dubiè ex reliquijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

liquijs ſcholæ Danielis, quando Chriſtus eſſet naſciturus, talis ſtella tempus naſcentis ſignificaret.

TERTIA circumſtantia eſt diligenter conſideranda, nam monſtrat qualis rex ſit Chriſtus. Vt enim præſepe, in quo iacuit, arguit regnum ipſius non eſſe de hoc mundo: Ita ſtella de cœlo apparens cœleſtem illum eſſe regem docet. Et quemadmodum præſepe docet ipſum humilem eſſe, in mundi conſpectu: Ita ſtella eius regni Maieſtatem aſpiciendam proponit, in fidei noſtræ profectum, ne eum nobis contemtibilem prauus & malignus gentis ſuæ deſpectus reddat: quæ gens adhuc in ſua ignorantia perſeuerans Chriſtum perſequitur.

Quidam hîc quærunt, qualisnam fuerit ſtella, & alij aliud ſentiunt, ſed hoc manifeſtum eſt, quòd tribus proprietatibus ab alijs perpetuis ſtellis differat, nempe ſitu, motu & ſplendore. Situs, quòd fuerit in infima aëris regione, alioqui certum iter proficiſcentibus monſtrare non potuiſſet. Motus, quòd non circulariter mouebatur: ſed rectà progreſſa eſt, ut dux uiæ, non ſecus atq; columna nubis & ignis, ante populum exeuntem de Ægypto proceßit. Splendor quoq; differentiam facit: quia aliæ ſtellæ noctu tantùm micant, hæc etiam interdiu eluxit. Non ergo fuit naturalis & perpetua ſtella, quales ſunt, quæ in firmamento ſunt. Quid ergo, Cometa'ne fuit? Similis quidem Cometæ apparet fuiſſe: ſed Angelum Dei fuiſſe non dubium eſt, quemadmodum Epiphanius teſtatur. Hic enim

appa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

apparuit in forma ſtellæ, ut & Chriſti regnum oſtenderet cœleſte, & ipſum Chriſtum ueram ſtellam ac facem prædicaret, qui hominem ſolus à tenebrarum regno in ſuum glorioſum regnum introducit prætenſa ſui uerbi face, & illuſtrante ipſius Spiritu corda hominum, unde Zacharias CHRISTVM appellat Orientem ex alto, illuminantem eos, qui ſedent in umbra mortis. Et Iohannes: Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum.

QVARTA circumſtantia eſt de Herode & tota ciuitate Hieruſalem. Herodes turbatur & tota Hieroſolyma cum eo. Herodes metuit regnum à ſe translatum iri in recens natum Regem. Non.n. intellexit Chriſti regnum fore cœleſte, & non de hoc mundo: unde Eccleſia canit: Hoſtis Herodes quid times, non adimit terreſtria, qui regna dat cœleſtia. Hieroſolymitanorum ingratitudo et oſcitantia notatur, qui tædio malorum fracti, abiecerant iam ſpem redemtionis & ſalutis promiſſæ. Potius uoluerunt cum impio Herode ſub ſeruitute uiuere, quàm nouum regem, qui æternam libertatem adferret, recipere. Sed ea eſt hominum deprauata natura, quòd ſatius iudicent retinere aliquam tranquillitatem carnis, quàm cum aliquo periculo Chriſtum autorem ſalutis recipere.

QVINTA concilium Herodis & Sacerdotum continet, cum Prophetia Micheæ Prophetæ. Herodes alioqui religionis & Prophetiarum contemtor

temtor

temtor, iam turbatus, ubi Chriſtus naſceretur, quærit. Nam audita interrogatione Magorum, mox conijcit regem illum, de quo quærunt, Meßiam eſſe, olim diuinitus promiſſum: ſed quid Sacerdotes? Sincerè ex ſcriptura reſpondent, producto in mediũ Micheæ teſtimonio, qui tamen poſtea ſe furioſè toti ſcripturæ oppoſuerunt. Scripturam enim magnifaciunt impij, donec ſuis affectibus aduerſari non uidetur: ſed quando peccatum accuſat, quando criſtas deprimit, quando mortem & damnationem proponit, quando deniq; aliquid contra receptos mores, doctrinam, et traditiones tentatur, ibi mox fremunt impij, non amplius agnoſcitur Chriſtus, iam blaſphemus appellatur. Papiſtæ noſtri hodie fatentur nobiſcum Chriſtum unigenitum filium Dei eſſe, aſſumſiſſe naturam humanam, unam eſſe perſonam ſubſiſtentem in duabus naturis: uerùm ubi uentum eſt ad Chriſti officium, & dicimus illum eſſe ſolum Ieſum, ſolum Chriſtum, hoc eſt, ſolum Saluatorem, ſolum Pontificem & interceſſorem, & neminem ſaluari poſſe, niſi qui ſola in illum fide iuſtificatus fuerit: Hîc fremunt, quia illorum mores, doctrina & traditiones non poſſunt ſtare cũ hoc Chriſti officio: ideò partim corrumpunt ſcripturas, partim abijciunt, & eos, qui Chriſtum docent ſincerè & purè, gladio & igne perſequuntur, quemadmodum Scribæ & Sacerdotes, qui hîc primùm cum Simeone & Anna ſincerè reſponderunt, poſtea tanquam phrenetici, fi-

dem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dem Chriſti abiecerunt, et eum cum ſuis miniſtris perſecuti ſunt. Atq; ita nõ ſatis eſt, ſi Papiſtæ cum ſinceris Doctoribus in primis principijs conueniant: ſed oportet eſſe in toto fundamento & omnibus fidei articulis conſtantem conſenſum. Non ergo ſcrutemur uerba ad eius perditionem, ſicuti Herodes fecit: non negligenter, ut Scribæ & Pharisæi, qui monſtrant quidem uiam: ſed quam ipſi non ambulant, qui ſimiles fuerunt fabris Arcæ Nohæ, quam cùm ædificaſſent, ipſi perierunt: Nohæ autem cum ſuis eſt ſaluatus, ſicuti hic Magi ſaluati ſunt, perditis Scribis & Sacerdotibus. Sed ſcrutemur ſcripturam cum Simeone, Anna, Maria & alijs, qui inde ſalutem adepti ſunt.

Iam paucis Prophetiam Micheæ uideamus. Ita enim ait: Et tu Bethlehem in terra Iudæ, nequaquam minima es inter duces Iudæ. Ex te enim exibit Dux, qui paſcet populum meum Iſrael, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Hoc Micheæ teſtimonium multa de Chriſto docet. Primùm locum natiuitatis eius monſtrat. 2. Eius officiũ docet, quod eſt Dominatorem agere in Iſrael ad paſcendum populum ſuum. 3. Incarnationem eius, qua uerus homo ſit natus, oſtendit. Nam cùm dicit: AB INITIO, indicat incarnationem Chriſti, qui iam ab initio mundi promiſſus fuit, ut ſuo tempore ſecundum carnem naſceretur. 4. Cùm ait, à diebus æternitatis, ſignificat eius diuinam naturam, qua ante conditum mun=

mundum fuit. 5. Quòd una perſona ſit in duabus naturis ſubſiſtens. Cùm enim ait, egreſſus ſeu egreſſiones eius, nomen plurale ad naturam diuinam et humanam pertinet: Singulare, E I V S, perſonæ unitatem ſubindicat. Atq; ita uidemus Prophetam præcipuos noſtræ fidei articulos coniunxiſſe, qui fuſius ab alijs enarrantur.

SEXTA circumſtantia eſt de aſtutia Herodis, qui cùm prudenter ſe egiſſe putat, maximè deſipit: non eſt enim prudentia, non eſt aſtutia, non eſt conſilium aduerſus Dominum: clàm uocat Magos, tanquam unà cum illis natũ regem amplecteretur: quærit tempus apparitionis ſtellæ, quaſi inde certior de Meſsia fieri uellet: iubet ut cùm inuenerint puerum, ſibi renuncient: ac ſi unà cum ipſis eundem adorare cuperet. Ecce quantum hic ſudat uulpes Herodes, ſed conſilium, quod erat in hac re præcipuum, nec ipſe nec Iudæi ſecuti ſunt. Si honoris gratia per aliquot uiros deduxiſſet Magos, facilima ratio fuiſſet ad inueniendum infantem: ſed Deus illorum cõſilia infatuauit. Hodie, imò multis annis quæſiuerunt Papiſtæ perdere religionem: ſed ita Dominus infatuit illorum conſilia, q; ne unum quidem hominem Lutherum potuerint perdere. Hinc diſcamus quòd Deus ſit cuſtos Eccleſiæ, & conſilia impiorum perdat iuxta Pſalmum primum.

SEPTIMA circumſtantia eſt de oblatione Magorum, qui Chriſto inuento regi Iudæorum obtulerunt munera, Aurum, Thus, et Myrrham: mu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nera ſanè, quorum illa terra fertilis erat. Hic duo diſcamus. Primùm, quòd nos qui Chriſto homagium præſtamus, debemus aliquid de noſtris facultatibus conferre ad conſeruationem miniſterij. Alterum, de prouidentia Dei, qui iſto munere uoluit tanquam uiatico ad exilium proſpicere puero recens nato, & parentibus eius: unde diſcamus quòd Deus nolit ſuam Eccleſiam deſerere.

OCTAVA circumſtantia, quòd Magi in ſomnis admoniti, per aliam uiam reuerſi ſint in regionem ſuam: quare & Herodes deluſus eſt, & Deus declarauit, quòd ſuorum etiam dormientium curam habeat.

DE SECVNDO.

Singulæ circumſtantiæ huius hiſtoriæ aliquam doctrinam ſuppeditant Eccleſiæ, ſicuti uidimus: nunc autem quantum ad uſum generalem attinet, duo diſcamus à Magis: quorum prius eſt, quærere Chriſtum ductu ſtellæ. Alterum, inuento Chriſto munera offerre. Ductum ſtellæ cum ipſis ſequimur, quando nobis lucernam pedibus noſtris, ſolum uerbum Dei proponimus, & eum in uerbo ſuo quærimus: inuento Chriſto munera offerimus cum Magis, Aurum, Thus, & Myrrham, quando Aurum, hoc eſt, puram fidem & caſtam uitam: Thus, id eſt, confeſsionem, inuocationem, gratiarum actionem: Myrrham, id eſt, patientiam ſub cruce & afflictione exhibemus. Præterea offeremus Mariæ, id eſt, Eccleſiæ Chriſti, & miniſterio uerbi,

uerbi, & Ioſeph, id eſt, ijs qui præſunt Eccleſiæ, munera: hoc eſt, promouebimus miniſterium totis uiribus & facultatibus, ut quam optimè habeat Eccleſia in hoc mundo per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui gloria in ſecula, Amen.

DOMINICA I. POST EPIPHANIAM, Luc. 2.

ET cum factus eſſet Ieſus annorum duodecim, aſcendentib. illis Hieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti, conſummatiſq; diebus cùm redirent illi, remanſit puer Ieſus Hyeroſolymis, & non cognouerunt parentes eius. Cæterùm rati eum eſſe, in comi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

comitatu, uenerunt itinere diei, & requirebant eum inter cognatos & inter notos. Et cùm non inueniſſent eum, reuerſi ſunt Hieroſolymam, quærentes eum. Et accidit poſt triduum, inuenerunt illum ſedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, ſuper intelligentia & reſponſis eius: & uiſo eo admirati ſunt. Et dixit mater eius ad illum: Fili, cur feciſti nobis ſic? Ecce Pater tuus & ego dolentes quærebamus te, & ait ad illos: Quid eſt quòd quærebatis me? An neſciebatis, quòd in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et illi non intellexerunt ſermonem, quem locutus eſt ipſis, & deſcendit cum eis, uenitq; Nazareth, eratq; ſubditus illis. Mater autem eius conſeruabat uerba omnia hæc in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

ENARRATIO TEXTVS.

HIC *textus pars eſt Hiſtoriæ de geſtis Chriſti, & continet quid egerit duodecimo ſuæ ætatis anno, uidelicet ꝙ ſpecimen quoddam ſuæ uocationis exhibuerit, diſputando & diſſerendo, cum legis doctoribus. Quid autem egerit Dominus à tempore quo oblatus ſit in templo, uſq; ad duodecimum annum, et quid deinde à 12. ad 30. ferè, ſacra Hiſtoria non meminit: quare id ſcire noſtra non in-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tereſt: ſufficit enim nobis, iſta cognoſcere, quæ Deus uoluit patefacere, ut quæ nos erudiunt, in Dei cognitione, et uera pietate. Illis igitur omiſsis, quæ ocioſi Monachi ſcripſerunt de infantia & puerili ætate Chriſti, Euangelium præſens iuxta gratiam, quam Dominus dederit, explanabimus.

Eſt autem ſumma huius Hiſtoriæ. Chriſtus duodecim annos natus, cum parentibus ſuis in feſto Paſchatos proficiſcitur Hieroſolymam: qui in reditu amiſſus requiritur, inuenitur inter doctores, et à parentibus reprehenſus, defendit ſe ſuperioris mandato, nempe Dei, quòd oportuerit ſe ipſius negocia curare, atq; ita deſcendit cum illis, eſt ſubditus, proficit ſapientia, ætate gratia apud Deum & homines.

I. *Exemplum Ioſeph, Mariæ, & Chriſti, proficiſcentium Hieroſolymam nobis proponitur.*

II. *Tentatio Mariæ & Ioſeph ex amiſsione Ieſu pueri.*

III. *Cura & officium parentum erga liberos, & liberorum uiciſsim obedientia erga parentes.*

IIII. *Profectus Chriſti in ſapientia, ætate et gratia.*

Et cùm factus eſſet annorum duodecim aſcendentibus illis Hieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti. *Hîc primùm*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quædam de feſtis Iudæorũ ſunt admonenda. Deinde exemplum Ioſeph, Mariæ & pueri ſpectandum.

Deus in ueteri Teſtamento inſtituit uaria & multiplicia feſta, ut populum ſuum de præſtitis beneficijs admoneret, erudiret rudes, & omnes in uero Dei cultu contineret: Verùm non omnia feſta erant æquè ſolennia. Quotidiè manè & ueſpere fiebant ſacrificia. Singulis ſeptimanis, ſeptima dies celebris erat. Habebant ſinguli menſes peculiare feſtum. Tria præterea ſolennia feſta ſingulis celebrabantur annis.

Quotidiè manè & ueſperi fiebant oblationes in memoriam æterni cultus debiti Deo, addebantur preces à pijs, reuocabant in memoriam promiſsionem Seminis, in quam fide intuebantur in omnibus ſuis oblationibus. In huius locum Eccleſia ſubſtituit matutinas & ueſpertinas preces.

SEPTIMO quoq; die hebdomadis memoria celebrabatur creationis rerum, adhibitis ſacrificijs & gratiarum actione, in cuius locum Eccleſia ſubſtituit diem primum ſeptimanæ, in memoriam ſecundæ creationis, hoc eſt, regenerationis, quæ fit per reſurrectionem Domini, quæ primo die hebdomadis contigit: atq; ideo ab Eccleſia Apoſtolica iſte dies, Dominicus dictus eſt.

Singulis menſibus in exordijs menſium, hoc eſt, in Neomenia feſtum celebrabatur in memoriam conſeruationis. Nam cùm uiderent lunam ſemper ſeruare ordinarios motus et illuminationes, uoluit

Deus,

Deus, ut pro toto gubernationis beneficio gratiæ Deo agerentur: atq; ideò hoc feſtum Neomeniorum inſtituit. Hoc feſtum etſi Chriſtianos non obligat: tamen non minus nos gratos eſſe oportet Deo, quàm pij Iudæi fuerunt.

Singulis annis tria ſolennia feſta habebant, quæ ſunt, Paſcha, Pentecoſte, Scenopegia. Paſcha erat inſtitutum in memoriam liberationis ab Ægyptiorum ſeruitute: Pentecoſte, in memoriam datæ legis in monte Sina: Scenopegia, in memoriam habitationis populi in deſerto quadraginta annis in Tabernaculis, ut hac ceremonia reuocarent totum beneficium liberationis ab Ægypto in memoriam. In locum horum trium feſtorum Iudaicorum, ſubſtituit Eccleſia, Paſcha in memoriam reſurrectionis Domini, qui nos de ſeruitute Diaboli liberauit: Pentecoſten in memoriam confirmationis Euangelij per uiſibilem exhibitionem Spiritus ſancti, & miraculoſa linguarum dona: Et natalitia Domini in memoriam dati & exhibiti Chriſti.

Porrò in tribus illis ſolennibus et annuis feſtis, debebant omnes maſculini ſexus uenire Hieruſalem iuxta legem Moſi: cui legi hic Ioſeph & puer Ieſus ſe ſubijciunt, cùm ut legi ſatisfacerent, tùm ut ſuo exemplo nos excitarent ad reuerentiam erga miniſterium & pias ceremonias, quas ideò ſeruare pios decet, quia ſunt Pædagogia quædam & diſciplina ad conſeruandam religionem utilis.

Verùm diſcernendum eſt inter ceremonias di-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uina autoritate inſtitutas, & eas quæ grauitatis & ordinis cauſa inſtitutæ ſunt: ad illarum obſeruationem obligamur iure diuino. Requirit enim à nobis Chriſtus, ut baptizemur ſinguli ſemel, ut ſacra ipſius Cœna participemus ſæpe, ut eius uerbum aßiduè audiamus: at humanæ ceremoniæ non ita obligant, modò abſit contumacia, contemtus et ſcandalum.

Quemadmodum igitur hîc audimus Mariam, Ioſeph, & puerum Ieſum feſta, ceremonias Iudaicas, ſingulari religione obſeruaſſe: ita nos diſcamus magnifacere ceremonias noſtras, & illis libenter intereſſe, ac alios noſtro bono exemplo ad obedientiam & pietatem inuitare.

DE SECVNDO.

Conſummatisq; diebus, cùm redirent, remanſit puer in Hieruſalem &c. Hîc incipit Euangeliſta deſcribere tentationem Mariæ et Ioſeph: in qua tentatione quatuor ſunt circumſtantiæ penſandæ. Prima recitat aliquot occaſiones huius tentationis. Secunda tentationem ipſam & crucem Ioſeph & Mariæ deſcribit. Tertia, factum illorum in hac tentatione exponit. Quarta conſolationem habet.

PRIMA occaſio indicatur his uerbis: Remanſit puer Ieſus in Hieruſalem. Quare, inquies, non ſignificauit parentibus? Primũ, ut ſignificaret ſe nõ eſſe tantũ Mariæ filiũ: ſed Dei quoq;, quod plus eſt, ideoq; non tam parentem matrem,

quàm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quàm æternum Patrem reſpexit. Deinde ut ſuo exemplo doceat pueros, non expectandum eſſe conſilium parentum, ubi obedientia Deo præſtanda agitur. Deo enim plus quàm parentibus debetur. Tertiò, ut parentes ſuos maioris diligentiæ admoneat, atq; adeò omnes qui liberos habent, ut diuinitus commiſſum depoſitum obſeruarent diligentius. Quartò, ut ipſi, Maria & Ioſeph, diſciplina hac caſtigatoria admoniti, cogitarent ſeriò, qualeſnam ſua natura eſſent: nempe ignaui & ſegnes, non per omnia ſuo ſatisfacientes officio.

SECVNDA indicatur occaſio, cùm dicitur, & non cognouerunt parentes eius. Hîc taxatur apertè negligentia parentum Ieſu, quæ negligentia fuit nō leue peccatum: unde nec leuis crux extitit in corde uirginis, ſenſit partem gladij ſuum cor tetigiſſe, cuius duodecimo anno antea mentionem fecerat ſanctus Simeon. Cogitabat tantum theſaurum commiſſum ſibi à Deo, ut illum obſeruaret: contulit ſummam miſeriam cum miſeria Euæ. Nam ut illa genus humanum à Diabolo ſeducta perdidit: Ita uirgo exiſtimauit ſe ſua negligentia amiſiſſe mundo promiſſum Saluatorem.

TERTIA occaſio tentationis & crucis indicatur cùm dicitur, exiſtimantes ipſum eſſe in comitatu, ex negligentia enim error naſcitur.

Iam ipſa ſatis dura tentatio & crux ſequitur. Quærentes Ieſum integro triduo, ipſum non inueniunt. Amiſſus non inuenitur inter cognatos: gra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uis crux. Amiſſus non inuenitur inter notos: grauior crux. Quæſitus triduò non inuenitur: grauiſſima crux.

Sed quid faciunt in hac acerbiſsima cruce mœſtiſsimus Ioſeph, afflictiſsima uirgo? Redeunt Hieruſalem, ingrediuntur Templum, inueniunt amiſſum inter doctores ſedentes diſputantem.

Hîc rurſus concipiunt conſolationem & tanquam è tenebris inferni liberãtur, uiſo puero Ieſu.

Hæc in noſtram doctrinam & conſolationem ſcripta ſunt: non enim aliter nobis accidit in noſtra tentatione & cruce, Amittitur Chriſtus theſaurus noſter precioſus. Quæ occaſio? Negligentia: non audimus uerbum, non inuocamus, raró ſacramento Cœnæ utimur, in nullis deniq; pietatis ſtudijs nos exercemus. Hanc negligentiam ſequitur error, labimur ex uno peccato in aliud, ex una hæreſi in aliam. Hinc tandem naſcitur mala conſcientia, quæ parit deſperationem. Quid in his ærumnis faciendum? quærendus eſt Chriſtus, is ſolus hiſce malis mederi poteſt. At ubi quæſo quærendus eſt? inter cognatos & notos noſtros? nequaquam. Vbi ergo? In ſancta ciuitate Hieruſalem, id eſt, in Eccleſia. Apud quoſnam? Apud eos qui uerbum habent, hîc ubi amiſſum Chriſtum inueneris, retinendus eſt fide, inuocatione, et ſanctis moribus: ne nos rurſus deſerat, & nos amiſſo Chriſto pereamus, ſicut Iudas fecit.

DE PRIMO.

Quia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Quia factum Ioſeph & Mariæ monet nos de cura & officio parentum erga liberos: ſimiliter factum pueri Ieſu monet, de officio puerorum & obedientia erga parentes, de utroq; ideò breuius dicam, quia de ea re ſolet in Catecheſi diligentius doceri.

Quantum igitur ad parentes attinet, has ſequentes admonitiones neceſſarias eſſe iudico.

PRIMVM cogitent parentes, ſe ideò generare liberos, ut liberi nati ſint ciues Eccleſiæ, ac Deum unà cum ipſis colant, & ubi ipſi obdormierint in Domino, Dei cultores ſuo loco relinquant. Vtinam non pauci eſſent, qui hoc ſeriò cogitarent.

DEINDE ſtatuant ſe omnem operam perdituros, niſi pueros ſuos in timore Domini educauerint, & ſæpe opem diuinam implorauerint, contra tot inſidias, quas diabolus ſtruit teneræ ætati. Audimus multos conqueri de inobedientia puerorum ſuorum: ſed non animaduertunt, quòd diuinitus puniantur, quòd uelint ſuos pueros probos efficere, ſine benedictione Domini, quàm rarò ſeriò implorârunt.

TERTIO cogitent, quàm nobilis res ſit puer, quem ipſe Dominus in utero matris formauit, aluit, in lucem produxit, donauit corpore & anima, ut ipſum Deum archetypum tanquam in tabella referat.

QVARTO ſciant hæc ordinè curanda eſſe: corpori debent nutrimentum, educationem, ueſtes

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& aliquando uirgas, ut liberos in officio contineant: Animæ debent doctrinam, eam duplicem, pietatis & ciuilitatis, illa bonam conſcientiam apud Deum obtinent, hac bonam famam coram hominibus conſequuntur. His enim duabus rebus potiſsimum in hac uita ſtudere debemus. Paulus utramq; complectitur, cùm ait: Parentes educate liberos in diſciplina et correptione Domini. Cōfirmatur Tobiæ facto, qui filium ſuum inſtituens ait: Omnibus diebus uitæ tuæ in mente habeto Deum, et caue ne peccato conſentias. Hîc primùm pietatis ſtudium commendat filio. Deinde ne cōſentiat peccato, hoc eſt, ne auſcultet eis, qui ſe ad peccandum inuitant. Requirit ergo à filio ſanctam quandã ciuilitatem.

POSTREMO cogitent parentes, quàm multa cumulent peccata & committant, qui, ut par eſt, non faciunt officium in educandis liberis ſuis. Primùm naturæ legem uiolant, quæ omnibus dictat officium ſuum eſſe, piè & honeſtè prolem educare. Deinde contra Deum peccant: mandatum enim Dei & autoritatem contemnunt. Is enim cùm iubet piè honeſteq; liberos educari, contemtor Dei eſt, qui imperata recuſat. Tertiò contra dignitatem ſuam. Deus enim parentes, loco quodammodo ſuo uult eſſe, quantum ad externam diſciplinam attinet: ſed hanc dignitatem uilipendunt, qui officium negligunt.

Hæc peccata multiplices pœnæ ſequuntur ſpirituales & corporales, in ipſis parentibus & in libe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

liberis, atque adeò in tota poſteritate.

Iam puerorum officiũ erga parentes quale ſit, Ieſu pueri exemplum euidenter docet, adeò ut non magnopere ſit neceßariũ aliunde præcepta petere.

Primùm aſcendit Hieruſalem cum parentibus: unde diſcant boni pueri cum parentibus Deum colere, ac ſacros cœtus amare, ac reuerenter intereſſe ceremonijs Eccleſiæ.

Deinde diſputat, quærit, audit: hinc noſtri pueri diſcant, quærere quæ ignorant, diſputare de dubijs, & audire recta docentes. Quamuis aũt Chriſtus non diſputauit, de quo dubitauit: non quæſiuit, quod ignorauit: non audiuit rectius docentes: Tamen exemplum nobis prodeſt. Deberent ergo pueri pij, reuerſi domum cum parentibus diſputare, ſi quid dubij haberent de rebus auditis &c.

Præterea Chriſtus parentes, cognatos, notos propter uerbum Dei amittit: hinc noſtri quoque pueri diſcant, pluris Deum facere, quàm carnales parentes, in maiori precio habere uerbum Dei uiui, quàm edicta parentum.

Poſtremò, Chriſtus redit cum parentibus, et eſt illis ſubiectus. Hinc pueri noſtri diſcant reuereri parentes, ac eis obtemperare in omnibus quæ pia et honeſta ſunt. Hæ uirtutes puerorum, ut habent magnificas promißiones de bono ſucceſſu in hac uita: Ita uicia cum his uirtutibus pugnantia in pueris habent comminationes & pœnas grauißimas, quæ etiam ad poſteritatem eorum ſe extendunt:

nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nam ut plurimum nepotes ueluti hæreditate accipiunt maiorum uicia.

DE QVARTO.

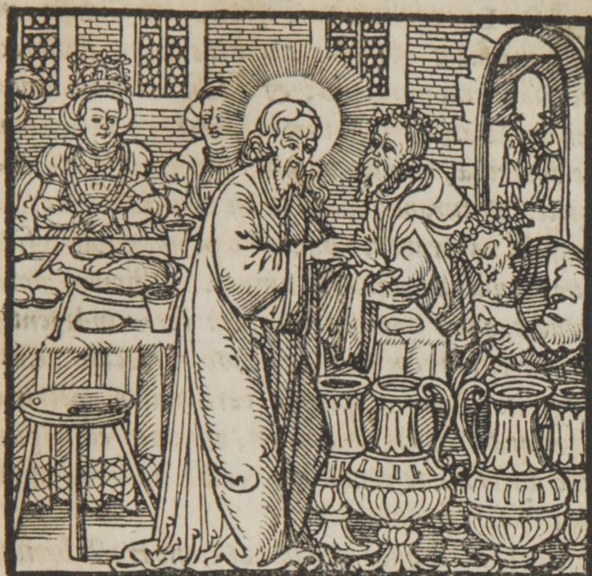
Quia de quarto loco nonnulla die adhinc octauo dicta ſunt, tantùm unum & alterum uerbum dicam. Iuxta diuinam naturam Chriſtus non creſcebat ætate, ſapientia & gratia: ſed iuxta humanam naturam, quam, quia ueram aſſumſit, in ea creuit ætate, ſapientia & gratia. Cuius exemplum utinam imitaremur, ut cum ætate, ſapientia & gratia coram Deo & hominibus accreſceremus. Hoc autem ut fiat, donet nobis Chriſtus, Cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA II. POST EPIPHANIAM, EVANGElium Iohan. 2.

ET die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilææ, & erat mater Ieſu ibi. Vocatus eſt autem & Ieſus, ac diſcipuli eius ad nuptias. Et vbi defeciſſet uinum, dicit mater Ieſu ad eum: Vinum non habent. dicit ei Ieſus: Quid mihi tecum eſt mulier? nondum uenit hora mea. Dicit mater eius miniſtris: Quodcunq; dixerit uobis facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas aut ternas. Dicit eis Ieſus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas uſq; ad ſummum.

Et

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Et dicit eis: Infundite nunc, & ferte architriclino: & tulerunt. Poſtquam autem guſtaſſet architriclinus aquam in uinum uerſam, neq; ſciret unde eſſet, ſed miniſtri ſciebant, qui hauſerant aquam, uocat ſponſum, & dicit ei: Omnis homo primo loco bonum uinum ponit, & cùm inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt. Tu ſeruaſti bonum uinum uſque ad hoc tempus. Hoc edidit initium ſignorum Ieſus in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius.

ENARRATIO TEXTVS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

HOc Euangelium pars eſt Hiſtoriæ Chriſti, in qua ſuam gloriam in nuptijs manifeſtam reddit. Nam uini miraculo, & ſuam naturam diuinam declarat, & officium inſinuat, & ueritatem ſuæ doctrinæ, tanquam diuino quodam ſigillo obſignat. Naturam quidem ſuam diuinam eo declarat, quòd naturam rerum uerbo permutat: ad ipſius enim mandatum aqua fit uinum. Officium uerò oſtendit, quod imploratus opem ferat indigentibus. Certitudinem doctrinæ hoc miraculo ueluti obſignat. Nam ne quis de certitudine doctrinæ ipſius, quæ cœleſtis eſt, dubitet, diuinum edit opus, quod doctrinæ teſtimonium reddit: unde diſcipuli eius in fide confirmantur.

Loci autem quos in hac concione tractabimus, erunt qatuor.

I. De nuptiarum ſolennitate.

II. De ipſo coniugio tam inito & confirmato.

III. De præſenti miraculo, cum ſuis circumſtantijs.

IIII. De exemplis uitæ, quæ hinc ſumi poßint.

DE PRIMO.

De nuptijs dicturus, hæc ordinè dicam. 1. Inter quas perſonas, natura & pietas nuptias approbet. 2. Qua uia futuri coniuges debeant nuptias aggredi. 3. Qualis conſenſus, & quorum eſſe debeat. 4. Cur in cœtu Eccleſiæ publico ſtipulationem publicam fieri conueniat. 5. Quale conuiuium nuptiale eſſe deceat.

In

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

In perſonis matrimonium ineuntibus ſpectanda ſunt quatuor, cognatio, affinitas, religio et naturales uires, quæ in coniugio requiruntur. Quantum ad cognationem & affinitatem attinet, arcendi ſunt à matrimonio, qui ſe inuicem attingunt gradibus conſanguinitatis & affinitatis in Leuitico prohibitis. Præterea etiam uiolare gradus, à magiſtratu ciuili prohibitos, nequaquam licet. Quid autem in religione fieri expediat, factum Abrahæ aliorumq́; ſanctorum, interdictum Pauli, pericula, imò in multis horrendi lapſus oſtendunt. Abraham cùm ſuo Iſaaco uxorem deligere inſtituit, mandauit procuratori domus ſuæ Eleezer, ut non acciperet filio ſuo, de filiabus Cananæorum: ſed abiret ad cognationem ſuam, & inde acciperet uxorem filio ſuo Iſaac. Sciuit enim Abraham, quantum mali in familia pariat diſpar religio. Hinc enim contentiones, hinc blaſphemiæ, hinc impedimenta cultus & inuocationis Dei.

Interdictum Pauli eſt, ne ducamus iugum cum infidelibus, quod non ſolùm de doctrina intelligendum eſt: ſed de omni uitæ conſuetudine. Qui tetigerit picem, inquit Salomon, coinquinabitur ab ea. Neq; enim fieri poteſt, ut qui cum impio conuerſetnr, non aliquid labis ipſe etiam contrahat.

Pericula & multi horrendi lapſus ex diſpari coniugio ſequuntur, teſtis Salomon eſt, qui propha narum mulierum conuictu factus eſt idolatra. Teſtis eſt Achab, qui impiæ Iezabelis conſilio adeo fu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

rit, quòd Prophetas Dei trucidare non ueritus ſit, ac tandem ruit in æternum exitium: tantum poteſt impiæ mulieris malicia.

His accedat puerorum educatio, quæ legitima eſſe nequit, quando parentes diuerſam colunt religionem. Tum enim aut pueri omnino prophani fiunt, omnis religionis contentores, aut hypocritæ cùm propter alterum parentum, quod ſentiunt, confiteri non audent.

Quartò requirit in perſonis, quæ contrahent matrimonium, ne altera alteram fallat, cùm uel morbo & frigiditate exhauſtæ ſint uires, uel alioqui in natura defectus ſit, ut quis ad matrimonij beneuolentiam reddendam non fuerit idoneus.

Viam, qua futuri coniuges debeant nuptias aggredi, docent exempla, pietas & honeſtas. Hæc enim tria ſimul docent, quòd non à leuitate, ut ſæpe fit, non inter pocula, non à libidine incoandus ſit contractus. Abraham petit ſuo filio coniugem, parentes Rebeccæ conſentiunt. Poſtea quæritur puellæ conſenſus, & Iſaac eam in uxorem ducit. Iacob ſeruit Laban longo tempore, parentes puellæ de nuptijs ſolicitat, quorum uoluntati accedit uirginis pudicus conſenſus. Pietas quoq; idem ſuadet. Nam ut quartum præceptum præcipit honorari parentes: Ita uult etiam, ut hic honor parentibus deferatur, ut de nuptijs liberorum ſtatuant, utq; liberi nihil in hac re tentent cum contumelia parentum. Hoc etiam ipſum omnibus dictat natu-

ra, ut

ra,ut honeſta ſit hæc copula,quæ non niſi per mortem finiri aut diſſolui poteſt.

Poſtquam autem hac uia omnia legitimè tentata ſunt, propius rem accedere oportet,& audiendus mutuus contrahentium conſenſus, qui minimè coactus eſſe debet: ſed liber, ut neutra pars ſe coactam dicere iure poßit. Quanquam enim à parentibus rectè fit initium: tamen parentibus non licet inuitos cogere. Nam præterquam quòd coactum matrimonium non ſit uerè matrimonium, accedit hoc mali,quòd rarò in talibus res bene ſuccedat.

Cur autem in cœtu Eccleſiæ ſtipulationem publicè fieri conueniat,quatuor ſunt cauſæ. 1. Vt ſciant qui contrahunt, hunc ſtatum in Eccleſia locum habere. 2. Vt uoce miniſtri inſtituantur futuri coniuges in hoc ſui coniugij auſpicio.3. Vt teſtis ſit Eccleſia ſtipulationis factæ, ne cum ſcandalo uiuant,ac ſi contubernium potius eſſet, quàm coniugium. 4. Vt iuuentur publicè precibus totius Eccleſiæ, quò inceptum matrimonium cedat in gloriam Dei, ipſis in commodum, adeóq; toti Eccleſiæ in ædificationem per piam in ſancto coniugio conſeruationem.

Reſtat ut de conuiuio nuptiali breuiter aliquid dicatur, in quo quid abeſſe, quidq; adeſſe oporteat, conſiderandum eſt. Abeſſe omnino oportet à Chriſtianis nuptijs. 1. Crapulam. 2. Superbiam. 3. Immodicos ſumtus. 4. Turpes & ſcurriles ſermones, quales ſolent eſſe impudicorum tibicinum

5. Impedimentum pietatis, ne uidelicet eo tempore indulgeant conuiuio, quando ſacra in templis fiunt, unde Deus offenditur, proximus ſcandalizatur, et multis eſt occaſio lapſus. Contrà, adeſſe debent, 1. Pietas. 2. Honeſta hilaritas. 3. Sancta colloquia. 4. Crebra uota, ut Deus hunc ſuum ſtatum ſua benedictione ſecundet. Hæc enim legimus in ſanctorum nuptijs fuiſſe uſitata, quare etiam Deus ſua bonitate huiuſmodi nuptias eſt perſecutus.

DE SECVNDO.

Poſtquam iam de nuptijs quædam ſignauimus, breuiter nunc de ipſo inito & confirmato matrimonio nonnulla adijciam, & tantùm duo faciam. Primùm cauſas finales coniugij commemorabo. Deinde quibus uirtutibus conſuetudo coniugalis amabilis & dulcis redditur, exponam.

Cauſas finales matrimonij quatuor eſſe omnes pij norunt: quarum PRIMA eſt mutuum adiutorium. Nam, cùm Salomon dicit: uæh ſoli, ſignificat mutuum adiutorium & ſocietatem neceſſariam eſſe, quò melius & tranquillius ærumnas huius uitæ feramus. Propter hanc cauſam poſſunt contrahere matrimonium ſenes, quorum corpus effœtum eſt, ut gignere non poßint.

SECVNDA cauſa, eſt procreatio ſobolis. uult enim Deus iſto pacto humanum genus ſeruari. Atq; ideò ad primos parentes dixit: Creſcite & multiplicamini & replete terram.

TERTIA cauſa eſt, ut ſit Eccleſia domeſti-

ca, in

ca, in qua parentes, tanquam Prophetæ, dignitate Prophetica ſunt ornati, ut ſuos liberos de Deo & religione doceant, & liberi, tanquam plantulæ quædam, perpetua doctrina & exhortationibus irrigentur, ut tandem fiant arbores dulciſsimum fructum fidei producentes.

QVARTA cauſa, eſt uitatio ſcortationis in hac corrupta & deprauata natura. ita. n. ait Paulus: Propter fornicationem unuſquiſq; uxorem ſuam habeat. Eſt. n. coniugium remedium contra impuriſsimum ſcortationis & adulterij ſcelus, in quo multa & horrenda ſcelera concurrunt. Primùm. n. contumax uiolatio legis diuinæ eſt. 2. Legis naturalis eſt peruerſio. 3. Legum ciuilium turpis & fœda transgreſsio. 4. Regenerationis cœnum eſt. 5. Plagium eſt horrendum: non. n. noſtri iuris ſumus: ſed eius qui ſuo precioſo ſanguine nos redemit. 6. Reſurrectionis dehoneſtamentum eſt. Quid .n fœdius eſt, quàm turpiſsimo ſcelere fœdare corpus, quod olim ad æternam reſurget gloriam. 7. Eſt horrenda templi Dei prophanatio. 1. Cor. 6. Cùm autem hìc tot peccata concurrant, non eſt quòd quiſquam manus ultrices Dei ſe euaſurum putet.

Cæterum conſuetudo coniugum amabilis & dulcis redditur hiſce quinq;: Pietate, uirtute, mutua ἐπιεικείᾳ, mutuo amore, & utrinq; ſedulò & piè præſtito officio.

Pietas iure primum locum tenet. Nulla enim ſtabilis & firma amicitia eſt, niſi à Deo ortum ha-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

beat: quare pietatem prælucere neceſſe eſt. Cùm enim coniuges decreuerunt Deo obedire, omnia poſtea faciliora fiunt.

Virtus et morum probitas inter coniuges, mutuam oblectationem parit. Hæc enim cùm exercetur, conſuetudinem uitæ reddit amabiliorem.

Mutua ἐπιείκεια, qua æqui, boniq; conſulimus alter alterius mores & errores, omnino eſt neceſſaria. Nam in hac imbecillitate naturæ multa errata incidunt, quæ niſi mutua condonatione teguntur, horrendi tumultus orientur.

Mutuus amor ex pietate ortum habens & uera uirtute, facit, ut non nimis acutè in aliorum uicia introſpiciamus: ſed multa aut non animaduertimus, aut ſi audiuerimus, amore tegimus. Operit enim multitudinem peccatorum caritas.

Officium utrinq; piè & ſedulò præſtitum iugum leue & ſuaue reddit. Cùm enim coniuges ſe mutuò animaduertunt, & uident parem diligentiam in officio, fit & ſuauior conſuetudo, & magis utrinq; excitantur ad officia præſtanda, ut alter alteri æqualia reddat.

Hæc quinq; ubi non adſunt, uitæ conſuetudo omnium acerbiſſima eſt, imò ipſa morte durior. Quare pij dent operam, ut hæ uirtutes perpetuò in ſua uita conſpiciantur.

DE TERTIO.

Explicatis locis, qui præbuerunt occaſionem huic miraculo: nunc ipſum miraculum cum ſuis circum=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

circumſtantijs uideamus. Sunt aũt circumſtantiæ plures, ut ſunt tempus, occaſio, interceßio matris et reſponſio, apparatus miraculi, miraculũ ipſum, confirmatio miraculi, uſus & fructus eiuſdem.

Tempus notatur, quòd & tertio die, ex quo in Galilæam peruenerit, factum ſit, & omnium primum miraculorum, quæ Dominus edidit, fuerit. Tempus igitur monet, ut ſingulari diligentia hoc miraculum perpendamus.

Occaſio miraculi quadruplex è textu colligi poteſt. 1. Ipſæ nuptiæ in Cana celebratæ 2. Matris Ieſu inuitatio ad nuptias. 3. Defectus uini. 4. Cor uirginis ad iuuandum promtißimum.

Deficiente igitur uino, Mater Ieſu ad filium dicit: Vinum non habent: Cui Ieſus, Quid mihi tecum eſt mulier? nondum uenit hora mea. Mater quidem hoc dicit uel commiſerationis cauſa, uel ut filius opem ferat præſenti neceßitati, quacunq; tan dem ratione: ſed Chriſtus matri durius reſpondet, idq; maximas ob cauſas: non hic dignatur eam matris titulo: ſed mulierem ſimpliciter eam appellat. Deinde ait: quid mihi tecum? nondum enim uenit hora mea. Dominus hic longius proſpicit: uidet enim, quæ ſuperſtitiones aliquando erant orituræ de inuocatione Mariæ uirginis. Videt quòd quæ propria eſſent Dei & mediatoris, in illam impiè eſſent translaturi. Quare hoc duriori reſponſo perpetuam & grauem doctrinam omnibus ſeculis tradit, ne immodicus ſanctorum cultus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſui officij honorem obſcuret:atq; ideò matrem propriam in uulgarem mulierum ordinem cogit. Non ergo de cauſa leui matrem ita alloquitur: Quid mihi tecum? ſed ut inter ſuum officium & matrem,adeoq; alios ſanctos diſcernat. Non uult partiri officium,quod ſuum eſt proprium, & matri partem attribuere:ſed ſibi ſoli uendicat ſaluatoris officium. Impiè ergo ſuperſtitioſi uirginem ſalutarunt reginam cœli,aduocatam, uitam, dulcedinem, matrem gratiæ, atq; adeo ſalutem mundi. Nulla enim pars redemtionis Mariæ aſcribenda eſt. Quod autem addit: Nondum uenit hora mea, duo inſinuat, nempe ſe nequaquam incogitantia uel torpore ceſſaſſe,& ſibi rem curæ futuram, ubi oportunitas ſe offeret.

Quid hîc mater Ieſu? quodcunq;, ait miniſtris, dixerit uobis, facite: hoc ad apparatum miraculi pertinet: concipit tantum mater bonam ſpem, ut præſenti neceßitati ſuccurrat filius. Quòd autem dicit miniſtris:Quicquid iuſſerit uobis facere, facite,nobis ſuppeditat generalem doctrinam in Eccleſia,cuius & typus et membrum eſt beata uirgo. Quid ergo Eccleſia hinc diſcit? ut cum beata uirgine iubeat miniſtris adeoq; omnibus Chriſtianis, ut Chriſto obtemperent faciendo quicquid ille iuſſerit,utut parum rationi conſentaneum eſſe uideatur.

Iam Dominus oblata opportunitate iubet miniſtris,ut hydrias,id eſt, uaſa aquaria ſex, quæ illic erant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

erant deſtinata purgationi ſuperſtitioſæ Iudæorum, quarum ſingulæ capiebant binas aut ternas metretas, hoc eſt, omnes ſimul circiter ſex Amer uini capiebant, has inquam hydrias iubet Dominus implere aqua uſq; ad ſummum: quo facto iubet dari Architriclino. Nam arcana uirtute Chriſti, uinum iam erat, quod modò fuit aqua: quod cum guſtaſſet Architriclinus, dicit ſponſo: Omnis homo primùm bonum uinum ponit, & cùm inebriati fuerint, tum id quod eſt deterius: Tu autem ſeruaſti bonum uinum uſq; adhuc. Hoc additum eſt ad confirmationem miraculi: teſtatur enim Architriclinus, hoc uinum multò nobilius fuiſſe quàm id, quo antea uſi ſunt.

Iam ſequitur uſus & fructus miraculi, Et manifeſtauit (inquit Euangeliſta) gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius. Deſtinatum igitur erat hoc miraculum duabus rebus, nempe manifeſtandæ Chriſti gloriæ & fidei diſcipulorum confirmandæ. Quæcunq; enim miracula mundo oſtendit Chriſtus, totidem diuinæ eius gloriæ teſtimonia fuerunt, & totidem doctrinæ ipſius ac fidei in auditoribus obſignationes.

Hic eſt ergo uerus uſus miraculorum Chriſti, ut eius gloria illuſtrata, & per illa ueluti authentica ſigilla confirmata ipſius doctrina, in ipſum uiua fiducia recumbamus. At miracula, quæ uel obſcurant gloriam Chriſti, uel fidē extinguunt, præſtigiæ Diaboli ſunt, à quibus, ut nobis caueamus,

monet Dominus Matth. 24. Surgent, inquit, Pſeudochriſti & Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna et magna prodigia: Ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poßit, etiam electi: Ecce prædixi uobis. Nemo ergo credat miraculis, niſi quæ gloriam Chriſti manifeſtant, & ueram in ipſum fidem alunt & confirmant.

DE QVARTO.

Quia in hoc Euangelio multarum perſonarum fit mentio, nunc quid doctrinæ & admonitionis, à ſingulis petendum ſit, breuiter oſtendam.

Primùm igitur ab omnibus his conuiuis diſcamus exemplum frugalis hilaritatis, modò abſit luxus & inſania: de qua re in primo loco plura dicta ſunt.

A ſponſo & ſponſa diſcamus, Chriſtum recipere in noſtra conuiuia, quod tum demum fit, quando timore Dei, & cum gratiarum actione utimur donis Dei ad honeſtam hilaritatem, & relinquimus domi eos, qui non ſunt inuitati.

A miraculo diſcant ſponſus & ſponſa, quòd, ſi Chriſtus ab ipſis ad nuptias inuitetur, mutaturus ſit aquam in uinum, hoc eſt, omnia amara in dulcia conuertet, eos proſequetur ſua benedictione, adeò ut nihil ſit ipſis defuturum.

A Chriſto diſcamus pro noſtris facultatibus, iuuare ſponſum & ſponſam, hoc eſt, Eccleſiam ornare quibuſcunq; id tandem poterimus modis.

A Chriſto rurſus res, quæ in abuſu & ſuperſti-
tione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tione fuerunt, transferre ad bonum piumq; uſum, ut gloriæ Dei & Eccleſiæ in ædificationem ſeruiant. Hydriæ hîc ſeruierunt ſuperſtitioni Iudaicæ: ſed Chriſtus eis utitur ad illuſtrandam ſuam gloriam, & in ædificationem Eccleſiæ. Ita bona Eccleſiaſtica, quæ olim erant in abuſu, nunc in meliorem uſum conuerti deberent.

A Maria diſcamus affici aliorum commiſeratione & inopia, & inuocare Deum, ut pauperibus ſua adſit benedictione.

Ab Architriclino diſcamus purgatis mentibus Chriſti facta approbare.

A miniſtris diſcamus Chriſto iubenti operas obtemperare, & non tam ſpectare quid iubeat, quàm facere quod iubeat.

A Chriſto, Maria & diſcipulis ſimul diſcamus familiaritatem cum hominibus colere, boni conſulere illorum tenuitatem, diſcamus etiam pauperum honeſtas nuptias noſtra præſentia honorare, & facultatibus, cùm res poſtulat, iuuare.

Hæc copioſius diximus de hoc Euangelio, quia hæc materia, quam continet, non niſi ſemel in anno tractari ſolet. Dixi de ratione nuptiarum, de matrimonio, oſtendi quoq; quantum peccatum ſit uiolatio ſexti præcepti: Expoſui miraculum cum ſuis circumſtantijs, et quid doctrinæ et admonitionis exempla perſonarum in hoc Euangelio nobis commendent. Deus autem pater Domini noſtri Ieſu Chriſti det nobis ſuam gratiam, ut hoc mira-

lo con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

lo confirmati, Deo Patri, Chriſto & Spiritui ſan-cto ueram tribuamus gloriam in uero timore Dei & fide, cui ſoli immortali & uiuo Deo ſit honor, gloria & imperium in omnia ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA III. POST EPIPHANIAM, EVAN-*gelium Matth. 8.*

CVm deſcendiſſet autem de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ: Et ecce lepro-ſus accedens adorauit eum dicens: Domine, ſi uelis, potes me mundare: protenſaq; manu

tetigit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tetigit illum, dicens: Volo, mundus eſto: ac protinus mundata fuit illius lepra. Et dicit illi Ieſus: Vide ne cui dixeris, ſed abi, oſtende teipſum Sacerdoti, & offer munus, quod iuſſit offerri Moſes in teſtimonium ipſis. Porrò cùm ingreſſus fuiſſet Ieſus Capernaum, adijt eum Centurio obſecrans eum, & dicens: Domine, famulus meus decumbit domi paralyticus, ac grauiter diſcruciatur. Et dicit illi Ieſus: Ego cùm uenero medebor illi. Et reſpondens Centurio, dixit: Domine, non ſum idoneus, ut tectum meum ſubeas: Imò tantùm dic uerbum, & ſanabitur famulus meus. Nam & ego ſum homo alterius poteſtati ſubditus, & habeo ſub me milites, & dico huic, uade, & uadit, & alteri, ueni, & uenit, & ſeruo meo, fac hoc, & facit. Hæc autem cùm audiſſet Ieſus, admiratus eſt, & ait ſequentibus ſe: Amen dico uobis ne in Iſraël quidem tantum fidei reperi. Dico autem uobis, quòd multi ab Oriente & Occidente uenturi ſunt, & accumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum: filij uerò regni eijcientur in tenebras exteriores, illic erit ploratus & ſtridor dentium. Et dixit Ieſus Centurioni: Abi, & quemadmodum credis, ita fiat tibi, & ſanatus eſt famulus eius in hora illa.

ENARRATIO TEXTVS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

HOc Euangeliũ proponit nobis affectum Chriſti erga genus humanum, & præcpiuè erga eos, qui ad ſe in anxietate & cruce confugiunt. Quod enim uerbis promiſit, dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos, & inuenietis requiem animabus ueſtris, Id hic facto declarat. Nam poſtquam in monte Patris uerbum docuiſſet, deſcendit, & opere quod docuit complet, ſuam doctrinam miraculis confirmans. Duo ſiquidem miracula hîc edit: uerbo ſanat leproſum, mandato abſentem Centurionis filium curat. Horum miraculorum uſus eſt, & ut Chriſtum uerum Meßiam eſſe comprobent, & eundem uelle afflictis ſe inuocantibus opem ferre teſtentur, non ſecus atq; huic leproſo & Centurioni ſe inuocantibus opem tulit. Cæterum quò nobis præſentia miracula ad maiorem inſtructionem ſeruiant, quatuor locos tractabo, qui ſunt:

I. Generalis doctrina de omnib. miraculis Chriſti.

II. De leproſo et eius curatione et circumſtantijs.

III. De ethnico Centurione, eius fide, & cura pro famulo.

IIII. Laudatio fidei huius Ethnici.

DE PRIMO.

Quia Euãgelica hiſtoria multa miracula Chriſti, quibus ſuam gloriam manifeſtat, doctrinam confirmat, et fidem in auditoribus auget, continet: uolo breuem & generalem doctrinam tradere, cuius

uſus erit in omnib.particularibus miraculis Chriſti. Cur autem Dominus addat ſuo ſermoni miracula,proximo die Dominico dictum eſt , & iam ſtatim breuiter in principio repetij. Verùm ut plenam doctrinam miraculorum habeamus, plura ſunt excutienda,quæ ut in certum claudantur numerum,quinq; quæſtionibus omnia ſubijciam: Quæ perſonæ:qui fines: quis modus: & quis uſus: curq́; hodie non edantur miracula.

Perſonæ ſunt triplices.Primùm morbis & tyrannide Diaboli oppreſſæ. Deinde ſpectatores miraculorum. Poſtremò Chriſtus miracula edens.

Fines ſunt plures.1. Vt Chriſtus ſuam gloriam manifeſtet. 2. Vt doctrinam ſuam obſignet. 3. Vt hominum fides cõfirmetur, qui miracula cernunt. 4. Vt Deus glorificetur uiſis ipſius ſtupendis operibus. 5. Vt paulatim regnum Diaboli deſtruatur. Quæcunq; miracula eduntur contra hos fines, damnantur,ut præſtigiæ Diaboli,Matth.34.

Modus uarius eſt: nunc enim ſolo uerbo edit miracula, ut hîc: nunc, ut precium ſui corporis oſtendat, manum applicat: nunc ad Deum præmiſſa gratiarum actione: nunc ſola uirtute ſine uerbo,ut aquam in uinum conuertit.Ad hunc modum etiam pertinet fides eius, qui miraculo iuuatur,ut in hoc Euangelio legitur.

Vſus triplex eſt:ut miraculoſè ſanatus non amplius peccet:ut ſpectatores fiduciam de ſanator concipiant:utq́; nos,qui miracula domini legimus,

de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

de gloria Chriſti, & de doctrina confirmemur, ſimul fidem in ipſum concipiamus, quòd non ſecus erga nos affectus ſit, quàm fuit erga illos.

Sed cur iam nulla miracula fiunt? Cœcus planè eſt, qui nulla miracula hodie conſpicit. Eccleſia Chriſti eſt exiguus grex, quem diabolus Rex tenebrarum, & Papa Antichriſtus perſequuntur, & omnes neruos intendunt eò, ut ueram Chriſti religionem extinguant: id tamen non poſſunt. Vnum Lutherum totus mundus perſequebatur: ſed pilum de capite ipſius non tetigerunt. Quare miraculoſè ipſum atq; adeo puſillum ſuum gregem defendit Deus. Hæc præſentia Dei in Eccleſia ſatis miraculoſa eſt, ut non alia miracula quærere ſit neceſſe. Deinde miracula & uirtutes ſanationum corporum & uiſibiles donationes S. ſancti ſolummodo in primitiua Eccleſia edebantur, ut in perpetuum in omnem poſteritatem Chriſti gloriam, doctrinam & noſtrum fidem confirmarent. Quorum uſus apud nos eſt, ut ſciamus ea fuiſſe authentica quædam ſigilla, quibus Deus ſuam doctrinam in perpetuum confirmatam & obſignatam uoluit.

DE SECVNDO.

In leproſo qui ſanatur, ſpectentur ſex: Infirmitas, perſonæ conditio, fides, inuocatio, patientia, confeßio.

Infirmitas leproſi pœna peccati eſt: quare ipſum iræ diuinæ admonet, et iuſti Dei iudicij. Eſt.n. omnis crux, omnis calamitas, & quicquid aduerſi

nobis

bis in hac uita accidit,ueluti concio quædam diui=
na,qua Deus accuſat peccatũ,oſtendit ſuam iram:
quam Dei iuſtiſsimam iram cùm homo cogitat ſe=
riò ſine cognitione Chriſti, in deſperationem ruit:
unde ſæpe fit, ut homo uel ſibi manus afferat, uel
paulatim tabeſcat dolore. Conſcientia enim pecca-
ti,nunquam, uel ad momentum illum tranquillum
ſinit. Hoc uno declaremus exemplo: Oedipus rex
Thebanus, orta in ſuo regno peſtilentia,cogitat ali
quod atrox ſcelus, à ſe uel ſuis perpetratum eſſe.
Vocat Tireſiam ſacerdotem: iubet ut ſua auguran=
di arte monſtret autorem tam atrocis ſceleris,pro=
pter quod tota reſpublica adeò graui peſtilentia
infeſtetur. Deprehendit ergo Oedipus ſeipſum &
non alium iſtud graue ſcelus perpetraſſe. Suſtule=
rat enim de propria matre,quam ignarus in uxo=
rem duxerat,liberos. Nam puer expoſitus eſt à pa=
rentibus,ut interimeretur: ſed paſtor,cui hoc man=
datum erat,parcit puero eleganti, qui tandem uir
factus,bella geſsit pro Thebanis feliciter, & pro
re bene geſta ei regnum tradiderunt, & reginam
Iocaſtam in uxorem dederunt: ducit ergo ignarus
propriam matrem in uxorem. Poſtquam autem
hoc peccatum Oedipo innotuit per ſacerdotem,&
conſpexit totum regnum grauiſsima peſte infeſta=
ri propter ſuum factum,de ira Dei cogitat. Huius
cogitatione adigitur in deſperationem. In hac de=
ſperatione primùm adimit ſibi oculos, ne hunc ſo=
lem aſpiciat. Deinde conſcientia ſceleris excarni=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ficatus, magno eiulatu iubet, ut aſtantes à ſe diſce- dant, ne uel umbra ſua noceat bonis. Poſtea fugiens à regno, uixit cœcus & mendicus, donec deſpera- tione abſorptus perijt. Mater Iocaſta peccati con- ſcientia impatiens doloris, mox ubi innotuit culpa, ſibi uitam laqueo finiuit. Adeò horrendum & fœ- dum malum eſt peccatum, quando homo illud cor- dis oculis uerè intuetur.

Perſonæ leproſæ conditio admodum dura fuit: nam ſeparatim à cœtu populi Dei illum uiuere oportuit. Quo ingenti dolore haud dubiè multi contabuerunt. Nam non ſolum à ſocietate homi- num fuerunt excluſi : uerumetiam conſolatione per uerbi prædicationem deſtituti erant. Præterea quinq; notis erant ab alijs hominibus diſtincti, quæ res non parum auxit dolorem. Prima nota, ueſti- mentum diſſolutum & diſſectum. Secunda caput detectum. Tertia, os coopertum. Quarta, habitatio ſemota ab hominum conſuetudine. Quinta, publica proclamatio, qua immundus proclamabatur, ut indignus qui inter Iſraelitas in populo Dei uerſa- retur. Atq; hæc conditio fuit huius leproſi: his ma lis, ſi non acceßiſſet fides in Chriſtum, prorſus do- lore fuiſſet extinctus.

Accedit ergo Chriſtum, concipit fidem, & ta- metſi ſenſit ſe damnationem meruiſſe: tamen libe- rali promißione Chriſti ſe erigit. Audiuerat haud dubiè hanc uocem Chriſti: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis. Audiuerat haud dubiè à

Iohan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Iohanne de Chriſto: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Leproſus ergo hîc cognito medico, ſpem ſanitatis concipit, certa fiducia in Chriſtum recumbens.

Ex hac fide Chriſtum inuocat. Eſt enim fidei germanus fructus inuocatio, ut quæ ſine fide fieri nequit, iuxta illud: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt.

Verùm in inuocatione ſingulare patientiæ exemplum proponitur. Ait enim Chriſto leproſus: Domine ſi uis potes me mundare. Quemadmodum Dauid expulſus regno, cum conditione petijt ſe reſtitui, ſi ita Deo bonum uideretur: Ita hic leproſus hoc beneficium corporale relinquit in manu Domini, qui melius nouit, quæ nobis expediunt, quàm nos ipſi.

Hæc præterea oratio inſigne confeßionis Chriſti exemplum habet. Scribæ & Phariſæi perſequebantur eos, qui Chriſtum confitebantur: ſed hic pauper contemtus leproſus uel frementibus principibus & ſacerdotibus Chriſtum confitetur, ſtatuit Chriſtum omnipotentem eſſe, adeoq; uerum Meßiam: cuius conſtantem confeßionem & nos imitari decet.

Iam leproſi huius curatio ſpectanda eſt, in qua plures ſunt circumſtantiæ examinandæ, quarum ſingulæ peculiares doctrinas habent. Manu corpus leproſi tangit: promittit alacriter quod petit leproſus: uerbo iubet eum mundum eſſe: effectus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

hoc eſt, mundatio à lepra ſequitur continuò: mundato dat triplex præceptum, ut nemini dicat, ut oſtendat ſe Sacerdoti, ut offerat munus ſecundum legem.

Manus extenſio & attactus corporis leproſi immenſæ gratiæ & bonitatis Chriſti Symbolum fuit, quo facto mirum in modum leproſi fidem auxit. Nam cùm uidebat filium Dei non ſolùm non abhorruiſſe inſtar aliorum hominum à ſuo colloquio: Verùmetiam ſuam immunditiem manu tetigiſſe, ſingulari Spiritus gaudio eſt perfuſus.

Cum hoc contactu coniungitur promißio: Volo, leproſus ait, ſi uis. Chriſtus uelo reſpondet. Hinc apud ſe leproſus concluſit, ſe mox ſanatum iri.

Promißioni addit, Mundus eſto: qua uoce ſuam diuinam potentiam declarat, confirmat doctrinam, & fidem in ſpectatoribus & Hiſtoriæ lectoribus auget: uelle enim Chriſti facere eſt: omnia quæ uoluit in cœlo & in terra, fecit. Hæc Chriſti potentia conſolabitur nos aduerſus potentiam Diaboli &c.

Et confeſtim eſt mundata lepra eius. Hoc ipſum miraculum eſt & beneficium erga leproſum: quo beneficio tanquam ſymbolo quodam notat, quòd is paratus ſit, ad purgandos omnes à ſua ſpirituali lepra, qui ad ipſum fide accedunt.

Mandata ſequuntur, primùm ne leproſus cuiquam dicat: huic mandato zelo quodam prædicandi beneficij Chriſti leproſus non obtemperat, in qua

qua re non parum peccauit. Debebat enim non gratias referre benefactori iuxta ſuum ſenſum:ſed obedientiam potius, qua nullum aliud Chriſto acceptius eſt ſacrificium.

Secundum & tertium mandatum ſequuntur: Vade oſtende te Sacerdoti, & offer munus tuum in teſtimonium ipſis. *Hoc fecit Chriſtus, ut legi Moſis hoc pacto ſatisfieret, in qua committitur ſacerdotibus iudicium de lepra, ut infectos de cœtu reijciant, & ſanatos recipiant publico ſuo teſtimonio. Quòd autem offerre ſanati iubentur, ideò factum eſt, ut iſta oblatio eſſet ſymbolum gratitudinis illorum, qui ſanitatem adepti eſſent erga Deum.*

Papiſtæ, qui ex hoc loco confeßionem auricularem extruunt cum enumeratione peccatorum, ſtulti ſunt, & fœdè deprauant ſcripturam, eam in alienum ſenſum detorquentes. De confeßione, quam nos retinemus in noſtris Eccleſijs, aliàs dicendum eſt.

DE TERTIO.

Hiſtoria continens beneficium Centurioni exhibitum, plurimas doctrinas, quas numeris diſtinguam, quò melius teneri poßint, habet.

1. *Obſeruanda eſt imago duplicis populi Iudaici et Ethnici. Primùm ſanatur Iudæus. Deinde Ethnicus: unde docemur beneficia Chriſti promiſcuè ad omnes pertinere, non eſſe diſtinctionem Iudæi & Græci. Vt enim omnes peccauerunt & egent glo-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ria Dei: Ita omnibus Chriſtus ſuum beneficium offert fide recipiendum.

2. Diuerſa conditio Iudæi & Ethnici non caret doctrina. Iudæus erat pauper, Ethnicus diues: non ergo Chriſtus reſpectum habet præſentis fortunæ non contemnit pauperem, non reijcit diuitem. Iudæus erat plebeius, nobilis uerò Centurio: in regno ergo Chriſti, non habent rationem maiorum ſtemmata: ſed in Chriſtum fides, qua omnes ſiue nobilis ſiue ignobiles filij Dei naſcuntur. Iudæus erat in mundo contemtus: Centurio aulicus honoratus: ſed ex fide æſtimat Dominus, quis ſit apud ſe honoratior.

3. Iam ex circumſtantijs quæramus qualis fuerit fides Centurionis: quòd Ethnicus fuerit extra populū Dei peculiarem, ſatis humiliat ipſum. Poſſet quidem gloriari apud homines de Centuriatus dignitate: ſed hæc gloriatio nullum locum habet apud Deū. Nam ut ait apud Hieremiam Dominus, qui gloriatur, in me glorietur, qui facio miſericordiam, iudicium & iuſticiam: non ergo centurio ſine pœnitentia accedit Chriſtum: ſed agnita ſua miſeria, opē Chriſti implorat pro famulo idq; ex uera fide, qua re ipſius etiam caritas erga proximum declaratur, Cùm autem dicit: Non ſum dignus, ut intres in domummeam: item, tantùm dic unum uerbum et ſanabitur puer meus, & ſe peccatorem fatetur, & Chriſtum diuina natura præditum agnoſcit, in quem & credit. At cùm ſubiun-

ſubiungit: Nam & ego homo, ſum ſub poteſtate conſtitutus &c. ſignificat quàm facilè ſit Chriſto diuina uirtute etiam abſentes iuuare ſolo uerbo & uoluntate, cùm ipſe ſit homo ſub, aliena poteſtate conſtitutus, poßit famulis præſcribere, quæ facienda, & ipſi imperata faciunt.

4. Hic quæſtio oritur de aliena fide. Centurio credit: ſed famulus eius ſanatur: unde certam hanc doctrinam colligimus, quòd pij ſua fide poßint alijs impetrare corporalia beneficia: ſed an aliquis aliena fide ſaluari poßit ſalute æterna, quæſtio apud Chriſtianos nulla eſt. Nam illi ſciunt neminem ſaluari ſine propria fide, quæ quidem acquiri poteſt, cùm pij pro alijs orant, ut Deus ipſis largiatur fidem.

DE QVARTO.

In hoc præconio fidei Ethnici plura ſunt conſideranda. Primùm admonitio Chriſti, quæ ad eius humanitatem refertur. Indicat enim affectus humanos, ſed ſine peccato. 2. Iurat ſe non inueniſſe tantam fidem in Iſraël. Iudæi enim non ſolùm uerbum, uerumetiam ſigna requirebant: ſed hic Ethnicus modicum doctrinæ guſtum cum haberet, ſolo uerbo eſt contentus. Mariæ fides perfectior erat: ſed ex perfectiori inſtructione, & certioribus & pluribus ſignis: maior igitur eſt Centurionis fides ſecundum aliquam partem, non ſecundum abſolutam fidei rationem. 3. Docemur hoc loco, quòd oporteat fidem creſcere, & quotidiana incrementa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſumere. 4. Docet hîc Chriſtus de uocatione gentium, ut ipſæ cum Abraham, Iſaac et Iacob colligantur in unam Eccleſiam per fidem in Chriſtum. 5. Prædictio reiectionis Iudæorum propter ſuam incredulitatem cum interminatione pœnæ. 6. Cum dicit Centurioni, Vade, fiat tibi ut credidiſti, ſignificat omnia poßibilia credenti, quemadmodum Chriſtus alibi teſtatur, Cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA IIII. POST EPIPHANIAM, EVANgelium Matth. 8.

ET

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ET cùm ingreſſus eſſet Ieſus nauim, ſecuti ſunt eum diſcipuli ſui: & ecce motus magnus factus eſt in mari, adeò, ut nauis operiretur à fluctibus, ipſe uerò dormiebat. Et accedentes diſcipuli excitauerunt illum, dicentes: Domine, ſerua nos, perimus. Et dicit illis: Quid timidi eſtis, exigua præditi fiducia? Tunc excitatus increpauit uentos & mare, & facta eſt tranquillitas magna. Porrò homines admirabantur, dicentes: Qualis eſt hic, quia uenti quoq; & mare obediunt illi.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium rurſus indolem Chriſti nobis ponit ob oculos, quæ eſt ſuis adeſſe in periculis, eosq́; iuuare, ſecundum Pſalmi dictum: Tecum ſum in tribulationibus. Item: Inuoca me in die tribulationis, exaudiam te, & honorificabis me. Ad eundem modum Apoſtolorum exemplum hîc docet, quid in periculis ſit faciendum, uidelicet ut cum Apoſtolis Chriſtum noſtra fide excitemus, quò nobis petentibus opem ferat. Hæc eſt autem ſumma Euangelij, quòd Chriſtus periclitantibus diſcipulis in naui præ tempeſtate ſubito orta, excitatus increpet mare, & uentum, unde tranquillitas magna ſecuta eſt, & admiratio in ſpectatoribus. Locos autem tres tractabimus, qui ſunt.

I. *Varietas tentationum piorum in hoc mundo.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

II. *Hiſtoriæ præſentis explicatio cum ſuis circumſtantijs.*

III. *Pulcerrima imago Eccleſiæ Chriſti in hoc mundo.*

DE PRIMO.

Quia hoc Euangelium meminit tentationis in naui, uolo breuiter indicare tentationum genera, quibus homines ſollicitantur: idq; ideò, ut agnitis periculis, quæ nos undiq; circumſtant, ſimus uigilantiores, ne tentationibus fracti abijciamus confeßionem ac gratia excidamus. Sicuti enim Chriſti diſcipuli inter maris fluctus tentabantur de uita: Ita ſinguli Chriſtiani, omni ferè hora ſalutis ſuæ naufragium timere debent.

Tentationum genera ſunt multa: aut. n. tentatio Deum autorem habet, aut à diabolo proficiſcitur, aut ab hominibus uenit, aut in ipſo qui tentatur cauſam habet, aut res circumſtantes moleſtant.

Deus tentat, ut nobis ipſis reddamur probatiores: non enim tentat, ut ſciat, quem nihil latet: ſed ut ſcire nos faciat, quantum in pietate profecerimus. Et tentat Deus in moribus, et in doctrina, & in ſignis iræ. In morib. tentauit Abraham, quando iußit eum mactare filium ſuũ unigenitum Iſaac in holocauſtum. Verùm Abraham obediendo Deo in re adeò dura & difficili, factus eſt ſibi ipſi probatior, & uidit uerum ſuæ fidei fructum, præferre obedientiam erga Deum omnib. rebus mundi. Sic hodie pij diuinitus tentantur, dum mandatis Dei pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

propoſitis, omnium uirtutum morumq; regulis certiſſimis probatiores ſibi redduntur per ſpontaneam obedientiam. Ac contrà qui ſcientes & uolentes ruunt in peccata, & ſuccumbunt tentationi, fiant rei Dei, donec reſipiſcant.

Deinde in doctrina quoq; tentat nos Deus, quãdo permittit Pſeudoprophetas uenire, et uaria dogmata erronea proponere, de quo tentationis genere loquitur Moſes Deut.13. Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomnium ſe uidiſſe dicat, & prædixerit ſignum atq; portentum, & euenerit quod locutus eſt; & dixerit tibi: eamus & ſequamur Deos alienos, & ſeruiamus ijs (hoc eſt, ſi nouum modum colendi Deum inſtituat) non audies uerba prophetæ illius & ſomniatoris, quia tentat uos Dominus Deus ueſter, ut palàm fiat, utrum diligatis eum an non, in toto corde, et in tota anima ueſtra. Hæc tẽtatio Deo aſcribitur, quatenus probationis eſt, et non ſeductionis. Ad eundem modum hodie dat nobis uerbum: ſed permittit oriri hæreſes plurimas, ut eo pacto nos tentet, probetq; an illum uerè ex uiua ſinceraq; fide diligamus. Aliquando in ſignis tentat Dominus, dum in cœlo, terra, mari, horrenda ſuæ iræ ſigna proponit, quæ ſigna mirum in modum piorum animos concutiunt. De hoc tentandi genere loquitur Moſes Exod. 20. Nolite timere, ut enim tentaret uos uenit Deus, & ut terror illius eſſet in uobis, & non peccaretis.

Diabolus tentat defectione à doctrina, præſumtione

tione in officio, idolatricis cultibus & multis alijs modis: de quibus dicendum eſt Dominica ſecunda quadrageſimæ.

Homines, cùm hoſtes, tùm amici tentant nos uarijs modis, doctrina, hypocriſi, exemplo, conſilio, promiſsione, comminatione.

Inuenit etiam homo in ſeipſo, à quibus tentatur, ut ſunt peccatum hæreditarium. Deinde multi affectus inde pullulantes, qui nos ſolicitant, ut aliquid contra Deum tentemus. Tentatur interdum homo à dotibus aut animi aut corporis, quales ſunt pulcritudo, robur, ingenium, artificium &c. Hoc tentationis genere, qui ſuperari nolit, cogitet omnia diuinitus collata in Dei gloriam & aliorum commodum.

Res quoq; circumſtantes ſæpe piorum mentes tentant & perturbant, quarum quædam ante nos ſunt, ut quæ imminent: quædam poſt, ut quæ præterierunt: quædam à dextris, ut quæ iucunda ſunt: quædam à ſiniſtris, ut quæ triſtia exiſtũt. Ante nos, mors minatur, iudicium Dei horrendũ excruciat, infernus os patens habet. Poſt nos ſeu retrò à tergo ſunt præterita peccata, quæ conſcientiam hominis cruciant, A dextris ſunt diuitiæ, honores, potentia, quæ multos homines in æternum exitium præcipitant. A ſiniſtris ſunt paupertas, probra, contemtus, infamia, pericula in terra, mari, domi, foris. Hæc tentationum genera ſunt grauiſsima, quæ ſuperantur fide, inuocatione, crebris ſuſpirijs ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Deum pro auxilio, morum innocentia, breuiter, perpetua ſeriaq; pœnitentia. Hæc de tentatione uolui hoc loco dicere, ut nos excitemur ad uigilantiam & precationem, ne intremus in tentationem.

DE SECVNDO.

In huius miraculi hiſtoria ſequentes ſunt conſiderandæ circumſtantiæ.

1. Tentatio fidei. Diſcipuli habent ſecum in naui Dominum, atq; ideò nauigant ſecurius: ſed hæc ſecuritas non ita diuturna fuit. Nam tempeſtate orta, nauis fluctibus obruitur: unde factum eſt, ut qui paulò antea ſecuri nimium fuerunt, iam fluctibus maris deſperabundi obijciantur. Quare nemo nimium fidat ſecundis: ſed in rebus ſecundis metuat.

2. In hoc periculo grauiſsimo Chriſtus dormiuit, cùm ut uires laboribus fatigatas ſomno recrearet ac reficeret, tùm ut diſcipulorum fidem exploraret, non quòd ipſe ſcrutator cordium quicquam ignorarit: ſed ut ipſi ſibi diſcipuli fierent notiores. Præterea etiam ideo Dominum dormiſſe credendum eſt, ut in diſcipulis maior fides excitaretur, & maiore timore perculſi diſcipuli, Chriſtum uehementius inuocarent, ac in maximo periculo præſens auxilium maioris facerent. Nam ſi Chriſtus uigilaſſet, opem laborantibus, ut in graui periculo, ſua ſponte, ſine diſcipulorum precibus tuliſſet. Etſi autem omnia, quæ ad noſtram ſunt ſalutem neceſſaria, ex ſua bonitate et paterno erga ſuos affectu dare paratus eſt: non tamen niſi rogatus

dare

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dare ſolet. Eſt enim oratio ordinarium inſtrumentum ad impetranda omnia, quæ nobis à Deo neceſſaria ſunt: idq; ea de cauſa, ut ipſum quidem uerum Deum creatorem & fontem omnis boni ueneremur, nos uerò impotentes creaturas (ut quæ ſine Deo nec quicquam habemus, nec quicquam ualemus) agnoſcamus.

3. Praxis fidei hîc conſpicitur. Fides enim non eſt ocioſus aſſenſus aut cogitatio: ſed eſt fortis gigas, qui uicit mundum, ut Iohannes inquit: Hæc eſt uictoria, quæ uicit mundum, fides ueſtra: uincit quidem fides: ſed per uictorem, quem poßidet. Hæc fides habet mundum hoſtem, hoc eſt, peccatum, mortem, Diabolum, pericula, carnem. A parte peccati ſtat lex, conſcientia, deſperatio. A parte fidei ſtat Euangelium, ſacrificium Chriſti, certa fiducia. Cùm ergo ſuo fulmine, fumo, igne, uaporibus, tonitru te adoritur lex, accipiat fides Euangelium, illudq; legi opponat.

Cùm ergo lex dicat: Omnis qui non fecerit omnia, quæ ſcripta ſunt in libro legis, maledictus eſt, oppone Euangelium: Omnis qui credit in Filium, habet uitam æternam.

Mors cùm minetur mortem, oppone ei mortis, uictorem Ieſum Chriſtum, qui morti uictæ exprobrans ait, ubi mors aculeus tuus, ubi ò inferne uictoria tua? idem apud Iohannem ait: Qui credit in me, non guſtabit mortem in æternum: ſed tranſibit à morte ad uitam. Mors igitur pio homini utilis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

eſt: nam eſt tantùm tranſitus ad meliorem uitam, tantum abeſt ut pijs formidabilis eſſe debeant.

Diabolus quidem accuſat, & magnum catalogum facinorum texit, ſed oppone ipſi Chriſti ſententiam de ipſo, qui ait: Princeps huius mundi iam iudicatus eſt, & illud Pauli: Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? ſi obijcit nobis iniuſticiam noſtram, reſpondeamus cum Paulo: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo.

Pericula ſimiliter peccati nos coarguunt. Sunt enim ueluti concio iudicij Dei de peccato, Reſpon de iudicium à Dei domo incipere, & Dominum omnem filium quem recipit caſtigare, idq; in bonum filij.

Caro ſolicitat ad deſperationem: ſed tu carnem ſubijcito ſpiritui, et dic ipſius iudicium hic nullum habere locum: atq; ita mille occurrunt, quæ ſalutem noſtram impedire uolunt.

Potuit ergo Nero, peccato, legi, morti, carni ita exprobrare? nequaquam. Nam ſoli filij DEI hoc ius habent, alij tenentur captiui ſub peccato, quia ſerui ſunt peccati, ut qui peccatum faciant, illis indulgendo aduerſus Spiritum, imò ſpiritu extincto prorſus. Quicunq; ergo uult peccato, legi, morti, Diabolo, carni &c. exprobrare, uideat an ſentiat ueram pœnitentiam, uideat an habeat fidem & bonam conſcientiam. Deniq; uideat an ita ſit compoſitus, quòd omnia uitæ commoda poſtponat

ponat obedientiæ erga Deum, abiecto peccandi propoſito.

4. Chriſtus duo reprehendit in diſcipulis. Primùm puſillanimitatem, quia non debebant timere eo præſente: cuius cùm tot miracula uidiſſent, facilè didiciſſe potuerunt eum non perire poſſe, cui Chriſtus præſens adeſt. Deinde fidei paruitatem, quia non crediderunt eum poſſe tantum dormiendo, quantum uigilando, tantum mari, quantum terra, qui terræ erat & maris creator.

5. Vt autem dormiendo declarauit ſe hominem eſſe: ita hìc imperando uentis ſe Deum eſſe docet: utrunq; ſeruit fidei noſtræ tenuitati. Humanitas enim uoluntatem erga nos, diuinitas uerò facultatem docet, quæ duo ad omnem actionem proæreticam requiruntur.

6. Chriſtus, ut breuiter complectar, hac Hiſtoria oſtendit, ſe uerè uelle ſalutem hominum, & præſertim eorum, qui ſe inuocant. Nam ut uult ſe in periculis à nobis inuocari: ita etiam uult paternum ſuum erga nos affectum, dum à periculo liberat, declarare.

DE TERTIO.

Hæc allegoria eſt ſuauiſsima: pingitur enim hic ſors & imago Eccleſiæ. Mare eſt mundus: Nauis eſt Eccleſia: uentus eſt Diabolus: pius cœtus credentium diſcipuli ſunt: Chriſtus eſt ueritas: Euangelium fides.

Primum hìc obſerua, antequam Chriſtus cum

diſcipulis

diſcipulis in nauim ingreditur, mare tranquillum eſt, hoc eſt, mundus ſecurè ſtertit in ſuis peccatis: Verùm poſt ingreſſum Chriſti in nauim, excitatur tempeſtas ualida, adeò ut nauis uideatur obrui. Sed quid? Adeſt qui imperet mari & uentis Chriſtus Dominus: hinc ergo primùm diſcamus, extra hanc nauiculam, id eſt, Eccleſiam non eſſe ſalutem. Verùm hic diligenter ſpectandum, ne hoſtilem nauim pro uera agnoſcamus. Hoſtilis nauis foris quidem eſt ornatior, intus capatior: ſed habet uera nauis ſuum ornatum interius, & multo auguſtiorem habet gubernatorem. S. ſanctum, habet naucleros omnes pios, habet uerbum Dei, Sacramenta in uero uſu, et obedientiam erga miniſterium: his theſauris contenta eſt hæc nauis in tantis fluctibus.

2. Obſeruetur quòd hæc nauis non uerſetur in tranquillo mari: ſed turbetur fluctibus, qui ipſam huc illuc impellunt, quod uerißimum eſſe ipſa mundi hiſtoria docet. Deus condito mundo, hanc nauiculam in medio poſuit: uerùm Diabolus hoſtis filij Dei, mox illam turbauit procellis: poſtea miſerandis modis iactata eſt uſque ad tempora Nohæ: poſt Nohe ad Abrahamum: inde ad tempora Moſis: tum ad Chriſtum, qui, ut hanc nauim ſaluaret, uenit in mundum. Neq; adhuc conquieuerunt fluctus eius. Sed quænam cauſa eſt, cur mundus hanc nauiculam ferre nequeat? quia Eccleſia mundi opera arguit, hoc eſt, mundi ſapientes ſtulticiæ accuſat: iuſtos peccati reos peragit: diuites non beat:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſed infelices & miſeros pronunciat, niſi pietas uera diuitijs præſit moderatrix. Atq; hoc eſt, quod Chriſtus promiſit fore, cùm ait: Spiritus ſanctus mundum peccati, iuſticiæ, iudicij arguet. Quid peccauit Abel in Cain, qui ipſum horrendè occidit? Reſpondet Ioannes: Opera eius fuerunt bona, & fratris mala. Quid Nohæ? Quid Ieremias? quid Eſaias? quid Chriſtus? deniq; quid tot ſancti Martyres inde uſq; ab initio mundi? mundum de tenebris ad lucem deducere uoluerunt, ut renunciatis mundanis concupiſcentijs piè, honeſtè, iuſteq; homines in mundo uiuerent. Hanc gratiam mundus ſuis benefactoribus referre ſolet: fluctibus enim uult obruere eos: ſed non ſuccedunt illi omnia ex uoto: non poteſt nauiculam hanc funditus perdere. Nam ex ſanguine Martyrum noui naſcuntur Martyres.

Diſcamus igitur hanc ſanctam aduerſus ſcandalum perſecutionis & paucitatis artem. Si offendit te iactatio nauis, reſpice ad Chriſtum, qui præſens in naui adeſt. Si paucitas te turbat, reſpice ad Arcam Nohæ, ad Sodomitas, ad reliquum mundum totum: ea quæ ſunt optima nunquam placuerunt, niſi pauciſsimis, Eccleſia in principio exigua fuit: in medio maxima: in fine ita rurſus exigua erit: ut uideatur operta fluctibus, malicia Diaboli, prauis doctrinis dæmoniorum & ſceleratis moribus.

Diſcamus proinde in his fluctibus excitare Chriſtum noſtra inuocatione, qui à ſua naui nun-

quam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quam abeſt : ſed eam Spiritu ſancto, uerbo, Sacramentis, diſciplina gubernat: Cui unà cum patre & Spiritu ſancto, honor & gloria ſit, in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA V. POST EPIPHANIAM, EVANGElium *Matth. 13.*

ALiam parabolam propoſuit eis, dicens: Aſſimilatum eſt regnum cœlorum homini ſeminanti bonum ſemen in agro ſuo. ſed dormientib. hominibus, uenit illius inimicus & ſeminauit Zizania inter triticum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

abijtq;. Cùm autem germinaſſet herba & fru ctum feciſſet, tunc apparuerunt Zizania. Accedentes autem ſerui patrisfamilias, dixerunt illi: Domine, non ne bonum ſemen ſeminaras in agro tuo: unde igitur habet Zizania? Ille uerò dixit illis. Inimicus homo fecit. Serui autem dixerunt illi: uis igitur abeamus & colligamus ea? at ille dixit, non: ne dum colligatis Zizania, eradicetis cum illis ſimul & triticum: ſinite pariter creſcere utraq;, uſq; ad meſſem, & in tempore meſſis dicam meſſoribus: colligite primum Zizania, & colligate ea in faſciculos ad comburendum ea: triticum uerò congregate in horreum meum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſionem huic Euangelio præbuerunt auditores Chriſti, quorum alij fuerunt Hypocritæ, qui ſibi tamen non parum placuerunt, quòd accenſerentur gregi Chriſti: Alij fuerunt ſinceri et boni: ſed quia uiderunt confuſam bonorum cum malis ſimul mixturam, non parum turbabantur illorum mentes. Vt ergo & illos ſuæ hypocriſeos et pœnæ olim ſecuturæ admoneret, & hos, propoſita futura ſeparatione & mercede, ad conſtantiam et infractam fiduciam erigeret, hanc proponit parabolam. Cuius hic ſenſus eſt, quòd bonis mali permiſti eſſe debeant in Eccleſia, donec hic mundus ſteterit, qui in fine ſeculi ſunt à ſe inuicem ſeparandi, ut pijs merces, impijs uerò commerita reddatur

pœna:

pœna:pertinet proinde hoc Euangelium eò,ut hypocritas terreat, ac propoſita pœna inuitet ad pœnitentiam: & conſoletur pios, eosq́; ad tolerantiam malorum armet. Porrò loci huius Euangelij quatuor ſunt:

I. Quale ſit regnum Chriſti in hoc mundo.

II. De hoſtibus huius regni.

III. Oratio diſcipulorum Chriſti contra hoſtes, et cur Deus patiatur hoſtes in Eccleſia.

IIII. De pœnis hoſtium Chriſti, & præmijs piorum.

DE PRIMO.

Regnum cœlorũ uaria in ſcriptura ſignificat. PRIMVM enim cùm Iohannes dicit, agite pœnitentiam: appropinquat enim regnum cœlorum, non eſt aliud regnum cœlorum, quàm uitæ nouitas,qua Deus nos inſtaurat in ſpem beatæ immortalitatis: Nam ereptos è ſeruitute peccati & mortis, ſibi nos uendicat,ut in terra peregrinantes cœleſtem uitam iam fide poßideamus. Cùm ergò dicit, appropinquat regnum cœlorum, ſignificat reſtitutionem ad beatam uitam,adeoq; ueram & æternam felicitatem in Chriſto proponit. DEINDE ſignificat ipſum Chriſti Euangelium,quo ciues in regnum cœlorum aggregantur, ut cùm dicit Dominus:Regnum cœlorũ intra uos eſt. TERTIO ſignificat fructum prædicati Euangelij in cordibus piorum,atq; tunc eſt, ut Paulus Rom.14. definit,iuſticia,gaudium ſpiritus & pax in conſcien-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tijs noſtris. QVARTO ſignificat ipſam futuram felicitatem in æterna uita poſt iudicium: ut cùm Chriſtus promittit fore, ut multi ab oriente et occidente ueniant & accumbant cum Abraham, Iſaac et Iacob in regno cœlorum. QVINTO ipſam uiſibilem Eccleſiam ſignificat in hoc mũdo, in qua ſunt boni & mali permixti uſq; ad meſſem, hoc eſt, conſummationem ſeculi. In hac ſignificatione capitur regnum cœlorum in hoc præſenti Euangelio: de quo regno nunc pauca ex præſenti parabola dicam. Simile eſt regnum cœlorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo &c. Homo ſeminans, eſt Chriſtus uerus Deus et uerus homo: Ager eſt mundus: ſemen ſunt filij regni. Horum trium ſinguli plura docent.

Primùm enim cùm Chriſtus dicitur ſeminator, hæc ſignificantur. 1. Quanta ſit Eccleſiæ dignitas, quæ autorem habet filium Dei. 2. Quòd ſapientes mundi non ſeminent Eccleſiam: id. n. ſolius Chriſti eſt: quare nec ſapientia mundi cõſeruatur. 3. Quòd officium Chriſti ſit ſeminare, hoc eſt, docere iuſticiam & ſalutem æternam. 4. Quòd nullus poſſit ſemen bonum fieri, id eſt, iuſtificari & innouari ad uitam æternam, ſine Chriſto ſeminatore.

Deinde cùm Chriſti ager dicatur mundus, plura nobis cogitanda offeruntur. 1. Quòd non unum aliquod regnum mundi, non Italia, non Græcia, nõ Iudæa, non deniq; ulla natio ſub ſole poſſit ſibi ſoli uendicare, quòd ſit ager Domini: nam totus mundus

dus eſt ager ille, in quem ſuum ſemen conijcit Chriſtus ſeminator. Quare ut nulla natio, adeoq; nullus homo poteſt iuſtè conqueri, ſe de regno cœlorum excluſum eſſe: ita nullus populus poterit hanc gloriam ſibi ſoli, ut dixi, uendicare. 2. Hîc conſpicitur, quòd immenſa ſit Dei miſericordia offerentis omnibus per uaſtum orbem Chriſti benficia, hoc eſt, ſapientiam, iuſtificationem, ſanctificationem & redemtionem. 3. Cur ager dicatur, obſeruandum. Nam hac Metaphora ſignificatur, quòd cultura ſit neceſſaria. Nam ut ager hic prædicatione pœnitentiæ eſt arandus: Ita ſanguine & ſpiritu Chriſti irrigandus eſt, alioquin ſemen ſuffocatur & perit.

Semen eſt hîc & id quod ſeminatur, et id quod creſcit. Quid ſeminatur? Euãgelium Chriſti, quod ut offert gratuitam remiſſionem peccatorum: ita iugem requirit pœnitentiam. Hoc ſemen, id eſt, Euangelium Chriſti, ager excipit fide: ſed ſpiritu ſancto fouetur & conſeruatur, ne obrutum tempeſtatibus, carne, & cruce intermoriatur, & pereat. Deinde ſemen dicitur id, quod è ſemine naſcitur, nempe triticum ipſum, hoc eſt, filij Dei. Eſt enim uerbum Dei ſeu Euangelium, ſemen illud incorruptibile, quo renaſcimur in filio Dei.

Hæc ergo deſcriptio eſt regni cœlorum, id eſt, Eccleſiæ Dei in hoc mundo. Vnde primùm docemur, quòd Eccleſia non ſit opus hominis alius, quàm filij Dei: Quare uanus eſt Papa, cùm gloriatur ſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

huius Eccleſiæ ſeminatorem eſſe. Deinde, quòd humanis doctrinis non ædificetur Eccleſia, ſed tantùm Euangelio Ieſu Chriſti, quod qui purum docent, cooperarij ſunt Chriſti ſeminatoris.

DE SECVNDO.

Hæc parabola docet, quòd regnum Chriſti ſit ſuos habiturum hoſtes, quemadmodum etiam prima promiſsio habet Gen. 3. Semen ſerpentis inſidiabitur ſemini mulieris. Hoc quàm uerum ſit, docet Eccleſiæ Hiſtoria inde à promiſsione Seminis in hunc uſq; diem. Vbi eſt Abel, ibi eſt etiam aliquis Cain: Vbi Iſaac, ibi etiam Iſmaël: ubi Iacob, ibi etiam Eſau aliquis: ubi Dauid, ibi Saul: ubi Chriſtus, ibi Iudas: ubi Paulus, ibi Nero aliquis, nec eſt quòd aliud ſperemus: perpetuò enim Satanas inſidiabitur Eccleſiæ Chriſti, quam aut prorſus abolere, aut prauis doctrinis & moribus contaminare conatur.

Sed quando ueniunt hoſtes? Cùm homines dormiunt, uenit inimicus homo & ſeminat Zizania. Hoc ſomno, cùm miniſtri uerbi, tùm auditores taxantur. Miniſtri uerbi dormire dicuntur, cùm non fideliter faciunt officium docendo, quæ ſalutaria ſunt: monendo eos, qui ſegniores uidentur: obiurgando eos, quos uiderint non recta uia incedere ad ueritatem Euangelij: conſolando pauidas conſcientias: & confutando erronea dogmata, quæ cum fundamento, hoc eſt, articulis fidei pugnant. Auditores quoq; dormire dicuntur, cùm uel ſegniter uerbum audiunt: uel frigent & paulatim deficiunt,

unt, quemadmodum hodie uidemus multos facere.

Cùm ita dormiunt homines, uenit inimicus homo, idq; ideò, quia hoſtis Chriſti eſt, cuius regnum, hoc eſt, Eccleſiam uaſtare cupit, & ſuum regnum dilatare mendacio & homicidio.

Quid facit inimicus homo? ſeminat in agro Domini. Quid? 1. falſam & hæreticam doctrinam pugnantem cum articulis fidei: idq; cœpit in Paradiſo & deinceps omnibus ætatibus. Vbicunq; enim uera et ſincera Euangelij doctrina prædicatur, ibi quoq; hic inimicus adeſt, ut fontes ſaluatoris ſalutares ueneno inficiat, ne homines ex fontibus puris ſaluatoris ſalutem hauriant. 2. Seminat uerbi contemtum in multis. Ex his ſeminibus naſcuntur Zizania, id eſt, filij nequam, ut ſunt. 1. Hypocritæ, 2. Sophiſtæ. 3. Tyranni. 4. Blaſphemi. 5. Scelerati: atq; hi omnes coniunctis copijs Eccleſiam, hoc eſt, puſillum illum Chriſti gregem oppugnant.

Sed quid eſt quod dicit, inimicum hominem iacto Zizaniorum ſemini in agro domini abire? an Diabolus ab Hypocritis, Sophiſtis, Tyrannis diſcedit? Nullo pacto: ſed ideò abire dicitur, quia aliam perſonam induit: non uult uideri hoſtis: ſed ſpiritus Dei & angelus lucis, quemadmodum in Anabaptiſtis uidere eſt, qui iactant quidem ſpiritum Dei & arcanas reuelationes, cum tamen meris Satanæ præſtigijs fallantur.

Atq; ita hic ſecundus locus primùm docet, quod Eccleſia habeat ſuos hoſtes etiam in medio agro,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

hoc eſt, in externa ſocietate Eccleſiæ. 2. Monet, ne aſſentiatur hoſtibus. 3. Diſcamus hoſtes à ueris ciuibus Eccleſiæ diſcernere. 4. Monet, ne nos exemplo multorum aut deficiamus ab Eccleſia prorſus, aut offendamur calamitate Eccleſiæ, quæ in hac uita hoſtium iniurijs expoſita eſt.

DE TERTIO.

Serui patremfamilias accedunt et dicunt, nónne bonum ſemen ſeminaſtí in agrum tuum? per hunc acceſſum ſeruorum ad patremfamilias, ſignificatur oratio piorum pro Eccleſia contra ſectas & ſcandala in Eccleſia. Pij enim ut perpetuò precantur bona & ſalutaria Eccleſiæ: ita deprecantur mala & nociua, id quod in Pſalmis Dauidicis paßim uidere licet: Rogate, inquit, quæ ad pacem ſunt Ieruſalem: Ita proſperentur diligentes te. Contrà, hoſtes confundantur, ait, & pereant qui uolunt mihi malum. Item Pſal: 7. conuertatur labor eius in caput eius, atq; in uerticem eius iniquitas ipſius deſcendat.

Sed quomodo hoc ſtare poteſt cũ Chriſti præcepto, qui iubet, ut oremus pro maledicentibus nobis, & iniuriam nobis facientibus? Oratio Eccleſiæ contra hoſtes habet ſemper annexam conditionem pœnitentiæ & conuerſionis. Eſt enim ſenſus, ut aut conuertantur per pœnitentiam, aut confundantur & pereant: ne perpetuò blaſphemias in Deum crepent, & ſanctis Dei ſint moleſti. Orandum eſt ergo pro hoſtibus ut conuertantur, quòd

ſi non

ſi non conuertantur, orandum eſt contra eos, ut confundantur, fruſtrati ſuis conſilijs, quibus ſtruunt Eccleſiæ Chriſti inſidias.

Vis' ne, inquiunt famuli, ut eamus & eradicemus ea? quibus ait, non: ſed ſinite utraq; creſcere, ne forte colligentes Zizania, eradicetis ſimul & triticum. Primùm hîc ſciendum eſt, quòd Chriſtus neq; de paſtorum, neq; magiſtratuum officio diſſerat: ſed tantùm offendiculum tollat, quo turbantur infirmi, dum uident in Eccleſia multos eſſe impuros. Paſtoribus enim commiſſus eſt gladius ſpiritualis, quo ſeparant impuros ab Eccleſia, dum eos excommunicant, quò pudore effuſi tandem reſipiſcant, & boni eorum contagione non coinquinentur. Magiſtratui eſt etiam gladius commiſſus, ſed ſecularis, ut uocant, quo turbatores humanæ ſocietatis punit et eijcit. Quanquam autem paſtores et magiſtratus uel maximè ſedulò fecerint officium: tamen ita nunquam purgabunt Eccleſiam, quin aliquæ feces impuræ doctrinæ et prauæ uitæ remaneant, quod cum uidemus, non debemus offendi: ſed admoniti hac parabola, purgare quantum poſſumus, reliqua Deo committentes. Non enim Chriſtus hoc dicto indulget alendis ſordibus in Eccleſia: ſed tantùm fideles ſuos hortatur, ne animo deficiant, cùm malos ſecum ferre cogantur. Ex hoc ergo loco colligamus. 1. Quanta ſit miſericordia Dei, qui tam patienter malos in Eccleſia fert, ut agant pœnitentiam. 2. Quòd his conſolemur nos contra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

contra ſcandalū paucitatis obedientiū Euangelio. 3. Quòd confutentur Anabaptiſtæ, qui negant illū cœtum Eccleſiam eſſe, in quo ſunt multi ſcelerati.

DE QVARTO.

Et in tempore meſſis dicam meſſoribus: colligite primùm Zizania, & colligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum uerò congregate in horreum meum. *Hic concionatur de ſeparatione piorum ab impijs, quæ eſt futura in conſummatione ſeculi. Deinde prædicit fore, ut impij puniantur: pij uerò aggregentur in regnum Dei. Quemadmodum enim Zizania colliguntur & igni mandantur: triticum uerò colligitur & in horreum ſeruandum reponitur: ita in fine ſeculi futurum eſt, ut impij tradantur æternis pœnis cruciandi, pij uerò liberentur & donentur æternæ uitæ poſſeßione. Hoc ſine parabola Chriſtus Matth. 26. ita exprimit in ſententia extremi iudicij, ubi impijs dicturus eſt: Ite uos maledicti in ignem æternum. Pijs uerò: Venite benedicti Patris mei, & poßidete regnum uobis paratum ab initio. In ſumma, Impijs lata duplex pœna nominatur, maledictio, & ignis æternus, quia enim contempſerunt beneficium Chriſti gratuitò ſibi oblatum, maledictioni omnium creaturarum ſubijcientur, quæ pœna quàm ſit horrenda, nulla lingua explicare poteſt. Deinde duplici punientur igni, nempe malæ conſcientiæ, cuius ingens cruciatus nunquam finietur: et igne corpus urente non et conſumente:*

nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nam æternis pœnis corpus deſtinatum, perpetuum ignem ſentiet. Si hæc ſeriò cogitaremus, non ita frigidi eſſemus in rebus ſalutis noſtræ.

In ſententia piorum duplex proponitur præmium, nempe benedictio paterna, et regni Dei hæreditas: Illa opponitur maledictioni, hæc æternis pœnis: Duplex ergo argumentum hinc ſumamus: unum à pœnis impiorum, Alterum à præmijs iuſtorum, utrunq; efficax eſt (modò ritè cogitetur) ad operandum in nobis timorē Dei et ueram perpetuamq; pœnitentiam.

Hoc ergo pacto tota hæc parabola hunc habet ſcopum, ut relinquat impius uiam ſuam qua peccat, relinquat iniquus cogitationem ſuam, qua de remiſsione peccatorum deſperat, & ſecundum Prophetæ dictum conuertatur ad Dominum, quia multus eſt ad ignoſcendum In hoc MVLTO nihil deeſt, ſed eſt in eo omnipotens miſericordia & miſericors omnipotentia, Cui gloria in ſecula, Amen.

DOMINICA SEPTVAGESIMÆ, EVANGElium Matth. 20.

SImile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo ſtatim diluculo, ad conducendos operarios in uineam ſuam. Cōuentione aūt facta cum operarijs in ſingulos

los dies denario, miſit eos in uineam ſuam. Et egreſſus circiter horam tertiam, uidit alios ſtantes in foro ocioſos, & illis dixit: Ite & uos in uineam meam, & quodcunq; iuſtum fuerit dabo uobis. Illi autem abierunt. Rurſum autem exijt circiter ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter. Circa undecimam uerò exijt, & inuenit alios ſtantes ocioſos, ac dixit illis: Cur hîc ſtatis totum diem ocioſi? Dicunt ei: quia nemo nos conduxit: Dicit illis: Abite & uos in uineam meam, & quicquid fuerit iuſtum, accipietis. Cùm autem ueſpera facta eſſet, dicit Dominus uineæ procuratori ſuo: uoca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à poſtremis uſq; ad primos. Et cùm ueniſſent, qui circa undecimam horam uenerant, acceperunt ſinguli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati ſunt, quòd plus eſſent accepturi, & acceperunt ipſi quoq; ſinguli denarium. Et cùm accepiſſent, murmurabant aduerſus patremfamilias, dicentes: Hi nouiſſimi unam horam fuerunt in opere, & illos pares nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtum. At ille reſpondens, dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Non'ne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum eſt, & abi. Volo autem huic nouiſſimo dare ſicut & tibi. An non licet mihi facere quod uolo in rebus meis? An

oculus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

oculus tuus malus eſt, quòd ego bonus ſim? ſic nouiſſimi erunt primi, & primi nouiſſimi: multi enim ſunt uocati, pauci uerò electi.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆC parabola imaginem Eccleſiæ nobis ob oculos ponit. Nam in ea oſtenditur, quomodo in Eccleſia, quæ uineæ confertur, agitur. Quemadmodum enim operarij ſe habent ad uineam: ſic ſe habent homines ad Eccleſiam. Operarij autem in uineam alij maturius, alij ſerius uocantur: alij multùm diuq́;, alij parum breuiq́; laborant tempore: ſic hominum alij citius, alij tardius prædicatione Euangelij Eccleſiæ aggregantur: alij minus, alij magis laborant. Præterea, ut paterfamilias alijs ex conducto dat mercedem diurnam, alijs ex gratia tantundem: ad eundem modum cœleſtis Pater æquè in omnes munificus eſt, qui in Eccleſia ſua laborant. Deinde ut paterfamilias ſuperbos & contumaces abire iubet, & eos, qui ipſius liberalitatem boni conſulunt, fouet: Ita DEVS Pater, eos qui quærunt mercedem operum, reijcit, cùm eos, qui ex gratuita ipſius beneuolentia pendent, æterna donat uita. Atq; ita ſenſus huius Euangelij eſt, quòd nemo debeat ſuis operibus uel fidere, ſi ſunt multa: uel deſperare, ſi ſunt nulla: ſed tantum ex bonitate Dei pendeat, ambulans in timore DOMINI. Porrò loci tres conſtitui poſſunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

I. Quòd quilibet Chriſtianus conductus ſit in uineam Domini, ut laboret.

II. Generalis doctrina de bonis operibus et mercede bonorum operum.

III. De dicto Chriſti: Sic erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi: multi ſunt uocati, pauci uerò electi.

DE PRIMO.

Eccleſia Dei ſæpe in ſcripturis uinea Domini dicitur: idq; primùm, quia Dominus eam elegit & dignatus eſt fœdere gratiæ & æternæ ſalutis, innumerisq; beneficijs proſecutus eſt, plantauit & coluit. Tota Eccleſia uinea eſt: ſinguli autem Chriſtiani palmites ſunt, qui & alia ratione operarij dicuntur. 2. Hæc appellatio oſtendit, quanti Dominus ſuam Eccleſiam æſtimet: nulla enim poſſeßio uinea precioſior eſt. Nam nulla plus operæ & aſſidui laboris flagitat. 3. Cùm Eccleſiam uineam ſuam appellat Dominus, ſuam curam & ſolicitudinem erga nos commendat. 4. Significat hæc appellatio nos aßiduo cultu & continua cura indigere, & manū à Domino adhiberi oportere, ſi ueros & fructuoſos palmites habere uelit. 5. Quòd qui in Eccleſiam recepti ſint, debeant fructum bonum producere. Vt enim non labruſcas, ſed uuas uini palmites producunt: ita Chriſtiani non carnis, ſed ſpiritus opera facient.

Iam quomodo quilibet Chriſtianus in uinea Domini laborare debeat ſpectandum eſt. Vt enim in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uinea uaria ſunt officia: alius enim plantat, alius rigat, alius potat, alius alligat, alius pedamenta ponit, alius fodit, alius terram ſtercorat: Ita in Eccleſia diuerſæ ſunt uocationes & officia, pro quorũ uarietate in Eccleſia laborandum eſt. Dominus ordinat ſingulis labores ſuos pro ſua uoluntate, uni dat falcem, alij ligonem, alij cultrum ſiue ſecurim: Ita alius concionator eſt, alius magiſtratus, alius paterfamilias, alius in ſchola doctor, alius diſcipulus, alias artifex &c.

Verùm hîc quilibet in ſuo labore tria ſpectabit. 1. An ſuus labor ſit utilis in uinea & mandatus à patrefamilias. 2. Quid uitandum ſit inter laborandum. 3. Quid quomodoq; faciendum.

An labor tuus ſit utilis & mandatus à patrefamilias, ſcias ex duobus, præcepto nimirum et uocatione. Præceptum habet omnis labor, qui ad hanc uineam plantandam, rigandam, fouendam, conſeruandam facit, hoc eſt, labor qui gloriæ Dei, ædificationi Eccleſiæ & hoſpitijs Eccleſiæ, id eſt, politijs & Oeconomijs deſeruit, diuinitus præceptus eſt in prima tabula, & in quarto præcepto. Deinde non ſufficit laborem præceptum eſſe, niſi legitima ſit uocatio facta ad laborandum. Qui enim ſibi ſumit laborem in uinea ſine uocatione, temerarius eſt & nullum fructum edit.

Inter laborandum uitare oportet. 1. Ne ſuperbias, ſi plus quàm alius, aut etiam melius tibi laborare uidearis. 2. Ne ſpectes mercedem operæ præ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſtitæ: ſed præceptum patrisfamilias, qui ut labores in uinea te collocauit. 3. Ne minus laborantes contemnas. 4. Ne murmures contra patremfamilias, ſi liberalis uidetur in eos, qui te minus laboraſſe uidentur.

Quid inter laborandum ſpectandum et aſsiduè cogitandum. Primùm unumquemq; cogitare oportet, ſe non ad ocium: ſed ad laborem introductum eſſe in uineam Domini. Nullus enim in uinea Domini relictus eſt locus ſegniciei aut torpori: nullus ſine patrisfamilias offenſione, quod ſibi iniunctum eſt, in alium reijcere poteſt. Quare ſtrenuè laboret, qui in hanc uineam introductus eſt ſine fraude. Nam maledictus eſt, qui facit opus Domini fraudulenter. 2. Inter laborandum cogitet ſe ſtare in conſpectu Domini, qui non ſolùm uidet externas actiones, ſed etiam ſecreta cordium, & ex cordis affectu opus æſtimat, potius quàm ex operis effectu. 3. Hæc Domini inſpectio ad ſolicitè agendum, laborantem ſolicitabit, ut alacri animo æſtum & pondus diei ferat. 4. Sola bonitas patrisfamilias Dei præcipientis laborem ſpectanda eſt, ſola inuitabit ad ſtrenuè præſtandum officium. 5. Vbi omnia feceris, dices te inutilem ſeruum eſſe. Nam ſi uel ſuperbias, quòd prior ueneris in uineam Domini, uel contemnas alios, qui te minus laboraſſe uideantur, uel murmures contra patremfamilias, qui æquè liberalis eſt in alios atq; in te, audies: Amice, non facio tibi iniuriam, nonne denario pa-

ctus

ctus es mecum? tolle quod tuum eſt, & abi. An non licet quod uolo facere in meis? An oculus tuus malus eſt, quòd ego bonus ſum.

Tria hic taxantur in murmuratione. 1. Quòd confidat dignitati ſui laboris. 2. Quòd liberalitatem in patrefamilias non admiretur & prædicet, ſed culpet potius. 2. Quòd inuideat alijs liberalis patrisfamilias benignitatem: tales ſunt omnes, qui iuſticiam ex operibus ſectantur uacui fide.

DE SECVNDO.

Vt doctrinam de bonis operibus diſtinctius intelligamus, tria ſunt nobis perpendenda. PRIMVM, *quæ requirantur ad boni operis rationem.* DEINDE, *quæ ſint cauſæ bonorum operum.* TERTIO, *cur Deus adeò multas & præclaras promiſſiones adiecerit bonis operibus, & cur ea mercede dignetur.*

Quantum ad primum attinet, quinq; requiruntur, ut aliquod opus ab homine factum meritò bonum dici poſſit. 1. Præceptum. 2. Spiritus Chriſti. 3. Fides. 4. Finis uerus. 5. Gratia, qua boni conſulitur defectus.

Quòd autem ad boni operis rationem requiratur præceptum, manifeſtum eſt ex his quatuor: ex conditione noſtra, ex mandato, ex prohibitione, ex cultus diuini ratione.

Noſtra conditio eſt, quòd ſimus ſerui Dei, & is Dominus Deus noſter. Quare ut ipſius eſt præcipere nobis facienda; ita noſtrum eſt ipſius uolun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tatem ſequi, tanquam regulam certiſsimam officij noſtri.

Iam docet mandatum Ezech.20. In præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite, & facite ea. Eſai.48. Ego Dominus Deus tuus, docens te utilia, ambulare te faciens in uia qua ambulas. Hier. 33. Speculatorem dedi te domui Iſraël, audies ex ore meo ſermonem, & annunciabis eis ex me.

Prohibitio eſt manifeſta Deut. 12. Non facietis ſinguli, quod ſibi rectum uideatur. Ezech. 20. In præceptis patrum ueſtrorum nolite incedere.

Cultus Dei ratio requirit, ut opus quod placeat, ſit præceptum: Vnde Dominus pronunciat ſe fruſtra coli mandatis & doctrinis hominum. Et Eſa.29. unum ex flagitijs nominatur, propter quæ mala minatur populo ſuo Dominus, quòd coluerint ipſum mandatis hominum. Quare Paulus Coloſ.2. omnem ἐθελοθρισκείαν manifeſtè damnat.

Hinc ergo patet, quòd ad boni operis rationem requiratur præceptum Dei. Sit ergo uerbum Domini lucerna noſtra, quæ nobis præluceat in omnibus noſtris actionibus.

Secundò requiritur ad boni operis rationem Spiritus Chriſti. Quicunq; enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Spiritus carnis commaculat opus, adeò ut qui in carne ſunt, Deo placere non poſsint. Opus eſt ergo ſpiritu regenerante nos in nouos homines, ſine quo nec nos, nec opera noſtra placent.

Tertiò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Tertiò requiritur fides. Fide enim perſona reconciliatur Deo & fit iuſta: propter fidem ergo placent quoq; opera: Nam ſine fide impoſsibile eſt placere Deo: Quicquid enim non fit ex fide, peccatum eſt.

Quartò requiritur finis uerus ad operis bonitatem, quemadmodum hæc uerba Auguſtini teſtantur: Noueris (inquit) non officijs, ſed finibus à uicijs diſcernendas eſſe uirtutes, officium autem eſt, quod faciendum eſt: finis uerò propter quod faciendum eſt. Cùm itaq; facit aliquid homo, ubi peccare non uidetur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur: eſſe autem finem ultimum omnium actionum noſtrarum gloriam Dei decet, cui multi alij ſæpe ſubordinantur.

QVINTO, ad boni operis rationem requiritur gratia, qua boni conſulitur defectus. Nam tametſi fide iuſtificatus, non ſatisfacit legi Dei, imò ſentit multas maculas in omnibus ſuis operibus: tamen ipſius opera uerè placent Deo, & quod eſt in illis uicium tegit gratia.

Iſta ergo quinq; requiruntur ad boni operis rationem, ſine quibus opus nequaquam coram Deo bonum dici poteſt: nunc quod ſecundo loco promiſi, cauſas recitabo, quæ nos ad bene agendum permouebunt, & ſunt in uniuerſum tres, Neceſſitas, Dignitas, Præmium.

Neceſsitas quintuplex eſt: mandati, debiti, fidei retinendæ, uitationis pœnarum, & conuerſionis.

NECESSITAS prima, eſt mandatum Dei, cui omnes creaturæ rationales obedire debent. Et Paulus ait: Hæc eſt uoluntas Dei ſanctificatio ueſtra.

SECVNDA neceſſitas, eſt debitum, de quo Rom 8. Debitores ſumus Dei, non carnis: non enim ſumus noſtri iuris: ſed eius qui redemit nos ſuo precioſo ſanguine.

TERTIA neceſſitas, eſt fides, quæ retineri nequit, ubi peccatis contra conſcientiam indulgemus. Vnde Paulus: Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit & infideli deterior eſt. Milita militiam honeſtam, habens fidem & bonam conſcientiam.

QVARTA neceſſitas eſt uitatio pœnarum: Propter iniquitates, inquit Dauid, corripis filios hominum.

QVINTA neceſſitas, eſt conuerſio: Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris: ſed ut conuertatur & uiuat. Cùm enim fit conuerſio, homo uiuificatur & regeneratur in nouum hominem, ut iam ſpiritu facta carnis mortificet. Rom. 8.

Secunda cauſa bonorum operum eſt dignitas. Nam iuſtificati ſunt filij Dei: ſunt templum Dei ſanctum: ſunt reges & ſacerdotes, uncti à Spiritu ſancto, qui induti iuſticiam, Deum mente, uoce confeſſione, & moribus prædicare debent.

Tertia cauſa, eſt præmium, hoc eſt, compenſatio patientiæ, & obedientiæ credentium erga Deum.

tum. Nam Deus promittit præmium, quod nos ex fide expectare debemus, non nitentes operib. à nobis præſtitis: ſed promißionibus gratuitis: Ita Moſes Hebræ. 11. legitur reſpexiſſe ad remunerationem. Cùm ergo Deus promittit remunerationem, duo faciemus. Primùm noſtri operis indignitatem & imperfectionem agnoſcamus. Deinde Deum promittentem in ſuis promißis ueracem ſtatuemus, freti promittentis bonitate, non operis dignitate.

Perpendendum tertio loco propoſui, cur Deus adiecerit promißiones bonis operibus, & cur ea mercede dignetur: huius rei cauſæ potißimum ſunt quinq;.

PRIMA, ut ſint teſtimonia prouidentiæ Dei. Vult enim ſciri Deus & bona corporali res eſſe ab ipſo creatas, & non caſu ſpargi, ſed ab ipſo Eccleſiæ dari et conſeruari, iuxta dictum: Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

SECVNDA, ut ſint teſtimonia, quòd uelit Deus etiam in hac uita ſeruare Eccleſiam: unde. 1. Tim. 4. Pietas habet promißiones præſentis uitæ & futuræ.

TERTIA, quia Deus uult & neceßitatem corporalem eſſe commonefactionem de fide, inuocatione, ſpe, gratiarum actione, & uult hæc bona fide peti, & expectari per patientiam.

QVARTA, ut ſint commonefactiones de promißione gratiæ. Beneficia enim corporalia, fidelibus ſunt gratiæ obſignatio.

QVINTA, *quia Deus uult utrumq; fieri: & Eccleſiam eſſe ſubiectam cruci, & inter ipſa pericula ſeruari in hac uita. Vtrunq;* Eſai. 17. *indicatur:* Domine Deus noſter, ſalua nos de manu Zenacherib, ut cognoſcant omnia regna terræ, quòd tu ſolus ſis Dominus.

DE TERTIO.

Sententia, qua hanc parabolam claudit Dominus, *diligenter obſeruanda eſt.* Sic nouiſſimi erunt primi, & primi nouiſſimi. Quare? Multi enim ſunt uocati, pauci uerò electi.

Huius ſententiæ propoſitio, quæ eſt paradoxon rationi, ut erigit puſillanimes agnoſcentes ſuam infirmitatem: ita Hypocritas *ſuperbos, tumentes opinione iuſticiæ & ſanctitatis, deijcit, & ueluti diuino quodam fulmine proſternit. Sed qui ſunt primi? qui nouiſsimi?* Primi *apud ſeipſos ſua opinione & operum ſuorum æſtimatione, erunt nouiſsimi apud* Deum, *id eſt, nullius precij, imò homines ſententia* Dei *damnati.*

Nouiſsimi apud ſeipſos ſunt, qui ſeriò agnoſcunt ſuam uilitatem & infirmitatem, ut qui nihil ſentiant ſe habere meriti, hi erunt primi apud Deum, *hoc eſt,* Deo *accepti, modò firma fide in* Chriſtum *mediatorem recumbant.*

Ratio ſententiæ huius, Multi ſunt uocati, pauci uerò electi, *duo docet: unum quanta ſit bonitas & miſericordia* Dei *uocantis omnes ad agnitionem ſui filij per* Euangelium. *Alterum, quanta ſit*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſit ingratitudo hominum, è quibus adeò pauci inueniuntur, qui ſunt electi, hoc eſt, ſinceri, pij, & agentes pœnitentiam ſeriam: ſunt pauci, qui ſuis operibus, adeoq; ſibi totis renunciant, & ſoli Deo *fidunt, cum mente, uoce, confeßione & moribus glorificantes. Hæc ergo ſententia nos primùm monet, ut agnoſcamus beneficium* Dei, *qui nos uocat per* Euangelium. *Secundò, ut deteſtemur ingratitudinem mundi, non acceptantis oblata beneficia. Tertiò, ut iungamus nos pœnitentia, fide & uera inuocatione illis paucis, qui ſinceré* Euangelium *recipiunt in gloriam* Dei. *Cui honor in ſecula, Amen.*

DOMINICA SEXAGESIMÆ, EVANGELIUM *Luc. 8.*

CVm autem turba plurima conueniret, & è ſingulis ciuitatibus properarent ad eum, dixit per ſimilitudinem: Exijt qui ſementem faciebat, ad ſeminandum ſemen ſuum: & inter ſeminandum, aliud cecidit circa uiam, & conculcatum eſt, & uolucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſuper petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum fecit fru-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ctum centuplum. Hæc dicens, clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant autem eum diſcipuli eius dicentes, quæ eſſet iſta parabola. At ille dixit: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, cæteris autem per parabolas, ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. Eſt autem hæc parabola: Semen eſt ſermo Dei: qui autem iuxta uiam, hi ſunt, qui audiunt, deinde uenit diabolus, & tollit ſermonem de corde eorum, ne credentes ſeruentur. Nam qui ſupra petram, ij ſunt, qui cùm audierunt, cum gaudio ſuſcipiunt ſermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt, & in

tempore

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitijs ac uoluptatibus uitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi ſunt, qui in corde honeſto ac bono audientes ſermonem retinent, & fructum adferunt per patientiam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet pulcram imaginem Eccleſiæ militantis in hoc mundo, et naſcentis ex incorruptibili ſemine uerbo Dei, in cuius uiſibili cœtu quales, & quàm multiplices ſint auditores, ſeminis naturalis ſimilitudine depingit. Idē enim euenire ſemini cœleſti teſtatur, quod ſeminī naturali, iacto in terram, accidere ſolet. Nam ut non omne fert fructum, quod ab agricola in terram iacitur: ſed uix quarta pars: Ita uerbum Dei uarios habet auditores, in quorum paucißimis ſalutarem producit fructum. Loci tres ſunt:

I. *Parabolæ explicatio.*

II. *Genera auditorum uerbi Dei.*

III. *De dicto Domini: Qui habet aures ad audiendum, audiat.*

DE PRIMO.

Cauſæ cur Dominus in parabolis locutus ſit turbis, plures ſunt. Prima eſſe poteſt prædictio Prophetarum. Prophetæ etenim prædixerunt fore, ut Chriſtus aduenienſ in parabolis eſſet doctu-

rus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

rus. Fuit autem antiquiſsima docendi ratio, parabolis et ſymbolis docere. 2. Quia hoc genus docendi mirificè in oculos, & animos hominum incurrit. 3. Quia quæ huiuſmodi imaginibus & ſymbolis traduntur, memoriam iuuant, ut doctrina per iſta, ueluti ſymbola, ad poſteritatem omnem tranſmittatur. 4. Parabolæ quoq; duriores obiurgationes molliunt, & uelo quodam tegunt, ut minus offendant: poſtea autem animo perceptæ & intellectæ erudiunt, & idem quod perſpicua doctrina efficiunt, & interim neminem traducunt.

Porrò partes huius parabolæ ſunt: Seminator, ſemen, fructus, terra.

Seminator Deus eſt, qui tametſi per homines ſemen in terram mittit: tamen ipſe unà adeſt & operatur: quare miniſtri uerbi coadiutores Dei dicuntur: quo nomine ſignificatur utrunq;, ſcilicet, quòd et Deus ſuo modo operatur, & homines cooperatores ſuam operam Deo collocant. Hîc duo diſcamus: Primùm eſſe precioſum & nobile ſemen: uidemus.n.in mundo, quò præclarius fuerit ſemen, eò prudentiores & peritiores adhiberi, qui ſemen in terram iaciunt. Si reges mundi dicerentur adhibitis ſapientibus mundi, hoc ſemen in terram mittere, omnes admirarentur: omnes ſingulari cura cuperent hoc ſemen cognoſcere: ſed hic iam adeſt ſeminator Deus, adſunt Oeconomi myſteriorum Dei: quare neceſſe eſt, et ſeriam et nobilem inprimis hanc eſſe ſationem. Alterum, quod hinc diſca-

mus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

mus,eſt,magnum flagitium eſſe, grauißimisq́; pœnis plectendum: uel huius ſeminatoris Dei ſemen in terram, id eſt, in cor prius atratro legis præparatum, non recipere: uel receptum non maximo cultu,ſolicitudine,ac diligentia fouere ut creſcat, quò ſeminatori gratißimum ferat fructum.

Semen eſt ipſum uerbum Dei,nõ hominis, quod ſemen filius Dei unigenitus attulit è ſinu Patris: hoc ſemen uiuum eſt, quare ſi fructum aliquando non proferre uidetur,non ſeminis,ſed terræ culpa eſt.Hoc ſemen qui uel uiciant,ut hæretici faciunt: uel ſuffocant, ut hyprocritæ, uel ui opprimunt, ut tyranni: uel adulterinum ſubſtituunt, ut Papiſtæ, ſentient olim iuſti Dei iram, qui ut ſemen purum dedit:ita idem purum et minimè uiciatum uult ſeruari,quod apud ſuam Eccleſiam depoſuit in theſauris Prophetarum & Apoſtolorum reconditum.

Fructus,quem hoc ſemen producit, ſeminis, ut decet,naturam imitatur, poſtquam excreuit. Primùm.n.ex eo in terram iacto,naſcitur pœnitentia, hoc eſt,uitæ prioris ſceleratæ mutatio: quemadmodum enim nobile aliquod ſemen, terræ uiſceribus conceptum,ſua uirtute ſuffocat urticas,quæ prius terram occuparunt: Ita hoc ſemen herbas malas, quas in corde hominis ſeminauit Diabolus,hoc eſt, peccata ſuffocat uera contritione, ut non amplius ut antea fructum ferant lethalem ad damnationẽ. Deinde hoc ſemen unà cum ſalutari pœnitentia producit fidem,cuius fructus eſt Deo gratißimus:

ex hac

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ex hac fide tanquam è ſpica proueniunt ſemina, hoc eſt, filij Dei iuxta illud: Qui credunt, dedit hanc dignitatem, ut filij Dei fierent. Hi ut inquit Petrus renati ſunt, non ex corruptibili ſemine: ſed incorruptibili per ſermonem uiuentis Dei, & manentem in æternum. Filij Dei ita ex ſemine incorruptibili Dei nati, proferunt ſuum fructum, nempe bona opera & patientiam, quibus uſq; ad meſſem ager Domini fœcundus floret.

DE SECVNDO.

Ex ſeminis conditione iacti in terram, genera auditorum uerbi Dei quatuor colligere eſt. Semen enim iactum in terram, aut non concipitur terræ uiſceribus, aut concipitur cum fructu, ſed mox flacceſcente & pereunte, aut concipitur cum fructu durante uſq; ad meſſem: atq; hæc uarietas ex conditione terræ prouenit. Nam ſi in uiam cadit ſemen, non agit radicem ſed aut conculcatur pedibus, aut à uolucribus deuoratur. Si in petricoſa loca cadit, quia in altum radices non mittit, enatum mox perit: ſi inter ſpinas cadit, à ſpinis ſuffocatum moritur ſine utilitate: Si in terram bonam iactum fuerit, fructum fert, eumq; copioſum. Hinc eſſe quatuor auditorum genera, manifeſtè Dominus concludit: de quibus nunc ordinè dicendum eſt.

PRIMVM auditorum genus hoc modo parabola ſignificatur. Aliud cecidit ſuper uiam, & conculcatum eſt. Parabola à Domino ita explicatur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

catur. Qui ſecus uiam hi ſunt, qui audiunt, deinde uenit Diabolus, & tollit uerbum de corde eorum, ne credentes ſalui fiant. *In hac explicatione multa concurrũt diligenter perpendenda.* 1. *Quæ cauſa ſit, quòd non ferat fructum, nimirum quia terra dura & ſicca eſt, hoc eſt, corda audientium ſunt ſaxea & dura, adeò, ut uerbo non cedant.* Dureſcunt *autem corda peccandi conſuetudine, impunitatis ſpe, cogitationibus* Epicu*reis, exemplis peccantium infinitis, & diaboli dolis.* Quòd *autem* Dominus *ait ſermonem ſeminatum in cordibus eorum, perinde eſt, ac ſi dicat, uicio hominum et prauitate fieri, quòd de corde auditorum eripiatur:* Deo *proinde iniuriam faciunt, qui illi ſuam damnationem aſſcribunt.* Ille *enim in omnes miſericors: is ſemen mittit in terram, hoc eſt, mittit qui* Euangelium *doceant: ſed hominum culpa euenit, quòd ſine fructu conculcetur.* 2. Diligenter *obſeruandum eſt, quòd* Diabolus *dicatur uenire & tollere ſermonem de corde: unde colligimus hunc ſalutis noſtræ hoſtem, ut ſationis tempore ſolent familicæ aues, ſimul ac prodit in medium doctrina, inſtare & irrumpere ad eam rapiendam, priuſquam humore concepto germinet: hoc* Sathanæ *perpetuum ſtudium eſſe, hiſtoria omnium temporum docet, ac* Petrus *teſtatur, cùm ait: eum tanquam* Leonem *rugientẽ quærere, quem deuoret. Sicuti enim primis noſtris parentibus aduerſatus eſt, idq́; per uerbi diuini ablationem de*

corde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

corde ipſorum: ita hodie ſimili ſtudio incumbit, ut uerbum prædicatum infructuoſum apud auditores maneat. 3. Eſt obſeruandum, quòd Euangelium ſit ſalutis prædicatio. Nam cùm dicit, Diabolum tollere uerbum de cordibus auditorum, ne ſalui fiant, ſatis indicat uerbum Dei noſtræ ſaluti deſtinatum eſſe. 4. Obſeruanda eſt hîc magna fidei laus, dum noſtræ ſalutis cauſa, aperta uoce Chriſti hîc uocatur, ut credentes, inquit, ſalui fiãt. Quemadmodum enim ſalus miniſterio Euangelij hominibus offertur: Ita ſola fide recipitur oblata ſalus & retinetur. Vnde Apoſtolus: Euangelium eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti. 5. Vt magna noſtra ingratitudo taxatur, qui ſalutem oblatam per uerbum contemnimus: Ita execrandus eſt eorum error, qui uerbo uocali ſuam uirtutem adimere conantur, qui ſanè Diaboli organa ſunt ad impediendam hominum ſalutem.

SECVNDVM auditorum genus hac parabola notatur. Aliud cecidit ſuper Petram & enatum exaruit, quia non habuit humorem. parabola à Domino explicatur his uerbis. Nam qui ſuper Petram, hi ſunt, cùm audierint, ſuſcipiunt cum gaudio ſermonem: hi tamen radices non habent, qui ad tempus credunt, et tempore tentationis recedunt: dum crux non premit et perſecutio, non infimum locum in Eccleſia habent: uerùm ubi perſecutio oritur propter Euangelium, ſuccumbunt, & in ipſis fides emoritur ſine fructu: huius

generis auditores ſunt, proh dolor, plurimi. Cùm primùm in hoc regno repurgata doctrina Euangelij eſſet, plurimi uiſi ſunt Euangelium ſeriò amplecti, ſed cùm uiderent amicos offendi, cùm animaduerterent non parum ſuæ autoritati apud Papiſtas decedere, & iam preſſius eos crux tangeret, obliti dulcedinis Euangelij, quod cum gaudio prius ſuſceperant, ab eo turpiter cum ignominia ſumma & animarum ſuarum horrendo interitu diſcedunt miſeri, quibus ſatius fuiſſet nunquam bonum Euangelij guſtaſſe, quàm ut cum tanta ignominia gratia & ſalute rurſus exciderent.

TERTIVM auditorum genus parabola hac pingitur: Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Parabolam Dominus interpretans, ait: Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitijs ac uoluptatibus vitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructum. In hac explicatione Domini plura ſunt conſideranda. Primũ quod hoc genus hominum fuerit idoneũ ad fouendum intus ſementem, hoc eſt, ꝙ uera pœnitentia ſint ad Dominum cõuerſi, credant et ament uerbum Dei. Deinde, quòd aliunde proueniat corruptio ſeminis, hoc eſt, uerbi Dei in corde hominis ſeminati, nempe à ſpinis. Quemadmodũ ſemen bona terra conceptum, enatum ſæpe ſpinarum complexu corrumpitur, ut prorſus pereat ante meſſem: Ita multi in principio pij & colentes Deum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſpinis ante finem uitæ ſuffocantur, ſpinis, inquam, ſolicitudinum, diuitiarum & uoluptatum. Tertiò obſeruandum hic eſt, quòd Dominus hic ponat tria genera ſpinarum, quæ ſementem cœleſtem, poſtquam in culmum aſſurrexit, ſuffocant, ut ſunt ſolicitudines ſeu curæ huius ſeculi, ut Matthæus habet, diuitiæ, ſeu, ut Matthæus et Marcus habent, deceptio diuitiarum, & uoluptates uitæ.

Cùm ergo hæ ſunt ſpinæ, quibus uerbum Dei ſuffocatur, & nemo noſtrum ſit, qui non ingenti ſpinarum copia & quaſi denſa ſilua refertus ſit, danda eſt opera, ut ſi ſpinas ipſas omnino euellere non poßimus: ſaltem aculeos ipſorum retundamus, ne diuinam ſementem confodiant & perdant.

Quantum igitur ad PRIMVM ſpinarum genus attinet, ita retundatur, ſi toti huic mundo cum ſuis concupiſcentijs renunciemus, & utamur hoc mundo tanquam non utentes, quemadmodum monet Paulus.

SECVNDVM genus non nocebit, ſi Salomonis conſilio uſi fuerimus, qui ait: Si diuitiæ affluunt, noli cor apponere. Item Pauli, qui ait: Præcipe diuitibus in hoc ſeculo, ne ſuperbiant, ne ſperent in diuitiarum incertitudine, ſed in Deo uiuente, qui præbet nobis abundè omnia ad fruitionem: ſed ut bene agant, & diuites eſſe ſtudeant in bonis operibus, & ſint liberales erga alios.

TERTIVM genus ſpinarum, uoluptatis uitæ eſt, quæ in delicijs, pompa, gloria mundi, delicatis

tis cibis & ueſtibus, & rebus uenereis poſita ſunt: quæ omnes & ſingulæ ſemen diuinum ſuffocant, ut fructum uitæ æternæ producere nequeat. Has ergo ſpinas diligenter caueant, quibus ſalus æterna curæ eſt.

QVINTVM genus auditorum hac parabolæ parte notatur: Et aliud ſemen cecidit in terram bonam, & dedit fructum emergentem atq; creſcentem, & attulit unum triginta, & unum ſexaginta, & unum centum. Explicatur parabola à Domino his uerbis: Quod autem in terram bonam cecidit, ij ſunt, qui corde bono & benigno audientes ſermonem retinent, & fructum afferunt in pacientia. In hac explicatione quinq; obſeruanda ſunt, quæ bonam terram, in quam iactum eſt ſemen Domini, definiunt. 1. Eſt corde bono et benigno recipere ſemen & uerbum audire. 2. Retinere ſemen, id eſt, non obliuiſci uerbi auditi, ſed illud perpetuò meditari. 3. Eſt fructum facere in uera pietate, ſanctitate, caritate et uocationis munere. 4. Quòd hunc fructum in patientia ferre oporteat, ne uidelicet ullis rebus ſinamus à fide, & fructu producendo nos abduci. 5. Quòd non omnes æquè multum fructus proferant: ait enim Dominus: unum triginta, unum ſexaginta, unum centum, hoc eſt, qui credunt Euangelio pro menſura fidei fructificant: alij plus, alij minus. Hoc in fructibus diſcrimen docet & conſolatur; docet quidem, quòd ſemen DEI non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

debeat eſſe infrugiferum, modò ſalutare ipſum nobis eſſe cupiamus: conſolatur uerò eos, qui benigno & bono ſunt corde, & multum fructus cupiunt producere in horreum Dei: ſentiunt tamen ſe uiribus deſtitui, & non poſſe ſexageſimum aut centeſimum prouentum reddere. Hi non deſpondeant animum: nam paterfamilias etiam inferiores dignatur ſuo honore & bonitatis elogio.

Quiſquis ergo ſuæ ſalutis amans eſt, ſtudeat fructum facere, pro ſuæ uocationis ratione: & quando ſe parum producere animaduertit, petat opem à patrefamilias, & in ipſius confidat bonitatem, qui non abijcit eum, qui uel minimum fructum profert.

DE TERTIO.

Dum hęc diceret, ait Euãgeliſta, exclamans alta voce, ait: Qui habet aures ad audiẽdum audiat. Quoniam autem exclamat Dominus, ſignificatur & ipſius affectus erga homines, quòd cupiat eos ſaluos fieri, et hominum ſurditas ad audiendum ea, quæ ſalutis ſunt. Deinde cùm ait: Qui habet aures ad audiendum audiat, haud obſcurè indicat, ſe duo genera auditorum habere, quorum quidam ſunt ſurdi, non quòd non audiant externis auribus: ſed quòd in intima cordis non reponant quæ audiunt. Huius generis auditorum quanta ſit copia, docent ſcelerati mores multorum, qui fidem in ore habent ſine fructu omni, in uita & moribus: quidam ſunt auriti, quod auribus externis capiũt, in in-

in intima cordis reponunt, fructum ſeminis pro menſura fidei producentes. Verùm ſciendum, neminem ſua induſtria ſibi aures, quibus fructuoſè uerbum Dei audire poßit, formare & aptare: ſed oportere aures ipſas à Domino perforari. Cùm enim uerbum foris in auribus ſonat, adeſt Spiritus ſanctus in uerbo efficax, qui aures cordis aperit ad audiendum, & recipiendum uerbum, modò ipſi noſtra malicia ſpiritui aperienti non reluctemur. Tametſi enim ſolus Dominus aures aperire poteſt, & omnibus ſe paratum exhibet, tamen illis ſolis aperiuntur, qui ſua contumacia Domino non reſiſtunt. Quare noſtrum eſt perpetuis ſuſpirijs ad Dominum clamare, ut aures noſtras aperiat, corda præparet, affectus purget, quò uerbum audiamus in noſtram ſalutem & gloriam Dei, Cui honor & gloria in ſecula, Amen.

DOMINICA QVINQVAGESIMÆ, EVANgelium *Matth. 3.*

TVnc autem accedit Ieſus à Galilæa ad Iordanem ad Iohannem, vt baptizaretur ab illo. At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus eſt, vt abs te baptizer, & tu venis ad me? Reſpondens autem Ieſus dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, vt cõpleamus omnem iuſticiam. Tunc omittit illum. Et baptizatus Ieſus aſcendit

protinus ab aqua: & ecce aperti ſunt illi cœli, & uidit ſpiritum Dei deſcendentem tanquam Columbam, & uenientem ſuper ipſum. Et ecce uox de cœlis dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum inſtitutum eſt in Eccleſijs noſtris propter Hiſtoriam Baptiſmi Chriſti, quæ hiſtoria præcipuum factum, quod unquam in mundo contigit, continet: neq; unquam continget, priuſquam Chriſtum uiderimus uenientem in nubibus cum Angelis ſuis & poteſtate magna. Si ergo de-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

lectat nos maiorum Heroum hiſtoria, habemus hîc maximi Herois hiſtoriam, quæ non ſolum ſua iucunditate oblectat animos legentium: Verumetiam ſola, plura commoda affert, quàm omnes Hiſtoriæ mundi afferre poſſunt. Priuſquam autem accedimus ad huius Hiſtoriæ expoſitionem, duæ nobis ſunt diluendæ quæſtiones. Quarum prior eſt, cur nam hoc feſtum in Eccleſiaſtica noſtrarum Eccleſiarum ordinatione ſit inſtitutum. Poſterior, cur hoc tempore anni potius quàm alio. Ad priorem quæſtionem reſpondeo. Hiſtoria Chriſti texitur propter noſtram ſalutem, ideò uoluit etiam Eccleſiaſtica ordinatio in Dania hanc potiſſimum hiſtoriæ partem non omittere, Sed certo tempore anni eam proponere.

Ad poſteriorem dico, quòd hoc tempore conueniat maximè eam hiſtoriam tractare, idq; duabus de cauſis. Primùm propter ordinem & ſeriem Hiſtoriæ. Hactenus enim ordinè audiuimus. 1. de natiuitate Domini. 2. de Circumciſione. 3. de apparitione. 4. de oblatione eius in templo. 5. de diſputatione eius in templo cum ageret 12. annum. Quid aũt egerit à duodecimo anno uſq; ad 29. nihil ſcriptum eſt, niſi quòd fuerit ſubiectus ſuis parentibus. 6. de Baptiſmo eius, qui hoc anni tempore optimè recitatur. 7. ſequitur de ieiunio. 8. de tentatione. 9. de doctrina & miraculis. 10. de paſſione. 11. de reſurrectione. 12. de aſcenſione in cœlum. 13. de miſſione Spiritus ſancti, qua Chriſti do-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

doctrina confirmata eſt. 14. ſequuntur reliquo tempore anni conciones uariæ, in quibus beneficia Chriſti Eccleſiæ commendantur, proponuntur pietatis exempla, inuitantur homines ad piam ſanctamq; uitam. 15. de iudicio extremo, & præmijs piorum & pœnis impiorum. Hæc ſunt præcipua membra hiſtoriæ Chriſti, quæ optimo ordine, prout res geſtæ ſunt, ſingulis annis in noſtris Eccleſijs tractantur. Eſt præterea alia cauſa, cur hoc anni tempore de Baptiſmo Chriſti agit noſtra Eccleſia, nimirum ut doceatur, qualenam ueſtimentum deceat Chriſtianos contra Diabolicum illum et Ethnicum furorem, & debacchandi ritum, qualis hactenus in uſu fuit in multis locis Chriſtiani orbis, non ſine graui Dei offenſa. Atq; hæc de præſenti feſto dicta ſufficiant. Loci tres:

I. Hiſtoria, Baptiſmi Chriſti, cum ſuis circumſtantijs.

II. Vſus Hiſtoriæ in Eccleſia.

III. Noſtri Baptiſmi ratio & uſus.

DE PRIMO.

In Baptiſmo Domini plures ſunt perpendendæ circumſtantiæ, & potiſsimum hæ quinq;. 1. Quæ perſonæ hic agant. 2. Locus. 3. Colloquium Chriſti & Iohannis. 4. Baptizatio Chriſti. 5. Euentus, ſeu id quod contigit Baptizato Domino. De his quinque circumſtantijs ordinè dicam.

PRIMA: Tunc uenit Ieſus à Galilæa ad Iohannem. Hîc duas perſonas habemus, Iohannem, qui

in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

in ſpiritu Heliæ miſſus erat ad præparandam uiam Domini: Vnde pater eius Zachariis ſpiritu prophetico de eo dixit adhuc infante: Et tu puer Propheta altiſsimi uocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare uias eius: ea de cauſa Chriſtus ipſe pronunciat Iohannem plus quàm Prophetam eſſe, & quo nullus maior de muliere natus ſit. Deinde habemus hìc alteram perſonam, nempe ipſum Chriſtum, Deum & hominem: Adſunt ergo hìc duæ perſonæ, quibus nihil præclarius habet hic mundus uniuerſus: Iohannes fuit ſummus Propheta Dei: Chriſtus æterni Dei æternus filius: quorum quia et ſumma dignitas & autoritas exiſtit, nobis hìc inſinuantur quanta ſit & dignitas & autoritas Baptiſmi, qui à Deo profectus celebratur per eos, quibus nihil habet mundus eximium magis.

SECVNDA: Venit ad Iordanem. Hic locus ſignatur celebrati Baptiſmi. Iordanis non fruſtra meminit Euangeliſta: uult enim, ut ad miracula, quæ olim in Iordane contigerunt, reſpiciamus, ut inde nos colligamus, quæ ſit uis & efficacia Baptiſmi ſpiritualis.

Primùm itaq; occurrit miraculum, quod contigit cùm populus duce Ioſua ingrederetur in terram promiſſam. Nam Iordanis fluuius contra naturam aquæ ab altera parte ſtetit ut murus, præbuitq; populo Dei iter, ut ſiccis tranſiret pedibus, ſecutus arcam Domini, quam ſacerdotes Dei præferebant ante populum. Iſto typo ſignificatum eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nos è regno Satanæ, in regnum Dei transferri per baptiſmum, præcedente Chriſto, qui uera propiciationis arca eſt.

Helias pallio diuiſit Iordanem, ac tranſgreſſus fluuium in cœlum ſubuectus eſt. Naaman Syrus leproſus ablutus in Iordane ad iuſſum Prophetæ ſanitati eſt reſtitutus. Vt autem Heliæ factum tranſitum in cœlum per Baptiſmum fieri adumbrat: Ita Naaman Syri purgatio ſpiritualem per Baptiſmum fieri mundationem à peccatis figurat. Nam quod foris figurat baptiſmus, id intus ſua uirtute operatur Dominus. Cùm igitur hic ſit Iordanis mentio, meminerimus quòd ſpiritualiter de Baptiſmo noſtro ſignificet.

TERTIA, At Iohannes prohibebat illũ, dicens: Mihi opus eſt, ut abs te baptizer, & tu uenis ad me? Reſpondens autem Ieſus, dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, ut compleamus omnem iuſticiam: *tunc omittit illum. In hoc colloquio plura ſunt ſpectanda membra: Primùm de prohibitione, qua Chriſtum obnixè prohibebat & oratione & manu. Duo quidem hic diligenter perpendit Iohannes, ſed tertium negligit. Perpendit ſe indignum eſſe, ut qui ſoluat corrigiam calceorum Chriſti, ne dum eius nudum corpus abluat. Deinde perpendit, ꝙ Chriſtus ſit immunis à peccato, atq; ideo iudicat ipſum non indigere Baptiſmo, ut eo abluatur in ſignum pœnitentiæ. Tertium, ut dixi, neglexit, nempe quod eſſet & ſui officij,*

officij, & officij Chriſti. Debebat.n. officium intueri, & non indignitatem ſuæ perſonæ debebat iudicare. Chriſtum non aliquid moliri poſſe, quod nō ſpectaret ad officium Mediatoris. Atq; ideo audit à Chriſto, Omitte nunc: ſic enim decet nos implere omnem iuſticiam. Tu miſſus es ut baptizes: ego autem ueni ut baptizatis ſalutem conferam, faciamus ergo uterq; quod nos deceat.

Hîc ergo tria à Iohanne diſcamus. Primū agnoſcere nos indignos eſſe, quibus ullum in Eccleſia miniſterium committatur. Deinde agnoſcere Chriſtum eum eſſe, qui ſolus à maculis peccati nos abluere ualet. Tum mandato Chriſti obedire in noſtra uocatione, non impediente nos indignitate noſtra, ſed urgente officium mandato Domini.

QVARTA: Et baptizatus Ieſus: *hic æternus filius Dei, ſanctus, immaculatus, purus à peccatis, & excelſior cœlis, baptizatur. Sed cur baptizatur? plures poſſunt aßignari cauſæ.* Primùm.n. *uoluit per baptiſmum inaugurari miniſterio* Dei, *& hoc quaſi fœdere oſtendere ſe miniſtrum* Dei *eſſe. Secundò, ut* Baptiſmus *externus eſſet figura mortis, ſepulturæ & reſurrectionis ſuæ: unde & ſuam paßionem* Baptiſmi *nomine deſignauit, cùm filijs Zebedæi reſponderet* Matthæi *uiceſimo, dicens:* Poteſtis *baptizari* Baptiſmo, *quo ego baptizor?* Tertiò, *ut ſanctificatas relinqueret aquas omnibus baptizandis: non enim Sacramenta Eccleſiæ conſecrantur murmure Sacerdotis, tanquam*

magica

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

magica incantatione: ſed Sacramentorum conficitur conſecratio inſtitutione, facto, promiſsionibus Chriſti ac noſtra obedientia erga ipſum. Quartò, Baptiſmum communem nobiſcum habere uoluit, ceu certiſsimum unionis & ſocietatis, quam nobiſcum habere dignatus eſt, teſtimonium & pignus. Vnde Paulus probat nos eſſe filios Dei, qui Chriſtum per Baptiſmum induimus. Quotquot, inquit, baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quintò, ipſe facere uoluit, quod omnibus facere imperauit, quemadmodum ait Auguſtinus: optimè enim is docet, & imperat, qui ſuæ doctrinæ typus eſt, & imperata primus facit.

QVINTO euentus conſideretur. Nam quæ contigerũt baptizato Chriſto & orante, ſunt omnium maxima miracula, quæ unquam cõtigerunt. Primùm aperitur cœlum, qua re ſignificatur, & quòd ſolus Chriſtus ſit uia in cœlum, quem induimus in Baptiſmo, & quòd cœlum clauſum maneat omnibus, qui Chriſtum uiam unicam in cœlum non agnoſcant. Deinde uidit Spiritum Dei deſcendentem quaſi Columbam, & ſedentem ſuper eum. Hæc dulciſsima imago eſt beneficiorum Chriſti. Nos oẽs in diluuio peccati perditi eramus: ſed Chriſtus uenit nobis arca, qui nos in ſe recipit à diluuio, in cuius teſtimonium uenit Columba, & quieſcit ſuper eum. Huius rei typus erat Arca Nohæ, et columba, quam emiſit, quæ reuerſa ramum oleæ in ore habuit, in ſignum ſiccati diluuij: Ita hîc S. ſanctus, in

ſpecie

ſpecie columbæ apparens, teſtis eſt abſorpti diluuij peccatorum: ſed in ſola Arca eſt ſalus, hoc eſt, in Eccleſia Chriſti, ubi S. ſanctus habitat. Tertiò audita eſt uox de cœlo, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, per quem placatus ſum. Ecce hîc audiuimus Patrem cœleſtem præconem Euangelij eſſe. Quid quæſo poteſt admirabilius eſſe? quid magis ſtupendum? ô deploranda cœcitas hominum, ô deteſtanda ſurditas: Pater cœleſtis ſonat ſuum Euangelium de cœlo, & nos cœci non intuemur cœlum, nos ſurdi non audimus uocem docentis. Sed quid quæſo docet? Hic eſt, inquit, Filius meus dilectus. En teſtimonium Patris de Filio, huic crede, ſi ſalus tibi curæ eſt, is natura eſt filius, nos gratia. Ideo dilectum appellat, non quòd nos dilecti non ſimus: ſed in dilecto, in quo ſolo nos caros habet: illum propter ſe amat, nos uerò propter illum. Natura enim ſumus filij iræ, Epheſ. 2. per Chriſtum uerè adoptamur in filios, unde ſequitur in concione Dei: In quo complacitum eſt mihi, id eſt, per quem ſum placatus, & humano generi reconciliatus. Hîc tria ſunt alto animo perpendenda. 1. Quòd ſine Chriſto Deus ſit nobis iratus, idq; propter peccatum, quo Deum offendimus. 2. Quòd ſolus Chriſtus ſit reconciliatio noſtri: ipſe enim eſt propiciatio pro peccato. Sanguis enim Ieſu Chriſti purgat nos ab omni iniquitate. 3. Quòd hæc paterna beneuolentia et reconciliatio ſit fide accipienda ac baptiſmo obſignanda. Hanc fidem ſequi debet noua

obedi=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

obedientia & gratitudo erga Deum. Ecce habes ſummam Euangelij, ad quam in omni uita et mortis hora reſpicere debemus: non enim aliunde ſolida conſcientiæ conſolatio ſumi poteſt. Atq; hæc ſint breuiter dicta de narratione Euangelica.

DE SECVNDO.

Etſi uſus ex ijs quæ dicta ſunt facile colligi poteſt: tamen quædam hîc capita recitabo. Primùm ergo ſciamus, quòd noſter Baptiſmus hîc conſecretur & ſanctificetur aqua Baptiſmi per Chriſtum, qua aqua baptizari dignatus eſt. Deinde totum ſpectaculum nobis ob oculos, tanquam in imagine Eccleſiam Chriſti depingit, hîc conſpicitur Iohannes doctor in Eccleſia: ubi enim uerbum Dei non eſt, ubi non auditur docentis uox, illic Eccleſia monſtrari non poteſt. Deinde Chriſtus baptizatur. à bene enim inſtituta Eccleſia uſus Sacramentorum abeſſe non poteſt. Tertiò Chriſtus baptizatus orat, cuius exemplum membra ipſius imitentur, & Deo uerum cultum ex fide præſtent. Quartò, Filius ſtat in medio: uox patris ſonat de cœlo: Spiritus ſanctus requieſcit ſuper Baptizatum: idem reuera hodie fit in noſtra Eccleſia: Deus enim pater, Filius & Spiritus ſanctus ſuæ Eccleſiæ adeſt, & per uocem prædicantium teſtatur ſuam beneuolentiam erga Chriſti Eccleſiam. Per Filij præſentiam teſtatur, quòd nos in filios adoptauerit, & per Spiritum ſanctum teſtatur ſe gubernare Eccleſiam ſuam; unde & nos hanc fiduciam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

concipiamus, quòd portæ inferorum non ſint præualituræ aduerſus eam.

DE TERTIO.

Plæraq; quæ ad noſtrum Baptiſmum pertinent, ſunt in ſuperioribus locis explicata: Quare breuiter quædam attingam, quæ præcipuè ſcire neceſſarium eſt, atq; duo dicam: quale ſit ſignum Baptiſmus, & quæ ſit uera eius meditatio.

Quale ergo ſignum eſt Baptiſmus? Primum eſt teſtimonium gratiæ, eiusq́; & exhibitæ, & applicatæ baptizato, nimirum quòd Deus ſit illi placatus per Chriſtum, quod ſanè teſtimonium requirit fidem. Deinde eſt ſymbolum hoc ſignum, quod quadam ratione docet. Eſt enim ſignum uirtutis ſpiritualis Chriſti, nimirum quòd Chriſtus ſua morte, ſepultura, & reſurrectione ſit noſtri liberatio à morte, ſepulcro, & donator uitæ æternæ. Deinde eſt ſymbolum uitæ nouæ coram Deo, quemadmodum Paulus Rom: 6. docet his uerbis. Quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus, conſepulti igitur ſumus cum ipſo per Baptiſmum in mortem, ut quemadmodum Chriſtus excitatus eſt ex mortuis, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus.

Præterea, coram hominibus eſt teſſera quædam profeſsionis, qua teſtamur nos eſſe membra Chriſti, & hoſtes Diabolorum.

Meditatio pia Baptiſmi in his rebus poſita eſt.

PRIMVM ſtatuere oportet, quòd baptiſmus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

mus noſter ſit firmißima quædam obſignatio, & Sacramentum noſtræ reconciliationis cum Deo.

DEINDE, Baptiſmus debet nobis eſſe perpetua quædam admonitio, quòd hæc reconciliatio ſit facta, per ſanguinem, mortem, ſepulturam ac reſurrectionem Chriſti.

TERTIO admonebit nos mortificationis carnis & uiuificationis ſpiritus, adeoq; perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ, & futuræ per Chriſtum glorificationis.

QVARTO, admonebit nos, quòd regenerationis beneficium ſit donum & opus totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, ut ipſi adhæreamus, ac colamus per totam uitam, Cui honor et gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA PRIMA
IN QVADRAGESIMA
Euangelium, Matth. 4.

TVnc Ieſus ſubductus fuit in deſertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo. Et cùm ieiunaſſet dies quadraginta ac noctes quadraginta, tandem eſuriit. Et accedens ad eum tentator, dixit: Si filius Dei es, iube ut lapides hi panes fiant. At ille reſpondens, dixit: ſcriptum eſt: Non ſolo pane uicturus eſt homo, ſed omni uerbo, quod egreditur per os Dei. Tunc aſſumit illum Diabolus in ſanctam ci-

uitatem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, dicitq; illi, Si filius Dei es, præcipita te deorſum. Nam ſcriptum eſt: Angelis ſuis mandaturus eſt de te, ac manibus tollent te, ne quando impingas in lapidem pedem tuum. Dixit illi Ieſus: Rurſus ſcriptum eſt: non tentabis Dominum Deum tuum. Rurſum aſſumit illum Diabolus in montem excelſum valde, & commonſtrat ei omnia regna mundi, & gloriam illorum, & dicit illi: Hæc omnia dabo tibi, ſi proſtratus adoraueris me. Tunc dicit illi Ieſus: Abi Satana, ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Tunc dimittit il-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

lum Diabolus, & ecce Angeli accedebant ac miniſtrabant ei.

ENARRATIO TEXTVS.

Quemadmodum proximo die Dominico audiuimus hiſtoriam Baptiſmi Chriſti, in qua maximæ res continentur: Ita hoc Euangelium etiam partem hiſtoriæ Chriſti continet, uidelicet de eius ieiunio & tentatione: quibus rebus Deus ſingulari ſapientia ſuum filium humiliari uoluit, & oſtendere, quàm uerum ſit, quod olim prædixit, nimirum quòd ut ſerpens inſidiaturus eſſet calcanco Seminis mulieris, hoc eſt, quòd Chriſti perſonæ ac eius regno eſſet Satan poſiturus inſidias (id quod hæc Hiſtoria uerißimum eſſe oſtendit) ita idem Semen contriturum eſſe caput ſerpentis: Cuius rei ſpecimen quoddam in hac hiſtoria uidemus. Hæc omnia eò referenda ſunt, ut & Chriſti obedientiam ſub cruce diſcamus, et ſciamus qualem clipeum oporteat opponere tentationibus & iaculis Diaboli, Loci duo.

I. *De Ieiunio.*

II. *De Tentatione.*

DE PRIMO.

In hoc loco duo ſpectanda ſunt: Primum quænam ſit ratio ieiunij in genere. Deinde quid ſentiendum ſit de Chriſti ieiunio in ſpecie.

Ieiunium eſt abſtinentia ad tempus à cibo & potu, qua corpus affligitur & ueluti mortificatur. Et eſt triplex: Indifferens, pium & impium.

Indiffe-

Indifferens ieiunium eſt, cùm uel præ inopia uel ualetudinis cauſa,uel ingenti aliquo animi mœrore abſtinetur à cibo & potu.Hoc per ſe nec placet nec diſplicet Deo,uerùm prout fides et patientia adfuerint,placere et diſplicere putandum eſt.

Ieiunium pium,Chriſtianum et acceptum Deo, eſt abſtinentia non ſolùm à cibo et potu,qua corpus premitur et mortificatur: Verumetiam ab omnibus alijs rebus, quæ carni ullam uoluptatem adferre poſſunt,eò pertinens,ut plenũ ſit ſpiritus imperium per ueram pœnitentiam, piam orationem, & ſeriam renunciationem omnium iniuriarum, quibus proximus lædi poteſt. Nam corporis afflictio per ieiunium, eſt ſymbolum mœroris animi propter peccatum, et teſtimonium ueræ pœnitentiæ.Huius fines ſunt (propter quos & acceptum eſt) tres:Mortificatio carnis: Excitatio ſpiritus, & intenſius omnis pietatis ſtudium. Huiuſmodi fuit ieiunium Pauli,cuius meminit 2.Cor.6.et certè deberent pij homines ſancto ieiunio ſæpe ſpiritum excitare,ne carnis concupiſcentijs ſuccumberent.

Eſt autem hoc ſanctum et Chriſtianum ieiunium duplex.Priuatum & ſolenne.Priuatũ eſt,quod quis ſua ſponte ſibi imponit, uel pietatis excitandæ cauſa (quale ut ſæpe aliâs, ita potiſsimum ante ſacram ſynaxim, à quolibet Chriſtiano,cuius caro hac caſtigatione indiget,inſtitui uellem) uel officij noui capeſſendi gratia, ut ſe quis eo præparet ad meditationem officij, oretq; ut Deus auſpicijs ſui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

muneris propicius aſpiret: huiuſmodi fuit olim ieiunium Moſis in monte, et Heliæ in deſerto, & ieiunium Chriſti in deſerto, cuius hîc fit mentio.

Solenne ieiunium pium & Chriſtianum eſt, quod Magiſtratus pius, ſiue gubernatores Eccleſiarum indicunt, uel ut præſens malum, ut peſtis, gladius, ſectæ, ſeditiones &c. uera pœnitentia & inuocatione Dei tollatur aut mitigetur, uel ut mala, quæ ob peccata graſſantia imminere uidentur, caueantur. Huius generis ieiunia à ſanctis regibus & Prophetis ſæpe indicta ſunt, quæ Deo fuerunt grata propter pœnitentiam, fidem, inuocationem, caritatem, meditationem beatæ uitæ, & huiusmodi alia, quæ in Chriſtiano ieiunio adeſſe ſolent & omnino debent. De hoc duplici ieiunio, priuato & ſolenni, tenenda eſt hæc regula, quod ut priuatum liberum eſt in arbitrio cuiuſq; poſitum: ita ſolenne mandato magiſtratus, caritatis lege, & publici commodi neceßitate obligat, quare illud contumaciter uiolare grande peccatum eſt.

Impium ſeu Phariſaicum ieiunium, eſt abſtinentia à certo cibi genere, quæ putatur cultus Dei eſſe per ſe, & res Deo grata propter ipſum opus, ideoque meritoria. Quaſi uerò Deus moraretur externa opera, ubi conſcientia eſt impura: & ieiunium per ſe eſſet in eo genere operum, quæ Deo immediatè & ſimpliciter probantur, quemadmodum ea, quæ in lege ſua, hoc eſt, Decalogo præſcribit, & non potius eſſet externum quoddam exer-

citium,

citium, & quædam corporalis exercitatio, alium finem ſpectans, nimirum ut pœnitentiæ, orationi, carni domandæ, caritati, meditationi beatæ uitæ ſubſeruiat. Meritò ergo Prophetæ huiuſmodi Hypocritica ieiunia damnant, in quib. plurima horrenda ſcelera concurrunt: Vt opinio cultus, fiducia operis, neceßitas, coactio, delectus ciborum neceſſarius, modus ieiunandi, quo uel porci ſaginari poßint, meditatio fraudis & iniuriæ proximorum.

Poteſt autem hoc ieiunium Phariſaicum diuidi in duo genera, ut unum ſtatum aliud arbitrarium dicatur. Statum ordinarium eſt, & certo tempore anni affixum, quale apud Papiſtas quadrageſimale ieiunium, ut uocant, & ieiunium quatuor temporum Apoſtolorum, quibus ſuffragia Apoſtolorum emere uoluerunt, & eiuſmodi plurima, in quibus nihil, præter meram ſuperſtitionem et multiplicem impietatem exercuerunt.

Arbitrarium ieiunium eſt, quod aliquis arbitrio ſuo, quo Deum ſibi debitorem faciat, deligit: quale illius fuit, qui iactabundus in oratione ſua ad Dominum ait: Ieiuno bis in Sabbato, ubi ſuum ieiunium, ut opus ſanctum & meritorium prædicat, ac Deum admonet, ne eius obliuiſcatur.

Hæc ſint dicta in genere de ieiunio, nunc pauca de Chriſti ieiunio adijciam. De hoc ita ait Euangeliſta: Tunc ductus eſt Ieſus in deſertum à Spiritu, ut tentaretur à Diabolo, & cùm ieiunaſ-

ſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. *Hic primùm tempus notatur, nimirum quòd ſtatim à Baptiſmo ieiunauerit. Deinde notatur locus, nempe deſertum. 3. Modus ieiunij, uidelicet quòd quadraginta diebus & noctibus abſq; omni cibo uixerit. 4. Miraculum, quòd & tanto tempore potuerit abſq; cibo uiuere, & quòd non eſurierit tanto ſpacio: nam non ſenſit famem, priuſquam quadraginta dies & totidem noctes præterierant.*

Sed cur Chriſtus hoc fecit? Primùm, ut hoc miraculo teſtaretur de ſua diuina potentia. Deinde propter figuram. Moſes enim typus Chriſti, in monte ieiunauit quadraginta dies & totidem noctes. 3. Vt ſatisfaceret pro gula primorum parentum & noſtra. 4. Propter uocationem: Hoc enim uſitatum Deo eſt, cùm uelit aliquem arduo officio præfici, ſicuti in Moſe & Helia uidemus. 5. Vt eſſet exemplum nobis, ut nos ſobrij perpetuò in timore Domini uiuamus.

Eſt igitur uſus ieiunij Chriſti agnoſcendus, qui eſt multiplex. 1. Vt cogitemus quantum fuerit humiliatus filius Dei. 2. Vt exemplo filij Dei ſobriæ orationi ſtudeamus. 3. Vt illi gratias agamus, qui noſtro nomine tantum ieiunium ſuſtinuit.

Deinde ab altera parte cauendus eſt abuſus, ne uidelicet abutamur hoc ſancto Chriſti ieiunio, quod fit, ſi uel præceptum uniuerſale faciamus ex hoc Chriſti facto: uel putemus nos fieri participes

ieiunij

ieiunij Chriſti per noſtrum fictum ieiunium, uel ſuſpicemur ieiunium noſtrum peccatorum remiſſionem mereri, ex opere operato, ſicuti Thomas Aquinas ſacrilegè docet: uel iudicemus cum Ambroſio hoc quadrageſimale ieiunium à Pontificibus Eccleſiæ impoſitum eſſe neceßitatis, ita ut nemo pius habeatur, niſi qui hoc ieiunium ſeruârit. Hæ omnes opiniones pugnãt ex diametro cum ipſo fidei fundamento, quod eſt, ſolius Chriſti merito ſaluari credentes.

At dicunt: Omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio: Is autem ieiunauit quadraginta dies, ergo nos debemus hoc factum Chriſti imitari. Verum quidem eſt, quòd dicunt, omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio, ſed non eſt uerum, quòd omnis Chriſti actio ſit nobis imitanda, id quod ex actionum Chriſti differentijs manifeſtum eſt. Sunt enim actiones Chriſti aliæ morales, aliæ miraculoſæ, aliæ peculiares. Morales uitam ac mores noſtros inſtruunt: eſt enim ipſe perfectißimum uirtutum exemplar. Miraculoſæ, inter quas hoc ieiunium numero, mentem noſtram de ueritate doctrinæ Chriſti informant & confirmant. Peculiares ſeu piaculares ſunt, quæ ad redemtionis & expiationis beneficium pertinent: Hæ ſalutis fiduciam in nobis fouebunt & alent. Atq; ita omnis Chriſti actio eſt quidem noſtra inſtructio, ſed non omnis imitanda, ſed tantùm quæ ad mores & uitam, iuxta legis decalogi præſcriptum pertinent.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Licet'ne ergo ieiunium quadrageſimale ieiunare?licet,modò ſeruentur in eo conditiones,quas ſuprà dixi in ſancto & Chriſtiano ieiunio ſeruandas eſſe. Et ſanè apertè fateor iſto tempore ſingulari ſobrietate opus eſſe,ad meditandum beneficium redemtionis,quod tùm ſolet in noſtris Eccleſijs quotidiè proponi in enarratione paßionis Dominicæ: ſed coactio & neceßitas abeſſe debent.

DE SECVNDO.

Accedens ad eum tentator &c.In his Chriſti tentationibus uidere licet: Primùm,quanta ſit audacia Satanæ & ſtudium eius ad deſtruendum regnum Chriſti. Nam ne quidem filio Dei pepercit, ſed eum accedit, tentat,& quemadmodum regnum Dei in Paradiſo inuaſit & ſuperior eſt factus: Ita nouum Paradiſum regnum Chriſti molitur deſtruere,ac eius regem telis tentationum adoritur. Deinde hic licet uidere quàm ſit humiliatus filius Dei, ut non ſolùm ſit afflictus ieiunijs,uerumetiam tentationibus Satanæ ſit petitus.

Cæterùm, ut nos hinc ſalutarem inſtructionem accipiamus, Primùm de tentationibus Chriſti dicam. Deinde quare ſit tentatus.Poſtremò,quid nobis doctrinæ & conſolationis ſit petendum ex tentationibus Chriſti.

In ſingulis tentationibus Chriſti, quæ tres hic numerantur,quatuor ſpectemus. 1. Quæ occaſio. 2. tentationis modus. 3. Tentationis finis.4.modus uictoriæ.

Quan=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Quantùm itaq; ad primam attinet tentatio=nem, eius occaſio hiſce Euangeliſtæ uerbis indica=tur: Et cùm ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Ecce qua lem occaſionem nactus eſt. Chriſtus ieiunat: parat ſe ad officium capeſſendum: Sed Satan aliud moli=tur, & ex bono facto Chriſti eius perdendi mate=riam captat. Hoc perpetuum Satanæ ſtudium fuit, ut & benefactis ſanctorum & peccatis abutatur illis in perniciem: ſed nouit Dominus, qui ſunt ſui, & poteſt eos à tentatione eripere.

Tentationis modus ſequitur: ait enim tentator: Si filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant: finis huius tentationis fuit, Chriſto perſuadere, pe=riculum facere, an Deus miraculo ſuam diuinita=tem comprobare uellet: quod ſi non faceret, ut ſu=ſpicaretur Dominus ſe Deo curæ non eſſe. Pugnat ergo hæc tentatio cum prouidentia Dei, qua Deus ſuis filijs prouidet omnia, quæ ſunt ipſis ad ſalu=tem & præſentem uitam neceſſaria.

Modus uictoriæ ſequitur: Cui reſpondens dixit, Scriptum eſt, Non in ſolo pane uiuit homo: ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Hìc uidemus in uerbo Dei uictoriam eſſe ſitam aduerſus Satanã. Satan uult perſuadere Chri ſto, quòd ſit periturus, niſi ex lapidibus panes fa=ciat: ſed Chriſtus negat hominem uiuere ſolo pane ſeu cibo corporali. Cibus enim non nutrit, niſi ac=cedat benedictio diuina, à qua panis robur capit,

ſcriptum eſt enim, Comedent & non ſaturabuntur. Scripturam autem huc adductam à Chriſto habes Deut. 12. Quo in loco conſolatur Moſes populum in deſerto, ubi non erat panis: ſed Deus Manna de cœlo dedit, & aquam de petra. Hanc promißionem Chriſtus ſibi atq; omnibus pijs applicat: ſignificans fore, ut in medio famis Deus ſuis ſit adfuturus & neceſſaria ſuppeditaturus. Huius promißionis exempla habemus in Iſraëlitis, Helia, Eliſæo, Moſe, & hic in Chriſto. Huc illud Prophetæ: Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur. Hæc promißio, cùm ad nos quoq; pertineat, arripienda eſt fide, & opponenda eſt Satanæ, ne nos tentatione famis euertat. Atque hæc de prima tentatione Chriſti & eius uſu ſint breuiter dicta. Secunda ſequitur.

Occaſio ſecundæ tentationis hiſce uerbis deſcribitur. Tunc aſſumſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi. Ecce occaſionem, Ecce artificium Satanæ, qui ex re qualibet perdendi materiam petit.

Modus tentationis additur, Si filius Dei tu es, mitte te deorſum: ſcriptum eſt enim, Angelis ſuis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Finis, ut Chriſtus tentaret aliquid contra uocationem, ac ita in ſe iram Dei prouocaret, quemadmodum primi parentes fecerunt. Nam

poſt-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

poſtquam uidit malignus iſte, quod Chriſtus ſcriptura ſe erigit, conatur ſcripturam mendacijs ſuis inuoluere. Pſalmus ille, quem citat Satan, loquitur de prouidentia Dei, quòd uelit Deus quemlibet pium in ſuis uijs, hoc eſt, in ſuo uitæ genere et uocatione legitima conſeruare: non præcipit, ut aliquid temerariè faciamus contra uocationem. Sed quomodo Chriſtus hoc Satanæ telum ignitum extinxit? Verbo: ait enim, Rurſus eſt ſcriptum: Non tentabis Dominum Deum tuum. *Hæc habemus Deut. 6. ubi tentare Deum ſignificat aliquid audere per diffidentiam: ſiue in rebus proſperis ſiue aduerſis: quare talis tentatio aduerſatur fidei & Dei timori. Qui enim in rebus proſperis ſecurus uiuit, & deponit timorem Dei, is certò tentat Deum contra primum præceptum: rurſus qui in calamitoſis ſuccumbit, quaſi Deus nullam noſtri curam gereret, etiam tentat Deum uocando in dubium eius promißiones. Eccleſia hodie uexatur cruce, & experitur foris pugnam & intus terrorem, hîc certè non eſt tentandus Deus: non eſt dicendum, ſi ſumus eius populus, ſi uerum eſt hoc Euangelium quod profitemur, cur ergo non hoc tempore nos iuuat? cur hoſtibus omnia tam proſperè ſuccedere permittit? hîc fortiter cum Chriſto dicamus, Non tentabis Dominum Deum tuum. Sequitur tertia tentatio.*

Tertiæ tentationis occaſio hiſce uerbis indicatur: Iterum aſſumſit eum Diabolus in montem

tem excelſum ualde, & oſtendit ei omnia regna mundi & gloriam illorum. *Vide, in prima tentatione abuſus eſt cruce Chriſti ad ipſum tentandum: nunc illi regna mundi proponit, ut illorum gloria perſtringatur ac ruat contra Deum. Tentatio hæc eſt:* Hæc omnia dabo tibi, ſi cadens adoraueris me: *Finis fuit, ut Chriſtus fieret idolatra: ſed contra hanc tentationem uictoria potitur Dominus. Primùm repellendo Satanam, qui auſus eſt ſibi arrogare diuinos honores. Deinde perfodiendo ipſum gladio Dei dicens: ſcriptum eſt,* Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. *Hæc ſcriptura habetur Deut. 6. in qua duo ſunt: præceptio et prohibitio. Præcipit enim, ut unum Deum adoremus, & ei ſeruiamus diuinis cultibus, iuxta primam Tabulam: prohibet ut ullis creaturis iſtum honorem tribuamus, ſiue Diabolis, ſiue hominibus, ſiue angelis. Sit hæc regula nobis perpetuò in conſpectu aduerſus omnes Papiſtarum dolos.*

Sed cur tentatus eſt Chriſtus? 1. Vt nos tentati ſciamus nos habere pontificem per omnia tentatũ. Deinde, ut nos eius exemplum erudiat, ne ſinamus Diabolum ullis rebus nos auocare à uero timore Dei. Cùm ergo uult nobis perſuadere, quòd non ſimus Deo curæ, quando premimur cruce & multis ærumnis, reſpiciamus ad filium Dei, & gladio, quo ipſe uſus eſt, reprimamus hoſtem. Cùm nos ſolicitat, ut aliquid tentemus contra uocationem, unde

conijci

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

conijci poſsimus in ſalutis & uitæ diſcrimen, opponamus gladium Dei. Cùm magnis præmijs nos inuitat ad idolatriam, caueamus ne iſtis hamis nos in naſſam damnationis pertrahat. Breuiter, in tota uita laboremus, & creſcamus in uera Dei cognitione, & muniamur aduerſus Satanam præſentia filij Dei, Cui uictori noſtro unà cum Patre & Spiritu ſancto ſit gloria in ſecula, Amen.

DOMINICA SECVNDA IN QVADRAGESIMA

Euangelium Matth. 15.

ET digreſſus illinc Ieſus, ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis, Et ecce mulier Cananæa, quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quæ à finibus illis venerat, clamabat ad illum, dicens: Miſerere mei Domine, fili Dauid: filia mea miſerè à Dæmonio agitatur. Ille verò non reſpondit ei uerbum. Et accedentes diſcipuli eius, rogabant illum dicentes: Amitte illam, nam clamat poſt nos. At ille reſpondens, dixit: Non ſum miſſus, niſi ad oues perditas domus Iſraeliticæ. Illa verò venit & adorauit eum, dicens: Domine ſuccurre mihi. At ille reſpondens dixit: Non eſt honeſtum ſumere panem filiorum, & obijcere catellis. Hæc autem reſpondit: Certè Domine, etenim catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa Dominorum ſuorum. Tunc reſpondens Ieſus, dixit illi: ô mulier, magna eſt fides tua. Fiat tibi ſicut vis, & ſanata fuit filia eius ex eo tempore.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium ad nos gentes præcipuè pertinet: Exemplum enim huius mulieris Ethnicæ, gentes recipi docet. Nam ut eam inuocantem recepit & iuuit: ita nos quoq; uult recipere: non enim apud Dominum eſt acceptio perſonarum, ut & Petrus ait: In ueritate comperio, quòd non ſit perſonarum acceptor Deus: ſed in omni gente, qui timet Dominum & operatur iuſticiam, acceptus eſt illi. Eſt autem hoc immotum decretum Dei, quòd ut omnes impœnitentes abijciat & damnet: Ita quicunq; agunt pœnitentiam, & ex fide Deum inuo-

inuocant, per Mediatorem unicum Ieſum Chriſtum recipiantur, & ſola bonitate Dei ſaluentur. Cuius decreti exemplum uidemus in hac muliere, quæ ſub cruce inuocat, exauditur, et fide iuſtificata ſaluatur, iuxta illud Ioëlis: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Loci tres:

I. Quæ ſit uera & ſalutaris pœnitentia.

II. Cur Chriſtus hanc mulierem repulerit.

III. Viua imago ueræ Eccleſiæ.

DE PRIMO.

Omnino neceſſarium eſt rectè doceri homines de uera pœnitentia: ea enim niſi adfuerit, nemo ſaluari poteſt: ideo dicam clarè & diſtinctè quid ſit ſalutaris pœnitentia, quomodo fiat, & quibus abſoluatur partibus.

Chriſtiana & ſalutaris pœnitentia abſq; omni dubio, eſt conuerſio hominis ad Deum, ut fiat noua creatura, iuxta ipſius uoluntatem, quantum fieri poteſt in hac infirmitate, uiuens: Vel, ut clarius dicam, ſalutaris pœnitentia eſt uerus dolor de offenſa Dei, cum uoto ac ſpe ueniæ propter uictimam filij Dei, & uoluntate, ſingulariq; ſtudio omne poſthac peccatum uitandi, Deoq; totam uitam poſthac approbandi.

Hanc eſſe ueram definitionem ſalutaris pœnitentiæ, unico Ezechielis teſtimonio oſtendi poteſt. Hic enim Propheta cap.18. ita ait: Conuertimini et agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus ue-

ſtris

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſtris, & non erit uobis in ruinam iniquitas:proijcite à uobis omnes iniquitates ueſtras, et facite uobis cor nouum & ſpiritum nouum.

Hoc teſtimonio tria continentur. Primum eſt inuitatio ad pœnitentiam: Nemo, inquit Dominus, uenit ad me, niſi quem Pater traxerit. Secundum eſt promiſsio : non erit uobis in ruinam iniquitas. Tertium eſt pœnitentiæ deſcriptio: Agite,inquit, pœnitentiam. Vult nos ergo dolere de offenſa Dei. Proijcite à uobis omnes iniquitates ueſtras:ergo fugam et odiũ peccati requirit. Cùm ait, cõuertimini ad Deum, fidem requirit, ſine qua nemo ad Deum conuerti poteſt: fide enim,ut inquit Paulus,acceſſum habemus ad Deum. Præterea cùm additur: facite uobis cor nouum, et ſpiritum nouum,ut noua ſimus creatura, poſtulat iuxta Dei uoluntatem uiuentes. Hinc conficitur ꝙ uera & ſalutaris pœnitentia ſit dolor uerus de offenſa Dei, cum uoto ac ſpe ueniæ, ardentiq; ſtudio omne peccatum uitandi, ac Deo in poſterum totam uitam approbandi. Hoc in illuſtri exemplo clarius uideamus. Dauid poſt horrendum lapſum in adulterium et homicidium, pœnitentiam agit iuxta formam in Pſalmo expreſſam. Primùm ait: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Hîc & dolet ob ſuam miſeriam,quòd Deum adeò indignè offenderit, & agnoſcit Deum miſericordem : unde uotum & ſpes in eo extitit, ac uiua in Meſsiam fiducia. Quantus autem fuerit dolor,quantaq; fides, qua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

qua ſuperauit dolorem, idem Pſalmus multis uerbis indicat: cùm autem addit in eodem Pſalmo: Spiritum nouum crea in uiſceribus meis, ſe nouam creaturam fieri optat. Huiuſmodi multa ſunt exempla: ut Adam, Manaſſis, Petri, Latronis, Magdalenæ &c. quæ nos cogitare oportet, ut illorum exemplo & erudiamur de uera pœnitentia, & ſeriam pœnitentiam cum illis agamus.

Etſi autem ex ijs, quæ diximus, mediocriter intelligi poteſt, quomodo fiat uera pœnitentia: tamen illud diſtinctius declarare uolo: nihil enim homini magis neceſſarium eſt, quàm ut uera pœnitentia reconcilietur Deo & ſaluetur. Vt igitur ſciamus quomodo uera pœnitentia agatur, obſeruanda ſunt ſeptem puncta.

1. Noticia Dei requirentis obedientiam. Hæc ſumitur ex Decalogo. Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti etc. Hîc requirit Deus agnitionem ſui: deinde ſequitur qualem obedientiam poſtulet: Nō habebis Deos alienos coram me. Tertiò comminationes additæ teſtantur, ꝗ damnet inobedientiam, uiſitans (ait) iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem. Poſtremò etiam de Deo ſciendum eſt, quòd ſit miſericors, ſecundum uocem Euangelij. Antequam igitur ad ueram pœnitentiam pateat aditus, requiritur noticia Dei requirentis obedientiam, iudicandis & damnantis ſeriò inobedientiam, et rurſus miſerentis & recipientis peccatores in gratiam propter Mediatorem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

2. Hanc noticiam ſequi debet examen factorum noſtrorum ad Legem Dei, & ſingula præcepta ſeorſim ſunt conſideranda. Primùm ergo in hoc examine uide, an Deum habeas cui ſolo fidas, an ipſum timeas, an ames, an totis uiribus colas, an ipſius nomen tibi ſit ſacroſanctum, an ipſum prædices, celebres, inuoces, quemadmodum primæ Tabulæ præcepta præcipiunt. Ad eundem modum examen inſtituendum eſt in ſecunda Tabula de proximo etc. Ex hoc examine uenies in cognitionem tuæ turpitudinis, & iuſtæ damnationis propter Dei offenſam: huiuſmodi examen à nobis requirit, quoties ſcriptura nos hortatur ad pœnitentiam.

3. Hoc examine inito ex agnitione peccati, & iudicij Dei, oritur uehemens pauor in conſcientia, quem pauorem augent circumſtantiæ iudicij Dei, quæ ſunt præſentes calamitates, tyrannis diaboli, infernales pœnæ, mors æterna & damnatio.

4. In hoc ingenti pauore, niſi fides ſuccurreret, infiniti homines perirent. Nam in hoc pauore, ex contemplatione miſericordiæ Dei promiſſæ propter Chriſtum, concipitur fiducia remiſsionis peccatorum. Atq; ita homo tanquam ex inferno eluctatur & apprehendit manum filij Dei, qui ſe ex inferno eripit. Hîc mens promiſsiones Dei cogitat, intuetur filium Dei pendentem in cruce pro tuis & meis peccatis: Audit uocem Ioëlis conſolatione pleniſsimam: Conuertimini ad Dominum Deum ueſtrum, quia gratioſus & miſericors eſt, tardus

ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ad iram, & uelox ad pietatem, & parcens ſuper malicia. Harum promiſſionum exempla conſiderentur, ut nos iſtis confirmemus.

5. Cognita hac Dei miſericordia, peccator concipit ſpem ueniæ, & incipit palàm ſuum deplorare peccatum, confitetur Deo ſuam turpitudinem, & confugit ſeria oratione & ardenti corde ad miſericordiam Dei.

6. Qui hoc pacto per hos gradus aſcendit: Primùm agnoſcens Deum, ipſius Iudicium & miſericordiam, ſicuti iam expoſitum eſt, is hac fiducia abſoluitur à peccato ſuo, & iuſtificatur corã Deo, non ſua iuſticia, ſed Chriſti, quæ omni credenti imputatur. Nam uera noſtri iuſtificatio eſt credentis perſonæ in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, acceptatio ad uitam æternam gratis propter Chriſtum.

7. Iuſtificatus fide & adoptatus in filium et regeneratus agit gratias Deo, celebrat Deum, & totam uitam in poſterum emendat.

Verùm ut hæc clarius à nobis intelligi poſſint, proponam exemplum ſalutaris pœnitentiæ, de qua audiſtis, & ſumam Manaſſem regem Iuda, in cuius pœnitentia ſalutari hæc omnia conſpiciuntur, quemadmodum in ipſius oratione apparet.

PRIMVM enim cùm inquit, DOMINE omnipotens, Deus patrum noſtrorum Abraham et Iſaac & Iacob, quem omnes pauent & tremunt à uultu uirtutis tuæ, & inſuſtentabilis eſt ira com-

minationis tuæ ſuper peccatores, immenſa uerò & imperueſtigabilis miſericordia promiſsionis tuæ, quoniam tu es Dominus altiſsimus, gratioſus, miſericors, & multum miſerens, & pœnitens ſuper malicijs hominum.

In his uerbis Manaſsis, eſt 1. Agnitio Dei. 2. Debitæ obedientiæ teſtificatio. 3. Iudicij diuini in peccatores confeſsio. 4. Miſericordiæ noticia et prædicatio.

DEINDE ſecundum ſequitur, uidelicet examen factorum Manaſsis ad normam legis, ita enim ait: Peccaui ſuper numerum arenæ maris, multiplicatæ ſunt iniquitates meæ Domine.

TERTIO, quantus pauor fuerit in corde ipſius oſtendit, cùm ait: Et non ſum dignus intueri & aſpicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatum mearum.

QVARTO in his pauoribus erigit ſe cogitatione miſericordiæ, & ait: Et nunc flecto genua cordis mei precans ad te Domine, qui promiſiſti pœnitentiam et remiſsionem peccatorum, qui peccauerunt tibi.

QVINTO ſequitur ueniæ precatio: Quare peto rogans te: Remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne ſimul perdas me cum iniquitatibus meis, neq; in æternum iratus reſerues mala mihi, quia tute Deus, Deus, inquam, pœnitentium, & in me oſtendas omnem bonitatem tuam.

SEXTO, hæc precatus ſtatuit ſe exauditum

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& iuſtificatū:quare et addit, Quia indignum ſaluabis me ſecundum magnam miſericordiam tuam. Hîc Manaſſes iuſtus fide factus, noua eſt creatura.

SEPTIMO, hanc gratuitam iuſtificationem ſequitur emendatio in tota uita. Vnde ſequitur in ipſius oratione:Et laudabo te ſemper omnib. diebus uitæ meæ, quoniam te laudat omnis uirtus cœlorum, & tibi eſt gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Hanc rationem agendi pœnitentiam omnes ſancti ſemper ſunt ſecuti. Dauid agnoſcit Deum, agnoſcit iudicium Dei, agnoſcit miſericordiam, ſuum factum examinat, pauet ob peccatum: erigit ſe fiducia miſericordiæ, precatur ueniam, iuſtificatur fide, iuſtificatus Deum celebrat. Hæc in Pſalmo 51. conſpiciuntur.

Audiuimus quid ſit pœnitentia, & quomodo fiat, iam quæ ſunt eius capitales partes tenendum eſt, et numerantur tres, quæ ſunt, Contritio, Fides, & Noua uita.

Ad contritionem requiruntur prima tria, quæ ſunt agnitio Dei, examen facti & pauor conſcientiæ ob peccatum.

Ad fidem tria proxima, cogitatio miſericordiæ, petitio ueniæ, & iuſtificatio.

Ad nouam uitam requiritur ultimum, quod in cordis, oris, & uitæ inſtitutione ſecundum Legem Dei conſiſtit.

DE SECVNDO.

Scribitur in hoc Euangelio, quòd Chriſtus repulerit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

pulerit hanc mulierem. Quare hoc facit? quare dicit ſe tantùm miſſum eſſe ad oues, quæ perierunt de domo Iſraël? An non idem Dominus eſt, qui dicit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis etc. Reſpondeo: Dominus hoc fecit nõ ſine magnis cauſis. 1. Hoc fecit ut mulieris fides hac mora exerceretur & creſceret. 2. Vt eſſet exemplum pietatis aduerſus pertinaces Iudæos, qui Chriſtum contemſerunt. 3. Vt oſtenderet Dominus ſe uelle uinci à nobis aßiduitate precum noſtrarum. 4. Vt hoc exemplo doceret præſentes ſpectatores ueram pietatis indolem. Sed Dominus aliam cauſam aſſignat, cur hanc mulierem repulerit: dicit enim, Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt de domo Iſraël. Reſpondeo: Hoc non dicit Chriſtus, quaſi negaret gentibus acceſſum ad gratiam ſuam. Fuit enim illa mulier gentilis, ſed aliæ cauſæ ſunt. 1. Vult hìc notare obſtinatam maliciam & ingratitudinem Iudæorum, qui Chriſtum peculiariter ad ſe miſſum non agnouerunt. 2. Quòd uerbum Dei ipſe Chriſtus, ante mortem ſuam prædicaret Iudæis, & poſt mortem daret mandatum prædicandi gentibus. Nam Dominus prohibuerat prædicare Euangelium inter gentes ante ſuam mortem. Verùm poſtea cùm à morte excitatus eſſet, dedit hoc mandatum Apoſtolis: Ite in mundum uniuerſum, et prædicate Euangelium omni creaturæ &c. Hoc mandatum manifeſtè oſtendit, quòd Chriſti beneficia ad Iudæos & gentes pertinent, hoc eſt, quòd

omnes

omnes ex Iudæis & gentibus,qui CHRISTVM recipiunt,& ueram pœnitentiam agunt,ſint participes beneficiorum Chriſti, ita ut ipſius ſanguine omnia illorum peccata ſint abolita, & tandem in extremo die ſurgant ad beatam immortalitatem & uitam æternam. Verùm qui CHRISTVM recipere recuſant, uiuentes abſq; pœnitentia, illi abſq; miſericordia æternis pœnis cum Diabolo punientur. Nam ſicut Dominus fuit, eſt, & erit miſericors omnibus agentibus pœnitentiam, abſq; omni conditione perſonarum: Ita fuit, eſt, & erit implacabilis iudex eorum, qui pœnitentiam non agunt: non moratur,ſiue ſimus reges, ſiue nobiles, ſiue ciues,ſiue ruſtici.

DE TERTIO.

Pulcerrima imago Eccleſiæ Chriſti,& ſingulorum membrorum deſcribitur in hac Cananæa muliere. Primùm enim quemadmodum hæc Cananæa mulier obruitur calamitate:ita et tota Eccleſia & ſingula eius membra. Hinc Paulus: Omnes qui uolunt piè uiuere in Chriſto, perſecutionem patiantur. Hoc Chriſtus docet cùm iubet nos tollere iugum ſuum. Vult enim Deus nos fieri conformes ſuo Filio in afflictionibus & ærumnis, qui olim ſumus illi futuri conformes in gloria, Roman.8.2. Eccleſia in his calamitatibus orat opem: nam nullum aliud aſylum habet Eccleſia, quàm orationem ad DEVM,qua impetratur auxilium.

3. Chriſtus uidetur auertere aurem, dum non ſtatim impetramus quæ uolumus. 4. Eccleſia exemplo huius mulieris non deſinit precari, ſed perſeuerabit in oratione, donec impetrauerit quod petit.

Porrò ſingula membra Eccleſiæ hinc quòd diſcant habent.

1. Vnuſquiſq; noſtrûm ſe agnoſcat Cananæum, hoc eſt, impium & indignum gratia Dei.

2. Clamet cum hac muliere, miſerere, miſerere.

3. Si tentaris, perſiſte tamen huius mulieris exemplo: ſi non hodie aut cras te exaudierit: tuæ tamen preces non erunt inanes, ſed uerè exaudientur propter Chriſtum, ſi ex fide, huius mulieris exemplo, oraueris.

4. Agnoſce te canem cum hac muliere: ſed talem, qui ex micis cadentibus de menſa domini ſui ſaturetur, ideoq; in oratione perſiſte.

5. Futurum eſt & tibi, quod huic mulieri accidit, quæ prius canis dicebatur, mox pro filia agnita eſt: tanta eſt miſericordia Domini, Cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA
IN QVADRAGESIMA,
Euangelium Luc. 11.

ET erat eĳciens Dæmonium, & illud erat mutum, cumq; eieciſſet dæmonium, locutus eſt mutus, et admiratæ ſunt tubæ. Quidam autem ex eis dixerunt: per Beelzebub prin-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

principem dæmoniorum eijcit dæmonia. Et alij tentantes, ſignum de cœlo quærebant ab eo: ipſe autem cùm ſciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum aduerſus ſeipſum diuiſum, deſolabitur, & domus ſupra domum cadet. Quòd ſi Satanas quoque aduerſus ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius? quia dicitis: per Beelzebub me eijcere dęmonia. Quòd ſi ego Beelzebub præſidio eijcio dæmonia, Filij ueſtri cuius præſidio eijciunt? ideò ipſi iudices veſtri erunt. Porrò ſi digito Dei eijcio dæmonia, profectò peruenit ad uos regnum Dei. Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ce ſunt ea quæ poſſidet: Vbi uerò fortio eo ſuperueniens vicerit eum, uniuerſa arma eius aufert, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuit. Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit. Cùm immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui. Et cùm venerit, inuenit eam ſcopis mundatam atq; ornatam, tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios Spiritus ſecum nequiores ipſo, & ingreſſi habitant ibi, & fiunt extrema hominis illius peiora primis. Factum eſt autem, cùm hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimo, Beati qui audiunt ſermonem Dei, & cuſtodiunt illum.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium, dilecti, clarè oſtendit, cur Chriſtus uenerit in hunc mundum, et aſſumſerit humanam naturam, nimirum ut & nouum regnum incoaret, & regnum Diaboli aboleret, hoc eſt, quòd Deus dicit Gen. 3. Semen mulieris conteret caput Serpentis, quod Iohannes interpretatur, cùm ait: Chriſtus apparuit, ut deſtrueret opera Diaboli, hoc eſt, regnum Diaboli, quòd à peccato incipit, peccato ædificatur, damnatione æterna abſoluitur.

ſoluitur.

ſoluitur. Huius Satanæ regni deſtructorem declarat ſe Chriſtus in hoc Euangelio, dum liberat hominem obſeſſum à Diabolo. Nam cùm Diabolum expellit, primùm ſignificat ſe potentiorem diabolo eſſe. Deinde ſe ipſius hoſtem declarat. Tum ſigno oſtendit ſe humani generis ſaluatorem. Præterea oſtenditur hîc ingratitudo mundi erga ſuum Saluatorem, cùm impij Iudæi adſcribunt Satanæ opera Dei. Poſtremò in fine huius Euangelij, mulier clamans, dat Chriſto occaſionem monſtrandi ueram beatitudinem. Nam dum mulier clamat: Beatus uenter qui te portauit, Is reſpondet: quinimò, Beati qui audiunt uerbum Dei & cuſtodiunt illud. Loci quatuor.

I. Differentia regni Satanæ & regni Chriſti.

II. Contentio inter Iudæos & Chriſtum, in qua Iudæi reprehendunt Chriſti factum, ipſe uerò illud defendit.

III. Quid futurum eſt illis, qui Chriſtum receptum rurſus reijciunt, obtemperantes Satanæ.

IIII. Quæ ſit uera beatitudo & felicitas.

DE PRIMO.

Et erat eijciens Dæmonium. *Hæc uerba apertè teſtantur duo diuerſa eſſe regna: Chriſti & Satanæ, & eſſe maximam differentiam inter hæc duo diuerſa regna, adeò ut nunquam inter ea conuenire poßit. Cùm ergo Diabolus & Chriſtus duo ſint potentißimi diuerſorũ regnorum reges,*

de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

de utroq; dicemus, ut intelligatur, quantùm mali eſt in Satanæ regno, & quantum boni & felicitatis in Ieſu Chriſti ſalutari regno.

De Diabolo hæc quatuor puncta conſideranda ſunt. 1. Quis ſit. 2. Quid faciat. 3 Cur faciat. 4. Cur Deus permittat ut faciat.

Quis ergo eſt? Quantum ad naturam, eſt creatura Dei, ſicuti Angeli Dei: quantum ad ſtudium et peruerſitatem, quam ex ſe habet, eſt mendax, latro, fur: qui perpetuo homicidio & mendacio gaudet, & nihil magis expetit, quàm humani generis æternum interitum. Quòd talis ſit Diabolus, docet fraus eius, qua primos homines decepit.

Quid facit Diabolus? Videmus in hoc Euangelio, quòd hunc miſerum hominem reddat cæcum et mutum. Conſidera, quæſo, hîc Diaboli crudelem tyrannidem aduerſus hunc miſerum. 1. Aures obturat illi. Quare? ne uerbum Dei audiat. Cur hoc cupit? Quia ſcit Diabolus primum gradum in cœlum eſſe, uerbum Dei audire. Nemo enim ſine auditu uerbi Dei unquam ſalutem conſecutus eſt. Euangelium enim, ut inquit Paulus, eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti. 2. Cor obſidet, ne uerbum in eo locum habeat. Quare hoc facit? Quia ſcit ſine fide, quæ ex uerbi auditu eſt, neminem iuſtificari. Nam ut Chriſtus dicit, qui non credit, ira Dei manet ſuper eum. 3. Reddit mutum. Quare? ne confiteatur Chriſtum ſuum ſaluatorem: nam ſcit nemimem ſaluũ fieri ſine oris confeſſione: ſic enim

Paulus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Paulus Rom. 10. ait: Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeßio ad ſalutem. 4. Reddit hunc miſerum cœcum ne uideat. Quare? ne uideat opera Dei enarrantia gloriam Dei, ut Dauid teſtatur, cùm ait: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera eius annunciat firmamentum. Ecce occludit Satan huic miſero homini omnes uias ſalutis.

Quare hoc facit iſte malignus? 1. Quia ipſe damnatus eſt, & nullam ſalutis ſpem habet. 2. Odio Chriſti tanto laborat, quòd ipſius regnum ferre non poteſt. 3. Odio implacabili aduerſus humanum genus inflammatur, adeò ut cupiat omnes ſecum æternum damnari: Ideò Petrus inquit: 1. Pet. 5. Diabolus, ut Leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.

Sed cur Deus hoc permittit Satanæ, ut ita homines uexet? 1. Hanc pœnam noſtro peccato meruimus: quicquid enim nobis mali acciderit, nobis ipſis adſcribemus, & cauſam in nobis ipſis quæremus. 2. Deus hoc permittit, ut intelligamus quanta ſint beneficia Chriſti erga Eccleſiam. Nemo enim melius intelligit libertatis aut ſanitatis commoda, q̃ qui aliquando carceris mala et morbi moleſtias expertus eſt. 3. Vt Chriſtum inuocemus contra Diabolum, qui ſolus eum ſuperare poteſt. 4. Vt fide nos aduerſus illum muniamus, iuxta illud: Cui fortes reſiſtite in fide. Eſt enim fides uictoria mũdi, ut ait Iohannes: Hæc eſt uictoria quæ uincit mundum, fides ueſtra, 5. Vt præſentia Chriſti liberati à

Satanæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Satanæ, tyrannide, & agnoſcamus Chriſtum in nobis habitare, iuxta illud 1. Reg. 17. Vt ſciat omnis terra, quòd ſit Deus in Iſraël, id eſt, in Eccleſia, & Deum prædicemus, qui nos liberat.

De Diabolo audiuimus, quis ſit, quid faciat, cur Eccleſiæ exitio ſtudeat, & cur id Deus permittat: Nunc de rege Chriſto audiamus, de quo dicam: Quis ſit, quid faciat, & cur faciat.

Quis eſt Chriſtus? Deus & homo à Patre ante ſecula natus, æternus Deus cum æterno Patre & Spiritu ſancto, quemadmodum in Symbolis confitemur: Deſcendit de cœlo propter noſtram ſalutem, & aſſumſit humanam naturam, ut ſua morte liberaret nos ab æterna morte, & ſupplicio.

Quid facit? Hoc docet nos præſens Euangelium. 1. Aperit huic ſurdo aures: Deinde eijcit ex illo Diabolum: ſoluit linguam, ut loqui poßit: oculos quoq; aperit. Hoc ipſum quotidiè facit in ſua Eccleſia. 1. Aperit aures, ut audiamus uerbum: quicunq; enim libenter audit uerbum Dei, ſciat aures ſuas apertas eſſe, & qui contrà non audit uerbum libenter, ſciat ſuas aures adhuc à Satana obturatas eſſe. Quare qui nondum habet aures ad audiendum uerbum, confugiat ad Chriſtum, is ſolus aperit. 2. Cor à Diabolo liberat, ut credere poßimus: nam Iohannis 6. docet Chriſtus, quòd fides ſit opus Dei, ita enim ait: Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum quem ipſe miſit. Si ergo non credis, adhuc diabolus occupat cor tuum: quare Chriſtus adeundus

dus eſt, qui ſolus eum ſuperare poteſt. 3. Soluit linguam, ut eum ore etiam confitearis, prædices & inuoces.

Cur autem hoc facit Chriſtus? 1. Quia eſt amans hominum, quorum naturam aſſumſit, quando homo conceptus & natus eſt ex Maria uirgine. 2. Quia eſt hoſtis Diaboli. 3. Quia officium eius eſt, ut hoſtis ſui Diaboli regnum inuadat, ipſum hoſtem ſpoliet, ac omnes in ſe credentes donet uita æterna.

Ex his iam apparet, quantũ ſit diſcriminis inter regnum Diaboli et Chriſti. In regno Diaboli eſt peccatum & mors: In regno Chriſti eſt iuſticia et uita. In regno Satanæ eſt damnatio: in regno Chriſti eſt abſolutio à damnatione, & ſalus. In regno Satanæ ſunt tenebræ: in regno Chriſti eſt lux perpetua. In regno Satanæ eſt cruciatus: in regno Chriſti eſt gaudium. In regno Satanæ conſpicitur diabolus cum damnatis omnibus: in regno Chriſti Sancti fruuntur conſpectu Dei & immortalitatis gloria, per Chriſtum Ieſum. Hinc ergo admoneamur, & quanto cum ſtudio fugiendum ſit regnum Satanæ, & quanta diligentia conandum ſit, ut ciues conſtituamur beati regni Chriſti.

DE SECVNDO.

Iudæi uidentes hoc factum Chriſti, tanquam legati Satanæ, ſe totis uiribus Chriſto opponunt. & dicunt, in Beelzebub principe Dæmoniorum eijcit Dæmonia. Vide quanta ſit mundi malicia:

Dei

Dei opus diabolo aſſcribit, quò in peccatis ſuis moriatur. Quis mortalium tanta inſania inſurgeret aduerſus Chriſtum, niſi ſpiritu ſatanæ excitaretur? Verùm Chriſtus illam contumeliam Dei nequaquam fert, ſed fortißimis argumentis iſtam Diabolicam contumeliam confutat.

PRIMVM argumentum: Nemo poteſt per unum Diabolum alium eijcere: Ergo uos improbè aſſeritis me in nomine Beelzebub eijcere dæmonia. Nam ſi unus Diabolus alij Diabolo uim faceret, & eum eijceret, non eſſet ſtabile regnum Diaboli. Nunc autem uidemus regnum Satanæ maximè ſtabile, & firmum eſſe. Nam omne regnum contra ſe diuiſum, deſolabitur: Vbicunq; enim eſt diſcordia, ibi certus expectandus eſt interitus.

SECVNDVM argumentum eſt: Si ego in nomine Beelzebub eijcio dæmonia, ueſtri quoq; filij in eodem nomine eijciunt Dæmonia: ſed hoc ueſtro ipſorum iudicio eſt falſum: nam uos Dei uirtute illos dæmonia eijcere fatemini: quare improbè facitis, cùm me dæmonia in nomine Beelzebub eijcere aſſeritis.

TERTIVM argumentum: In digito Dei, id eſt, potentia diuina eijcio dæmonia, ergo falſò Diabolo aſſcribitis opus meum.

QVARTVM argumentum, Fortis à fortiori ſuperatur: Diabolus à me ſuperatur: Nam illum eijcio, illius ſpolia capio: igitur ſum illo fortior. Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuum,

in

in pace ſunt ea quæ poſſidet. *Quis eſt ille fortis armatus? Serpens antiquus: Cuſtodit atrium ſuum dum habitat in incredulis, dum hominum ſenſus excæcat, ne Chriſtum agnoſcant: atq; tum omnia quæ poßidet, ſunt in pace, quando ſcilicet ſilet uerbum Dei, & ſonant humanæ traditiones. Verùm cùm gladius ſtringitur, quod eſt uerbum Dei, mox Diabolus cogitur cedere: nam Chriſtus, qui in uerbo eſt, potentior eſt Satana.*

QVINTVM *argumentum: Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit, hoc eſt, diabolus dißipat Eccleſiam, & ego colligo Eccleſiam, ergo inter me & diabolum non conuenit. Quòd autem diabolus dißipet Eccleſiam, probat pulcerrima ſimilitudine.*

DE TERTIO.

Cùm immundus Spiritus exierit de homine, *hoc eſt, cùm Diabolus, qui et ipſe immundus eſt, & animos hominum coinquinare multis modis ſolet, exierit de homine, quemadmodum iam de miſero hoc, qui obſeſſus erat, mea uirtute eiectus eſt. Quid tum facit?* Ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam unde exiui: *Ambulat per loca inaquoſa, id eſt, per corda non irrigata flumine S. ſancti. Quid eſt quòd quærat requiem & non inueniat? hoc dicto ſignificatur eius ſtudium: non enim ſatis eſt ei nocuiſſe, niſi magis noceat. Tanto perdendi homines ſtudio laborat, non con-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tentus eſt multa corda poßidere, niſi ad ea redeat, à quibus antea expulſus: unde dicit: Reuertar in domum meam unde exiui. His uerbis ſignificatur, quod non ſinat intentatos eos, qui fide purgati ſunt: ſed conetur rurſus in eorum corda intrare, quò eos à Regno CHRISTI abducat: quod cùm fit, fiunt nouißima hominis illius peiora prioribus, quia fit de nouo hoſtis Chriſti, expellit Spiritum ſanctum, & grauiores pœnas luet, niſi rurſus per ueram pœnitentiam eiecerit diabolum. Obſeruemus ergo, quàm periculoſum ſit ijs, qui ſemel Chriſto dederunt nomina, & rurſus ſe iugo Diaboli ſubijciunt. Hi enim ut grauißimè in Spiritum ſanctum peccant, ita etiam grauißimæ pœnæ ſunt ipſis metuendæ. Quare qui ſalutis ſuæ ulla tanguntur cura, citò reſipiſcant, & ſtrenuè aduerſus Satanam militent: ne eos rurſus in peccatorum diluuium præcipitet.

DE QVARTO.

Factum eſt cùm hęc diceret, extollens uocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus uenter &c. At ille dixit, Quinimo, Beati qui audiunt uerbum Dei & cuſtodiunt illud. Hic primùm obſeruemus diuerſa hominum iudicia de uerbo Dei. Quidam admirantur et amāt uerbum, ut hæc mulier: Quidam malè loquuntur de uerbo, ut illi, contra quos hîc Chriſtus agit. Nam ſemper à principio mundi fuerunt tales auditores uerbi. Cain uerbum contemſit: Abel amauit. Nohæ

amauit uerbum: & reliquus totus mundus contem-ſit. Tempore Hieremiæ paucißimi uerbum Prophetarum receperunt cum fructu: pleriq; ad ueterem idolatriam redire maluerunt. Hinc apud Ieremiam dicunt, Quando ſacrificauimus reginæ cœli (id eſt, Soli) omnia fuerunt nobis proſpera: abundauimus frumento &c. Ad eundem modum noſtri dicunt: quando Miſſas audiuimus, dedimus Monachis, omnia fuerunt in meliore precio, maior erat timor Dei, maiorq; caritas. Hanc gratiam refert mundus Deo pro ſuo beneficio. Dat nobis uerbum ſalutis: nos potius uolumus humana ſomnia. Offert gratis: nos uolumus Monachorum nugis mereri. Sed iſtis omißis audiamus Chriſtum, Beati, inquit, qui audiunt uerbum Dei & cuſtodiunt illud. Hæc pauca uerba ſunt, & habent additam magnam promißionem.

Quodnam eſt illud uerbum Dei? Aliud eſſe non poteſt quàm quod Prophetæ tradiderunt: Chriſtus ſuo confirmauit ſanguine: Apoſtoli docuerunt. Quodnam eſt illud? Eius ſummam habet puerilis noſtra doctrina Catechiſmus, & ſunt decem præcepta, Symbolum, doctrina de Sacramentis, & quam ſingulis diebus Dominicis auditis ex Euangelio, hoc eſt, ut uno dicam uerbo, quam Prophetæ, Chriſtus & Apoſtoli docuerunt. Hoc uerbum uult audiri: ergo uult miniſtros eſſe & paſtores, qui hoc uerbum docere poßint. Nam cùm det uerbum, offerat ſalutem, quæ fide ex auditu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

percipitur, neceſſarium eſt, ut ſint qui hoc uerbum doceant.

Verùm quia non ſatis eſt docere et audire uerbum, niſi cuſtodiatur, addit Dominus: Et cuſtodiunt illud. Quid eſt cuſtodire uerbum: Eſt uerbum auditum diſcere, retinere, eiq; credere, & ex fide Deo ueram obedientiam præſtare. Ita Abraham pater noſter fecit, audiuit uerbum, retinuit, eiq; obediuit, & ex fide tantam obedientiam præſtitit, quod potius, mandante Deo, uoluerit ſuum unigenitum filium mactare, quàm Dei præceptum uiolare. Sed quis eſt inter nos, qui Deo hanc obedientiam præſtat? filij uolumus Abrahæ dici, ſed nolumus patris ueſtigijs inſiſtere. Quid illis promittit, qui audiunt & obediunt? Beati, inquit, qui audiunt Verbum &c. Beati, id eſt, ſunt ab omni miſeria liberi, à peccato & damnatione. Beati, id eſt, donati uita & gloria æterna, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui cum Patre & S. ſancto uiuit unus Deus in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA LAETARE, IOHAN. VI.

POſt hæc abijt Ieſus trans Mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis, & ſequebatur eum turba multa, quia uidebant eius ſigna, quæ faciebat ſuper his, qui infirmabantur. Subijt autem in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

diſcipulis ſuis. Inſtabat autem Paſcha feſtus dies Iudęorum. Cùm ſuſtuliſſet ergo oculos Ieſus, & uidiſſet quod multa turba ueniret ad ſe, dicit ad Philippum : Vnde ememus panes ut edant iſti? hoc autem dicebat tentans eum : ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus : Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſq; puſillum quippiam accipiat. Dicit et unus eſt diſcipulis ipſius Andreas, frater Simonis Petri : Eſt puer hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces, ſed hæc quid ſunt inter tam multos? Dixit autem Ieſus : Facite ut homines diſcumbant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Erat autem gramen multum in eo loco: Diſcubuerunt ergo uiri numero ferme quinq; millia. Accepit autem panes Ieſus, cumq; gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis ſuis: Diſcipuli uerò diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus quantum uolebat. Vt autem impleti ſunt, dicit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne quid pereat. Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, qui ſuperfuerant his, qui comederant. Illi ergo homines cùm uidiſſent quod Ieſus fecerat ſignum, dicebant: Hic eſt uerè Propheta ille, qui uenturus eſt in mundum. Ieſus ergo cùm cognouiſſet quòd uenturi eſſent, ac rapturi ipſum, ut facerent ipſum Regem, ſeceſſit iterum in montem ipſe ſolus.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij eſt, quòd Chriſtus doctrinam, quam tradit Matth. 6. Primùm quærite regnum Dei & iuſticiam eius (id eſt, Dei) & cætera adijcientur uobis, hîc facto ſuo & exemplo confirmet, ut nos uerbo Chriſti & miraculo eius edocti, curam uentris abijciamus, & ſequamur Chriſtum in deſertum, eiq; omnem curam pro nobis relinquamus, iuxta eius mandatum: Iacta in Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet. Vult ergo totum hoc Euangelium docere, quòd qui uerbum

uerbum Dei *audiant, ament & conſeruent, non ſint perituri fame, quia* Chriſtus *eorum in ſe curam recipit. Loci tres.*

I. Quòd Deus *habeat curam illorum, qui ſe ſequuntur.*

II. *Circumſtantiæ præſentis miraculi, & eius apud nos uſus.*

III. *Factum huius turbæ uolentis Chriſtum* Regem *creare,* Item *de Chriſti fuga.*

DE PRIMO.

In hac prima doctrina multa perpendenda ſe offerunt, quorum ſingula aliquam doctrinam & admonitionem ſuppeditant: ut ſunt Chriſti profectio, operatio, ardor turbæ ad ipſum audiendum, quid turbam mouerit, quæ utilitas inde ad turbam peruenerit, & quid nos ab exemplo turbæ & facto Chriſti diſcere debeamus.

Profectio Chriſti narratur his uerbis: Abijt Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis. *Fuit autem Tiberias urbs in honorem* Tiberij *Imperatoris ab Herode extructa apud Iordanem. In hac profectione Chriſti, obſeruandus eſt finis & exemplum. Finis fuit ut latè propagaret ſuum* Euangelium, *doctrina & miraculis. Exemplum eſt, ut nos Chriſtum imitemur, quiſque in ſua uocatione, non parcentes nobis: ſed nocte dieq́; per terram, per mare, noſtræ ſtudeamus uocationi reſpondere. Neq; hoc exemplum eſt miniſtris*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uerbi imitandum tantùm, ſed omnibus iuxta rationem uocationis cuiuſq;.

Quid in hac profectione agit Chriſtus? Marcus cap. 6. dicit Chriſtum miſertum fuiſſe eorum, quia erant ſicut oues non habentes Paſtorem, & cœpit eos docere multa. Matthæus addit, quòd tota die fuerit occupatus in ſanandis ægrotis. Hæc quatuor offerunt perpendenda. 1. Affectus Chriſti. 2. Cauſa iſtius affectus. 3. Quales ſimus ſine miniſterio uerbi. 4. Quis finis miniſterij.

Cùm Chriſtus miſeretur turbæ, monemur, ut cogitemus, quàm paternè ſit erga nos affectus, ut qui noſtris calamitatibus afficiatur: hoc eſt, quòd Apoſtolus dicit ad Hebræos: Nos habemus Pontificem, qui poteſt compati infirmitatibus noſtris. Cur aũt miſertus ſit turbæ, cauſa fuit quæ narratur à Marco: Quia erant ſicuti oues, non habentes paſtorem. Sed quales ſunt oues ſine paſtore? Miſeræ, expoſitæ furum & luporum iniurijs. Cùm autem hoc diceret Dominus, populus per falſos doctores erat abductus à uero Dei cultu in uarias ſuperſtitiones, quarum fructus eſt animarum interitus: quemadmodum nos olim in Papatu experti ſumus, ubi pro uero cultu Dei fuerunt in Eccleſiam inuectæ horrendæ ſuperſtitiones, ut inuocatio ſanctorum, prophanatio Sacramentorum, purgatorium & aliæ nugæ, quæ hodie utinam in multorum animis non reſiderẽt. Hinc ergo diſcamus, quales ſint homines ſine miniſterio uerbi, nempe quòd ſint ueluti oues

in deſerto uagantes:ubi omni momento periculum graue illis immineat à furibus & lupis,imò, ut uno uerbo dicam:Vbi non eſt uerbum Dei, ibi nulla ſalus.Diſcamus & hic finem miniſterij uerbi. Homines ſine uerbo ſunt,ſicuti oues uagantes ſine paſtore. Ergo uerbum eſt illis ueluti baculus paſtoralis, quo homines è deſerto ad ſuum paſtorem congregantur : Eſt & ueluti pabulum,quo reficiantur et alantur : Eſt & remedium, quo animæ noſtræ ſanantur. Breuiter eſt Semen immortale, per quod renaſcimur ad uitam æternam,quando uerbo prædicato credimus: quanta autem ſit diuini uerbi neceßitas,hinc facilè intelligitur.

Ardor populi ad audiendum Chriſtum hîc etiaam indicatur. Sequebatur, inquit Euangeliſta,eum multitudo magna : Idq́; in locum deſertum procul ab urbibus,ubi nec cibus nec potus erat. Vide maximum ardorem,quo populus geſtit Chriſtum audire, ut nullam curam corporis ſui habere uideatur : hora multa præterijt, inquit Marcus.

Cur autem Chriſtum ita ſecuta ſit turba, explicat Iohannes in hodierno Euangelio:cùm ait:Quia uidebant ſigna quæ faciebat. Signa autem fuerunt cùm teſtimonia potentiæ diuinæ in Chriſto,tùm doctrinæ quædam ſignacula,& ſummæ beneuolentiæ Chriſti erga homines indicia. Nam in horum trium cogitationem deuenerunt per ſigna & miracula,quæ Dominus fecit.

Ex hoc ergo,quòd hæc turba ſit Chriſtum ſecu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ta,hoc percepit commodum, quòd in ſalutis ſuæ cognitionem deuenerit: nam cùm doctrinam ſuam quam ore docuit,ſtupendis miraculis confirmauit, fidem uerbo adhibuerunt,qua fide illi omnes ſaluati ſunt,qui uſq; ad finem perſeuerarunt. Deinde et corporalia beneficia perceperunt multi:nam ſanauit malè habentes, quemadmodum referunt alij Euangeliſtæ.

Quomodo iam huius turbæ exemplum eſt nobis imitandum? Hanc turbam imitamur, ſi uerbum Dei diligenter audiamus et ei credamus,conuicti miraculis Chriſti, quibus ueritatem ſuæ doctrinæ confirmauit. 2. Imitabimur etiam hanc turbam in eo, quòd regulæ à Chriſto Matth.6. traditæ obediat, ita enim Chriſtus ait: Quærite primum regnum Dei,& iuſticiam eius,& cætera adijcientur uobis. Hic ordo eſt diligenter ab omnibus pijs obſeruandus. PRIMA cura debet eſſe regni Dei, & iuſticiæ Dei. DEINDE etiam ſuo loco pro uocationis ratione eſt laborandum. Nam ita ſcriptura ait: In ſudore uultus tui ueſceris pane tuo. Et in Pſalmo dicitur: Labores manuum tuarum manducabis. Paulus quoq; dicit:Qui laborat,manducet. Ita labor omnib. præſcribitur, ſed iuxta rationem cuiuſq;, alius eſt enim labor paſtoris, alius agricolæ,alius Regis, alius Cancellarij & Senatoris. Verũ cauendum eſt omnibus, ne ordine inuerſo laborent, quod faciunt illi, qui primam quidam curam uentris habent,poſtremam uerò mentis.Qui

ergo

ergo Magiſtratum gerit, ſic cogit: Meus Chriſtus dicit, primùm quærite regnum Dei & iuſticiam Dei, & poſtea reliqua huic uitæ neceſſaria: huic præcepto mei Domini obtemperabo, certus quòd uerè, quod promiſit, ſit præſtaturus, utut ratio, et mundus totus obmurmuret: Et hunc ordinẽ à Chriſto præſcriptum conetur euertere. Deus oues paſcit: cur me ipſi obedientem non paſceret? Dat corpus: cur non ueſtem? dat animam: cur non cibum? dat æterna: cur non temporalia? Quicunq; ergo pius eſt, debet hanc regulam CHRISTI ſequi: Quærite primùm regnum Dei & iuſticiam eius, & cætera adijcientur uobis. Verùm, proh dolor, multi contra hanc regulam peccant. Primùm enim qui non ſolum ipſi uerbum Dei non audiunt, ſed alijs impedimento ſunt, ut non audiant, quemadmodum impij mariti faciunt, qui ſuas uxores à uerbo retinent, auariciæ ſuæ explendæ gratia. Hi ſuo temerario auſu irrumpunt in officium Dei, & Chriſti præceptum malignè contemnunt: unde quicquid agunt malè ſuccedit. Primum uolunt corpori proſpicere. Deinde ſi quando uacat, animæ exiguam curam habent. Colligo, inquit aliquis, uxori meæ & liberis. Rectè facis, & probo tuum ſtudium: natura enim hoc docet, & ratio dictat, ut maritus uxoris & prolium curam habeat, & Paulus dicit, Qui negligit ſuos eſt infideli deterior: ſed collige iuxta Chriſti regulam, & huius turbæ exemplum. Primùm quære regnum Dei,

Dei: Deinde in uocatione tua ſis diligens. Si aliter feceris, liberi tui non gaudebunt ex tuis laboribus. Nam maledictus labor eſt tuus, & maledictus fructus laborum tuorum erit, nec proderit liberis tuis. Eſt enim hoc dictum ueriſſimum: Ex malè quæſitis non gaudet tertius hæres. Experientia docet quòd mala à parentibus parta, liberi ut plurimum cum meretricib. in ganeis, in potationibus, in contentionibus & litibus abſumere turpiter ſoleant. Quare ſi pietas nobis cordi eſt, Chriſti regulam et huius turbæ exemplum imitemur, quòd ſi fecerimus, ſentiemus liberalem manum Dei erga nos.

DE SECVNDO.

Iam uideamus præſentis miraculi circumſtantias, quæ multæ ſunt. Primùm Dominus dicit Philippo: Vnde ememus panes, ut manducent hi? Cur hoc additur ab Euangeliſta? Hoc autem dicebat tentans eum, hoc eſt, ut experiretur quid haberet fidei, qui antea uiderat aquam in uinum conuerſam eſſe in Cana Galilææ.

Sed quid reſpondet Philippus? Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſq; modicum accipiat. Hic Philippus immemor miraculorum, quæ antea uiderat, rationem ſuam in conſilium adhibet quaſi diceret, Magna turba eſt, requiritur ad eam ſaturandum magna pecunia, & nos nihil ferè habemus, fruſtra enim de pane emendo diſputatur, deliberatio fruſtra adhibetur, dum impoſſibilitas impedit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Sed uenit alius diſcipulus Andreas, et dicit puerum adeſſe,qui habeat quinq; panes hordeacos,et duos piſces, ſed hæc nihil ad tantam turbam, hic diſcipulus etiam deſperat.

Sed quid ad hæc Chriſtus? Dicit ergo eis:Facite homines diſcumbere, quaſi dicat, cùm hoc ſit impoßibile ueſtro iudicio, ut tanta turba hic conſeruari poßit,ne fame pereat:Ego quæ illis dixi et uobis: Quærite primum regnum Dei, & iuſticiam eius, & cætera omnia adijcientur uobis,oſtendam facto,meam promißionem non eſſe uanam:uos ſaltem iubete turbæ, ut ad comedendum diſcumbat.

Hîc diſcipuli magiſtro obtemperant,et uiri numero, quaſi quinq; millia ſe ad comedendum componunt,expectantes miraculoſam ſaturitatem.

Cùm ita diſcumberent, accepit Ieſus panes illos quinq; hordeaceos et piſces, ac primùm facta bene dictione, & actis gratijs, diſtribuit diſcumbentibus, quantum uolebat. Poſtquàm autem ſaturati ſunt,dixit diſcipulis ſuis : Colligite quæ ſuperſunt fragmenta, ne quid pereat. Et illi obtemperantes collegerunt duodecim cophinos fragmentorum. Videtis miraculum,quo Chriſtus ſuam diuinam potentiam,ſuam promißionem et ſuum officium confirmat.

Quid nos hinc diſcere debemus? Multæ ſanè doctrinæ hinc peti poſſunt.

Primum confirmatur id,quod in primo loco audiuimus uidelicet, quòd qui Chriſtum ſequuntur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tur, non ſint fame perituri, quemadmodum iam au-
diuiſtis.

DEINDE hoc miraculo confirmatur affe-
ctus Chriſti erga eos qui ſequuntur, de qua re eti-
am in prima doctrina audiuimus.

Præterea confirmatur hoc miraculo, quòd con
tra rationis iudicium Chriſtus poßit iuuare quan-
do uult. Nam ut regnum Chriſti & regnum mundi
ſunt diuerſa: ita alia fieri poßũt in regno Chriſti,
quam in regno mundi. Nam qui regno Chriſti præ-
ſidet, omnipotens eſt, cuius uelle eſt fieri: omnia. n.
quæ uoluit, ut inquit Dauid, fecit in cœlo & in
terra. Cùm igitur proponit nobis Euangelium mi-
randa Dei opera, de reſurrectione mortuorum, de
uita æterna, de æternis impiorum pœnis, & huiuſ-
modi alia, non adhibebimus in conſilium rationem
noſtram, ut ab illa quæramus quid fieri poßit, ſed
ſolum uerbum Dei interrogabimus, ſi enim Deus
aliquid dicit, mox ueniet nobis in mentem eius po-
tentia & ueritas: quia potens eſt, nihil eſt ei im-
poßibile, & quia uerax, quicquid dicit ratum &
firmum erit. Dicit enim, cœlum & terra tranſi-
bunt, uerba autem mea non tranſibunt.

Docemur & hoc miraculo & Chriſti facto,
quod Deus res modicas piorum augere uelit ſua
benedictione: non enim in magna rerum copia ſi-
ta eſt ſaturitas: ſed in benedictione Domini, quæ
ſola diuites facit. Vnde Chriſtus Lucæ 12. Non in
abundantia cuiuſq; uita eius ex ijs quæ poßidet. Et
Dauid

David Pſalmo 121. Et abundantia diligentibus te. Sæpiſſimè accidit, quòd pauper aliquis timens Deum melius paſcitur pane & olere, quàm diues impius ex precioſis ferculis & dulciſſimo uino. Pauper Lazarus melius paſcebatur micis, quæ ei uix dabantur, quam diues epulo ex ſuis delicatis cibis. Hæc diligenter cogitemus ſinguli, ac expectemus promiſſionem Domini, ut noſtris laboribus benedicat, & noſtrum panem augeat. Is enim iuſſit orare & dicere, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

Adhæc docet nos Chriſti factum, ut uſurpaturi diuina beneficia, gratias agamus Deo pro ſuo dono, & petamus, ut ſuum donum ſua benedictione conſecrare uelit. Creatura enim Dei ſanctificatur per uerbum & orationem, quemadmodum Paulus docet, 1. Timoth. 4. Verùm fit, ut multi, quia non agnoſcunt diuina beneficia, & multò minus gratias agant datori, uel in magna rerum copia ſint egentes, uel magna premantur paupertate. Quare hortor uos, ut hoc Chriſti exemplum imitemini, quoties bonis Dei donis uti uolueritis. Atque hoc ſit dictum de præſenti miraculo. Sequitur iam tertius locus.

DE TERTIO.

Cùm vidiſſent (*dicit Euangeliſta*) quod Ieſus fecerat ſignum, dicebant: Hic eſt verè ille Propheta, qui uenturus eſt in mundum. Ieſus ergo cùm cognouiſſet quòd venturi eſſent

ſent,ut raperent ſe,& facerent ſe Regem,fugit iterum in montem ipſe ſolus.

Hic duo proponuntur exempla, Vnum turbæ, alterum Chriſti. In turba duo uidemus. Vnum, quòd ex miraculo agnoſcit Meßiam, id quòd rectè à turba factum eſt, nam Propheta Iſaias prædixit fore, ut cùm uenerit in mundum Meßias, magna miracula eſſet editurus, per quæ agnoſceretur. Hactenus ergo rectè iudicauit turba. Alterum, quod uidemus in turba, eſt error iudicij turbæ, quæ cùm uideret ex miraculo Ieſum eſſe Meßiam, uoluit eum in Regem creare, Sed Chriſti regnum non eſt mundanum, ſicut ipſe Pilato dixit: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Voluit quidem turba grata eſſe Chriſto, ſed non ſecundum ſcientiam ſuam declarauit gratitudinem. Vnde nos diſcamus gratitudinem erga Deum ab hac turba: uerùm quia illa errauit in facto, nos uerbum Dei pro regula gratitudinis amplectamur.

Cæterùm cum Chriſtus cognouiſſet imperitum turbæ zelum, uolentis ſe in Regem creare fugit, montem, & non patitur ſe Regem à turba creari. Quid nos hinc diſcamus? PRIMVM, *quod modò dixi, quòd regnum Chriſti non ſit mundanum.* DEINDE *quòd nullum honorem expetere debemus contra noſtram uocationem. Vnuſquiſq; ſit contentus eo dignitatis gradu, ad quem uocatus eſt, et non inuadat alienam functionem gloriæ cupiditate. Verùm hæc tria ſpectemus, quiſq; in ſua uocatione.*

Pri-

Primùm laboremus ſtrenuè in timore Dei. 2. Non quæramus uulgi laudes, ſi quid boni egerimus. 3. Hoc ſit noſtrum propoſitum, ut Deo & ipſius Eccleſiæ ſeruiamus in timore Dei. Qui aliter agunt, nihil rectè faciunt, offendunt Deum: ſuam ſuperbiam produnt, quos Deus ſæpe ſinit labi, ut ipſorum ſtulticia innoteſcat, ac ita ſuæ arrogantiæ pœnas luant. Quod ne nobis quoq; accidat, rogemus Deum, ut nos ſuo Spiritu gubernet, Cui ſoli & æterno Deo ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA IVDICA,

IOHAN. VIII.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

QVis ex uobis arguet me de peccato? Porrò ſi ueritatem dico, quare uos non credidiſtis mihi? Qui ex Deo eſt, uerba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Non'ne bene dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & Dæmonium habes? Et reſpondit Ieſus: Ego Dæmonium non habeo, ſed cohoneſto Patrem meum, & vos ignominia affeciſtis me. Ego autem non quæro gloriam meam, eſt qui quærat & iudicet. Amen dico vocis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo illi Iudæi: Nunc cognouimus quòd Dæmonium habes. Abraham mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: qui ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum. Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt, & Prophetæ mortui ſunt? quem teipſum facis? Reſpondet Ieſus: Si ego glorifico me ipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe, & tamen non cognouiſtis eum, ego autem noui eum, & ſi dixero quòd non nouerim eum, ero ſimilis veſtri mendax, ſed noui eum, & ſermonem eius ſeruo. Abraham pater veſter exultauit, ut uideret diem meum, & vidit atque gauiſus eſt. Dixerunt ergo Iudæi

dæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidiſti? Dixit eis Ieſus, Amen amen dico uobis, Antequam Abraham naſceretur, ego ſum: Tollebant ergo lapides Iudæi, ut iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe & exiuit è Templo.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet ſingularem doctrinam de Chriſto, & eiuſdem doctrinæ oppugnationem per Chriſti hoſtes. Quemadmodum. n. Chriſtus ſuam perſonam, officium & doctrinam defendit, & monſtrat uerum ſalutis fontem: Ita Iudæi Chriſti hoſtes ſe opponunt perſonæ, officio, & doctrinæ Chriſti, et contra illum agunt tribus armis, quibus Satanas inde uſq; ab initio mundi uſus eſt. Arma autem illa tria hæc ſunt: Hypocriſis **(vduartis helligheð)** *Sophiſtica* **(Fraagloff)** *tyrannis* **(offeruold)** *Habet ergo hoc* Euangelium *duplicis regni deſcriptionem, uidelicet Chriſti & Satanæ. Vt enim Chriſtus hic ſuum regnum tuetur: ita Satanæ ſatellites ſui* Domini *partes agunt. Verùm quia noſtra intereſt potius quid dicat Chriſtus, quàm quid contrà ſentiat Satanas, ex uerbis Chriſti duas doctrinas huius* Euangelij *proponam & quid ad ſingulas reſponderint ac fecerint hoſtes Chriſti declarabo.* Loci duo.

I. *Quòd quemadmodum* CHRISTVS *ſit uerus Meßias: ita omnis qui eum non audit à Deo non ſit.*

II. Quòd qui uerbum Chriſti ſeruet, à morte æterna liberetur. Et in his duabus præcipuis huius Euangelij doctrinis, contentionem inter Chriſtum & Iudæos exponam, in qua expoſitione multæ particulares doctri-ctrinæ ſe offerunt.

DE PRIMO.

Primæ doctrinæ partes ſunt duæ: Vna, quòd Chriſtus ſit uerus Meßias. Altera, quod qui Chriſtum non audit, à Deo non ſit. De priori parte ita habet textus: Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico, quare uos non creditis mihi? Doctrinam Chriſti reprehenderunt Iudæi, quia Satanas & eius miniſtri oderunt ueritatem. Chriſtus ſuam doctrinam uitæ innocentia, Prophetarum teſtimonijs & uarijs miraculis confirmauit, ut & agnoſceretur à Iudæis uerus Meßias eſſe, & ab illis crederetur Chriſto in ſalutem. Cùm ergo illi inſtinctu Satanæ, odio Chriſti, & amore ſuæ falſæ doctrinæ, quàm à maioribus acceperant, ſe Chriſto totis uiribus opponerent: Chriſtus contra ſitiens ſalutem humanã, ſuam innocentiam, doctrinã et officium defendit, ut ſaltem quoſdam ex ſuis hoſtibus lucrifaciat Deo, et à damnationis præcipitio reuocet. De innocentia erga ſuæ perſonæ primùm quærit. Quis (inquit) ex vobis arguet me de peccato? quaſi diceret: palàm uixi inter uos ab infantia mea ita innocenter, ut nemo neſtrum poßit me ullius peccati arguere. Hoc autẽ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cùm ſit proprium Meßiæ, quare me Meßiam olim promißum non agnoſcitis? Nam ſolus Meßias eſt abſq; omni peccato. Cùm ergo nemo ueſtrum poterit me peccati conuincere, ſtultè facitis, qui non ſolum me non agnoſcitis Meßiam: uerumetiam me ut peccatorem condemnatis. Huc addit de doctrina ſua: Si ueritatem dico uobis, cur non creditis mihi? quaſi dicat: cùm doctrinam meam innocentia uitæ, teſtimonio Prophetarum, & multis miraculis ita ueram eſſe doceam, ut uelitis nolitis, eam ueram eſſe fateamini, cur non creditur mihi? prorſus inſanus eſt, qui id quod uerum eſſe nouit, tanquam falſum perſequitur: ſed ea eſt natura hominum, qui malè inſtitutus eſt à puero, difficulter ab errore reuocatur: adeò à teneris aſſueſcere multum eſt. Verùm hic quid à Chriſto & à Iudæis diſcamus? A Chriſto quidem diſcant omnes miniſtri uerbi, uitam ſuam inſtituere & ita docere, ut nemo quicquam habeat, quòd uel in uita, uel in doctrina arguere poßit. Tametſi enim ſolus Chriſtus purus erat ab omni peccato: tamen qui eius Euangelium docere uolunt cum fructu, debent publicis criminibus carcere. Poëta enim rectè dicit:

Turpe eſt doctori cum culpa redarguit ipſum.

Quomodo enim, quæſo, ſacerdos potator, potatores reprehendere poterit? Quomodo audebit ſcortator ſcortatores et adulteros caſtigare? quomodo auarus auariciam? Vſurarius uſuram? contentioſus, lites? Superbus ſuperbiam damnare? In ſumma,

qui alios uult arguere, ipſe debet eſſe ſine culpa. Qui autem dicunt: Facite ut doceo, & nolite facire, ut ago, non ſunt Chriſti miniſtri, ſed Satanæ. Nam nemo docere cenſendus eſt, niſi uita exprimat, quod uerbis docet. Ita enim Paulus docet Timotheum: Eſto forma gregis, id eſt, quod uoce doces, uita exprime, ut doctrinæ exemplum uiuum in te conſpiciant auditores tui. Vnde & de ſe Paulus dicit: Eſtote imitatores mei ſicuti ego Chriſti. Deinde qui audiunt Euangelium, debent aliquid ab his Iudæis diſcere, non quidem ut cum illis ſe Chriſto & ſuis doctoribus opponant: ſed ut eorum damnatione admoniti pœnitentiam agant, & Chriſti beneficio ſaluentur.

De altera parte primæ doctrinæ, ita ait textus: Qui ex Deo eſt, uerba Dei audit, propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Cauſam aſsignat, cur Iudæi tam malignè doctrinam Chriſti contemſerint, uidelicet, quòd non fuerint à Deo, ſed à Satana. Non loquitur hîc de humana natura, quæ uerè à Deo eſt, ſed de malicia hominum, quæ eſt à Diabolo: hæc enim malicia facit, quòd homines uerbum Dei non libenter audiant. Hîc unuſquiſq; ſe examinet, & de ſe ipſo ſtatuat, num à Deo ſit aut Diabolo. Qui etenim uerbum Dei libenter audit, habet teſtimonium Chriſti quòd ſit à Deo, contrà qui uerbum contemnit & perſequitur, uerè eſt à Diabolo: tametſi hoc libenter non uolunt audire homines impij. Sed quemadmodum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

hic Iudæi Chriſtum, qui ſibi hoc indicauit, perſequebantur & calumniabantur: ita hodie miniſtros Euangelij perſequuntur, qui uoce illorum declarãtur à Diabolo eſſe. Quid ergo hic dicunt Iudæi? Reſponderunt & dixerunt ei: Non ne bene dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, et dæmonium habes? Hæc eſt ars Satanæ, quòd quando non poteſt inficiari ueritatem, confugit ad conuicia: ita & hodie fit, quando non poſſunt homines negare, quin uerbum Dei ſit, quo illorum impietas arguitur, ſtatim confugiunt ad conuicia, & aliquid quærunt, quod in miniſtris Euangelij reprehendãt. Sed quid facit hìc Chriſtus? Reſpondet: Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico Patrem meum, & uos inhonoraſtis me: Ego autem non quæro gloriam meam, eſt qui quærat & iudicet. In hac reſponſione Chriſtus primùm negat ſe habere dæmonium, quod ex eò confirmat, quòd quærat gloriam Dei, quòd non faciunt qui pacta cum Diabolo fecerunt. Deinde conuicium in Iudæos retorquet, cùm inquit: & uos inhonoraſtis me, qui Deum honoro. Qui enim eos conuicijs afficiunt, qui Deum honorant, à Diabolo eos duci neceſſe eſt. Præterea cùm addit: Ego non quæro gloriam meam, eſt qui quærit & iudicat, remouet à ſe inanis gloriæ cupiditatem, & ſe in ſuo officio Patri commendat. Ex hac Chriſti reſponſione, miniſtri uerbi tria diſcant. 1. Tueri ſe quantum fieri poßit à conuicijs quibus afficiantur, ne

illorum miniſterium uileſcat, ubi ipſi in contemtum uenerint. 2. Conuiciatorib. ſua peccata obijcere, quòd non tàm contra homines, quàm contra Deum ipſum belligerantur. 3. Suam gloriam non quærere, ſed Dei, & certò ſibi perſuadere, quòd Deus ipſorum innocentiam tueatur.

DE SECVNDO.

De ſecunda doctrina ita ſonant uerba Domini: Amen amen dico uobis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternum. Hæc uerba ſunt bene perpendenda, quæ ſummum beneficium Chriſti erga homines continent, uidelicet quod qui ſermonem Chriſti ſeruauerit, non ſit uiſurus mortem in æternum. Verùm quò hæc melius intelligamus, uolo ordinè explicare quid continent. Primùm enim hic obſeruandum eſt iuramentum Chriſti. 2. Quales ſimus ſine Chriſto. 3. Quid per illum conſequi liceat. 4. Quomodo beneficiorum Chriſti participes fieri ualeamus.

Iuramentum eò pertinet, ut confirmet nos de ueritate Dei contra omnes humanas & diabolicas doctrinas, contra ſenſum carnis, atq; adeò contra totum regnum Diaboli, quod Sophiſtica, Hypocriſi, & tirannide conſtat: non enim fieri poteſt, ut filius Dei fallat, qui tanto iureiurando fidem ſuæ doctrinæ fecit.

Quales ſumus ſine Chriſto? per Chriſtum fit, ut non uideamus mortem in æternum: quare ſine Chriſto æternæ mortis ſumus rei. Eſt autem ut qua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quadruplex uita: ita & quadruplex mors.

PRIMA uita eſt naturæ, qua natraliter in hoc mundo uiuimus. Hæc uita bona quidem per ſe eſt, quia eſt donum Dei, quod promittit in quarto præcepto ſed uariat pro conditione hominū. Abrahamo quidem fuit bona quia is ea uſus eſt in gloriam Dei: Neroni uerò fuit mala, qui ea uſus eſt, cum in contumeliam Dei, qui eam dedit, tum in ſuam ipſius condemnationem. Huic uitæ naturali opponitur mors naturalis, quæ mala quidem per ſe eſt, quia eſt pœna peccati: ſed pro conditione hominum uariat. Nam ut Abrahamo hæc mors fuit tranſitus ad uitam meliorem, quare ei bona fuit: ita Neroni fuit ianua gehennæ, igitur ei mala erat.

SECVNDA uita eſt peccati, qua ſcilicet uiuit peccatum in homine, & regnat per concupiſcentias ſuas, ut in omnibus impijs. Hæc perpetuò mala eſt, quia ad damnationem tendit. Huic opponitur mors peccati, qua mortificatur peccatum in nobis, quod fit, quando in uera pœnitentia & timore Dei uiuimus. Hæc mors peccati ſemper eſt bona, quia tranſitus ad uitam æternam.

TERTIA uita eſt gratiæ, qua uiuit Chriſtus in nobis per gratiam: hæc ſemper bona eſt, quia eſt donum Dei, & uia ad gloriam. Huic opponitur mors gratiæ, hoc eſt priuatio gratiæ, quod fit, quando relabimur in peccata, & abijcimus fidem, Hæc ſemper eſt mala, quia eſt uia ad gehennam.

QVARTA uita eſt uita æterna, qua pij ui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uent cum Deo & Angelis in æterna beatitudine: hæc uita maximè bona eſt. Huic opponitur mors æterna, quæ eſt æterna damnatio, huic morti æternæ obnoxij ſunt omnes ſine Chriſto: niſi enim Chriſti beneficio ab hac morte liberamur, erit nobis perpetuum peccati ſtipendium: ſicut Paulus dicit Rom. 6. Tales ergo ſumus ſine Chriſto, hoc eſt, miſeri, damnati, & rei æternæ mortis.

Sed quales per Chriſtum euadimus: Hoc Chriſtus iuramento aſtruit, nimirum quod ab æterna morte liberati donemur æterna uita, in qua erit gaudium ſine fine.

Quomodo Chriſti beneficiorum reddimur participes? Reſpondet hoc Euangelium: Amen amen dico uobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non uidebit mortem in æternum. In uerbo igitur Chriſti magnus theſaurus eſt, qui hoc ſeruat, habet Chriſtum, qui ſolus eſt uia ad uitam. Quid eſt ſeruare uerbum Chriſti? Eſt illud audire, illud diſcere, eiq; credere, iuxta illud: qui credit in filium, habet uitam æternam. Quare? quia qui credit, iuſtificatur fide ſua, hoc eſt, abſoluitur à peccato, donatur iuſticia Chriſti, et acceptatur propter Chriſtum ad uitam æternam. Qui igitur uitam æternam cupit, hæc obſeruet quæ iam dicta ſunt, uiuat in perpetua pœnitentia, audiat uerbum Chriſti, ei credat, et uſq; ad mortem in fide perſeueret, ita futurum eſt, ut hæc naturalis mors ſit illi tranſitus futura ad æternam uitam.

Sed quid Iudæi dicunt ad hanc Chriſti ſalutarem doctrinam? Chriſtus dicit, Qui cuſtodierit ſermonem meum, nõ uidebit mortem. *Iudæi reſpondent:* Nunc cognouimus quòd dæmonium habes: Abraham mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum, numquid tu maior es Abraham patre noſtro, qui mortuus eſt &c. quem teipſum facis? *quaſi dicerent. Si ſermo tuus adeò eſt efficax, ut te audientes non guſtent æternam mortem, ſanè maior es Prophetis & Patriarcha noſtro Abraham, qui mortui ſunt: ſed hoc eſt falſum: non enim es maior Abraham. Eſt igitur falſum quòd dicis, qui cuſtodierit ſermonem meum, non guſtabit mortem in æternum. Quare blaſphemus in Deum es, & habes dæmonium. Chriſtus reſpondet & ait:* Si ego glorifico meipſum, gloria mea nulla eſt, (*ſcilicet ueſtro iudicio*) eſt Pater, qui glorificat me. *Sententia horum uerborum eſt, Filius unigenitus Dei eſt maior ſeruis Dei & filijs Dei adoptiuis. Ego ſum filius Dei unigenitus, quemadmodum Pater ipſe de me teſtatur uoce ſua & operibus: Prophetæ autem & Abraham ſunt ſerui Dei & filij Dei adoptiui. Quare ſum ego maior quàm Abraham & Prophetæ: non eſt ergo mirum, ſi ſermo meus eſt efficacior quàm illorum. Deinde Sophiſtica ſunt uſi: nam quod Chriſtus dixit de æterna morte, illi de naturali morte*

inter-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

interpretati ſunt, ſed malignè. Quare Chriſtus pergit eos reprehendere dicens : Si dixero quòd non noui eum, ero ſimilis uobis mendax. Nam uos dicitis,uos nouiſſe, quem non nouiſtis. Sed quid eſt noſſe Deum ? Eſt. 1. ſcire quis ſit,nempe Pater,Filius,& Spiritus ſanctus. 2. credere in illum. 3. iuxta ipſius uoluntatem uitam inſtituere.

Verùm quia Iudæi de Patre Abrahamo gloriabantur, pergit Chriſtus oſtendere, quàm uana ſit iſta iactantia,& ait: Abraham pater ueſter exultauit, ut uideret diem meum, uidit & gauiſus eſt. His uerbis tria docet Chriſtus. 1. Quòd fuerit, antequam aſſumſerit humanam naturam, nempe ab æterno,æternus Deus. 2. Quod Abrahã in ſe crediderit : nam credere in Chriſtũ, eſt ſpiritualiter Chriſtum uidere. Videtur autem Chriſtus tripliciter : Spiritualiter tantùm, ut Abraham,& nos qui in illum credimus hodie: Corporaliter tantum, ut Iudæi uiderunt ipſum, qui hic cum eo colloquebantur : Corporaliter & Spiritualiter ſimul, ut ſancti,qui cum Chriſto in terra uerſati ſunt,& nos qui credimus poſt reſurrectionem mortuorum. Prima & ultima uiſio eſt ſalutaris.3. Docet Chriſtus his uerbis, quòd Iudæi non inſiſtant ueſtigijs patris ſui Abraham, de quo adeò gloriantur : nam Abraham agnouit Chriſtum,& in eum credidit,et gauiſus eſt de eo:Iudæi autem nec in Chriſtum credunt,nec de illo gaudent,imò potius Chriſtum dam

nant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nant, quare falſò gloriantur de Abraham. Sed quid reſpondent ad hoc Iudæi? Quinquaginta annos nondum habes & Abraham uidiſti? ac ſi dicerent: Abraham mortuus eſt ante duo millia annorum & ultra: non igitur ipſum uidere potuiſti, qui nondum fuiſti. Chriſtus reſpondet: Amen amen dico uobis, antequam Abrahã foret ego ſum. Tria apertè de Chriſto docent hæc uerba. 1: Quòd ſit uerus Deus. 2. Quòd ſit uerus homo. 3. Quòd Deus & homo Chriſtus non ſint duæ perſonæ, ſed una tantùm diuina perſona, quæ humanam naturam aſſumſit, ut fieret uictima pro mundi peccatis. Sed quid ad hoc Iudæi? Tulerunt lapides ut iacerent in eum. Hìc deſcribitur extremum refugium Satanæ, quod eſt uis & tyrannis. Hactenus egerunt contra Chriſtum conuitijs, Hypocriſi, Sophiſtica: nunc tandem arma capiunt. Sed Chriſtus abſcondit ſe, & exit de Templo. Quo facto duo docet, Vnum quòd Eccleſia diuinitus cuſtodiatur aduerſus tyrannidem Diaboli et mundi. Alterũ quod non uelit ſuum uerbum, nec ſe in ſuo uerbo eſſe apud eos, qui ipſum palàm perſequuntur: ſed tantùm apud eos, qui ſe recipiunt & amant. Huic uerò Mediatori cum Patre, & Spiritu ſancto, ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA PALMARVM MATTH. XXI.

Cùm appropinquaſſent Hieroſolymis &c.

Hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium bis in anno legitur, nempe Dominica prima Aduentus, & Dominica Palmarum: ſed non eadem de cauſa. Nam Dominica Aduentus legitur, quia Prophetia Zachariæ cõcionatur in eo de Aduentu Chriſti in mundum, qui futurus erat Rex & Saluator in ſe ſperantium. Hodie autem legitur propter Hiſtoriam, quæ hoc die geſta eſt, nempe ſexto die antequam pateretur.

Summa autem Euangelij eſt, quòd Chriſtus ſuper Aſinam & pullum eius, adductos per diſcipulos, ſedens, equitauit uerſus Hieruſalem, cui populus acclamabat, Hoſanna filio Dauid, & palmas ſtrauerunt in uia, & ueſtes ſuas. Deinde quòd ingreſſus eiecerit ementes & uendentes, &c. Loci ſunt tres.

I. Deſcriptio regis Chriſti & eius regni.

II. De ciuibus huius regis et eorum officio.

III. De ijs quæ in Templo contigerunt, poſtquam eò Chriſtus eſt ingreſſus.

DE PRIMO.

De hoc lege Dominica prima Aduentus, qui ibi eſt ſecundus locus.

DE SECVNDO.

Hic fuit tertius Dominica prima Aduentus: unde petatur explicatio uſq; ad paragraphum de uſu Aduentus.

DE TERTIO.

Tertius locus eſt hiſtoria eorum, quæ contige-runt in templo, poſtquàm eò Chriſtus ingreſſus eſt. Hæc hiſtoria in quatuor partes diſtribui poteſt, quæ ſunt.

1. Eiectio ementium & uendentium in Templo, & eius facti ratio.

2. Sanatio claudorum & cœcorum in templo.

3. Defenſio puerorum clamantium Hoſanna filio Dauid.

4. Fremitus principum, ſacerdotum & ſcribarum aduerſus Chriſtum.

DE PRIMA PARTE.

Narrat Euangeliſta, quòd Dominus ingreſſus ſit templum, & eiecerit ementes & uendentes: Deinde quòd cauſam ſui facti addat, cùm inquit: Domus mea, domus orationis uocabitur, uos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. In facto tria perpendenda ſunt. 1. Facti occaſio. 2. Factum ipſum. 3. Significatio facti. Occaſio facti fuit inexplebilis auaricia ſacerdotũ, qui ideò hæc ordinarunt, ut qui uellent offerre, haberent ad manum uenale, quicquid cuperent. Horum auaricia cùm ſit damnanda, cauere ſibi debent miniſtri Euangelij, ne artes expilandi plebem quærant: quemadmodum in Papatu factum eſt, ubi Miſſas, indulgentias, & alias nugas habuerunt uenales in propriam & aliorum damnationem. 2. Perpendendum eſt Chriſti factum: nam hoc facto teſtatur ſe Regem, ſummum Pontificem, & diuini cultus

Præſidem

præſidem eſſe: Alioqui priuata autoritate manum non admouiſſet: ſed uoce tantùm dolorem animi declaraſſet. Hoc factum Chriſti imitari debent et magiſtratus pius, & præſides cultus diuini, ne extent in templis Chriſtianorum pollutiones cultus diuini. Alij, quibus non eſt ea autoritas, debent dolore, & uoce teſtari, quòd cultus diuini corruptelas improbent. 3. Significatio huius facti eſt perpendenda: nam ut templum pollutum erat: ita ſignificauit ſpiritualem fore templi purgationem per ſuam mortem & reſurrectionem glorioſam.

Deinde in cauſa huius facti, quæ exprimitur hiſce uerbis: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem &c. duo diſcamus. Primum quòd templum uiſibile ſit ſedes diuini cultus. Etſi enim omnis locus eſt pijs templum, ſiquidem licet ubiq; Deum inuocare: tamen templum communis locus eſt, in quo conuenire et precari, & alia, quæ ad pietatis externam diſciplinam attinent, exercere oportet. Alterum, ut nos habeamus templa deſtinata cultui diuino in honore, & ſeruemus ea munda ab idolis et idolorum cultu. Verùm adeò proh dolor, adhæret multis Papiſtica ſuperſtitio, ut ne idolum de ſuo templo tolli permittant. Sed de hac re aliàs plura.

DE SECVNDA PARTE.

Secunda pars rerum geſtarum à Chriſto in templo eſt, quod claudos & cœcos ad ſe uenientes ſanauerit: quo facto teſtatur primùm, quod ſit uerus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Meßias. Nam Propheta Iſaias prædixit, ut cùm uenißet Meßias, talia miracula ederet. 2. Significat hoc factum officium Meßiæ, quod eſt deſtruere opera Satanæ: nam cùm morbum tollit Chriſtus, cauſam etiam amouet: cauſa autem morbi omnis, eſt peccatum. 3. Vſum templi indicat ſymbolo, quod eò deſtinatum eſſe debet, ut nos à ſpiritualibus morbis purgemur, quod fit, dum uerbo, quod illic prædicatur, credimus, & credentes abluimur à peccatis noſtris ſanguine Ieſu Chriſti, ſicuti Iohannes dicit: Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni iniquitate.

DE TERTIA PARTE.

Cùm pueri clamarent in templo Hoſanna filio Dauid, & obiurgarentur à Phariſæis, Chriſtus puerorum patrocinium ſumit, & eorum factum ſcripturæ teſtimonio comprobat. Non ne legiſtis, inquit, ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem.

Hìc habemus quod diſcamus ab utriſq;, hoc eſt, à pueris & à Chriſto. A pueris primùm diſcant noſtri pueri Chriſtum agnoſcere & prædicare. Chriſtus enim cùm dicit regnum cœlorum pertinere ad pueros, profectò uult puerorum fide & uoce laudari & celebrari, ſed proh dolor, multi ſunt pueri, qui non ſolùm ignorant Chriſtum, uerumetiam adeò corruptè ſunt educati, ut nihil aliud didicerint quàm iurare, mentiri, turpiter loqui, & alias nequicias exercere, qui non ſolùm ipſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

aliquando ſuæ nequiciæ dabunt pœnas: uerumetiam parentes ipſorum à Deo punientur, qui pueros ipſis in pietate erudiendos dedit, adeò ſacrilegè neglexerunt. Deinde diſcamus à pueris, Chriſtum confiteri in medio hoſtium eius. Hic aderant Phariſæi, & Scribæ præcipui gubernatores Reipub: iſtius, qui Chriſtum perſequebantur & iraſcebantur omnibus, qui Chriſto aliquem honorem exhibuerunt: Verùm hac ſæuitia non ſunt abſterriti pueri, ſed quò magis prohibebantur, eò magis clamabant: ea enim eſt uis fidei, quòd ubicunq; ſit, non poßit celari, ſed ſemper prorumpat in Dei laudes. Hoc officium ab omnibus requiritur, iuxta illud Pauli dictum Rom. 10. Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeßio ad ſalutem.

A facto Chriſti diſcamus primùm, quòd uelit eos, qui ſibi credunt, tueri. Deinde, quòd exemplo Chriſti, ratione uocationis, debeamus innocentiam aliorum tueri, & præcipuè patrocinio noſtro pijs adeſſe, ne ab impijs opprimantur.

DE QVARTO.

Fremitus principum, Sacerdotum & Scribarum aduerſus Chriſtum, longè ante prænunciatus fuit uoce Dei & prophetarum. Nam cùm Deus Geneſ. 3. prædicit fore, ut ſemen ſerpentis calcaturum ſit Semen mulieris, ſignificat quòd Satan & eius membra homines prophani et impij ſint Chriſtum & Eccleſiam perſecuturi. Et Dauid Pſal. 2. non ſolùm hunc fremitum Iudæorum aduerſus Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Chriſtum Spiritu præuidet, cùm ait: Quare fremuerunt gentes, & populi meditantur inania: uerumetiam ex dicto Geneſis promittit futurum, ut Semen mulieris, id eſt, Chriſtus, & omnes in illum credentes ſint ſuperaturi Satanam & ipſius membra. Qua autem in re conſiſtit iſta uictoria? Dauid in eodem Pſalmo indicat cùm ait: Beati omnes qui confidunt in eo. Quare nos Satanæ & eius membris renunciemus, & firma fiducia recumbamus in Chriſtum uictorem Satanæ & donatorem æternæ uitæ, cui honor & gloria in ſecula, Amen.

DE COENA DOMINI,

I. CORINTH. XI.

EGo accepi à Domino, quod & tradidi uobis, quòd Dominus Ieſus in ea nocte, qua traditus eſt, accepit panem, & poſtquam gratias egiſſet, fregit, ac dixit: Accipite, edite: Hoc meũ eſt corpus, quod pro uobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: Hoc facite quotieſcunq; biberitis in mei commemorationem. Quotieſcunq; enim comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec ue-

neri. Itaq; quiſquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem homo ſeipſum, & ſic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indignè, iudicium ſibiipſi edit & bibit, non diiudicans corpus Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Feſtum ideò inſtitutum eſt, ut Hiſtoria inſtitutionis Cœnæ Dominicæ hoc die in Eccleſia tractetur, quò uerus huius ſacræ Cœnæ uſus intelligi poßit. Nam cùm Chriſtus pridiè antequam pateretur, hanc Cœnam inſtitueret, mandatum dedit diſcipulis, ut hanc Cœnam in ſui conſeruarent memoriam. Quare neceſſe eſt, magnas & graues cauſas eſſe cur neceſſarium ſit huius Cœnæ inſtitutionem magnifacere. Niſi enim cauſas inſtitutæ huius Cœnæ diligenter perpenderimus, non poſſumus ſatis admirari ſaluatoris noſtri bonitatem, qui cùm eſſet in grauißimo dolore propter imminentem mortem, uoluit tamen hanc inſtituere & eam commendare Eccleſiæ, in firmißimum Sacramentum noſtræ ſalutis per ipſum partæ, in quo perpetuò conſeruaretur fœderis inter Deum & hominem ſanciti ſanguine Chriſti memoria. Verùm ut nos poßimus de hac Cœna diſtinctius docere, proponam tres locos, quos hoc tempore explicabo per Dei gratiam, Loci tres:

I. *Inſtitutæ huius Cœnæ circumſtantiæ, & ſignifi-*

gnificationes, unde colligetur eius plena deſcriptio.

II. Vera & legitima probatio eorum, qui hac Cœna utiliter uti uolunt.

III. Verus uſus legitimaq; meditatio huius Cœnæ.

DE PRIMO.

Multæ circumſtantiæ ſunt in hiſtoria inſtitutionis huius Cœnæ, quas ordinè ex textu proponam.

PRIMA eſt temporis. Ita enim habent uerba textus: Dominus noſter Ieſus Chriſtus in ea nocte qua tradebatur. Nam die Iouis ſerò antequam die Veneris ſequenti crucifigeretur, hanc Cœnam inſtituit: unde duo colligamus. Primùm, quantum neceſſe eſt fuiſſe amorem Chriſti erga nos, qui cùm ſciret ſe poſtridiè paſſurum, uoluit tamen hanc perpetuam ſuorum beneficiorum memoriam inſtituere. Alterum, quòd huius Cœnæ celebratio debeat à nobis fieri in uera pœnitentia, quemadmodum poſtea rurſus dicetur.

SECVNDA circumſtantia eſt de conuiuis, qui fuerunt in hac Cœna: in ea præfuit Chriſtus: aderant diſcipuli boni & mali. Boni quidem fuerunt infirmi ualde: malus fuit ſolus proditur Iudas. Hinc docemur, quod Chriſtus uelit ſemper adeſſe huic Cœnæ, & quòd Cœna hæc pertineat ad diſcipulos Chriſti, & tametſi impij quoq; ſe immiſcent: cedit tamen hæc Cœna illis in iudicium & damnationem, quemadmodum poſtea rurſus dicetur.

TERTIA circumſtantia eſt benedictionis: nam accepto pane gratias egit. Si filius Dei ante uſum rerum egit gratias, quid nos decet?

QVARTA circumſtantia eſt elementorum: nam pane & uino uſus eſt in huius Cœnæ institutione. Quemadmodum enim homo externus alitur pane & uino: ita ſpiritualiter internus homo alitur corpore & ſanguine Chriſti.

QVINTA circumſtantia eſt rerum, quæ inuiſibiliter adſunt in hac Cœna: ut ſunt uerum corpus & uerus ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti.

SEXTA circumſtantia eſt mandatum: mandat enim ut Eccleſia perpetuò hunc ritum celebrandæ Cœnæ retineat: Hoc facite inquit.

SEPTIMA circumſtantia eſt fœderis noui, Hic calix, inquit, nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Cur autem uocetur hæc Cœna nouum teſtamentum, poſtea dicetur.

OCTAVA circumſtantia eſt finis inſtitutæ Cœnæ, qui his uerbis exprimitur: Hoc facite inquit, in mei recordationem, hoc eſt, quotieſcunque utimini hæc Cœna, memoriam benficiorum, id eſt, Paßionis & Reſurrectionis meæ recolite, & annunciate mortem meam donec ueniam.

NONA circumſtantia ex octaua ſequitur, nimirum quòd celebratio huius Cœnæ pertineat ad adultos tantùm, qui poſſunt doceri de morte Domini, & qui publicè gratias agere poſſunt Domino pro beneficijs ſuis.

Hæ

Hæ ſunt circumſtantiæ huius Cœnæ diligenter perpendendæ: Nunc quæ ſunt huius Cœnæ ſignificationes oſtendam: nam ut Agnus Paſchalis plures habuit ſignificationes, in ueteri teſtamento: ita & hæc ſacra Chriſti Cœna, quæ in locum agni Paſchalis ſucceßit. Vt ergo agnus Paſchalis. 1. admonebat populum de beneficio olim præſtito, id eſt, de liberatione à ſeruitute Ægyptiaca. 2. Confirmabat fidem utentium. 3. Adumbrabat futuram uictimam Chriſti. 4. Perpetui fœderis inter Deum & homines typus erat: Ita Cœna hæc habet quoq; uarias ſignificationes: idq; partim reſpectu præteriti temporis, partim præſentis, partim futuri, partim æternitatis: quas ſignificationes nunc exponam quàm poſſum clarißimè: Deus adſit & mihi docenti & uobis audientibus, ut in Dei gloriam cedat, & in noſtri ſalutarem inſtructionem.

Quæ eſt ſignificatio Cœnæ reſpectu præteriti temporis? ſi tempus præteritũ reſpicimus, eſt hæc ſacra Cœna commemoratio quædã hiſtoriæ de paſſione Domini, iuxta Chriſti mandatum: Hoc facite in mei commemorationem: Quotieſcunq; ergo uel ipſi accedimus ad Cœnam, uel alioqui interſumus Cœnæ celebrationi, debemus meminiſſe mortis, ſepulturæ & reſurrectionis Domini.

Quæ eſt ſignificatio Cœnæ reſpectu præſentis temporis? Primùm ſignificat nos uniri & incorporari Chriſto, idq; ſpiritualiter. Ita enim Paulus docet, cùm ait: Calix benedictionis cui benedi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cimus, non ne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus, non ne communio corporis Chriſti eſt? hoc eſt, communicatio corporis et ſanguinis Domini facit nos habere quandam communionem cum Chriſto. Deinde ſignificat nos quoq; uniri inter nos ſpiritu Chriſti, qui unà hanc Cœnam communicamus? Cuius communicationis ſymbolum unus panis exiſtit, ut Paulus teſtatur, cùm ait: Quoniam unus panis, unum corpus ſumus multi. Quemadmodum enim panis, ex multis compactus eſt granis: ita qui unà communicant, in unum corpus, cuius caput eſt Chriſtus, ſpiritualiter coaleſcunt: atq; ideo Paulus hanc Chriſti cœnam uocat communionem. Hinc quidam ex ſanctis Patribus ait: Cœna dicitur communio. 1. Quia communicamus per ipſam Chriſto. 2. Quia participamus eius carnem & diuinitatem. 3. Quia communicamus & unimur inuicem per ipſam.

Deinde ſignificat hæc Cœna nos ſpiritualiter ali & ſuſtentari corpore & ſanguine Chriſti. Vt enim panis & uinum corpora humana nutriunt, augent, conſeruant, exhilarant: ita corpus Chriſti & ſanguis alit, auget, conſeruat & exhilarat animas noſtras ad uitam æternam, modò uera fides in nobis ſentiatur.

Quæ eſt ſignificatio huius Cœnæ reſpectu futuri temporis? Hæc ſacra Cœna ſignificat, quòd uirtute corporis Chriſti reſuſcitati ex mortuis, noſtra quoq; corpora olim reſurgent, ut fiant conformia

glorioſo

glorioſo corpori Chriſti. Vnde Paulus:Si Chriſtus reſurrexit,& nos reſurgemus, ut fruamur perpetua præſentia Chriſti corporis in omni æternitate. Vnde quidam ſancti Patres hanc Cœnam uocarunt uiaticum,quia admonebant ante mortem ſumentes hanc Cœnam, quod Chriſtus eſſet in ipſis uia ex his ærumnis ad æternam beatitudinem.

Quæ eſt ſignificatio Cœnæ Domini reſpectu æternitatis? Eſt perpetuum fauoris Dei erga homines teſtimonium, nullo tempore mutationi obnoxium,ac propterea uocat ipſe Dominus hanc ſuam Cœnam nouum teſtamentum,ut quod nulli uetuſtati unquam obnoxium fiat. Verùm ut hoc intelligatur clarius, dicam breuißimè ,quæ in omni teſtamento concurrant: & quomodo illa quæ in omni teſtamento concurrunt,etiam hic adſint: adhæc quid ſit nouum teſtamentum.

In omni teſtamento ſunt quinq;. Teſtator qui facit teſtamentum. 2. Bona quæ teſtator legat. 3. Scripti hæredes 4.Mors teſtatoris. 5. Conditiones ſeruandæ à ſcriptis hæredibus. In hoc nouo teſtamento teſtator eſt Chriſtus: hæreditas uitæ æternæ poſſeßio: Hæredes ſunt filij Dei, id eſt,omnes qui credunt in Chriſtum: Mors teſtatoris Chriſti interceßit.Nam mortuus eſt & ſepultus, et reſurrexit tertia die:Conditiones ſeruandæ à ſcriptis hæredibus ſunt,ut in Chriſtum credant,eiq; obtemperent,ac uitæ innocentiam tueantur uſq; ad finem, & ſi lapſi fuerint in peccatum, ſeriam ante mor-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tem agant pœnitentiam. Hinc iam quid ſit nouum teſtamentum concludamus hoc modo: Nouum teſtamentum eſt fœdus æternum, ſancitum morte teſtatoris Ieſu *Chriſti, de gratia* Dei, *remißione peccatorum & donatione uitæ æternæ, promiſſa omnibus gentibus & populis in Chriſtum crucifixum credentibus.*

DE SECVNDO.

Cùm Paulus dicit: Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de Calice bibat: nam qui ederit indignè, aut qui biberit indignè, iudicium ſibi edit & bibit. *Hæc uerba Pauli quatuor confirmant. 1. Quòd uſus Cœnæ in Eccleſia debeat eſſe. 2. Quòd ſit neceſſaria ante uſum huius Cœnæ probatio. 3. Quòd indignè uſurpans hanc Cœnam grauißimè peccet. 4. Quòd hæc Cœna tantùm porrigenda ſit ijs, qui ſe probare poſſunt.* De *ſecundo tantùm dicam, uidelicet quomodo unuſquiſq; ſe probare debeat, qui hac Cœna utiliter uti cupit.*

Quomodo ergo debet ſe probare, qui hac Cœna uult uti? Hoc *Paulus docet 2. Cor. 13. his uerbis:* Vos *ipſos probate, num ſitis in fide: uos ipſos probate. An non cognoſcitis uoſmetipſos, quòd Chriſtus ſit in uobis?* Ex *quibus uerbis intelligitur, quòd iſta probatio in hoc ſita eſt, ut uera ſentiatur fides & Chriſti præſentia in nobis, hoc eſt, ut planioribus uerbis dicam: is probatus eſt, & dignè accedit ad ſacram Chriſti Cœnam, qui reuerenter in timore*

Dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Dei, in uera pœnitentia, in uera fiducia, & cum pio propoſito ad hanc Cœnam accedit: & contra, qui ſine reuerentia, ſine timore Dei, ſine uera pœniten tia, ſine uera fiducia, & cum propoſito peccandi accedit, is indignè accedit, non dijudicans corpus et ſanguinem Domini, et ſibi iudicium manducat: quare omnis qui accedit hanc Cœnam, et habet animum manendi in ſuis peccatis, is blaſphemus eſt, & cum Iuda Sacramentum ſumit.

Vt autem rudes homines, non temerè præſumant hanc Cœnam adire, utilis eſt inſtituta diſciplina confeßionis, & abſolutionis in Eccleſijs noſtris. Nam hæc diſciplina multum iuuat ad hoc, ut quis ſe legitimè probare poßit.

Verùm ut de confeßione & abſolutione rectè iudicare poßimus: Primùm ſciendum eſt, quòd ut duplex eſt confeßio: Ita & duplex abſolutio. Vna confeßio eſt coram DEO tantùm, cùm uidelicet quis ſuum peccatum coram Deo confitetur, agnoſcit ſe peccatorem, & petit ueniam propter Chriſtum: ſine tali confeßione nullus adultus ſaluatur. Sic confeſſus eſt Dauid cùm inquit: Miſerere mei Deus, quia peccaui tibi: ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Sic & Daniel confeſſus eſt, quando ait: Peccauimus, & iniquè egimus cum Patribus noſtris. Sic Publicanus, quando non audebat eleuare faciem in cœlum: ſed percußit pectus ſuum dicens: Deus propicius eſto mihi peccatori. Huic confeſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

confeſsioni reſpondet abſolutio, quæ fit per ſolum Deum, & hæc fit quando homo credit promiſsioni gratuitæ. Quicunq; enim credit, eſt à peccato iuſtificatus, id eſt, abſolutus à peccato. Nam cùm peccatum ſit defectus à lege et uoluntate Dei, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, erit profectò abſolutio, liberatio hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem. Sic abſolutus eſt Manaſſe, Dauid, latro in cruce, Magdalena. Ita nos quotidiè abſoluimur, quando dicimus ex uero corde: Credo remiſsionem peccatorum, et cùm precamur ex fide, remitte nobis debita noſtra. Hoc dictum ſit de primo genere confeſsionis & eiuſdem abſolutione.

Alia confeſsio eſt diſciplinæ, cùm homo conſilij, doctrinæ, & confirmandæ fidei ſuæ cauſa accedit miniſtrum Eccleſiæ, agnoſcit ſe peccatorem, petit conſolationem, cupit erudiri uerbo Dei, quò ipſius conſcientia tranquilla reddi poſsit. Hic miniſter uerbi debet eum, qui ſic confitetur, erudire: & ſi nouit ipſum, debet uicia, quæ in eo animaduertit, ipſi indicare: debet oſtendere ei magnitudinem iræ Dei aduerſus impœnitentes: & rurſus ſi confitens dolet ob ſuum peccatum, & promittit emendationem, debet eum conſolari promiſsionibus Euangelij: & ſi dicat ſe promiſsionibus credere, debet ei miniſter Chriſti nomine teſtari, quòd habeat Deum propicium, et annunciare illi remiſsionem peccatorum in nomine Patris, et Filij, et Spiritus ſancti,

cti, cum ſeria admonitione de peccato in poſterum uitando, ne poſteriora eius hominis fiant peiora prioribus. Atq; hæc ſint dicta de ſecunda, confeßione publica, & abſolutione quæ ei reſpondet. De confeßione publica, & abſolutione publica alio tempore dicendum eſt. Item de confeßione quæ fit fratribus quos offendimus.

DE TERTIO.

Iam reſtat, ut quis ſit uerus uſus, & quæ ſit huius ſacra Cœnæ legitima meditatio, dicamus. Cùm ergo hæc ſacra Chriſti Cœna, ſit Sacramentum noſtræ, per uictimam Chriſti, redemtionis, hæc ordinè ſunt meditanda & ſeriò æſtimanda in huius ſacræ Cœnæ perceptione.

PRIMO in mentem communicantibus uenire debet cauſſa mortis Chriſti, nempe peccatum generis humani Rom. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra. Eſa. 53. Percußit eum propter iniquitates noſtras.

SECVNDO cogitandus eſt finis uictimæ Chriſti, qui eſt, ut nos redimeret à iure peccati & mortis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. 1. Iohan. 1. Sanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni iniquitate. Ioh. 1. Agnus Dei tollit peccata mundi.

TERTIO, ex præſtantia huius uictimæ cogitandum eſt, quantam neceſſe eſt fuiſſe iram Dei aduerſus peccatum: quæ non potuit hoſtijs expiari, niſi hoſtia filij Dei unigeniti.

Quarto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

QVARTO cogitanda eſt maxima miſericordia Dei, qui uoluit nos miſeros peccatores in gratiam recipere propter Filij ſatisfactionem.

QVINTO cogitandus eſt ingens amor filij Dei, qui natura humana aſſumta uoluit fieri uictima pro nobis, & in ſe deriuare iram Dei, & iuſticiæ Dei crucis ſupplicio ſatisfacere. Hæc omnia uult nos cogitare filius Dei, cùm iubet ut hæc Cœna fiat in ſui recordationem.

Cùm hæc ita meditamur, ex contemplatione iræ Dei naſcitur contritio, ex cogitatione miſericordiæ & piacularis uictimæ, fides: ex quibus gratiarum actio, confeßio, patientia & aliæ uirtutes, de quibus hæc Cœna nos admonet.

Breuiter, ut ipſe filius Dei nobiſcum fœdus facit, quòd nos clementer recipiat: Ita nos uicißim cum ipſo fœdus facimus, quòd ei credamus, & beneficia eius grati accipiamus: quod ut ueré faciamus, donet nobis huius Cœnæ inſtitutor Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto, honor & gloria in ſecula, Amen.

PASSIO DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, IVXTA ORdinem hiſtoriæ concinnata, ex collatione quatuor Euangeliſtarum.

ET cùm Hymnum cecíniſſent, egreſſus Ieſus ibat, ut ſolitus erat, trans torrentem Cedron

Cedron, in montem Oliuarum. Secuti ſunt autem illum & diſcipuli. Tunc dicit illis, Omnes uos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem ſurrexero, pręcedam uos in Galilæam. Reſpondens autem Petrus ait illi, Et ſi omnes ſcandalum paſſi fuerint in te, ego tamen nunquam ſcandalum patiar. Ait illi Ieſus, Amen dico tibi, quòd hodie in nocte hac, priuſquam gallus bis cecinerit, ter abnegabis me. At ille uehementius dicebat, Imo ſi me oportuerit commori tibi, non te abnegabo. Similiter autem & omnes diſcipuli dicebant.

Tunc venit Ieſus cum illis in uillam, quæ dicitur Gethſemani, vbi erat hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. Nouerat autē & Iudas proditor eius locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Tunc Ieſus ait illis, Sedete hîc donec uadam & orem illic. Et aſſumto ſecum Petro & Iacobo & Iohanne duobus filijs Zebedæi, cœpit expaueſcere, dolere & grauiter angi. Et dicit illis, Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. Manete hîc & uigilate mecum, orantes ne intretis in tentationem. Et progreſſus puſillum ab eis ferme ad iactum lapidis, poſitiſq; genibus, procidit in faciem ſuam

pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

proſtratus in terram, & orauit, ut ſi poſſibile eſt tranſiret à ſe hora, dicens: Abba, Pater mi, omnia poſſibilia ſunt tibi, ſi poſſibile eſſet, tranſeat à me calix iſte, ueruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. Et uenit ad diſcipulos, & reperit eos dormientes, & dicit Petro: Simon dormis? Adeo non potuiſtis una hora uigilare mecum? Vigilate & orare, ut ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promtus eſt, ſed caro infirma. Rurſus altera uice abijt & orauit, dicens: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire à me, niſi bibam illum, fiat uoluntas tua. Et reuerſus inuenit illos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, neq; ſciebant, quid reſponderent. Et relictis illis, iterum abijt, & orauit tertio eundem ſermonem, dicens, Pater, ſi uis, transfer Calicem hunc à me, ueruntamen non mea uoluntas, ſed tua fiat.

Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et correptus labore, prolixius orabat. Et erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentes in terram. Et cum ſurrexiſſet à deprecatione, ueniſſetq; ad diſcipulos ſuos, reperit eos dormientes præ mœſtitudine. Et ait illis: Dormite poſthac & requieſcite, quid dormitis? Sufficit. Ecce appropinquauit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce ap-

propin-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

propinquauit qui me tradit, orate autem ne intretis in tentationem.

Et continuò adhuc eo loquente, ecce Iudas unus è duodecim, accepta cohorte & miniſtris à Pontificibus ac Phariſæis & ſenioribus & ſcribis, antecedens turbam multam, uenit illuc cum laternis ac facibus, cum gladijs & fuſtibus. Dederat autem hic proditor commune ſignum illis dicens: Quemcunqꝫ oſculatus fuero, is eſt, comprehendite illum, & abducite cautè. Ieſus itaqꝫ ſciens omnia, quæ uentura erant ſuper ſe, proceſſit ac dixit eis: Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus, Ego ſum. Stabat autem & Iudas, qui prodebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum, abierunt retrorſum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit, eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Ieſum Nazarenum. Reſpondit Ieſus, Dixi uobis, quod ego ſim. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire, ut impleretur ſermo quem dixerat: Et ijs quos dediſti mihi non perdidi quenquam. Et appropinquauit Ieſu Iudas, ut oſcularetur eum, confeſtimqꝫ accedens dixit: Rabbi aue, ac deoſculatus eſt eum. Dixitqꝫ illi Ieſus: Amice ad quid ades? Iuda oſculo filium hominis prodis? Tunc acceſſerunt & manus ſuas iniecerũt in Ieſum, & comprehenderũt eum. Videntes aũt ij qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

circa ipſum erant, quod futurũ erat, dixerunt ei: Domine percutiemus ne gladio? Simon ergo Petrus, cũ haberet gladiũ, eduxit eum & percuſſit ſummi ſacerdotis ſeruũ, & abſcidit auriculam eius dextram. Erat aũt nomen ſeruo Malchus. Reſpondens aũt Ieſus ait, Sinite huc uſq;. Et ait Petro. Immitte gladium tuum iu uaginam. Omnes.n.qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas, ꝙ non poſſim nunc rogare Patrem meum, & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones angelorũ? an non bibam calicem, quem dedit mihi Pater? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ, quia ſic oportet fieri. Et cũ tetigiſſet auriculam ſerui, ſanauit eum. In illa aũt hora dixit Ieſus ad eos, qui uenerant ad ſe principes ſacerdotum & magiſtratus templi & ſeniores. Tanquam ad latronem exiſtis cũ gladiis & fuſtib. ad cõprehendendum me, quotidie apud uos ſedebam docens in templo, & non extendiſtis in me manus. Sed hæc eſt hora illa ueſtra & poteſtas tenebrarum, ut impleantur ſcripturæ. Hoc aũt totum factum eſt, ut complerentur ſcripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. Et unus quiſpiam adoleſcentulus ſequebatur illum amictus ſindone ſuper nudum, & comprehendunt illum adoleſcentuli. Ille uerò relicta ſindone, nudus effugit ab illis.

Cohors

Cohors igitur & tribunus ac miniſtri Iudæorum comprehenſum Ieſum ligauerunt, & abduxerũt eum ad Annam primùm. Annas erat ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Erat autem Caiphas is, qui conſilium dederat Iudæis, quòd expediret unum hominem mori pro populo. Et duxerunt eum ad Caipham pontificem, id eſt, principem ſacerdotum, ubi omnes ſummi ſacerdotes, ſcribæ & ſeniores conuenerant. Sequebatur autem Ieſum eminus Simon Petrus & alius diſcipulus uſq; ad atrium pontificis: Diſcipulus autem ille erat notus Pontifici, & introiuit cum Ieſu in atrium pontificis. Petrus autem ſtabat ad oſtium foris. Exiuit ergo diſcipulus ille alter, qui erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ & introduxit Petrum. Stabant autem ſerui & miniſtri, qui prunas con geſſerant inferius in medio aulæ, quia frigus erat, & calefaciebant ſe. Erat autem cum eis & Petrus ſtans & calefaciens ſe, ut uideret finem. Ancilla ergo ſummi ſacerdotis, quæ erat oſtiaria, ad lumen Petrum ſe calefacientem intuita, defixis in illum oculis dixit: Et tu cum Ieſu eras, Num & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? At ille abnegauit coram omnibus dicens: Mulier non ſum, Non noui illum, neq; ſcio quid dicas.

Pontifex ergo interrogauit Ieſum de di-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſcipulis ſuis & de doctrina ipſius. Reſpondit ei Ieſus: Ego palam locutus ſum mundo. Ego ſemper docui in ſynagoga & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos, qui audierunt, quid locutus ſim ipſis. Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cùm dixiſſet, unus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu, dicens: Siccine reſpondes pontifici? Reſpondit ei Ieſus: Si mala locutus ſum, teſtare de malo, ſin bene, cur me cædis? Miſerat eum Annas uinctum ad Caipham pontificem.

Stabat autem Simon Petrus in ueſtibulo, & calefaciebat ſe. Et puſillum poſt primam negationem, cùm exiret ad ueſtibulum, gallus cecinit, & uidit eum altera ancilla, & rurſum cœpit dicere ĳs, qui aſtabant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Dicunt ergo ei, Num & tu ex diſcipulis eius es? Et alius dixit Et tu de illis es. Et iterum negauit cum iureiurando, dicens: Homo, non ſum, ſed neq; noui hominem. Et poſt puſillum, interuallo interiecto ferè unius horæ, alius quidam affirmabat cum ĳs qui aſtabant, dicens: Verè & tu ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua te manifeſtum fecit. Dicit ei unus ex ſeruis Pontificis, cognatus eius cuius abſciderat Petrus auriculam. Non ne ego te uidi in

di in horto eum illo ? Tunc cœpit execrari ac peierare, non noui hominem iſtum de quo dicis. Et continuò adhuc illo loquente gallus iterum cecinit. Et conuerſus Dominus intuitus eſt Petrum. Et recordatus eſt Petrus uerbi Domini Ieſu, qui dixerat ei, Priuſquam gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egreſſus foras fleuit amarè.

Principes autem ſacerdotum & ſeniores & totum concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, ut morti eum traderent, & non inueniebant, etiam cùm multi falſi teſtes acceſſiſſent, non enim erant ſatis idonea teſtimonia. Nouiſſimè autem uenerunt duo falſi teſtes, & teſtimonium falſum ferebant aduerſus illum, dicentes: Nos audiuimus eum dicentem: Ego poſſum diruere & diruam templum hoc Dei, quod eſt manibus factum, & tribus diebus aliud ſine manibus factum extruam. Et ne ſic quidem ſatis idonea erant teſtimonia illorum. Et ſurgens ſummus ſacerdos in medium, interrogabat Ieſum, dicens: Nihil reſpondes ? Cur iſti aduerſum te dicunt teſtimonia ? Ieſus autem tacebat, neque quicquam reſpondebat. Rurſus princeps ſacerdotum interrogauit & dicit illi: Tu es Chriſtus filius, benedicti ? Adiuro te per Deum uiuum, ut dicas nobis, an tu ſis Chriſtus filius Dei. Dicit illi Ieſus:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Tu dixiſti, ego ſum. Veruntamen dico uobis: amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis Dei, & uenientem in nubibus cœli. Tunc princeps ſacerdotum abſcidit ueſtimenta ſua dicens: Blaſphemauit, quid inſuper egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam eius, quid uobis uidetur? Illi uerò omnes condemnauerunt eum, dicentes: Reus eſt mortis. Tunc uiri qui tenebant Ieſum illudentes ei, expuerunt in faciem eius, & colaphis eum cæciderunt. Alij uerò cùm obtexiſſent faciem illius, palmas in faciem eius dederunt, maximè ſerui, dicentes: Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt ille qui te percuſſit? Et alia multa conuiciantes dicebant in eum.

Manè aũt facto conuenerũt omnes principes ſacerdotum & ſcribæ, ſenioresq́ populi ac totum concilium, & inierunt conſilium aduerſus Ieſum, ut eum morti traderent. Et duxerunt eum in concilium ſuum, dicentes: Num tu es ille Chriſtus? Dic nobis. Et ait illis: Si uobis dixero, non creditis: quòd ſi etiam interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc tempore erit filius hominis ſedens à dextris uirtutis Dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis me eſſe. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

audiuimus ex ore eius. Et ſurgens uniuerſa multitudo eorum uinctum abduxit Ieſum à Caipha in prætorium, tradiditq; Pontio Pilato præſidi. Erat autem adhuc manè.

Tunc uidens Iudas qui eum tradiderat, ꝙ damnatus eſſet, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui tradens ſanguinem innoxium. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu uidebis. Et proiectis argenteis in templo receſſit, & abiens laqueo ſe ſuſpendit: Suſpenſus autem crepuit medius, et effuſa ſunt omnia uiſcera eius. Principes autem ſacerdotũ acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia precium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis argenteis mercede iniquitatis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum. Et innotuit omnibus habitantibus Hieroſolymæ, ita ut appellaretur ager ille, lingua illis uernacula Akeldama, hoc eſt, ager ſanguinis, uſq; in hodiernum diem. Tunc impletũ eſt, quod dictũ eſt per Ieremiam Prophetam dicentem: Et acceperũt triginta argenteos precium æſtimati, quem æſtimatum emerunt à filijs Iſraël, & dederunt æs in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus. Iudæi aũt non introiuerunt in prætorium, ne contaminarentur, ſed ut ederent paſcha. Exiuit ergo Pi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

latus ad eos foras, & dixit: Quam accuſatio-
nem affertis aduerſus hominem hunc? Re-
ſponderunt & dixerunt ei, Si non eſſet hic
nocens, haud quaquam tibi tradidiſſemus e-
um. Dicit ergo eis Pilatus, accipite eum uos,
& ſecundum legem ueſtram iudicate eum.
Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet in-
terficere quenquam. Vt ſermo Ieſu implere-
tur quem dixit, ſignificans qua morte eſſet
moriturus.

Cœperunt autem illum grauiter accuſare
ſummi ſacerdotes & ſeniores de multis, di-
centes: Hunc deprehendimus euertentem
gentem, ac uerantem tributa dare Cæſari, &
dicentem ſe Chriſtum regem eſſe. Introiuit er-
go iterum in prætorium Pilatus, & uocans
Ieſum interrogauit eum, dicens: Tu es ille
rex Iudæorum? Reſpondit Ieſus ſtans ante e-
um: A temetipſo hoc tu dicis, an alij dixe-
runt tibi de me? Reſpondit Pilatus, Num ego
Iudæus ſum? Gens tua & pontifices tradide-
runt te mihi, quid feciſti? Reſpondit Ieſus.
Regnum meum non eſt ex hoc mundo. Si
ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri
mei utiq; decertarent, ne traderer Iudęis. Nũc
autem regnum meum non eſt hinc. Dixit ita-
que ei Pilatus. Ergo rex es tu? Roſpondit Ie-
ſus. Tu dicis, Ego ſum rex. Ego in hoc natus
ſum, & ad hoc ueni in mundum, ut teſtimo-
nium

nium feram ueritati. Omnis qui ex ueritate eſt, audit uocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid eſt ueritas? Et cùm hoc dixiſſet iterum prodijt ad Iudæos, & dicit eis: Ego nihil inuenio noxæ in hoc nomine. Et cùm accuſaretur à principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit. Pilatus autem ruſus interrogauit illum dicens: Non reſpondes quicquam? Ecce quàm multa dicunt aduerſum te teſtimonia, non audis, Et non reſpondit ei ad ullum uerbum, ita ut miraretur pręſes uehementer. At illi inualeſcebant, Commouit populum docens per uniuerſam Iudæam, exorſus à Galilæa usq; ad hunc locum. Pilatus autem audita mentione Galilææ, interrogauit, num homo Galilæus eſſet. Et ut cognouit, quòd ad Herodis ditionem pertineret, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat per id tempus.

Herodes autem uiſo Ieſu gauiſus eſt ualde. Tenebatur enim multo iam tempore cupiditate uidendi illum, eò quòd audiret multa de eo, & ſperabat ſe ſignum aliquod uiſurum ab eo. Interrogabat autem eum multis ſermonibus. At ipſe nihil ei reſpondebat. Stabant autem principes ſacerdotum et ſcribæ acriter accuſantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus ſuis. Cumq; illuſiſſet, indutum ueſte alba, remiſit ad Pila-

tum. Et facti ſunt amici inter ſe Pilatus & Herodes in eodem die. nam antea ſimultates inter eos interceſſerant.

Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotum ac magiſtratibus & plebe dixit ad illos, Obtuliſtis mihi hunc hominem quaſi auertentem populum, & ecce ego coram uobis interrogans, nullum crimen inuenio in homine iſto, ex his de quibus accuſatis eum, ſed ne Herodes quidem. Nam remiſi uos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum eſt ei. Emendatum ergo illum dimittam.

In feſto autem neceſſe habebat & conſueuerat præſes turbæ dimittere unum uinctum quemcunq; poſtulaſſent. Habebat autem tunc uinctum inſignem, uidelicet latronem, qui dicebatur Barrabas, qui cum ſeditionis autoribus coniectus fuerat in carcerem, qui per ſeditionem quandam in ciuitate factam homicidium patrauerant. Et cùm acclamaſſet turba, cœpit flagitare, ut faceret quemadmodum ſemper fecerat ipſis. Itaque congregatis illis reſpondit Pilatus, conſuetudo eſt uobis, ut unum dimittam uobis in Paſcha. Vtrum ergo uultis dimittam uobis, Barrabam, an Ieſum regem illum Iudæorum, qui dicitur CHRISTVS? Sciebat enim quòd propter inuidiam tradidiſſent illum ſummi ſacerdotes. Sedente autem illo pro tribunali,

miſit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

miſit ad eum uxor eius dicens : Nihil tibi cum iuſto illo , multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum. Principes autem ſacerdotum & ſeniores concitauerunt turbas, perſuadentes ut ſibi potius dimitti peterent Barrabam, Ieſum uerò perderent. Reſpondens autem præſes ait illis : Vtrum uultis uobis è duobus dimittam ? Et exclamauit ſimul uniuerſa turba dicens : Tolle hunc,& dimitte nobis Barrabam. Iterum autem Pilatus locutus eſt ad eos, uolens dimittere Ieſum, & ait : Quid igitur uultis faciam Ieſu, quem dicitis regem Iudæorum ? At illi rurſum clamauerunt omnes : Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit ? Nullum crimen capitale comperio in eo. Caſtigatum ergo dimittam illum. At illi magis clamabant, dicentes : Crucifigatur. Et inſtabant uocibus magis poſtulantes ut crucifigeretur. Et inualeſcebant uoces eorum, ac ſummorum ſacerdotum.

Tunc ergo apprehendit Pilatus IESVM & flagellauit. Milites autem præſidis abduxerunt eum intro in atrium,quod eſt prætorium , & conuocant ad eum totam cohortem , exutumq; induunt purpura ſiue chlamyde coccinea,& plectentes coronam de ſpinis imponunt capiti eius, dantq; arundi-

nem

nem in dextram eius, & genu flexo ante eum, illudentes ei cœperunt ſalutare, dicentes: Aue rex Iudæorum: Et dabent ei alapas. Et cùm expuiſſent in eum, acceperunt arundinem & percutiebant caput eius, & poſitis genibus adorabant illum.

Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco eum uobis foras, ut cognoſcatis, quod nullam cauſam in eo inuenio. Exiuit ergo Ieſus foras, geſtans ſpineam coronam & purpureum pallium. Et dicit eis: Ecce homo. Cùm ergo uidiſſent eum pontifices & miniſtri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, accipite eum uos & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo cauſam. Reſponderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Cùm ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit. Et ingreſſus eſt iterum in prætorium & dicit ad Ieſum, Vnde es tu? Ieſus autem reſponſum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Neſcis quòd poteſtatem habeam crucifigendi te, & poteſtatē habeam abſoluendi te. Reſpondit Ieſus, Non haberes poteſtatem aduerſus me ullam, niſi tibi datū eſſet è ſupernis, propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Ex eo quærebat Pilatus abſoluère eum. Iudæi autem clamabant,

bant, dicentes : Si hunc abſolueris, non es amicus Cæſaris. Quiſquis ſe regem facit, contradicit Cæſari.

Pilatus autem cùm audiuiſſet hunc ſermonem, produxit foras Ieſum, ſeditq́ pro tribunali in loco, qui dicitur lithoſtrotos. Hebraicè autem Gabbata. Erat autem paraſceue paſchæ hora ferme ſexta, Et dicit Iudæis, Ecce rex ueſter. Illi autem clamabant Tolle, Tolle, crucifige eum. Dicit ergo Pilatus, Regem ueſtrum crucifigam? Reſponderunt Pontifices, Non habemus regem niſi Cæſarem. Tunc ergo Pilatus uidens, quòd nihil proficeret ſed magis tumultus fieret, uolens turbæ facere ſatis, adiudicauit ut fieret quod illi poſtulabant. Et accepta aqua abluit manus coram populo: Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti, uos uidebitis, Et reſpondens uniuerſus populus dixit, Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

Dimiſit autem illis Barrabam, qui propter ſeditionem & homicidium coniectus fuerat in carcerem, quem popoſcerent, Ieſum autem flagellatum & illuſum tradidit arbitrio illorum ut crucifigeretur.

Accipientes autem Ieſum milites, exuerunt eum purpura, & induerunt eum ueſtibus proprijs, & abduxerunt eum baiulantem ſuam crucem, ut crucifigeretur. Exeuntes autem

tem inuenerunt quendam prætereuntem hominem Cyrenæum, nomine Simonem, uenientem ex agro, patrem Alexandri & Rufi. Hunc apprehendentes coëgerunt, ut tolleret crucem eius. Et impoſuerunt illi crucem, ut portaret poſt Ieſum. Sequebatur autem illum multa turba populi ac mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuerſus autem ad illas Ieſus dixit: Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper uobis ipſis flete & ſuper filijs ueſtris. Quoniam ecce uenient dies in quibus dicent: Beati ſteriles & uentres qui non genuerunt, & ubera quæ nō lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus, operite nos, quia ſi in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo cum eo facinoroſi, ut interficerentur.

Et ducunt eum in locum qui dicitur hebraicè Golgata, quod eſt, ſi interpreteris, caluariæ locus. Et ibi dederunt ei acetum ſiue myrrhatum uinum cum felle mixtum bibere. Et cùm guſtaſſet, noluit bibere.

Et crucifixerunt eum in Golgata, & cum eo duos latrones, unum à dextris & alterum à ſiniſtris eius, medium autem Ieſum. Et impleta eſt ſcriptura, quæ dicit: Et cum iniquis deputatus eſt. Erat autem hora tertia dum crucifixerunt eum.

Ieſus autem dicebat: Pater, remitte illis, neſciunt enim quid faciant.

Scripſit autem & titulum Pilatus, id eſt, inſcriptionem cauſæ illius, & poſuerunt ſuper crucem ad caput Ieſu. Erat aũt ſcriptum, *IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM*, Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, ubi crucifixus eſt Ieſus: Et erat ſcriptum literis Hebraicis, Græcis & latinis. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum, Noli ſcribere, Rex Iudæorum, ſed quòd ille dixerit: Rex ſum Iudæorum. Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi, ſcripſi.

Milites ergo cùm crucifixiſſent Ieſum, acceperunt ueſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes unicuiq; militi partem & tunicam. Erat autem hæc tunica inconſutilis, à ſummo contexta per totum. Dixerunt ergo inter ſe, Ne ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit, ut ſcriptura impleretur, quæ ſcripta eſt per Prophetam, dicens: Partiti ſunt ibi ueſtimenta, & ſuper ueſtem meam miſerunt ſortem. Sedentes autem ſeruabant eum ibi. Et milites quidem hæc fecerunt. Et populus ſtabat ſpectans.

Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius & ſoror matris eius Maria uxor Cleophæ & Maria Magdalena. Cùm uidiſſet ergo

Ieſus

Ieſus matrem ac diſcipulum aſtantem, quem diligebat, dicit matri ſuæ, Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua.

Qui autem præteribant, conuicia iaciebant in eum mouentes capita ſua, & dicentes: Væ qui demoliris templum & in tribus diebus extruis. Serua temetipſum, Si filius Dei es, deſcende de cruce. Similiter & ſummi ſacerdotes illudentes inter ſeſe cum ſcribis & ſenioribus & populo dicebant, Alios ſeruauit, ſeipſum ſeruare non poteſt. Si hic eſt ille Chriſtus, rex Iſraël, ille Dei electus, ſeruet ſeipſum, deſcendatq́ꝫ nunc de cruce, ut uidea mus & credamus ei. Confidit in Deo, liberet eum nunc, ſi uult eum. Dixit enim, Filius Dei ſum. Idipſum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo exprobrabant conuiciantes ei. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, atq́ꝫ dicentes, Si tu es rex ille Iudæorum, ſaluum te fac. Vnus autem de his qui pendebant facinoroſorum, conuicia dicebat in eum, dicens: Si tu es Chriſtus teipſum ſerua & nos. Reſpondens autem alter, increpabat eum, dicens: Ne tu quidem times Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem iuſtè, nam digna factis recipimus, hic uerò nihil mali geſſit. Et dicebat ad Ieſum, Domine memento mei,

cùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cum ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo.

Ab hora uerò ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper uniuerſam terram uſque ad horam nonam, & obſcuratus eſt Sol. Et circa horam nonam clamauit Ieſus uoce magna, dicens, Eli, eli, lamma azabthani? quod eſt, ſi quis interpretetur, Deus meus, Deus meus, cur deſeruiſti me? Quidam autem illic ſtantium, cum audiſſent, dicebant: Ecce Heliam uocat iſte. Sciens aũt Ieſus, quòd omnia iam conſummata eſſent, ut conſummaretur ſcriptura, dicit, Sitio. Vas igitur erat poſitum aceto plenum, & continuò accurrens unus ex eis, cùm acceptam ſpongiam impleſſet aceto & hyſſopo, impoſuit harundini, obtulitque ori eius, ut biberet, & cum cæteris dicebat, Sinite, uideamus an ueniat Helias ad deponendum eum? Cùm ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit, Conſummatum eſt. Et iterum clamauit uoce magna, dicens: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et cum hæc dixiſſet, inclinato capite tradidit Spiritum.

Et ecce uelum templi ſciſſum eſt medium in duas partes à ſummo uſque ad imũ, & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta, & multa corpora ſanctorum, qui dormierant ſurrexerunt, & egreſſi è monu-

mentis poſt reſurrectionem eius uenerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

Centurió autem qui aſtabat ex aduerſo illi, & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum uidentes quòd ſic emiſſo clamore expiraſſet, uiſoq; terræmotu, & his quæ facta fuerant, timuerunt ualde, & glorificauerunt Deum, dicentes, Verè hic homo iuſtus erat & filius Dei. Et omnes turbæ eorum, quæ ſimul acceſſerant ad ſpectaculum iſtud, & uiderant quæ contingebant, percutientes pectora ſua reuertebantur.

Stabant ibi omnes noti eius procul, & multæ mulieres, quæ ſecutæ erant eum à Galilæa, hæc uidentes. Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi parui & Ioſe mater, & Salome mater filiorum Zebedæi, quæ etiam cum eſſet in Galilæa, ſecutæ fuerant illum, & miniſtrauerant ei, aliæq; complures, quæ ſimul à Galilæa aſcenderant cum eo Ieroſolymam.

Iudæi ergo, quoniam paraſceue erat, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat magnus dies ille Sabbati) rogauerunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus eſt cum eo, Ad Ieſum autem cùm ueniſſent, ut uiderunt eum iam mortuum, non frege-

fregerunt eius crura, ſed unus militum lancea latus eius fodit, & continuò exiuit ſanguis & aqua. Et qui uidit teſtimonium perhibuit, & uerum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit quod uera dicit, ut & uos credatis. Facta ſunt enim hæc ut ſcriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. Et rurſus alia ſcriptura dicit, Videbunt in quem pupugerunt.

Poſt hæc autem cùm ueſpera facta eſſet, quoniam erat paraſceue, quæ præcedit Sabbatum, uenit Ioſeph Arimathienſis, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudæorum, uir diues, Senator, bonus & iuſtus, qui non conſenſerat conſilio & facto eorum. Erat enim & ipſe expectans regnum Dei. Nam & diſcipulus erat Ieſu, ſed occultus propter metum Iudæorum. Hic ſumta audacia ingreſſus eſt ad Pilatum, & petijt ab eo, ut tolleret corpus IESV. Pilatus autem admiratus eſt ſi iam mortuus eſſet. Et accerſito ad ſe Centurione interrogauit illum, an iamdudum mortuus fuiſſet. Et cognita re ex Centurione, donauit corpus IESV ipſi Ioſeph, iubens reddi illum. Et Ioſeph mercatus eſt ſindonem. Venit autem & Nicodemus, qui uenerat primùm ad IESVM nocte, ferens mixturam myrrhæ & aloes, ad libras ferme centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu depoſitũ, & in-

uoluerunt illud in ſindone munda, obuinxeruntq́ linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autem in eo loco, ubi crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentum Ioſeph nouum, quod is exciderat in Petra, in quo nondum quiſpiam poſitus erat. Ibi ergo quia paraſceue erat Iudæorum, & ſabbatum illuceſcebat, quod in propinquo eſſet monumentum, poſuerunt Ieſum. Et aduoluto ſaxo ingenti ad oſtium monumenti abierunt. Erat autem ibi Maria Magdalene & Maria Ioſe, ſedentes contra ſepulcrum, & aliæ mulieres, quæ & ipſæ uenerant cum Ieſu de Galilæa, ſpectantes, ubi & quemadmodum poſitum erat corpus eius.

Reuerſæ uerò parauerunt aromata & unguenta, ac ſabbato quidem quieuerunt ſecundum præceptum.

Poſtero autem die, quæ ſequitur poſt paraſceuen, conuenerunt principes ſacerdotum & Phariſæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati ſumus, quòd impoſtor ille dixit adhuc uiuens: Poſt tres dies reſurgam. Iube ergo muniri ſepulcrum uſque in diem tertium, ne quando ueniant diſcipuli eius & furentur eum, dicantq́ plebi, ſurrexit à mortuis: & erit nouiſſimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus, Habetis cuſtodiam. Ite, munite ſicut ſcitis. Illi autem abeuntes munie-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

munierunt ſepulcrum obſignato lapide, adhibitis cuſtodibus.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM nullum opus ſit magis admirandum, quàm opus redemtionis, quæ eſt Paßio & mors Domini noſtri Ieſu Chriſti, iuxta dictum Petri in prioris primo: Non redemti eſtis caducis rebus auro & argento: ſed precioſo ſanguine agni immaculati & incontaminati, nempe Ieſu Chriſti, decet nos, carißimi fratres & ſorores, ſummo ſtudio incumbere, ut huius mirandi operis hiſtoriam cognoſcamus, præſertim cùm nobis commendetur in articulis fidei noſtræ, ubi profitemur nos credere in filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus & mortuus &c. idq; in eum finem, ut ex noticia hiſtoriæ, in nobis fides per Spiritum ſanctum excitetur, unde fiat, ut huius mirandi operis fructus ad nos pertingat.

Cæterùm quò diſtinctius & clarius de hoc admirando opere dicere poßimus, diuidam totam doctrinam de paßione Domini in tres locos ſeu articulos, qui ſunt.

I. *Quotupliciter Dominus eſt paſſus.*
II. *Paßionis Domini æſtimatio & fructus.*
III. *Pia et ſalutaris meditatio Paßionis Domini.*

DE PRIMO.

Quia nos peccauimus anima & corpore, & debuit fieri ſatisfactio pro utroq;, Dominus noſter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Ieſus Chriſtus paſſus eſt & anima & corpore: Idcircò dicam de utriusq; paßione, animæ uidelicet & corporis Domini.

Quòd ſit in anima paſſus teſtatur ipſe & uoce & ſigno. Voce, cùm dicit: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem: & in cruce: Deus meus, Deus meus cur deſeruiſti me? Huc pertinet & Prophetia Dauid de Chriſto: Dolores inferni circumdederunt me; id eſt, maximis doloribus afficiebar. Signo teſtatur dolorem apud ſepulcrum Lazari Ioh. 11. & in horto. Apud ſepulcrum, cùm cogitat tyrannidem Diaboli in genus humanum, & generis humani miſeriam. Nam omnes dolores animi, quos perpeſſus eſt Chriſtus. 33. annis uſq; ad mortẽ eius, ſunt pars paßionum, quibus afficiebatur filius Dei.

Horto teſtatur maximam fuiſſe animæ ſuæ triſtitiam, dum præ doloris acerbitate ſudauerit ſanguineas guttas. Naturale quidem eſt, quòd homo lacrimet & ſudet interdum in ingenti dolore, audito ſubitaneo malo: ſed nullus unquam inuentus fuit qui ſudorem ſanguineum præ dolore ſudauerit: nemo enim tantum dolorem ſuſtinere poſſet.

Si quæritis cauſas huius ingentis doloris, ſcitote non unam eſſe, ſed multas: quarum hæ ſunt prĩcipuæ.

PRIMA, cogitatio tyrannidis in humanum genus, & maximæ miſeriæ, qua omnes homines propter defectionem à Deo premebantur.

SECVNDA, cogitatio iræ Dei, quam ipſe

ſuſtinere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſuſtinere debuit, propter peccata noſtra, quæ in ſe recipit. Tametſi enim ipſe fuit immunis ab omni peccato, tamen in ſe recipit reatum peccatorum totius mundi. Vnde Iohannes: Agnus Dei tollit, id eſt, in ſuo corpore geſtat, peccata mundi, ſenſit igitur uerè filius Dei iram Patris: qui ſenſus tantum dolorem in ſanctiſſima anima excitauit, quòd ſanguinem ſudauerit.

TERTIA, cogitatio ſupplicij, quod in ſanctiſſimo ſuo corpore mox ſequenti die ſe perpeſſurum præuidit, & contumelia qua afficeretur.

QVARTA, cogitatio ingratitudinis maximæ partis orbis terrarum. Præuidit enim fore, quòd multi ſapientes, multi potentes, & alij omnino eſſent hoc ſuum ſupplicium pro illis redimendis ſuſceptum aſpernaturi, imò ſe & ſuos perſecuturi: præuidit etiam quòd maxima pars eorum, qui Chriſtianum nomen portant, ſuis ſceleribus effecturi eſſent, ut hoc ſuo beneficio ſe ipſi ingrati priuarent. Hæ quatuor cauſæ acerbiſſimum dolorem in corde Chriſti excitarunt.

Hunc dolorem Domini & nos cogitare debemus, quò ad fidem & pietatem excitemur, ne cum ingrato mundo pereamus.

Hæc ſint breuiter dicta de animæ Chriſti cruciatu: nunc de corporis ſupplicio dicam. Etſi enim corporis ipſius cruciatus incepit in præſepi, quando matri DOMINI nullus erat locus in diuerſorio, & poſtea cùm octaua à natiuitate ſua die,

ſanguinem in circumciſione effudit: Deinde uſq; ad tempus,quo uictima eſt factus in ara crucis pro nobis: Hoc tamen tempore dicam de eo ſupplicio, quod ſuſtinuit primum. Etſi autem iam ex Hiſtoria, quam recitaui,facilè à quouis intelligi poteſt, quàm uarijs modis ſit afflictus in ſanctiſſimo ſuo corpore Dominus: tamen quod latè in Hiſtoria ſparſum eſt,in breuem ſummam contraham & diſtribuam pro ratione locorum, in quibus eſt affectus ſupplicio.Sunt autem hæc loca: hortus,domus Caiphæ,ſacerdotum conciliabulum, domus Herodis,prætorium, golgata,hoc eſt,locus extra urbem ubi ſumebatur ſupplicium de latronibus.

Quid paſſus eſt in horto? Oſculo traditus eſt, manus militum in eum iniectæ ſunt comprehenſus eſt & uinctus tanquam fur & latro abductus eſt, ubi & illum omnes ipſius diſcipuli deſeruerunt.

Quid paſſus eſt in domo Caiphæ?Illuditur falſis teſtimonijs & conuicijs obruitur,& à miniſtro ſacerdotis alapa cæditur.

Quid patitur in concilio ſacerdotum?falſis teſtimonijs grauatur, illuditur, expuitur in faciem eius,colaphis cæditur, obtecta facie percutitur,& iubetur uaticinari, quis illum percuſſerit.

Quid patitur in domo Herodis? Contemtum tyranni & totius aulæ ipſius, & in extremi contemtus teſtimonium, indutum Ieſum ueſte ſplendida miſit Herodes ad Pilatum.

Quid patitur in prætorio?Illic accuſatur producun-

ducuntur aduerſus eum falſi teſtes: petitur ut cru-cifigatur: à militibus Pilati induitur purpura in maiorem contemtum: corona ſpinea imponitur capiti ipſius: datur arundo in dextram eius, & genuflexione illuditur hoc ſcommate, Aue Rex Iudæorum: expuebatur in faciem eius, dabantur illi alapæ, percutiebatur ſanctiſsimum caput eius fuſtibus, et tandem ad petitionem ſacerdotum et totius populi adiudicatur cruci, mortis generi contemtiſsimo.

Quid patitur iam condemnatus? Imponitur humeris ipſius lignum crucis, in quod erat affigendus: crucifigitur inter duos latrones, ut ipſe inter eos maximè facinoroſus iudicetur: crucifixo datur uinum myrrhatum, cum felle mixtum: & tandem in his grauiſsimis cruciatibus moritur. Hinc apparet quàm acerbum ſupplicium ſuſtinuerit filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus.

Sed quarum rerum nos admonebit ſupplicij grauitas? ſanè multarum, & præcipuè quatuor.

PRIMVM. n. magnitudo iræ Dei aduerſus peccatum conſpicitur: peccatum enim noſtrum ita prouocauerat iram Dei, ut non potuerit placari niſi per filium Dei, qui humana natura aſſumta noſtram uicem ſuſtinet, & ſatisfacit iuſticiæ Dei.

SECVNDO hic conſpicitur fœditas peccati. Nam pro delicti qualitate ſupplicia quoq; uariant. Latro rota punitur, fur patibulo, homicida gladio, puer delinquens uirga, uerùm filius Dei

turpiſſimam mortem & execrabilem in lege Dei perpeſſus eſt, qua re ſignificatur, quàm abominabile ſit peccatum in conſpectu Dei.

TERTIO conſpicitur hic, humiliatio filij Dei, qui infra omnes creaturas deiectus fuit: qua humiliatione teſtatur amorem ſuum erga genus humanum, cuius redimendi cauſa tanta ſuſtinuit.

QVARTO conſpicitur horrendum & implacabile odium Iudæorum aduerſus ſibi miſſum ſaluatorem. Tametſi autem nil eſt hìc factum præter conſilium Dei: Nam longe antea paßio Chriſti eſt præfigurata & prædicta à ſanctis Dei Prophetis, ut Petrus dicit in prioris primo: tamen Iudæi hoc non fecerunt, ut Dei conſilio obtemperarent: ſed ut ſuo odio ſatisfacerent. Ea enim eſt mundi natura, quòd eos qui ſcelera acerbius reprehendunt, è medio ſublatos cupiat, quò licentius peccare liceat. Hæc ſint breuiter dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Vidimus qualis fuit Chriſti paßio, nunc quod ſecundo loco promiſi, oſtendam quæ ſit paßionis Chriſti æſtimatio coram Deo, & quis fructus inde proueniat.

Quæ eſt ergo eius æſtimatio coram Deo? Paßio Domini noſtri Ieſu Chriſti eſt ſacrificium propiciatorium, in quo æternus filius Dei homo factus & ſacerdos perpetuus à Deo conſtitutus, obtulit ſe per Spiritum æternum æterno Patri, ut iſta ſua oblatione placaret iram Dei, & ſatisfaceret pro

culpa

culpa & pœna humani generis, ut omnes, qui in illum credunt & crediturі ſunt, per eundem ſanctificentur ad uitam æternam, iuxta illud Ioan. 17. pro illis ſanctifico meipſum. Hinc patet quæ ſit æſtimatio paßionis Domini, & quis fructus inde ad nos homines proueniat, modò in Chriſtum uiua fiducia recumbamus. Chriſtus Mediator inter nos et Deum conſtitutus, ſacrificio ſuo, id eſt, morte & paßione placat iram Dei, ipſe Sacerdos ſeipſum offert Deo, idq́; ut nos à reátu damnationis liberet. Videmus proinde quinq; eſſe in hoc ſacrificio. 1. Sacerdos eſt ipſe Chriſtus. 2. Victima, ſeu res quæ offerur eſt ipſe Sacerdos. 3. Deus eſt cui hoc ſacrificium offertur. 4. Mundus eſt pro quo fit hæc oblatio. 5. Pactum & fœdus eſt, quòd hæc oblatio fidelibus tantum cedat in ſalutem.

Sed qui fieri poteſt, ut unius Chriſti mors ſit ſatisfactoria pro totius mundi peccatis? Ecce agnus Dei, inquit Iohannes, qui tollit peccata mundi: nam ex indiuidua & ineffabili unione diuinæ & humanæ naturæ in una perſona eſt dignitas, æſtimatio & meritum infinitum omnium operum & paßionum Chriſti. Cùm ergo dicitur, filius hominis redemit nos per meritum paßionis ſuæ, opus infiniti precij & ualoris nominatur, quia is filius hominis qui eſt paſſus, etiam eſt Deus. Item mors hominis eſt ſatisfactio, quia eſt mors hominis qui eſt Deus. Obedientia filij hominis eſt noſtra iuſticia, quia eſt obedientia hominis, qui eſt Deus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Ita filius hominis remittit peccata, quia eſt Deus, Caro Chriſti eſt cibus uitæ, quia eſt caro hominis, qui eſt Deus. Tametſi autem diuina natura in Chriſto non eſt paſſa, ſed humana tantùm, ut Petrus ait: Chriſtus eſt paſſus carne, tamen paßio eſt perſonæ: adeò ut quicquid contumeliæ factum eſt humanitati Chriſti, id totum in contumeliam perſonæ ceſſerit, iuxta illud: Dominum gloriæ crucifixerunt: unde Eccleſia confitetur filium Dei paſſum eſſe, quia in humana natura aſſumta eſt paſſus.

Quæ ſit æſtimatio paßionis Domini coram Deo dictum eſt, & quis ſit eius fructus in genere, nunc autem quò fructus paßionis Domini conſpiciatur melius, eum in partes diſtribuam: ſunt igitur hi fructus.

PRIMVS, Deo præſtita eſt obedientia. Philip. 2. Humiliauit ſeipſum, factus obediens uſq; ad mortem crucis.

SECVNDVS, Diabolus eſt uictus. In hoc (inquit Iohannes) apparuit Chriſtus, ut deſtruat opera Diaboli, iuxta primam promißionem: ſemen mulieris conteret caput ſerpentis.

TERTIVS, homo à peccatis ſaluatus eſt & iuſtificatus. Ecce, inquit Iohannes, agnus Dei qui tollit peccata mundi. Item Rom. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo, hoc eſt, Chriſtum fecit pro peccato hoſtiam, ut ipſius iuſticia nos iuſtificemur coram Deo.

Quar-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

QVARTVS, æquatio Iudæorum & gentium, iuxta illud Epheſ. 2. ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit utraq; unum, & interſtitium maceriæ ſoluens, inimicitias per carnem ſuam, legem mandatorem in decretis abolens, ut duos conteret in ſemetipſum in unum nouum hominem, faciens pacem, ut reconciliaret ambos in uno corpore Deo per crucem.

QVINTVS, Mors abolita eſt, Hoſeæ, 13. Ero mors tua ô mors. Breuiter Chriſti uictima eſt noſtra redemtio. Nam eſt precium perſolutum pro nobis, quo Deus placatus eſt, homo redemtus, Diabolus uictus, atq; adeò omnia in cœlo & in terra uni capiti Chriſto ſubiecta ſunt Epheſ. 1.

DE TERTIO.

Pia & ſalutaris meditatio Paſsionis Dominicæ ad ſex partes reuocari poteſt, quas Chriſtiani non tantùm hoc tempore: uerùm toto ſuæ uitæ tempore meditari debent. Harum enim partium pia meditatio non ſolùm confutat eos, qui in Papatu putant ſe ſatisfeciſſe officio, ſi toties dominicam orationem & ſalutationem Angelicam recitauerint, procumbentes coram idolis erectis in ſuperſtitioſum cultum: uerumetiam mirum in modum pios confirmat & conſolatur, proponam igitur ordinè ſex partes huius meditationis.

PRIMA: ueniet nobis in mentem, quantum neceſſe ſit iram Dei fuiſſe ob peccatum hominum, quæ non potuit placari ullius creaturæ opere: ſed neceſſe

neceſſe fuerit unigenitum filium Dei mori, quò iram Dei hac iuſta pro peccato ſatisfactione ſoluta placaret.

SECVNDA: ueniet nobis in mentem, quàm immenſa & imperueſtigabilis fuerit miſericordia Dei patris, qui potius uoluerit filium unigenitum ſuſtinere acerbiſsimam mortem, quàm genus humanum à ſe conditum perdere. Fortè cogites Deum potuiſſe alia ratione genus humanum liberaſſe. Tu quis es, qui Deum uis docere quid potuerit? cogita de iuſticia Dei & miſericordia ſimul: ut enim miſericordia mouit illum ad ſaluandum: ita iuſticia eum mouit ut fieret iuſta iniuriæ compenſatio. Homo peccauit, debuit ergo aut perire, aut ſatisfacere: non autem potuit purus homo ſatisfacere iuſticiæ Dei, neq; debuit alius quàm homo. Sapientia ergo Dei hic inuenit ex miſericordia remedium, ut filius Dei æternus fieret homo, quo & poſſet, quia Deus, & deberet, quia humanam naturam in ſe recepiſſet, ſatisfacere iuſticiæ Dei. Ita in Chriſti paſſione apparet mixta cum miſericordia iuſticia, & utramq; temperauit ſapientia.

TERTIA: ueniet in mentem ſummus & inenarrabilis amor filij Dei erga genus humanum, qui uoluit in ſe deriuare iram Patris, ac, ſuſtinere tam ignominioſam mortem, idq; pro inimicis ſuis, ut Paulus teſtatur Rom. 5.

QVARTA, ueniet tibi in mentem uera ratio, qua tibi poſsis applicari fructus paſsionis Domini

inimicæ, ut tibi ſit ſalutaris. Fit autem hæc applicatio, uerbo, fide & Sacramento. Verbo offertur quaſi manu Dei beneficium paßionis Domini, ubi & quoties prædicatur Euangelium Ieſu Chriſti, & miniſtri uerbi uice Dei omnibus, qui audiunt Euangelium, fructum paßionis Domini oſtendunt. Deinde cum ita offertur quaſi manu DEI beneficium paßionis Domini, debet fide recipi quaſi manu quidem hominis, quam fidem Spiritus ſanctus efficit in hominibus audientibus & obtemperantibus Euangelio: præterea Sacramento utroq;, Baptiſmo & Cœna Domini obſignatur, ac eius uis & uſus tanquam in tabellis pingitur, quemadmodum heri audiuimus. Cùm igitur recitas articulum fidei de paßione Domini, firmiter ſtatue, & certißimè crede, quod pro te mortem filius DEI ſubierit, quòd cùm feceris, mortis Domini es particeps, adeò tota Chriſti obedientia, tua ſit abſolutio à peccato & tua iuſticia. Eſt autem duplex obedientia in Chriſto conſideranda: obedientia crucis, & obedientia legis, quæ eius erat perfecta impletio. Vt obedientia crucis eſt expiatio peccati: ita obedientia legis nobis imputatur in iuſticiam, Rom. 5.

QVINTA, cùm ita participes ſumus effecti paßionis Domini per fidem, in mentem nobis ueniet, qualis nam ſit ſors piorum in hac uita. Quemadmodum enim Chriſtus eſt paſſus: Ita uult & reliquos per pati, ut ſint conformes imaginis filij

Dei

Dei: Vnde Paulus Rom.6. Ideo enim compatimur, ut unà cum illo glorificemur.

SEXTA, ueniet nobis in mentem, quid Chriſtus à nobis, quos ſuo ſanguine redemit, requirat: nam cùm iam ab ipſo redemti ſumus, debemus ei obedire. Quid uult ipſe? 1. ut renunciemus hoſti ipſius Diabolo. 2. ut fugiamus peccatum, ne rurſus ſcientes & uolentes Deum noſtris peccatis offendamus. 3. ut ſanctitati & pietati ſtudeamus, et ſeruiamus illi in uero timore omnibus diebus uitæ noſtræ: quod ſi fecerimus, finem fidei reportabimus ſalutem animarum æternam, quam donet nobis Deus Pater per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, AMEN.

HISTORIA RESVRRECTIONIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI

ex collatione quatuor Euangeliſtarum concinnata.

CVM præterijſſet Sabbatum, Maria Magdalene, & altera Maria quæ Iacobi dicitur, & Salome, & Ioanna, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ uenerant cum Ieſu de Galilæa, emerunt & parauerunt aromata, ut uenirent & ungerent Ieſum. Nam Sabbato quieuerant ſecundum præceptum

Veſpera

Veſpera autem ſabbatorum, quæ luceſcit in unam ſabbatorum, id eſt, manè profundo crepuſculo, cùm adhuc eſſent tenebræ primo die Sabbatorum, ueniunt exorto ſole ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata.

Et ecce terræmotus factus eſt magnus. Angelus enim Domini deſcendit de cœlo, & accedens deuoluit lapidem ab oſtio, ſedebatq; ſuper eum. Erat autem aſpectus eius fulgur, & ueſtimentum eius candidum ſicut nix. Præ timore autem eius concuſſi ſunt cuſtodes, & facti ſunt ueluti mortui.

Mulieres autem dicebant ad inuicem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Nam erat magnus ualde. Et cùm reſpexiſſent, uident lapidem eſſe reuolutum à monumento. Et ingreſſæ in monumentum, non inuenerunt corpus Domini Ieſu. Currit ergo Maria Magdalena, ut hæc nunciet. Et factum eſt, dum mulieres mente conſternatæ eſſent de hoc, quòd non inueniſſent corpus Ieſu, ecce duo uiri ſteterunt iuxta illas in ueſtibus fulgurantibus. Cùm expauiſſent autem & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas. Quid quæritis uiuentem cum mortuis? Non eſt hîc, ſed reſurrexit. Recordamini ut dixerit uobis, cùm adhuc in Galilæa eſſet dicens, quòd oportuerit filium hominis tradi in manus hominũ peccatorum, & crucifigi, & die tertio reſurgere. Et recordatæ ſunt uerborum eius, & egreſſæ à monumento, nunciauerunt poſtea hæc omnia illis undecim & cæteris omnibus. Et dicebant ad Apoſtolos hæc, & uiſa ſunt apud illos ceu deliramentum uerba illorum, neq; crediderunt illis. Cùm uerò currit Maria Magdalena (ut dictum eſt) uenit ad Simonem Petrum, & ad alterum diſcipulum, quem amabat Ieſus & dicit illis, Suſtulerunt Dominum ex monumento, & neſcimus ubi poſuerũt eum.

Surgens ergo Petrus exijt & ille alius diſcipulus, & uenerunt ad monumentum. Cur-

rebant

rebant autem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcurrit citius Petro, uenitq; prior ad monumentum, & cùm ſe inclinaſſet, uidit poſita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum, Et uidit linteamina ſola poſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in unum locum. Tunc ergo introiuit & ille alius diſcipulus, qui prior uenerat ad monumentum, uiditque & credidit. Nondum enim nouerant ſcripturam, quòd oportuiſſet eum à mortuis reſurgere. Diſcipuli ergo abierunt rurſus ad ſemetipſos. Et Petrus mirabatur quod acciderat.

Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit ſe in monumentum, & uidit duos Angelos amictos albis ſedentes, unum ad caput, & alterum ad pedes, illic ubi poſuerant corpus Ieſu. Dicunt ei illi, Mulier quid ploras? Dicit eis ſuſtulerunt Dominum meum, nec ſcio ubi poſuerunt eum. Hæc cùm dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum, & uidit Ieſum ſtantem, nec ſciebat quòd Ieſus eſſet, dicit ei Ieſus: Mulier quid ploras? quem quæris? illa exiſtimans quòd hortulanus eſſet, dicit ei: Domine ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi, ubi po

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſueris eum, & ego eum tollam, Dicit ei Ieſus: Maria: Conuerſa illa dixit ei: Rabboni, quod dicitur Magiſter. Dicit ei Ieſus: Noli me tangere, Nondum enim aſcendi ad Patrem meum, Sed uade ad fratres meos & dic eis, aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum, & Deum meum & Deum ueſtrum. Hæc eſt illa Maria Magdalena, de qua Ieſus eiecerat ſeptem Dæmonia, cui cùm ſurrexiſſet apparuit primùm, manè primo die Sabbati. Illa autem profecta renunciauit diſcipulis, qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus, quòd uidiſſet Dominum, & ea dixiſſet ſibi. Et illi cùm audiſſent quòd uiueret ac uiſus eſſet ab illa, non crediderunt.

Ingreſſæ autem mulieres in monumentum, uiderunt adoleſcentem à dextris, amictum ſtola candida, & expauerunt. Erat autem Angelus Domini. At ille dicit eis: Nolite timere uos, ſcio enim quòd Ieſum Nazarenum, qui crucifixus fuit, quæritis, Non eſt hîc, ſurrexit enim, ſicut dixit, Venite & uidete locum ubi poſuerunt Dominum. Et abeuntes citò, dicite diſcipulis eius & Petro, quòd ſurrexit à mortuis, & ecce præcedit uos in Galilæam, illic eum uidebitis, ſicut dixit uobis. Ecce dixi uobis. Et abeuntes celeriter fugerunt à monumento cum timore & gaudio magno, & currebant, ut renunciarent

rent diſcipulis eius. Habebat autem illas tremor & ſtupor, neq; cuiquam quicquam dicebant, timebant enim. Cùm autem iſſent ad renunciandum diſcipulis eius, ecce Ieſus occurrit illis dicens: Auete. Illæ autem acceſſerunt & tenuerunt pedes eius; & adorauerunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere, Ite renunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, & ibi me uidebunt.

Quæ cùm abijſſent, ecce quidam è cuſtodibus uenerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus ſacerdotum omnia quæ acciderant, Et congregati cum ſenioribus, conſilio habito, pecuniam copioſam dederunt militibus, dicentes: Dicite, Diſcipuli eius nocte uenerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Et ſi hoc auditum fuerit à præſide, nos perſuadebimus ei, & ſecuros uos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant docti, & diuulgatus eſt hic ſermo apud Iudæos uſq; in hodiernum diem.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc feſtum ſummum omnium feſtorum eſt, in quo proponitur nobis Articulus de reſurrectione Domini ex mortuis, idq́; tertio die, iuxta ſcripturas, qui per ſuam glorioſam reſurrectionem, ut uictor mortis, peccati, Diaboli: Ita redemtor omnium, qui in ſe credere non recuſauerint, factus eſt. Solet autem in hoc feſto dici ex hiſtoria reſurrectio-

rectionis, de beneficio ſeu fructu eiuſdem et de uſu: quæ omnia hoc præſens Euangelium continet. Narratur ab Angelo quòd Chriſtus reſurrexerit. Hæc eſt hiſtoriæ ſumma: iubentur mulieres non timere, Et eſt fructus huius beneficij: ac mulieres Chriſtum excitatum quærunt, quarum exemplo nobis ſalutaris reſurrectionis Domini uſus commendatur, quare non fruſtra Paulus Timothéo ſcribens, ait, Memento quod Ieſus Chriſtus reſurrexerit à mortuis. Nam ut dicit idem Apoſtolus Roma. 10. ſi in corde tuo credideris, quòd Deus eum ſuſcitauit ex mortuis, ſaluus eris. Cæterum quò nobis hic articulus fidei noſtræ reddatur confirmatior, tres locos tractabo in hac concione, qui ſunt.

I. Quotuplex ſit probatio reſurrectionis Domini.
II. Cur tertia die reſurrexerit.
III. Quis ſit reſurrectionis Chriſti fructus.

DE PRIMO.

Triplici teſtimoniorum genere confirmatur reſurrectio Domini: nam ſunt teſtimonia antecedentia, coniuncta & conſequentia, de quibus ordinè dicam.

Vt antecedentia teſtimonia reſurrectionis domini diligenter expendamus, admonet Chriſtus Lucæ. 24. ubi ita ait: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportuit Chriſtum pati & reſurgere tertia die, et prædicari in ipſius Nomine pœnitentiam & remißionem peccatorum omnibus gentibus. Sed ubi hoc ſcriptum eſt? Ipſe reſpondet & ait: In Moſe, Prophetis

phetis & Pſalmis de me ſcriptum eſt. Proinde in Moſe, Prophetis & Pſalmis debemus quærere teſtimonia antecedentia reſurrectionis Domini.

In Moſe eſt duplex genus teſtimoniorum de reſurrectione Domini. Nam & claris dictis prænunciatur, & figuris multis adumbratur. Clara ſunt hæc dicta: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, id eſt, Chriſtus Diabolum ſuperabit, quod non fieri potuit, niſi per reſurrectionem Chriſti ex mortuis: nam ſi Chriſtus manſiſſet in ſepulcro, Diabolus uictor fuiſſet Chriſti. Donec etenim tacuit in ſepulcro Chriſtus, nulla Chriſti uictoria, id eſt, nullus triumphus erat. Verùm dum aperto ſepulcro prodijt de ſepulcro uiuus Dominus, ſe uictorem Satanæ & triumphatorem declarauit. Huc et illud dictum pertinet: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Vt ergo in morte maledictio: ita in uita Chriſti benedictio conſpicitur. Adumbratur etiam figuris in Moſe. Adam dormiens et poſtea excitatus, figura fuit morientis & reſurgentis Chriſti. Sic enim ait Auguſtinus: præfigurata eſt in protoplaſta Adam Chriſti reſurrectio, quia ſicut ille poſt ſoporem ſurgens Euam de latere ſuo fabricatam agnouit: ita Chriſtus è morte reſurgens ex uulnere lateris ſui ædificauit Eccleſiam. Iſaac quoq; impoſitus rogo ut cremaretur, liberatus tamen per Angelum, typus fuit Chriſti oblati in cruce, & poſtea è morte exemti uirtute diuina. Ioſeph coniectus in carcerem, & po-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſtea eductus ad ſummos honores figurabat mortem & reſurrectionem Domini.

In Prophetis quoq; ſunt & dicta & figuræ de hac reſurrectione, de qua loquitur Iſaias cap. 53. Si poſuerit pro peccato animam ſuam, uidebit ſemen longæuum, & uoluntas Domini in manu eius dirigetur. Daniel apertè dicit Chriſtum occidendum, & tamen perpetuò regnaturum. Hoſeas quoq; dicit tertia die uiuificabit nos. Figuræ inter multas ſunt hæ. Samſon obſeratis portis clauditur in ciuitate: Dominus obſignato clauditur monumento. Samſon fractis ſeris, ſubtractisq; portis ſecurus euadit. Chriſtus ruptis inferni poteſtatibus liber egreditur. Sicut perit nauis niſi Ionas perditum detur: ita perit mundus niſi Chriſtus patiatur. Et ſicut Ionas fuit in uentre piſcis tribus diebus et poſtea in terram eiectus eſt: ita Chriſtus triduum in terra erat, & poſtea uiuus de ſepulchro prodijt.

In Pſalmis quoq; ſunt teſtimonia & figuræ reſurrectionis Chriſti. Pſalmus 2. totus agit de regno & ſacerdotio Chriſti. Pſalm. 15. Non dabis ſancto tuo uidere corruptionem Pſal. 22. concionatur de paſſione Domini & reſurrectione Pſalm. 110. De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput. Idem Dauid adumbrat mortem & reſurrectionem Domini. Dauid toties fugiens, & tandem ad regnum euectus typus fuit humiliationis Chriſti & glorificationis per reſurrectionem. Huiuſmodi probationis, mortis & reſurrectionis Domini,

multæ,

multæ ſunt in Moſe, Prophetis & Pſalmis, ſed pauca recitaui ob temporis anguſtiam. Huc accedit quòd Chriſtus ſæpiſsimè præmonuit ſuos de ſua morte & reſurrectione.

Coniũcta teſtimonia ſunt etiam duplicia, nempe clara dicta & ſigna. In hoc Euangelio Angelus dicit: Surrexit & non eſt hic. Signum conſpicitur, uacuum ſepulchrum: terræmotus: oſtendit ſe Dominus primùm Magdalenæ: Deinde pluribus Apoſtolis: tùm 500. fratribus, & 40. diebus cum ſuis uerſatur diſcipulis, & tandem multis conſpicientibus uiſibiliter aſcendit in cœlum.

Conſequentia teſtimonia ſunt etiam duplicia, uox Apoſtolorum, ac totius Eccleſiæ uox confitentis Chriſtum ſuum Dominum & Mediatorem, Deinde ſunt ſigna quoq;. Internum eſt ſpiritus Chriſti in corde credentium, qui illis teſtimonium reddit, quòd Chriſtus uiuat, Externa ſigna ſunt baptiſmus & Cœna: nam Baptiſmo figuratur mors, ſepultura, reſurrectio Chriſti, ut Paulus docet Ro: 7. Cœna Domini quoq; reſurrectionem Chriſti nobis commendat. His teſtimonijs antecedentibus, cõiunctis & conſequentibus, qui non credit, olim uidebit iudicem in nubibus uenturum, quem hic in terra non agnouit ſaluatorem.

DE SECVNDO.

Cur tertia die ſurrexit? Cur non diſtulit ad extremũ diem, ut nos unà cum illo ſurgeremus? Tertia die reſurrexit primũ propter Prophetias, fuit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

enim prædictum ab Hoſea Propheta et præfiguratum in Iona, ut tertia die reſurgeret. Deinde ut ſatisfaceret ſuis promißionibus: promiſit enim diſcipulis, quòd poſtquam eſſet traditus gentibus, & illuſus ab illis occideretur, & tertia die reſurgeret. Non autem anteuertit tertium diem, ut omnibus conſtaret, eum uerè mortuum fuiſſe. Oſtendit ergo ſe iacens in ſepulcro 40 horis uerè mortuum. Cur autem non diſtulerit reſurrectionem in extremum diem, in promtu ſunt grauißimæ cauſæ.

PRIMA quia ſcriptũ erat: Non dabis ſancto tuo uidere corruptionem. Non enim debuit corpus Chriſti in ſepulcro putreſcere. 1. quia erat ex caſtiſſimæ uirginis ſanguine factum, operante Spiritu ſancto. 2. quia dum uerſaretur in mundo illud purum & incontaminatum ſeruauit: indignum proinde fuiſſet tale corpus fieri uermium eſcam.

SECVNDA cauſa, cur non diſtulit reſurrectionem, eſt ſpes noſtra: ita enim Petrus ait, Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui regenuit nos in ſpem uiuam per reſurrectionem Chriſti ex mortuis.

TERTIA cauſa, ut eſſet primus reſurgentium: ut. n. Adam erat primus, qui apparuit in mortali corpore, propter peccatum: ita Chriſtus primus debuit apparere immortali corpore iuſtificante & ſanante noſtra corpora ab æterna morte.

Tametſi autem omnes reſurgemus, & alij quidam præter Chriſtum reſurrexerunt: tamen maximum

ximum diſcrimen eſt inter Chriſti reſurrectionem & aliorum. Primùm enim Chriſtus reſurrexit propria uirtute: id nemo præter illum ſolum potuit unquam facere. Deinde alij qui excitati ſunt, ut filius uiduæ, filia Archiſynagogi & Lazarus, ac alij ſurrexerunt iterum morituri: at Chriſtus reſurrexit ad immortalitatem. Præterea differt Chriſti reſurrectio ab aliorum reſurrectione fructu & efficacia. Chriſtus enim uirtute ſua excitat alios, id quod erat ſignificatum in horto, ubi erat ſepultus, & reſurrexit iam oriente ſole. Poſtremò & tempore differt Chriſti reſurrectio à noſtra. Chriſtus enim, ut iam oſtenſum eſt, & ſymbolum profitetur, ſurrexit tertia die, noſtra uerò reſurrectio differetur ad extremum diem. Tum enim apparebit æterna uita & ſempiterna iuſticia, quam daturus eſt omnibus ſuis, id eſt, in ſe credentibus. Hæc ſint dicta de ſecundo loco, cur Chriſtus reſurrexerit tertia die, quomodo illius reſurrectio à noſtra differat, ut per reſurrectionem Chriſti uiuam ſpem concipiamus æternæ & incorruptibilis hæreditatis in cœlo.

DE TERTIO.

Iam tertius locus de fructu reſurrectionis Chriſti reſtat, qui eſt copioſior & abundantior, quàm ut humana lingua explicari poßit. Paulus dicit omnia per Chriſtum eſſe inſtaurata in cœlo & in terra. Primùm enim Chriſtus prodiens de ſepulcro, apparet uictor, triumphator mortis, inferni

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& ſatanæ, atq; ita ſatisfacit promißioni olim de illo editæ. Semen mulieris conteret caput ſerpentis:quod explicans Iohannes ait: Chriſtus apparuit ut deſtruat opera diaboli. Verùm quantum ad nos homines,propter quorum ſalutem de cœlo deſcendit,factus homo,mortuus eſt et reſurrexit,quadruplex fructus reſurrectionis Chriſti ſpectandus eſt. Nam reſurrectio Chriſti. 1. eſt noſtra iuſtificatio. 2.eſt uirtus,qua in nobis domatur peccatum.3.Exemplum nouitatis uitæ & cauſa. 4. eſt cauſa noſtræ reſurrectionis, eiusq; pignus certißimum: de hoc quadruplici fructu ordinè dicam.

PRIMVS itaq; fructus reſurrectionis domini eſt iuſtificatio noſtri,de quo fructu Paulus Ro. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri. Et Daniel cap. 9. Auferetur iniquitas et adducetur ſempiterna iuſticia. Quanti aũt precij ſit hic fructus perpendendum eſt,quò nobis magis dulceſcat. Nos naſcimur in peccato & rei iræ Dei.Epheſ. 2. Nos omnes natura filij iræ ſumus: peccati ſtipendium eſt mors,Rom.6.ab hac morte per reſurrectionem Chriſti liberamur: nam per Chriſtum abſoluimur à reatu peccati, atq; adeo à morte æterna. Hinc illud in Apocalypſi: Beatus & ſanctus,qui habet partem in reſurrectione prima, in his ſecũda mors non habet poteſtatem:ſed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum illo. Vt enim prima mors per Adam eſt: ita reſurrectio prima eſt per Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Chriſtum. Huc & illud: Beati qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine agni, ut ſit poteſtas eorum in ligno uitæ, & per portas intrent ciuitatem.

SECVNDVS fructus reſurrectionis Domini eſt, quòd ea ſit uirtus, quæ in credentes transfunditur, qua fit, ut poßint à uicijs ad uirtutem pergere. Hæc uirtus nobis in Baptiſmo confertur et confirmatur Cœna Domini, modo nos ipſi nobis non defuerimus. Porrò hæc uirtus ſentitur in ijs tantum, qui ex immortali ſemine ſunt regeniti, 1. Pet. 1.

TERTIVS fructus eſt exemplũ: nam ut Paulus inquit, Chriſtus reſurrexit, ut nos in nouitate uitæ ambulemus: qui ergo uicijs ſuis indulgent, qui uiuunt ſceleratè et impurè, teſtãtur ſuo facto, quod Chriſtum contemnant: Cuius reſurrectio nobis, ut uitæ degendæ ſpeculũ propoſita eſt. Nam illi exiſtimant Chriſtum flagellatũ, ſpinis coronatum, fudiſſe ſanguinem in ara crucis, ut liceat ipſis indulgere omnib. furoribus, tyrannidi, ſuperbiæ, libidinibus, et hoc pacto, quantum in ſe eſt, de nouo crucifigũt filium Dei. Nos igitur qui non ſolùm dici: uerumetiam eſſe cupimus qui dicimur, hoc eſt, Chriſtiani, id quod res eſt cogitemus, uidelicet quòd Chriſtus mortuus ſit pro peccato expiando eorum, qui illum fide recipiunt, & in uera pœnitentia uiuunt, per mortificationem ueteris hominis, et uiuificationem noui hominis. Quatuor ſunt mala, quib. grauantur homines, ignorantia, reatus peccati, uicia et concupiſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

concupiſcentiæ ingenitæ, & metus damnationis æternæ. Contra ignorantiam Chriſtus eſt nobis ſapientia, dum nos per Euangelium docet de ſua erga nos uoluntate: niſi.n.uerbo Dei de uoluntate inſtrueremur, perpetuis tenebris noſtra mens inuolueretur, quæ tenebræ luce Euangelij depelluntur.

Contra reatum peccati eſt Chriſtus nobis iuſticia: nam ipſius obedientia nobis imputatur credentibus, ut iam non peccatores: ſed ut iuſti in Dei conſpectu appareamus.

Contra uitia & concupiſcentias carni ingenitas Chriſtus eſt nobis ſanctificatio, dum uirtute ſuæ reſurrectionis per S. ſanctum nos ſanctificat.

Contra metum damnationis æternæ, eſt Chriſtus nobis redemtio. Hæc quatuor Chriſti beneficia Paulus coniungit 1. Cor. 1. his uerbis: Chriſtus factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſticia, ſanctificatio et redemtio: qui ergo extremum et ultimum beneficium expetit, debet per priores, tanquam per gradus ad illud properare, ubi enim Chriſtum didicit, debet in eum credere, ubi credit, debet eius Spiritu ſanctificari, id eſt, exemplo reſurgentis Chriſti, nouam uitam uiuere. Hanc nouam uitam tandem ſequetur plena liberatio in extremo iudicio, quando reddet unicuiq; iuxta facta ſua. Sit ergo hic tertius fructus reſurrectionis Domini, de quo modo dixi, uidelicet, ut in noua uita iuxta ipſius exemplum uiuamus. Hinc illud Pauli, ſi ſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, &c.

Quartus

QVARTVS fructus reſurrectionis Domini eſt, quòd ſit & cauſa & pignus noſtræ reſurrectionis, qua animæ mortuorum coniungentur rurſus corporibus, in ſecundo Chriſti Aduentu, cũ ueniet iudicaturus uiuos & mortuos. Hinc Paulus 1. Cor. 15. prolixè diſputat, & hoc argumentum tractat: Chriſtus reſurrexit à mortuis, ergo et nos reſurgemus. 1. Theſſ. 4. Nam ſi credimus, quòd Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ſic & Deus eos, qui obdormierunt, per eum abducet cum illo. Et Ioh. 5. Veniet hora, in qua omnes, qui in ſepulcris ſunt, audient uocem eius & prodibunt, qui bona egerunt, in reſurrectionem uitæ, qui uerò mala fecerunt, ad reſurrectionem iudicij. Hîc fit mentio duplicis reſurrectionis, ſcilicet uitæ & iudicij. Reſurrectio uitæ eſt, quæ promittitur ijs, qui bene fecerunt. Reſurrectio iudicij eſt, quam comminatur ijs, qui malè fecerunt. Huc & illud Pauli Rom. 10. Hoc eſt uerbum fidei quod prædicamus: ſi confeſſus fueris ore tuo Dominum Ieſum, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum ſuſcitauerit ex mortuis, ſaluaberis, id eſt, reſurges ad reſurrectionem uitæ & ſalutis æternæ.

Atq; hæc ſint breuiter dicta de reſurrectione Domini: unde primùm confirmanda eſt fides noſtra de reſurrectionis Articulo. Deinde confutandus eſt error Iudæorum, qui negant Chriſti reſurrectionem. Tum admonebimur de fructu reſurrectionis, ut per eam & nos à peccato in hac uita

reſur-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

reſurgamus, et tandem in extremo die reſurgamus ad reſurrectionem uitæ, per Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre et S. ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

FERIA SECVNDA
PASCHATOS, *Lucæ 24.*

ET eccc duo ex illis ibant eodem die in caſtellam, quod aberat ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem, nomine Emaus, & ipſi confabulabantur inter ſe de his omnibus quæ acciderant. Et factum eſt dum confabularentur ac diſputarent, & ipſe IESVS appropin-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

propinquans ibat una cum illis. Cæterum oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent,in alia enim forma apparuit eis. Et ait ad illos,Qui ſunt hi ſermones, quos confertis inter uos ambulantes, & eſtis triſtes? Ac reſpondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu ſolus peregrinus es Hieroſolymis, qui ignores, quæ facta ſunt illic his diebus? Quibus ille dixit, Quæ? & dixerunt ei, de Ieſu Nazareno,qui fuit uir Propheta, potens opere & ſermone coram Deo & toto populo, & quomodo eum tradiderunt ſummi Sacerdotes & Principes noſtri in condemnationem mortis & crucifixerunt eum. Nos autem ſperabamus eum eſſe illum,qui redempturus eſſet Iſraël. Atqui ſuper hæc omnia tertius dies eſt hodie,quo hæc facta ſunt. Sed & mulieres quædam ex nobis, attonitos reddidêre nos, quæ diluculo uenerunt ad monumentum,& non inuento corpore eius, uenerunt dicentes,ſe etiam uiſionem Angelorum uidiſſe,qui dicerent eum uiuere. Et abierunt quidam eorum, qui erant nobiſcum ad monumentum, & ita repererunt, ſicut mulieres dixerant,ipſum uerò non uiderunt. Et ipſe dixit ad eos, O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ. Non'ne hæc oportuit pati Chriſtum & intrare in gloriam ſuam?Et exorſus à Mo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſe & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant. Et appropinquauerunt caſtello quo ibant. Et ipſe præ ſe ferebat ſe longius ire. Et coëgerunt illum dicentes, Mane nobiſcum, quoniam uergit ad ueſperam, & inclinatus eſt dies. Et intrauit ut maneret cum illis. Et factum eſt dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipſe euanuit è conſpectu eorum. Et dixerunt inter ſe, Non'ne cor noſtrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in uia, & aperiret nobis ſcripturas.

Et ſurgentes eadem hora regreſſi ſunt Hieroſolymam, & inuenerunt congregatos undecim, & eos, qui cum illis erant, dicentes, Surrexit Dominus uerè, & apparuit Simoni, Et ipſi narrabant, quæ geſta erant in uia, & quomodo fuiſſet agnitus ipſis ex fractione panis, nec his illi crediderunt. Erat autem ueſpera die illo, qui erat unus ſabbatorum, & fores erant clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Hiſtoriæ eſt, quod Chriſtus eo die, quo reſurrexerat, apparuerit duobus diſcipulis proficiſcentibus Emaus (fuit autem Emaus uicus duobus ferè miliaribus diſtans à Hieruſalem)

Et

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Et cum illis diſſeruerit de Meßia, quos cùm inſtruxiſſet, atque illis fractione panis ſe notum reddidiſſet, euanuit ab illorum oculis. Verùm illi iam certi facti de reſurrectione ipſius, mox redeunt Hieroſolymas, atq; omnia quæ acciderant, narrauerunt diſcipulis udecim. Vt autem nos hanc Hiſtoriam intelligamus facilius, eam diſtribuam in quatuor partes, quæ ſunt.

I. Quid egerint hi duo diſcipuli antequam Chriſtus ad eos ueniret in itinere.

II. Colloquium Chriſti & diſcipulorum in uia.

III. Quid acciderit in domo.

IIII. Quid fecerint illi diſcipuli inſtructi à Domino.

Hæ partes ſingulæ habent ſuas doctrinas & admonitiones, quas in ſingularum explicatione oſtendemus.

DE PRIMA PARTE.

Duo ex illis ipſo die, quo reſurrexerat Dominus, ibant in caſtellum, quod erat in ſpacio ſtadiorum 60. quæ faciunt ſeptem millia paſſuum, et paſſus quadringentos, hoc eſt plus minus duo milliaria. Hæc occaſio fuit colloquij: & cùm ita irent colloquebantur de Chriſto. Hinc duo nos diſcamus. Primùm occaſionem non negligendam eſſe exercendæ pietatis. Deinde ubi hanc nacti fuerimus, non eſſe alienis negocijs & friuolis interrumpendam. In his diſcipulis uidemus tria. 1. Signum pietatis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tatis.2.Fidei infirmitatem.3.Admirationem eorum quæ acciderant.

Quòd de Chriſto & eius geſtibus ſint locuti piè, ex eo cõuincitur, quod iſto ſuo colloquio Chriſtum ad ſe alliciant. Infirmitas fidei fuit, quòd tametſi antea Prophetias de Chriſto audierant: tamen tardiores fuerant ad perfectè credendum: Ita fides Chriſtiana habet ſuam conceptionem & ſuam teneritudinem, quæ fouenda eſt donec adoleſcat colloquijs de Chriſto. Admirati ſunt quoq; de ijs quæ acciderant: nihil enim maiori admiratione dignum eſt, quàm mortuum de ſepulcro uiuum prodire. Hæc admiratio erat mixta ſpe & metu, ſeu aſſenſu & dubitatione: quemadmodum enim carnis ſenſus & rationis iudicium ad dubitandũ ſolicitauit eos: ita igniculus fidei, qui in ipſis erat, reſtitit dubitationi, etſi admodum languidè. Ita fit ſæpe in Chriſtianis, Caro una ex parte adoritur, & hominem in diffidentiam pertrahere conatur: Spiritus ex altera parte ſe carni opponit, nunc languidius, nunc fortius. Verùm ne ſuccumbat ſpiritus, colloquijs de Chriſto, id eſt, meditatione & auditione Euangelij, alijsq; pijs exercitijs eſt excitandus. Hoc ergo exemplo confirmatur dictum prophetæ Iſaiæ 42. qui ait de Chriſto: Arundinem quaſſatam non perfringet, nec linum fumigans extinguet, in ueritate proferet iudicium. Hæ duæ ſimilitudines docent, quomodo Chriſtus agat cum ſuis, in quibus aliquam pietatis ſcintillulam repererit.

Arun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Arundinis quaſſatæ ſimilitudine ſignificat ſe nolle eos, qui ſemifracti ſunt, frangere omnino & conterere, ſed leuare potius & ſuſtinere, ut quid boni in ipſis erit, conſeruet atq; adaugeat. Hi duo diſcipuli ſemifracti fuerunt, & non procul à caſu, adeò uento carnis agitabantur: ſed Chriſtus ne cadant ſua ſubleuat gratia. Deinde Metaphora lini fumigantis ſumta eſt à lychnis, qui propter fumum quem edunt, non extinguuntur, modo adſit qui manum admouet, ita ubicunq; emicat aliqua pietatis ſcintilla, & Chriſtus adeſt & eam fouet atq; excitat, ut clarius ardeat, ſicut in his duobus diſcipulis uidemus. Hinc maxima nobis haurienda eſt conſolatio. Etſi nos infirmi homines uacillamus ac claudicamus, tametſi iam quaſſati aut laxati ſumus, tamen nos non ſtatim abijcit quaſi prorſus inutiles, ſed diu perfert, quoad firmiores & conſtantiores reddiderit, modo horum diſcipulorum exemplum imitemur.

DE SECVNDA PARTE.

Et factum eſt cùm fabularentur & inter ſe quærerent, ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis. *Hoc Chriſti factum, Primùm confirmat promiſsionem Chriſti, quæ eſt: ubicũq; fuerint duo uel tres cõgregati in nomine meo, in medio eorum ſum, quod tametſi non ſit corporaliter ſemper, tamen uerè ſpiritualiter, id quod hac ſua corporali præſentia uult ſignificare. Hinc ergo diſcamus, de quo in priori hiſtoriæ huius parte admonui, quod qui=*

quicunq; piè de Chriſto inquirunt, aperiunt Chriſto ianuam ad ſe iuuandos, ac ipſum doctorem ſuis pijs erercitijs accerſunt: ſicuti contrà prophani homines impuris ſuis ſermonibus, ei ianuam, quò minus ad ſe ueniat, occludunt. Hoc confirmatur, non ſolùm hoc exemplo: uerumetiam dicto Prophetæ Iſaiæ.66. Ad quem reſpiciam? niſi ad pauperculum & contritũ ſpiritu & trementem ſermones meos.

Sed quid eſt quod dicit Euangeliſta: Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent? Hinc monemur de noſtra imbecillitate: neq; enim oculi noſtri neq; aures ſuo funguntur officio, niſi eam facultatem eis diuina conceſſerit clementia: ſi ita ſe habet res cum oculis corporcis, multò magis de oculis mentis uerum eſt. Hinc tria diſcamus: Vnum, quòd nullæ ſint ſenſuum aut mentis noſtræ uires, niſi facultas illis diuinitus detur. Alterum, ne noſtra mente & noſtris ſenſibus abutamur in contumeliam creatoris: quod ſi fecerimus, metuenda eſt pœna, ne omnem mentem & ſenſum nobis adimat. Tertium, ut ab eo petamus & illuminationem & conſeruationem ſenſuum, in ipſius gloriam.

Et ait illis: qui ſunt hi ſermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & eſtis triſtes? Hæc ſatis oſtendunt, quod antea dixi, eos uerſatos fuiſſe inter metum & ſpem, ſed tantum metum non ſuperaſſe. Verùm Dominus hic uacillantes confirmat, quod Paulus dicit: Dominus non ſinit nos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet cum tenta-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tentatione etiam euaſionem , ut poßitis ſuſtinere. Hîc duo illi diſcipuli ſuccubuiſſent , & illorum fides fuiſſet extincta tentatione, id quod illorum triſtitia teſtatur, niſi Chriſtus mox adueniſſet & illorum ruinam erexiſſet: horum exemplo & Chriſti facto, & nos conſolemur & erigamus.

Et reſpondens unus, cui nomen Cleophas, dixit, tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem , & non cognouiſti, quæ facta ſunt in hiſce diebus? Miratur Cleophas, quòd ſolus ignoret, quod toti ciuitati notum erat , & omnibus qui illuc ad feſtum Paſchæ confluxerant peregrinis.

Quibus ille. Quæ? De Ieſu Nazareno &c. Reſponſio Cleophæ quatuor habet. 1. Confeßio eſt de Chriſto, & teſtimonium, qualis nimirum fuit qui (inquit) uir Propheta , potens in opere & ſermone coram Deo & omni populo.

Hæc deſcriptio tria de Chriſto habet. Primo loco, quòd Chriſtus ſit Propheta, id eſt, doctor uoluntatis Dei à Deo miſſus. Deinde ꝙ non fuerit uulgaris Propheta : ſed potens in opere & ſermone, id eſt, excellens uitæ ſanctitate et docendi facultate. Tertio additur , coram Deo & hominibus , quo ſignificatur Chriſtum ita Propheticum munus obiiſſe , quòd ſe ſanctè in omnibus geſſerit tanquam ſub Dei oculis. Hæc Chriſti confeßio magna fuit, etſi non plena. Phariſæi , ſacerdotes ſummi, Pilatus, Herodes , Chriſtum tanquam blaſphemum occiderunt : Hi diſcipuli eum à Deo miſſum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

teſtamur, unde nos hanc hauriamus doctrinam, q̃ in religione non ſit ſequendum potentium iudicium: ſed uerbi Dei regula. Illi offenſi erant externa ſpecie Chriſti: hi ueritatem Dei ſecuti, ſe quantum potuerunt blaſphemijs iſtis oppoſuerunt.

SECVNDVM, quod eſt in Cleophæ reſpõſione, eſt narratio Domini: in qua, & à quibus ſit damnatus, & quo mortis genere ſit affectus teſtatur Summi inquit, ſacerdotes & principes noſtri in damnationem mortis eum tradiderunt. Hoſtes Chriſti apertè pronunciat ſummos ſacerdotes & principes: unde & nos mouemur, palam accuſare eos, qui Euangelium perſequuntur, ut Papa facit & multi tyranni in orbe terrarum. Deinde quo mortis genere ſit afflictus indicat, cùm inquit, & crucifixerunt eum, Quo mortis genere nullum fuit ignominioſius in mundo: quo tamen non eſt abſterritus Cleophas, quò minus illum pro uiro ſancto habuerit.

TERTIVM, quod eſt in Cleophæ reſponſione, eſt confeßio fidei in Chriſtum. Nos, inquit, ſperamus quòd ipſe eſſet redemturus Iſraël, fatetur apertè Cleophas ſe in Chriſtũ credere, quem ſummi ſacerdotes occiderunt: atq; hæc eſt indoles ueræ fidei: qui enim fide credit ad iuſticiam ore confitetur ad ſalutem.

QVARTVM, quod eſt in reſponſione Cleophæ, eſt fidei imbecillis confirmatio ex promißione Chriſti, & teſtimonio mulierum, uiſione An-

gelo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

gelorum & diſcipulorum quorundam teſtificatione. Nam cùm tertium diem nominat Cleophas, id facit ideò, quia Dominus promiſerat ſe tertio die reſurrecturum. Hanc promißionem completam credit, etſi inter ſpem & metum iactatur: ſed contrà metum adhibet fidei fomenta, ne prorſus extinguatur. Quòd autem corpus à mulieribus non fuiſſe repertum narrat, & oblatam illis angelorum uiſionem indicat, & quòd de ſepulcro uacuo dixerant mulieres, uirorumq́; teſtimonia idem fuiſſe probatum: eò pertinet, ut ſibi certò perſuadeat Chriſtum reſurrexiſſe. Ita pius homo inter fidem & metum dubius, fidei adhibet fulcimenta, & contra metum pro ſua uirili luctatur.

Sed quid ad hæc Dominus? O ſtulti, inquit, & tardi corde ad credẽdum omnibus, quæ locuti ſunt Prophetæ: Hic primùm fides noſtra habet quod à Chriſto diſcat: Chriſtus reprehendit quidem in illis diſcipulis cùm diſcendi, tùm credendi tarditatem, ſed non abijcit imbecilles: ſed ſuo more eos potius paternè caſtigat & imbecilles iuuat, ne metu fracti, fidei igniculum extinguant. Venit enim ut medicus eſſet infirmorum, non ut infirmos terrore occideret. Hinc nos diſcamus, quòd Chriſtus non uelit quenquam abijcere, qui exiguam & imbecillem fidem habet, modo eam confirmari & augeri per uerbum Dei permittat. Sed quid reprehendit in his duobus diſcipulis? Duo. Ignorantiam ſeu diſcendi ignauiam, & tarditatem ad credendum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dum Prophetis.*Ignauia impediuit intellectum:tar-ditas remorata eſt fidem.*Etſi *enim habuerũt per-exiguam fidem: tamen oportuit eos maiores pro-greſſus feciſſe, qui nõ ſolùm ab ineunte ætate* Pro-*phetarum uaticina de Chriſto audiuerant, ſed & ipſum Chriſtum prædicentem, quo mortis genere erat afficiendus, & quòd tertia die iterum uiuus de ſepulcro erat egreſſurus.*Hic *& noſtra taxatur ignauia, qui per tot annos audimus* Euangelium, *inter quos tamen multo inuenire eſt, qui nondum didicerunt ſymbolum* Apoſtolicum, *quibus admo-dum metuo, niſi maturè reſipiſcant.*

Poſtquam Chriſtus reprehendit, incipit doce-re,quod eſt boni magiſtri, ait igitur: Non'ne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in glo-riam ſuam? *Hæc Domini docentis propoſitio eſt, cuius hic ſenſus eſt: Chriſtus debuit iuxta Prophe-tarum uaticinia pati mortem crucis,& poſtea ex-citatus à mortuis in ſuam gloriam intrare. Pati quidem debuit propter peccata noſtra: reſurgere uerò propter iuſtificationem noſtri*, Rom.4. *Cùm ergo fatemini me Chriſtum eſſe, debetis etiam ex* Prophetis *ſcire,* ꝙ *me oportuerit mori & reſur-gere à mortuis.* Hoc *etiam ex* Moſe *&* Prophetis *oſtendit:ſed* Euangeliſta, *quib. ſcripturæ locis hoc fecit,nõ explicat.*Non *eſt tamen dubium,quin pro-miſsionem de Chriſto primùm* Adæ *propoſitam ex-poſuerit,quæ eſt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, & huiuſmodi alias multas, quales heri audi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

audiuiſtis. Moſes mandato Dei erexit æneum ſerpentem in deſerto, in quem qui aſpexerunt, à ſuis ſanabantur plagis: quem typum Chriſtus explicans Iohan.3. ait: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto; ita oportet filium hominis exaltari, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Verùm cùm hæc ex Moſe & Prophetis recitat, appropinquant pagum, quò iter inſtituerant, & ille finxit ſe longius ire, at illi cogunt eum & rogant ut apud ſe maneat. Hinc uos diſcamus, quo in loco habere debeamus eos, qui nos errantes obiurgant, & in uiam ſanæ doctrinæ reuocant. Non hic rurſus obiurgant Chriſtum & eum ſtultum uocant: ſed agnoſcunt ſuam ſtulticiã & præbent ſe dociles ei, quòd de errore ſuo & ſtulticia liberentur. Hoc omnes faciunt pij: contrà, impij fremunt & aduerſus eos inſaniunt, qui ſe in uiam reuocare conantur monſtrato eorum errore ſicuti nuper audiuimus Iudæos feciſſe.

DE TERTIA PARTE.

Iam quid in domo geſtum ſit, ſequitur: Et factum eſt (*inquit Euangeliſta*) dum diſcumberet cum eis, accepit panem & benedixit ac fregit, & porrigebat eis. Et Aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum. *Hic exponit Euangeliſta, quòd diſcipuli agnouerint Dominum in fractione panis: nam quoties Dominus ſumebat cibum, habuit & peculiarem modum precandi, & ſingularem geſtum porrigendi panem: quæ cùm*

ſæpe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſæpe in Chriſto animaduertiſſent, agnouerunt ipſum, qui iam excitatus à mortuis, eundem morem ſeruauit, quem antea. Quemadmodum enim diſcipuli hoc geſtu agnouerunt Chriſtum: ita nos eius exemplo diſcamus, quoties pane ueſcimur, ipſi uitæ autori gratiarum actionem offerre, quæ nota nos à prophanis hominibus diſcerneret.

Porrò agnitus Chriſtus euanuit ab oculis eorum: ipſi uerò ſuauius de eo iam colloquuntur quàm antea. Non ne (*inquiunt*) cor noſtrum ardebat in nobis in uia, dum loqueretur nobis & aperiret nobis ſcripturas. Hîc obſeruemus fructum uerbi Dei in hominibus. Etſi aũt Chriſtus iam non apparet corporaliter & nobis loquitur: tamen loquitur nobis per miniſtros uerbi, ſicut ait: Qui uos audit, me audit. Quis eſt ille fructus? Qui autem uerbum Dei auribus & corde audit, in eo ignis quidam incenditur, & incipit ardere cor eius: ut ergo qui hunc ardorem in corde ſuo non ſentit, quando uerbũ Dei audit, habet aures, ſed nõ ad audiendum, & cor, ſed non ad intelligendum: idq́; ſuo proprio uicio, quia Spiritui ſancto reſiſtit: ita qui hunc ardorem ſentit in ſuo corde, habet teſtimonium loquentis ſpiritus Chriſti in ſe, & quòd ueram uiuamq́; fidem habeat. Quare monemur, ut in timore Dei ſumma cum reuerentia & deſiderio uerbum Dei audiamus.

DE QVARTA PARTE.

Et ſurgentes eadem hora regreſſi ſunt in

Hieru-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Hieruſalem, & inuenerunt congregatos undecim &c. Hæc docent, quòd ardor ille, qui in nobis ad prædicationem uerbi accenditur, non ſit ocioſus: ſed ſe mox etiam foris oſtendat. Nam qui Chriſtum uerè nouit, is etiam cupit, ut alij etiam ipſum agnoſcant, ut multi ſimul eum prædicare poßint. Vt talis ardor in nobis accendatur, faxit ſaluator noſter Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula, Amen.

FERIA TERTIA

PASCHATOS, Lucæ. 24.

DVM autem hæc loquuntur, uenit Ieſus ipſe, diſcumbentibus illis, & ſtetit in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

medio eorum & dicit eis, Pax uobis. Et exprobrauit illis incredulitatem ſuam & cordis duriciem, quòd ijs qui ſe uidiſſent reſurrexiſſe non credidiſſent. Expauefacti uerò & conterriti exiſtimabant ſe ſpiritum uidere. Et dixit eis, Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendunt in cordibus ueſtris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Contrectate me & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Et cum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes, & latus ſuum. Gauiſi ſunt ergo diſcipuli uiſo Domino. Adhuc autem illis non credentibus, & præ gaudio mirantibus, dixit eis, Habetis hîc aliquid edulij? At illi obtulerunt ei partem piſcis aſsi, & aliquid de fauo apiario, Et accepit, & in conſpectu illorum comedit, & dixit ad eos, Hæc ſunt uerba, quæ locutus ſum ad uos, cùm adhuc uobiſcum eſſem, quòd neceſſe foret implere omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Tunc aperuit illorum mentem, ut intelligerent ſcripturas, Et dixit eis, Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam ac remiſſionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hieroſolymis. Vos autem eſtis teſtes horum. Et dixit eis iterum, Pax uobis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto uos. Hæc cùm dixiſſet, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum, Quorumcunq; remiſeritis peccata, remittuntur eis, quorumcunq; retinueritis, retenta ſunt.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆC eſt quinta apparitio Domini ipſo die Paſchatos, qua apparuit diſcipulis confabulantibus de ipſo. Primum enim apparuit Mariæ Magdalenæ, è qua ſeptem eiecit dæmonia. 2. Apparuit mulieribus redeuntibus à ſepulcro. 3. Apparuit Petro. 4. Cleophæ & ſocio eius. 5. Vt hic textus habet, undecim diſcipulis de illo confabulantibus. Loci duo.

I. *Salutatio Chriſti & teſtimonia, quibus probatur eius reſurrectio.*

II. *Neceßitas mortis & reſurrectionis Chriſti & eiuſdem uſus, uidelicet q, oporteat in eius nomine prædicari pœnitentiam & remißionem peccatorũ omnib. gentibus.*

DE PRIMO.

Ieſus ſtetit in medio eorum & dixit eis: Pax uobis. *Diſcipuli mœſti loquuntur de Chriſto, qui illis adeſt iuxta promißionem: ubicunq; fuerint duo uel tres congregati in nomine meo, ego ero in medio illorum. Etſi enim id non ſemper fit corporaliter: tamen uerè fit. Non enim unquam faciet contra ſuam promißionem. Quid autem affert quando uenit? oſtendit eius ſalutatio, quia hic*

ſuos

ſuos mœſtos conſolatur diſcipulos. Nam cùm datus eſt Chriſtus mœſtis in conſolationem, hìc pacem offert dicens: PAX VOBIS. Hæc pax, quam ſuis optat, non eſt uulgaris, ſed diuina: non mundi, ſed regni cœlorum, inter Deum & hominem. Verùm ut nos intelligere poſſimus, quantũ ſit bonum hæc pax, quàm Chriſtus ſuis offert, copioſius exponam, quæ in huius pacis conſideratione concurrunt: unde huius pacis plenam deſcriptionem colligemus.

Quia pax ſancitur inter partes diſsidentes, Primùm ſpectandum eſt, quænam ſint partes diſsidentes. Sunt autem duæ: Deus & homo. Deus felix & beatus eſt ſine homine, homo miſer & damnatus eſt ſine Deo: ergo Deus non opus habuit, ut pacem cum homine quæreret, ſed homo ſine pace cum Deo extremè miſer eſt, atq; ideo nulla re magis opus habet, quàm pace cum Deo.

Deinde cùm partes diſsident, neceſſe eſt aliquã offenſam præceſsiſſe. Hæc offenſa non à Deo, ſed ab homine initium ſumit. Quænam eſt illa offenſa? Peccatum. Hoc peccatum fuit quædam à Deo proditoria defectio ad Diabolum, cui ſe homo ſubiecit. Quanta autem ſit hæc offenſa, facilè æſtimare eſt ex eius magnitudine, multitudine, turpitudine & pœna. Magnitudo eſt, ꝙ creatura creatorem offendit & contemſit, qui hominis ſummum bonum fuit. Multitudo ex eius fructibus ſpectatur. Turpitudo ex horrenda contaminatione humani generis, quæ ſecuta eſt hanc offenſam. Pœna, maledictio

&

& damnatio, ut taceam innumeras calamitates et ærumnas, quibus humanum genus in hac uita tantum non oppreſſum eſt.

Cognita offenſa, quæ fecit nos Dei hoſtes, tertio loco mediator conſiderandus eſt, qui certè debuit eſſe talis, qui et Deum offenſum placare poſſet, & qui illatam iniuriam iuſtè compenſaret. Deum offenſum creatura non potuit placare, iniuriã compenſare Deus non debuit. Quærendus igitur fuit talis mediator, qui & potuit per potentiam, et debuit per naturam. Cùm talis non potuit haberi, æternus Dei filius altera perſona in trinitate uenit in mundum, et aſſumſit humanam naturam, et factus eſt homo, Ieſus Chriſtus. Hic Ieſus Chriſtus coniunctus eſt Deo patri diuinitate, et homini per humanitatem: Quare potuit ut Deus, debuit ut homo, qui noſtram cauſam in ſe recipit.

Hic mediator compenſauit iniuriam: nam noſtrum reatum in ſe recepit, pro quo pœnas luit in ara crucis, ac ita ſatisfecit iuſticiæ Dei. Verũ quia nos adhuc manemus peccato coinquinati, Chriſtus tota ſua uita in hoc mundo legi Dei obediuit perpetuò, plenè & perfectè, quam iuſticiam credentibus imputat, ut ſint iuſti in Dei conſpectu: atq; ita uictima ſua iram Dei placat, & obedientia ſua nos ueſtit, ut iuſti appareamus in conſpectu Dei.

Facta compenſatione reconciliatio inter Deum & hominem inita eſt: nam Pater placatus eſt per obedientiam Filij.

Verùm quia in omni reconciliatione neceſſe eſt inter eos, qui reconciliantur, aliquod pactum intercedere, hoc quoq; in hac cum Deo pace conſtituta conſpicitur. Nam ut ex parte Dei eſt liberalis et paterna miſericordiæ promiſſio, iuxta illud: Ero Deus tuus, et ſeminis tui poſt te. Item: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur et uiuat: ita ex parte hominis eſt fides, qua paterna promiſſio accipitur, quáq; adoptamur in filios Dei per unigenitum filium Ieſum Chriſtum.

Cæterum quia in pactis adhiberi ſolent obſignationes, neq; hæ in hoc ſummo pacto omiſſæ ſunt. Sunt autem triplices obſignationes. Prima eſt iura mentum Chriſti: Amen amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam. Secunda eſt obſignatio per Sacramenta, Baptiſmum et Cœnam Domini, quæ ſunt firmiſſima pacti inter Deum & hominem ſigilla, quæ nunquam uiolabuntur, niſi homo ſua culpa abiecerit fidem. Tertia obſignatio eſt Arrabo ſpiritus, qui teſtimonium dat ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei. Huc etiam illud pertinet 2. Corinth. 1. obſignauit nos, & dedit Arrabonem ſpiritus in cordibus noſtris. Hæ ſunt obſignationes & ſigilla, quibus pax inita inter Deum & hominem obſignatur & confirmatur, ut rata ſit.

Præterea, ne quis exiſtimet hanc pacem ad paucos quoſdam pertinere, obſeruanda eſt eius promulgatio, quæ eſt uniuerſalis. Chriſtus enim aſcenſurus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſurus in cœlum, mandatum dedit diſcipulis, ut hanc pacem proclamarent per uniuerſum orbem: ita enim ait: Ite in mundum uniuerſum, et prædicate Euangelium omni creaturæ. Pertinet igitur hæc pax ad omnes, qui uocem Euangelij recipiunt & in Chriſtum credunt, perſeuerantes uſq; in finem. Nam ita ait Dominus: Beatus qui perſeuerauerit uſq; ad finem: non eſt enim ſatis, bene incepiſſe, niſi quis quotidianos faciat progreſſus.

Si quæris huius gratiſsimæ pacis fructus, inuenies plurimos in hac uita, & poſt reſurrectionem. In hac uita habes huius pacis beneficio, acceſſum ad Deum tanquam ad Patrem clementiſsimum per Ieſum Chriſtum. Ita enim inquit Paulus: Fide iuſtificati pacem habemus cum Deo per Ieſum Chriſtum, per quem & acceſſum habemus ad gratiam hanc, in qua ſtamus. Secundus huius pacis fructus, eſt bona conſcientia: antea enim peccati conſcientia nos uexat: uerùm poſtquam hanc pacem ſentimus, conſcientia bona & læta redditur, ſicuti latronis in cruce, quando audiuit, Hodie eris mecum in Paradiſo. Ad eundem modum cùm audimus in Euangelio annunciari remiſsionem peccatorum credentibus, conſcientia credentium redditur tranquilla. Cum hac bona conſcientia coniunctum eſt gaudium ſpiritus, quo efficitur, ut in medijs afflictionibus gloriemur, ut inquit Paulus: Verùm hæc gloriatio, & hoc gaudium ſpiritus augetur meditatione uerbi, oratione, uſu Sacramentorum, et ali-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

is pijs exercitijs. Hunc fructum & quartus ſequitur, nimirum fraterna dilectio. Cùm enim intelligimus, et fide ſentimus nobis Deum communem Patrem, per communem Mediatorem nobis reconciliatum, incipimus nos inuicem diligere, tanquam huius theſauri communes hæredes. Hunc quartum fructum ſequitur quintus, qui eſt lætus deceſſus ex uita, quemadmodum Simeon conſpecto autore huius pacis Chriſto ait: Nunc dimitte ſeruum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum.

Poſt reſurrectionem, huius pacis fructus erit perpetua iucunditas, perpetua læticia & fruitio conſpectus Dei, & ſanctorum omnium, qui uixerunt inde uſq; ab initio mundi: hunc fructum nemo in hac uita ſatis cogitare poteſt.

Poſtquam iam dictum eſt fuſius, quæ in hac pace concurrunt: nunc contraham in breuem ſummam ſeu deſcriptionem, quæ ſit hæc pax. Pax igitur inter Deum & hominem eſt mutuus conſenſus Dei & hominis, Dei quidem hominem propter Chriſtum in gratiam recipientis: hominis uerò oblatam gratiam fide recipientis, ac obedientiam erga Deum ſeriò promittentis. Hæc ſint dicta de pace, quam Chriſtus hîc offert, non ſolùm diſcipulis undecim qui tùm aderant, uerumetiam nobis & omnibus, qui hanc pacem uolunt recipere, cùm illis per Euãgelij prædicationem offertur. Poſt hanc pacificam ſalutationem ſequitur in textu, quomodo ſe Chriſtus probauerit uerè et à mortuis reſurrexiſſe,

rexiſſe,et id ita prænunciatũ in Moſe,Prophetis,et in Pſalmis oſtendit. Verùm quia de his die Paſchatos & heri audiuiſtis: nunc tantùm de neceßitate & uſu mortis & reſurrectionis Chriſti dicam.

DE SECVNDO.

Sic ſcriptum eſt,& ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertio die,ac prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus, initio facto ab Hieroſolymis.

Primùm ergò cùm dicit: ſic ſcriptum eſt, uult ut non ratio,ſed ſcriptura apud nos ualeat,quoties de regno Dei ſit quæſtio. Vbi autem hoc ſcriptum ſit,addit inquiens:Neceſſe eſt impleri omnia in lege Moſis,& in Prophetis & in Pſalmis. Cùm igitur quæritur de ſalute, conſulendus eſt Moſes,legendi ſunt Prophetæ, et cognoſcendi ſunt Pſalmi, deinde ſcripta Euangeliſtarum & Apoſtolorum. Quicquid cum iſtis ſcriptis pugnat, repudiandum eſt,tanquam à Satana profectum.

*Quid ſcriptum eſt? quòd oportuerit ſic pati Chriſtum & reſurgere ex mortuis tertio die. Cùm dicit,*SIC OPORTEBAT,*neceßitatem mortis & reſurrectionis Chriſti indicat.*

Quare ergo oportebat? 1. Vt impleretur ſcriptura,quæ mentiri nequit. Vt enim Deus manet in æternum, ita eius uerbum in æternum manet, & Chriſtus dicit: Cœlum & terra tranſibunt,uerba autem mea non tranſibunt.2.Oportebat hoc fieri,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quia ita Deus decreuit. Nullo. n. pacto fieri poteſt, ut quod Deus certò conſtituit, non procedat. 3. Oportebat Chriſtum pati propter hominum redemtionem à pœnis æternis, quas ſuis peccatis meruerant: niſi enim Chriſtus fuiſſet paſſus, nos in peccatis ſub ira Dei manſiſſemus. 4. Oportebat Chriſtũ pati propter gloriam, qua poſtea coronandus erat 5. Oportebat Chriſtum pati in noſtri inſtructionem et conſolationem: is cùm caput ſit, debuit præcedere, cùm in cruce tùm in gloria. 6. Oportebat Chriſtum pati, ut figuris reſponderet ueritas: multæ. n. figuræ ueteris teſtamenti, mortem et reſurrectionem Chriſti repræſentabant, de quib. dictum eſt die Paſchatos. Breuiter, ut uno uerbo omnia complectar, Chriſtus paſſus, mortuus & excitatus eſt, ut placaretur Deus offenſus, ſaluaretur genus humanum, & deſtrueretur regnum Diaboli.

Habemus quanta fuerit neceſsitas mortis et reſurrectionis Chriſti, iam audiamus, quis ſit fructus & uſus huius admirandi operis. Id quod Dominus hiſce uerbis exponit: Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus. Ex his primùm colligitur, quid ſit Euangelium, & quæ eius ſumma. Euangelium eſt prædicatio pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum propter Chriſtum. Summa Euangelij eſt, quòd liberatio à peccatis et ſalus contingat per ſolum Ieſum Chriſtum. Verùm ut planius nobis euadat, quanta beneficia nobis offerantur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tur per Euangelium, quæ omnia ſub his Chriſti uerbis latent, paulò copioſiorem deſcriptionem ex ſcripturis adſeram.

Euangelium eſt uniuerſalis prædicatio, in qua annunciantur liberatio à maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remiſsio peccatorum, ſalus ac uita æterna credentibus in filium Dei propter eiuſdem uictimam, ſecundum promiſsiones olim patribus factas, ut perpetuò gloria bonitatis Dei prædicetur, utq; porrò dignos Euangelio fructus edāt homines per Chriſtum liberati, tandemq; uita fruantur æterna.

In hac deſcriptione primùm ſignificatur à quibus malis per Euangelium liberamur, nempe à maledictione legis, iuxta illud Galat. 3. Chriſtus factus eſt pro nobis execratio, hoc eſt, execrationē, quam nos meruimus noſtris peccatis, is in ſe recepit, ut nos fieremus hæredes iuſticiæ et benedictionis. Hoc etiam teſtatur Paulus. 2. Corint. 5. ubi ita ait: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Hoc eſt, Chriſtus qui immunis erat ab omni peccato, factus eſt reus pro nobis: ergo rectè dictum eſt nobis per Euangelium annunciari liberationem à maledictione legis. Deinde, quia cum maledictione legis etiam ira Dei erat coniuncta, liberamur etiam ab ira Dei, cùm credimus Euangelio. Qui non credit (inquit ueritas) ira Dei manet ſuper eum: proinde qui credit, non amplius eſt ſub ira: ſed ſub gratia. Iam ubi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

gratia regnat, nulla uis eſt tyrannidis Diaboli, nullus ſtimulus mortis æternæ, nullus motus inferni: ab iſtis ergo malis liberationem prædicat Euangelium.

Sed quæ bona ſunt quæ annunciat? Annunciat remiſsionem peccatorum, ſalutem & uitam æternam. Nos rei peccati ſumus natura, maledicti & damnati ad mortem æternam: ſed iam Chriſtus in ſuo Euangelio annunciat nobis remiſsionem peccatorum, ſalutem, et uitam æternam, quæ bona nobis meruit ſua morte & glorioſa reſurrectione.

Habemus à quibus malis liberamur per Euangelium, & quæ bona nobis offeruntur per idem: nunc ſequitur, quibuſnam cõtingant iſta bona, nimirum credentibus in filium. Hoc multis probatur ſcripturæ teſtimonijs: Qui credit, inquit Chriſtus, habet uitam æternam. Vt hanc præcedit remiſsio peccatorum: ita cum ea coniuncta eſt ſalus. Et Petrus dicit fidei noſtræ finem eſſe ſalutem animarum. Hoc ipſum hîc ſignificatur cùm dicitur: oportet prædicari pœnitentiam, qua ſcilicet ob peccatum perpetratum dolemus et confugimus ad Chriſtum, qui ait: non ueni uocatum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Poſt hæc ſequitur, cuius beneficio tanta bona conſequimur, propter uictimam Chriſti, id eſt, propter mortem & reſurrectionem Chriſti. Vnde Paulus Rom. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra, & excitatus propter iuſtificationem noſtri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Et ne quis nouã doctrinam exiſtimet Euangelium eſſe, adieci in definitione, ſecundam promiſsionem olim patribus factam. Nam & Adamo poſt lapſum facta promiſsio, Gen. 3. & ſæpe poſtea repetita eſt, & inculcata patribus ſpacio 4000. annorum, donec Chriſtus in carnem uenit.

In fine adduntur fines. 1. liberatio à legis ſententia per Chriſtum. 2. ut liberati fructus dignos Euangelio edant. 3. ut prædicent hoc tantum beneficium. 4. ut tandem plenam redemtionem conſequantur in uita æterna per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui cùm Patre & Spiritu ſancto ſit laus, honor, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA PRIMA POST PASCHA, Iohan. 20.

CVm veſpera eſſet die illo, qui erat vnus Sabbatorum, & fores eſſent clauſæ, vbi diſcipuli erant congregati propter metum Iudæorum, venit Ieſus, ſtetitq́ in medio & dicit eis, Pax vobis. Et cùm hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac latus ſuum. Gauiſi ſunt ergo diſcipuli uiſo Domino. Dixit ergo eis iterum, Pax vobis, Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto vos. Hæc cùm dixiſſet, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum, Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis: quorumcunq́ retinueritis, retenta ſunt. Thomas autem vnus ex duodecim, qui dici-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dicitur Dydimus, non erat cum eis quando venit Ieſus. Dixerunt ergo alij diſcipuli: Vidimus Dominum, Ille autem dixit eis: Niſi videro in manibus eius veſtigium clauorum, & mittam digitum meum in veſtigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & admoue manum tuam, & immitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed credens. Reſpondit Thomas, & dicit

ei,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Ieſus: Quia vidiſti me Thoma credidiſti, beati qui non uiderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc, hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis quòd IESVS eſt CHRISTVS ille filius Dei, vt credentes vitam habeatis per Nomen eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet partem Hiſtoriæ, quam ſcripſit Iohannes Euangeliſta de reſurrectione Domini, in qua parte, uiſibili & carnali præſentia, uoce, facto, & ſignis teſtatur Dominus ſe à mortuis reſurrexiſſe: Et commendans diſcipulis miniſterium uerbi, prædicat, beatos fore qui in ſe crediderint. In fine textus additur cauſa finalis totius ſacræ ſcripturæ: ita enim inquit, Hæc ſcripta ſunt ut credatis, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Cæterum quia ſatis dictum eſt ſuperiori ſeptimana de reſurrectione Domini, nolo pluribus de ea hac uice agere: ſed dicam de tribus alijs locis, qui in hoc continentur Euangelio. Loci:

I. *De miniſterio uerbi, & poteſtate Eccleſiæ.*

II. *De Thomæ confeßione.*

III. *De fine ſacræ ſcripturæ.*

DE PRIMO.

Verba

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Verba textus de uerbi miniſterio & poteſtate Eccleſiæ ſunt hæc. Pax vobis: ſicut miſit me Pater, & ego mitto uos. Hæc cùm dixiſſet, inflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum. Quorumcunq; remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. *Hîc habemus pauca uerba, ſed efficacia, quæ continent copioſam doctrinam, quam omnes Chriſtiani ſcire debent. Quare uos hortor, ut ſitis attenti, quò hanc doctrinam percipere poßitis, quò autem id fiat commodius, diſtinguam hæc uerba, quibus miniſterium inſtituitur, in quatuor partes.* PRIMA *pars:* Pax vobis. SECVNDA *pars:* Sicut miſit me Pater, ita ego vos mitto. TERTIA *pars*: Inflauit & dixit: Accipite Spiritum ſanctum. QVARTA *pars*: Quorumcunq; remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorumcunq; retinueritis, retẽta ſunt: *de his quatuor partibus ordinè dicam.*

PRIMA *pars, nempe ſalutatio,* PAX VOBIS, *conſolatur non ſolum diſcipulos, qui tùm aderant, uerumetiam animum addit omnibus, qui ſunt & qui futuri ſunt miniſtri uerbi in* Eccleſia. *Qui miniſterium uerbi in ſe recipit, ſtatim habet hoſtem* Diabolum, *qui perpetuò ipſius doctrinæ & uitæ inſidiatur. Si doctrinam corrumpere non poteſt, uitam contaminare ſtudet, ut quod uerbis docet, quis factis neget. Si uitam non poteſt diabolus polluere, doctrinæ inſidiatur, ut homines decepti*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

erronea doctrina, damnentur. In multis & doctrinam & uitam contaminat. Deinde habet miniſter uerbi etiam mundum aduerſus ſe, qui nunc tyrannide, nunc hypocriſi, nunc ſophiſtica ſe adoritur, ut officio ſuo non rectè ſungatur.

Quid faciet miniſter uerbi in tantis periculis? Cõſolabitur ſe hac Chriſti uoce: PAX VOBIS, et ſimul orabit Deum, ut ſe in hac pace contineat, ne uel doctrina, uel moribus curſum Euangelij impediat, pluris faciet pacem Chriſti, quàm omnes mundi delicias & amicitias. Hæc ſit ergo conſolatio miniſtrorum Euangelij, qui pugnare debent aduerſus Diaboli inſidias, mundi tyrannidem, hypocriſin & ſophiſticen.

SECVNDA pars eſt: Sicut miſit me Pater, ita ego mitto uos. Quomodo Pater miſit filium? Pater miſit filium, ut regnum diaboli aboleret, iuxta illud: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Item: Chriſtus apparuit, ut deſtruat opera Diaboli. Quid? An non ſolius Chriſti eſt conterere caput ſerpentis? An non ſolius Chriſti eſt deſtruere opera Diaboli? Verè ſolius Chriſti eſt: ſed in hoc tanto opere, opus eſt duabus machinis: uictima & doctrina. Chriſtus eſt miſſus, ut ſolus ſua uictima iratum Patrem placet, et Diabolum ſuperet. Deinde quia hoc beneficium hominibus per doctrinam offertur, deſtruxit etiam opus diaboli per doctrinam. Proinde Chriſtus miſſus erat ad duo, ad placandum Deum uictima, & ad docendum. At pri-

us

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

us illud, ſolus Chriſtus mitti idoneus fuit:ad poſterius,hoc eſt,ad docendum miſsi fuerũt olim omnes Prophetæ & poſtea Apoſtoli & homines omnes, qui legitimè ſunt uocati ad prædicandi munus. Quantum ergo ad docendum attinet,Chriſtus mittit diſcipulos, quemadmodũ ipſe erat à patre miſſus.Hinc duo colligamus. Primùm diſcrimen inter regna mundi et Eccleſiæ adminiſtrationem,ſeu inter gubernatores mundi & gubernatores Eccleſiarum.Miniſtri enim uerbi non mittuntur,ut dominentur in terra: Chriſtus enim nullum dominiũ ſibi uendicauit, nec mittuntur ad pompas huius mundi, quas Chriſtus contemſit,ſed ad docendum Euangelium ad erigendum regnum Dei, ad ſalutem annunciandam hominibus. Deinde hinc colligendum eſt quæ ſit uerbi, quod prædicant uocati ad miniſterium, autoritas: Sicut Pater,inquit, me miſit,ita ego uos,ut non ueſtro, ſed meo nomine loquamini. Huc illud dictum Domini ad diſcipulos, Matthæi decimo, Qui uos audit, me audit,qui uos ſpernit,me ſpernit. Hinc habent, qui docent uerbum, conſolationem: & qui audiunt, grauem admonitionem. Nam cùm docentes uerbum piè in legitima uocatione, patiuntur aliquid ab ingrato mundo,habent ex eo conſolationem, ꝙ uice Chriſti fungantur, & Chriſtus cum illis iniuriam patiatur, qui ſe ſuo tempore ulciſcetur.Qui uerò audiunt uerbum, admonentur primùm de autoritate uerbi:non enim ſecùs audire uerbum debent,quàm

ſi Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſi Chriſtum ipſum loquentem audirent. Deinde admonentur, ut pios uerbi miniſtros in precio habeant, tanquam Chriſti legatos. Præterea admonentur pœnæ, in quam iuſto iudicio Dei incurrent quicunq; uel uerbum prædicatum, uel ipſos miniſtros contemnunt. Debent quoq; miniſtri uerbi cogitare in quem gradum dignitatis ſint euecti, ne uel doctrinæ puritatem inficiant, uel moribus malis à ſe auditores alienent.

TERTIA pars: Et cum dixiſſet, inſufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum. Hæc uerba ſingularem doctrinam continent. Nam Chriſtus his uerbis oſtendit, unde uerbum quod prædicatur uoce miniſtrorum, habeat ſuam uim et efficaciam, quæ ſanè non incluſa eſt in uoce miniſtri, nec pendet ex ſanctitate & dignitate hominis: ſed omnis uerbi uis & efficacia ex uirtute ſpiritus Chriſti proficiſcitur. Nam cùm hîc Chriſtus ſufflat in diſcipulos, ac iubet eos accipere Spiritum ſanctum, ſignificat Spiritum ſanctum perpetuò affuturum miniſterio uerbi. Quaſi dixiſſet: Ecce uos eritis miniſtri noui teſtamenti, qui Eccleſiam mihi in mundo ædificabitis, per prædicationem Euangelij, & ſcio quàm ſitis imbecilles ad tantum opus peragendum, præſertim cùm Diabolus, mundus & ratio omnium hominum ſe uobis opponet. Quapropter huic ueſtro miniſterio uolo adeſſe Spiritum ſanctum, per quem labor ueſter erit efficax: is enim uirtute ſua faciet, ut uerbum

meum

meum quod prædicabitis, non ſit ad uos uacuum rediturum. Hîc utilem doctrinam & admonitionem colligamus. Doctrinam quidem, quòd Spiritus ſanctus ſit alligatus uerbo, & uelit per illud eſſe efficax. Conſolationem uerò, qua, & qui docent, et qui audiunt ſe erigunt præſentia Spiritus ſancti aduerſus ſuæ ſalutis hoſtes.

QVARTA pars: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. His uerbis inſtituit & ſancit ſpiritualem illam Eccleſiæ poteſtatem, quam uocamus poteſtatem clauium, & oſtenditur clauis, qua aperitur & clauditur regnum cœlorum.

Verùm ut hæc utiliſsima doctrina clarè ab omnibus intelligi poſsit, uolo eam in quædam puncta diſtinguere, quæ ſunt: unde ſit poteſtas Eccleſiaſtica, quid ſit, penes quem ſit, & in quo conſiſtat. His punctis bene intellectis, nemo erit qui non dextrè intellecturus ſit, quænam res & qualis ſit poteſtas Eccleſiaſtica.

Vnde ergo eſt hæc poteſtas? A Deo per Ieſum Chriſtum. Si.n. hominem ſpectes, eſt miniſteriũ purum: At ſi Chriſtum, ſublimis eſt poteſtas, qua nulla in terra maior, uel utilior, uel dignior exiſtit: Nam Chriſtus ſedens ad dextram Patris in ſolio Maieſtatis ſuæ, hanc poteſtatem adminiſtrat. Qui igitur hanc poteſtatem contemnit, & eius fructu priuatur, et eſt in filium Dei contumelioſus.

Quid eſt poteſtas Eccleſiæ? Eſt poteſtas remittendi

tendi & retinendi peccata, hoc eſt, prædicandi Euangelium, cui qui credit aperitur regnum cœlorum, qui uerò non credit, ei oſtenditur eſſe clauſum.

Penes quem eſt hæc poteſtas? Penes Eccleſiam: quando Petro & alijs Apoſtolis Dominus dedit claues, apud ipſam Eccleſiam claues has depoſuit, à qua miniſtri habent claues, tanquam ancilla claues ſuæ heræ habet.

In qua re conſiſtit poteſtas clauium? In efficacia Spiritus ſancti, qui in uerbo & per uerbum eſt efficax, & fidem in auditoribus uerbi operatur: ita uerbum eſt ueluti una clauis, quam adhibet miniſter uerbi, & fides eſt altera clauis, quam adhibet Spiritus ſanctus, quæ claues cùm adhibentur, aperitur regnum cœlorum.

His ita explicatis, uerba huius textus altius perpendamus. Primùm igitur cum dicit: Quorumcunq;: ſiſte gratum et de hac uoce Quorumcunque cogita, 1. quòd promiſsio gratiæ ſit uniuerſalis, hanc uniuerſalem promiſsionem opponito tentationi de particularitate, & te in uniuerſalem promiſsionem includito. Deinde hanc uocem quorumcunq; multitudini peccatorum oppone. Cùm igitur tentaris ad deſperationem ob peccatorum tuorum multitudinem, ueniet in mentem hæc Domini promiſsio: Quorumcunq; &c. Non dicit ſi pauca peccata quis perpetrauerit, aut ſi multa: neque dicit, ſi Iudæus eſt, ſi Græcus, nobilis, ignobi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

lis, diues aut pauper: ſed dicit, Quorumcunq;. Præterea hic locus monet, quòd & publicè et priuatim poßit fieri abſolutio. Sic Deus tria millia hominum publicè abſoluit. Item priuatum Cornelium, ſicut & Nathan Propheta Dauidem. Generali illa abſolutione utuntur miniſtri uerbi, quoties Euangelium prædicant. Speciali, quando ratio hæc poſtulat, hoc eſt, quando aliquis priuatum colloquium cum miniſtro uerbi expetit, confirmandæ ſuæ fidei cauſa.

2. Ponitur in textu PECCATA ſine addito, quare omnia peccatorum genera hîc intelligi debent, quæ ſunt quatuor. 1. uicioſitas naturæ. 2. pullulantes rami ex mala radice. 3. peccata errore commiſſa. 4. peccata uoluntaria. Nullum planè peccatum eſt, quod non ignoſcitur, ſi uenia propter Chriſtum petatur.

3. Verbum REMITTERE obſeruandũ eſt, pro quo Matthæus habet ſoluere. Iubet Dominus ut diſcipuli peccata remittant & ſoluant. Remittant quidem ut debitum: ſoluant uerò ut onus prægrauans. Peccata ſiquidem ſunt debita, quia ut debita obligant ad ſolutionem: ita peccata ad ſatisfactionem pœnæ, niſi fiat remißio. Sunt et onera peccata, quia ut onus graue portantem deprimit, ut tandem ſub eo cadat: ita peccata maledictionis onere & legis ſententia opprimunt, donec Chriſtus uenerit, et onus in ſe leuauerit. Sed quidẽ poteſt ne homo peccata ſoluere & remittere? Deus dicit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Iſaiæ 43. Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum non recordabor. Hoc teſtimonium conuincit, quòd ſolus Deus remittat peccatum. Rurſus cùm hîc dicit Dominus, Quorumcunq; peccata remiſeritis, erunt remiſſa in cœlo. Reſpondeo, Chriſti dictum manifeſtè indicat duplicem eſſe remiſsionem, unam in terris à miniſtris uerbi: alteram in cœlo, quæ à ſolo Deo fit. De hac poſteriori loquitur Iſaias. Breuiter, Deus ut Dominus: miniſtri uerbi, ut ſerui & nuncij remittunt, qui Domini ſui uoluntatem annunciant, quæ remiſsio fit uoluntatis Dei annunciatione. Hoc probatur Num. 6. ubi ita ait Dominus: Sacerdotes ponent nomen Domini ſuper filios Iſraël, ſed ipſe benedicam: ſoluere ergo ſacerdotis eſt indicare culpam à Deo remiſſam.

Sed quomodo retinent peccata? uerbo & iuxta uerbum, hoc eſt, quæcunq; peccata indicauerint uerbo Dei eſſe retenta, erunt etiam in cœlo. Plura de hac re dixi in feſto Cœnæ Dominicæ: Quare nunc ad ſecundum locum pergo, de quo breuiſsimè dicam.

DE SECVNDO LOCO.

De Thoma habemus duo in hac hiſtoria, nempe incredulitatem et confeſsionem: incredulitatem indicat his uerbis: Niſi uidero in manibus fiſſuram clauorum &c. non credam. Audiuit alios diſcipulos narrentes ſe uidiſſe Dominum: is autem immemor omnium prædictionum Prophetarum et Chri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſti non credit. Adeò ratio hominis in rebus ſalutis ſe Deo & eius uerbo opponit. Hactenus de eius incredulitate: ſequitur de eius fide & confeßione: Poſt dies octo iterum erant diſcipuli & Thomas cum eis in vna domo, & uenit Ieſus clauſis ianuis, & ſtetit in medio eorum, & dixit, Pax vobis, & dixit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas &c. & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Audita uoce Domini, & conuictus manifeſto ſigno, concipit fidem, ex qua hanc promit confeßionem, Dominus meus, & Deus meus. A Thoma igitur duo diſcamus, unde fides ſit, & qualis uera fidei confeßio. Fides ex uerbo & ſigno, ſicuti nos habemus Euangelium uerißimum Chriſti uerbum, & ſigna duo auguſtiſſima, Baptiſmum et Cœnam Domini. Hæc fides concepta uerbo & confirmata ſigno, ueram edet confeßionem, qualis hæc Thomæ eſt, qui hîc clamat, Dominus meus, & Deus meus. Hæc Thomæ confeßio, ſi rectè perpenditur, quatuor continet. Primùm enim agnoſcit Chriſtum eundem hominem eſſe, qui ante triduum fuit occiſus à Iudæis. Deinde cùm Deum appellat, eius diuinitatem fatetur. Tum cùm non duos Dominos aut duos Deos dicat, agnoſcit unitatem perſonæ. Poſtremò cùm meus Dominus & meus Deus dicit, officium redemtionis profitetur, in quem & ipſe uiua recumbit fide.

DE TERTIO.

Beati

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Beati qui non uiderunt & crediderunt. *Hæc uniuerſalis doctrina de credentibus eſt obſeruanda:nam hîc Chriſtus diſertè pronunciat beatos qui credunt,etiamſi oculis corporeis non uiderint Chriſtum. Huc pertinet tota ſcriptura, ut inquit, Hæc aũt ſcripta ſunt, ut credatis,quòd Ieſus eſt filius Dei,et ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Finis ergo ſcripturæ eſt, ut credamus:finis fidei, ut credentes habeamus uitam æternam,quam donet nobis autor uitæ Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula, Amen.*

DOMINICA SECVNDA POST PASCHA Iohan. 10.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

EGo ſum paſtor ille bonus. Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem, ac deſerit oues, fugitq́;, & lupus rapit ac diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia Mercenarius eſt, & oues non ſunt illi curæ. Ego ſum paſtor ille bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcor à meis. Sicut nouit me Pater, ita ego noui Patrem, et animam meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, illas quoq; oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio cur hoc Euangelium proponitur in Eccleſia hoc tempore hæc eſt. Audiuimus in proximo paſchatis Feſto, in quem finem oportuerit Chriſtum pati & reſurgere ex mortuis, nimirum ut in nomine eius prædicaretur pœnitentia & remiſsio peccatorum omnibus gentibus: per quam prædicationem, deſtrueretur regnum Satanæ, & erigeretur regnum Chriſti. Hoc autem cùm aliter fieri non poteſt, quàm per fideles uerbi miniſtros, quos ſcriptura paſtores uocat, placuit Eccleſiæ, hoc die proponere Euangelium de ſummo paſtore Ieſu Chriſto, de eius cura erga oues: idq́; ideò, ut fideles uerbi miniſtri huius paſtoris exemplum, in doctrina, uita, & cura pro ouibus imitentur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tur. Hactenus de occaſione cur hodie præſens Eu=angelium proponitur. Summa autem Euangelij eſt, quòd ut Chriſtus ſe uerum paſtorem eſſe & curam habere ſuarum ouium profitetur : ita ex aduerſo lupos eſſe teſtatur, qui ouili ſuo inſidiantur, quos uidentes mercenarij fugiunt, ac oues lupis lace=randas relinquunt: contra quorum perfidiam Do=minus promittit ſe ſuas oues curaturum, & ſigni=ficat ſe adhuc alias habere oues quas adducet, ut fi=at unum ouile & unus paſtor.

Loci tres.

I. De paſtore Chriſto, alijsq́; ueris paſtoribus.

II. De lupo, Mercenario, & fuga mercenarij.

III. De ouibus Chriſti, earum nota & unitate ouilis.

DE PRIMO.

In prlmo loco de paſtore Chriſto habemus duo: Vnum, quæ ſit eius indoles, Alterum, quæ ſint eius beneficia erga Eccleſiam. Quantum autem ad Chriſtum paſtorem attinet, ſemper meminiſſe de=bemus confeßionis Thomæ, quam ab hinc die octa=uo audiuimus. Is enim cùm dicit, Dominus meus & Deus meus, Primùm confitetur eum, quem alloqui=tur, eundem hominem eſſe, qui erat crucifixus & mortuus, quem nunc uerè à mortuis reſurrexiſſe agnoſcit. 2. Confitetur eundem hominem eſſe quoq; uerum Deum. Dicit enim, ET DEVS MEVS. 3. Confitetur hunc hominem & Deum unam per=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſonam:non.n.dicit Domini mei,ſed Dominus meus. 4.Cōfitetur hunc θεάνθρωπον (perſonam unicam quæ eſt Deus & homo) eſſe ſuum ſaluatorem. Nam Dominus meus, qui mei curam habet, & Deus meus eſt, qui me in ſuam fidem & gratiam recipit. Confitetur ergo Chriſtum uerum Meßiam et ſaluatorem mundi eſſe,adeoq; uerum illum paſtorem olim promiſſum , de quo Zach. 10.Suſcitabo paſtorem in terra. Hunc Petrus uocat paſtorem et Epiſcopum animarum. Hæc dixi breuiter ex confeßione Thomæ de Chriſto paſtore,ut quæ ſit huius noſtri paſtoris indoles intelligamus : Iam uerba Domini audiamus.Ego (inquit) ſum paſtor bonus. Sed quid paſtor bonus?paſtor bonus ponit animam ſuam pro ouibus ſuis, hoc eſt, paſtor ille bonus eſt, qui adeò ſuas oues diligit, quòd potius uelit mortem oppetere,quàm oues ſuas lacerationi & prædæ furum & luporum relinquere. Hoc promiſſum etiam facto declarauit, qui pro ouibus ſuis turpißimam mortem eſt perpeſſus.

Habemus quantus ſit amor Chriſti erga ſuas oues : Iam ut conſpiciamus beneficia, quæ ex mera bonitate præſtat, ſimilitudinem paſtoris ouium Chriſto paſtori accommodabimus. Quid erga facit bonus ouium paſtor? 1. colligit oues. 2. præcedit. 3. educit eas in paſcua. 4. paſcit eas. 5. excubias ſuper eas agit 6. regit. 7. defendit. 8. læſis medetur. 9. errantes caſtigat uirga paſtorea. 10. In ſua reducit paſtor. Hæc omnia beneficia Chriſtus ſpiritualiter Eccleſiæ præſtat. Pri-

PRIMVM ergo Chriſtus paſtor colligit oues. Sed quandoq; per prædicationem Euangelij. Hoc cœpit facere mox poſt lapſum primorum parentum. Nam in ſpiritu adfuit Prophetis, & multas oues ſibi collegit: Deinde ipſe uenit, ut ouem perditam quæreret: & hodie dat prædicatores, qui ſuo nomine colligunt oues.

DEINDE præcedit oues. Quomodo? In cruce et in gloria: in cruce quidem, dum uarias in hac uita ærumnas perpeſſus eſt, quas etiam ſanctos experiri neceſſe eſt: in gloria, dum per reſurrectionem à mortuis in gloriam cœleſtem intrauit, quem ſuo tempore ſequentur, quotquot eius ueræ oues fuerunt.

TERTIO educit eas in paſcua in amœniſſima prata, ut Dauid Pſalmo 23. loquitur: In paſcuis herboſis accubare me facit, ad aquas refectorias deducit me.

QVARTO, eductas in prata paſcit ſpiritu & uerbo: Spiritu quidem, dum intus animum confortat: uerbo uerò, dum prædicatur Euangelium, unde concipitur fides in hunc paſtorem.

QVINTO, excubias ſuper eas agit, & tanquam in ſpecula ſedet, ut obſeruet, ne quis ex inſidijs oues adoriatur. Hoc autem agit per ſuos Angelos, per fideles uerbi miniſtros, per pium Magiſtratum, Breuiter, per bonos rectores in familijs, politijs, œconomijs.

SEXTO, regit, ſcilicet Spiritu, uerbo, & di-

ſciplina, unde Dauid: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ me ibi collocauit.

SEPTIMO, defendit, unde Paulus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Et Dauid: Etiamſi ambulauero in ualle umbræ mortis, non timebo malum, quia tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.

OCTAVO, læſis medetur, ut enim oues ſæpe ſpinis & uenenis inficiuntur, quæ à perito paſtore ſanantur: ita Chriſtus paſtor ſuas oues ſpinis malorum morum & ueneno peſtiferæ doctrinæ læſas curat & ſanat, unde Pſalmus 146. Qui ſanat contritos corde, et alligat contritiones eorum. Ezech. 34. Ego paſcam oues meas, et ego eas accubare faciam, quod perierat requiram, & quod abiectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat conſolidabo.

NONO, errantes caſtigat uirga, dum cruce premit, ac ueluti capiſtrum inijcit. Hoc ſi non faceret bonus ille paſtor, multæ huius mundi delicijs, felici rerum ſucceſſu abducerentur à grege, & ſe ipſas in ora luporum conijcerent: unde Dauid de ſe inquit, Bonum eſt mihi Domine, quòd humiliaſti me, ut diſcerem iuſtificationes tuas.

VLTIMO, in ſua reducit paſtas. In hoc mundo Chriſtus ſuas oues colligit, paſcit, defendit, curat tanquam in deſerto in peregrino regno: uerùm in extremo die ſuas oues in ſua reducet, hoc eſt, in Patriam, ubi pij cum Chriſto perpetua pace & ſecuritate fruentur.

Dixi

Dixi de Chriſto paſtore, eius indole, cura & beneficijs erga oues, id eſt, omnes qui in ſe credunt: nunc aliquid adijciam de paſtoribus, qui ſub illo ſunt conſtituti, ut curam dominici gregis habeant. Et optandum eſſet, ut omnes doctrinam, uitam & curam erga oues haberent, qualem ſummus ille paſtor: uerùm quia id non fit, obſeruanda ſunt quatuor paſtorum diſcrimina & genera.

VNVM genus eſt eorum, qui bene docent & bene uiuunt, exemplum ſummi paſtoris imitantes. Talis fuit Iſaias, Hieremias, Ezechiel & alij Prophetæ: talis fuit Paulus, Petrus, tales ſunt hodie omnes pij parochi & Epiſcopi, qui doctrina, uita, confeſsione alijs prælucent: Hi à Dauide et Daniele comparantur ſtellis lucentib. in cœlo, ubi Chriſti ſolis æterno lumine illuſtrantur: Hi, ut Paulus ait, digni ſunt duplici honore, hi ædificant ciuitatem Dei utraq; manu.

SECVNDVM genus eorum eſt, qui malè docent & malè uiuunt. Hi peßimi ſunt, qui utraq; manu templum Dei deſtruunt, quales multos fore his poſtremis temporibus prædixerunt Petrus & Iudas Apoſtoli.

TERTIVM genus eorum eſt, qui bene quidem docent, ſed malè uiuunt. Hi quod dextra manu in Eccleſia ædificant, ſiniſtra rurſus deſtruunt, & ſunt omnino ſimiles fabris lignarijs, qui arcam Noæ extruxerunt. Hi enim alijs parantes Arcam, per quam à Diluuio ſunt liberati, ipſi in medijs

perie-

perierunt fluctibus. Talis olim fuit Iudas, & hodie multi inueniuntur. Dicunt quidem, facite ſicut docemus, nolite opera noſtra imitari. De his locutus eſt Chriſtus: cùm ſcribæ & Phariſæi ſedent in Cathedra Moſis, qui dicunt, facite, nolite facere opera illorum. Horum damnatio iuſta eſt: ſciunt enim & docent facienda, ipſi tamen non faciunt, cùm Turpe eſt doctori, cùm culpa redarguit ipſum. Bernardus igitur bene ait: Paſtores debent impinguare pecus ſuis potius quàm alienis exemplis.

QVARTVM genus eſt eorum, qui malè docent, ſed bene uiuunt, ita ut publicis criminationibus non ſint obnoxij. Hi hypocritæ ſunt, & maximum damnum faciunt. Nam cùm homines admirantur externam morum ſpeciem, facile etiam pertrahuntur, ut doctrinam amplectantur: ut multi ex uobis in Papatu uidiſtis Monachos, qui non ſolùm ſibi ſancti uiſi ſunt: uerumetiam alijs ſua bona opera uendiderunt: ita & animabus hominum & facultatibus eorum inſidiati ſunt. Dixi de quatuor generib. paſtorum ſeu doctorum in Eccleſia quorum primum tantùm laudabile eſt, & Chriſti regnum in multorum ſalutem ædificat, idq; iuxta doctrinam & mandatum ſummi paſtoris Ieſu Chriſti.

DE SECVNDO LOCO.

Iam ſequitur ſecundus locus de lupo & mercenario, quorum ille oues Chriſti lacerat & perdit: hic oues periclitantes, in luporum faucibus relinquit, ita enim ait textus: Mercenarius autem & qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, vidit lupum venientem, dimittit oues & fugit, & lupus rapit ac diſpergit oues. Hic *nos ſcire oportet, quis nam ſit ille lupus, de quo Dominus loquitur, & quæ ſit eius in oues inuadendi ratio, et quando mercenarius fugere putandus ſit.*

Quis eſt igitur lupus, de quo Dominus hic loquitur? Eſt Diabolus. Is enim cùm primùm homo conditus erat, eum adoritur, inuadit & in terram proſternit: Ideo hodie circumit famelicus, quærens quem deuoret, neq; ceſſabit, donec hic mundus ſteterit.

Quomodo quæſo inuadit oues Chriſti? Non una uia eas adoritur, ſed ei eſt quadruplex inuadendi ratio: uel enim Sophiſtica, uel tyrannide, uel flagitijs, uel hypocriſi in oues Chriſti impetum facere conſueuit.

Sophiſtica inuadit, quando uel uicia uirtutum titulis ornat, uel pro ueritate Dei errores ingerit, quò miſeras oues Chriſti perdat. Inuocare ſanctos, mereri uitam æternam operibus ſunt grauiſſima uicia: ſed ea tanquam bona opera defendit, & ſic de multis alijs.

Tyrannide inuadit Chriſti oues, quando facit ut uel uictu uel præſidijs præſentis uitæ deſtituantur, uel aperto bello eos adoritur, ut Euangelij puritatem uel turbet, uel prorſus aboleat.

Flagitijs et ſcandalis oues Chriſti inuadit, quando mul-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

do multos pertrahit in crimina, per quæ excutitur Spiritus ſanctus, & homines rurſus fiunt Satanæ obnoxij. Quàm multi hodie de machina proſternuntur, nemo eſt qui non uidet, quo pacto regnant inuidiæ, obtrectationes, potationes, ſcortationes et alia horrenda ſcelera. Hæc cùm uidemus, certum teſtimonium habemus Satanæ inuadentis in ouile Chriſti.

Hypocriſi etiam inuadit in ouile Chriſti, quoties ſua externa ſpecie ſanctitatis grauiſsima ſcelera tegit, quemadmodum in Monachis olim factum eſt, & hodie in ijs fit, qui Phariſaiſmum nondum depoſuerunt.

Habemus iam quibus uijs lupus, qui eſt Diabolus, inuadit in ouile Chriſti: iam de mercenarij fuga dicemus. Eſt enim mercenarius, cuius non ſunt propriæ oues, atq; ideò fugit, uidens accelerantem lupum.

An non Chriſtus interdum fugit? An non mandauit diſcipulis ſuis. Cùm perſecuti uos fuerint in una ciuitate, fugite in aliam? An non Paulus ipſe fugit, cùm demiſſus eſt in corbe per murum? Iam cùm certum ſit, nec Chriſtum lupum fuiſſe, nec Apoſtolos reliquos, neceſſe eſt, ut non de quauis fuga intelligendum ſit, quod Dominus hic de fuga dicit. Verùm ſciendum eſt, quòd ſit fuga corporis et fuga animi: illa interdum licita eſt, hæc non. Sed quænam eſt animi: cùm aliquis ab officio præſtando fugit, & hæc fuga quadruplex eſt, iuxta quadrupli-
cem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cem lupi inuaſionem in ouile Chriſti. Nam quicunque uerbi miniſter ulla de cauſa ſe non opponit ſophiſticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocriſi, is mercenarius eſt, & non uerus Paſtor. Paſtor enim bonus 1. opponet ſe Sophiſticæ, defendendo ueram doctrinam, & reprehendendo, confutandoq́; falſam, ſed mercenarius ad hanc lupi inuaſionem timet, non audet defendere ueram doctrinã, ne aliquid de terrenis commodis amittat. Quare uel conniuet ad falſam doctrinam, uel ſaltem non ut deberet reprehendit, quod cùm facit, fugere dicitur, non quidem corpore, ſed animo, quia officium deſerit. Secundò, Bonus paſtor opponet ſe tyrannidi: uerùm quia ſunt duo paſtorum genera, unum ciuile, alterum Eccleſiaſticum, ut ciuilis paſtor armis, ita Eccleſiaſticus precibus opponet ſe luporum tyrannidi. Qui hoc non facit, mercenarius eſt, non Paſtor. Tertiò, bonus paſtor opponet ſe flagitijs reprehendendo & excommunicando eos, qui ſuis moribus Eccleſiam offendunt, quemadmodum Iohannes reprehendit Herodem, Chriſtus Phariſæos, & Prophetæ omnes ſui ſeculi uicijs ſe oppoſuerunt. Diabolus fideli adulterium perſuaſit, perſuaſit inceſtum, auariciam, libidines, potationes. Hîc paſtor bonus non timet homines, ſed Deum, & hominum uicia ex officio carpit. Contrà mercenarius, de ſua quiete ſolicitus, non audet aperire os. Si reprehendit, in genere id facit, non audet reos in faciem obiurgare cum Prophetis alijsq́; ueris

paſtoribus. Sed poßit aliquis talis mercenarius obijcere. Ecce hic ſum, non fugi. Reſpondet Auguſtinus, Quia tacuiſti, fugiſti: tacuiſti, quia timuiſti. Quartò, bonus paſtor opponet ſe hypocriſi, quando detrahit laruam externorum hypocritarum, & oſtendit quàm turpis ſit facies peccati: ſed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quenquam, ne in hominum odium incurrat.

Iam quæſtio excutienda reſtat, num fuga corporalis ſemper ſit licita. Ad quam reſpondeo: Paſtor aliquis qui de loco in locum fugit, uel rei agendæ gratia, uel tædij cauſa, uel ob ingratitudinem hominum, certè mercenarius eſt & non Paſtor. Verùm ſi Tyranni perſequuntur & inſidiantnr uitæ alicuius, licet pio paſtori fugere manus tyranni, ut poſtea, ſi id fieri poteſt, reuerſus magis proſit uiuus, quàm mortuus prodeſſe potuit: uerùm hic pietas regula eſſe debet.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus eſt de ouibus Chriſti, earum nota, & quòd ſit unum ouile & unus paſtor. Oues Chriſti ſunt omnes, qui Chriſtum audiunt et eum ueluti oues ſequuntur, in uera ſimplicitate, innocentia, manſuetudine et obedientia. Neq; aliæ notæ ſunt ouium Chriſti, quàm pietas erga Deum, caritas erga proximum, in uita puritas, & in uocatione ſancta quædam cura & induſtria. Quòd autem dicit, ſe alias oues habere, quæ adducendæ ſunt in idem ouile, ſignificat ex gentibus & Iudæis unam

eſſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

eſſe ſanctam Eccleſiam catholicam. Et ſimul modum,quo adducantur oues,exprimit,cùm ait : Et audient vocem meam. Prædicatio ergo Euangelij, & prædicati Euangelij fides facit,ut ouili Chriſti aggregemur. Qui ex hoc loco ſtatuunt fore,quòd ante iudicium tantus ſit futurus conſenſus in uera religione,ut nullæ ſint futuræ hæreſes, nulla ſchiſmata,toto cœlo errant: nam omnia uaticinia Prophetarum contrarium docent. Et Chriſtus cùm dicit: Putatis'ne cùm uenerit filius hominis,quòd ſit inuenturus fidem ſuper terram,ſignificat ob perſecutiones fore, ut plurimi à fide deficiant, & quò propior eſt dies Domini,eò magis ſæuit Diabolus, ut Sophiſtica, tyrannide, flagitijs & hypocriſi puſillum Chriſti gregem turbet. Quare nos oremus Chriſtum Paſtorem animarum noſtrarum, ut ipſe uelit nos in tantis periculis defendere in ſui nominis gloriam. Cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula, Amen.

DOMINICA TERTIA POST PASCHA, Iohan. 16.

PVſillum, & non videbitis me, & iterum puſillum, & videbitis me, quia ego vado ad Patrem. Dixerunt ergo quidam ex diſcipulis eius inter ſe: Quid eſt hoc quod dicit nobis, Puſillum & non videbitis me, & rurſus puſillum, & videbitis me, & quia ego

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

vado ad Patrem? Dicebant ergo: Quid eſt hoc quod dicit, puſillum? Neſcimus quid loquatur. Cognouit autem Ieſus quòd uellent ipſum interrogare & dicit eis? De hoc quæritis inter vos, quòd dixi. Puſillum et nõ videbitis me, & iterum puſillum & videbitis me. Amen amen dico vobis, plorabitis & lamentabimini vos, mundus contrà gaudebit. Vos autem mœrore afficiemini, ſed mœror veſter vertetur in gaudium. Mulier cùm parit, dolorem habet, quia venit hora eius: cùm autem peperit puerum, iam non meminit anxietatis, propterea quòd gaudeat hominem eſſe natum in mundo. Et vos igitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tur nunc quidem mœrorem habetis,ſed iterum uidebo vos,& gaudebit cor ueſtrum,et gaudium veſtrum nemo tollet à uobis, Et in illo die me non interrogabitis quicquam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium pars eſt concionis Chriſti, quam habuit pridie antequam pateretur, in Cœna coram diſcipulis ſuis,in qua concione multa docuit. Nam de officio ſuo, morte, cruce, reſurrectione,& glorificatione uerba fecit. Deinde de Eccleſia diſſeruit, quæ ſit, & quæ ſit eius in hoc mundo fortuna futura:quòd ſit habitura aduerſarios, qui eam impugnent: quòd fide tandem ſit ſuperatura omnes ſuas ærumnas, ad quam partem etiam præſens Euangelium pertinet. Conſolatur enim diſcipulos ſuos,quos mœſtos animaduertit ex prædictione ſuæ crucis :prænunciat fore,ut excitatus à mortuis,rurſus ſit eos uiſurus, & addit pulcerrimam de muliere parturiente ſimilitudinem, cum qua ſimilem fortunam experietur Eccleſia. Quemadmodum enim triſtis puerpera conſolationem maximam capit, ex prole nata:ita Eccleſia eluctata è præſentis uitæ ærumnis, plena tandem gloria cum Chriſto fruetur, modò in eius fide uſq; ad finem conſtans perſtiterit. Loci tres.

I. Præmonitio Chriſti de ſua morte & reſurrectione.

II. Infirmitas Apoſtolorum adeoq; omnium mortalium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

III. Crux Eccleſiæ in hoc mundo et eiuſdem glorioſa ac læta liberatio.

DE PRIMO.

De morte & reſurrectione Chriſti breuius dicam, quia nuper omnia copioſius audiuimus. Modicum, *inquit*, & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad Patrem. Hîc *Chriſtus paulò obſcurius prædicit ſuam mortem & reſurrectionem. Senſus autem eſt*: Modicum & non videbitis me, *id eſt, mortuus ad triduum in ſepulcro iacebo, ut me non uideatis*: & rurſus modicum & videbitis me, *hoc eſt, excitatus à mortuis conſpiciar à uobis quadraginta diebus, antequam uiſibiliter aſcendam in cœlum, ſublatus nube è conſpectu ueſtro*. Et *hoc eſt quod dicit*: quia vado ad Patrem, *id eſt, per mortem tranſitum faciam à cruce ad gloriam cœleſtem. Quid, an non poſt aſcenſionem adeſt ſuæ* Eccleſiæ? *Imò adeſt iuxta ſuam promiſsionem uſq; ad conſummationem ſeculi, non quidem corporali modo, ſed ſpirituali. Nam uerbum Dei & gratia Spiritus ſancti ſunt ſpeculum, in quo Chriſtus uult aſpici: & hic aſpectus ſatis eſt, quo contenti eſſe debemus, donec ipſe ad iudicium uenerit: nam poſtea perpetuò fruemur eius conſpectu.*

Sed cur diſcipulos ſuæ mortis et reſurrectionis admonuit? Multæ ſanè ſunt cauſæ, quarum præcipua eſt, quam ipſe aſsignat his uerbis: Hęc Prędixi vobis, vt cùm facta fuerint credatis : *mul-*

tum

tum enim confirmantur animi hominum, cùm uident euentum prædictionibus reſpondere. Neque quicquam magis erexit Apoſtolos, quàm quòd uiderunt omnia reſpondere prædictionibus Chriſti: unde & eius diuinitatem intelligere, & eius officium perſpicere potuerunt. Deinde uoluit Dominus his crebris præmonitionibus diſcipulorum ſuorum infirmitati conſulere, idq́; eſt fidelis magiſtri, ut habita ratione captus eorum, quos docendos ſuſcepit, illorum ruditati crebris inculcationibus earundem rerum medeatur. Præterea quoq; ideò prædixit ſuam mortem & reſurrectionem, quò diſcipuli ſcirent eum ſuam præſciuiſſe mortem & reſurrectionem, et libenter uſq; ad mortem Patri obtemperaſſe, ut nos à morte liberaret. Hæc Chriſti concio nobis quoq; accommodanda eſt: nam non diſsimile nobis accidit. Modicum abeſſe à nobis uidetur, dum nos ſine conſolatione relinquit luctantes ſub cruce. Deinde rurſus uidetur, quando per Euangelium nos conſolatur, & ſui Spiritus præſentiam in noſtris precibus teſtatur.

DE SECVNDO.

Ruditas diſcipulorum Chriſti in rebus ſalutis his uerbis deſcribitur: Quid eſt(inquiunt) quod dicit nobis, modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, & quia vado ad Patrem, neſcimus quid loquitur. Valdè mirum eſt quòd toties admoniti, non ſolùm typis, figuris & ænigmatibus; uerumetiam claris

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uerbis de morte & reſurrectione Domini, non tamen intelligere potuerint. Quæ huius rei cauſa eſt? Duplex ſanè cauſa eſt. Vna quòd opinio ſemel mente concepta, non facilè euellatur, præſertim ſi altas radices egit. Iudæi atq; adeò ipſi diſcipuli Domini ſomniârunt Chriſti imperium ciuile fore, ut ipſe Chriſtus ſummus imperator, ſubiecto toto terrarum orbe dominaretur, atq; ipſi diſcipuli proximi ab eo eſſent futuri, id quod ſatis filiorum Zebedæi mater declarauit, quando petijt, ut alter filiorum ſederet Chriſto à dextris, alter à ſiniſtris. Altera cauſa, eſt caligo in toto humano genere, quæ fit, ut nemo poßit quæ Dei ſunt percipere, niſi doctorem habeat Spiritum ſanctum. Hinc nos diſcamus 1. deplorare hanc noſtram cœcitatem. 2. audire frequentius uerbum, quò ab iſta caligine ignorantiæ liberemur. 3. rogare ipſum Deum, ut ipſe nos doceat, iuxta illud Pſal. 25. Deduc me in ueritate tua, & doce me, quia tu es Deus ſalutis meæ: bonus & rectus eſt Dominus, propterea docebit peccatores in uia. Sed nobis cauendum eſt, ne cùm Dominus doceat, aures cordis ad eius uocẽ occludamus, quemadmodum omnes illi faciunt, qui uerbum Dei ſine fructu audiunt. Qui autem ita aures ad uocem Dei occludunt, tandem commerentur, ut perpetuò relinquantur in ſua cœcitate & ignorantia. Deus nos conſeruet, ne in hanc ingratitudinis pœnam incurramus, qua uidemus multos eſſe horribiliter punitos. Multos enim inuenias, quos ſi interroges

roges poſt auditam concionem, quid perceperint, non habent uerbum quod reſpondeant: interrogati de ſermonibus habitis in conuiuio aut in placito, poſſunt ſingula referre, ita ut ne unum quidem uerbum eos fugiat. Quæ eſt ratio? In quibuſdam hoc facit naturalis ruditas de rebus ſalutis: in quibuſdam autem et pœna, ut audientes non audiant, & intelligentes non intelligant. Quapropter, cariſsimi, maturè reſipiſcamus, imploremus opem diuinam, & quando ſentimus tædium audiendi & diſcendi uerbũ Dei in nobis, mox cogitemus, quòd Diabolus ſtruat nobis inſidias, mox confugiamus ad orationem, qua petamus à Deo, ut et doceat nos, & ſuo Spiritu faciat ſuo uerbo locum in nobis.

DE TERTIO.

Amen dico vobis, quòd plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra uertetur in gaudium. *Idem repetit, quod paulò antè dixit de ſua morte & reſurrectione: nam ſigno propoſito triplici, quid eueniet, indicat, ſed obſcurius. Ploratu diſcipulorum ſignificatur mors Chriſti & ſepultura. Gaudio mundi ſignificatur triumphus Iudæorum occidentium Chriſtum: nam illo mortuo, putabant ſe ſuamq; rempublicam ſecuram fore. At cùm ſubiungit,* triſtitia veſtra vertetur in gaudium, *ſignificat ſe ex mortuis reſurrecturum, unde rurſus gaudium concipient diſcipuli. Hoc ipſum declarat propoſita ſimilitudi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ne mulieris parturientis, quæ quidem dùm parturit, graues dolores ſentit: uerùm poſtquam puerum natum uidet, tantum percipit gaudium, quod doloris, quem paulò antea ſenſit, prorſus immemor reddatur. Ad eundem modum diſcipuli Domini, mortuo & ſepulto Domino, graues dolores animi ſentiũt; ſed mox excitato ex mortuis Domino, præ gaudio præteriti doloris obliuiſcentur. Atq; hoc eſt, quod dicit: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, q, me à mortuis excitatum uidebitis: & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis; id eſt, poſtea non ſum moriturus, ut ex mea morte concipiatis dolorem: ſed perpetuò uiuam, & ita uos Spiritu meo de noticia Dei inſtruam, ut non amplius ſit uobis opus me quicquam interrogare. Ita ſimpliciter uidimus ſenſum textus: Nunc aũt hæc omnia ad Eccleſiam omnium temporum transferenda ſunt, quæ in hoc mundo erit ſub cruce, dum impij lætantur: uerùm tandem apparente Chriſto plenum & perfectum gaudium in omni æternitate conſequetur. Nam iſtud triduum, quo Dominus paſſus eſt & excitatus, imago eſt crucis Eccleſiæ, gaudij mundi, id eſt, impiorũ perſequentium Chriſtum, & ipſum in ſuis membris occidentium, & glorioſæ liberationis Eccleſiæ, quæ tum futura eſt plena, quando Dominus ueniet in nubibus, cum gloria & poteſtate magna, & aſſumet ſuos ad æterna gaudia, & impios tradet Diabolo æternis pœnis cruciendos.

Cùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Cùm igitur hic locus admoneat nos de cruce Eccleſiæ, & eius glorioſa liberatione: Dicam 1. Quid ſit crux & quàm uaria. Deinde, quæ cauſa crucis. Tum, diſcrimen inter crucem piorum & ſupplicia impiorum. Ad hæc, quo animo pio ſit crux ferenda. Poſtremò, unde cõſolatio ſub cruce petenda ſit.

Quid eſt crux? Eſt quæuis afflictio, cui membra Eccleſiæ Chriſti in hoc mundo obnoxia ſunt. Cuius differentiæ quadruplices eſſe uidentur.

1. Nam crux pij hominis uel eſt animi dolor afflictioq; corporis, idq; uarijs de cauſis: ut ex accepto damno, triſti amicorum caſu, ſiti, nuditate, carcere, tortura, ut ſanctus Iacob ſummum dolorem animi habuit propter amiſſum filium Ioſeph. Ioſeph corporis afflictionem in carcere expertus eſt: Lazarus extra portam diuitis famem & corporis ulcera ſenſit, & multi pij hodie, uarijs animi & corporis exercentur ærumnis.

2. Vel eſt pugna acerrima carnis & ſpiritus in pijs. Nam caro ſemper concupiſcit aduerſus ſpiritum, interdum uincit & prorſus uidetur ſpiritum proſternere, ut in Dauide uidemus, qui uinctus carnis concupiſcentijs in peßima ſcelera homicidij et adulterij lapſus eſt, & niſi reuocatus fuiſſet ad pœnitentiam, & rurſus imperio ſpiritus fuiſſet ſubiecta caro, æternum perijſſet. Hinc Paulus clamat: Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Ieſum Chriſtum.

3. Vel eſt difficultas uocationis in Oeconomia,

politia & Eccleſia. Quantam crucem pij etiam mariti & matronæ experiuntur, in educandis liberis, in quærendis neceſſarijs uitæ, nôrunt illi qui hoc experti ſunt. Qui gerunt magiſtratum: ut reges, nobiles, conſules, præfecti, non ſunt immunes à cruce, modò alioqui pij ſint: Ita quoq; pij Epiſcopi, parochi & alij Eccleſiarum miniſtri, ſæpe ex difficultate officij grauem experiuntur crucem.

4. Vel crux eſt certi delicti pœna, ſicuti ſunt multæ cauſæ calamitatum Eccleſiæ, de quibus cauſis iam dicam.

Quæ ſunt itaq; crucis Eccleſiæ cauſæ? Quædam cauſæ crucis in nobis ſunt: quædam extra nos. In nobis ſunt tres cauſæ crucis, quarum prima eſt peccatum inhabitans, hoc eſt, originale: hoc peccatum, niſi coërceretur, produceret fructus exitiales. Secunda eſt concupiſcentia inde pullulans, tanquam flamma ex igni, quæ flamma niſi aqua crucis extingueretur, incendium inferni excitaret. Tertia cauſa in nobis, ſunt quotidiani lapſus, quos peccatum originis per ſuas concupiſcentias gignit. Septies, inquit Salomon, in die cadit iuſtus & reſurgit. Hos quotidianos lapſus reprimit crux nobis diuinitus impoſita, ne cum hoc mundo damnemur in peccatis noſtris.

Deinde ſunt & extra nos cauſæ crucis, ſed diuerſæ. Nam Deus ex paterna bonitate, nos ſua uirga uiſitat. Quemcunq; enim recipit, caſtigat, non alio affectu quàm bonus pater. Deinde Diabolus

insidia-

inſidiatur Eccleſiæ, ut in Iob uidemus: Sed Deus ei limites præſcribit, ultra quos progredi non ualet. Præterea membra Diaboli, hoc eſt, tyranni & mali homines in mundo, qui Eccleſiæ moleſtias faciunt in hac uita. Sunt & aliæ cauſæ crucis, quas omittam, & dicam de diſcrimine crucis piorum & ſupplicij impiorum.

Quod eſt igitur diſcrimen inter crucem piorum & ſupplicia impiorum, poſtquam ſæpe in hoc mundo uidemus pios & impios grauibus ærumnis affici? Sunt ſanè multa diſcrimina.

PRIMVM diſcrimen ſumitur à cauſis efficientibus. Nam ut afflictio piorum proficiſcitur ex paterno amore Patris cœleſtis erga filios ſuos: ita ſupplicia impiorum ex ira & furore iuſti iudicis Dei proueniunt, qui ſceleratos punit, ut hoſtes & aduerſarios.

SECVNDVM diſcrimen ſumitur à cauſis finalibus, pij enim cruce exercentur in illorum bonum: impij uerò ſupplicijs afficiuntur in ipſorum malum, niſi reſipiſcant.

TERTIVM diſcrimen ſumitur ab effectibus: pij enim, ut Iob, Dominum benedicunt et inuocant ſub cruce: impij autem fremunt aduerſus Deum & indignantur: pij erudiuntur, impij confunduntur: pij probantur, impij perturbantur: pij ſub cruce ſperant, impij uerò deſperant.

QVARTVM diſcrimen à tempore petitur, pij ad breue tempus, ut poſtea cum capite Chriſto glorifi-

glorificentur: impij uerò perpetuo malo inuoluantur, quorum præſens afflictio præludium eſt æternarum pœnarum in inferno.

QVINTVM diſcrimen à loco ſumitur, Pij in hoc mundo tantùm erudiuntur: impiorum ignis nunquam extinguetur: hîc enim mala cruciantur conſcientia, illic æterna ira Dei obruti, nunquam finienda luent ſupplicia. Ita habemus diſcrimina crucis piorum et afflictionis impiorum: nunc pauca adijciam de conſolatione, qua pij ſe ſub cruce erigere debent.

Vnde ergo petenda eſt conſolatio? 1. Pius qui ſub cruce premitur duo conſiderabit in ſua afflictione, nempe iudicium & miſericordiam. Iudicium quidem, quòd propter ſua peccata puniatur: Ideò Chriſtus dicit, Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Miſericordiam uerò, quòd ideò puniatur, ut conuertatur & agat pœnitentiam, iuxta illud 1. Cor. 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Fidelis ergo cùm exercetur cruce, ex paterna miſericordia conſolationem petat.

SECVNDO, pius in cruce petet conſolationem ab exemplis, cuiuſmodi multa ad Heb. 11. recitantur, & Paulus ſæpe nobis proponit exemplum Chriſti, cui nos conformes fieri oportet in cruce, ut olim cum illo glorificemur. Patitur enim pius cum Chriſto, tanquam eius membrum. Nam ut Chriſtus paſſus eſt, primùm, ut obediret Patri: deinde,

inde, ut uinceret & damnaret peccatum noſtrum: ita & nos Deo obedire debemus ſub cruce, & uincere & damnare peccatum noſtrum: non quidem illud expiando, ut ipſe fecit, ſed mortificando.

TERTIO, pius conſolationem petit à finibus crucis, non enim caſtigatur pius cruce ut pereat, ſed ut coërceatur, & ueluti freno quodam retineatur, ne à Deo deficiat.

QVARTO pius conſolabitur ſe ex præſentia Dei: ita enim Deus inquit, Ego tecum ſum in tribulatione. Niſi enim Deus nos ſua præſentia in cruce tueretur, omnino deſponderemus animum, & abijceremus confeßionem.

QVINTO petet pius conſolationem ex promißione liberationis, mitigationis pœnarum, & auxilij diuini. Clamauerunt, inquit Pſalmus, Patres noſtri, & exaudiſti eos.

SEXTO petet pius conſolationem ex collatione præſentis afflictionis & futuræ gloriæ: Illa momentanea eſt, hæc æterna. Hæc ſint dicta de cruce piorum. Deus det nobis gratiam, ut ſub cruce Deum uera patientia glorificemus per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, Cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA QVARTA POST PASCHA, Iohan. 10.

Vado

VAdo ad eum qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat me, quò vadam. Sed quia hæc locutus ſum vobis, mœſtitudo impleuit cor veſtrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, ut ego uadam. Si enim non abiero, conſolator ille non venit ad vos. Sin autem abiero, mittam eum ad vos. Et cùm venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iuſticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non credunt in me. De iuſticia verò, quia ad Patrem vado, & poſthac non videbitis me. De iudicio autem, quia Princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Adhuc multa habeo, quæ vobis dicam, ſed non po-

teſtis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

teſtis portare nunc. Cùm autem venerit ille, qui eſt Spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audierit, loquetur, & quæ futura ſunt, annunciabit vobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcunq; habet Pater, mea ſunt, Propterea dixi, quòd de meo accipiet, & annunciabit vobis.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium eſt pars concionis Chriſti quam habuit poſt Cœnam, pridiè quàm pateretur, in qua, ut dic abhinc octauo admonui, præmonuit diſcipulos ſuos de ſua paßione, morte, reſurrectione, & de Eccleſiæ perſecutione, conſolatione & ſtatu regni ſui, qualis futura eſſet uſq; ad conſummationem ſeculi, diſſeruit: idq; in eum finem, ut diſcipuli confirmarentur in fide, & ne abijcerent confeßionem, propter crucem & ſcandala inde orta inter multos. Iſta cauſa fuit etiam huius concionis, quam recitaui: cuius ſumma eſt, quòd Chriſtus polliceatur Eccleſiæ aduocatum, doctorem & gubernatorem Spiritum ſanctum: unde indicatur diſcrimen inter adminiſtrationem regni politici & regni Chriſti. Illud enim externis opus habet neruis, ut legibus, magiſtratuum ordinibus, publicis pœnis &c. Hoc, uerbo, ſpiritu, diſciplina paterna & Sacramentis adminiſtratur. Loci tres.

I. Vtili-

I. *Vtilitas & neceſsitas abitus Chriſti ad Patrem, in quo regnum Chriſti deſcribitur.*

II. *Quid efficiat Spiritus ſanctus in mundo.*

III. *De dicto: multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modò.*

DE PRIMO.

Vado ad eum qui miſit me, & nemo veſtrum interrogat me, quò uadis? *hoc eſt: Nunc mea mors imminet & uictoria ſuper morte, quam nactus ad Patrem aſcendam. Quòd ita obſcurè loquatur Dominus, ideò facit, ut diſcipulos excitet ad inquirendum de ſua morte & reſurrectione diligentius. Verùm illi nihil minus cogitârunt, quàm ut traderetur tam turpi morti, quem illi Meßiam agnouerant: adeò cœcutit ratio in diuinis, repit hîc in terra, non poteſt rectè de rebus cœleſtibus & de regno Chriſti cogitare.*

Quia, *inquit,* hæc dixi uobis, triſtitia impleuit cor ueſtrum, *hoc eſt, quia auditis me mentionem facere mortis & crucifixionis, triſtitia afficimini: nec enim intelligitis, quid boni mea mors & reſurrectio ſit uobis apportatura.* Sed veritatem dico vobis: expedit vobis, vt ego vadam, *quaſi dicat: Non cogitabitis de mea morte, quaſi de morte alterius hominis: ſed hoc ſcitote, quòd mea mors, mea reſurrectio, & abitus ad Patrem ſingularem utilitatem uobis adferet. Vtilitas aũt hæc in ſumma eſt. Vt Chriſtus natus, circumciſus, oblatus, Doctor factus eſt: ita etiam paſſus eſt*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& excitatus ex mortuis in noſtram ſalutem, modò firma fiducia in illum recumbamus, unde illud Roman. 10. Si in corde tuo credideris, quòd Deus excitârit Ieſum ex mortuis, ſaluus eris. Hanc utilitatem abitus Chriſti non intellexerunt diſcipuli, ſed tantùm ſomniârunt de regno mundano, in quo Chriſtus ut ſummus Monarcha præſideret.

Si enim non abiero, Paracletus non uenit ad uos, quaſi diceret, ueſtra cauſa patiar, ueſtra cauſa reſurgam, ueſtra cauſa uadam ad Patrem, ut inde uobis Paracletum, conſolatorem & aduocatum mittam. His uerbis duo innuit. Vnum, quòd Eccleſia ſit habitura hoſtes in hoc mundo, & quòd ſit exercenda cruce. Alterum, quòd in cruce & perſecutione ſit habitura conſolatorem et aduocatum Spiritum ſanctum, quem ipſe donabit ei. Ita enim ait: Cùm autem abiero, mittam eum ad vos. Hæc omnia eò pertinent, ut cùm diſcipuli uideant Chriſtum tradi à Iuda, rapi ad ſupplicia, condemnari ad mortem turpiſſimam, animum aliquo modo erigant, freti his Chriſti promiſſionibus. Hinc et nos petamus conſolationem, quoties in regnis mundi affligimur, & cogitemus diſcrimen inter regnum Chriſti & regnum mundi. In illo eſt Spiritus ſanctus aduocatus & conſolator, quem pater dabit petentibus, iuxta promiſſionem Chriſti: Et dabit Spiritum ſanctum petentibus: in hoc afflictio & miſeria.

DE TERTIO.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

In ſecunda parte textus dicit, quid Spiritus ſanctus facit in mundo. Cùm uenerit (inquit) ille, arguet mundum de peccato, & de iuſticia, et de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: De iuſticia uerò, quia ad Patrem uado, & iam non uidebitis me: de iudicio autem, quòd princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Hæc Chriſti uerba ad duo tempora referenda ſunt, nempe ad illud, quod mox conſecutum eſt aſcenſionem Domini, & ad reliquum totum tempus, uſq; ad conſummationem ſeculi. PRIMVM ergo dicam quomodo intelligenda ſint hæc uerba, reſpectu temporis quod mox conſecutum eſt aſcenſionem Domini, quando Spiritus ſanctus uiſibiliter die Pentecoſtis datus eſt Apoſtolis. Primùm dicit: Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, hoc eſt, ita conuincet mundũ reum peccati, ut nihil habeat, quod prætexat. Mundus, id eſt, hoſtes à quibus ſum reiectus, ſpretus, & in crucem adactus, manifeſto ſpiritus teſtimonio, ac propria conſcientia conuictus fatebitur ſe erraſſe, & uehementer peccaſſe, quòd in me non crediderit. Hoc quàm uerum fuerit, oſtendunt illi, quos Petrus arguit homicidij Act. 2. Hi enim conuicti de ſuo peccato, dicunt: Quid faciemus uiri fratres: ita hi ad homicidij confeßionem adacti ſunt, & agnoſcunt ſe uehementer peccaſſe, quòd illum occiderint, in quem credere potius debuiſſent.

Deinde arguet mundum de iuſticia. De cuius

iuſticia? Mundi ne? Non. Mundus.n.nullam ueram iuſticiam habet. De cuius ergo iuſticia? De Chriſti iuſticia. Conuincet enim Spiritus ſanctus coram mundo, quòd Chriſtus uerè iuſtus fuerit. Hoc ita eſſe, ex ſubiecta ratione patet. Quia, inquit, uado ad Patrem, & amplius non uidebitis me. Hoc eſt, cùm mundus apertè in Eccleſia ſpectabit Spiritum ſanctum, per me in uos effuſum, fateri cogetur me uerè iuſtum fuiſſe, et non blaſphemum & impium, propterea quòd me dicerem Dei filium. Spiritus ſanctus enim teſtabitur de mea innocentia.

Præterea arguet Spiritus ſanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus eſt. Quid hoc eſt? Mundus qui me per ludibrium Chriſtum dixit, & iuſsit ut de cruce deſcenderem, conuincetur per Spiritum ſanctum, quem die Pentecoſtes in uos effundam, quòd iniquè iudicârit. Nam Spiritus ſanctus faciet, ut re ipſa intelligant & cognoſcant me Diabolo ſuperato per reſurrectionem, imperium exercere in mundo, cùm nemo uobis reſiſtere poterit. Hic eſt horum uerborum ſenſus, ſi ea ad efficaciam Spiritus in die Pentecoſtes referamus. Neq; tamen ad illud tempus pertinent ita, quin etiam ad totum tempus uſq; ad ſeculi huius conſummationem referri poſsint ac debeant, quemadmodum nunc declarabo.

PRIMVM ergo Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, hoc eſt, reum oſtendet peccati. Cuiusnam peccati? quòd, inquit, non credide-

runt in me. An ergo non ſunt alia peccata, quæ arguet Spiritus ſanctus, quàm infidelitas ſeu non credere in Chriſtum? Sanè ſunt infinita & horrenda peccata contra primam & ſecundam Tabulam. Quare ergo hoc ſolùm poſuit? Quia hoc manente, & cætera detinentur, et hoc diſcedente, & cætera remittuntur. Vt ergo cum infidelitate omnia reliqua peccata adſunt: ita ubi fides eſt in Chriſtum, omnia peccata remiſſa ſunt. Nam credenti promittitur uita æterna, quod non fieret, ſi peccata remiſſa eſſent. Hîc ergo uidemus, quàm ſit neceſſarium in Chriſtum credere. Sed quid eſt in Chriſtum credere? Eſt ſtatuere illum eſſe Pontificem & regem, qui ſua morte expiauit peccatum, et reſurrectione glorioſa adduxit iuſticiam, ſeu quòd ſuo ſanguine, qui Deus & Homo eſt, ſibi Eccleſiam acquiſierit, Act. 20. Hæc fides non eſt opus hominis, ſed Dei: non eſt nata ex ratione, ſed ex uerbo Dei. Porrò uerbum Dei eſt duplex: Lex & Euangelium. Lex tollit fiduciam noſtri: Euangelium operatur fiduciam Chriſti. Lex enim proponit nobis iuſtam uoluntatem Dei, uidelicet ut cuſtodiamus legem alioqui uoluntate Dei damnandi, Euangelium proponit nobis gratioſam uoluntatem Dei, quæ eſt ꝙ Deus uelit nos remiſſis peccatis, propter Chriſtum in gratiam recipere. Vt ergo ex lege deuenimus in cognitionem noſtræ imbecillitatis, & ex hac in cognitionem uoluntatis Dei iuſtæ, et iudicij, unde et in deſperationem: Ita ex noticia Euange-

lij de-

lij deuenimus in cognitionem miſericordiæ Dei, propter Chriſtum datum, ut fieret uictima, et tolleret peccata omnium in ſe credentium. Ex hac cognitione, operante Spiritu ſancto, concipitur fides, qua abolentur omnia peccata, et offertur Chriſti iuſticia, ut non amplius ut peccatores damnemur, ſed iuſti & filij Dei, in conſpectu eius appareamus. Quibus & hæreditas uitæ æternæ eſt promiſſa, iuxta illud: Qui credit in filium, habet uitam æternam, qui uerò incredulus eſt Filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Cur ita? quia in peccato ſuo manet, propter quod ad pœnas æternas obligatus eſt, iuxta illud: Qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum. Iræ nomine maledictio & pœna cum damnatione coniuncta, ſignificatur. Hinc patet quàm neceſſaria fides ſit, & quid efficiat.

Deinde ſequitur. Et arguet mundum de iuſticia, quia vado ad Patrem, & amplius non videbitis me. Hoc eſt, S. ſanctus arguet mundum, quòd nõ ſectetur ueram iuſticiam, qua coram Deo conſiſtere poßimus. Illa autem iuſticia eſt Chriſti, uidelicet quòd ipſe uadens ad Patrem, illic eſt Pontifex & interpellator pro credentibus, nam Chriſtum pati et interpellare apud Patrem eſt credentium iuſticia. Sed quia hoc nõ ſtatuit infidelis mundus, arguitur à Spiritu ſancto: is enim efficaciter cõuincit, quòd non aliunde poßit hominib. iuſticia contingere, quàm ex imputatione iuſticiæ Chriſti,

quæ illis contingit, qui in ipſum credunt. Hæc ſunt noua & admiranda omnibus ijs, qui iuſticiam fidei non intelligunt: ſed ſomniant ſe iuſtos eſſe, uel externa obedientia legis, uel humanis traditionibus, ut olim Phariſæi & hodie Papiſtæ faciunt. Hi non intelligunt, quòd omnia opera mundi ſint longè imperfectiora, quàm ut potentiam Diaboli et mortem ſuperare poßint. Sed quomodo probatur, quòd Chriſti obedientia ſit noſtra iuſticia? Id probatur firmißimis ſcripturæ teſtimonijs. Paulus Rom. 5. Quemadmodum per inobedientiam unius, ſcilicet Adæ, peccatores conſtituti ſunt multi: Ita per obedientiam unius Chriſti, iuſti conſtituentur multi. Hanc Chriſti iuſticiam nobis imputatam habemus, quando in eum credimus, iuxta illud Rom. Corde creditur ad iuſticiam. Item: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam. Paulus Roman. 3. Arbitramur hominem iuſtificari fide abſq; operibus legis. Hoc ipſum ſignificat hîc Chriſtus, cùm ait: Arguet Spiritus ſanctus mundum de iuſticia, quia uado ad Patrem. Hoc eſt, Spiritus ſanctus non ſolùm me iuſtum conuincet fuiſſe: uerumetiam iuſticiam eorum eſſe, qui in me crediderunt, manifeſtabit.

Præterea ſequitur: Et arguet Spiritus ſanctus mundum de iudicio, quia Princeps huius mundi iudicatus eſt. Hoc eſt, Spiritus ſanctus conuincet inuito mundo, me Semen illud eſſe, quod promiſſum erat, ut contereret caput ſerpentis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tis,id eſt,quod iudicaturum erat principem huius mundi: cum quo etiam iudicata & damnata ſunt omnia eius membra: nam ſi caput damnatum eſt, quid poterunt membra? Quare ſæuiat Diabolus contra pios quantum uelit:nihil tamen poteſt.Inſidiabitur quidem, ſed non proſternet, donec fidem ſeruauerimus firmam & conſtantem. Ita enim ait Iohannes:Hæc eſt uictoria,quæ uincit mundum,fides ueſtra.Per mundum ſignificatur ipſe Satanas, cum uniuerſa ſua cohorte,tyrannis, Sophiſtis,Hypocritis & piaculis. Nam Chriſtus per ſuum Spiritum confudit iudicium Satanæ, qui per ſuos ſatellites condemnat Euangelium. Non enim curſum Euangelij impediet:etiamſi id ſæpiſſimè facere conatur flumine ſanguinis,inde uſq; ab initio mundi,& maximè poſt reſurrectionem Chriſti.

Habemus quomodo Spiritus ſanctus arguat mundum: Nunc breuiter uideamus,quid in Eccleſia faciat. Primùm adeſt efficax in uerbo & Sacramentis. Vbicunq; enim uerbum Dei purè prædicatur,& Sacramenta iuxta inſtitutionem Chriſti adminiſtrantur, illic adeſt, & uult eſſe efficax in auditoribus uerbi et participantibus Sacramenta. Qui autem uerbum uel ocioſè audiunt,uel Sacramentis utuntur ſine reuerentia, hi ſe opponunt Spiritui ſancto, & uerbi & Sacramenti miniſterium contemnunt in ſuum proprium malum & damnationem.

Deinde,ut hic textus docet, adeſt Spiritus ſan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ctus Eccleſiæ, ut Conſolator, Aduocatus, Doctor ueritatis. Nam nos in hoc mundo premimur uarijs malis, contra quæ opus eſt Conſolatore, ne fracti aduerſis, confeßionem abijciamus. Aduerſarius noſter Diabolus quotidiè nos accuſat: quemadmodum Iob accuſauit. Hîc non cõſiſteremus ſine aduocato, qui teſtatur nos Deum habere propicium, qui non uelit nos abijcere propter noſtra peccata, modò pœnitentiam egerimus. Deinde multa & profunda ignorantia laboramus, ut non poßimus, quæ Dei ſunt, intelligere. Quare opus habemus doctore S. ſancto, qui nos in omnem ueritatem ducet, iuxta hanc Chriſti promißionem: Cùm autem uenerit Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem.

Venit autem Spiritus ſanctus dupliciter, uiſibiliter et inuiſibiliter. Viſibiliter uenit in Apoſtolos die Pentecoſtes, quemadmodum ſuo tempore audiemus. Inuiſibiliter uenit in corda hominum, quando prædicatur Euangelium, & obſignat ueritatem Euangelij in cordibus auditorum. De utroq; Spiritus aduentu loquitur Chriſtus. Nam quòd in Apoſtolis præceßit uiſibiliter, id ſequitur inuiſibiliter, ubicunq; purè docetur Euangelium.

Sed quò ſpectat doctrina Spiritus ſancti? Non loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audiet loquetur, id eſt, Spiritus S. eandem doctrinam uos docebit, quam ego docui, et quæcunq; uentura ſunt annunciabit uobis: Hoc eſt, quale ſit meum regnũ futurum in hac uita et poſt reſurrectionem commu-

nem,

nem, reuelabit uobis: Et me glorificabit, quia de meo accipiet et annunciabit uobis: Hoc eſt, ſpiritus S. ſuo teſtimonio et efficacia gloriam mihi à Patre datam ſtabiliet, ita ut portæ inferorum nihil præualere poßint aduerſus regnum meum, nunquam enim poterunt meam obſcurare gloriam.

DE TERTIO.

Nunc reſtat ut dicam de dicto: Adhuc habeo vobis multa dicere, ſed non poteſtis portare modò. Hoc loco abutuntur Papiſtæ, ac ſi Apoſtoli non plenam doctrinam tradidiſſent Eccleſiæ: idq; in eum finem aſtruunt, ut ſuas Miſſas, inuocationem ſanctorum, roſaria, indulgentias, aquam luſtralem, & alias Antichriſti fraudes confirment. Verùm Chriſtus loquitur ad Diſcipulorum captũ, & de infirmitate, quam habuerunt, ante ſuam mortem, & de dono quod accepturi erant poſt reſurrectionem in die Pentecoſtes. Quaſi dicat. Multa dicerem uobis de meo regno & myſterijs alijs: ſed iam nondum plenè edocti eſtis per Spiritum, quem ſuo tempore dabo uobis, qui ducet uos in omnem ueritatem, id eſt, in plenam de meo regno cognitionem. Hanc plenam ueritatem conſecuti ſunt Apoſtoli ipſo die Pentecoſtes, quam poſtea ſcriptis tradiderunt. Nos eandem ueritatem petere debemus, & ea ſoli contenti erimus, ſi modò diſcipuli Spiritus ſancti eſſe uelimus, cui cum Deo Patre & æterno Filio ſit honor, laus et gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

DOMINICA QVINTA POST PASCHA, *Iohan. 16.*

AMen amen dico vobis, quæcunq; petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hactenus non petijſtis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit perfectum. Hæc per Prouerbia locutus ſum vobis. Veniet tempus, cùm iam non per prouerbia loquar vobis, ſed palàm de Patre meo annunciabo vobis. In illo die in nomine meo petietis. Et non dico vobis, quòd ego rogaturus ſim Patrem pro uobis. Ipſe enim Pater amat vos, quia uos me ama-

amaſtis, & credidiſtis, quòd à DEO exiuerim. Exiui à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum & vado ad Patrem. Dicunt ei diſcipuli eius: Ecce nunc apertè loqueris, nec prouerbium vllum dicis. Nunc ſcimus, quòd ſcis omnia, nec opus eſt tibi, vt quis te interroget. Per hoc credimus, quòd à Deo exiſti.

ENARRATIO TEXTVS.

SApienter hoc Euangelium hodie Eccleſiæ proponitur. Continet enim præcipuum Chriſtianorum opus, quod & illorum proprium eſt: ſoli enim Chriſtiani hunc cultum inuocationis præſtare poſſunt. Nam poſtquam proximo die Dominico traditum ſit, quæ ſit uera fides, quæ iuſticia, quod iudicium, Breuiter, quodnam ſit regnum Chriſti, et in quibus ſitum ſit: oportunè hoc die, de præcipuo cultu, quem ciues regni Chriſti præſtare poſſunt, qui eſt uera Dei inuocatio, prædicatur. Et quia nullum exercitium piorum eſt magis neceſſarium, quàm oratio, & nullum opus ſit difficilius, quàm recte orare, uolo hac concione tantùm de oratione dicere: & quò facilius hanc doctrinam intelligamus, duo de oratione dicam: quæ ſunt.

I. *Quid ſit Chriſtiana oratio & quotuplex.*

II. *Quæ ſint conditiones, quæ in omni oratione eſſe debent.*

His enim duobus locis explicatis, ſpero ꝗ, nemo ſit futurus, modò ſe docilem præbuerit, qui non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

planè & clarè intelligat, quidnam ſit Chriſtiana oratio, & quàm neceſſariò orandi cultus à nobis requiratur.

DE PRIMO.

Quid eſt ergo Chriſtiana oratio?

Eſt ſupplex eleuatio mentis ad Deum, aliquid à Deo petentis, aut pro acceptis beneficijs gratias agentis. Quòd autem ſit duplex eleuatio mentis ad Deum, primùm confirmatur Dauidis teſtimonio, qui precaturus ait, Pſal. 25. Ad te Domine leuaui animam meam. Deinde ex forma precandi nobis à Domino præſcripta: Pater noſter, qui es in cœlis. Præterea ex geſtu precantium, qui ſolent oculos in cœlum leuare inter precandum. Hoc igitur ſcire oportet, quòd non ſit tantùm uocis ſtrepitus oratio; ſed quòd ſit eleuatio ſupplex cordis ad Deum, cum qua ſupplici cordis eleuatione uerba quoque ex ore procedunt.

Sed quotuplex eſt Chriſtiana oratio? Eſt quadruplex. Deprecatio (aff bedelſſe) Adoratio (tilbedelſſe) poſtulatio (faarbedelſſe) et gratiarum actio. Hæc quatuor orationis genera breuiter declarabo.

Deprecatio ergo eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ moleſtiam adferunt. Vt cùm petimus nos liberari à tyrannide, uiolentia, morbis, fame & alijs, quæ nobis aſpera uidentur.

Adoratio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua beneficium aliquod petimus: ut cùm peti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

petimus incrementa fidei, dilectionis, patientiæ, caſtitatis,et cùm petimus ea, quibus opus habemus ad huius uitæ ſuſtentationem.

Poſtulatio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum,qua alius prò alio petit,uel omnes pro ſe inuicem intercedunt, ut cùm oramus pro morbo laborantibus,alijs'ue, qui noſtra prece indigent.

Gratiarum actio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua Deo gratias agimus, uel pro beneficijs nobis ipſis, alijsúe præſtitis,uel pro malis nobis alijs' ue ſublatis. Iam tenemus quid ſit Chriſtiana oratio, & quot ſint eius genera:nunc reſtat,ut de piæ orationis perpetuis circumſtantijs dicamus.

DE SECVNDO.

In omni pia precatione, has quinq; perpetuas proprietates et circumſtantias adeſſe oportet:quæ ſunt.1.affectus cordis in eo, qui precaturus eſt. 2. cogitatio cauſarum, quibus ad orandum impellamur. 3. quisnam ſit inuocandus.4.per quem exaudiamur. 5. quid petere ab optimo Deo oporteat. Nam hæ circumſtantiæ facient nobis diſcrimen inter inanem Battologiam Ethnicorum,& efficacem precationem piorum. Quare rogo uos cariſſimi,ut diligenter has perpetuas orationis circumſtantias,& diſcatis, & perpendatis.

Prima circumſtantia piæ orationis eſt affectus cordis,ut cor ſit bene compoſitum inter precandum.Nam ſi honeſtas expoſtulat, ut corpus be-

ne com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ne componamus, quando cum honoratioribus hominibus nobis erit ſermo: multò magis par eſt, ut cùm coram Deo, in conſpectu Angelorum, animus noſter quàm optimè ſit compoſitus. Qualis ergo debet eſſe eius affectus, qui cum fructu inuocare uelit? Primùm omnium exuat omnem cogitationem propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde uerè inopiam ſuam ſentiat, ſtatuatq; ſe prorſus omni ope deſtitutum, niſi Dominus ipſe manus auxiliatrices porrexerit. Tum uera pœnitentia ſe coram Deo proſternat. Poſtremò fiducia promißionum diuinarum accendatur ad precandum. Qui enim uel tumet opinione propriæ uirtutis, uel ſuam inopiam non ſentiat, uel uera pœnitentia ſe coram Deo non proſternat, uel fide careat, cum Phariſæo orat, & non cum publicano, hoc eſt, non orat uerè & efficaciter.

Secunda circumſtantia eſt cauſarum, quibus ad orandum commoueri debemus. Sunt autem multæ cauſæ, ex quibus quaſdam recitabo, quò maius orandi deſiderium in nobis excitetur.

PRIMA cauſa eſt mandatum Dei, cui obedire omnes creaturas decet. Inuoca me (inquit) in die tribulationis. Et Chriſti Apoſtoli ſæpe ad orandum ex mandato Dei nos inuitant. Hanc cauſam diligenter cogitare debemus, quæ in nobis orandi affectum excitet.

SECVNDA cauſa eſt promißio: promiſit enim Deus ſe exauditurum preces noſtras, ſicuti in hoc

hoc Euangelio dicitur: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Item in Pſalmo, Inuoca me in die tribulationis, et exaudiam te. Exaudire nihil aliud eſt, quàm largire petita.

TERTIA cauſa eſt crux premens, id eſt, ſenſus cùm noſtræ, tùm aliorum inopiæ. Hîc debemus circumſpicere, quid domi, quid foris nos premit: debemus perpendere pericula publica & priuata: debemus anguſtias Eccleſiæ militantis in hoc mundo contra diabolum & eius membra cogitare, breuiter, omnes neceßitates urgentes in hac uita animo cogitandæ ſunt, quibus ad inuocandum excitabimur.

QVARTA cauſa eſt uictoria in tentationibus: unde Iacob. 1. iubemur orare quoties tentationibus infeſtamur. Et Chriſtus inquit: Orate, ne intretis in tentationem. Non enim facilè uel inſidijs diaboli, uel improbitate mundi, uel inſtigatione uicioſæ carnis ſuperabitur, qui ſeriò & aßiduè orat. Hinc Salomon: Turris fortißima nomen Domini, hoc eſt, inuocatio Dei aduerſus omnia mala tutißimum eſt præſidium.

QVINTA cauſa, Satanæ uariæ technæ, qui nobis in doctrina & in moribus inſidiatur. Paulus Epheſ. 6. iubet nos gladium Spiritus, qui eſt uerbum Dei, ſumere contra Satanam per omnem deprecationem & orationem.

SEXTA cauſa, fructus uberrimus orationis crebræ: nam conſuetudo orandi nos in timore Dei

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& pietate conſeruat. Non enim facilè lapſui eſt expoſitus, qui perpetuis precibus munitus, pietatem ſeriò meditatur: contrà, qui orandi ſtudium negligunt, uarijs caſibus ſunt obnoxij. Pleriq; qui rapiuntur ad ſupplicia, ignorant formam precandi à Chriſto præſcriptam: & ſi qui norunt, interroganti fatentur ſe rarius oraſſe.

SEPTIMA cauſa, exempla ſanctorum, quorum præcipua cura in uita fuit Deum ſeriò inuocare. Iudaicus populus ter in die orauit, manè, meridiè, ueſperi. Sic & Daniel fecit, atq; adeò alij multi, quorum laudatur pietas. Sed inter nos multos inuenies, qui loco orationis, non ſolùm manè, meridie & ueſperi, uerumetiam integris noctibus & diebus ſcelera perpetrant, ut molle puluinar diabolo faciant, quò ſecurius in illorum pectoribus quieſcere poßit. Has grauißimas cauſas ſeriò nos cogitare oportet, quò ueternum noſtrum pellamus, & ad ſeriò inuocandum excitemur.

Sed quidnam his cauſis grauißimis præteritis, inquiunt, Deus ſcit quibus indigemus, et ipſe nobis bene uult. Nam eſt noſter Pater, ergo non opus eſt, ut nos fatigemus precibus. Reſpondeo: uerum quidem eſt, quòd Deus ſciat quibus indigeamus, et uerè eſt noſter Pater, modò eius filij ſimus per fidem, neq; ideò petimus, ut Deum doceamus quid ignoret. Sed rurſus ſciendum eſt, quòd non uult turbari ordinem à ſe inſtitutum. Vt enim inſtituit, quòd uelit nos alere cibo et potu, quod tamen poſſet facere

ſine

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſine iſtis medijs: ita uult ut bona, quæ cùm ad ſalutem noſtrã, tùm ad huius uitæ ſuſtentationem pertinent, impetremus precibus, quæ ex fide manant. Non habetis, dicit Iacob 4. quia non petitis: petitis & non accipitis, quia malè petitis. Et Chriſtus dicit: Dominus dabit Spiritum ſanctum petentibus, non dicit, ociantibus aut ſecurè uiuentibus. Petendum eſt igitur, modò ſalutaria nobis cupiamus. Agnoſcendum eſt utrumq;, & Dei bonitas, quia paratus eſt ad dandum petentibus, et noſtra inopia, qui ne Spiritum trahere ualemus, niſi nos ſuſtentet.

Tertia circumſtantia, quiſnam ſit inuocandus: de hac circumſtantia non opus eſſet dicere, niſi inuenirentur adhuc, qui ſanctos, neſcio quos, inuocant. Quare dicam breuiter de hac ſummopere neceſſaria circumſtantia. Et diſertè dico, quòd ſolus Deus ſit inuocandus. Hic ſolus Deus eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Filius ut idem Deus cum Patre et Spiritu ſancto eſt inuocandus. Deinde eſt etiam inuocandus, ut Mediator inter nos et Deum. Quòd ſolus Deus ſit inuocandus, quatuor rationibus confirmatur, quarum Prima eſt mandatum. Nam de ſolo Deo inuocando mandatum habemus. Nunc aũt cùm nihil placet Deo ſine fide, & fides non poteſt eſſe ſine uerbo: ſequitur neminem eſſe inuocandum, niſi de quo mandatum habemus.

Secunda eſt promiſsio: nulla inuocatio habet promiſsionem, niſi quæ fit ad Deum, igitur temerè inuocamus id, quod non eſt Deus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Tertia eſt exemplum: nulla exempla ſanctorum habemus, qui ſanctos inuocârunt. Quare nos inſiſtamus illorum ueſtigijs, & nulli deferamus hunc diuinum cultum, niſi cui debetur, hoc eſt, ſoli Deo.

Quarta eſt manifeſta prohibitio: Dominum Deum tuum adorabis, et illum ſolum coles. Quare certiſsimum tenendum eſt, quòd Diabolus inuexerit inuocationem creaturarum, hoc eſt, ſanctorum, propter tres fines. Primùm, ut Chriſto ſuum honorem interciperet. Deinde, ut ignominia afficeret demortuos ſanctos. Præterea, ut perirent idolatræ qui ſanctos inuocant. Moneo uos igitur, qui adhuc in errore eſtis, ut reſipiſcatis maturè, ne præter expectationem incidatis in manus Dei uiuentis. Neq; iuuat, quòd quidam ſe hoc facere dicant bona intentione: nam omnis intentio hominis in rebus ſalutis eſt mala, niſi qui regitur uerbo Dei & Spiritu ſancto. Sic enim ipſe Deus dicit: Prauæ ſunt cogitationes hominis à principio. Et Paulus dicit: Animalis homo, (id eſt, qui non habet Spiritum Dei) non percipit ea quæ ſunt Dei.

Quarta circumſtantia, per quem inuocandum. Scriptum eſt enim quòd Deus non exaudiat peccatores: Eſt nobis datus Mediator Ieſus Chriſtus, in cuius nomine inuocabimus, quemadmodum nos hodie Chriſtus in Euangelio docet, inquiens: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Huius ergo fiducia, nõ noſtra dignitate freti inuo-

ti inuocabimus, certi quòd Deus per ipſum uelit nos exaudire. Verùm quia hæc Chriſti ſententia eſt inſignis & plena conſolatione, uolo eam diſtinctius explicare: nam multas admonitiones utiles continet hoc dictũ, IN NOMINE MEO, id eſt, propter me & in agnitione & fiducia mei, & multa complectitur. Nam docet, monet & conſolatur.

Quid quæſo docet? 1. Excludendam eſſe dignitatem noſtram. Nõ enim freti noſtra dignitate: ſed Chriſti patrocinio inuocabimus. 2. Separandã eſſe à pia oratione Hypocriſin. Phariſæus in ſua oratione multa gloriabatur de ſua ſanctitate: Non ſum, inquit, ut cæteri homines, offero decimas de omnibus quæ poßideo: ieiuno bis in Sabbato. Hic non in Chriſti nomine inuocauit, ſed fretus ſua ſanctitate, uerba fudit inania potius quã orauit. 3. Gloriationem Ethnicam deponendam eſſe. Ethnici enim putârunt ſe exaudiri, cùm ipſi prius id à Deo meruiſſent, ut Agamemnon putauit ſe exauditum iri propter ſuas Hecatombas. 4. Docet diſcrimen inter Chriſtianam orationem et aliorum omnium hominum. Sola enim fides in Chriſtum facit diſcrimẽ inter orationem Chriſtianorum & aliorum. Turcæ, Iudæi, Ethnici & ſimiles putant ſe quidem inuocare, ſed reuera non inuocant, quia fiducia Mediatoris ſunt uacui, nec agnoſcunt illum Deum eſſe, qui eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus.

Cuius rei monet hoc dictum, IN NOMINE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

MEO? Monet nos noſtræ cœcitatis. Nam cùm Chriſtus iubet nos petere in nomine ſuo, non eſt dubium, quin magna ſint illa, quæ ſunt nobis petenda. Hoc ergo dicto admoniti, aperiamus oculos et circumſpiciamus, quæ publica, quæ priuata: quæ interna, quæ externa: quæ ſpiritualia, & quæ corporalia bona ſunt petenda nobis: & contrà, quæ mala ſunt deprecanda.

Quomodo conſolatur nos hoc dictũ, IN NOMINE MEO? Conſolatur nos contra duo orationis impedimenta maxima, quæ ſunt indignitas et diffidentia. Contra indignitatem enim noſtram, uult nos opponere ſuam dignitatem, cùm ait: Petite in nomine meo. Contra diffidentiam uult nos ſuam promiſsionem opponere. Verùm multi non accipiunt quod petunt, quia malè petunt, fidem Chriſti negligunt, aërem potius uerberant Battologia inani, quàm cœlum ardenti fidei affectu penetrant. Hi non poſſunt iuſtè conqueri, quòd ſæpe orent, & nihil impetrent. Quare ne in illorum inueniamur numero, ex fide oremus.

Quinta circumſtantia eſt de rebus, quas petere & quas deprecari oporteat. Res petendæ ſunt in diſcrimine triplici. Vel enim agitur gloria Dei, uel agitur ſalus noſtra, uel bona ad huius uitæ commoditatem ſpectantia aguntur.

Gloriam Dei ante omnia propagari petimus, iuxta illam precationem: Sanctificetur nomen tuum. Verùm hîc non debemus Deo modum præſcribere.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

bere. Ipſe enim ſcit optimè, quo modo ſua gloria illuſtrari poßit : ſed uera fiducia petere, & perſuaderi nobis, quòd nos exaudire uelit.

Salutem noſtram etiam petimus,ſed abſq; omni conditione, quia habemus uniuerſalem promißionem ſalutis. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini,hic ſaluus erit.

Verùm bona, quæ ad hanc uitam faciunt,petamus cum duplici conditione, uidelicet ſi uel gloriam Dei impetratio eius,quod petitur,non impedit, uel noſtram ſalutem remoratur.

Ad eundem modum mala,quæ cum his generibus bonorum pugnant,deprecanda ſunt.Primi & ſecundi generis mala ſunt deprecanda ſine conditione : at ea mala , quæ nobis in hac uita moleſta ſunt,deprecanda ſunt cum conditione non impeditæ gloriæ Dei et noſtræ ſalutis:omnia enim gloriæ Dei poſtponenda ſunt. Hæc ſint dicta de oratione.Deus det gratiam, ut radicem agant in cordibus noſtris per Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

IN DIE ASCENSIONIS DOMINI, *Marc. 16.*

DIſcumbentibus vndecim, apparuit Ieſus, & exprobrauit illis incredulitatem ſuam, & cordis duritiem, quod his, qui ipſum vidiſſent reſuſcitatum, non credidiſſent.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Et dicebat eis. Ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur. Porrò ſigna eos, qui crediderunt, hæc ſubſequentur. Per nomen meum Dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi quid lethale biberint, non nocebit eis. Super ægrotos manus imponet, & benè habebunt. Itaq; Dominus quidem, poſtquã locutus fuiſſet eis, receptus eſt in cœlum, & conſedit à dextris Dei. Illi verò egreſſi prędicauerunt vbiq;, Domino cooperante, & ſermo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſermonem confirmante per ſigna ſubſequentia.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc feſtum in Eccleſia inſtitutum eſt propter Articulum fidei noſtræ, in quo profitemur, nos credere in Ieſum Chriſtum aſcendentem in cœlum, poſtquam à ſua glorioſa reſurrectione 40. diebus cum ſuis diſcipulis fuiſſet conuerſatus. In hoc feſto, ut in alijs, tria ſunt perpendenda. Primùm hiſtoria cum ſuis circumſtantijs. Deindè beneficium, quod nobis collatum eſt. Poſtremò, uerus uſus & meditatio hiſtoriæ. Hæc tria ſe offerent in enarratione huius Euangelij: cuius ſumma eſt, quòd Dominus 40. die à ſua reſurrectione apparuerit diſcipulis ſuis, quibus, exprobrata illis prius incredulitate & cordis duritie, dat mandatum prædicandi Euangelium per orbem terrarum, & quis fructus ex prædicatione ea perueniet ad auditores, modò Euangelium fide receperint, oſtendit. Præterea ut fides prædicationi illorum habeatur, promittit ſe miraculis doctrinam confirmaturum. Hoc dato mandato uiſibiliter in cœlum aſcendit, et ſedet ad dextram patris. Verùm diſcipuli, mandato eius obtemperantes, profecti ſunt prædicatum Euangelium, quod Dominus ſequentibus ſignis confirmauit. Hæc Euangelij ſumma eſt. Loci tres:

I. Reprehenſio Apoſtolorum.
II. Inſtitutio miniſterij uerbi.
III. Aſcenſio Chriſti in cœlum.

DE PRIMO.

Quadrageſimo die à reſurrectione apparuit diſcipulis, exprobrauitq́ eis incredulitatem illorum & duritiem cordis, quòd his, qui uiderant eum ſurrexiſſe, non crediderunt. *Duo reprehendit in diſcipulis: Duritiem cordis & incredulitatem, hoc eſt, radicem & eius fructum. Radix eſt duritia cordis, quæ cùm ab origine ſua, tùm à propria uicioſitate ſumit incrementa et uires: non enim poteſt homo, non afflatus Spiritu ſancto, quicquam eorum intelligere, quæ ſunt Spiritus Dei. Huius peßimus radicis fructus ſunt plurimi & mali. Primus eſt, qui hîc præcipuè taxatur, incredulitas. Ex hac poſtea peßimi pullulant rami, ut inobedientia erga Deum, et quicquid eſt in hac uita ſcelerum & flagitiorum. Ex quibus & radicis uirtus non ſuppreſſa intelligitur, & quanta incrementa incredulitas ſumſerit, animaduertitur. Nam hoc eſt firmißimum indicium, ubi peccatum regnat, illic incredulitas, ueluti imperatrix, cor hominis occupat.*

Præterea nos hinc diſcamus primùm, ut nos imbecilles, exemplo Apoſtolorum imbecillium, non deſperemus, etiamſi ſtatim non poßimus cœleſtia myſteria percipere. Semper enim Eccleſia habet ſua quædam uulnera, in quæ Dominus noſter ſuum uinum & oleum infundit. Nec eſt quòd quiſquam ſperet ſe omnem imbecillitatẽ poſſe exuere, donec hoc mortale corpus geſtauerit. Verùm quemadmodum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dum olim populus Dei, introductus in terram pro=
miſſam, habuit uicinos hoſtes Philiſtæos, contra
quos perpetuum bellum geßit: ita nos in Eccleſiam
Chriſti introducti, et internos & externos hoſtes
habemus, contra quos bellum gerendum eſt nobis,
ne ignauia torpeamus. Alterũ, quod hic diſcamus,
eſt, ut ex Chriſti facto non abijcientis rudes diſci=
pulos et imbecilles, cogitemus quàm habeamus cle-
mentem Pontificem, qui non abijcit nos propter
imbecillitatem, modò aliqua fidei ſcintilla in nobis
fuerit. Deinde & huius exemplo & nos diſcamus
clementer & leniter cum imbecillioribus agere.

DE SECVNDO.

Cùm Chriſtus aſcenſurus in cœlum, mandatum
dat diſcipulis, dicens: Euntes in mundum vni=
uerſum, prædicate Euangelium omni crea-
turæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſal-
uus erit, Qui verò non crediderit, condem-
nabitur: Inſtituit modum erigendi ſui regni, &
eius regni fructum indicat.

Duobus modis erigitur regnum Chriſti: Ver=
bo & Sacramento. Eius fructus eſt ſalus ciuium:
Contrà, omnes qui non fuerint in hoc regno ciues,
damnationis ſententiæ ſubiacent. Hic uidemus
magnum eſſe diſcrimen inter regni mundi & re=
gni Chriſti adminiſtrationem: neq; id mirum eſt.
Mundi enim regnum carnale eſt: Chriſti uerò ſpi=
rituale. Illud legibus hominum: Hoc uerbo Dei eri-
gitur & conſeruatur.

Cæterùm, quia uerba Domini ſingulares doctrinas continent, uolo ea paulò fuſius & diſtinctius explicare, quò magis animum Chriſti erga nos, & beneficia Euangelij intelligamus.

Primùm dicit: Euntes in mundum vniuerſum. Vides mãdatum: mittit enim diſcipulos ſuos, non ad unam aliquam nationem: ſed ad omnes homines latè per orbem habitantes. Hinc diuitias miſericordiæ Dei & precium uictimæ Chriſti æſtimemus. Miſericordia Dei eſt, ut omnes, qui per peccatum damnati erant, audiant uocem filij Dei de ſalute per Chriſtum conſequenda. Neq; enim hoc putandum eſt, quòd Deus uoluerit uocem Filij hominis in uniuerſo mundo ſonare, ut fructu eius maxima pars deſtitueretur: ſed potius, ut audientes uiuerent, & ſaluarentur per Chriſtum, modò prædicationem Apoſtolicam fide reciperent.

Hoc clarius explicatur uoce: prædicate ſeu proclamate. Quibus? Omni creaturæ, hoc eſt, omnibus hominibus, abſq; omni conditione perſonarum, nationum, ſexuum. Eſt. n. Deus amans hominum, & uult omnium ſalutem, iuxta illud: Vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Sed quid debent Apoſtoli proclamare? Euangelium, hoc eſt, lætum nuncium de uictis hoſtibus generis humani, qui ſunt peccatum, mors, Diabolus & infernus: de pace facta inter Deum et homines, de ſalute æterna, quam credentes in Chriſtum hæreditate conſequentur. Hæc ſumma eſt Euangelij;

angelij:uerùm ut hæc ſumma intelligatur melius, definitionem uberiorem dabo,quam etiam breuiter ſcripturæ teſtimonijs declarabo.

Euangelium eſt doctrina diuinitus reuelata,in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione & ira Dei, & proclamatur remiſsio peccatorum, ſalus & uita æterna, credentibus in Filium Dei, propter eiuſdem filij Dei uictimam, ut bonitas & miſericordia Dei prædicetur, utq; liberati per filium fructus Euangelio dignos ex fiducia filij proferant.

Hæc definitio multa continent, quæ ordinè recenſebimus & confirmabimus.

PRIMVM dixi, quòd Euangelium ſit doctrina diuinitus reuelata, id quod ex eo confirmatur,quod eſt Rom. 6. ubi Paulus Euangelium myſterium abſconditum à ſeculis pronunciat, quibus uerbis apertiſsimè ſignificat, ex humana ratione non pendêre Euangelium.Nunc ſi ratio ullo pacto potuiſſet ſuo acumine hanc doctrinam perſpicere, nequaquam myſterium abſconditum à ſeculis dicendum fuiſſet.

DEINDE dictum eſt in definitione,quòd in Euangelio annuncietur liberatio à peccato,maledictione legis & ira Dei. Dicit enim Daniel Propheta,Chriſtum ablaturum eſſe peccatum:& Paulus maledictionem Legis per Chriſti aduentum, abolitam eſſe docet: Pater cœleſtis de cœlo dicit ſe placatum propter filium. Hoc ueriſsimum eſſe ex-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

periuntur etiam omnes pij teſtimonium habentes Spiritus ſancti, per quem clamant: Abba Pater. Quod profectò non facerent, niſi certò ſtatuerent, ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, & iram Dei placatam.

TERTIO loco additur, quod in Euangelio proclametur remiſsio peccatorum, ſalus & uita æterna: ita enim ipſe Dominus ait Luc. 24. Sic ſcriptum eſt, & ita oportebat Chriſtum pati, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, et remiſsionem peccatorum omnibus gentibus. Et in hodierno Euangelio dicit: Qui crediderit, ſaluus erit. Et ipſe Dominus dicit: Qui credit in filium, habebit uitam æternam. Quid multis? uniuerſa ſcriptura remiſsionem peccatorum, ſalutem & uitam æternam pollicetur omnibus amplectentibus Euangelium.

Verùm quia hæc beneficia non contingunt omnibus: Cain enim, Iudas, Saul & multi alij perierũt, et hodie, proh dolor, magna pars mundi ruit in æternum exitium, additur in definitione QVARTO loco, quòd hæc beneficia contingant credentibus. Clarè.n. dicit Dominus: Qui credit in me non peribit: ſed habebit uitã æternam. Ne quis aũt hoc ex operum conditione pendêre exiſtimet, Paulus iuſtificari hominem ſine operibus ſcribit, & idem pronunciat uitam æternam donum Dei eſſe per Ieſum Chriſtum, id eſt, contingere credentibus in Chriſtum, non ſuo merito: ſed Chriſti beneficio.

QVINTO additur: propter filij Dei uicti-

mam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

mam. Sic.n. ait Paulus, Per redemtionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Vox enim ἀπολύτρωσις, qua Paulus utitur, ſignificat redemtionem, quæ fit ſoluto precio pro capitis pœna. Tale precium pro nobis ſoluit Chriſtus, quando pro nobis factus eſt peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo, 2. Cor. 5.

SEXTO additur: ut bonitas & miſericordia Dei prædicentur. Quod confirmatur exemplo cohortis Angelorum canentis nato Domino hunc hymnum: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, & hominibus bona voluntas. Hoc ideò eſſe factum exiſtimemus, ut omnes qui hunc Chriſtum agnoſcunt, diſcant caſtiſsimorum Angelorum exemplo bonitatem & miſericordiam Dei prædicare, præſertim cùm natura clamitet reddendam eſſe gratiam benemeritis.

POSTREMO in definitione Euangelij additur, ut fructus Euangelio dignos edant liberati per Euangelium. Dicit enim Paulus Epheſ. 2. nos in Chriſto Ieſu creatos ad bona opera, in quibus ambulandum eſt. Et idem Paulus dicit, nos in luce debere ambulare, cùm ſimus lucis filij. Quomodo enim, quæſo, conuenit, nos ex ſeruitute peccati exemtos eſſe, & tamen peccati ſeruitute & eius iugo premi? Apparuit, inquit Paulus, gratia Dei ſalutaris omnibus hominibus, ut abnegatis omni impietate & humanis deſiderijs, ſobriè, piè & iuſtè uiuamus in præſenti ſeculo.

Cùm igitur firmis rationibus oſtendimus per

Euan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Euangelium tollit peccatũ, maledictionem et iram Dei, & ſuccedere in horum locum iuſticiam, ſalutem & uitam æternam propter Chriſtum, dum in ipſum credimus, & quòd uelit nos Deus, propter hoc beneficium ſuã bonitatem prædicare ac in tota uita gratitudinem oſtendere, ſequitur Euangelium eſſe, ſicut dixi, doctrinã diuinitus reuelatam, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei, & proclamatur iuſticia, ſalus & uita æterna, omnibus credentibus in Chriſtum, propter eiuſdem uictimam, ut bonitas & miſericordia Dei prædicetur, & ut liberati per Euangelium dignos Euangelio fructus edant.

Hæc de Euangelio ſint dicta. Quòd autem additur de Baptiſmo, quo beneficium Euangelij applicatur & obſignatur, dicam alio tempore, quod & audiuimus Dominica prima quadrageſimæ.

DE TERTIO LOCO.

Iam ſequitur locus, qui eſt proprius huius Feſti: nam quòd Dominus in cœlum aſcenderit, narrat Euangeliſta. Quare de aſcenſione Chriſti in cœlum, quæ eſt Articulus fidei noſtræ, pauca dicam, idq; clarißimè.

In hoc ergo Articulo de aſcenſione Domini ſunt tria nobis inprimis ſpectanda. 1. Deſcenſus: nam prius quàm aſcenderit, deſcendit. 2. Aſcenſio. 3. Fructus aſcendentis Chriſti.

In deſcenſu Chriſti de cœlo in terram duo ſpectanda ſunt; Donum & exemplum. Donum quidem

dem, quòd Chriſtus de cœlo deſcenderit, & humanam naturam aſſumſerit, ut per ſuam uictimam peccata noſtra expiaret. Per Chriſti enim uictimã placatus eſt Pater, & propter Mediatorem Chriſtum ita humiliatum, omnes credentes recipiuntur & ſunt filij & hæredes Dei. Ideò enim Dominus deſcendit de cœlo, ideo ſe humiliauit & deiecit, ut nos aſcenderemus ex terris ad cœlos, & ut exaltaremur ad æternam uitam & gloriam. Exemplum uerò, ut & nos deſcendamus & humiliemur. 1. Petri 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut ſequamur ueſtigia eius.

Aſcenſus Chriſti in cœlum qualis fuerit, oſtendit ſcriptura. Aſcẽdit uiſibiliter, corporali et Phyſico motu, & nubes ſuſcepit eum in cœlum. Vnde illud: Aſcendit ſupra omnes cœlos. Eph. 4. Neq; n. aſcendendo humanam naturam in diuinam mutauit, aut ita diffudit, ut ſit ubiq; cum diuinitate.

Fructus aſcendentis Chriſti eſt multiplex, ſicuti ex uarijs ſcripturæ locis colligere eſt facile.

PRIMVS ergo fructus eſt, quòd Chriſtus ſit triumphator ſuorum hoſtium, qui ſunt peccatum, mors, diabolus, infernus. Hos enim hoſtes deuicit, & ſuper eis triumphum egit, per ſuam glorioſam aſcenſionem. Deleuit peccatum, quando eſt factus uictima pro peccato. Deleto peccato exarmata eſt mors, nam peccatum eſt aculeus mortis. Deſtructa morte: Diabolus ſuas uires & arma amiſit. Poſtremò quia infernus tantùm eos deuorat,

qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

qui ſub peccato, morte & Diaboli ſunt, ſequitur Chriſtum peccati, mortis & Diaboli uictorem, inſernum quoq; deuiciſſe.

SECVNDO aſcendit, ut ſit nobis caput, quod in cœlum prius aſcendit, quò nobis uiam monſtret: unde Iohan. 14. Ego abeo paratum uobis locum, & aſſumam uos ad me.

TERTIO aſcendit, ut de cœlo ſpargat radios ſuæ uirtutis in uniuerſum mundum. Epheſ. 4. Aſcendit ſupra omnes cœlos, ut omnia impleat. Non ergo aſcendit, ut abeſſet: ſed ut præſenti uirtute regat cœlum & terram, & adſit ſuæ Eccleſiæ uſq; ad conſummationem ſeculi.

QVARTO aſcendit, ut det dona hominibus, Epheſ. 4. Ipſe autem dedit, alios quidem Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios Doctores. Hoc eſt, aſcendit ut ſit efficax in miniſterio, illud uirtutibus admirandis confirmans & obſignans in cordibus hominum.

QVINTO aſcendit, ut habeamus in cœlo aduocatum. 1. Ioh. 1. Si quis peccauerit, habemus aduocatum apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris.

SEXTO aſcendit, ut ad ſe corda noſtra trahat, Matt. 6. Vbi eſt theſaurus tuus, illic & cor tuum. Coloſſ. 3. Si ſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus ſedet ad dextram Patris: debet ergo noſtra conuerſatio eſſe in cœlo, ubi noſter ſaluator in gloria ſedet, cui cum Patre

&

& Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA SEXTA POST PASCHA, *Iohan. 16.*

CVm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, ſpiritus veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Quin & vos teſtes eſtis, quia ab initio mecum eſtis. Hæc loquutus ſum vobis, ne quid offendamini. Alienos à Synagogis facient vos. Sed veniet tempus, vt quiſquis interficiet vos, videatur cultum præſtare Deo. Et hæc facient uobis, quia non noue-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

runt Patrem neq; me. Sed hæc locutus ſum vobis, vt cùm venerit tempus illud, reminiſcamini eorum, quòd ego dixerim vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.

ENARRATIO TEXTVS.

EST & hoc Euangelium pars concionis Chriſti, quam habuit ad diſcipulos pridie quàm pateretur: cuius ſummam nuper audiuimus. Hic autem textus continet promiſsionem aduocati Spiritus ſancti, qui aderit Eccleſiæ, quando ipſa ab impio mundo perſecutionem patietur. Nam Chriſtus futurum eſſe pronunciat, ut tanta rabie ferantur aduerſus Eccleſiam impij homines, & præſertim Iudæi, ut religionis Zelo ruant toto impetu contra pios: adeoq; perſuadeant mundo cultum quendam Dei eſſe pios trucidare, eosq́; extra ſuos cœtus eijcere. Huius autem furoris cauſam eſſe ait ignorantiam & cœcitatem, nimirum quòd nec Dei iram aduerſus peccatum agnoſcant, nec beneficia Chriſti intelligant. Loci tres.

I. *Officia Spiritus ſancti & miniſtrorum uerbi in Eccleſia.*

II. *Admonitio, ne pij ſcandalo offenſi abijciant confeſsionem & fidem.*

III. *De cruce piorum & eorum glorioſa liberatione.*

DE PRIMO.

Cùm autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, is teſtabitur de

me:

me: ſed & vos teſtabimini. *Hæc uerba primam doctrinam huius Euangelij continent, nimirum quòd Spiritus ſanctus & Apoſtoli, adeoq; eorum ſucceſſores debeant teſtari de Chriſto.*

De Spiritu ſancto hæc ſunt colligenda ex textu. 1. quòd ſit unus Deus cum Patre et Filio. 2. quòd ſit diſtincta perſona à Patre & Filio. 3. quòd procedat à Patre & Filio. 4. quòd detur Eccleſiæ à Chriſto. Cur autem detur Eccleſiæ exponitur, nimirum ut ſit Paracletus, ut ſit doctor ueritatis, ut teſtetur de Chriſto: de quibus officijs breuius ideò dicam, quia hæc ſunt repetenda die Pentecoſtes.

Cur uocatur Paracletus ſeu aduocatus? ut hac appellatione innuitur Eccleſiæ perſecutio & accuſatio ſiue condemnatio à prophano mundo: Ita expreßè ſignificatur, quòd non ſit deſerenda à Chriſto tempore perſecutionis: ſed Chriſtus mittat ei aduocatum, nempe Spiritum ſanctum.

Conditiones autem aduocati ſunt quatuor. Prima, ut adſit reo, id eſt, ei qui uim aut iniuriam patitur, ſeu accuſatur ab impio mundo. Secunda, ut cauſam hominis adeoq; totius Eccleſiæ in ſe recipiat tanquam ſuam. Tertia, ut doceat et admoneat errantem, & inſtruat ne cauſa cadat. Quarta, ut conſoletur afflictum: proinde cùm Spiritus ſanctus aduocatus dicitur, ſignificatur, quòd ſit Eccleſiæ patronus, cauſam eius in ſe recipiat, doceat ac conſoletur Eccleſiam.

Deinde dicit textus, quòd Spiritus ſanctus ſit

futurus Doctor ueritatis, quo nomine primùm indicatur, quòd homines ſuopte ingenio ueritatem ſalutarem aſſequi non poßint. Deinde quòd ueritatis doctrina non ſit legis ſed Euangelij: legis enim doctrinam ratio aliquo modo ſuopte ingenio intelligit. Tum quòd Spiritus ſanctus in docentibus & diſcentibus ſit efficax. Facit enim, ut docentes intelligant ueritatem, & diſcentes recipiant. Præterea admonemur, ut hunc doctorem ueritatis imploremus, ut nobis clauem ſcientiæ donet, caueamusq; ne noſtra impuritate ipſum caſtum Spiritum à nobis pellamus. Nam cùm ſit ſanctus, id eſt, mundus, caſtus, & ſanctos efficiens, non habitat in corde impuro, id eſt, in eo quod in ſuis ſordibus ſe inuoluit, & ut ſus in uolutabro ſe coinquinat.

At hæc dicit: hic Spiritus ſanctus teſtabitur de me, cuius officij participes etiam erunt miniſtri uerbi.

Sed quid teſtatur Spiritus ſanctus de Chriſto? & quid de eodem teſtabuntur miniſtri uerbi? Primùm teſtatur Spiritus S. et miniſtri uerbi de Chriſto, quòd ſit uerus Deus ſecundũ ſcripturam, unus in diuinitate cum Patre & Spiritu ſancto, ſicuti nos in ſymbolo profitemur. Secundò teſtatur Spiritus ſanctus, quòd Chriſtus ſit uerus Homo, iuxta ſymbolum: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria uirgine. Tertiò teſtatur Spiritus ſanctus, quòd Chriſtus, etſi Deus et homo: tamen unus ſit Dominus, unus Chriſtus, una perſona, quemadmodum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

modum ſymbolum teſtatur, & Chriſtus ipſe de ſe, cùm ait: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis, qui eſt in cœlo. Quartò teſtatur Spiritus ſanctus de Chriſti officio, quòd ſit Pontifex & rex. Pontifex quidem, quia uictima Patrem placauit, qui ſua interceßione nos Deo adducit. Rex uerò, quòd hoſtes noſtros deuicerit, peccatum, mortem, Diabolum, infernum, & ad iudicium ſit uenturus iudicatum uiuos & mortuos. Hæc quatuor ſpiritus teſtatur de Chriſto: hæc quatuor nobis in ſymbolo de Chriſto commendantur: Hæc quatuor omnes ſinceri miniſtri Dei teſtabuntur de Chriſto, donec uenerit ad iudicium.

DE SECVNDO.

Hæc locutus ſum vobis, vt non ſcandalizemini. Significat Chriſtus in quem finem ita multum de Eccleſia, de Spiritu ſancto, de ſua morte & reſurrectione dixerit: nimirum ut his confirmati, ne cum reliquo mundo ſcandalizentur. Hæc admonitio admodum neceſſaria eſt omnibus temporibus. nam mundus eſt plenus ſcandalis: Væ, inquit Chriſtus, mundo à ſcandalis: ſignificans grauia ſupplicia manere eos, qui ob ſcandalum ab Euangelio deficiunt. Vt autem unuſquiſq; noſtrûm rectè iudicare poßit de ſcandálo, plenam doctrinam de ſcandalo proponam.

Scandalum in genere eſt, quicquid impedit hominem à recto Euangelij curſu: hoc eſt, dictum, uel factum, uel apparentia, ut ita dicam, externa, quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cuidam, uel cauſa, uel occaſio offenſionis eſt, ut à recto ſalutis curſu, uel impediatur, uel deflectat.

Huius ſcandali plura ſunt genera. Eſt enim unum ſcandalum, quod datum uocant. Alterum quod acceptum nominatur, quæ qualia ſunt, definitionibus & exemplis declarabo.

Datum igitur ſcandalũ eſt, quod oritur aut ex facto, dictóue in ſe malo, aut ex facto dictóue in ſe indifferenti, id eſt, nec bono nec malo, ſed intempeſtiuè commiſſo. Vtrumq; grauiter prohibitum eſt uoce Dei, et Chriſtus pronunciat melius eſſe hominem demergi in medium maris, quàm ulli eſſe ſcandalo. Exempla ſunt hæc: Arius negauit diuinam naturam in Chriſto, qua re plurimos offendit, et fuit & ſibi & alijs multis cauſa æternæ damnationis. Dauid ſuo adulterio ſcãdalo fuit omnibus ſui regni incolis, qui niſi reſipuiſſet, æternum perijſſet. Contra hoc ſcandalum orat Salomon, cùm inquit: Cuſtodi me à laqueo, quem poſuerunt mihi, et à ſcandalo operantium iniquitatem. Hoc ſcandali genere maxima pars mundi offenſa hæret in damnatione, & quotidiè multi præcipites dantur in ruinã hoc ſcandalo offenſi, cùm priuatim, tùm publicè. Priuatim offenduntur pueri, ſerui, coniuges. Pueri uident parentes à cultu Dei abſtinere, abſtinent & ipſi: audiunt ipſos parentes iurare, iurant & ipſi eorum exemplo: audiunt eos impudicè loqui, illi mox exemplum imitantur: iniqua. n. tenacius hærent: uident potentes, fallentes, iniquè cum proximis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

mis agentes, illi quoq; ut diſcipuli eaſdem artes diſcunt: ſed uæh illis, per quos hæc ſcandala fiunt. Illi enim ſeminarium Eccleſiæ Chriſti turbine & tempeſtate ſcandalorum deijciunt & calcant.

Hoc domeſticum ſcandalum eſt ſemen omnium malorum in mundo. Ea enim quæ pueri à parentibus diſcunt, retinent ſenes, & eadem quoq; ſuos pueros docent. Quare parentes qui Deum timent, ſumma cura cauere debent, ne ſuis pueris ſint ſcandalo: piè igitur loquantur, rectè omnia agant, Deum colant, & ſuos pueros ad ſimile ſtudium inuitent, ac eos in correptione et admonitione Domini erudiant, quemadmodum Paulus monet, & perpetuò meminerint huius dicti Chriſti, quod eſt Marc. 9. Quiſquis offenderit unum ex paruis iſtis, qui credunt in me, bonum eſſet ei potius, ſi circumponeretur ſaxum molare circa collum eius, et projiceretur in mare.

Præterea hoc ſcandalum etiam committitur cùm à magiſtratu, tùm à ſubditis. Vt cùm Hieroboam uitulum adorandum proſtituit in Samaria: cùm idem tyrannide ſanctos Dei Prophetas perſecutus eſt. Eſt autem hoc ſcandalum grauiſſimum in miniſtris Eccleſiarum, cùm illi uel praua doctrina, uel impura uita, multis præbent occaſionem malè loquendi de Euangelio, & pluribus infirmis efficacem occaſionem lapſus præbent: ut ſunt auari, ſcortatores, potatores, homicidiæ & alij, qui ſuis moribus offendunt Eccleſiam, qui ſanè à cordatis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Epiſcopis deponi deberent, ne ſua ruina plures ſecum in lapſum traherent. Neq; ſubditi hic excuſari debent: uidemus enim qualis ſit mundus: omnes corrupti ſunt. Quis non ebrietate offendit? Quis non temeraria iurandi conſuetudine ſcandalizat? quotus quiſq; non aliquem laqueum ſtruit ad offendiculum?

Verùm quia ſcandalum datum non eſt ſimplex. Aliud enim ex malo datur dicto aut facto. Aliud datur ex facto non in ſe malo, ſed intempeſtiuè facto: ſciendum eſt quòd primum genus abſq; omni conditione fugiendum ſit omnibus, quibus ſalus æterna curæ eſt. Verùm quantum ad illud ſcandalum attinet, quod datur ex indifferenti re, non ſemper fugiendum eſt, ſed hoc iuxta hominum diſcrimen eſt agendum. Quidam homines ſunt firmi, ut qui iam nôrunt Chriſtianam libertatem: Quidam ſunt infirmi, qui habent initia religionis: ſed non ſunt ſatis edocti de Chriſtiana libertate: Quidam ſunt obſtinati et indociles et contumaces. Primùm genus non offenditur uſu rerum indifferentium, imò potius gaudet de Chriſtiana libertate. Tertium genus offenditur quidem, ſed eos non curabis: ſunt enim hoſtes Chriſti. Neq; ab uſu rerum indifferentium abſtinebis propter ipſos, multò minus abſtinendum eſt à ueris uirtutibus: ut ſunt uerus cultus Dei, uera inuocatio, uera fidei confeßio. Neq; à uera doctrina, ſed Chriſti exemplo, inuitis etiam portis inferorum, uerum Euangelium doce

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& profitere. Sic enim Chriſtus fecit:ſic Prophetæ: ſic Apoſtoli, adeoq; omnes pij omnibus temporibus. Solet communiter dici,quòd qui rectè iudicat,rectè docet,& rectè facit,non debeat propter ſcandalum abſtinere ab eo, quod rectum eſt. Hoc ſanè ueriſsimum eſt, et confirmatur & Apoſtolorum exemplis. Verùm de medio genere hominum, hoc eſt,de infirmis notanda eſt regula Pauli: Priuſquam offendam infirmum meum fratrem, non ueſcar carnibus in æternum. Ad eundem modum de alijs rebus Adiaphoris iudicandum eſt.Nam in omnibus noſtris factis, ratio mutuæ caritatis & ædificationis habenda eſt.

Verùm hoc datum ſcandalum, de quo iam dictum eſt,habet & aliam differentiam à diſcrimine perſonarum ſumtam. Aliæ enim perſonæ in aliqua dignitate conſtitutæ ſunt: aliæ obſcuræ priuatam uitam degentes.Scandalum quod datur à perſona, in aliqua dignitate conſtituta multò eſt eo grauius,quàm quod datur à priuata perſona,quæ non in dignitate aliqua eſt, atq; ideò meretur grauiora ſupplicia, cùm propter perſonam ipſam,quæ ſuum locum, in quem à Deo euecta eſt commaculat,tùm propter homines alios, quibus lapſus cauſam præbuit efficaciorem,ſuo exemplo malo. Vt enim quò ingentius fuerit ſaxum cadens ab alta rupe,eò plura fragmenta facit:ita quò dignior fuerit perſona, & in ſublimiore dignitatis culmine conſtituta, eò plures in lapſum ſecum trahit cùm cadit. Vt mini-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſter uerbi peccans ebrietate, ſcortatione, homicidio, aut alio flagitio, maiori offendiculo eſt, quàm miles, aulicus, aut nauta ſiue ruſticus, atq; ideò maiori pœna coërcendus & puniendus eſt: nam plures ſecum in ruinam trahit. Ad eundem modum de alijs iudicandum eſt. Dauid in regno Iudaico, non ſolus adulter & homicida erat: attamen eius peccatum ob maius ſcandalum inde ortum, in conſpectu Dei aliorum delictis multò fuit atrocius: Quare & grauioribus pœnis, præſertim corporalibus eſt punitus. Multò grauius peccat ebrioſus paterfamilias, quàm ſeruus. Nam ille exemplum domeſticum eſt: hic ut contemtus, non niſi ab improbris in exemplum trahitur. Atq; hactenus de dato ſcandalo.

Acceptum ſcandalum eſt, quod aliquis ſibi ſumit à rectis factis aliorum, aut alijs rebus: et eſt duplex: Humanum et Diabolicum. Humanum partim impiorum, partim piorum eſt. Impiorum quidem, quando impij offendũtur aut rectè factis piorum, aut libero Adiaphororum uſu, aut etiam externa Eccleſiæ forma. Nam cùm impij uident cruci premi pios, & eſſe ueluti reiectamenta in mundo, occaſionem inde maioris ruinæ accipiunt impij: ut Iudæi qui offendebantur humilitate Chriſti & calamitate Eccleſiæ, quemadmodum hodie offenduntur multi uulneribus Eccleſiæ. Contrà, pij accipiunt ſcandalũ, quando uident impios florere: quando Eccleſia à Tyrannis opprimitur: cùm multi innocen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nocentes trahuntur ad ſupplicia: cùm hæreſibus turbari Eccleſiam animaduertũt. Verùm hoc ſcandalum rurſus ſuperant, partim confirmante eos Spiritu ſancto: partim exemplis Eccleſiæ Chriſti: partim ardentibus precibus. Nec ullum præſtantius eſt aduerſus huius generis ſcandala remedium, quàm opponere perpetuam conſuetudinem Dei, qui in hoc mundo ideò ſinit Eccleſiam ſuam obrui uarijs calamitatibus, ut olim glorificetur cum filio ſuo dilecto Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Diabolicum ſcandalum eſt, cùm homines præpoſterè captant, quæ ad peccandi licentiam obtendunt, ut Cham qui abſq; dubio ita proteruè inſultauit patri, ut ſibi impunè peccandi licentiam acquireret. Tales hodie uidemus permultos, qui uicia ſanctorum patrum pluſquam ſtudioſè conquirunt, ut inceſtum Loth, ebrietatem Nohæ, concubinatum Abrahæ, adulterium & homicidium Dauid, periurium Petri, durius iugum quod impoſuit Ægyptijs Ioſeph, rapinam Zachæi, ut ſine pudore ad omnem nequitiam ſe proſtituant: imò ex hominum uicijs quærunt, quomodo ſe obdurent ad Dei contemtum. Quare non immeritò hoc genus ſcandali Diabolicum uocatum eſt, ut quod calumnijs fulcitur in contumeliam Dei.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus eſt de perſecutione ſeu cruce Eccleſiæ. De quo loco uide ſuprà Dominica tertia à Paſchate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

DOMINICA PENTECOSTES, *Euangelium Iohan. 14.*

SI quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit,& Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos nõ ſeruat: & ſermo quem auditis non eſt meus, ſed eius qui miſit me Patris. Hæc locutus ſum vobis,apud uos manens. Paracletus autem ille,qui eſt Spiritus ſanctus, quem Spiritum mittet Pater in nomine meo,ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunq; dixi vobis. Pacem relinquo vobis,

pacem meam do vobis, nõ quomodo mundus dat, ego do vobis. Ne turbetur cor veſtrum,neq; formidet. Audiſtis quòd ego dixi vobis, Vado,& venio ad vos. Si diligeretis me,gauderetis vtiq;,quòd dixerim: Vado ad Patrem,quia Pater maior me eſt. Et, nunc dixi vobis, priuſquam fiat,vt cùm factum fuerit credatis. Poſthac non multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius,& in me non habet quicquam. Sed vt cognoſcat mundus, quòd diligo Patrem. Et ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio:Surgite, eamus hinc.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum,quod Pentecoſten, id eſt,quinquageſimam uocamus, eſt inſtitutum in memoriam confirmati Euangelij die quinquageſimo à reſurrectione Chriſti. Nam eo die Dominus noſter mittit de cœlo Spiritum ſanctum, qui ſedet ſuper Apoſtolos uiſibiliter inſtar flammæ ignis,qui non ſolùm Apoſtolos in omnem ueritatem, iuxta promiſsionem Chriſti deducit: uerùmetiam toti mundo confirmat Ieſum in cœlo eſſe,& inde hoc ſtupendo facto ſuam cõfirmat doctrinam.Sicut enim quinquageſimo die poſt Paſcha Iudaicũ, quod primum comederunt in Ægypto, lata eſt Lex:& eius doctrina magnis miraculis confirmata eſt,quemadmodum ſcribitur Exod.19. Ita poſt uerum Paſcha,id eſt, poſt occiſum agnum Dei, qui eſt Ieſus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Chriſtus, uoluit Deus Euangelium filij ſui confirmare hoc mirando facto, id eſt, uiſibili donatione Spiritus ſancti, quemadmodum in ueſpertina concione fuſius audiemus.

Iam Euangelium dulciſsimum accedamus, quod eſt etiam pars illius longæ concionis, quam habuit Dominus ad diſcipulos pridie quàm pateretur. Summa autem textus, quem audiuiſtis, eſt, quòd Chriſtus tradat ueram notam fidei & dilectionis Dei, & eiuſdem fidei & dilectionis fructus, nimirum ut diſcipuli ſint pacatis conſcientijs per Spiritum ſanctum, quem promittit Patrem miſſurum in ſuo nomine. Monet etiam Chriſtus de ſua contra Satanam uictoria, ut uel ex hac uictoria cognoſcat Mundus quàm carus ſit Patri. Pertinent autem hæc omnia ad confirmandos diſcipulos, ne ſcandalo crucis à confeßione deficiant. Loci quatuor.

I. Vera nota fidei & dilectionis Dei.

II. Fructus & uſus ſeruati uerbi Dei.

III. Promißio Chriſti de Spiritu ſancto Paracleto.

IIII. De pace quam ſuis promittit Chriſtus.

DE PRIMO.

Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Hæc uerba diligenter obſeruemus. Veram enim notam fidei & dilectionis Dei oſtendunt. Qui diligit Chriſtum, libenter ipſum audit: libenter ſeruat, quod audit; libenter facit quod ſeruat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Hæc enim natura coniuncta ſunt. Videmus inter homines hunc morem eſſe, quòd non ſine tædio eos audiant, erga quos non optimè ſunt affecti. Contrà nihil magis expetii, quàm ut magis audiant cum ſumma animi obſeruantia eos, quos intimè amant, præſertim cùm ſciant ſapienter & prudenter, multa ſalutaria & utilia ab illis dici.

Sed quis eſt ſermo Chriſti? Primùm agere pœnitentiam. Ita.n. & eius præco Iohannes Baptiſta, et ipſe ſuã cõcionem eſt orſus. Hîc eius affectus erga nos indicatur. Nam ſine pœnitentia impoßibile eſt ſaluari. Vnde dicit: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis. Secundò, credere Euangelio, hoc eſt, ſtatuere Chriſtum ſibi talem eſſe, qualis nobis per Euangelium annunciatur, id eſt, ſaluator, iuſtificator & redemtor. Huius fidei finis eſt ſalus animarum, 1. Pet. 1. & apud Iohannem: Qui credit in filium, habet uitam æternam. Tertiò, ex hac fide fructum producere. PRIMVM, pietatem erga Deum ſeu cultum Dei. SECVNDVM, innocentiam uitæ, & ſanctificationem animi et corporis. TERTIVM, dilectionem proximi manantem ex uera fide & ſincero corde, & bona conſcientia. QVARTVM, opus uocationis facere in timore, in gloriam Dei & utilitatem proximi. Has omnes uirtutes patientia uera ornat, quæ eſt quædam erga Deum ſub cruce obedientia. Qui meus uult eſſe diſcipulus, inquit Dominus, tollat crucem ſuam & ſequatur me.

Quid?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Quid? cùm tàm multa requiris, An non ſola fide iuſtificamur & ſaluamur? Verum quidem eſt: Sed diſcernendum eſt inter ſalutis cauſas, & obedientiam quam requirit à ſuis Deus. Sola fide iuſtificamur: ſed iuſtificati noui facti ſumus homines, nempe filij Dei, qui iam templo Patris nouam & beatam uitam degere debemus.

Verùm hic quoq; tenendum eſt, quòd ut duplex nota eſt filiorum Dei: ita etiam duplex eſt nota filiorum Satanæ. Nota enim filiorum Dei, alia eſt interna, alia externa. Interna eſt pœnitentia, fides, pietas, bona conſcientia. Externa eſt auditus uerbi, & honeſta conuerſatio inter homines. Nam ut Chriſtus hic indicat amorem ſui uerbi et auditum, notam eſſe ſuorum diſcipulorum: Ita Petrus honeſtam conuerſationem requirit inter homines, unde Deus glorificari, & Eccleſia ædificari poßit: At nota filiorum Satanæ interna eſt, eſſe ſine pœnitentia, ſine fide, ſine pietate, mala conſcientia, imperium malorum affectuum, externus contemtus uerbi et improba uita. Has notas obſeruate, et unuſquiſq; ſeipſum examinet, utrum ſit inter filios Dei cenſendus, an inter filios Satanæ. Si inter filios Satanæ ſe ſenſerit eſſe, reuocet quàm primùm gradum, ne citius opinione præcipitetur in iudicium. Si inter filios Dei ſe intellexerit eſſe, agat gratias Deo petat incrementa fidei, dilectionis & aliarum uirtutum, petat ſe confirmari Spiritu ſancto, ne Satanæ technis à pio ſanctoq; curſu abducatur.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

DE SECVNDO.

Et Pater meus diliget eum: & ad eũ ueniemus, & apud eum manſionem faciemus. Hic *recitantur dulciſsimi fructus ſeruati uerbi Chriſti.*

PRIMVS *eſt, quòd Pater diligit ſeruantes uerbum Chriſti. Habet enim eos caros in dilecto,* Eph. 1. Hoc *quantum ſit bonum, ex eo intelligi poteſt, quòd qui in Chriſtum non credunt, manent ſub ira Dei, iuxta illud: Qui non credit in filium, manet ira Dei ſuper eum. Vbi ira Dei eſt, ibi peccatum, mors, damnatio, infernus, diaboli tyrannis, breuiter, omne malum. Contrà, ubi amor Dei, ibi uicti hoſtes ſunt, ibi ſalus, ibi gaudium, ibi uita æterna. Cogitemus ergo de hoc primo fructu ſeruati uerbi Chriſti, ut eius cogitatione magis accendamur ad amorem uerbi.*

SECVNDVS *fructus eſt:* & ad eum, *inquit,* ueniemus. *Quo aduentu nullus honor maior eſſe poterit. Si Deus Pater, Filius & S. ſanctus ueniunt ad eum, qui ſeruat ſermonem Chriſti, profectò ſequitur, quòd antea nõ uenerint ad ipſum: ſed fuerit ſub Diaboli poteſtate, & in regno tenebrarum, ubi mors & damnatio regnant. Magna amicitia eſt, ſi Rex uenit ad ſubditum, magnus honor eſt à maiori uiſitari: ſed huic honori nullus alius conferri poteſt, quòd Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus ſanctus ueniunt ad hominem diligentem Chriſtum, & ſeruantem ſermonem eius.*

TERTIVS *fructus eſt, quòd non ſolùm Tri-*

nitas ueniat ad hominem ſeruantẽ ſermonem Chriſti : uerumetiam faciat manſionem apud eum, et in eo maneat, Significat Chriſtus hac dulciſsima promiſsione, audientes uerbum Chriſti et illud ſeruantes eſſe templa Trinitatis, in quibus habitat Pater, Filius & Spiritus ſanctus. Tametſi autem tota Eccleſia, unum Dei templum dicitur, tamen ſinguli Chriſtiani, ſingula Spiritus S. templa ſunt. Ecce quàm magnifica eſt hæc promiſsio. Si quis promitteret miſero homini magnum auri theſaurum, meritò ſanè gauderet & exultaret, quod è paupere et miſero, diues & felix eſſet factus. Verùm hic longè maximus theſaurus promittitur, nempe inhabitatio Trinitatis in nobis, quæ omnibus theſauris in infinitum præſtantior eſt.

Sed quid facit Pater inhabitans in homine? quid Filius? quid S. ſanctus? Pater homines in quibus habitat ſua politia, protegit & tuetur aduerſus furores ſatanæ, cùm in omnes incredulos plenum imperium exerceat Satan. Filios eoſdem ſua ſapientia & luce docet & illuminat, contra omnes nebulas omnium tenebrarum. Spiritus ſanctus eoſdem ſua ſanctitate ſanctificat, conſecrat & ungit in Prophetas, reges, ſacerdotes et ſanctos Domini. In prophetas quidem, quia ea uidemus oculis fidei noſtræ, quæ nullus corporalis oculus intueri poteſt : ea audimus aurib. fidei, quæ nulla auris corporalis percipere poteſt. De hoc Prophetico munere concionatur Iohel, quemadmodum Lucas etiam meminit

Act.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Act.2.In reges,cùm quia dei filij effecti ſumus per uictoriam Chriſti,tùm quia uirtute Chriſti dominamur morti & inferno,Luc.22. diſpono uobis regnum,quemadmodum pater diſpoſuit mihi. In ſacerdotes,quia cùm credimus in Chriſtum,habemus ius offerendi Deo ſacrificium laudis: habemus libertatem inuocandi Deum, per Chriſtum unicum Mediatorem,& ſummum ſacerdotem:habemus autoritatem docendi uerbũ Dei, ſed quilibet pro ſuæ uocationis ratione. In ſanctos uerò, quia per fidem in Chriſtum,nõ aliter reputamur puri,quàm ſi Legem perfectè impleuiſſemus. Vide quàm multiplices fructus adfert ſecum obſeruatio et amor uerbi Chriſti: nulla maior dignitas, nulla gloria, nullum decus magis eximium eſſe poteſt. Sed quid hinc diſcemus? ut dignè uiuamus tanto honore, ne noſtra impuritate Deum expellamus è cordibus: ſed potius ipſum perpetuis laudibus celebremus in uera pietate & ſanctificatione. Quod huius nos monere tanta dignitas debeat, docet Petrus 1. Petri 2. ubi ita ait:Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium,gens ſancta, populus,quem ſibi DEVS ut proprium uendicat, ut prædicetis uirtutes illius, qui è tenebris uos uocauit in admirabilem ſuam lucem. Qui quondam eratis non populus,nunc eſtis populus Dei:qui quondam non conſecuti miſericordiam, nunc eſtis miſericordiam conſecuti. Hinc infert Apoſtolus: Abſtinete ergo à carnis cupiditatibus,quæ militant aduerſus animam, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

conuerſationem ueſtram habete honeſtam inter gentes. Quot igitur beneficia Dei erga nos audimus, tot erunt nobis ſtimuli ad piè ſanctéq; uiuendum. Quare cùm Chriſtus hic tanta promittit, & cùm diuina Trinitas in credentibus habitet, demus operam, ut ſimus mundi & puri, quemadmodum decet templa Dei eſſe: ſimus ſpirituales reges, ut dominemur peccato, & non amplius ſeruiamus ei in concupiſcentijs noſtris: ſimus ſacerdotes, qui Deo uiuas hoſtias offeramus, eumq; ex fide Chriſti inuocemus: ſimus ſancti & ſegregati à prophanis mundi turbis, ne in priſtinas ſordes rurſus incidamus.

DE TERTIO.

Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille docebit uos omnia &c. Hæc eſt Chriſti promiſſio, qua pollicetur ſuis Spiritum ſanctum. Antea audiuimus, quæ ſit Chriſtianorum dignitas: nunc quid cum hac dignitate coniunctum ſit audiamus. Et quia hæc pro illorum dignitate explicare non poſſumus, uolumus infantium more de ſingulis, quæ hic dicuntur in hac magnifica promiſſione, balbutire. Continent igitur hæc pauca uerba ſeptem de Spiritu ſancto puncta, quæ breuiter recitabo, & ad noſtrum uſum accommodabo. Hæc enim puncta cauſas miſſi & dati Spiritus ſancti continent.

PRIMVM dicitur Paracletus: de hac appellatione, etſi nonnihil dixi die abhinc octauo, tamen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tamen ea hodie repetere fortè non erit inutile.

Dicitur itaq; Paracletus,hoc eſt,aduocatus, ut adſit afflictis,illos doceat,illos conſoletur, illorum cauſam tanquam ſuam in ſe recipiat,ac tandem nos impellat, ut clamemus ac ex corde dicamus: Abba Pater, Miſerere noſtri propter filium tuum, quem nobis ſaluatorem dediſti. Atq; hæc eſt prima cauſa dati Spiritus ſancti.

SECVNDA eſt, ut nos uiuificet, atq; ideò dicitur Spiritus. Eſt autem duplex uita: una naturalis,qua omnia animantia uiuunt: Hæc durat ad breue tempus,nam morte tandem obſorbetur: Alia uita Dei eſt, à qua dicit Paulus alienatos eſſe eos, qui non cognouerunt Chriſtum. Huius uitæ autor eſt ſpiritus ille Chriſti, quem ſuis promiſit diſcipulis. Hæc non eſt momentanea: ſed perpetua, quæ Dei æterni propria eſt: Hanc uiuunt omnes, qui in filium Dei credunt, Gal.2.

TERTIA cauſa miſſi & dati Spiritus ſancti eſt,ut ſanctificet, à quo effectu ſanctus dicitur: ſanctificat autem dum in nobis fidem operatur, dum nos regenerat,dum noſtram mentem,affectus & uoluntatem reformat, breuiter,dum efficit, ut ſimus nouæ creaturæ, iuxta Dei uoluntatem uiuentes.

QVARTA cauſa miſſi & donati nobis Spiritus ſancti, eſt, ut inter nos quandam confirmet caritatem: ideo à Patre ad filios mitti dicitur. Vt enim Pater intima ſtorga & caritate compelli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tur ſuos filios: ita nihil magis expetit, quam ut fi-lij, Patris unigeniti imitantes, fraternam inter ſe colant caritatem. Hoc facere decet eos, qui Deum communem Patrem agnoſcunt: Qui uerò id facere recuſant, illi uel filij nunquam fuerunt, uel turpiter à Patris ingenio degenerauerunt.

QVINTA cauſa miſsi Spiritus ſancti eſt, ut ab illo diſcamus qualiter Pater noſter cœleſtis erga nos affectus ſit. Ideò dicit Dominus: Et docebit uos omnia. Quid? an aliud docebit, quàm quod Prophetæ & Moſes docuerunt? An aliud quàm quod in ſcriptura nobis commendatur? Nullo pacto, Eadem enim docebit. An non ſufficit ſcriptura? Sufficit quidem, quantum ad doctrinam attinet, non quantum ad noſtrum captum. Nam etiamſi millies audiamus uerbum: tamen inefficax eſt, niſi ille intus doceat. Vnctio enim, ut inquit Apoſtolus, docet omnia.

SEXTO cauſa miſsi & donati Spiritus ſancti indicatur hoc dicto, In nomine meo, quo dicto ſignificatur ultimus finis donati Spiritus ſancti, qui eſt, ut in Chriſtum credentes ſaluentur. Nam cùm Chriſtus ſalus noſtra ſit, & Spiritus ſanctus eius nomine mittatur, non eſt dubium, quin noſtræ ſalutis cauſa mittatur.

SEPTIMA cauſa eſt, ut Chriſti ſermonem in nobis confirmet. Ille uos, inquit, docebit omnia: ille ſuggeret uobis quæcunq; dixi. Hæc de Spiritu ſancto in Euangelio noſtro, quod hodie

in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

in Eccleſia legitur, breuiter ſignificantur, plura in ſymbolo adhuc breuius notantur: quæ ſunt, quòd ſit uerus Deus, & quòd tertia perſona in diuinitate, quòd uiuificet & ſanctificet, & quòd in illum uiua fiducia, ut in Patrem & Filium, recumbere debeamus. Verùm de his plura alias, & quædam nuper audiuimus.

DE QVARTO.

Pacem meam relinquo uobis, pacem meam do uobis, non quomodo mundus dat, ego do uobis. Hæc promiſsio Chriſti etiam eſt magnifica, & maior ſanè quàm mundus intelligit. An non dicit Chriſtus, ſicuti nuper audiuimus, in mundo preſſuram habebitis, & uos eijcient de ſynagogis ſuis? Sic eſt. Ideo Chriſtus diſtinguit inter duplicem pacem: pacem mundi, & pacem ſuam. Pax mundi qualis ſit, nemo non intelligit: At pax Chriſti qualis ſit, ſoli filij Dei intelligunt. Nam ea eſt, de qua Euangelium ſonat, de qua prima Dominica à Paſchate copioſè dixi. Verùm ut breuiter ea repetam: Pax CHRISTI eſt reconciliatio noſtri cum Deo, remiſsio peccatorum, donatio Spiritus ſancti, ac uita æterna, iuxta orationem Eccleſiæ: Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtratione docuiſti, da nobis quam mundus dare non poteſt, pacem, & ut corda noſtra ſint tranquilla. Hanc pacem donet nobis filius Dei, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor & gloria in ſecula, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

FERIA SECVNDA PENTECOSTES, Iohan. 3.

SIc Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut condemnet mundum, ſed ut ſeruetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condemnatur: Qui uerò non credit, iam condemnatus eſt, quia non credit in nomen unigeniti filij Dei. Hæc eſt autem condemnatio, quòd lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. erant enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

enim opera eorum mala. Omnis enim qui mala agit,odit lucem, nec uenit ad lucem,ne arguantur opera ipſius. Qui autem operatur ueritatem,uenit ad lucem, ut conſpicua fiant facta ipſius, quod per Deum ſint facta.

ENARRATIO TEXTVS.

Heri audiuimus, confirmatum eſſe Euangelium Ieſu Chriſti per ſtupendum miraculum, uidelicet, quòd miſerit Chriſtus de cœlo Spiritum ſanctum uiſibili forma, quem non ſolùm ſenſerunt Apoſtoli, uerumetiam uiderunt omnes, qui eo die adfuerunt Hieroſolymis: quemadmodum narrat Lucas Act.2. Hodie Eccleſia proponit Euangelium,in quo Chriſtus proponit ſummam eius doctrinæ, ad quam confirmandam, datus erat Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes. Colloquitur autem Chriſtus cum Nicodemo,qui fuit ex Phariſæis, et princeps Iudæorum, quemadmodum audiemus latius Dominica Trinitatis. Huic proponit Chriſtus in textu, quem legi, ſalutis & damnationis cauſas, monſtratq; unde ſit et ſalutis origo,& unde damnatio ueniat. Dicit Chriſtum ideò datum eſſe, ut credentes per ipſum ſaluentur : reliquos teſtatur hærere in ſua damnatione : quemadmodum clarè uidebimus in textus enarratione. Loci.

I. *Commendatio dilectionis Dei & miſericordiæ erga homines.*

II. *Inſtrumentum, quo hominibus applicantur beneficia Chriſti, ſignatur.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

III. Conſolatio piorum contra tentationem peccati & iudicij.

IIII. Diſcrimen inter credentes et nō credentes.

DE PRIMO.

Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. His paucis uerbis commendatur nobis Dei dilectio & miſericordia: id non nudis uerbis: ſed facto omnium maximo. Non eſt enim uera dilectio, quæ uel in corde tantùm latet, uel in lingua ſedet: ſed quæ ex intimo cordis affectu proficiſcens, uoce & facto ſe declarat. Quomodo ergo hic diligit Deus? Diligit adeo, ut etiam Filium ſuum pro mundo redimendo dederit precium redemtionis, ut ſua morte, morti & damnationi addictos redimeret. De hac Dei dilectione loquitur Paulus Rom. 5. Commendat nobis ſuam caritatem Deus, quòd cùm adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit. Et Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis cōtra nos? qui etiam proprio Filio non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Quotidie maxima argumenta caritatis Dei erga homines contemplamur in tota uita & rerum gubernatione. Verùm illa caritas, quæ ita in rebus huius uitæ relucet, uix eſt tenuis umbra illius ſummæ dilectionis, qua nos in filio (quem dedit in amariſſimam mortem pro nobis) complectitur. Hæc Dei dilectio habet ſummam miſericordiam coniunctam, de qua in multis locis Moſes, Prophetæ, & Pſalmi cōcionantur, unde pauca teſtimonia deſu-

deſumam, ad nos confirmandos de uoluntate Dei erga nos. Moſes Exod.34. ita ait: Dominator Domine Deus miſericors, & clemens, & multæ miſerationis, & uerax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui aufers iniquitatem & ſcelera atq; peccata. Deut.5. Ego ſum Dominus Deus tuus, & faciens miſericordiam in multa millia diligentib. me, et cuſtodientibus præcepta mea. Eſa.16. Et præparabitur in miſericordia ſolium. Ionæ.4. Scio enim quia tu Deus clemens & miſericors, patiens & multæ miſerationis, & ignoſcens ſuper maliciam. Dauid Pſal.32. Miſericordia Domini plena eſt terra. Et Pſal.102. Secundum altitudinem cœli à terra, corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. Item Pſal.103. Miſericordia Domini à ſeculo uſq; ad ſeculum ſuper timentes eum, & iuſticia eius ſuper filios filiorum. Item in eodem Pſalmo: Pius & clemens Dominus, lentus ira, & magnus miſericordia, non ſecundũ iniquitates noſtras agit nobiſcum, neq; ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis: ſed ſecundum altitudinem cœli à terra præualuit miſericordia eius ſuper timentes eum. Sicut miſeretur pater filiorum: ita miſeretur DOMINVS timentibus eum. Huiuſmodi ſunt multa ſcripturæ teſtimonia, quæ nobis dilectionem & miſericordiam Dei inenarrabilem commendant, & eius dilectionis & miſericordiæ amplitudinem; effectum & applicationem monſtrant. Amplitudo enim miſericordiæ Dei in his cernitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tur, ꝙ ſe in millia extendat, quòd impleat terram, ꝙ excedat cœlum & terram, quòd ſit ueluti Pater miſertus filiorum. Effectus enim ſeu fructus cernitur in eo, quòd tollat peccatum, quòd iuſtificet peccatores, quòd à pœna debita abſoluat. Hæc miſericordia in filio fundata eſt, qui ſua uictima iuſticiæ Dei ſatisfecit, & ſua obedientia erga legem Dei iuſticiam nobis comparauit. Applicatio huius miſericordiæ fit diligentib. Deum, timentib. ipſum, & cuſtodientib. præcepta eius, hoc eſt, credentibus in Chriſtum, qui ex fide nouam obedientiam præſtant. Sed de hac re plura in ſecundo loco dicenda ſunt: Nos hic uerba textus altius perpendamus. Ita, inquit, Deus dilexit mundum. Quis diligit? Deus, Quem diligit? Mundum. Hic ſiſte gradum, & de hac uoce cogita. Diligit mundum: ergo ſalutaris ipſius dilectio nõ ad ſolos Iudæos pertinet: ſunt.n. pars mundi. Diligit mundum: ergo nõ paucos quosdam de mundo, ut ſanctos et probos, qui in mundo ſunt: imò Chriſtus ideò uenit in mundum, ut peccatores ſaluos faceret. Quid ergo per mundum ſignificat? Omnes homines qui ſunt in mundo. Ecce, inquit Iohannes, agnus Dei q̄ tollit peccata mundi. Item Deus uult omnes homines ſaluos fieri. Quotieſcunq; ergo audimus Deum mundum diligere, cogitemus nos partem mundi eius eſſe, quem diligit. Qui fit quòd diligat, cùm ſimus peccatores? Deus duo in nobis inuenit. Vnum quod ipſe fecit. Alterum quod à nobis profectum eſt. Quòd ſimus

homines

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

hominès, conſtantes animo & corpore, ab ipſo eſt: hanc ſuam creaturam diligit Deus. Quòd autem ſimus peccatores, non ab ipſo habemus: ſed à nobis ipſis profectum eſt: hoc odit Deus, & pro hoc expiando dedit Filium, & uult ut illi, qui uolunt miſericordiæ ipſius eſſe participes, hoc in ſe mortificent perpetua pœnitentia. Sed quomodo Deus mundum diligit? ut dederit filium pro eo, nempe ut ipſe mundi peccatum in ſe reciperet, & pro eo moreretur in cruce. Magna ſanè dilectio, qua nulla maior eſſe poteſt. Verùm hic ratio offenditur, quæ Dei conſilium non intelligit, ac ita obijcit. An non Deus eſt omnipotens? Eſt ſanè. Nónne omnia quæ uult poteſt? poteſt profectò. An non ergo fuiſſet melius, ſi alio modo ſuã erga homines dilectionem oſtendiſſet? Reſpondet Auguſtinus. Si feciſſet aliter neq; hoc placuiſſet. Placuit, inquit Paulus, per ſtultam prædicationem ſaluos facere credentes. Quare nos ſepoſito rationis iudicio, dicamus cum Dauide: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Deinde hoc ſciendum eſt, quòd Deus non ſolùm ſit omnipotens: uerumetiam iuſtiſſimus, maximè miſericos et ſapientiſſimus, Lapſum erat genus humanum in peccatum. Quid hic requirebat iuſticia? Certè ut ſecundum peccati magnitudinem puniretur genus humanum. Vt peccatum fuit infinitum (nam eo infinitum bonum offenſum erat) ita requirebat Dei iuſticia, ut uel infinitas pœnas lueret genus humanum, uel fieret iuſta pro pœna compenſatio. Hanc com=

compenſationem nemo potuit præſtare, niſi Deus. Verùm quia Deus non debuit pœnam, aſſumſit humanam naturam filius Dei, & in ea ſatisfecit pro peccatis mundi. Atq; ita Deus ſe non ſolùm omnipotentem, uerumetiam iuſtiſsimum, maximè miſericordem et ſapientiſsimum declarauit. Solus enim ille inuenit uiam, quam ratio inuenire non potuit. Dedit filium, qui diuina potentia ſuperauit peccatum, mortem, Diabolum & infernum, qui ſua miſericordia nos recepit, qui ſua iuſticia Dei iuſticiæ ſatisfecit, qui ſua ſapientia uiam ſalutis inuenit.

DE SECVNDO.

Vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam æternam. Hic inſtrumentum proponitur, quo nobis beneficia Mediatoris Chriſti applicantur. Verùm quia hæc uerba ſunt filij Dei, & præcipuus flos ſeu clenodium totius ſacræ ſcripturæ, uolo ea ſingulatim perpendere, & quid doctrinæ ex ſingulis uocibus ſit hauriendum oſtendam.

PRIMVM inquit: Omnis. Hæc uox, omnis medetur duabus grauiſsimis tentationibus, quarum una eſt de particularitate: altera de indignitate propter multitudinem peccatorum. Multi ſunt, qui fatentur quidem Deum propicium eſſe multis propter Chriſtum: ſed dubitant, an ad ſe quoque pertineat tantum bonum. Hæc grauis eſt tentatio, cui medetur filius Dei hac una uoce omnis. Nam ſi ad omnes ſe non extenderet beneficium Chriſti,

nequa

nequaquam dixiſſet omnis: ſed multi, aut quidam. Demus ergo Chriſto laudem ueritatis, & firmiter unuſquiſq; ſtatuat, Chriſti beneficia ad ſe quoque pertinere. Deinde alia tentatio oritur ex cogitatione magnitudinis peccatorũ, quam augent ærumnæ præſentis uitæ. Huic quoq; medetur Chriſtus hac uoce, omnis. Non enim dicit omnis iuſtus, uel minora peccata committens, ſed omnis, ſcilicet qui in hoc uaſto mundo inuenitur. Hoc confirmat etiam precium redemtionis. Sanguis Chriſti, inquit Iohannes, emundat nos ab omni iniquitate, id eſt, ab omni eo, quod à nobis iniquè perpetratum eſt contra legem Dei. Nemo ergo deſperet propter magnitudinem morbi: Medicus Chriſtus ſapiens eſt, & efficax remedium contra omnes morbos habet, ſuam mortem & obedientiam.

DEINDE ſequitur ſecunda uox, Qui credit, qua uoce diſtinguitur genus humanum in duo genera hominum, quorum alij credunt, alij non credunt. Credunt, qui ſtatuunt Chriſtum ſibi propicium eſſe, iuxta promiſſionem: Non credunt, qui condemnant Euangelium, qui nolunt Chriſto fidem adhibere, hi ſua culpa non credunt. Beneficium quidem ſe ad omnes extendit, & omnibus offertur iuxta mandatum Chriſti: ſed tantum à credentibus accipitur, iuxta mandatum & promiſſionem Chriſti: Euntes in mundum uniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit ſaluus erit. Ecce omnibus offertur beneficium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cium: ſed ſoli credentes illud apprehendunt, reliqui uerò ſua culpa pereũt. Tametſi.n. Deus ſua miſericordia uult omnes ſaluos fieri: tamen uult iuſto ſuo iudicio perire incredulos, quos ſaluari uoluiſſet, ſi ſalutem fide amplecti non recuſaſſent.

TERTIA uox eſt, In eum, Is enim ſaluatur, qui in eum, id eſt, in Dei filium, uerum hominem et ſaluatorem mundi Ieſum Chriſtum credit. Quid eſt in eum Credere? eſt deſperare de teipſo, & omnia bona ſperare ab ipſo.

QVARTA uox ſequitur, non pereat. Hac uoce duo indicantur. Primùm q, omnes nõ credentes in Chriſtum damnationis ſententiæ ſubiaceant. Alterum, quòd ſolius Chriſti merito homines ſola fide ab hac damnationis ſententia abſoluantur. Eſt ergo hoc maximum beneficium Euangelij, liberari à commerito exitio & æterna damnatione.

QVINTA uox, ſed habeat uitam æternam. Hoc eſt ſummum Euangelij beneficium, Mors æterna debetur nobis ex noſtro merito: uita æterna debetur nobis ex Chriſti merito: modò in eum firma fiducia uſq; ad finem recumbamus. Ex his iam firmum diſcrimen colligendum inter Legem et Euangelium: inter opera et fidem. Lex promittit uitam æternam: ſed facientibus legem. Verùm quia nemo legi ſatisfacere poteſt, ſequitur neminem per legem uitam æternam conſequi. Euangelium promittit uitam æternam gratis omnibus, qui in Chriſtum credunt, quia Chriſtus pro omni-

bus

bus ijs legis iuſticiæ ſatisfecit. Fides igitur accipit gratuitum beneficium, quod lex adfert cum conditione impletæ legis. Verùm nacti hoc beneficium fide, debemus opera facere, non ut illis mereamur cœlum & uitam æternam: ſed ut filij Dei, ipſi ueram obedientiam, & noſtram fidem ex ſuis operibus declaremus in omni pietate & honeſtate.

DE TERTIO.

Non enim miſit Filium ſuum Deus in mundum, ut condemnet mundum: ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum, non condemnabitur: Qui autem non credit iam iudicatus eſt, quia non credit in nomen unigeniti filij Dei. Hæc uerba tertium locum continent, nempe conſolationem & terrorem. Illa conſolatur credentes, agnoſcentes ſua peccata: hoc terret contumaces, qui in Chriſtũ nolunt credere. Cùm aũt dominus facilè uideret, quæ eſſet hominum infirmitas, & maximè eorum, qui uerè ſententiam legis cogitant. Illi.n. dum audiunt mortis ſententia ſubiacere omnes, qui legi plenam obedientiam non præſtant, non poſſunt non paueſcere ad legis minas: hos igitur conſolatur Chriſtus & ait: Non miſit Deus filium ſuum, ut condemnet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Loquitur de primo ſuo in mundum Aduentu, qui fuit ad ſaluandum peccatores agentes pœnitentiam. Hac enim dulci inuitatione uſus eſt: Venit ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

*ego reficiam uos.*Item,*Non ueni uocare iuſtos: ſed peccatores ad pœnitentiam.* Quotquot ergo uoci *Chriſti obtemperant & pœnitentiam agunt, liberi ſunt à iudicio condemnationis.* Ita *enim ait ueritas,* qui credit in eum, non iudicatur, *ſcilicet iudicio condemnationis.* Hæc *promiſsio conſolabitur nos aduerſus legis & conſcientiæ ſententiam.* Is *enim qui uenturus eſt iudex uiuorum & mortuorum, dicit clara uoce*: qui credit in eum non iudicatur. *Huius promiſsionis fiducia aduerſus minas legis, terrores mortis, flãmas inferni, tyrannidem* Diaboli, *in hora mortis erit nobis neceſſaria: non enim fieri poteſt, ut ipſa æterna ueritas mentiatur. Hactenus de conſolatione credentium*: De *terrore eorum, qui nolunt* Euangelio *credere, ſequitur.* Qui autem non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomen unigeniti filij Dei. *Quid? An non ergo aliud futurum eſt iudicium?* Imò *ad iudicandum ueniet filius hominis ſuo tempore, quemadmodum promiſit. Quid ergo eſt quod dicit*, Iam iudicatus, *id eſt, condemnatus eſt?* Hoc *dicto oſtendit, qualeſnam ſint omnes filij* Adam *ſine fide, id eſt, ſine* Chriſto Mediatore, *uidelicet quòd ſint iudicati, id eſt, condemnati, ſcilicet quantum ad cauſam attinet et materiam. Cauſa enim & materia damnationis in ipſis eſt, quæ eſt trangreſsio* Legis *diuinæ, & contumax rebellio aduerſus* Deum. *Præterea legis ſententia, olim à* Deo *creato primo homini propoſita, & deinde*

repeti-

repetita in monte Sina eſt, quòd maledictus ſit omnis, qui non obedierit Deo iuxta ipſius mandatum. Ad hanc maledictionem obligati ſunt omnes, qui non credunt in filium Dei, qui ſolus eorum maledictionem in ſe recepit, qui in ſe crediderint. Hoc ita eſſe ſignificant quæ ſequuntur : Hoc eſt autem iudicium, quòd lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Hoc eſt, ideò homines condemnabuntur, quia lucem filij Dei fide non receperunt: ſed potius in ſua ignorantia permanere uoluerunt, idq; ideo, quia eorum opera erant mala.

DE QVARTO.

Omnis enim qui malè agit odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Fures cùm furari uolunt, tenebras amant: Ita homines qui nondum ad bene agendum ſunt nati per fidem Chriſti, toto impetu ad malè agendum feruntur, ideo lucem Euangelij oderunt: cùm contrà, qui ſincerè agit, bene ſibi conſcius, uenit ad lucem, id eſt, ſua opera manifeſtè facit, non ueretur hominum conſpectum. Id eſt, qui uenit ad Chriſti lucem, & eius ſpiritu benefacere didicit, is non manet diutius in ignorantiæ tenebris, ſed ut lucis filius ambulare conatur. Hinc ergo diſcamus, primùm differentiam inter credentes & non credentes. Diſcrimen enim ab operibus petendum eſt, ſicuti Dominus in alio loco ait: Bona arbor, bonum fructum facit: Mala uerò malum

producit fructum. Deinde etiam diſcamus, quòd lux Euangelij non ferat, ut ueteribus tenebris inuoluamur. Huc tot Chriſti adhortationes & Apoſtolorum. Apud Matthæum ait Dominus: Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut glorificent Patrem cœleſtem. Et Paulus ait: Lucis filij eſtis, tanquam in luce ambulate. Ad eundem modum & Petrus: Ad quem accedentes lapidem uiuum, ab hominibus uerò reprobatum, à Deo quidem electum, & honorificatum, & ipſi tanquam lapides uiui superædificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias acceptas Deo per Ieſum Chriſtum: nemo igitur cogitet per Euangelium datam eſſe licentiam peccandi. Euangelium à peccato liberat, quare non uult ut liberati amplius peccati iugo ſe ſubmittant. Si, inquit Saluator, filius uos liberauerit, uerè liberi eritis: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Cùm igitur liberi ſimus per Ieſum Chriſtum, libertate noſtra ita utamur, ut ſimus ſerui non peccati: Sed Dei per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui honor in ſecula, Amen.

FERIA TERTIA PENTECOSTES, Iohan. 10.

AMen amen dico uobis, qui non intrat per oſtium in ſtabulum ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic oſtia-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

oſtiarius aperit, & oues uocem eius audiunt. Et proprias oues uocat nominatim, & educit eas: Et cùm proprias oues emiſerit, ante eas uadit, & oues illum ſequuntur, quia nouerunt uocem eius. Alienum autem non ſequentur, ſed effugient ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis Ieſus: Illi autem non cognouerunt quæ eſſent, quæ loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Ieſus: Amen amen dico uobis, ego ſum oſtium ouium. Omnes quotquot ante me uenerunt, fures ſunt & latrones, ſed non audierunt oues eos. Ego ſum oſtium, per me

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſi quis introierit, ſeruabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. Fur non uenit, niſi ut furetur, & mactet ac perdat. Ego uerò ut uitam habeant, & abundantius habeant.

ENARRATIO TEXTVS.

Heri audiuimus de uita æterna, quam conſequimur fide Chriſti: hodie nobis monſtratur uerum oſtium & oſtiarius, ne quis à uera uitæ æternæ ianua aberret, & quærat uiam aliam, aut oſtium per quod ad uitam peruenire non poteſt. Vt autem hūc Euangelij textum melius intelligamus, obſeruanda eſt eius occaſio & ſcopus, unde ſumma ſententiæ colligetur. Occaſio fuit: Chriſtus ſanauit hominem cœcum, qui cœcus à natiuitate fuerat: quo facto ſuam declarauit diuinitatem, & ſe Meßiam olim promiſſum oſtendit. Verùm Phariſæi & ſcribæ, qui tùm habebantur paſtores populi Dei offendebantur, ut qui Chriſto honorem Meſſiæ & paſtoris ueri promißi inuidebant: contra quorum impietatem ſe tuetur, & uerum paſtorem eſſe defendit. Scopus ergo eſt, ut monſtret uerum ouile, id eſt, ueram Eccleſiam definiat, cuius ipſe ſolus ſit uerus paſtor. Habemus occaſionem & ſcopum huius concionis: Summa autem eſt, quod & confutat Scribas, qui ſe pro ueris paſtoribus uenditarunt, et ſe aſſerit uerum paſtorem eſſe, in cuius ouili ſunt, quotquot audiunt ipſius uocem, et ſe ſequuntur; & ab alienis, id eſt, à falſis paſtoribus diſcedunt.

Loci

Loci duo:

I. *De falſis paſtoribus.*

II. *De uero paſtore & ouili uero.*

DE PRIMO.

Amen amen dico uobis, qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. *Hæc deſcriptio eſt falſi Prophetæ, & unius propoſito exemplo, omnes falſos Prophetas intelligit. Falſus Propheta eſt, qui non intrat per oſtium. Quid eſt non ingredi per oſtium? Eſt aliam ſalutis uiam proponere, quàm ſolum Chriſtum. Quicunq; igitur à Chriſto aberrat, ab oſtio aberrat, et eſt falſus paſtor. Arius negauit Chriſti diuinitatem, aberrauit erga ab oſtio. Eſt enim Chriſtus uerus Deus. Fontinus Chriſti humanitatem negauit, aberrauit igitur ab oſtio. Eſt enim Chriſtus homo uerus. Sabellius poſuit in Chriſto duas perſonas, aberrauit igitur ab oſtio. Eſt enim Ieſus Deus & homo unus Dominus & unus Chriſtus. Papiſtæ dicunt, quòd non ſolo Chriſti merito ſaluemur, errant igitur ab oſtio. Chriſtus enim ſolus mundi ſaluator eſt. Phariſæi & Papiſtæ obtrudunt nobis humanas traditiones loco Euangelij, quare ab oſtio aberrant, et intrant in ouile, id eſt, in Eccleſiam per aliam doctrinam, quàm Moſis, Prophetarum, Pſalmorum & Apoſtolorum: hoc enim eſt aſcendere aliunde. Obſeruemus igitur hinc ueram notam falſorum Prophetarum, quæ eſt aliunde, quàm per uerum Chriſti*

Euangelium, & per Chriſtum ipſum aſcendere in ouile, & ſumere ſibi docendi officium. Hi falſi doctores ſunt fures & latrones: Latrones dupliciter ſunt. Primùm, quia ſentiebant ſuam doctrinam ſatis eſſe ad ſalutem, & eam eſſe quæ ſola paſceret, cùm tamen non ſit intellectus uerbi, niſi aperiente Chriſto & ueluti recludente oſtium. Secundò, quia nouas etiam traditiones comminiſcebantur, quas putabant ad ſalutem conducere: Quemadmodum etiam à Papiſtis factitatum eſſe manifeſtum eſt, qui hoc opus, hanc miſſam, hoc roſarium, hanc inuocationem ſanctorum, hunc ordinem docuerunt ſalutem mereri. Fures præterea ſunt: quia primùm dolo ueram doctrinam auferunt. 2. Cor. 11. ſicut Serpens Euam ſeduxit aſtutia. Deinde, quia poſtquam ueram doctrinam ſuffurati ſunt, obtrudunt impiam doctrinam, qua manus impiorum confortant, & contriſtant cor iuſti, Ezechielis 13.

Sed quid eſt quod poſtea in textu ſequitur. Quotquot ante me uenerunt fures ſunt & latrones? Non ne Moſes, Elias, Eſaias, Heliſæus, Hieremias, Daniel, & multi alij uenerunt ante Chriſtum? ſi uenerunt ante ipſum, fuerunt fures & latrones, ſicuti hic Dominus clarè pronunciat. Illi uenire dicuntur ante Chriſtum, qui ſine Chriſto ueniunt, qui ſine ipſius doctrina & ſpiritu ueniunt: uerùm ſancti Dei Prophetæ uenerunt cum Chriſti ſpiritu & doctrina: ergo non ante Chriſtum uenerunt, nec fuerunt fures, aut latrones: ſed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ueri paſtores ouilis Chriſti. Hinc rectè Auguſtinus: cum illo ueniunt qui cum uerbo Dei ueniunt. Ego, inquit, ſum uia, ueritas & uita. Si ipſe eſt ueritas, cum ipſo ueniunt, qui ueraces fuerunt. Quotquot ergo ueniunt ſine illo, ſunt fures et latrones, id eſt, ad furandum & occidendum ueniunt ſponte. Fures quidem ſunt, quia quod alienum eſt ſuum eſſe dicunt. Latrones, quia et quod ſunt furati occidunt. Videte ergo quantum periculum ſit à falſis doctoribus: oues Chriſti ſibi uendicant, ut fures: eaſdem occidunt, ut latrones. Meritò ergo Chriſtus in Euangelio hortatur omnes ut caueant ſibi à Prophetis falſis, id eſt, à falſis paſtoribus, qui ueritatem Dei non adferunt.

DE SECVNDO.

Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Hic de bono paſtore agit, & definit bonũ paſtorem eſſe, qui per oſtium intrat. Sunt aũt quatuor genera bonorum paſtorum. Primum. n. Deus ipſe paſtor ſuarum ouium dicitur, iuxta illud Hie: 22. Ecce ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eieceram eas, et conuertam eas ad rura ſua, & creſcent, & multiplicabuntur. Item Pſal. 23. Dominus paſtor meus, nihil mihi deerit, in hoc loco paſcuæ me collocauit. Deinde Chriſtus Deus & homo eſt etiam paſtor uerus, ſicuti in hoc Euangelio taſtatur & nuper audiuimus. Ego ſum paſtor bonus: quod inde probauit, quòd ſuas oues uita redimeret. Tertium genus paſtorum, ſunt

pij doctores,de quib.loquitur Dominus apud Hieremiam: Suſcitabo inter eos paſtores et paſcent. Et Chriſtus Petrum paſtorem facit cùm ait: Paſce oues meas. Quartum genus paſtorum eſt magiſtratus ciuilis. Vnde Dauid rex,paſtor populi dicitur: & olim reges paſtores populorum dicebantur. Verùm de primo & ultimo genere paſtorum non loquitur Dominus in hoc Euangelio: ſed tantùm de medijs generibus,hoc eſt,de ſeipſo & alijs pijs doctoribus Eccleſiæ: De quibus nonnihil dicam: ſed breuius,quia nuper de hac materia dictum eſt. Bonus igitur paſtor in genere eſt: Primùm,qui intrat per oſtium,id eſt,qui cum Chriſto uenit & adfert uerum Euangelium, quemadmodum Prophetæ & Apoſtoli olim fecerunt, & hodie omnes,quotquot ſincerè docent Euangelium. 2. paſcit oues, non caduco,ſed ſalutari pabulo, ſcilicet uiuifico uerbo Dei. 3. oſtiarius hic aperit,id eſt,Chriſtus facit, ut uerbum ſit efficax & proficiat ouibus ad ſalutem. Niſi.n.Chriſtus aperit,fruſtra laboratur,nec oues efficaciter paſcuntur. 4. proprias oues uocat nominatim,hoc eſt,nouit ſuas oues, amat et cura ſingulari complectitur. 5. uadit ante eas. Quomodo? doctrina,uita & cruce. Debet enim bonus paſtor eſſe forma gregis in doctrina,uita et cruce. 6. oues illum ſequuntur, ſcilicet in doctrinæ puritate, in uitæ ſanctimonia,et patientia ſub cruce. Sed quare oues ſequuntur illum? 1. Quia uocem eius agnoſcunt. 2. Quia ab alieno fugiunt: nam eius uocem

non:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

non nouerunt. Habemus hic deſcriptionem non ſolùm ueri paſtoris, uerumetiam uerarũ ouium, quæ in uno ſunt ouili ſummi paſtoris Dei. Quid eſt ouile? Eſt Eccleſia Catholica. Quæ ſunt oues? Omnes qui uocem paſtoris audiunt, eum ſequuntur, et fugiunt ab alienis paſtoribus, qui reuera non ſunt paſtores: ſed fures & latrones. Hic tenendæ ſunt differentiæ ueræ Eccleſiæ, & falſæ Eccleſiæ. Veræ Eccleſiæ propriæ notæ ſunt hæ, quas qui non habet, ſciat ſe non eſſe de ouili Chriſti.

Quæ ſunt iſtæ notæ ueræ Eccleſiæ ſeu ueri ouilis Chriſti? Prima eſt uox incorrupta doctrinæ cœleſtis, iuxta illud: oues meæ uocem meam audiunt. 2. uſus Baptiſmi integer. 3. uſus Cœnæ Dominicæ iuxta Chriſti inſtitutionem. 4. uſus clauium iuxta mandatum Chriſti. 5. crux. 6. mutua ouium Chriſti caritas. 7. mutuæ pro ſe inuicem preces. 8. conſeruatio miniſterij uerbi. Hæ ſunt ueræ notæ Eccleſiæ Chriſti, quas paucioribus uerbis comprehendere licet: ut diſcamus primam notam eſſe ouium Chriſti, incorruptam Euangelij uocem. Secundam, legitimum uſum ſacramentorum. Tertiam, obedientiam erga miniſterium uerbi. In his enim tribus continentur octo illæ quas poſui.

Habemus in genere, quis ſit bonus paſtor, & quæ ſint ueræ oues: nunc ea accommodemus ad exempla. Primùm ad Chriſtum ſummum paſtorem & eius oues, Deinde ad alios uerbi miniſtros, qui ſub Chriſto paſtore, etiam dicuntur paſtores.

Chri-

Chriſtus probat ſe bonum Paſtorem eſſe ex eo, quòd uitam ſuam ponat pro ouibus: is enim de cœlo deſcendit, ut quæreret quod perierat, ut ſanaret quod languidum erat, et conſolidaret uulnera ouibus à lupis inflicta. Hic præcißit oues doctrinæ puritate, uitæ innocentia & cruce: hic paſcit oues ſaluifico pabulo Dei, id eſt, uerbo Euangelij: hic oues errantes colligit: hic lupos pedo ſuo arcet, Breuiter nihil carius habet ſalute ſuarum ouium. Huius oues ſunt Abel, Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid, Ioſeph, Anna, Maria, Simeon & multi alij, qui relicto errore, uoci Chriſti præbuerunt aures, eum ſequentes in doctrina, uita & cruce, quem etiam ſuo tempore ſequentur in gloria. Si enim cum illo patimur, cum illo glorificabimur. Huius oues ſunt hodie quotquot Euangelio credunt, & Chriſtum uera confeßione & pietate colunt.

Quem autem fructum oues Chriſti à ſuo paſtore, qui & oſtium eſt & oſtiarius, expectabunt? Chriſtus oſtendit, cùm inquit: Per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet. Hoc eſt, ſi quis relictis tenebris, me lucem ſecutus fuerit, ingredietur ſcilicet fide, & egredietur confeßione, pietate et caritate, & paſcua inueniet, ſcilicet per uerbum uitæ in hoc mundo, & æternam beatitudinem in futura uita.

Deinde ſunt boni paſtores omnes pij miniſtri uerbi, qui exemplum Chriſti in paſcendis ouibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſequuntur. Talis fuit Helias, talis Hieremias, talis Eſaias, tales Apoſtoli, tales hodie omnes, qui Chriſtum ſincere prædicant, & oues præcedunt doctrina, uita, et cruce, qui lupos non fugiunt: ſed arcent ab ouili Chriſti gladio ſpiritus & ardentibus precibus. Hi etiam habent proprias oues, eos qui eorum uocem audiunt, ac ipſos ſequuntur in doctrina, pietate & patientia. Quid? an non oues ad ſolum Chriſtum pertinent? Pertinent quidem. Quomodo ergo dicit eas paſtorum eſſe, qui eas paſcunt? Sunt paſtorum ſi curam ſpectes: ſolius uerò Chriſti, ſi poſſeßionem et uerum dominium. Is.n. ſuo precioſo ſanguine ſibi oues ſuas acquiſiuit. Verũ quia nuper etiam audiuimus concionẽ de paſtore et ouibus, nolo hic plura dicere: ſed cõmendo uos omnes ſummo paſtori noſtro Ieſu Chriſto, cui cum Patre & S. ſancto ſit honor & gloria in ſecula, Amen.

DOMINICA TRINITATIS, Euangelium. Ioh. 3.

ERat homo ex Phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum, Hic uenit ad IESVM nocte, & dicit ei: Rabbi, ſcimus quòd à Deo ueneris Magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Amen amen dico tibi: Niſi quis natus fuerit è ſupernis, non poteſt uidere regnum DEI. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

teſt homo naſci cùm ſit ſenex? Num poteſt in uentrem matris ſuæ iterum introire ac naſci? Reſpondit Ieſus: Amen amen dico tibi, Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Ne mireris, quod dixi tibi, Oportet uos naſci è ſupernis. Spiritus ubi uult, ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat & quò uadat: ſic eſt omnis qui natus eſt è ſpiritu. Reſpondit Nicodemus & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus & dixit ei: Tu es ille Magiſter Iſraëlis, & hæc ignoras? Amen amen dico

tibi,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tibi, quod ſcimus loquimur, & quod uidimus, teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi uobis, & non creditis, quomodo ſi dixero uobis cœleſtia credituri ſitis? Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit à cœlo, filius hominis, qui eſt in cœlo. Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum meritò noſtri ſymboli ſeu fidei feſtum dici poterit. Eſt enim inſtitutum, ut doceatur in Eccleſia de Deo, qui eſt unus & uerus in eſſentia, trinus in perſonis, & de eius erga Eccleſiam beneficijs. Nam poſtquam ſuperioribus dominicis de Chriſto, eiusq; beneficijs, de dilectione Patris mittentis Filium in mundum, de miſsione Spiritus ſancti ad confirmandum Chriſti Euangelium dictum eſt: cõmodum iudicauit Eccleſia hæc omnia ſimul coniungere, & de ijs hoc die docere: quò breuiter in memoriam, quæ fuſius declarata ſunt, reuocentur. Proponit aũt Eccleſia hunc textum Euangelicum, quem audiuiſtis, ſapienti conſilio. Nam in eo beneficia Dei erga Eccleſiam proponuntur. Vt enim Pater Filium mittit, ut fiat uictima pro peccato: ita Spiritus ſanctus datur, qui credentes ad uitam æternam regenerat. Eſt ergo ſumma

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſumma præſentis Euangelij, quòd regenerati fide Chriſti ſint hæredes uitæ æternæ, beneficio & merito Chriſti, quem Pater miſit. Vt autem certum teneamus ordimem, in hac concione dicam.

I. De noticia Dei.

II. De ſpirituali regeneratione.

III. De conſolatiſsimo Chriſti dicto: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita oportet exaltari filium hominis &c.

DE PRIMO.

Cùm noſcere Deum ſit uita æterna, operæ precium eſt, ut homines ad ueram noticiam Dei aſpirent. Eſt aũt noticia Dei duplex. Vna eſt gentilis, naturalis, & Philoſophica, & hæc eſt imperfecta. Nam mundi ſapientes, qui uerbo Dei non erant inſtituti, in quatuor errarunt. 1. in ſubſtantia. 2. in perſonis. 3. in prouidentia. 4. in uoluntate. Epicurei ab omnibus exploduntur, qui negarunt ullum Deum eſſe. Sapientes, qui unum Deum ſunt cõfeſsi, errarunt in ſubſtantia. Nam non putarunt hunc eſſe Deum, qui eſt Pater, Filius & S. ſanctus. Nec rectè iudicarunt de perſonis. Prouidentiã Dei quidam ſuſtulerunt, quidam uniuerſalem negarunt: putarunt enim Deum maxima curare, non autem hæc terrena. Voluntatem Dei de gratuita miſericordia ignorarunt prorſus: at quod punire uelit aliquando contumaces propriæ conſcientiæ teſtimonio admonebantur. Sed unde gentes hanc qualemcunq; noticiam Dei habuerunt? Dauid & Paulus

lus ex creatura eas hanc de Deo noticiam habuiſſe teſtantur. Paulus.n.Rom.2.ait: Id quod de Deo cognoſcitur, manifeſtum erat ipſis. Deus.n.eis manifeſtauit. Nam quæ eius ſunt inuiſibilia, dum per res creatas intelliguntur, ex creatione mundi peruidentur, æterna ſcilicet eius tùm potentia, tùm diuinitas, ad hoc, ut ſint ipſi inexcuſabiles. Dauid dicit: Cœli enarrant gloriam Dei & opera manuum eius annunciat firmamentum: hoc eſt, Cœlum quod uidemus oſtendit Deũ opificem. Summa aũt cognitionis Philoſophicæ de Deo huc redit. Primùm homo res conditas contemplans huc perducitur, ut aliquem eſſe fateatur, à quo hæc omnia ſint condita, et cuius uirtute adminiſtrentur cuncta: inde uerò ad æternam eius potentiam ac diuinitatem peruehatur neceſſe eſt. Siquidem eum, qui omnia condiderit, rebus omnibus conditis antiquiorem, ac proinde æternum eſſe oportet: & incredibilis iſta uis, quæ tantæ moli regendæ ſufficiat, excellentior ſit neceſſe eſt, quauis alia etiam præſtantiſſima uirtute. Idipſum autem eſt, quod Deum uocamus, qui rurſus niſi unus ſit, certè neq; is ſit, qui omnia condiderit, neq; qui omnia adminiſtret, ac proinde nec æternus neq; omnipotens, deniq; nec Deus fuerit. Hæc ſumma noticiæ Dei eſt apud mundi ſapientes: Cuius noticiæ uſus eſt triplex. Primus, ut homines Deum ex creaturis agnoſcant. 2. ut agnitum uenerentur. 3. ut non colentes Deum agnitum ſint inexcuſabiles. Primus & ſecundus proprius eſt finis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

noticiæ Dei. Tertius eſt acceſſorius hominum culpa. Altera noticia Dei eſt ex ſcriptura ſeu ex uerbo Dei, quæ noticia ſummatim in ſymbolo continetur Apoſtolico, quæ eſt, ut credamus eſſe unum Deum: ut credamus eſſe tres perſonas in una diuinitate: ut cognoſcatur uoluntas Dei, & eius erga Eccleſiam beneficia: ut modus à nobis intelligatur, per quem beneficiorum ſanctæ Trinitatis participes fieri poſſimus.

Verũ ut hæc Dei noticia plenior à nobis haberi poßit, quatuor membra de hac ſalutari Dei noticia proponam & explicabo: quorum primum erit confirmatio, ꝙ tantum ſit unus Deus. Secundum, oſtenſio quòd ſint tres perſonæ in una diuinitate. Tertium, quid in ſingulis perſonis ſit ſpectandum. Quartum, quinam ſit ſalutaris uſus noticiæ Dei.

PRIMVM, confirmatio petenda eſt ex teſtimonijs. Teſtimonia aũt confirmantia unitatem Dei ſumam ex Moſe, Prophetis, Pſalmis & Apoſtolicis ſcriptis. Moſes Exod. 20. Deut. 5. ait: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, non habebis alios Deos corã me. Deut. 6. Audi Iſraël, Dominus Deus noſter, Deus unus eſt. Eſaiæ 43. Ante me nõ eſt formatus Deus, et poſt me non erit: Ego ſum ego ſum Deus, & nõ eſt abſq; me ſalutare. 44. Ego primus & nouißimus, & abſq; me non eſt Deus. Pſal. 18. Quis Deus præter Iehouah, & quis fortis præter Deum noſtrũ? Paulus 1. Cor. 8. ſcimus quòd nõ ſit alius Deus quàm unus. 1. Tim. 2. unus eſt Deus. Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

us. Hæc teſtimonia & multa alia, unum eſſe Deum euidenter conuincunt, id quod etiã Catholica con=fitetur Eccleſia, dum ait: Credo in unum Deum.

SECVNDVM de perſonis: eſſe aũt tres perſonas in una diuina natura, non multiplica: ſed una numero manente, ratio non capit. Quare po=tius hoc myſterium eſt uenerandum, quàm ſcrutan=dum. Hinc Bernardus: ſcrutari hoc temeritas eſt, noſſe uerò uita eſt æterna. Et Salomon: ſcrutator maieſtatis opprimitur à gloria. Quare hic ratio=nem noſtram ſub uerbo Dei captiuam teneamus, et ſcripturæ teſtimonijs de tanto myſterio credamus. Cur autẽ Eccleſia credat tres eſſe perſonas in una diuina natura, hæc eſt ratio: unus tantùm eſt De=us, quod iam multis teſtimonijs probatũ eſt. Pater eſt Deus, Filius eſt Deus, Spiritus ſanctus eſt Deus. Ergo Pater, Filius & Spiritus ſanctus unus eſt Deus. Quòd autem Pater ſit Deus, ſimiliter Filius & Spiritus ſanctus, probatur quadrupliciter. 1. ex claris ſcripturæ uerbis. 2. ex operibus. 3. ex cultu qui debetur Patri, Filio & Spiritui ſancto. 4. ex Eccleſiæ perpetuò conſenſu.

Clara ſcripturæ uerba ſunt Matth. 3. Pater ſo=nat de cœlo: Filius ſtat in fluuio: Spiritus ſanctus deſcendit ut columba ſuper Chriſtum. 1. Iohan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium perhibet in cœlo, Pa=ter, Verbum & S. ſanctus, & hi tres unum ſunt.

Deinde idem opera oſtendunt. Pater creat, Fi=lius creat, & Spiritus ſanctus creat: Pater iuſti=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ficat, filius iuſtificat, & Spiritus ſanctus iuſtificat: Pater omnia gubernat, filius omnia gubernat, & Spiritus ſanctus omnia gubernat. Hæc opera creationis, iuſtificationis, & gubernationis Dei ſunt propria. Quare cùm hæc Patri Filio & Spiritui ſancto communiter tribuantur, diuinam eorum naturam fateri neceſſe eſt.

Idem confirmat & cultus. Pater inuocatur, Filius inuocatur, Spiritus ſanctus inuocatur: nunc autem ſolus Deus inuocandus eſt, & in ſolum Deum credere licet. Quare Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus Deus unus eſt,

Huc & teſtimonium Eccleſiæ pertinet. Hæc eſt aũt fides Catholica, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate ueneremur, non confundentes perſonas, nec ſubſtantiam diuidentes. Nam alia eſt perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti.

TERTIVM de ijs, quæ ſpectanda ſunt in perſonis. In perſonis ſpectãda ſunt quinq;. 1. eſſentia. 2. perſona. 4. perſonalis diſtinctio. 4. opus. 5. uoluntas.

Eſſentia ſeu natura eadem eſt Patris, Filij & Spiritus ſancti. Non eſt enim aliud Pater aliud filius, aliud Spiritus ſanctus. Nam una eſt diuina eſſentia & natura ſimplex, atq; ideo dicitur Pater eſſe in Filio et Spiritu ſancto, Filius in Patre & Spiritu ſancto, Spiritus ſanctus in Patre & Filio.

ALTERVM, quod ſpectandum eſt in Trinitate, eſt perſona, uidelicetq; alia ſit perſona Patris, alia Filij, alia S. ſancti. In hac perſonarum Trinitate, ni-

te,nihil eſt prius, nihil poſterius,nihil maius, nihil minus:idq; nec tempore, quia omnes perſonæ ſunt coæternæ, nec natura, quia omnes ſunt unius & eiuſdem eſſentiæ,nec dignitate, quia ſunt coæquales,nec intellectu,quia ſimul intelliguntur.

TERTIVM, quod eſt ſpectandum in perſonarum Trinitate,eſt perſonalis diſtinctio.Hîc primùm obſeruandum eſt, quomodo Deus à creaturis diſcernatur:Deinde,quomodo perſonæ diuinæ à ſe inuicem diſtinguantur. Diſtinctiones quibus Deus à creaturis diſtinguitur,ſunt hæ:1.in una & indiuidua natura non multiplicata, ſunt tres perſonæ. 2. Deus eſt mens æterna.3.Deus eſt creator.4.Deus eſt in mundo & ſupra mundum. 5. Deus eſt in omni loco & in nullo loco. Hæ quinq; proprietates ſoli Deo competunt, & nulli creaturæ.

Perſonæ à ſe inuicem diſtinguuntur duplicibus proprietatibus,interioribus & exterioribus.Interiores ſunt gignere, naſci,procedere. Solus Pater gignit filium:ſolus filius naſcitur è Patre:ſolus Spiritus ſanctus procedit ab utroq;. Exteriores proprietates ſunt,mittere et mitti.Solus Pater mittit: Filius & Spiritus ſanctus mittuntur, ſed diuerſimodè. Filius miſſus aſſumſit humanam naturam,in qua uictima factus eſt:Mittitur Spiritus ſanctus in corda, ut nouam lucem in cordibus accendat.

QVARTVM, quod in perſonis conſiderandum dixi, eſt opus Trinitatis. Hîc obſeruanda eſt regula Auguſtini,Opera diuinitatis ad extra ſunt

indiuiſa: ſed ſeruata cuiuſq; perſonæ proprietate. Pater creat, Filius creat, Spiritus ſanctus creat. Pater regenerat, Filius regenerat, & Spiritus ſanctus regenerat. Sed Pater creat per Filium, & res creatas Spiritus ſanctus conſeruat: Pater regenerat in Filio per Spiritum ſanctum.

QVINTVM, quod conſiderandum in perſonis dixi, eſt uoluntas: quæ qualis ſit docent. 1. facta præterita & præſentia. 2. præcepta. 3. comminationes & promiſsiones legales. 4. promiſsiones Euangelij. 5. exempla. 6. ἀπροσωποληψία, ſeu quòd non ſit acceptor perſonarum. Hæc omnia ſimul docent, quòd Deus iraſcatur peccantibus, & uelit eos punire, & quòd uelit peccatum remittere omnibus ad Mediatorem confugientibus, & dare eis uitam æternam nulla nationum aut populorum habita ratione.

Iam uſus reſtat, qui eſt multiplex. Primùm igitur hæc rectè formabunt iudicium noſtrũ de Deo. Talem enim Deum agnoſcere debemus, qualem ſe patefecit uerbo & teſtimonio, iuxta uerſiculum: Ecce Deum credas, quod de ſe prædicat ipſe. Secundò hæc docent nos rectè ſentire de creatione, quæ eſt opus totius Trinitatis. 3. Rectè ſentire de reparatione generis humani, quæ eſt etiam opus totius Trinitatis, ut ſuprà dictum eſt. 4. Hæc confirmant articulos fidei noſtræ de Deo & Trinitate. 5. Hæc nos ad rectè inuocandum inſtruunt. Inuocatio enim in hunc ſolum Deum eſt dirigenda, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

eſt Pater, Filius et Spiritus ſanctus. 6. Nos hæc monent, ut ſolicitè et ſanctè uiuamus, tanquam in Dei conſpectu. Hæc ſint de Deo et Trinitate dicta, quæ omnia in ſymbolo noſtro breuiter indicantur.

DE TERTIO.

Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt intrare in regnum Dei. Hæc eſt ſecūda doctrina quam propoſui, quæ ut melius intelligatur, duo ſunt obſeruanda. Primùm cum quo loquatur Chriſtus. Alterum, quæ fuerit huius dicti occaſio. Qualis autem fuerit cum quo locutus eſt Chriſtus, exponit textus. Fuit uir honeſtus & nobilis: fuit princeps Iudæorum: fuit Phariſæus, qui uixit inculpatè ſecundum legem. Occaſio autem fuit hæc. Nicodemus uenit ad Chriſtum nocte, qui ut Phariſæus iudicauit ſe iuſtum ex legis operibus, ſacrificijs & ſabbatiſmis: quare mirabatur Iohannem nouam doctrinam proponere de Iuſticia & Baptiſmo, quam ipſe legis doctor ignorabat. Huius igitur iudicium præuenit Chriſtus hoc dicto: Niſi quis natus fuerit denuò, non poteſt intrare in regnum Dei. Ad hæc uerba ſtupeſcit Nicodemus & ait: Quomodo poteſt homo cùm ſit ſenex iterum naſci? cui Chriſtus: Amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt intrare in regnum DEI. Hîc Chriſtus dicit, ſe non de carnali natiuitate, quemadmodum eam intellexit Nicodemus, loqui; ſed de ſpirituali, quam neceſſari-

am eſſe eo probat, quod prior noſtra natiuitas eſt immunda. Quod natum eſt (inquit) ex carne, caro eſt. Id eſt, quicquid naſcitur in hac uicioſitate naturæ, immundum & reum eſt, atq; ideò regni Dei non eſt capax. Huc addit modum regenerationis, Spiritus ubi uult ſpirat, et uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat, aut quo uadat: ſic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu. Hoc eſt, quemadmodum uentus tùm primùm ſentitur, quando ſpirat, tametſi nemo nouit unde ueniat, aut quò uadat: ita ſpiritualis hæc regeneratio fit occulto quodam modo uirtute Spiritus ſancti, quæ cùm facta eſt, ſentitur per noui hominis nouos motus.

Verùm ut hæc intelligamus, obſeruanda ſunt organa & inſtrumenta huius ſpiritualis natiuitatis. 1. Semen huius natiuitatis eſt uerbum Euangelij, quod annũciatur uoce miniſtrorum. 2. Spiritus ſanctus, qui in prædicatione Euangelij eſt efficax, operatur fidem, qua & aſſentimur uerbo Dei, & ſtatuimus nobis Deum eſſe propicium propter Filium, et ſimul innouat naturam ad nouam obedientiam. 3. Cùm hæc beneficia accipiuntur fide, tanquam in agrum cordis, homo regenitus mox ſentit in ſe motus Spiritus ſancti: aqua foris adhibetur, tanquam ſigillum internæ regenerationis, et teſtimonium collatæ gratiæ Chriſti. Huius regenerationis effectus conſpiciuntur in mente, in affectibus, in uoluntate, in externis operibus. Nam mens luce Dei illuſtratur, affectus purgantur, uoluntas

fit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſit promta & obedientia noua omnium uirium incoatur: breuiter, qui credit, regenitus eſt.

DE TERTIO.

Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita oportet exaltari filium Dei, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. *Hiſtoria exaltati ſerpentis in deſerto eſt in quarto libro Moſis cap. 12. quam figuram hic Chriſtus ad ſuam perſonam applicat, dicens*: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem. *Hoc Chriſti dictum multa continet.* PRIMVM *enim apertè teſtatur, quod lex non tollat peccatū: nam ſi Lex tolleret peccatum, non opus eſſet expiatione per uictimam Chriſti. Deinde cur ſit datus Meßias, & cur filius Dei aſſumſerit humanam naturam indicat: datus eſt enim ut exaltaretur in cruce, & ita per eum ſalus mundo contigeret. Præterea oſtendit hoc dictum, Chriſti regnum ſpirituale eſſe et æternum. Tum docet qualis ſit iuſticia, qua conſiſtimus coram Deo, ſeu quomodo participes reddimur beneficiorum Chriſti, uidelicet cùm credimus in Chriſtum exaltatum, id, eſt, mortuum in ara crucis. Poſtremò dulcißima eſt conſolatio hic propoſita, quòd gratia hæc, quæ eſt in cœlum aditus, offeratur omnibus: Id quod indicat uniuerſalis particula,* OMNIS *qui credit. Nos igitur bonam ſpem concipiamus de ſalute, quæ omnibus offertur per Ieſum Chriſtum, cui cum Patre et Spiritu ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA PRIMA POST TRINITATIS, EVangelium, Luc. 16.

HOmo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè. Erat aũt quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius hulceroſus, cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis. Sed & canes ueniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit autem ut moreretur mendicus, & deportaretur ab Angelis in ſinum Abrahę. Mortuus eſt autem & diues ac ſepultus eſt, atq; in tartaro ſublatis oculis ſuis, cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham eminus, & Lazarum in ſinu eius. Et ipſe clamans, dixit, Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intigat extremum digiti ſui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham: Fili recordare, quòd receperis bona tua in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic ſolatio fuitur, tu uerò cruciaris: Et ſuper hæc omnia inter nos & vos hiatus ingenş firmatus eſt, vt ij, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſsint, neq; iſtinc huc tranſcendere. Ait autem: Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei,

habeo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

habeo enim quinq; fratres, vt teſtificetur illis, ne & ipſi veniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham, Habent Moſen ac Prophetas, audiant illos. At ille dixit, Non pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, reſipiſcent. Ait autem illi: Si Moſen & Prophetas non audiunt, neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

ENARRATIO TEXTVS.

A Dominica Aduentus huc uſq;, propoſita eſt doctrina de ſingulis Articulis fidei noſtræ: nunc in ſequentibus Dominicis, uſq; ad dominicam Aduentus, proponitur de miraculis Chriſti, & fidei natura, uerisq; fructibus: idq; ideo, ut miraculorum doctrina confirmetur Euangelij ueritas & doctrina de fide, et fructibus eius nos ad bona opera excitemur. Docet aũt Chriſtus de bonis operib. quinq; modis. 1. Interdum enim ſimplici doctrina eſt contentus, ut cũ dicit: Eſtote miſericordes: agite pœnitentiam, facite fructus pœnitentiæ dignos. 2. Interdum ſuum exemplum proponit, quod ſuos uult imitari, ut cùm dicit: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. 3. Interdum proponit parabolas, ut de bono uillico, de uirginibus decem, de ſemine in terram iacto, quales multæ ſunt paßim in Euangelicis hiſtorijs. 4. Interdum minus utitur, ut cùm dicit: Niſi abundauerit iuſticia ueſtra, plus quàm ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item, Væ uobis Scribæ,

Phariſæi, hypocritæ ꝛc. 5. Interdum proponit præmia & pœnas in illuſtribus exemplis, quemadmodum hoc Euangelio facit. Breuiter, nihil non agit Dominus, ut ſuos honeſtæ uitæ ſtudioſos faciat.

Iam accedamus ad hodiernum Euangelium: Cuius ſumma eſt, quod Chriſtus Dominus propoſitis duobus exemplis dehortetur ab impietate & crudelitate aduerſus pauperes, & exhortetur ad pietatem, & conſtantiam in ferendis ærumnis huius uitæ. Nam ut diuitis Epulonis exemplo docet, quæ pœna maneat impios: Ita pauperis Lazari exemplo hortatur ad pietatem & honeſtam uitam in timore DEI. Vſus ergo erit, ut diuites & crudeles erga ſuos proximos, uideant tanquam in tabula, quas pœnas olim luent, ſi non reſipiſcant maturè. Deinde, ut pauperes pij & afflicti in hac uita huius pauperis Lazari exemplo ſe erigant, & patienter expectent liberationem & beatam requiem, ſi in fide ad mortem perſeuerauerint.

Loci tres:

I. Deſcriptio huius Epulonis, cũ ſuis doctrinis.
II. Deſcriptio Lazari, cum ſuis conſolationibus.
III. Dictum Domini, habent Moſen et Prophetas.

DE PRIMO.

Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo. *In hoc primo loco quatuor ſunt obſeruãda: quæ ſunt, 1. generalis reprehenſio eorum, qui ſunt crudeles in pauperes. 2. cauſa damnationis huius diuitis. 3. uerus uſus diuitiarum.*

4. ſta=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

4. Status animarum impiorum poſt hanc uitam.

PRIMVM ergo cùm hic Epulo damnatur, in genere reprehenduntur omnes, qui ſunt duri in pauperes, & qui cùm ipſi affluunt diuitijs, nulla cura pauperum tanguntur, quales multi ſunt in mundo. Hæc reprehenſio etiam ad eos pertinet, qui neq; conſilio, neq; re miniſterium uerbi, aut egentia Eccleſiæ membra iuuant: quare unuſquiſq; apud ſe cogitet, & huius Epulonis damnatione admonitus ſapere diſcat.

Cauſæ damnationis huius Epulonis non ſunt diuitiæ & ſplendor ueſtium & deliciæ in cibis, modò temperatæ fuiſſent, quod ex ipſo Euangelio patet: nam pauper Lazarus in diuitis Abrahami ſinum receptus eſt. Si enim diuitiæ fuiſſent efficaces cauſæ damnationis damnatus fuiſſet & Abraham: damnatus fuiſſet Dauid, & multi reges, & alij, qui diuites fuerunt. Verùm diuitiæ, ſplendor & huiuſmodi alia, occaſio poſſunt eſſe damnationis, quando uidelicet homines iſtis abutuntur in contumeliam Dei & contemtum proximi, in ſuperbiam et luxum. Sed quæ fuerunt cauſæ damnati huius Epulonis? tria horrenda mala, quæ in textu diſertè notantur: quorum primum fuit ſecuritas carnalis, quæ habuit ſecum hæc mala, quòd nõ egerit pœnitentiam, quòd nullum ſenſum iudicij & iræ Dei habuerit, quòd nulla cura officij tangeretur. Nam hæc perpetuò ſecum habet carnalis ſecuritas. Alterũ malum, propter quod damnatus fuit

hic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

hic Epulo, erat luxus & crapula, quibus & corpora & animæ grauantur, ne quid poßint homines de rebus ſuæ ſalutis cogitare. Teritum malum, quod cauſa fuit damnati Epulonis, erat neglectus Lazari, quæ res ſatis indicat, quòd nullam fidem habuerit. Vbi enim fides uera eſt, non poteſt in miſeros & egeneos eſſe crudelitas. Propter has tres cauſas damnatus eſt Epulo, cuius exemplo multi quotidiè ad damnationem certam properant, qui ſuis diuitijs ſecuritatem, crapulam & neglectum membrorum Chriſti fouent. Quare ſi nobis ſalus cordi eſt, maturè reſipiſcamus, caueamusq́;, ne donis Dei in noſtram perniciem abutamur.

TERTIO loco ex hoc exemplo colligendum eſt per contrarium, quis ſit uerus uſus diuitiarum, qui uerus uſus in his quatuor eſt poſitus.

PRIMVS eſt, ut conferamus partem noſtrarum facultatum ad conſeruationem miniſterij, quem uſum confirmat primùm finis hominis. Eſt enim homo conditus, ut Deum agnoſcat & celebret. Quare & bona quæ habet, ad iſtum finem referenda ſunt. Deinde hunc uſum confirmant ſæpius repetita mandata Dei. Deus enim mandat, ut Eccleſiam noſtris facultatib. iuuemus. Præterea hunc uſum ſtabiliunt piorum regum & ſanctorum exempla, qui nihil in uotis magis habuerunt, quàm ſuis diuitijs miniſterium uerbi ornare, & conſeruare. Contra hunc primun & pium diuitiarum

tiarum uſum peccant multi: inter quos ſunt primùm, qui ſuas diuitias conuertunt ad ruinam miniſterij, quemadmodum multi tyranni olim & hodie faciunt. Deinde qui auferunt bona Eccleſiaſtica & ſibi occupant. Tum etiam, qui ex ſuis facultatibus nihil conferunt ad conſeruandum miniſterium uerbi. Præterea & illi, qui uel precibus, uel artibus alijs bona Eccleſiaſtica ad ſe honeſto titulo transferunt, quaſi eſſent Eccleſiæ miniſtri, cùm ſint prorſus canes muti, qui nec unquam ſeruierunt Eccleſiæ, aut Reipub: nec poſſunt unquam ſeruire, uentres pigri, & beſtiæ inertes, qui tamen Prælati, Canonici & Vicarij & Abbates ſalutari uolunt.

SECVNDVS uerus & legitimus diuitiarum uſus eſt, ut earum partem conuertamus ad conſeruandam & ornandam Rempublicam, in qua uiuimus. Sunt enim Reſpublicæ Eccleſiæ hoſpitia: quibus etiam gratitudinem debemus, etiamſi alia commoda ad nos non peruenirent. Contra hunc uſum multi peccant, ut ſunt, qui iuſta tributa non ſoluunt: qui iniuſta exigunt: qui tributa non conuertunt ad rerumpublicarum conſeruationem, ſed ad luxum & crapulam.

TERTIVS uſus rectus & legitimus diuitiarum eſt, ut unuſquiſq; ſuum ſtatum honeſtè tueatur ſine ſordibus. Contra quem peccant primùm, qui potationibus, comeſſationibus, ueſtibus ſuo ſtatui non conuenientibus ſuas res abliguriunt,

quem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quemadmodum multi faciunt. Deinde etiam auari, qui ſordibus ſuis oblectantur, & ſuum ſtatum honeſtè, ut decet, non tuentur, qui & malè ueſtiuntur, & malè edunt, cùm interim eorum pecunia ærugine corrumpatur in arca.

QVARTVS diuitiarum uerus uſus & legitimus eſt, ut partem aliquam in pauperes erogemus, & maximè in eos, qui cum paupertate pietatem coniunxerunt. Eſt enim hæc potiſsima cauſa, cur Deus ſinit eſſe pauperes inter nos, ut faciat periculum, an ipſius miſericordiam imitari uelimus, iuxta mandatum Chriſti: Eſtote miſericordes, ſicut Pater ueſter cœleſtis miſericors eſt. Contra hunc uſum etiam multi peccant cum hoc diuite Epulone, cuius olim in ſupplicijs erunt ſocij, qui ipſum magiſtrum crudelitatis erga egenos in hoc mundo ſunt ſecuti.

QVARTVM ſequitur, quod in Epulonis exemplo conſiderandum dixi, uidelicet, qualisnam ſit ſtatus animarum eorũ, qui ex hac uita ſine fide diſcedunt. Nam cùm Chriſtus dicit, diuitem Epulonem apud inferos ſublatis oculis uidiſſe Abrahamum eminus, et petiuiſſe intingi extremum digiti Lazari in aquam, ad refrigerandam linguã ſuam, depingit tabulam, quæ ſtatum animarum impiorum poſt mortem repræſentat: in qua hæc notantur. 1. ſummus cruciatus & conſcientiæ perpetuus uermis. 2. memoria crudelitatis, quam exercuerant in miſeros. 3. uotum recreationis per eorũ officia,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

in quos in hac uita crudeles erant. 4. quòd non ſit futurus finis tormentorum, et quòd fruſtra expetatur ulla in tormentis refectio. Quod enim hic Dominus per colloquium Epulonis & Lazari depingit propter noſtrum captum, id ipſe Epulo in ſua conſcientia ſenſit, quam Dominus, qui omnia nouit, ignorare non potuit. Hæc igitur impietatis pœna ad ſeriam pœnitentiam inuitet, ne inuiti ad pœnam pertrahamur.

DE SECVNDO.

Et erat quidem mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, ulceribus plenus, cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo dabat. In hoc Lazari exemplo multa ſunt obſeruanda, unde nos & doctrinam et conſolationem capere poterimus.

PRIMVM hic confirmatur cōcio Petri, qui dicit iudicium à domo Dei incipere: punit enim ſuos in hac uita Deus, ut tanquam freno quodam retineantur in officio. Si enim omnia ſuccederent illis ex uoto, ebrij facti felici rerum ſucceſſu, à pietate deflecterent ad impietatem. Vnde Moſes de populo Iudaico dixit: Sedit populus manducare et bibere, & ſurrexit ad ludendum, hoc eſt, in idolatriam et alia ſcelera lapſus eſt. Quare memores ſimus dicti Pauli 1. Cor. 11. Cùm iudicamur, id eſt, affligimur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ad paternum igitur Dei animum reſpiciamus, quoties duris afficimur in hac uita, et

h cruce

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cruce admoniti timeamus Deum piè & innocenter uiuendo.

DEINDE *hoc exemplo Lazari docemur, non omnes coram* Deo *miſeros eſſe, qui in hac uita ſint calamitioſi: nec econtrà omnes placere* Deo, *qui in hac uita uidentur felices & beati. Lazarus in hac uita miſer fuit: ſed* Deo *erat carus.* Epulo *in hoc mundo felix: ſed* Deo *diſplicebat. Quæ cauſa? Lazarus timuit* Deum *ex uiua fide:* Epulo *autem* Deum *non timuit, fide enim uacuus erat.*

TERTIO, *in Lazaro uidemus exemplum prouidentiæ* Dei. *Iacet contemtus & ſpretus: uerùm cùm nunc abſq; omni conſolatione iaceret, uenerunt canes & linxerunt ulcera eius: quo ſignificatur, quòd* Deus *non ſinat pios ita calamitatibus obrui, quin conſolationes ærumnis admiſceat.* Neq; *enim dubium eſt, quin prouidentia* Dei *factum ſit, ut canes uenirent & lingerent ulceroſum in maiorem damnationem diuitis* Epulonis *& familiæ eius. Nam familia* Domini *ſui impietatem eſt imitata: textus enim dicit, & nemo dabat ei.*

QVARTO, *obſeruemus hîc communem ſortem piorum & impiorum.* Moritur Epulo, *moritur & Lazarus. Mors quidem utriq; eſt communis: ſed non mortis euentus.* Epulo *enim per mortem ad miſeriam tranſijt: Lazarus uerò ad felicitatem peruenit.*

QVINTO *hîc obſeruetur in* Lazaro *Angelorum miniſterium.* Epulo *uiuum* Lazarum *contem-*

tem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

temſit: ſed mortui animam Angeli deportant: qui
in uita contemtus erat, in mortee curatur & ho=
noratur ab Angelis Dei. Neq; hoc in ſolo Lazaro
accidit: ſed quod de illo legimus, commune eſt o=
mnibus. Nam ut piorum animæ Deo curæ ſunt: ita
à ſanctis Angelis in portum ſalutis & felicitatis
deportantur.

SEXTO in Lazari exemplo uidemus, qualis
ſtatus ſit animarum piorum poſt hanc uitam. De=
portatur Lazarus in ſinum Abrahæ. Quid eſt ſi=
nus Abrahæ? Sicuti Abraham ideò pater fidelium
dictus eſt, quia penes ipſum depoſitum fuit æternæ
uitæ fœdus, quod fideli cuſtodia ſeruatum filijs ſuis
primùm, deinde cunctis gentibus quaſi per manus
tradidit: Filij eius uocantur, quicunq; eiuſdem pro=
miſsionis ſunt hæredes: Ita poſt mortem dicuntur
in eius ſinum colligi, qui eiuſdem cum eo fidei fru=
ctum percipiunt. Nam quemadmodum filij, dum
ueſpere ab operibus diurnis domi congregantur,
& ueluti in ſino paterno fouentur: ita pij poſt la=
bores exhauſtos in hac uita, poſt mortem colligun=
tur in beata requie, ubi bene & beatè habent uſq;
ad reſurrectionem mortuorum. Hic Abrahæ ſinus
uocatur etiam Paradiſus, ut in illo Chriſti dicto ad
latronem, Hodie eris mecum in Paradiſo: ubi eſt
iuxta Pſalmum, Abundantia lætitiarum ex uultu
Dei, et perpetuæ iucunditates in dextra eius. Bre=
uiter, Beati qui in Domino moriuntur, quia perpe=
tuò cum Domino erunt, & perpetuo gaudio fru=
entur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Porrò quantum ad colloquium Abrahæ & Epulonis attinet, ſciendum eſt, quod iſta acciderunt ſpiritualiter. Ita enim apud ſe cogitauit Epulo in tormentis, & tale reſponſum accepit iſte in propria conſcientia.

SEPTIMO obſerua in Lazaro imaginem Eccleſiæ in hac uita. Eſt enim afflicta, & contemnitur à potentibus & diuitibus huius mundi.

DE TERTIO.

Habent Moſen & Prophetas, audiant illos. *Hæc grauiſſima eſt admonitio inprimis utilis. Hoc enim dicto multi damnantur.*

PRIMVM *damnatur omnis, qui Moſen & Prophetas non recipit. Nam hi dati ſunt diuinitus, ut ad Deum nos ducant, et ſalutis uiam monſtrent. Qui ergo hos non recipit, manet in ſua dãnatione.*

SECVNDO *damnantur recipientes, ſed tamen pluris facientes humanas traditiones, & potius uitam inſtituunt iuxta præcepta hominum, quàm iuxta præcepta Dei, contra apertum Dei interdictum. Ita enim ait apud Hieremiam cap. 20. In præceptis meis ambulate, & non in præceptis patrum ueſtrorum.*

TERTIO *damnatur hîc Gregorius Papa, Anabaptiſtæ & alij Enthuſiaſtæ, qui nouas de cœlo reuelationes quærunt, ac magis fumis uicioſi et melancholici cerebri, quàm uoci cœleſti credunt: imò relinquunt uerbum & prorſus abijciunt.*

QVARTO, *diſcamus hinc magnifacere doctrinam*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ctrinam Moſi, Prophetarum & Apoſtolorum, quæ lucerna nobis erit ad æternam ſalutem, modò eius ductum ſequamur: nullum enim habet mundus præſtantius clinodium, quàm uerbum Dei. Hoc Dauid pluris fecit, quàm aurum præſtantiſſimum: hoc Lazarus, in mundo pauper, diues erat coram Deo: hoc Iob in medijs ærumnis ſe erexit. Quare & nos, chariſſimi, amemus uerbum Dei, ſciamus eſſe inſtrumentum, quo nobis offertur theſaurus omnium precioſiſſimus Chriſtus Ieſus, & per illum uita æterna, quam donet nobis Pater cœleſtis per eundem Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA SECVNDA TRINITATIS, *Luc. 14.*

HOmo quidam apparauerat cœnam magnam, & vocauit multos, miſitq́; ſeruum ſuum hora cœnæ, vt diceret inuitatis: Venite, quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus dixit ei: Villam emi, & neceſſe mihi eſt exire & videre illam, rogo te, habe me excuſatum. Et alter dixit, Iuga boum emi quinq;, & eo ad probandum illa, rogo te, habe me excuſatum. Et alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non poſſum venire. Ac reuerſus ſeruus, renunciauit hæc Domino ſuo. Tunc iratus paterfamilias, dixit ſeruo ſuo: Exi citò in pla-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

teas & vicos ciuitatis, ac pauperes ac debiles, claudosq; & cœcos introduc huc. Et ait ſeruus: Domine, factum eſt, vt imperaſti, & adhuc locus eſt. Et ait Dominus ſeruo: Exi in vias & ſæpes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico enim vobis, quòd nemo virorum illorum, qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam.

ENARRATIO TEXTVS.

Sicuti proximo die Dominico impedimentum ſalutis eſſe contemtum proximi in Epulone oſtenſum eſt: ita in hoc Euangelio, aliud impedimentum cauendum docemur, ne uidelicet noſtras poſſeßiones & negocia, curasq́; rerum mundanarum pluris faciamus, quàm Euangelium Chriſti, néue ſinamus nos commodis & uoluptatibus huius mundi impediri & occupari, quò minus ueniamus ad cœnam, ad quam per Euangelij prædicationem uocamur.

Porrò occaſio huius parabolæ, fuit uox cuiuſdam Phariſæi in conuiuio, ad quod Chriſtus erat inuitatus. Nam cùm Chriſtus pronunciaſſet retributum iri in reſurrectione iuſtorum ijs, qui ſunt liberales erga pauperes, Phariſæus Chriſti ſermonem approbaturus ait: Beatus qui comedit panem in regno Dei. Verùm quia Chriſtus huius Phariſæi, & maximæ partis gentis Iudaicæ mores peruerſos & præpoſterum ſtudium uidit: proponit hanc parabolam, in qua & Iudæorum iuſtam re-

iectio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

iectionem, & gentium gratuitam receptionem pingit. Cuius parabolæ ſcopus & finis eſt, ne ſinamus huius uitæ res caducas nobis impedimento eſſe, quò minus in cœnam cœleſtem inuitati per Euangelium ueniamus.

Loci quatuor.

I. Magnitudo miſericordiæ Dei pingitur in hac cœna.

II. Ingratitudo mundi notatur in ijs, qui uocati recuſant uenire.

III. De coactione, quomodo cogat et per quos.

IIII. Comminatio pœnæ eorum, qui Euangelium non recipiunt.

DE PRIMO.

Quanta ſit miſericordia Dei erga genus humanum, multis indicijs oſtenditur. Nam non ſolùm uox Dei, uerumetiam ingentia Dei beneficia erga totum mundum, & præcipuè erga Chriſti Eccleſiam ineffabilem miſericordiam Dei teſtantur. Miſericordia (inquit Dauid) Domini plena eſt terra. Argumentum maximum huius miſericordiæ eſt datus filius, ut mundum in extremam miſeriam demerſum redimeret, idq; per ſuam mortem & paſſionem, quò homines ab hac miſeria liberati donarentur æterna uita, quæ hîc cœna magna dicitur, Et in Matthæo nuptiæ regis: ad quam cœnam magnam homines uocantur, ex mera Dei miſericordiæ, quò in ea ſaturentur delicijs ſpiritualibus in omni æternitate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Verùm ut nobis magis dulceſcant lauticiæ huius cœnæ, circumſtantias, quæ in textu notantur, proponam ſeorſum, & quid doctrinæ & admonitionis ex ſingulis petendum ſit, dicam.

PRIMA itaq; circumſtãtia in hac cœna ſpectanda, eſt de eo, qui ad hanc cœnam inuitat: nam inde eius æſtimatio dependet. Quis ergo inſtruit hanc cœnam? Num rex aliquis mundanus? Non. Imò magnifacienda eſſet eius regis liberalitas & laude extollenda miſericordia, qui miſeris & pauperibus regale conuiuium & magnificè inſtructũ pararet. Sed quis eſt? Deus pater cœleſtis, Dominus dominantium & rex regum, ſolus diues & lauticijs abundans. Hæc circumſtantia bonitatis & miſericordiæ Dei clariſſimum teſtimonium eſt.

SECVNDA circumſtantia eſt, quòd hic Paterfamilias Deus ad cœnam inuitet. Sed quid cœnæ nomine ſignificatur? Ipſum Euangelium, eaq; omnia, quæ cum Euangelio coniuncta ſunt, ut eſt ſalus et uita æterna. Vide quanta miſericordia hîc relucet. Sed quæ ratio eſt appellationis? Cur hæc tanta bona cœna dicuntur? Id fit ſanè non ſine magnis cauſſis, quarum de numero ſunt tres præcipuè PRIMA, quia Euangelium æternum gaudium, et nunquam finienda bona promittit. Vt enim cœna in extrema diei parte apponitur: ita bona quæ Euangelium offert, poſt multos exhauſtos in ærumnis huius uitæ labores, credentibus ex mera Dei miſericordia donabuntur. SECVNDA cauſa

eſt,

eſt, quia ſicut ueſpera, quando cœna inſtrui ſolet, eſt finis diei: ita ætas, in qua per miniſterium prædicationis omnes ad Epulas diuinæ cœnæ inuitantur, extrema eſt. TERTIA, quia Euangelium extrema uox Dei eſt in mundo, poſt quam nulla alia eſt expectanda: ſicut cœna ultimum in die cibum proponit. Nunquam enim alia de cœlo ſonabit uox Dei: ſed hæc eadem Euangelij uox ſonabit uſq; ad iudicij extremi diem.

TERTIA circumſtantia eſt in hac uoce MAGNA, qua commendantur nobis diuitiæ miſericordiæ Dei: non enim Deus unum & alterum regem & ſapientem inuitat ad ſuam cœnam: ſed totum mundum. Non prætermittit pauperes, non diuites negligit, non nobiles excludit, non ruſticos aut ciues à ſuo conuiuio arcet, non paruos contemnit, non magnos faſtidit: ſed omnes promiſcuè per orbem ſparſos homines inuitat ad magnam illam cœnam. Nam textus & magnam cœnam eſſe, & multos inuitatos teſtatur.

QVARTA circumſtantia eſt de modo inuitationis. Modus exprimitur hiſce uerbis: & miſit ſeruum ſuum hora cœnæ, ut diceret inuitatis. Hic ſerui nomine intelliguntur Prophetæ, Apoſtoli & omnes pij Doctores, quos inde ab initio mundi miſit Deus inuitatum ad hanc cœnam. Ad hanc cœnam ipſe Deus Patriarcham Nohæ inuitauit. Hic inuitatus reliquum mundũ uice Dei uocauit. Deinde cùm ob ſuam ingratitudinem mundus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

diluuio periiſſet, inuitatur uoce Dei Abraham ad hanc cœnam. Præterea cùm mundi malicia creuiſſet ſuper terram, unum populum peculiarem elegit Deus, in quo ſæpe excitauit Prophetas, ut ad hanc cœnam inuitarent: idq; continuauit paterfamilias, donec proprium filium miſit, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quem inuitati ſuſpenderunt in crucem. Qui excitatus à mortuis, miſit Apoſtolos in uniuerſum mundum, ut ad hanc lautiſſimam cœnam omnes gentes inuitarent.

QVINTA circumſtantia eſt de hora cœnæ. Quænam eſt iſta hora? Tempus gratiæ & tempus gloriæ. Tempus gratiæ eſt, quo annunciatur hominibus liberalitas & miſericordia patrisfamilias, quod in tres partes diſtribuitur. In promiſſionem, exhibitionem, & tempus ſecutum exhibitionem. Promiſſionis tẽpus fuit inde ab Adam uſq; ad Chriſtum natum ferè 4000. annorum. Deinde exhibitionis tempus erat, dum Chriſtus ipſe in carne hîc in terris uerſatus eſt, prædicauit, obtulit ſeipſum precium redemtionis pro inuitatis ad hanc cœnã. Tempus ſecutum exhibitionem eſt inde à miſſione Apoſtolorum in mundum uniuerſum uſq; ad diem iudicij: in quo tempore et nos ſumus, et inuitamur ad hanc cœnam uoce miniſtrorum uerbi. Tempus gloriæ eſt æternitas, quando in cœleſti gloria accubabimus non ſolùm cum Abraham et Iſaac: ſed cum Deo Patre, Deo Filio, Deo S. ſancto, & fruemur æterno gaudio & lætitia in Chriſto Ieſu domino noſtro.

Sexta

SEXTA *circumſtantia eſt inuitandi forma.* Venite (*inquit*) quia parata ſunt omnia. Hoc *eſt, ut in* Baptiſtæ *& Chriſti inuitatione uidemus, Agite pœnitentiam & credite* Euangelio: *appropinquat.n.regnum cœlorũ. Hæc inuitatio requirit pœnitentiam, hoc eſt, prioris uitæ mutationem, ut diſcedamus à malo et faciamus bonum, & requirit fidem, id eſt, ut credamus hanc cœnam nobis apponi, non noſtrũ ob meritum, ſed ex mera miſericordia propter* Filium, *qui nobis à* Deo *datus eſt ſapientia, iuſticia, ſanctificatio, redemtio.* His.n.*donis & ueluti ueſtibus filij* Dei *in cœnam æternæ uitæ intrabimus.* Nam *ſapientia ſua* Chriſtus *mentes noſtras reformat: iuſticia ſua nos ornat, cùm in eum credimus: ſanctificatione ſua nos purificat, ac tandem recipit in ſuum cœnaculum, ubi erit perpetua redemtio, gloria et felicitas. Atq; hactenus de primo loco, in quo commendatur nobis miſericordia* Dei, *quæ eſt à progenie in progeniem ſuper omnes timentes eum, ut uirgo mater* Domini *canit.*

DE SECVNDO.

Sed omnes cœperunt vno animo ſe excuſare. *Recuſarunt enim uenire ad cœnam hanc cœleſtem.* Quemadmodum *enim ſus pluris facit cœnum in quo ſe commaculat, quàm aurum aut precioſas gemmas: ita homines ſordib. ſuis inuoluti fugiunt ſplendorem tantæ cœnæ.* Qua *in re tria deploranda ſunt mala:* Miſeria *generis humani, maxima ingratitudo, & corruptum iudicium.*

Miſeria

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Miſeria eſt, quòd peccatis et maledictione oppreßi homines, non ſolùm non eluctari de ſuis malis conantur, uerumetiam ipſis ſordibus delectantur: tantum abeſt, ut remedium quærant. Atq; hoc eſt, quod Chriſtus dicit: Nemo uenit ad me, niſi quem Pater traxerit. Ingratitudo eſt, quòd homines inuitati ad gratuitam cœnam, id eſt, gratuitam liberationem à peccato, ab ira Dei, à maledictione legis, ab inferno, à Diabolo, ad remißionem peccatorum, ad fauorem Dei, ad iuſticiam, ad cœlum, ad Deum, ut cum illo beati uiuant in omni æternitate, recuſant tamen uenire. Quis hanc ingratitudinem ſatis deplorare poteſt? Corruptum iudicium eſt, quòd homines pluris faciant finita bona, quàm æterna: pauca, quàm multa: caduca, quàm firma: terrena, quàm cœleſtia: cõſeruantia hanc uitam ad modicum tempus, quàm conſeruantia animam et corpus in æterna uita. Stultus ne iudicatur, qui præfert lutum auro? Sanè ſtultißimus, ut qui nihil rectè iudicare poßit. Multò ſtultior eſt, imò in infinitum ſtultiſſimus, qui præfert mortem uitæ, peccatum iuſticiæ, infernum cœlo, diabolum Deo: Breuiter, infinita mala infinitis bonis. Hoc noſtrum corruptißimum iudicium agnoſcamus, & petamus noſtras mentes noua luce reformari, ut rectè intelligamus, quæ uera bona ſunt: ordinatè appetamus, quæ rectè iudicamus, & uſq; ad finem perſeueremus in quærendis iјs, quæ ordinatè appetimus.

Poſtquam aũt hæc in genere dicta ſunt de miſe-

ria

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ria generis humani, de ingratitudine ſumma & incorruptiſsimo iudicio hominũ:textum uideamus, qui uarios modos excuſationis continet. Primũ dicit:Et oẽs cœperũt una ſentẽtia recuſare. Hoc eſt,maxima pars mundi ingrata cõtemſit gratuitò oblatum beneficium. Primus ergo dixit: Agrũ emi, neceſſe habeo exire & uidere eum,rogo te,habe me excuſatum.Hîc deſcribitur primum genus hominum excuſantium ſe,quo ſub genere omnes continentur, qui potentia ſua freti recuſant uenire ad hanc præclaram cœnam.Neq; tamen potentia eſt efficax cauſa huius excuſationis:ſed occaſio tantùm in ijs,qui ſuam potentiam à Deo eſſe nõ agnoſcunt,qui ſua potentia nituntur,hoc eſt,baculo arundinis. Nam cùm peccatum,mors,infernus, Diabolus inuadit,hominum potentia non ualet:hîc .n.ſola potentia ualet, nempe Euangelium Chriſti, quod Paulus definit eſſe potentiam Dei ad ſalutem omni credenti.Quòd autem hæc potentia,et agrorum poſſeſsio non ſit efficax cauſa recuſatæ huius opiparæ cœnæ, oſtẽdunt exempla: potens fuit Dauid,& habuit agros plurimos:potens fuit & Nero,& habuit agros.Quorum ille inuitatus ad nuptias uenit,hic recuſauit.Quare? Quia ille uſus eſt potentia in gloriam Dei: hic eadem eſt abuſus in ſui interitum. Nam ea deceptus recuſauit uenire ad hãc cœnam. Hîc ergo monemur rectè uti agris noſtris,nec ſint nobis impedimento, quò minus ad hanc cœleſtem cœnam ueniamus: exempla omitto.

Alter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Alter uerò dixit: Iuga boum emi quinq;, & proficiſcor ad probandum ea: rogo te, habe me excuſatum. Hîc deſcribitur alterum genus hominum excuſantium ſe, quo minus ad cœnam uenire poßint: ſub hoc genere continentur diuites huius mundi. Quid? an diuitiæ ſunt cauſſæ efficaces huius recuſationis? Nequaquam. Fuit Abraham diues, fuit & Epulo diues, de quo nuper audiuimus: ſed Abraham non impeditus eſt ſuis diuitijs. Nam pluris fecit hanc cœnam, quàm terrenas diuitias. Contrà, Epulo ebrius fuit ſuis diuitijs, atq; ideò uenire recuſauit. Sunt enim diuitiæ, quando à malis poßidentur, ueluti eſca, qua illecti capiuntur & necantur: ideò Chriſtus dicit eas ſpinas eſſe: & difficilè pronunciat diuitem poſſe intrare in regnum cœlorum. Plato Philoſophus rectè dixit, diuitias cœcas eſſe ſine prudentia, et acutùm cernere, quando ſequuntur prudentiam. Ita & nos poſſumus dicere, diuitias ſpinas eſſe ſine pietate, & roſas quando pietatem ſequuntur. Nam pij diuites ſuis diuitijs ueluti roſis quibuſdam ornant miniſterium uerbi, ornant Reſpublicas & propriam domum. Quicunq; ergo huius mundi diuitias habet, det operam, ut earum adminiſtratrix ſit pietas & caritas, ut in ſanctis Patriarchis & regibus, alijsq; multis pijs & ſanctis hominibus uidemus.

Et alius dixit: duxi vxorem, propterea non poſſum venire. Hîc deſcribitur tertium genus hominum, recuſantium uenire ad hanc cœnam: quo

ſub genere cõtinentur omnes, qui huius mundi uoluptatibus dediti Euangelium Chriſti non curant. Ducere uxorem non eſt per ſe aut malum, aut cauſa recuſationis: ſed tantùm occaſio in quibuſdam, qui non rectè utuntur dono Dei. Abraham habuit uxorem & multi pij, qui tamen non propterea recuſarunt obtemperare Euangelio. Quare coniuges dent operam, ut Chriſtum ſecum habeant, caueant ne occaſionem mali à bono ſumant. Hactenus audiuimus tria genera hominum excuſatiuum ſe, q̃ non uenirent inuitati ad hanc cœleſtem cœnam: ſed ex his intelligemus omnia, quæ hominibus impedimento ſunt, cur Euangelio non auſcultent.

DE TERTIO.

Seruus reuerſus domũ, nunciat patrifamilias quæ reſponderunt, & rurſus miſſus multis collectis pauperibus & claudis, iubetur cogere homines, ut intrent, quò impleatur domus conuiuij. In hac coactione nobis proponitur ſumma cõſolatio. Deus enim non ſolùm promittit, nõ ſolùm inuitat multos, non ſolùm mandat, ſed cogit et compellit intrare ad ſuam cœnam. Sed quomodo compellit? Multis ſanè modis. Parentes in familia cogent ſuos domeſticos et diſciplina domeſtica aſſuefacient eos, ut Chriſtum audiant, piè & ſanctè uiuant. Hinc illud Pauli: Educate pueros in diſciplina & correptione Domini. Magiſtratus ſimiliter coget edictis, bonis ordinationibus, exemplo, ſublatione Idolatriæ: quemadmodum Eze-

chias

chias et Theodoſius fecerunt, qui inſtrumenta Idololatriæ ſuſtulerunt. Omnium autem maximè miniſtrorum uerbi eſt cogere comminationibus & obiurgationibus, quemadmodum Chriſtum, Prophetas & Apoſtolos feciſſe legimus.

DE QVARTO.

Nemo virorum illorum, qui vocati fuerunt & recuſarunt venire, guſtabunt cœnam meam. Hoc eſt, omnes contemtores Euangelij excluduntur de uita æterna. Nam ira Dei manet in omnes, qui non credunt in Filium. Hæc ſumma eſt quarti loci.

Cæterùm uſus totius hodierni Euangelij triplex eſt. Primus, ut conſiderata magnitudine miſericordiæ Dei, gratias agamus per Ieſum Chriſtum. Secundus, ut caueamus, ne ullo prætextu nos ſubducamus ab obedientia erga Euangelium. Tertius, ne exemplo potentum, diuitum & uoluptariorum ſeducamur, & ruamus in proprium exitium: ſed potius totis uiribus demus operam, ut in hanc cœleſtem cœnam includamur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA POST TRINITATIS, Luc. 15.

ACcedebant ad Ieſum omnes Publicani & peccatores, ut audirēt illum. Et murmu-

murabant Phariſæi ac ſcribæ, dicentes: Hic
peccatores recipit, ac cibum capit cum illis.
Dicebat autem ad illos parabolam hanc di=
cens. Quis ex uobis eſt homo, qui habet cen
tum oues, & ſi perdiderit vnam ex illis, nõ-
ne relinquit nonaginta nouem in deſerto, &
vadit ad illam quæ perierat, donec inueni-
at eam. Et cùm inuenerit eam, imponit in
humeros ſuos gaudens, venienſq; domum,
conuocat amicos & vicinos, dicens illis:
Gaudete mecum, quia inueni ouem meam,
quæ perierat. Dico vobis, quòd ita gau-
dium erit in cœlo ſuper vno peccatore reſi-
piſcente, magis quàm ſuper nonaginta no-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uem iuſtis, qui nõ indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & uerrit domum, quærítq; diligenter, donec inueniat? Et cùm inuenerit, conuocat amicas & uicinas, dicẽs: Gaudete mecum, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico uobis, gaudium erit coram Angelis Dei, ſuper vno peccatore reſipiſcente.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio hodierni Euãgelij hæc eſt. Cùm tanta eſſet bonitate Dominus noſter præditus, ut neminem quantumuis afflictum et magnum peccatorem faſtidiret, imò potius omnes ad ſe inuitaret, iuxta illud Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati eſtis, et ego reficiam uos: factum eſt, q; ipſi publicani, cognita hac miſericordia et bonitate, ad eum uenirent, quò gratiæ omnibus liberaliſsimè oblatæ participes fierẽt. Atq; ideò Chriſtus non uoluit eos tantùm uoce conſolari, ſed facto & conuerſatione. Inuitatus proinde ab ijs uenit et comedebat cum illis: idq; ea de cauſa, ut eos Deo patri lucrifaceret, hoc eſt, conuerteret eos à uijs ſuis peßimis ad ueram & ſalutarem pœnitentiam, quò à maledictionis reatu abſoluti hæredes fierent uitæ æternæ per Ieſum Chriſtum. Hoc Chriſti factum obſeruantes Phariſæi, ut erant ſuperbi, tumentes ſua Phariſaica, id eſt, falſa iuſticia, murmurant, ac tacitè Chriſtum uiolatæ legis diuinæ accuſant. Sed

quid

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quid ad hæc Chriſtus? utroſq; docet. Publicanos qui dẽ, quòd uenerit ſaluatũ peccatores. Phariſæos uerò, cur cũ peccatoribus conuerſetur: unde colligitur Chriſti regnum pugnare cum Phariſæorũ opinione et Satanæ regno. Nam ut Chriſti regnum eſt miſericordia et remiſſio peccatorũ, adeò ut Angeli in cœlo gaudeant ſuper ſingulis peccatorib. pœnitentiam agentibus: ita Satanæ regnum eſt crudelis immanitas et peccati inundatio quædam. Loci duo.

I. Murmur Phariſæorum, & cur Chriſtus ſit conuerſatus cum peccatoribus.

II. Docetur parabolis duabus, cur Chriſtus in hunc mundum uenerit, & quid nos facere oporteat, modò ſanari uelimus.

DE PRIMO

Appropinquabant ei publicani & peccatores, ut audirent eum, & murmurabant ſcribæ & Phariſæi, dicentes: hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Hic proponuntur nobis duo hominum genera, et eorum diuerſa ſtudia. Vnum publicanorum & peccatorum, qui Chriſtum accedunt, ut illum audiant & ad ipſius ouile aggregentur et ſaluentur. Poſtquam. n. audiuerunt, Chriſtum nullos peccatores reijcere: ſed omnibus gratiam, modò pœnitentiam agere non recuſarent, offerre, ipſum accedere non dubitârunt, ſpe magna ſalutis concepta. Alterum Phariſæorum & Scribarum. Hi Chriſti factum & miſericordiam erga peccatores improbârunt,

bârunt, atq; ideo murmurârunt, dicentes, hic peccatores recipit & manducat cum illis.

Porrò huius Phariſaici murmuris plures ſunt cauſæ, quarũ nonnullas recitabo, ut uideamus, quo ſpiritu ſint locuti, nosq́; caueamus, ne ſimili morbo laborantes, aliorum ſalutem impedire uideamur.

PRIMA ergo cauſa eſt Diaboli inuidia, quæ propria eſt diaboli et membrorum eius. Hæc enim eorum cordibus infixa efficit, ne uidere poßint, Chriſtum & publicanos unà conuerſari. Tanta enim inuidia erga publicanos laborârunt, quòd noluerint eos bonorum conuerſatione emendari. Huius generis Phariſæi plures ſunt hodie, quàm qui Phariſæorum titulum agnoſcunt.

SECVNDA cauſa murmuris fuit intolerabilis ſuperbia in Scribis & Phariſæis, qua ut canes publicanos ſpreuerunt, adeò ut cibum capere cum illis, aut domum eandem cum illis intrare recuſarint.

TERTIA cauſa murmuris fuit opinio iuſticiæ & ſanctitatis. Nam ut ſe iuſtos tantùm ex paternis obſeruationibus & ſacrificijs, reliquosq́; ut iniuſtos contemſerunt (ut ille qui ait: Non ſum ſicut cæteri peccatores, nec ut ille publicanus, ieiuno bis in Sabbato &c.) ita eos, qui hanc ſanctitatis laruam non habuerunt, ſtrenuè tanquam anathemata & res abominales aſpernabantur.

QVARTA cauſa fuit ſtudium Chriſto infamiæ notam inurere. Nam uulgò perſuadere conaban-

nabantur Chriſtum talem eſſe, quales eſſent illi, cum quibus uerſaretur.

QVINTA cauſa fuit zelus legis diuinæ, ſed falſus. Mandatum.n.legis ſuo murmuri prætexuerunt: lex enim præcipit Exod.23.ne conuerſentur cum Inſulis terræ. Item Exod.ca.34.præcipitur,ne unquam cum habitatoribus terræ illius amicitiam iungerent, ne ipſis foret in ruinam, hoc eſt,ne illorum praua corrupti conſuetudine idolatræ efficerentur,& prophani legis diuinæ contemtores. Nam, ut Paulus inquit, Modicum fermentum corrumpit totam maſſam,et ut eſt in uerſiculo quodã; Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Vt uua à liuore alterius liuorem contrahit: ſic & malo conſortio homines facilè deteriores fiunt.Sicuti et Medea quodam in loco dicit: Malarum fœminarum ingreſſus me malam reddidit. Huc & illud Salomonis: Qui tetigerit picem,coinquinabitur ab ea. Item: Qui communicauerit ſuperbo,induet ſuperbiam:Et Syrac:Omnis homo ſibi ſimilem ſociat. Huiuſmodi ſcripturæ teſtimonia multa haud dubiè congeſſerant Phariſæi,ut Chriſtum infamarent.

Sed quid dicemus ad iſtas ſcripturæ ſententias? pleræq; ex illis habent adiunctas cauſſas prohibitæ cum peccatoribus conuerſationis, & ut ſummatim dicam,prohibent adiuncta ſcripturæ teſtimonia,ne infirmi,qui facilè deteriores fieri poſsint,conuerſentur cum ijs, qui conuerti nolunt, ſed potius in hoc totis incumbant uiribus, ut alios ſibi nequitiæ

ſuæ ſocios adiungat. Primùm non potuit Chriſto conuenire: non enim erat infirmus, ut peccatorum conſuetudine contaminari poſſet, quare interdictū legis non in illum quadrat. Dicit.n. diſertè lex, unde reliqua dicta manant: Ne fortè peccare te faciant in me, ſi ſeruieris dijs eorum, quòd tibi certè erit in ſcandalum. Alterum non conuenit in publicanos, quibus cum Dominus hîc conuerſatus legitur. Non enim Chriſtum uoluerunt ſibi ſuæ nequiciæ ſocium adiungere: uerùm accedebant, ut audirent illum, & ex auditu fidem conſecuti ſaluarentur. Cùm ergo & Chriſtus motus miſericordia conuerſetur cum illis, ut eos adducat in ſtabulum ouium, unde aberrârunt: & publicani ſitientes ſalutem, cupiant ſubleuari ab onere peccatorum ſuorum, quod ſenſerunt grauiſsimum eſſe, iniuſtè aduerſus Chriſtum murmurant: quos in uiam reuocare conatur propoſitis his parabolis: una de centum ouibus, altera de decem drachmis.

Iam ex ijs, quæ dicta ſunt ad criminationes Phariſæorum, oritur quæſtio. Nam poſtquam reſponſum eſt, ſcripturas, quæ malorum conſuetudinem damnant, ad infirmos pertinere, quæri poteſt, cùm nos infirmi ſimus, quid nos facere oporteat, an omnino & perpetuò fugere debeamus Phariſæos. Ad hanc quæſtionem reſpondeo. Sunt fugiendi, et non ſunt fugiendi. Imbecilles qui conſcij ſunt ſuæ imbecillitatis, quòd uidelicet ſint faciles & proni ad lapſum, edocti propria experientia, ipſi fugient conuerſa=

uerſationem eorum, à quibus ſibi metuunt, ne illorum pice inquinentur & ſcabie inficiantur. Nam, ut dicit Iuſtinus martyr, mẽs hominis ex malorum conſuetudine ſcabiem quandã ſibi acquirit et multis malis ſuccis impletur. Hoc Patrumfamiliarum, magiſtratus, & miniſtrorum uerbi officium eſt, ut caueant, ne tales ferantur, quorum conuerſatione ſimplices reddantur deteriores. Paterfamilias nullum ſeruum debet ferre in ſua familia, qui pueris ſuis ſit ſcandalo. Magiſtratus gladio coërcebit blaſphemos. Miniſtri uerbi obiurgationibus primũ caſtigabunt impuros: quòd ſi nihil iſta uia proficiũt, debent eos eijcere de Eccleſia per excommunicationem, ut pij & ſimplices ſciant, quòd ſibi cauere debeant ab iſtorum conuictu. Quòd autem huiuſmodi fugiendi ſint, docet & hoc Pauli dictum, 2. Theſſal. 3. Denunciamus autem uobis fratres per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut ſubducatis uos ab omni fratre, qui inordinatè ſe gerit, & non ex tradita doctrina, quam accepit à nobis. Hoc ergo ſit dictum de infirmis, qui omnino ſibi cauere debent ab improborum conſortio. Verùm quantum ad eos attinet, qui bene ſunt inſtituti, & qui in officio ſunt publico, quorum intereſt oues errantes ad Chriſtum adducere, illi poſſunt, imò debent nonnunquam cum improbis conuerſari, ſicut Medicus conuerſatur cum ægroto, non ut ipſius ægroti ſcabie inficiatur, ſed ut ſua arte & curandi peritia eum ſanitati reſtituat. Ad eundem mo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dum non modò licet, uerùmetiam neceßitas officij, et fides in minſtris uerbi requirit, ut improborum maliciam retegant & ſanent, quantum quidem fieri poteſt: uerùm ſi morbus fuerit incurabilis, ſequentur medicorum exemplum, & quod curare non poßint, amplius non curent: ſed Deo totam rem cum dolore committant.

DE SECVNDO.

Quis ex vobis homo, qui habet centum oues &c. Hac parabola docet Chriſtus duo. Vnum cur in mundum uenerit. Alterum quod ex priori pendet, cur cõuerſetur cum peccatoribus: unde ſequitur confutatio murmurantium Phariſæorum. Cur in mundum uenerit, docet exemplo paſtoris. Nam quemadmodum paſtor in deſertum uadit, ut quærat ouem amiſſam: ita Chriſtus in mundum uenit, ut homines per peccatum in deſertũ abductos quærat. Deinde quia officium eſt Chriſti, quærere peccatores, ut reuocentur ad ſalutem, quod ſanè fieri non poteſt, quin cum eis conuerſetur: hinc ſequitur improbandum eſſe murmur Phariſæorum aduerſus Chriſtum, qui eum à legatione ſua abſterrere uoluerunt, ne ſanarentur infirmi. Aptè ergo alibi teſtatur: Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Hæc ſumma eſt parabolæ de ouibus: eandem rem proponit parabola de muliere quærente pecuniam amiſſam. Iam parabolam de ouibus particulatim uideamus, quò nobis fiat dulcior, perſpecta Chriſti paſtoris ſolicitudine pro nobis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Homo ille habens centum oues Chriſtus Ieſus eſt, uerus paſtor, qui animam ſuam pro ouibus po=ſuit, Iohan. 20.

Per ouem errantem intelliguntur omnes, qui ſe in deſerto uagari intelligunt, id eſt, agnoſcunt ſe peccatores, & cupiunt recipi, ſicut hi Publicani fecerunt. Agnouerunt ſe peccatores, audiuerunt famam de uero paſtore, atq; ideò ab illo recipi uo=luerunt, dum audiunt: Venite ad me omnes, qui la=boratis & onerati eſtis, ego reficiam uos. Atq; ita textus nobis paradigma ouis errantis proponit in Publicanis, qui uocem Chriſti audientes ad ipſum ueniunt, ac ſuum errorem agnoſcunt.

Per nonaginta nouem oues intellige omnes ho=mines in mundo, qui cùm hæreant in ſuis peccatis et damnatione: tamen hoc non animaduertunt, imò ſe iuſtos & beatos putant, atq; ideò Chriſtum au=dire recuſant. Putãt enim ſe iuſtiores eſſe, quàm ut Chriſto iuſto opus habeant: putant ſe magis ſanos, quàm ut Chriſti medici opera indigeant. Quòd hi per nonaginta nouẽ oues intelligantur, ipſe textus apertè conuincit. Nam nonaginta nouem oues con=feruntur Scribis et Phariſæis, id eſt, hypocritis, qui ſe iuſtos gloriabãtur. Habemus quis ſit paſtor, quæ ſit ouis errans, & quæ nonaginta nouem non er=rantes: Iam uideamus. 1. Quando errare cœpit o=uis. 2. Quando uenit paſtor errantem quæſitum. 3. Quomodo inuentam reportet in ſtabulum, ſanet & paſcat. 4. Quid acciderit inuenta oue.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Quando ergo errare cœpit ouis? Primùm cùm abducta eſt per lupum in deſertum. Hoc eſt, cùm Satan primos parẽtes à Deo abduxit. Deinde quoties reuocati homines à uijs ſuis peßimis ſunt rurſus inſidijs Satanæ abducti in ouili. Ita & hodie, quoties à recta ſalutis uia, uel in doctrina, uel in moribus flectimus, erranti oui comparamur.

Quomodo uenit Chriſtus paſtor quæſitum ouem errantem? uenit primùm in ſpiritu, idq́; in ſanctis Prophetis & Patriarchis, quoties eos excitauit, ut hominibus uiam ſalutis monſtrarent. Sic uenit miſſo Moſe, miſſo Helia, Heliſæo, Iſaia et alijs multis. Deinde uenit in carne, quando aſſumſit humanam naturam & eſt pro nobis paſſus.

Quomodo quærit, & quæſitam reportat in ſtabulum? Quærit errantem ouem prædicatione Euangelij, dum iubet prædicari Euangelium: & reportat in ſtabulum, quando credentes in Eccleſiam congregat. Subijt enim in deſertum & inuentam ouem impoſuit humeris, hoc eſt, credentes in ſe merito ſuæ crucis in Eccleſiam perduxit.

Quomodo reportatam ouem in ſtabulum ſanat & paſcit? Sanat omnes contritiones eius ſuo ſanguine, dum credentes in ſe abſoluit à reatu, et donat ſua iuſticia. Paſcit, dum donat eos Euangelij pabulo, et eos fouet ſuo ſpiritu. Hæc beneficia paſtoris erga ouem errantem maxima ſunt.

Sed quid accidit inuenta oue? Conuocat amicos et uicinos, dicens: Cõgratulamini mihi,

quia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quia inueni ouem meam, quæ perierat. *Quid
autẽ hoc ſit exponit, cùm ait:* Dico uobis, quòd
ita gaudium erit in cœlo ſuper uno peccato
re pœnitentiam agente, plus quàm ſuper no
naginta nouem iuſtis, qui non indigent pœ
nitentia. *Ecce quid accidit quando peccator pœ=
nitentiam agit. Ipſi Angeli Chriſto paſtori congra
tulantur. Gratulantur aũt Angeli in cœlo propter
tria. Primùm, quia homines cum illis conditi ſunt
ad celebrandum Deum, quod non poteſt fieri ab
illis, qui non agunt pœnitentiam. Illi. n. omnes lau=
des Dei, quantum in ſe eſt, impediunt. Deinde, quia
uident regnum augeri per acceßionem nouorum
ciuium. Tertiò, quia nihil magis illis gratum eſt,
quàm ſi uideant regnum Satanæ aboleri, ꝙ fit cùm
homines pœnitentiam agunt. Sed quinam ſunt illi
nonaginta nouem iuſti, qui non indigent pœniten=
tia? an ullus igitur eſt abſq; peccato? Certè nullus
eſt ſine peccato. Omnes enim ab errârunt et inuti=
les facti ſunt. Sed peccatores ſunt triplices. Sunt
.n. peccatores, qui ſe iuſtos eſſe putant & propte=
rea dicuntur nõ opus habere pœnitentia: quòd ſa=
nè de ipſorum de ſeipſis iudicio eſt intelligendum:
nam reuera nullus eſt, qui non indiget pœnitentia.
Deinde ſunt peccatores, qui ſciunt ſe habere pec=
cata, et nihilo minus pergunt in peccatis, non mo=
rantes accuſantem legem Dei. Sunt quoq; peccato
res, qui agnoſcunt peccatum, id eſt, oderunt pecca=
tum, atq; ideo agunt pœnitentiam, & confugiunt*
ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ad Chriſtum. Primùm & ſecundum genus intelliguntur per nonaginta nouem: per tertium intelligitur una errans ouis. Nonaginta nouem nō agentium pœnitentiam ſimilitudinem referunt Scribæ & Phariſæi. Publicani referunt ouem illam unam errantem. Quid hîc docemur? Maximam eſſe multitudinem eorum qui pereunt, & minimā eſſe quæ recipitur, id eſt, uix unum ex centū ſingulis. Hinc illa Chriſti querela: Multi ſunt uocati, ſed pauci electi, id eſt, probi, qui uocanti Chriſto per ſuū Euangelium obtemperant. Hoc in exemplis uidemus. Ante diluuium maxima pars mundi ſecuta eſt Caini nequitiam, adeò q̄ tantùm octo homines reperti ſint iuſti, qui per arcam ſaluati ſunt. Deinde rurſus per multos annos Melchizedech & Abraham ſoli fuerunt pij ferè. Præterea ex magnis illis ciuitatib. Sodoma & Gomorra et alijs ſolus Loth cum ſuis filiabus euaſit, reliquis propter ſua peccata incendio interemtis. Neq; aliter hodie fit: à plurimis contemnitur Euangelium, à pauciſſimis recipitur. Hoc ergo periculo admoniti agamus pœnitentiā, ne cum maxima parte ingratiſſimi mundi pereamus. Dominus clemens eſt ad nos recipiendos: Angeli expectant reſipiſcentiam: noſtra propria ſalus agitur, quam Chriſtus omnibus peccatorib. offert agentibus pœnitentiam, cui honor in ſecula, Amen.

DOMINICA QVARTA TRINITATIS, Luc 6.

Eſtote

ESTote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Remittite, & remittetur vobis. Date, & dabitur vobis. Menſuram bonã & confertam, & concuſſam atq; exundantem dabũt in ſinum veſtrum. Eadem quippe menſura qua metimini, metientur alij vobis. Dicebat aũt illis ſimilitudinem: Nunquid poteſt cæcus cæcum ducere? Non'ne ambo in foueam cadunt? Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum ſuum, perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter ipſius. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem, qui in oculo proprio eſt, non animaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater ſine eijciam feſtucam, quæ in oculo tuo eſt, ipſe in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eijce primùm trabem ex oculo tuo, & tunc perſpicies, vt eijcias feſtucam, quæ eſt in oculo fratris tui.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Chriſti concio pertinet ad tertiam pœnitentiæ partem. Scitis.n. quòd ſint tres partes: Contritio, Fides, *& noua obedientia.* Contritio *peccatum agnoſcit, deteſtatur ac fugit:* Fides *ad Chriſtũ confugit, qui à peccato liberat, & credentes iuſtificat:* Noua *obediẽtia uerſatur in quatuor, quæ ſunt:* pietas *erga* Deũ, *ſanctimonia uitæ cuiuſque*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quæ apud ſeſe, caritas proximi, et diligentia uocationis, ad quam quiſq; uocatus eſt. Cùm aũt hæ ſint partes nouæ uitæ, proponit Chriſtus in hoc Euangelio exhortationem ad caritatem erga proximum, quam hìc per ſuas partes deſignat, et quoniam ueluti prima eius proles eſt miſericordia erga proximũ, hortatur ad miſericordiam, per quam intelligit omnia officia, quæ nobis alij alijs in hac uita debemus. Quicquid enim alter alteri debet, cùm ſoluerit, non amplius debet, excepta una caritate, quam non ita poſſumus reddere, quin ſemper ſimus debitores. Vnde Paulus Ro. 13. Nihil cuiquã debeatis, niſi mutuam dilectionem. Vt autem hoc Euangelium clarius intelligamus: Duo dicam.

I. Quæ ſint dilectionis ſeu miſericordiæ opera, quæ nobis hìc commendantur.

II. Quæ ſint rationes, quibus Chriſtus nos hìc hortatur ad præſtandam miſericordiam, id eſt, opera caritatis proximo.

DE PRIMO.

Eſtote miſericordes &c. Cùm filius Dei ſuos diſcipulos hortatur ad miſericordiam, ſignificat et quo affectu erga nos mutuò eſſe debeamus, et quòd in hac uita ob multas infirmitates alij aliorum opera indigeant. Quod præceptum ſi hodie amplecterentur, qui Chriſtiani dici uolunt, minus eſſet diſſenſionem et minus calamitatum. Volumus quidem omnes diſcipuli Chriſti dici: ſed nemo uult facere quod præcipit. Famulus imperio ſui heri obedit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ancilla oculos ſuos habet intentos in matremfamilias: imò nemo eſt, qui non magis ſuis in mundo ſuperioribus auſcultat, quàm multi, qui Chriſtiani dici uolunt, ſuo Chriſto Deo & ſaluatori obtemperant, qui pro illis pependit in cruce, et cœlum meruit. Sed quæ eſt cauſa? quia uerbis tantùm ſunt Chriſtiani, non corde. Qui enim uerè Chriſtianus eſt, nihil prius in uotis habet, quàm ut Chriſto ſuo, à quo & nomen & ſalutem habet, obtemperet. Quare uos moneo, ut depoſita illa carnali ſecuritate Chriſto obtemperetis, & diligenter obſeruetis ex hoc Euangelio, quæ officia à nobis erga proximos noſtros requirat. In genere quidem requirit dilectionem, ſicuti ait ad diſcipulos ſuos: Diligite uos inuicem, ſicuti ego dilexi uos: in hoc cognoſcent, quòd diſcipuli mei ſitis, ſi uos mutuò dilexeritis. Nihil aliud hìc requirit, cùm ait: Eſtote miſericordes. Qui enim diligunt: miſericordes ſunt, Et qui ſunt miſericordes, diligunt: ita fons aquam, & aqua fontem oſtendit. Verùm ideo potius hoc loco Chriſtus uſus eſt miſericordiæ uocabulo, quia indolem ueræ dilectionis monſtrat.

Hæc miſericordia, quæ ex dilectione proficiſcitur, & à Chriſto ſuis diſcipulis in hoc Euangelio commendatur, quatuor partibus conſtat: quarum prima in ipſo corde eſt, quæ eſt candor & Philanthropia quædam, qua & candidè de proximo ſentimus, & ſemper meliora de ipſo ſperamus. Hunc candorem notat Chriſtus per contrarij re-

mo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

motionem, cùm inquit: nolite iudicare. Hinc Apoſtolus 1. Cor. 3. Caritas non cogitat malum. Atq; hic ſenſus primæ partis miſericordiæ eſt. Non eſt ergo quòd quiſquam hoc dicto, nolite iudicare, exiſtimet tolli uel iudicium de diſcrimine uirtutum & uiciorum in hominibus, uel officium patrisfamilias, præceptoris, magiſtratus ciuilis & miniſtri uerbi, uel debitam fraternam correptionem, qua alius alium errantem in uiam ex mandato Chriſti reuocare debet: ſed tantùm libidinem animi, qua ſumimus nobis officium malè de alijs ſentiendi contra caritatis regulam. Quantum enim ad iudicium attinet diſcriminis honeſtorum & turpium, regula eſt nobis Lex Dei firma & immota. Quicquid enim lex Dei dicit turpe aut honeſtum, id nos quoq; tale iudicare debemus. Qualis enim eſſet inſenſibilitas iſta non diſcernere? Debemus ergo iudicare & diſcernere inter Neronis tyrannidem, & Fabricij clementiam: atq; ita de cæteris. Patresfamilias habent mandatum inſtituendi proles ſuas in diſciplina et correptione Domini. Item, Salomon uult parentes caſtigare ſuos pueros: Et Heli ſacerdos punitus eſt propterea, quòd cùm uideret filios ſuos Ophni & Phinees malè ſe gerere, cùm in cultu diuino, nam meliores partes ſacrificiorum furati ſunt: tùm in uita, nam libidine ſe cõtaminârunt, non eos iudicio paterno caſtigarit. Hinc manifeſtum eſt, quòd dictum Chriſti non tollat patrumfamilias officiũ, quod ſanè exercere non poſ-
ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſunt ſine iudicio, & diſcrimine rectè & ſecùs factorum. Præceptores præterea quid facerent ſine iudicio? Alij .n. diſcipuli ſunt uerberibus cogendi, ut faciant officium: alijs ſufficit admonitio: illorum quidem ignauia caſtiganda: horum uerò induſtria eſt laudanda. Hîc quæſo non iudicio præditus eſſe debet Pœdagogus pius? Neq; aliter de magiſtratu iudicandum eſt: Punire debet malos, et tueri bonos, quod ſanè fieri nequit ſine iudicio: & Deus cùm approbat magiſtratum, manifeſtè iudiciũ eius probat, cùm ſine iudicio magiſtratus tantùm inanis ſit titulus. Miniſtri uerbi alios recipient in Eccleſiam, alios excludent, an non illis conceditur iudicandi facultas? alios conſolari debent, alios increpare: quod ſanè requirit magnum iudicium. Quantum ad fraternam caſtigationem attinet, manifeſta eſt præceptio Chriſti Matth: 18. Si peccauerit frater tuus te conſcio, uade & argue eum inter te & ipſum ſolum. An non hîc cuilibet Chriſtiano mandatur iudicandi officium? Ita ſanè eſt. Quare cùm Chriſtus dicit: Nolite iudicare, non tollit neceſſaria officia ſuperiorum in hac uita, nec eneruat diſciplinam Eccleſiaſticam: ſed tantùm cohibet petulantiam hominum, qui uel corrupto iudicio, malè de proximis ſentiunt, uel citra fidem & caritatem ius cenſorium ſibi in alios uendicant, quod uicium pleriq; cùm inſectantur in alijs, ſibi impunè permittunt. Vix ullus ſe iuſtè excuſare poteſt.

SECVNDA pars miſericordiæ, quam Chri-

ſtus erga proximum requirit, notatur his uerbis: Nolite condemnare, quo dicto requirit, ut benigne et amanter de proximo loquamur, renunciantes turpiſsimo illi uicio, quo proni ſumus de aliſs malè loqui, et eos innocenter condemnare: Breuiter, uult Chriſtus, ut uoce & lingua noſtra quæramus proximi honeſtum nomen & incolumitatem. Pertinet quoq; hoc dictum ad priuatam condemnationem, qua alius alium ex malicia condemnat, non ad officia magiſtratus & miniſtrorum uerbi, qui Dei ſententiã ex officio illis demandatam pronunciant ſæpe in malos. Sic Petrus Ananiam & Saphyram, ut eſt in Actis Apoſtolorum, condemnauit: ſic Paulus Alexandrum & Hymeneum: ſic Chriſtus pronunciauit ſententiam damnationis in hypocritas, cùm diceret: Væh uobis Scribæ, Pharisæi et Hypocritæ: ſic cùm condemnamus Antichriſtum, pronunciamus iudicium Dei in ipſum. Sed hîc caueat unuſquiſq;, ne ſine uerbo Dei ex petulantia potius quàm uero iudicio condemnet.

TERTIA pars miſericordiæ eſt, iniuriam ei qui nos offendit condonare. Hoc exigitur ex uerbo: Dimitte. Nam cùm ſint multæ mutuæ offenſiones, quas ſi nobis inuicem non condonaremus, non poſſet ulla tranquillitas eſſe, imò rumperetur uinculum humanæ ſocietatis: Quàm hoc officium ſit neceſſariũ omnibus pijs, ex precationis forma, quam Chriſtus nobis præſcripſit, facilè eſt iudicare, illic enim iubemur orare: Dimitte nobis debita

no=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

noſtra, ſicut et nos dimitimus debitoribus noſtris. Hanc adiectionem, ſicut et nos dimitimus debitoribus noſtris, eſſe ſummè neceſſariam docet parabola de debitore decies mille talentorum Math. 18. Simile eſt, inquit, regnum cœlorum homini regi, qui ponit rationes cum ſeruis ſuis. Quemadmodum enim hic rex ſupplici ſeruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate: ita Deus pater, confugientibus in uera pœnitentia ad Chriſtum, condonat gratis ex mera liberalitate omnia debita, id eſt, peccata. Verùm ſicut rex ille ſeruum ingratum & durum aduerſus conſeruos, reuocat ad pœnam, & quod antea ſupplicanti condonauit, iam à contumaci & duro in conſeruos repetit: ita Deus pater, poſtquam recepit gementes in gratiam, uult nos imitari ſuum exemplum benignitate erga proximum, ut ipſi in nos peccanti condonemus, idq; exemplo Patris cœleſtis.

Hîc oritur obſcura quæſtio. Si condonandum eſt ijs, qui nos offenderunt, uidetur conſequi, quòd accuſare quenquam ob factam nobis iniuriam non liceat. Ad hanc quæſtionem ſic reſpondeo. Diſtinguendum eſt inter ipſam accuſationem, et id quod homines mali accuſationi adijciunt. Accuſare quidem per ſe non eſt uicioſum: nam Paulus 1. Cor. 16. permittit Chriſtianis arbitros & iudicia. Deinde Euangelium non abolet politicam ordinationem. Præterea Deus in ſuo populo conſtituit iudices, qui cauſam inter fratrem & fratrem iudicarent,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

rent, quod ſanè fieri non fuiſſet neceſſe, niſi licuiſſet accuſare. Certum eſt igitur, quòd accuſare per ſe, modò læſus quis ſit, & iniuria affectus, non ſit interdictum Chriſtianis. Verùm quantum ad id, quod homines accuſationi adijciunt, ut ſunt multi uicioſi affectus, intemperantia, ulciſcendi libido, inimicicia, pertinacia et ſimiles, ſciendum eſt, quòd iſti affectus ſunt prorſus abijciendi, modò Chriſtianus eſſe uelit. Deinde diſcernendum eſt inter eum, qui læſit ſeu rem tuam retinet, & deprecatur culpam & reſtituit quod iniuria tenebat, & inter eum, qui te læſit & rem tuam retinet, et pergit lædere & rem tuam occupare. Vt illi deprecanti condones, Chriſti præceptum & caritas ſuadet: & hunc accuſes petendo non tam uindictam, quàm magiſtratus defenſionem, Chriſtus permittit, & multi ſancti ſuis exemplis confirmant. Eſt præterea diſcernendum inter eum, qui te ſolum offendit, & eum qui Deum offendit & Eccleſiam turbat. De illo intelligendum eſt Chriſti præceptum, non de hoc. Nam Caritas Dei & proximi requirit, ut quantum potes, tollas quæ cultum Dei impediunt, & ſcandalo ſunt Eccleſiæ. Breuiter, uera fides & caritas ſatis docebunt, quando accuſare ſit uicium & quando rectè factum.

QVARTA *pars miſericordiæ ſignatur hiſce uerbis:* Date & dabitur vobis. *Hoc præcepto exigitur, ut indigenti proximo conſilio & opere adſimus. Conſilio, quoties illum à recto aberrare ui*

demus:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

demus: opere uerò aliâs dando eleemoſinã largius, aliâs mutuando hilariter, etiamſi ſimile officium ab eo non expectemus. Nam mutuare cum expectatione alicuius officij uiciſsim præſtãdi uulgare officium eſt, etiam inter Ethnicos et peccatores, qui nondum ſunt in familiam Chriſti per Euangelium uocati. Hactenus de miſericordia, quam ex dilectione & Chriſti mandato debemus proximo, & de partibus eius quæ ſunt quatuor, uidelicet: bene ſentire de proximo: bene de eodem loqui: erranti noxam condonare: & indigenti, conſilio & opere adeſſe: nunc breuiter de ſecundo loco dicemus.

DE SECVNDO.

Quinq; argumentis utitur Chriſtus in hac exhortatiõe ad miſericordiã, et ad ea officia, quæ ſunt præſtanda proximo, quæ nunc ordine recenſebo.

PRIMVM notatur his uerbis: Sicut Pater ueſter miſericors eſt, Id eſt, exercendo miſericordiam reſpicite ad Patrem ueſtrum cœleſtẽ: debent enim parentum mores ac facta eſſe norma uiuendi filijs. Cùm ergo uidemus Patrem noſtrum cœleſtem ſummè miſericordem eſſe, decet ut eius imitemur exemplum. In hoc argumento plures circumſtantiæ ſunt perpedendæ .1. quòd Pater noſter cœleſtis ſit omnipotens, nullius indigens, & tamen nobis miſeris tantã præſtiterit miſericordiam. 2. quod nos ſimus miſeri peccatores. 3. quòd ille cœleſtis Pater nos ex mera miſericordia recipit in gratiam. 4. quòd nos natura filij iræ eramus, Ephes. 2.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

5. quòd hæc eius ſit uoluntas, ut filij ipſius effecti, paternum imitemur exemplum. 6. ut quemadmodum ille nobis benefecit gratis: ita & nos alijs gratis præſtemus, quod niſi fecerimus, horribiliter peccamus. 1. contemnimus eius mandatum. 2. degeneramus ab ipſo. 3. polluimus nos ſceleribus, quæ ſunt opera filiorum Satanæ. 4. abijcimus fidem. 5. proximus noſter noſtra culpa miſer iacet, cuius miſeria tangi deberemus. Hæc perpendant, qui Chriſtiani eſſe uolunt.

SECVNDVM argumentum ſumitur ab utilitate, quæ ad nos ipſos uenit. Nolite inquit, iudicare, & non iudicabimini. nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite &. dimittetur uobis. Date & dabitur uobis. Hîc partes illas miſericordiæ, quas requirit, promißionibus ſuis confirmat. Propoſitio officij eſt: Nolite iudicare. Promißio mercedis: ſeu confirmatio propoſitionis eſt: & non iudicabimini, & ſic de alijs. Senſus ergo eſt. Qui candidè de alijs ſentit, is quoq; ſentiet idem ſibi ab alijs præſtari: qui bene de alijs loquitur, idem expectabit ab alijs: qui condonat benignè, is inueniet facilitatem ſimilem, ſi is aliquando offenderit: qui conſilio & opere indigentibus adeſt, is uicißim indigens ſentiet auxilium, idq; me efficiente. Verùm contrà: qui malè ſentit de alijs, idem expectabit: qui malè loquitur, malè audiat: qui iniuriam uindicat, iniuriam patietur: qui negat conſilium &

opem

opem indigenti, is quoq; indigens fruſtra opem ab alijs expectabit.

TERTIVM argumentum his uerbis proponitur: Nunquid poteſt cœcus cœcum ducere? Non'ne ambo in foueam cadunt? quaſi diceret, Quemadmodum ſe habet dux cœcus ad cœcum ducendum: ita ſe habet homo malè docens & uiuens, ad eos quos doctrina & uita ducere deberet. Sed quando cœcus ducit cœcum, uterq; in foueam cadit: proinde qui perperam docet et malè uiuit, & alijs & ſibi occaſio eſt lapſus. Vt igitur hoc malum uitetur, rectè agendum eſt cùm in doctrina tùm in moribus.

QVARTVM argumentum ſignatur his uerbis: Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum: perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. Boni diſcipuli exemplum ſui magiſtri imitari debent: proinde cùm Chriſtiani ſint diſcipuli Chriſti, decet ut uita & moribus quantum quidem id fieri poteſt, eum exprimant.

QVINTVM argumentum petitur à conſideratione propriorum erratorum. Quid vides feſtucam in oculo fratris &c. Feſtuca in oculo fratris eſt erratum fratris leue: trabs in tuo eſt erratum magnum. Debet ergo unuſquiſq; ſua potius uitia conſiderare, quàm aliena, & prius ante ſuam ianuam, ut dici ſolet, purgare. Quod ut ueré faciamus, donet nobis Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto honor & gloria in ſecula, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

DOMINICA QVINTA POST TRINITATIS, *Luc. 5.*

FActum eſt autem, cùm turba immineret Ieſu, ut audiret uerbum Dei, & ipſe ſtaba iuxta ſtagnum Genezareth, & uidit duas naues ſtantes ad ſtagnum, piſcatores aũt deſcenderat ex illis, & abluebant retia. Ingreſſus aũt in unam nauem, quæ erat Simonis, rogauit eum, ut à terra abduceret puſillum. Et ſedens docebat de naui turbas. Vt ceſſauit aũt loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia ueſtra in capturam. Et reſpondens Simon dixit illi: Præceptor, per totam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

totam noctem laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iuſſu laxabo rete. Et cùm hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt socijs, qui erant in altera naui, ut uenirent & adiuuarent ipſos. Et uenerunt, atq; impleuerunt ambas naues, ita ut mergerentur. Quod cùm uideret Simon Petrus, accedit ad genua Ieſu, dicens: Diſcede à me Domine, quia homo peccator ſum. Stupor enim circūdederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, ſuper captu piſcium quem ceperunt: ſimiliter aūt Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis. Et ait ad Simonem Ieſus: Ne metuas, poſthac homines capies. Et ſubductis in terram nauibus, relictis omnibus, ſecuti ſunt eum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij hæc fuit: Turba auida uerbi Dei eſt ſecuta Chriſtum quocunq; perrexit, ut ipſum audiret: in quem cùm turba ueluti incumberet præ uiſendi & audiendi ſtudio, cogitur nauem Petri ingredi, atq; ex ea docere turbam. Verùm ut ſuæ doctrinæ fidē faciat, iußit eis, ut retia demitterent, qui antea conqueſti erant, ſe tota illa nocte fruſtra laboraſſe: quod cùm feciſſent, magnam multitudinem piſciū ceperunt, adeò ut ne duo quidem nauigia piſces caperent. Hoc miraculo confirmati ſpectatores, & doctrinam eius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

receperunt, & ipſius diuinam potentiam agnoue-runt. Et cùm Petrus miraculo edoctus metueret, erigitur à Domino, & accipit promiſsionem, quòd poſtea eſſet futurus piſcator hominum. Hæc eſt ſumma præſentis Euangelij, quæ eò pertinet, ut non ſolùm exemplo huius turbæ doceamur, pri-mùm quærendum eſſe regnum Dei: uerumetiam ut confirmemur de potentia Chriſti. Oſtendit enim Chriſtus, quòd habeat curam ſuorum, declarat quòd nemo quicquam in ſua uocatione præſtare poſsit, niſi ipſe laboranti adſit, ac operi ueluti ma-num adhibeat, quemadmodum dicit: Sine me ni-hil poteſtis facere. Et Pſalmus ait: Niſi Dominus ædificauerit domum, fruſtra uigilat, qui cuſtodit eam. Loci quatuor.

I. Neceſsitas audiendi uerbum Dei commen-datur in exemplo huius turbæ, quæ adeò auidè Chriſtum audiuit.

II. Imago Eccleſiæ, Doctorum & auditorum uerbi.

III. Miraculum præſens, & eius uſus.

IIII. Exemplum Petri cùm in captura piſcium, tùm in agnitione Chriſti imitandum.

DE PRIMO.

Factum eſt autem, cùm turba irrueret ad eum, vt ipſum audiret. Exemplum huius turbæ docet, Euangelium auidè audiendum eſſe. Neque enim adeò auidè ſecuta fuiſſet hæc turba Chriſtum, niſi eius doctrinam ſummè neceſſariam eſſe intel-lexiſ-

lexiſſet. Sequitur ergo Chriſtum hæc turba, non ut obſeruet ipſum: non ut in uerbis comprehendat: non ut irrideat, quemadmodum Scribæ, Phariſæi & Hypocritæ fecerunt: ſed ut audiat uerbum Domini, & ſalutis pane ſaturetur. Eſt enim uerbum Dei panis cœleſtis, cuius dulcedo eſt ſupra mel & fauum, ut in Pſalmo dicitur. Concurrit igitur hæc turba tanquam famelici ad eum, qui largam aliquam Eleemoſinam diſtribuit: idq; non immeritò. Quemadmodum enim corpus ſaturatur pane corporeo, quia eſt corporeum & ipſum: ita anima pane ſpirituali, qui eſt uerbum Dei, alitur: ipſa enim ſpiritualis eſt. Deinde ut appetitus cibi eſt ſignum ſanitatis, & faſtidium eiuſdem, ægrotantis & languentis corporis indicium eſt: ita appetitus uerbi Dei eſt animæ bene ſe habentis ſignum: & econtrà, uerbi Dei faſtidium arguit animæ languentis ægritudinem. Imitari ergo nos debemus (ſi nos uerbi faſtidium capit) eos, qui corpore ægro ſunt. Vt enim illi Medicos conſulunt, ut dato pharmacò conualeſcant, & cibum appetant: ita nos (ſi uerbum Dei faſtidit & ad illud nauſeat anima noſtra) debemus Chriſtum Medicum quærere noſtris precibus, ut ille animas noſtras ſui uerbi, hoc eſt, panis ſalutaris capaces reddat, ne fame uerbo DEI deſtituti pereamus. Verbum enim Dei eſt cibus cœleſtis, hoc eſt, panis uitæ, & potus, de quo qui bibit, non ſitiet in æternum. Iohan. 4.

Cæterùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Cæterùm ut cum hac turba poßimus eſurire panem uitæ, & ſitire potum cœleſtem, cogitanda eſt huius cibi neceßitas, qua perſpecta, nemo non hunc cibum expetet, niſi qui ſuam ſalutem omnino non curat, obcæcatus & dementatus à Diabolo.

PRIMA neceſſitas hæc eſt, quòd neceſſe ſit mori omnem animam, quæ ad finem uſq; deſtituetur hoc cibo cœleſti. Nam primùm uitam conſequimur, quando ex uerbo fidem concipimus. Deinde uerbum eſt cibus fidei, quo ipſa alitur & nutritur. Hæc neceßitas confirmatur Domini dicto: Qui non crediderit, morietur. Fides enim aliunde non eſt, quàm ex auditu uerbi, Rom. 10.

DEINDE ſine hoc cibo manet homo ſub ira Dei. Qui non credit (inquit Chriſtus) ira Dei manet ſuper eum.

PRÆTEREA hic cibus eſt, qui confortat ad uitam æternam. Hinc Paulus: Euangelium eſt potentia omni credenti ad ſalutem.

POSTREMO, ut uno uerbo dicam, uerbum Dei ſemen eſt incorruptibile, ſicut Petrus Apoſtolus docet, quo regignimur & naſcimur per gratiam filij Dei, qui antea propter primorum parentum peccatum & noſtrum nati eramus filij iræ. Vt ergo natura naſcimur filij iræ, id eſt, damnationis ad mortem æternam: ita gratia per ſemen uerbi Dei naſcimur filij gratiæ, id eſt, benedictionis ad uitam æternam. Qui enim credunt, ſunt filij Abrahæ & hæredes promißionis. Proinde ſi ſalus ani-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

mæ noſtræ: ſi euaſio mortis, iræ Dei, & damnationis: ſi dignitas, qua adoptamur in filios Dei, nos moueat, ſimus auidi uerbi Dei, illud audiamus & conſeruemus, idq́; non ſolùm exemplo huius turbæ: uerumetiam totius Eccleſiæ, *quæ nihil magis expetit, quàm ſatiari hoc uerbo* Dei.

DE SECVNDO.

Aſcendens Ieſus vnam nauim, in qua ſedens docuit turbam ſtantem in littore. *His uerbis pulcerrimè pingitur ſtatus* Eccleſiæ *militantis & fluctuantis in hoc mundo: In qua pictura obſeruanda ſunt tria. Nauis ipſa: Chriſtus ſedens in naui: & turba ſtans in littore. Nauis ipſa adumbrat* Eccleſiam: *Chriſtus notat omnes ſinceros* Doctores: *Turba ſtans in littore ſignificat uerbi auditores. Iam quemadmodum nauis in mari orta tempeſtate horribiliter concutitur: ita nihil in mundo magis concutitur quàm* Eccleſia: *id quod totius mundi hiſtoria docet. Quàm triſtis fuit concuſsio huius nauis, quando Cain ſuum fratrem occìdit. Deinde in Sodoma ſanctus Loth: & Abraham in peregrinationibus ſuis. Præterea* Eccleſia *Dei quantum eſt concuſſa primùm in Ægypto, & deinde 40. annis, ut taceam de perſecutionibus, quas* Eccleſia *perpeſſa eſt omnibus temporibus, ſub iudicibus, ſub regibus, in captiuitate Babylonica. Et ut omittam alia, de noſtro tempore dicam, quantum concutitur* Eccleſia *ab ijs, qui uolunt ciues Eccleſiæ uideri: alij hæreſibus, tanquam horrendis tem-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tempeſtatibus ab ipſo Diabolo emißis, in eam impetum faciunt. Quid non Sacramentarij, quid non alij ſectarij, Anabaptiſtæ, libertini faciunt, ut hanc nauiculam Petri euertant? Pontifices eam hæreſeos condemnant: Iudæi derident: Turca aſpernatur: ciuilis magiſtratus apud multos ſeditionis eam inſimulat, quemadmodim in Hiſtoria impij Achab legimus, qui Heliæ ſanctißimo Prophetæ hæc uerba obiecit: An non tu es, qui turbas Iſrahël? Quid dicam de noua inuadendi Eccleſiam ratione, quam ipſi inuenerunt, qui Euangelici eſſe & dici uolunt? Impiè & ſacrilegè bona, quæ pertinent ad conſeruandum miniſterium uerbi, conuertunt in prophanos uſus. Atq; adeò Satanas cum omnibus ſuis membris in hoc incumbit, ut fluctuantem Chriſti Eccleſiam euertat: ſed fortior eſt Chriſtus, quàm ut portæ inferorum aduerſus eum præualeant.

Dixi de Eccleſiæ fluctuatione: unde & quanta ſint miniſtrorum uerbi pericula facilè eſt intelligere. Vt enim Chriſtus in naui ſedet: ita & illi maximam periculorum molem ſuſtinent, & multi ad grauißima rapiuntur ſupplicia. At turba ſtat in littore, hoc eſt, maxima pars auditorum ſunt extra periculum: nam cùm oritur aliqua tempeſtas, uel ſe occultant, uel prorſus diſcedunt. Hæc ſint breuiter de concußione Eccleſiæ dicta.

DE TERTIO.

Et dixit Dominus ad Simonem: Duc in altum, & demitte retia ad capturam. Tunc

reſpon-

reſpondens Simon, ait illi: Magiſter per totam noctem laborantes nihil cepimus, tuo tamen iuſſu laxabo rete. Et cùm hoc feciſſent, concluſerunt multitudinem copioſam &c. *Hæc deſcriptio miraculi eſt. Petrus deſperans de piſcibus, iuſſu Chriſti demittit rete, & cœpit copioſam multitudinem, ita ut duo nauigia eos ferre non potuerint. Etſi autem hoc miraculum editum eſt, cùm ad confirmandam doctrinam Chriſti, tùm ad fidem ſpectatorum roborandam: tamen ſuo quodam modo ad nos quoq; pertinet. Nam quicquid præſcriptum eſt, in noſtram doctrinam præſcriptum eſt, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Dicam itaq; quomodo nobis ſeruiat præſens miraculum.*

PRIMVM *certificabit nos hoc miraculum de ueritate* Euangelij: *eſt enim ueluti authenticum ſigillum, quo* Deus *pater* Euangelium *filij ſui obſignat. Nam quidquid miraculorum* Chriſtus, Prophetæ, Apoſtoli *unquam ediderunt, eò ſpectant, ut doctrinam confirment. Ita et in* Marco *& in* Epiſtola *ad* Hebræos *legimus. Marcus ait cap.16.* Dominus *cooperatus eſt* Apoſtolis, *& confirmabat uerbum ſequentibus ſignis.* Ad Hebr.2. *Doctrina ſalutis confirmata eſt* Deo *conteſtante ſignis & prodigijs, & uarijs efficacijs, &* Spiritus *ſancti diſtributionibus.*

SECVNDO *hoc præſens miraculum conuincit, quòd* Chriſtus *non ſolùm ſit hominum ter-*

ræq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ręq; Dominus: ſed etiam maris: unde fides noſtra hanc concipiet fiduciam, ut ſtatuat nihil uel in mari poſſe huic potenti Domino reſiſtere, quin poßit ſuos potenter ab omni periculo eripere: ſicut Ionam Prophetam ex ore Cœti eripuit ſua diuina uirtute. Non eſt igitur quòd formidemus, uel Diabolorum, uel hominum, uel maris crudelitatem, modò uiua fide in Chriſtum recumbamus. Vnde Iohannes: Hæc eſt uictoria, quæ uincit mundum, fides ueſtra.

Ad hæc docet præſens miraculum, unde laboris noſtri benedictio & incrementum rerum proueniat. Petrus tota nocte laborauerat, ſed fruſtra. Quare? quia benedictionem ex ſua induſtria & non ex fonte benedictionis Chriſto quæſiuit. Verum poſtquam iuſſu Chriſti ſoluit retia, cœpit magnam piſcium multitudinem: quo docemur, quòd omnis benedictio ex uerbo Chriſti pendeat. Contra hoc peccant quatuor genera hominum.

PRIMVM increduli, qui exiſtimant omnem benedictionem pendêre ex proprio labore, aduerſus quorum ſtulticiam Dauid cecinit Pſalmum: Niſi Dominus ædificauerit domum, fruſtra uigilat qui cuſtodit eam.

DEINDE impij, qui ex uſuris & malis artibus, hoc eſt, ex benedictione Satanæ putant rerum et ſubſtantiarum prouenire incrementa: & profectò multi uidentur inde diteſcere. Sed contrà Salomon dicit: Benedictio Domini diuites facit. Neq;

enim

enim ſtatim aliquis rectè diues dicitur, cùm multa poßideat. Aliud eſt panis: aliud robur panis. Multi panem habent, & alia bona: quorum alij ijs uti non poſſunt: alij ijs ad luxum & ſuberbiam abutuntur: alij inde ſe quotidiè ingurgitant: alijs ſunt inſtrumenta libidinum, & tyrannidis exercendæ. Qualis, quæſo, hæc eſt benedictio? Contrà pius qui mediocres habet facultates, ſuis rebus utitur in gloriam Dei, ſubſidium aliorum, et prædicat datorem bona conſcientia.

TERTIVM genus hominum, qui hîc peccant, eorum eſt, qui poſtquam audierunt ex benedictione Domini, rerum incrementa eſſe, fiunt remißiores, & negligunt ſuæ uocationis laborem, cùm Dauid in Pſalmo contrà dicat: Beatus uir qui timet Dominum, & in mandatis eius uolet nimis: labores manuum tuarum manducabis: Beatus es et bene tibi erit. Hîc Dauid rerum ordinem præſcribit agendi. Primo loco eſt timor Dei. 2. deſiderium & ſumma uoluptas in Dei mandato. 3. labores uocationis commendantur. 4. additur promiſſio: & bene tibi erit. Hanc regulam ſi multi ſequerentur hodie, ſentirent Domini benedictionem.

QVARTVM genus hîc peccantium, eorum eſt, qui nec Deum inuocant, quando eius benedictione utuntur: nec eius auxilium implorant: nec agunt ipſi gratias pro ſua benedictione.

Diſcamus ergo hîc ex præſenti miraculo & laborandum eſſe, & laboris ſucceſſum et benedictio-

nem à ſolo Deo eſſe in quocunq; ſtatu aliquis fuerit. Si quis præſit alijs ut magiſtratus, præfectus, paterfamilias, ita cogitet: laborem ſtrenuè in timore Dei: Deum colam, et inuocem, ut meis laboribus adſit. Colonus quando arat ſuum agrum, quando ſeminat, quando cõuehit in horreum, Deum habeat præ oculis, ſciat omnem benedictionem à Domino eſſe, illum inuocet, ut ſibi laboranti adeſſe uelit, & benedictionem ſuam largiri. Ita etiam concionator faciat, doceat, admoneat, exhortetur: ſed iuſſu Chriſti in timore Dei. Sed obijcies fortè: ego officium facio, colo agros, prædico Euangelium, inſtituo familiã, ſed fruſtra. Nullum habet ſucceſſum mea induſtria. Diſce hîc à Petro quid tibi deſit. Petrus laborauit fruſtra donec aſſumſit Chriſtum in nauem ſecum. Proinde tu exemplo Petri credito Chriſto, noli remiſſus eſſe, ſed in nomine Chriſti laborato, & uidebis benedictionem Domini.

Sed uideo (ais) peßimos quoq; fortunatißimos eſſe, et contrà pios ſæpe uideo miſerrimos? Reſpondeo. Reſpice finem. Quare hoc reſpõſum Dauidis, quod eſt in Pſalm. 36. obſerua. Vidi (inquit) impium fortem & uireſcentem, inſtar lauri uiridis, et trãſiui, & ecce non fuit, & quæſiui eum, & non eſt inuentus. Ita omnia gloria impiorum eſt ueluti fumus pertranſiens. Contrà qui timet Dominum non commouebitur in æternum. Exempla habemus. Vbi quæſo nunc ſunt Gigantes illi glorioſi? abſorpti ſunt diluuio. Vbi diues epulo? in tormentis iacet.

Contrà,

Contrà, ubi Abraham? ubi Dauid? ubi pauper Lazarus? In cœlo, ubi uera beatitudine fruuntur: horum beatitudine inuitemur.

DE QVARTO.

Quod cùm videret Simon, procidit ad genua Ieſu dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum. Hîc uide quid Petro & ſocijs eius acciderit ex iſta piſcium captura. Petrus timet horribiliter, & iubet Chriſtum à ſe exire. Quid? an non potius debuiſſet dicere. Mane apud me Domine, ut felix ſit nobis piſcatura? Petrus ut ſe piſcatorem miſerum: ita Chriſtum ex miraculo iuſtum & diuina potentia præditum agnoſcit. Quare & ipſe ad genua procumbit. Cupiunt quidem homines Dei præſentiam, ſed mox ubi adeſſe intelligitur, conſcientia eos reos peccati peragente, fugiunt & timent, donec diuina uoce eriguntur, & ſentiunt contra peccati conſcientiam conſolationem: quemadmodum hîc Dominus timentem erigit, dicens: Noli timere, ab hoc tempore homines capies. Hîc non ſolùm erigit Petrum, uerumetiam eum elegit in Apoſtolum, ut ſuo tempore uerbo prædicationis homines capiat. Nam ut piſces reticulo: ita homines uerbo prædicationis capiuntur, & de mari peccatorum in Eccleſiam Chriſti colliguntur, ut non moriantur: ſed ut æternùm beati uiuant, per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui honor, laus, & potentia in ſecula ſeculorum, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

DOMINICA SEXTA
POST TRINITATIS, *Matth. 5.*

Dico vobis, Niſi abundauerit veſtra iuſticia pluſquam ſcribarũ & Phariſæorum, non poteſtis ingredi in regnum cœlorum. Audiſtis quòd dictum ſit veteribus, Non occides: quiſquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico vobis, ꝙ quiſquis iraſcitur fratri ſuo temerè, obnoxius erit iudicio. Quicunq; verò dixerit fratri ſuo Racha, obnoxius erit concilio. Quiſquis autem dixerit, Fatue, obnoxius erit gehennę incendio. Itaq; ſi obtuleris munus tuum ad

aram,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

aram, & illic recordatus fueris, ꝙ frater tuus habeat aliquid aduerſum te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi, prius conciliéris fratri tuo, & tū ueniens offer munus tuum. Habeto beneuolentiam cum aduerſario tuo citò, dum es in uia cum illo, ne quando te tradat aduerſarius iudici, & iudex te tradat miniſtro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec perſolueris extremum quadrantem.

ENARRATIO TEXTVS.

Hic textus eſt pars concionis, quam habuit Chriſtus in monte ad diſcipulos, quos recens elegerat, in qua, ut ſummatim dicam, eos docet, ꝙ non ſoluendæ legis gratia uenerit: ſed implendæ. Et *quoniam* Phariſæi *legis interpretes peruerſè & malè legem* Dei *interpretati ſunt,* Chriſtus *eorum errorem corrigit, ac legem interpretatur.* Illi *enim legis doctrinam ad externa facta pertinere putârunt: contrà,* Chriſtus *ad intimos animorum receſſus eam pertinere conuincit.* Deinde *præſcribit* Chriſtus *in eadem concione formam* Eleemoſynæ *dandæ, ieiunij rationem, et precandi modum.* Quæ *omnia eò ſpectant, ut homines intelligant, quàm procul abſint à legis* Dei *perfectione, & quàm neceſſarius fuerit* Chriſti *aduentus, in quem omnis qui credit, uindicatur à iure legis damnationis.* Hæc *ſint dicta de ſumma concionis* Chriſti, *quam habuit in monte.* Verùm *particula eius concionis,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quæ hoc die in Eccleſia proponitur, ſicuti audiui-ſtis, reprehendit Phariſaicam iuſticiam, & propo-ſito legis Quinto præcepto oſtendit quantum ab-errârunt in interpretando legem Phariſæi. Nam ut hi putârunt ſatis eſſe hominem manu non occi-dere: ita Chriſtus non ſolùm reos huius legis pro-nunciat, qui homicidium externum committunt: uerùm etiam omnes, qui cogitant aliquid aduerſus proximum, ſicuti mox audiemus. Loci duo:

I. De triplici iuſticia, Phariſaica, Legali, & Chriſtiana.

II. Explicatio Quinti præcepti.

DE PRIMO.

Niſi abundauerit iuſticia veſtra plus q̃ Scribarum & Phariſæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Vt hæc ritè intelligamus, ne-ceſſe eſt dicere de triplici iuſticia: de Phariſaica, quam Chriſtus hîc reprehendit: de Legali iuſticia, quam Deus ſua uoce nobis commendat: et de Chri-ſtiana iuſticia, qua ſola conſiſtimus coram Deo.

Phariſaica iuſticia deſcribitur Mat: 15. cuius de-ſcriptionis hæc ſunt peculiaria capita. PRIMVM accuſant Chriſtum: tantum abeſt, ut eum redemto-rem agnoſcant. DEINDE, omnia faciũt in hoc, ut ſpectentur ab hominibus: ſunt hypocritæ, appa-rent foris religioſi & ſancti: cùm interim ſint ho-ſtes Dei & omnium piorum, quos ut rabioſi canes inſectantur. TVM, irrita faciunt præcepta Dei propter traditiones hominum. Nam in locum præ-

cepto-

ceptorum Dei ſubſtituunt mandata hominum, ut Deus illis colatur, uelit nolit. Hæc maxima contumacia in Deum eſt. Nã hîc non ſolùm contemnitur Deus, et plus tribuitur humanæ ſtulticiæ, q̃ ſapientiæ Dei: uerumetiam traditionibus humanis ſtudiũ pietatis erga Deũ aboletur, & opera caritatis extirpantur. ADHÆC, appropinquãt Deo labijs, & cor eorum longè eſt ab illo. PRÆTEREA, dicuntur comedere domus uiduarum, dum eas ſub ſanctimoniæ ſpecie auarè ad ſe pertrahunt. HVC ACCEDIT, amant primos accubitus, qua re notatur eorum ſuperbia. POSTREMO, claudunt regnũ cœlorum ante homines, dum falſa interpretatione legis homines à fide Chriſti abſtrahunt. Breuiter, ſunt ſimiles ſepulcris dealbatis, ut Chriſtus ait: foris.n.apparent ſancti, intus uerò ſcatent impuris affectibus, Exemplum habemus in Phariſæo, qui aſcendit in templum cum publicano, qui non ſolùm gloriatus eſt de ſuis bonis operibus, ieiunio & decimis, uerumetiã proximo ſuo detraxit, ita apertè totam legem Dei primam & ſecundam tabulam tranſgreſſus, & nihilominus putauit ſe iuſtum, & ſuis operibus meruiſſe cœlum. Ex his quæ hactenus dicta ſunt, hanc iuſticiæ Phariſaicæ deſcriptionem poſſumus colligere. Iuſticia Phariſaica conſiſtit in externis moribus, uacans timore Dei & fide in Deum, quæ ut à Deo pro ſuis operibus cœlum expectat: ita ab hominibus larua fictæ ſanctitatis laudem uenatur. Non eſt igitur mirum, quòd Chriſtus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dicat: Niſi abundauerit iuſticia ueſtra plus quàm ſcribarum & Pharifæorum, nõ ingrediemini in regnum cœlorum. *Hæc ſint dicta de Phariſaica iuſticia: iam de legali iuſticia pauca dicamus.*

De legali iuſticia quatuor dicã. 1. Quid ſit. 2. An quiſquam iuſtificetur lege. 3. Quis ſit uſus legis. 4. Quomodo Lex credentib. in Chriſtũ ſit abrogata.

Iuſticia legalis eſt obedientia perfecta, pura & perpetua erga legem Dei: ſeu eſt perpetua & perfecta dilectio Dei & proximi. Ita enim Lex dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus, et proximum tuum ſicut teipſum. Neq; enim lex Dei, quæ eſt regula iuſticiæ legalis, requirit externam obedientiam tantùm: ſed ab omni homine requirit perfectam, purã & perpetuam obedientiam erga Deum, & ſimul promittit uitam & ſalutem obedientibus, & comminatur mortem æternam hanc obedientiam non præſtantibus. Non eſt contenta externa larua: ſed requirit cor purum, affectus congruentes cum lege Dei, uoluntatem promtiſsimam erga Deum. Deinde in omnibus uiribus, interioribus & exterioribus plenam & perpetuam harmoniam congruentem ad uoluntatem Dei. Huiuſmodi iuſticiam à lege requiri patet ex interpretatione Chriſti, & ex illo Pauli dicto: Lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis: requirit ergo ſpiritualem obedientiam.

Habemus qualis ſit legis iuſticia: iam ſecundo loco

loco quæritur, an ullus in toto humano genere hac legali iuſticia poßit iuſtificari. Ad quam quæſtionem ſimpliciter reſpondeo, quòd nemo unquam poſt lapſum Adæ extiterit præter ſolum Chriſtum, qui legis obedientia eſt iuſtus factus coram Deo, id quod quatuor rationibus confirmabo.

PRIMA: Natura humana eſt impura et peccati contagione fœdata, nõ ergo magis poteſt producere puram obedientiam erga Deum, quàm turbulentus & fœdatus fons producat puram et limpidam aquam: & quàm arbor putrida bonos fructus producat. Vnde Ieſa. 64. clamat, omnem iuſticiam noſtram eſſe ſimilem impurißimo panno.

SECVNDA: Omnes homines experiuntur obedientiam, quam præſtant erga legem Dei, habere quatuor conditiones cum lege Dei pugnantes. Primùm enim hominum obedientia eſt temporanea, ſed lex Dei requirit perpetuam. Deinde eſt contaminata. Impurum enim eſt cor hominis, unde proficiſcitur. Tertiò eſt imperfecta. Non enim præſtatur iuxta exactam legis regulam. Quartò eſt fucata malis opinionibus.

TERTIA: Scriptura diſertè pronunciat nullum iuſtum eſſe lege, ne unum quidem. Et Dauid inquit: Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſuſtinebit? Item, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo (ſcilicet per opera legis) ullus homo.

QVARTA: Si iuſtificari poßent homines ex operibus legis, nõ opus haberemus iuſticia Chriſti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Hinc Paulus Gal:2. Si ex operibus eſt iuſticia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Eſt enim ille mortuus propter peccata noſtra, et excitatus propter iuſtificationem noſtri. Hinc iam patet, quòd nullus habeat eam iuſticiam, quam lex requirit.

Iam ſequitur tertia quæſtio de uſu legis, quis ſit. Vſus legis diuinæ eſt triplex: ſcilicet externus, internus & ſpiritualis. Externus pertinet ad hunc externum hominem, ut honeſtè in hac uita uiuamus, quem uſum habet communem cum ciuilibus & humanis legibus. Internus pertinet ad ueterem hominem. nam nobis lex reuelat iram Dei monſtrato peccato. Spiritualis uſus pertinet ad nouum hominem, ut fide incoëmus obedientiam Deo præſtare ſecundum ſuam legem, quantum quidem fieri poteſt in hac corruptione, quæ obedientia Deo grata eſt propter fidem in Chriſtum.

Sequitur quarta quæſtio. Cùm. n. pia mens audit legem pronunciare maledictos omnes, qui non præſtant legi perfectam obedientiam, incipit legis ſententiam metuere. Hîc proinde ſciendum eſt, quòd Dei lex ſit pijs abrogata & prorſus abolita, quantum quidem ad maledictionem attinet. Chriſtus. n. maledictionem legis in ſe pro nobis, modò in Chriſtum credimus, recepit. Vnde Paulus: Chriſtus factus eſt pro nobis maledictum. Et Ioh. 3. Omnis qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum. Et in Epiſtola: Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni iniquitate, id eſt, à maledictione, quæ nobis

pro iniquitate noſtra deberetur. Atq; ita habemus breuiter dictum, quænam ſit legalis iuſticia: quòd legis operibus nemo iuſtificetur: Quis ſit legis uſus: & quatenuus lex Dei abrogata ſit: Nunc de iuſticia Chriſtiana pauca dicenda ſunt, ut intelligamus, qua in re Phariſaicæ præferenda ſit.

Iuſticia Chriſtiana eſt obedientia Chriſti, credenti imputata. Iuſtus enim Euangelicè is dicitur, cui Deus peccata condonat, & imputat iuſticiam filij ſui, & acceptat gratis ad uitã æternam. Quicunq; enim credit in Chriſtum, dum à reo fit non reus, et ab iniuſto fit iuſtus ob Chriſti iuſticiam ſibi imputatam, dicitur iuſtificari. Quòd autẽ iuſticia Chriſti imputetur credenti, probatur multis ſcripturæ dictis. Qui credit in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam. Et Rom. cap. 5. Quemadmodum inobedientia unius hominis multi conſtituti ſunt peccatores: ita obedientia unius Ieſu Chriſti multi conſtituentur iuſti. 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Quòd autem ad hanc Euangelicam iuſticiam non requirantur opera legis, probant multa teſtimonia. Rom. 3. Arbitramur hominem fide iuſtificari abſq; operibus legis. Et Gal. 2. ſcimus quòd nõ iuſtificetur homo ex operibus legis, ſed ex fide Ieſu Chriſti, & nos in Ieſum Chriſtum credimus, ut iuſtificaremur ex fide, & non ex operibus legis. Hinc iam concluditur, quòd iuſtificatio Chriſtiana ſit credentis

per-

perſonæ in Chriſtum, abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad uitam æternam gratis propter Chriſtum.

Hæc breuiter ſint dicta de triplici iuſticia: nunc pauca addam de diſcrimine: ac primùm dicam quomodo Chriſtiana iuſticia differat à legali iuſticia. Deinde quomodo à Phariſaica.

PRIMVM ergo diſcrimen inter legalem iuſticiam & Chriſtianam eſt, quòd legalis ex operibus legis ſit: Euangelica uerò ſine operibus legis. SECVNDVM, quòd legalis ſit operantis, & Euangelica ſit credentis. TERTIVM, quòd legalis non imputetur gratis, ſed ſit ex merito propriæ obedientiæ: Euangelica uerò imputetur ſine merito propriæ obedientiæ. QVARTVM, quòd legalis ſit formalis, ut quæ ex iuſtis actionibus hominis formetur: Euangelica uerò imputatiua ſit, cùm iuſtæ Chriſti actiones credenti imputantur. Proinde iuſtificari dicitur legaliter, qui ab iniuſto fit iuſtus ob ſuam iuſticiam & legis impletionem, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis: Sed Euangelicè iuſtificari dicitur, qui à reo fit non reus ob iuſticiam Chriſti, quæ fide apprehenditur. Iuſticia legalis eſt perfecta obedientia hominis erga legem Dei: ſed Chriſtiana ſeu Euangelica iuſticia eſt obedientia Ieſu Chriſti, imputata credenti. Iuſtus legaliter eſt, qui iuſtè agit iuxta legis ſententiam: ſed iuſtus Euangelicè dicitur, cui Deus peccatum condonat, imputat iuſticiam Chriſti, & acceptat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ad uitam æternam gratis propter Chriſtum. Iuſti=
ficatio legalis eſt approbatio hominis coram Deo
ob integritatem & perfectionem ſuæ obedientiæ
erga legem Dei: ſed iuſtificatio Chriſtiana ſeu Eu=
angelica, eſt approbatio hominis coram Deo ob
integritatem & perfectionem obedientiæ Chriſti
erga Deum patrem.

Habemus diſcrimē inter iuſticiam Chriſtianam
et legalem: nunc uideamus, quomodo Chriſtiana iu
ſticia Phariſaicam iuſticiam excedat. Excedit au=
tem Chriſtiana iuſticia Phariſaicam his quatuor.
Cauſa: qualitate: effectu: fine. Cauſa Chriſtianæ iu=
ſticiæ eſt Deus, Chriſti meritum et fides apprehen=
dens oblatum beneficiū: ſed cauſa Phariſaicæ iuſti=
ciæ eſt Hypocriſis hominis, ignorantia iuſticiæ Dei
& externa traditionum humanarum obſeruatio.
Qualitas iuſticiæ Chriſtianæ eſt in Chriſto obedi=
entia et impletio legis: ſed iuſticiæ Phariſaicæ qua=
litas externa tantùm larua eſt fictæ & mentitæ
ſanctimoniæ. Effectus iuſticiæ Chriſtianæ eſt noui=
tas ſpiritus, timor Dei, uera pietas, inuocatio, uera
humilitas, patientia et incoata obedientia erga le=
gem Dei, adeò quòd fide iuſtificatus homo, nihil ma
gis in uotis habeat, quàm ut Deo obtemperet: Bre=
uiter, ſumma eius uoluptas in lege Domini eſt,
poſtquam ſcit damnationem ſublatam eſſe Chriſti
merito: ſed iuſticiæ Phariſaicæ effectus eſt ſuper=
bia, gloriatio coram Deo, ſuperſtitio, contemtus
proximi, Breuiter, talis eſt fructus, qualis arbor.

Non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Non enim poteſt mala arbor bonum fructum fa=
cere. Finis iuſticiæ Chriſtianæ eſt habere pacem
cum Deo, acceſſum ad Deum, gloriam Deo tribue=
re, et tandem uitam æternam conſequi gratis pro=
pter Chriſtum: ſed finis Phariſaicæ iuſticiæ eſt ſibi
ipſi laudem tribuere, Deo eripere, & apud homi=
nes gloriari, quam tandem ſequetur horribilis
pœna, niſi fiat ad Dominum conuerſio. Hæc iam
ſint dicta de triplici iuſticia et earum differentijs,
quas tenere admodum utile eſt.

DE SECVNDO.

Quintum præceptum, non occides, interpreta=
tur Dominus, ut Phariſæorum falſam interpreta=
tionem confutet. Illi tantùm putauerunt externum
homicidium prohiberi: At Chriſtus penitius legem
introſpicit, et tria alia addit præter externum ho=
micidium. Audiuiſtis (*inquit*) quòd dictum ſit
antiquis: non occîdes, quiſquis autem occi-
derit, tenebitur iudicio, *id eſt, quicũq; hominem
occiderit, reus erit coram iudicio: loquitur enim
hîc de externo homicidio & eius pœna, quæ eſt
damnatio ciuilis per legem. Iudicium dicebatur, in
quo Triumuiri ſedebant, quando cauſarum dijudi=
catio erat facilis. Qui enim externum homicidium
manu perpetrauit, ſentẽtia legis reus erat mortis,
quam ſententiam pauci potuerunt pronunciare.
Hîc tantùm loquitur de iudicio humano ex legis
ſententia. Iudicium enim ſpirituale ſatis notum
fuit, quod erat maledictio. Sequitur interpretatio.*

At

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

At ego dico uobis, Qui iraſcitur fratri ſuo, reus eſt iudicio. Hîc *iram ponit inter genera homicidij. Hanc prohiberi quinto præcepto non animaduerterunt Phariſæi. Quare dicit:* At ego dico uobis, *quaſi diceret, phariſæi uolunt, q̃ ſolus is uiolet quintum præceptum, qui manu ſua occîdit hominem: ſed ego dico uobis, quòd plus requirat iſta lex.* Nam *prohibet etiam iram, quæ non proficiſcitur ex iuſta cauſa, & tendit ad bonum finem.*

Deinde *addit et aliud peccatum quinti præcepti:* Et quicunq; dixerit fratri ſuo Racha, *id eſt, qui ullo ſigno ſignificat proximi contemtum, eſt reus coram concilio. Præterea qui dixerit fratri ſuo, fatue, reus eſt gehennæ, id eſt, qui conuicijs & contumelijs obruerit proximum, reus eſt legis diuinæ, atq; adeò obnoxius pœnis inferni.* Breuiter, *quinto præcepto prohibentur. 1. omnia cogitata, quibus malè de proximo cogitamus. 2. omnia ſigna contemtus proximi. 3. omnia dicta acerba in proximum, ut conuicia, ludibria. 4. externum homicidium:* Et *contrà, omnia opera mandantur, quæ cum his pugnant, ut candidè iudicare de proximo, ſignis oſtendere candorem erga proximum, bene loqui de proximo, & eius perſonam defendere & tueri aduerſus iniuriam.*

Cæterum ut Chriſtus oſtendat, quàm ſit neceſſarius amor proximi, & quàm ſit pernicioſa iniuria, qua proximus afficitur, duo conſilia, quæ argumenta continent, proponit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Vnum ſumitur à damno, in quod incurrit homo iniurius proximo coram iudicio diuino. Alterum, à damno, in quod incidit coram iudicio humano, qui proximum læſit.

Prius ſic habet: Si obtuleris munus tuum ad altare &c. proponit exemplum, quod conueniebat iſti tempori & iſti populo, ſtante Republica Moſis. Eſt autem dicti huius hæc ſententia. Deus non iudicat tuum munus ſibi gratum et acceptum, ſi fratrem tuum odis: hoc eſt, nullus cultus Deo eſt acceptus, qui ab eo præſtatur, qui caritate erga proximum eſt uacuus. Sed quæ eſt huius Regulæ ratio? Deo nihil gratum eſt, quod ab eius hoſte proficiſcitur, ἄδωρα γὰρ τῶν ἐχθρῶν δῶρα. Iam autem Iohannes dicit: Si quis dixerit, diligo Deum, et odit fratrem, mendax eſt. Nam dilectionis Dei fructus perpetuus & naturalis eſt dilectio proximi. Qui (ait Dominus) diligit me, ſeruat mandata mea. Vbi ergo fructus hic non eſt, arborem quoque abeſſe certum eſt. Quicunq; ergo proximum non diligit, fruſtra ſacrificium offert.

Oratio in ſcriptura ſacrificiũ eſt: ſed fruſtra oras, ſi odis proximum. Gratiarum actiones ſunt uituli labiorum, quos ſi uis Deo placere, reconciliare prius cum proximo, et poſtea ex fide offerto. Crux eſt ſacrificium, modò fide tẽperata fuerit. Nam ſine fide eſt iuſtum peccati ſupplicium. Sabbatiſmus eſt Deo gratus cultus: ſed contaminatur proximi odio. Eleemoſyna in ſcriptura dicitur ſacrificium boni

boni odoris: ſed Paulus dicit: Si inſumſero totam ſubſtantiã in pauperes, & caritatem non habeam, nihil ſum. Atq; ita de omni opere, quod Deus requirit, iudicandum eſt. Hîc unuſquiſq; ſeipſum examinet, & non adhibeat doloſam ſtateram.

SECVNDVM ſic habet: Habeto beneuolentiam cum fratre tuo, cùm adhuc in uia es &c. Qui offendit & lædit proximum, incurrit in manus magiſtratus, & conijcietur in carcerem, unde non eximetur, donec pro damno ſatisfecerit. Quare ne hoc fiat, maturè tibi reconciliandus eſt proximus. Cùm itaq; ſine caritate & fruſtra Deum colis, & in periculum coram Magiſtratu incidis, conſultum eſt, ut ſis proximo carus. Huc accedit ſententia Dei: Iudicium abſq; miſericordia ſentiet, qui non fecit miſericordiam. Huc parabola pertinet de debitore, cui Dominus condonauit totum debitum, &c.

Cæterùm Papiſtæ ex hoc loco ſuum purgatorium extruunt, de quo hodie in ſuis templis concionantur. Quibus reſpondeo.

1. In his uerbis nulla fit mentio purgatorij: ſed carceris, in quem conijcitur à Magiſtratu, qui proximum læſit.

2. Quia confugiunt ad allegoriam, ſciant ſe infirmo niti fundamento. Primùm enim nulla allegoria eſt recipienda, niſi quæ expreſſo uerbo confirmari poteſt. 2. nulla allegoria, quæ pugnat cum Analogia fidei eſt probãda. 3. nulla allegoria, in qua

uel eſt aliquid abſurdi, uel ex qua aliquid abſurdi ſequitur, eſt admittenda. Hoc proinde præcepto *cùm nullus ſatisfacere poßit, agamus pœnitentiam, confugiamus ad Chriſtum,* et Deinde conemur Deo *iuxta hoc præceptum* obedire, *quantum fieri poteſt per auxilium* Chriſti, *cui gloria in ſecula ſeculorum,* Amen.

DOMINICA SEPTIMA TRINITATIS, *Mar. 8.*

IN diebus illis, cùm turba admodum multa eſſet, nec haberent quod manducarent, accerſitis ad ſe Ieſus diſcipulis ſuis, ait illis: Miſeri-

Miſericordia tangor erga turbam, quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant, & ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in via. Quidam enim ex eis è longinquo venerant. Et reſponderunt ei diſcipuli ſui. Vnde iſtos quis poterit hîc ſatiare panibus in ſolitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Illi verò dixerunt, Septem. Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram. Et acceptis ſeptem panibus, cùm gratias egiſſet, fregit, deditq́; diſcipulis ſuis, vt apponerent. Et appoſuerunt turbæ. Et habebant piſciculos paucos, & cùm benedixiſſet, iuſsit apponi & hos. Comederunt autem & ſaturati ſunt, ac ſuſtulerunt quæ ſuperfuerant fragmentorum ſeptem ſportas. Erant autem qui comederant ferme quatuor mille, & dimiſit illos.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc anni tempore proponitur iſtud Euangelium, *quia eſt meßis: idq́; ideò, ut admoneamur, quòd fruges et fructus terræ generentur* Dei *benedictione: unde abmonebimur gratitudinis erga* Deum *pro iſto munere. Statuere igitur abſq; omni dubitatione debemus, quòd* Deus *terræ naſcentia nobis largiatur, ad huius uitæ ſuſtentationem, quibus reuerenter uti debemus tanquam donis,* Dei *manu nobis porrectis et datis, idq́; in* Dei *gloriam, proximi utilitatem et ſtatus noſtri ſuſtentationem.*

 Porrò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Porrò ſumma Euangelij eſt, quòd præterq̃ quòd Chriſtus hoc miraculo probet ſe uerum Meßiã eſſe, præditum diuina potentia, etiam oſtendat ſe habere curam eorum, qui ſe ſequuntur, iuxta promißionem ipſius: Quærite primùm regnum Dei et iuſticiam eius, et reliqua adijcientur uobis. Loci tres.

I. Sors eorum, qui Chriſtum ſequuntur in hac uita.

II. Affectus Chriſti erga eos, qui ſe ſequuntur.

III. Recta utendi Dei donis ratio.

DE PRIMO.

Cùm turba multa eſſet, nec haberet quod ederet &c. In hac turba tanquam in tabula oſtenditur nobis, qualiſnam ſit ſors eorum, qui Chriſtum ſequuntur in hoc mundo. Per multas enim tribulationes ad regni cœleſtis poſſeßionem peruenire oportet. Hæc turba uenit in deſertum, ubi non eſt panis: ſed fames, periculum, mors. Eandem fortunã experientur omnes, qui Chriſtum ſequi uolunt. Ideò non fruſtra Chriſtus iubet, ut qui uelit ſuus diſcipulus eſſe, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam & ſequatur. Et Paulus: Omnes qui uolunt piè in Chriſto uiuere, perſecutionem patientur. Verùm, ſit Deo gloria, ſors tamen noſtra melior eſt, quàm eorum qui in mundo beati uidentur. Nam finis & exitus erit lætus: ideò Chriſtus ait: Beati qui lugent, quia conſolationem accipient.

Sed quæ cauſa eſt, quòd diſcipuli Chriſti in hoc mundo affligantur? hoc mirum non eſt. Quod præ

ceßit in capite,ſequetur in mēbris,donec hîc mun
dus ſteterit: idq; ideò, quia ſunt in deſerto,hoc eſt,
in mundo inter membra ſatanæ,quæ Chriſtum &
eius membra ferre non poſſunt. Id quod olim præ-
dictum fuit: Semen ſerpentis mordebit calcaneum
ſeminis mulieris,hoc eſt,Satan cum ſuo ſemine per=
ſequetur Chriſtum & eius membra.Nam ubi Satan
uidet creſcere Chriſti regnū, et ſuum deſtrui,fre=
mit & iraſcitur, & tanquam ſaucius leo inſurgit
aduerſus oues Chriſti,ut eas deuoret.Hoc eſt quod
Petrus dicit: Diabolus tanquam Leo rugiens cir=
cumit,quærens quem deuoret. Leo. n.amißis catu=
lis et præterea famelicus, in quæuis quæ ei obuiam
fiunt inſurgit,ut uaſtet,deuoret & perdat. Simile
ſtudium eſt Satanæ, quando uidet ſe ſuos catulos
amittere,id eſt,eos, qui prius fuerunt ſub eius po=
teſtate,conuerti ad Chriſtum, armat ſuos ſatellites
aduerſus Eccleſiam, ut alij eam oppugnent Hypo=
criſi,alij Sophiſtica,alij tyrannide,alij ſcandalis &
ſchiſmatibus: quemadmodum omnibus temporibus
fecerat,et hodie non ceſſat: & ſi aliud non poteſt,
conatur eam fame necare in deſerto. Verùm Chri=
ſtus cōtra regnum,quod ſuo ſibi acquiſiuit ſangui=
ne,fortiter tuetur, dat Spiritum ſanctum, dat pa-
nem,excitat pios doctores, qui pabulo cœleſti eam
paſcant, & in medijs periculis adeſt opitulator,
quemadmodum hoc præſenti facto declarat: uſque
adeò furioſus Satan & rabioſi hoſtes Eccleſiæ non
præualebunt aduerſus eum. Nam ipſe excubias a=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

git ſuper Eccleſiam, et eam ſtrenuè tuetur. Nec eſt quod quiſquam aliter exiſtimet Chriſtum hodie aſfectum eſſe erga ſuam Eccleſiam, q̃ fuit erga hanc turbam. Tametſi. n. non ſemper Eccleſiam ſuam uiſibilibus miraculis defendit: tamen ſpiritualiter inuiſibiliterq; non minora miracula hodie edit in gubernanda Eccleſia. Nõ eſt enim perſonarum apud ipſum reſpectus, ſed fidei & bonæ cauſæ. An non magnum miraculum eſt, quòd illum unicum uirum beatum Lutherum, Satan & totus mundus aduerſus ipſum armati, non potuerint pilum capitis eius mouere? An non magnum miraculum eſt hodie, quòd Pontifex cum florentiſsima mundi parte non poſsit ECCLESIAM abolere? Conatur quidem Papa curſum Euangelij flumine ſanguinis Martyrum impedire, ſed quò plures occiderit, eò plures quaſi ex eorum ſanguine naſcuntur, ſicut in Hiſpania & Gallia hodie uidere eſt.

Muniamus ergo nos cõtra furores Satanæ et potiſsimum cõtra ſcandalum deformitatis et paupertatis Eccleſiæ: nec deficiamus à Chriſto propter ulla terriculamenta Satanæ: nec abijciamus confeſſionem, etiamſi famẽ nos in hoc deſerto pati ſit neceſſe, nec ſinamus nos moueri eorum exemplo, qui propter perſecutionem et famem diſcedunt à Chriſto, quemadmodum populus Iudaicus fecit, dum fame et perſecutionibus à uicinis hoſtib. premeretur. Ita enim Hieremiæ Prophetæ contumelioſè reſtiterunt, quemadmodum legitur Hier. 44. Sermonem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quem locutus es ad nos in nomine Domini,non audiemus ex te :ſed faciendo faciemus omne uerbum, quod egreditur de ore noſtro,ut ſacrificemus reginæ cœli(id eſt,Soli)et libaremus ei libamina, ſicuti fecimus nos et patres noſtri in urbibus Iuda, & in plateis Ieruſalem, & ſaturati ſumus panibus, & bene erat nobis, malumq́; non uidimus. Verùm ex eo tempore,quo ceſſauimus ſacrificare reginæ cœli,et ei libare libamina,indiguimus omnibus,et gladio & fame conſumti ſumus. Sed quid reſpondet illis Hieremias ſanctus ille Propheta? Non ita eſt, inquit,ſed propter abominationes ueſtras et multa ſcelera uos punit Deus, & quòd nolueritis ambulare in præceptis Domini. Ad eundem modum hodie multos inuenies, qui ob famem,caritatem annonæ et alia incommoda, uolunt deficere à Chriſto & eius Euangelio.Dicunt enim,quando habuimus Miſſas,quando Monachos aluimus,quando ſanctos inuocauimus,abundauimus omnibus bonis,ſed poſt quam hæc noua doctrina uenit, plurima cum illa mala uenerunt : non eſt tantus timor Dei (inquiunt) minor eſt inter homines caritas:maiora & frequentiora diſsidia:maior tyrannis,omnia cariora ſunt.Ita ſe homines excuſant,ne ſequantur Chriſtum. Sed ſi uis ſcire cauſas horum malorum, ego dicam. Seruus ſciens uoluntatem domini (inquit Chriſtus) uapulabit plagis multis. Nos ſcimus quod rectum eſt, et non facimus. Ideò Deus nos punit pluribus plagis. Deinde & aliæ ſunt cauſæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nempe tyrannis diaboli, qui magis ſæuit in Eccle=*ſiam Chriſti, quàm in alios cœtus mundi, idq́; Deo permittente, ut probentur electi, id eſt, ut periculum faciat de ijs, qui uerè Chriſto adhærent, & eum corde colunt & non labijs. Vos igitur adhortor propter Chriſtum & propriam ueſtram ſalutem, ut malorum hominum blaſphemis uocibus non permittatis uos corrumpi, ut à Chriſto deficiatis, propterea quòd oporteat illum in deſertum ſequi, ubi eſt crux, ubi eſt fames, ubi ſunt lupi, ubi mille mortis pericula: Imò potius mentes noſtras in cœlum leuemus, ubi Chriſtus ſedet ad dextram Patris in gloria cœleſti. Neq; enim alia uia nos in cœlum perueniemus quàm ipſe, qui eſt caput & nos membra. Is in hac uita famem et frigus, & alia dura paſſus eſt: hæc & nos patienter feramus: quod ſi fecerimus, olim cum illo glorificabimur.*

DE SECVNDO.

Et ait Dominus ad diſcipulos: Miſereor ſuper turba, quia ecce iam triduò ſuſtinent me, nec habent quod manducent. Et ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in via. *His uerbis deſcribitur affectus Chriſti erga turbā ſe ſequentem. Dolet corporis famem: multò magis putandus eſt dolere animæ famem. Nam ut anima corpore multò eſt nobilior: ita animæ fames multò eſt pernicioſior. Quid facit ergo miſericors Dominus? Corpus alit corporali cibo, animam ſpirituali: corpus pane terreno, animam pane cœleſti,*

hec

hoc eſt, uerbo Dei. Hic ratio noſtra, quæ uult ſapere in rebus diuinis, etſi ſtulta eſt, quærit. Quid? an non Chriſtus eſt Deus? cur igitur non ſtatim edito miraculo illos pauit? aut ſine pane illos ſuſtentauit? Noluit ordinem naturæ ſine magna cauſa mutare. Ordo aũt diuinitus inſtitutus eſt, ut quemadmodũ corpus pane: ita anima alatur et ſuſtentetur uerbo Dei. Et hoc eſt, quod dicitur in Moſe: Non in ſolo pane uiuit homo, ſed ex omni uerbo quod procedit ex ore Dei. Non ergo uult, ut aliquid contra hunc diuinum ordinem expectemus: ſed ut ipſius diuina miſericordia nitamur, expectantes ab eo auxilium in tempore oportuno. Hunc diuinum ordinem fanatici inuertũt. Scribitur de duobus Eremitis, qui, cùm incidiſſent in latrones, nec haberent quod ederent, grauem famem ſunt perpeſsi: quorum tandem latrones miſerti, panes eis præbuerunt comedendum. At illorum unus ait: non comedam niſi panis mihi diuinitus detur. Alter accepit cum gratiarum actione et comedit: et paulò pòſt, qui expectauit de cœlo panem, mortuus eſt fame: et alter euaſit incolumis, qui non miraculum expectauit, ſed tanquam ex manu Dei ſumſit panem ſibi à latronibus oblatum. Anabaptiſtæ hodie etiam hũc ordinem inuertunt. Chriſtus iuſsit prædicari Euangelium, ut illo alatur anima, tanquam pane ſpirituali: ſed Anabaptiſtæ, contemto uerbo, nouas reuelationes expectant ſine uerbo. Vnde fit, ut in laqueos Diaboli incidant, qui ſe conuertit in Angelum lucis, ut eos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

præcipitet in damnationem. Vt ergo ordinem diuinitus inſtitutum non inuerteret, Chriſtus differt miraculum: Sed tandem uincit affectus, quem erga ſuos habet pluſquã paternum. Nam qualis ſit Chriſti affectus erga ſuos, non ſolùm Euangeliſta in hoc Euangelio oſtendit, cùm dicit: Miſericordia commoueor erga turbam: uerumetiam Propheta Ieſaias cap. 49. pulcerrima figura oſtendit: Nunquid (inquit) obliuiſci poteſt mater infantis ſui, ut non miſereatur filij uteri ſui? & ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te. Hunc affectum Chriſti erga ſuos etiam parabola de filio prodigo pingit. Quid dicam de ſimilitudinibus & parabolis? Crux Chriſti oſtendit, qualem Chriſtus habuerit erga ſuos affectum. Adeo enim nos amauit adhuc hoſtes, quòd ignominioſißimam mortem pro nobis redimendis ſubiret. Sed quò hæc ſpectant? Primùm eò, ut induamus filialem affectum erga Deum Patrem & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Deinde, ut agnito eius erga nos amore, nihil ſit nobis in uita carius, nihil dulcius, nihil precioſius, quàm eius uoluntati nos totos ſubijcere, ac ipſius uoci obtemperare: in qua re conſiſtit perfectio Chriſtiana in hac uita. Ita legimus patrem noſtrum Abrahamum feciſſe, qui poſtquam audiſſet à Domino: Ambula coram me & eſto perfectus, accipit mandatum, ut filium ſuum unigenitum Iſaac, quem pepcrit ei Sara in ſenectute, mactaret. Sed quid ille? Mox uoluntati Domini

mini obediuit, & inſtructa lignorum ſtrue filium mactare uoluit:ſed Angelus Domini eum retraxit. Hoc facto Dominus ait ad Abraham:Iam ſcio quòd times me. Videmus hîc in patre noſtro Abraham, quo fuerit erga Deum obedientiæ ſtudio,qui ne filio ſuo unigenito parcere uoluit, ſed mactare ad mandatum Domini. Sed proh dolor, multos inuenies, qui ne unum quidem affectum iuſſu Dei clementiſsimi Patris iugulare uolunt, tantum abeſt, ut patris Abrahæ exemplum imitari cupiant. Præterea affectus Chriſti paternus erga nos debet nos admonere ſimilis beneuolentiæ et amoris erga fratres. Exemplum dedi uobis (inquit) diligite uos inuicem,ſicuti ego uos dilexi.

DE TERTIO.

Miraculum hoc præſens, quo Deus ſeptem panibus & paucis piſciculis alit quatuor millia hominum, eò ſpectat, ut confirmet ueritatem Euangelij Chriſti, & augeat fidem turbæ præſentis, de quo plura iam non dicam: ſed uolo nonnihil de modo rectè utendi donis Dei loqui, quo nos excitemur ad gratitudinem erga Deum,et rectè utamur benedictione Domini.

PRIMVM ergo hoc obſeruandum eſt, quòd in manibus Chriſti orantis & gratias agentis Patri cœleſti creſcat panis: unde docemur omnem benedictionem à Domino eſſe,quemadmodum Paulus 1. Timoth.4. docet, cùm ait: Omnis creatura Dei bona eſt. Hîc paululum ſubſiſte, & cogita res

quas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quas habes, cibum & potum eſſe Dei creaturam, non tuam creaturam. Quare furem agis, ſi ab inuito quicq̃ abſtuleris: quod facis quoties uteris creaturis Dei ſine gratiarum actione & inuocatione Dei. Quicquid.n.habes tanquam tuum, alienum eſt & illicitum, niſi illud ab eo petas. Hinc eſt q; Chriſtus doceat ſuos orare: Panem noſtrũ quotidianum da nobis hodie. Vide hîc: Idem panis dicitur noſter & Dei. Noſter eſt, quando labore partus eſt iuſto: Dei eſt, quia ipſius eſt creatura, qua non licet tibi uti, niſi antea eam ab ipſo petieris. Propterea Paulus etiam addit: ſanctificatur.n.per uerbum Dei et precationem. Sanctificatur, id eſt, eius uſus fit nobis purus & licitus, ut ipſa creatura uti poßimus conſcientia bona. Sed quomodo ſanctificatur? per uerbum & precationem. Per uerbum quidem fidem intellige, quam uerbum requirit. Ex uerbo enim fide apprehenſo duo profitemur nos credere. VNVM, creata eſſe omnia hominum cauſa à Domino pro immenſa ac infinita ſua ſapientia. ALTERVM, nos ex eorum eſſe numero, qui ius illud iuſtæ in reliqua animantia dominationis in Adamo deperditum, per gratiam in Chriſto receperimus, ut hanc uitam tueamur, quam ipſius amplificandæ gloriæ impendamus. Hanc fidei profeßionem ſequitur oratio, ut nobis det Dominus, ut bona cõſcientia dapibus ab ipſius manu acceptis cum omni timore ac reuerentia frui poßimus. Poſtremò gratiarum actione, repetitis etiam precibus, conuiuia

uiuia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uiuia noſtra claudemus: ita nobis ſanctificantur cibi. Verùm ij, quibus non hoc pacto ſanctificantur cibi, duplicem iniuriam faciunt. PRIMVM enim Deũ ſpoliant ſuo honore, quem non inuocant & agnoſcunt datorem omnium bonorum eſſe. DEINDE creatura Dei in uita abutuntur: unde Paulus dicit, creaturam uanitati ſubiectam eſſe. A qua uanitate Deus apud Oſeam cap. 2. promittit ſe liberaturum creaturam. Etſi autem hæc, quæ iam dicta ſunt, ſatis mouere nos poſſunt, ut rectè utamur creaturis Dei exemplo Chriſti, tamen ut magis noſtra ſocordia uincatur, rationes quaſdam recitabo, quæ nos commouebunt.

PRIMA: ipſe Chriſtus, qui omnia condidit, petijt & egit gratias, quoties donis Dei fuit illi utendum: multò magis id nos decet facere, qui prorſus mendici ſumus in conſpectu Domini.

SECVNDA: pulli coruorum ſuo more inuocant, & Dominus eos paſcit. Vnde Dauid dicit, Dominum dare eſcam pullis coruorum inuocantibus eum. Coruus enim pullos ſuos implumes non agnoſcit pro ſuis, quare eos deſerit: ſed Dominus, ne pereant, uermiculis illos alit, donec nigreſcant: tum enim mater redit, & agnitos alit.

TERTIA: Turcæ bis in die conueniunt ante prandium & cœnam, petituri benedictionem Domini, & nos Chriſtiani negligimus.

QVARTA: Ethnici ſemper ſua prandia inceperunt à ſacrificijs et inuocatione, tametſi rectè inuocare non potuerunt. Quin-

QVINTA: Eccleſia inde uſq; ab initio mundi uſura donis Dei, incepit à benedictione. Nihil enim inuocatione fuit illi frequentius. Nam precibus noſtris Deum inuitamus ad noſtra prandia, cui ſit honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA OCTAVA TRINITATIS, Matth. 7.

CAuete uobis à Pſeudoprophetis, qui ueniunt ad vos in ueſtitu ouium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces. A fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis uuam, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

arbor bona fructus bonos facit: putris autem arbor fructus malos facit. Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neq; arbor putris fructus bonos facere. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem conijcitur, Igitur ex fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Non quiſquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in regnum cœlorum, ſed qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij duplex fuit. Vna erat doctrina Chriſti, quam in 5.6.7. capite propoſuit Dominus. Altera, falſorum doctorum apud Iudæos uanitas, qui partim deprauabant doctrinam Moſis & Prophetarum, partim abolebant. Mandat ergo omnibus Dominus, ut & diſcant, quæ recta ſunt, et caueant à corruptelis falſorum doctorum: Proinde hic Dominus Medicus animarum, imitatur fideles corporum Medicos. Nam ut illi poſtquam ueram medicinam tradiderunt, quæ noxia ſunt cauenda docent: ita filius Dei Saluator ac Medicus noſter, primo quidem loco præſcribit animæ ſalutarem medicinam: poſtea uerò, quæ cauenda ſunt, monet. Summa autem huius Euangelij hæc eſt, quòd ut fugiendi ſint falſi Prophetæ, qui ex fructibus ſuis agnoſci poſſunt: ita uera pietas non ſita ſit in uana religionis profeſſione: ſed in uera pœnitentia & conuerſione.

Loci

Loci tres.

I. Mandatum uitandi falſos Prophetas.
II. Falſorum Prophetarum deſcriptio.
III. Præmonitio Chriſti: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit uoluntatem &c.

DE PRIMO.

Cauete à falſis Prophetis &c. Hoc mandatum Chriſti uniuerſale eſt, quod ad omnes homines perinet: quare diligenter perpendendum eſt & obſeruandum. Verùm in hoc mandato tria ſunt ſpectanda: Neceßitas: obligatio, & uſus, de quibus ordinè dicam.

Neceßitas ſanè maior eſt, quàm uulgus intelligit. Nam Diabolus hoſtis Chriſti & humani generis inimicus, nihil non facit, ut uel regnum Chriſti prorſus aboleat, uel deformet ſcandalis. Ad quod utitur uarijs technis ſuo more. Aut .n. doctrinam ſanam prorſus tollere conatur, quemadmodum in Turcia fecerat: aut eam corruptelis ſuis deprauare nititur, quemadmodum in Paradiſo fecit, & poſtea omnibus temporibus: aut Sacramenta mutilat & peruertit, ſicuti in Papatu et in multis locis fecerat: aut mores et uitam hominum, ſuo ueneno inficit. Scripturam igitur et ſanam doctrinam inuadit, ut unum ad minimum ex his quatuor obtineat. 1. Vt perſuadeat nobis, quòd non ſimus curæ Deo. 2. Vt tentemus aliquid contra noſtram uocationem

tionem facere.3.Vt inſtituamus cultũ contra mandatum Dei. 4. Vt omni turpitudine & iniuſticia inuoluamur. Quoduis horum effecerit hoſtis iſte, homines captiuos tenet. Nam qui Dei prouidentiam negat,Epicurus damnatus eſt: qui uocationem ſuam fraudulenter obit, infideli deterior eſt: qui cultum inſtituit contra Dei interdictum, Deum contemnit,& eſt Diaboli potius,quàm Dei ſeruus: qui uitam turpem uiuit, ſeruus eſt peccati, & ſtipendiarius mortis & Satanæ. Sed quid remedij eſt contra hæc mala?Doctrinæ puritas, & abſtinere à falſis Prophetis. Doctrinæ enim puritas nos Deo eſſe curæ docet,adeò quòd Dominus in numero habeat omnes pilos capitis noſtri: eadem nos retinet in uocatione noſtra: & formam ueram colendi Deum tradit: Præterea ueræ ſanctimoniæ ac uitæ inculpatè tranſigendæ regulam continet.

SECVNDVM, quod ſpectandum admonui in hoc primo loco,eſt obligatio. Quæri aũt poteſt, an hæc obligatio ſit omnium,aut tantùm gubernatorum Eccleſiæ. Multi enim putant ſe excuſari,ſi eis obtemperent, qui habent ordinariam uocationem:quibus Propheta Ezechiel cap.3.imò ſpiritus Chriſti,qui in Ieremia loquitur, reſpondet his uerbis: Speculatorem dedi te domui Iſraël,et audies ex ore meo uerbum, & annunciabis eis ex me.Si ego dixero ad impium,morte morieris, & non annunciaueris ei, nec locutus fueris, ut auertatur à uia ſua impia & uiuat: ipſe impius in iniquitate ſua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

morietur: ſanguinem aũt eius de manu tua requiram. Si aũt tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab iniquitate ſua & uia ſua impia: ipſe quidem in iniquitate ſua morietur: tu autem animam tuam liberaſti. Hoc Prophetæ dictum ſatis oſtendit errare eos, qui putant ſatis eſſe, ſi ſuis parochis obtemperauerint, ſiue bene ſint malè doceant. Si ſic eſſet, Turcæ & Ethnici eſſent ſaluandi, quorum multi ſuis obtemperârunt Doctoribus. Sciendum eſt igitur, obligari omnes, ut falſos Prophetas fugiant, tanquam ſuæ ſalutis peſtes. Nam mandatum Chriſti eſt manifeſtum, quòd hîc datur omnibus: loquitur enim turbis. Et Iohan. 1. Epiſtolæ 4. ait: Ne cuiuis ſpiritui credatis: ſed probate ſpiritus, an ex Deo ſint, quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Et Chriſtus dicit: Oues meæ uocem meam audiunt. Sed quid hîc facit tyrannus Papa. Dicit ad ſe & ſuos raſos pertinere dijudicationem doctrinæ. Quid, quæſo impudentius cogitari aut dici poteſt? an non hoc eſt ſponſæ Chriſti imperare, & dominium ſibi uſurpare in ſortem Domini, contra prohibitionem Petri Apoſtoli, cuius ſucceſſorem ſe eſſe gloriatur? Iohannes Baptiſta dicit ſe miniſtrum ſponſæ eſſe: ſed Papa uult ſponſæ dominari. Chriſtus cupit ſibi ſponſam ſeruari caſtam: ſed Papa eam nefando adulterio contaminat: proponit ei doctrinas dæmoniorum, quibus adulterari diſcit. Paulus dicit: Deſponſaui uos uni uiro, ut uos uirginem caſtam exhibeam

Chriſto.

chriſto. Hæc deſponſatio fit per fidem puriſsimi & caſtiſsimi uerbi Dei: Sed Papa, qui ſe Petri ſucceſſorem gloriatur, hanc uirginem mille adulterijs conſpurcat: quando eam abducit ab amplexu Chriſti ſponſi ad idolatrias uarias & cultum ſanctorum.

TERTIVM, quod ſpectandum propoſui in hoc primo loco, eſt uſus huius prohibitionis: Cauete à falſis Prophetis: qui uſus ſanè eſt multiplex.

PRIMVM. n. hæc prohibitio monet fore in Eccleſia falſos doctores: quod Dominus etiam ſignificauit parabola de homine mittente bonum ſemen in agrum, & inimico, qui uenit et in eundem ſeminauit zizania. Tanta enim eſt rabies Diaboli, ut nunquam quieſcat, quin uerbum Dei corrumpere conetur: quòd facere cœpit ſtatim conditis primis parentibus in Paradiſo: & hodie (proh dolor) in toto terrarum orbe graſſatur. Hoc cùm ſcimus, diligentiores nos eſſe & cautiores oportet.

SECVNDO, hæc prohibitio: Cauete à falſis prophetis: excitare nos debet ad acrius ueræ doctrinæ ſtudium: unde Paulus optat, ut Philippenſes creſcant in omni cognitione. Et Chriſtus dicit: Scrutamini ſcripturas, & diſcite à me. Si uos manſeritis in ſermone meo, uerè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos.

TERTIO, hæc prohibitio conuincit, quòd Eccleſia & poſsit deponere falſos doctores, & in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

eorum locum ſubſtituere ueros doctores. Fruſtra enim iuberemur à falſis Prophetis abſtinere, niſi eos deponere liceret ab officio et docendi munere, & ueros miniſtros in eorum locum ſubſtituere. Laudandi igitur ſunt pij Reges & Principes, qui de reformatione Eccleſiarum & conſeruatione miniſterij uerbi ſunt ſoliciti.

QVARTO oſtendit et hæc prohibitio, quomodo ſint accipienda uerba eorum qui docent. Si uera docent, audiendi ſunt, nõ ſecus atq; Deus ipſe. Ita.n.ait Dominus: Qui uos audit me audit, qui uos ſpernit me ſpernit. Si falſa docent, ſunt non ſecùs atq; Satan ipſe fugiendi. Nam ut Satan Euam ſeduxit mala doctrina: ita qui falſa docent, homines à gratia Dei, imò à regno cœleſti deturbant, quemadmodum in Papatu factum eſſe nemo non nouit.

DE SECVNDO.

Qui ueniunt ad uos in ueſtitu ouium, ſed intus ſunt lupi rapaces. In huius loci declaratione quinq; ordine uidebimus. 1. Vnde ueniant falſi Prophetæ & quò. 2. Quæ ſint illorum in ſcriptura appellationes: unde periculi magnitudo intelligi poteſt. 3. Quæ ſit externa ſpecies falſorum doctorum. 4. Quodnam ſit illorum ſtudium, quæ intentio. 5. Quas habeant notas, unde à ueris Prophetis diſcerni queant.

Si quæris unde ueniunt et quò? breuiter reſpondeo, ueniunt à Satana excitati, idq; in uineam Domini, hoc eſt, in Eccleſiam. Exempla ſunt multa. In

paruam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

paruam illam Eccleſiam Adam, Euæ, Abelis, uenit falſus doctor Cain, qui armatus à Satana, proprium fratrem tandem propter diuerſam religionem occidit. Deinde multi ſunt ſecuti falſi Prophetæ uſq; ad diluuium, quo & ipſi falſi doctores, & ipſorum diſcipuli ſunt puniti. Mox à diluuio rurſus Satan miſit falſos Doctores in Eccleſiam, qui adeò uineam Domini uaſtarunt, quòd ueritas Dei ſolummodo manſerit apud paucos quoſdam de familia Sem. Sic & poſtea uſq; ad Chriſtum ſemper in Eccleſiam falſi doctores ſubintrârunt, et ſæpiſſime penes ipſos fuit ſumma rerum adminiſtratio, cùm politica tùm Eccleſiaſtica. Reſuſcitato Chriſto, multi uenerunt falſi Prophetæ, & omnibus temporibus fuerunt plurimi. Papa tandem uerus Antichriſtus innumeros emiſit hæreticos. Monachos potiſſimum, qui miſerrimè Eccleſiam Chriſti falſa doctrina lacerârunt. Et hodie paſſim ſunt falſi doctores. Breuiter, ubicunq; Chriſtus ſuum bonum ſemen iacit in agrum, ibi Satan mox addit ſuum ſemen zizaniorum. Chriſtus igitur non fruſtra hortatur, ut caueamus à falſis Prophetis.

Scimus unde ueniant falſi doctores & quò ueniant: iam ut periculi magnitudo perpendatur, quædam ex ipſorum nominibus recitabo. 1. uocantur generali nomine falſi Prophetæ, id eſt, tales qui uidentur eſſe ueri doctores, habentes ordinariam ſucceſſionem & poteſtatem, & ſunt nihilominus mendaces, ut qui in locum ueræ doctrinæ, Satanica

mendacia et humana ſomnia ſubſtituunt, quales in Papatu fuerũt multi. 2. A Iohãne Apoſtolo uocantur ſpiritus mali, cùm q̃ à Satana, qui malus eſt, ſint miſsi, tùm quòd ſint alijs occaſio mali et damnationis. 3. A Iuda Apoſtolo uocantur nubes ſine aqua, ſimiles Cain, Balaam & Choræ. Væh ipſis, inquit, nam uiam Cain ingreßi ſunt, & deceptione mercedis, qua deceptus fuit Balaam, effuſi ſunt, et contradictione Choræ perierunt. 4. Vocantur à Paulo canes, cùm quia lacerant uerbum Dei, tùm quia oues ab ipſo ouili Chriſti arcent. 5. Vocantur mali operarij, quia malè laborant, & finis laboris eorũ eſt, cùm ipſorum exitium, tùm eorum damnatio, qui eis auſcultant. 6. Vocantur ab Apoſtolo Iohanne Antichriſti, nõ quòd negant Chriſtum, ſed quia doctrinam Chriſti peruertunt, & uita ſua Chriſto aduerſantur. 7. A Paulo uocantur inimici crucis Chriſti, quia non tribuunt ſalutis principium, medium & finem unius Chriſti merito. In hoc Euangelio dicuntur lupi, ſed habentes laruam ouinam, hoc eſt, ſimulantes ſe homines manſuetos eſſe: ſed fraudibus tamen occultè in ouile Chriſti inſtar lupi inſilientes, lacerantes & occidentes oues Chriſti falſa doctrina, & ſimulata ſanctimonia.

Sed quæ eſt externa ſpecies falſorũ doctorum, Veniunt, inquit Chriſtus, in ueſtitu ouium. Loquitur hic Dominus non in genere de omnibus malis doctoribus, ſed tantùm de uno genere. Nam quidam ſunt, qui bene docent & malè uiuunt: quidam

qui malè docent, & malè uiuunt: quidam qui malè docent, & bene uidentur uiuere. De hoc tertio Prophetarum genere hic Dominus loquitur. Nam ex his maximum eſt periculum.

Quodnam eſt eorum ſtudium? Hoc docet Chriſtus pulcra imagine, cùm eos dicit lupos eſſe. Vt lupus hoc ſtudet, ut oues ab ouili auertat. Deinde ut abigat in ſiluam. Tertiò, ut deuoret & perdat: ita falſi Prophetæ oues, id eſt, pios & manſuetos homines, fraudibus conantur abducere à uera Eccleſia, & abigere in diſertum, ubi non eſt pabulum uerbi Dei, ut eis dominentur, & ad poſtremum trucident non tam corpora, quàm animas. Quàm hoc uerum ſit, docet Turcia à ſuo malo Propheta decepta: docet Papatus ab Antichriſto Romano in errorem præcipitatus: docent multæ nationes, quæ à Libertinis & Anabaptiſtis in horribiles furores ſunt abductæ.

Sed dicis: Quomodo poſſum ego rudis imperitus in hac opinionum uarietate iudicare, qui ſint ueri et qui falſi doctores? Vt poßimus iudicare & diſcernere inter paſtorem et lupum, Chriſtus nobis lupi notas monſtrat, et ſuis proprijs notis falſos doctores delineat. Veniũt, inquit, ad uos in ueſtitu ouium. Videntur, ſi laruam externam reſpicis, ſanctißimi, imò Angeli Dei: Verùm ſi laruam detrahis, lupos agnoſces, primùm quia non ſonant uocem Chriſti, imò alieno ſono abducunt oues Chriſti à ſuo uero ouili in deſertum, ut hominum con-

ſcientias occidant, & animas eorum perdant. Atq; hæc eſt una nota. Addit præterea et aliam, cùm ait: à fructibus eorum cognoſcetis eos. *Hîc diligenter cauendum eſt, ne folia pro fructu agnoſcas, Mala interdum arbor habet ſpecioſa folia, & rurſus bona nonnunquam fructum quidem copioſum habet, ſed folia non ita ſpecioſa. Sed quinam ſunt ueri Prophetarum fructus? Sunt triplices: Cultus, doctrina, mores conformes doctrinæ. Verus Propheta cultum, doctrinam, & mores habet iuxta præſcriptum uerbi Dei. Falſus Propheta habet cultum ab hominibus excogitatum, doctrinam humanarum traditionum, & mores externè quidem honeſtos, ſed meram hypocriſin redolentes.*

DE TERTIO.

Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: ſed qui facit uoluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. *Hoc Domini dictum duplicem doctrinam continet: unam de damnandis, alteram de ſaluandis. Loquitur autem de ijs, qui in externa Eccleſiæ ſocietate ſunt: nam de alijs non dubium eſt, quin damnentur. Sed quinã damnantur? qui gloriantur de Chriſto, & non faciunt uoluntatem Patris cœleſtis. Quinam ſunt illi? qui iactant fidem quam non habent, id eſt, profitentur fidem ſine pœnitentia & pia uita: hos damnari pronunciat Chriſtus: neq; id mirum eſt. Nam huiuſmodi horribiliter peccant. Primùm*

pecca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

peccant mendacio,quia Deo mentiuntur. 2. Contumelia, quia abutuntur ſanguine Chriſti, effuſo pro nobis,non ut indulgeamus omnibus furoribus libidinum & tyrannidis:ſed ut deleatur peccatum & Deo ſanctificemur. 3. peccant furto,quia ſpoliant Deum ſuo honore. 4. homicidio,quia primùm ſeipſòs falſa perſuaſione, deinde & proximum occidunt malo exemplo. 5. Prophanant templum Spiritus ſancti. Quinam ſaluantur? Qui faciunt uoluntatem Patris cœleſtis. Verùm hîc multi impingunt. 1. Quia gentes ſaluari dicunt,qui honeſtè in mundo uiuunt:quos confutat hoc dictum: Qui nõ credit,ira Dei manet ſuper eum. 2. Qui dicunt,ſuam regulam eſſe uoluntatem Dei,contra quos Chriſtus dicit: Fruſtra me colunt docentes mandata hominum. 3. Qui dicunt,legem eſſe uoluntatem Dei: quod quidem uerum eſt: ſed ſi qui hanc uoluntatem facerent,ſaluarentur,tum nemo ſaluaretur. Quæ eſt ergo uoluntas, quam facientes ſaluantur? Chriſtus reſpondet Iohan. 6. Hæc eſt uoluntas Patris, ut credunt in eum quem miſit ille. Sic enim dicit Dominus: Qui credit in filium, habet uitam æternam. Hæc fides habet ſecum pietatem & caritatem germanos ſuos fructus, quos cedunt pij per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA NONA TRINITATIS, Luc. 16.

IEſus dicebat ad diſcipulos ſuos: Homo quidam erat diues, qui habebat diſpenſatorẽ, & hic delatus eſt apud illum, ut qui diſſiparet bona ipſius. Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem diſpenſationis tuæ. Non enim poteris poſthac diſpenſare. Ait autem diſpenſator intra ſe. Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me diſpenſationem? Fodere non ualeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, ut cùm amotus fuero à diſpenſatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſingulis debitoribus Domini ſui, dicebat primo: Quantum debes Domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitq; illi: Accipe cautionem tuam, & ſede citò, & ſcribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu verò quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionem tuam, & ſcribe octoginta. Et laudauit Dominus diſpenſatorem iniquum, quòd prudenter feciſſet. Quia filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in natione ſua. Et ego vobis dico, Facite vobis amicos ex mammona iniuſto, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

ENARRATIO TEXTVS.

HOrtatur Chriſtus in hoc Euangelio ſuos diſcipulos ad beneficentiam erga proximum,

idq́; parabolico exemplo: cuius ſumma hæc eſt. Oeconomus alicuius hominis prædiuitis eſt ſolicitus, quid ſibi amoto ab officio fiat: multò magis Chriſtiani, qui ſunt Oeconomi Dei in uarijs donis, debent eſſe ſoliciti quid ſibi eueniat, reddita ratione, id eſt, ubi ex hac uita exceſſerint. Verùm ut Oeconomus quærit amicos in mammona iniquitatis, qui ſe amotum ab officio recipiant: Ita Chriſtiani ſuis bonis & donis obſtringant ſibi pauperes, qui ſuo teſtimonio in æterna tabernacula ſe recipiant. Hæc Euangelij præſentis eſt ſumma: uerùm ut nobis in inſtructionem uberiorem cedat, quatuor tractabo locos. Loci quatuor.

I. Reprehenſio abuſus donorum Dei.

II. Beneficentiæ erga pauperes cauſæ.

III. Querela, quòd filij huius ſeculi ſint prudentiores filijs lucis.

IIII. Vſus diuitiarum, & merita bonorum operum.

DE PRIMO.

Cùm textus hîc proponit nobis diſpenſatorem, qui diſsipauit bona Domini ſui, in uniuerſum reprehenditur abuſus donorum Dei. Nam quis eſt, qui donis ſibi à Deo collatis non magna ex parte, abutitur? Hoc quale ſit, aliquot exemplis declarabimus. Sapientia data eſt alicui, ut alios imperitos & rudes iuuet ac regat conſilijs: ſed nunc dolo & impoſturis ſeruit. Diuitiæ conferantur ad Eccleſiæ membra fouenda: at nunc inutilibus pompis et

ſumti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſumtibus impenduntur. Lingua conceſſa eſt homini, ut ea utatur ad docendum, quæ honeſta & pia ſunt, & ad ferendum ueritati teſtimonium: ſed nunc quid fit? maledictis, conuicijs, periurijs, obtrectationibus et blaſphemijs ancillatur. Vires collatæ ſunt ad iuſticiæ & rerum bonarum defenſionem: at nunc tyrannorum præſidia ſunt, quibus utuntur ad euertendam ueritatem, ad euertendas honeſtas reſpublicas. Ad eundem modum, alia dona Dei ſunt in magno abuſu, qui abuſus ſanè non aliunde proficiſcitur, quàm ex his fontibus.

PRIMVM, peccatum quod in nobis habitat huiuſmodi germina producit, & quò minus fuerit ſpiritus imperio ſubactum, eò plura mala progignit. Eſt. n. omnium malorum camarina profundiſſima, quæ in totum in hac uita expurgari nequit.

DEINDE, ipſe Diabolus aduerſarius noſter ſitiens damnationem noſtram, inſidiatur hominibus, & quærit mille perdendi uias, ut regno Chriſti, in hoc mundo abolito, uel in anguſtiſſimum redacto, ſuum regnum ſtabiliat.

TVM, peſſima mundi exempla, quibus incitamur ad imitationem. Mala enim cõſuetudo, ut quidam ait, pabulum eſt nequiciæ. Et Paulus ait: Exiguum fermentum corrumpit totam maſſam.

AD HÆC, hoc malum etiam auget gubernatorum negligentia, qui homines non cogunt diſciplina ſeueriori ad rectè faciendum officium. Verùm nos, qui Chriſtiani dici gloriamur, deberemus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

retineri in officio, harum rerum cogitatione.

PRIMVM mandatum Dei perpetuò nobis in animo fixum, commoneſaceret nos de officio. DEINDE, honeſtas ipſa & uirtutis decus nos extimularet, ne turpiter donis Dei abuteremur. TERTIO loco rei dignitas ſtimulos adderet. Quid. n. dignius filijs Dei eſt, quàm ut ſe conforment ad exemplum clementiſsimi patris. QVARTO loco uocatio noſtra. Sumus enim uocati ad ſanctitatem, ut & nos ſancti ſimus, & ſanctus ſit rerum, quas Dominus nobis conceſsit, uſus: hæc cogitare ſeriò debemus.

DE SECVNDO.

Cùm totum hoc Euangelium proponatur, ut nos ad beneficentiam ergo proximos noſtros excitemur: dicam de beneficentia hæc ordine. Primùm cauſas recitabo, quibus ad beneficentiam nos excitari oporteat. Deinde de fructibus. Tum de beneficentiæ modo iuxta certas regulas.

Deus in lege magnam rationem uidetur proponere, cùm dicit: Diligas proximum tuum ut teipſum. Quaſi dicat: hæc una ratio eſt, cur nos mutuò diligamus, ꝙ homo homini ſit proximus. Cuius dilectionis pulcerrimum exemplum proponitur in Samaritano, qui hominem, qui inciderat in latrones, adeò ſolicitè & diligenter curauit. Beneficentia igitur præſtanda eſt homini ab homine, quia homo homini proximus eſt: idq́; multis rationibus. 1. ratione creationis; idem enim Deus creauit nos homi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

homines. Nũc uidemus quanta ſit in multis animantibus pietas, quæ ſe mutuis officijs iuuant et alunt, ut in ciconijs uidere eſt. 2. homo homini eſt proximus ratione ſimilitudinis: nam omnes homines ad Dei ſimilitudinem conditi ſunt, et habent omnes eandem humanam naturàm. 3. homo homini proximus eſt ratione communis uitæ & humanæ ſocietatis. Atq; hæc triplex ſocietatis ratio eſt nobis cõmunis, non ſolùm cum omnib. Chriſtianis, uerumetiam cum omnibus in mundo hominibus, Ethnicis et Iudæis. Verùm Chriſtianus Chriſtiano proximus eſt, primùm ratione myſtici corporis. Nam omnes qui in Chriſtum credimus, Chriſtum induimus, & eius membra ſumus, et ipſe caput noſtrum, et uiuimus ex eodem ſpiritu Chriſti. Hæc ſanè ſocietatis ratio meritò nos ad mutua officia præſtanda excitaret, ſi ſeriò de hac ſocietate & myſtica coniunctione noſtri in uno corpore cogitaremus, tũ profectò, quemadmodum manus famulatur reliquis membris, & ſibi & alijs: ita & nos propter hanc myſticam copulam, in uno corpore nos mutuis officijs proſequeremur. 2. Chriſtianus Chriſtiano eſt proximus ratione regenerationis, quia in filios Dei patris renaſcimur. Cùm igitur fratres uterini in hac uita ſibi inuicem officia communicant, multò magis id nos decet, qui Deum communem Patrem interpellamus, & dicimus: Pater noſter, qui es in cœlis. 3. Chriſtianus Chriſtiano eſt proximus ratione uocationis. Nam ad unitatem ſpiritus in uin-

culo pacis uocati ſumus, Epheſ.4. 4. Chriſtianus eſt Chriſtiano proximus ratione futuræ gloriæ. nam omnes ex fide eandem immortalitatis gloriam expectamus, ubi ſocij erimus in omni æternitate, Deum unanimiter celebrantes.

Hæc ſint dicta de cauſis beneficentiæ mutuæ inter homines: ſed fines qui ſunt? quatuor ſunt præcipui 1. gloria Dei. Hîc finis meritò filios Dei mouet ad beneficentiam 2. ſubleuatio indigentis proximi, qui eſt caro noſtra. 3. Exemplum, quo alij ædificentur & inuitentur ad ſimilem beneficentiam. 4. præmium: nam Chriſtus ait: qui dederit uni ex meis diſcipulis meo nomine hauſtum frigidæ aquæ, non perdet mercedem ſuam.

Verùm quia de beneficentiæ modo quæri poteſt, de eo etiam nonnihil adijciam. Salomon Prouerb.5. Bibe aquam de ciſterna tua, & fluentia de medio putei tui, fontes tui deriuentur foras: ſint tibi ſoli & non alienis tecum. Hîc tria coniungit. Primum ut ipſe tuis bonis fruaris. Secundum, ut communices alijs. Tertium, ut ſis ipſe Dominus tuarum facultatum: non uno die omnia profundas. Breuiter, uerbum Dei, fides & caritas, ubi ſunt, regulæ certißimæ eſſe poſſunt. Sed de hac re plura ubi de uſu diuitiarum agetur.

DE TERTIO LOCO.

Filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in generatione ſua. Hæc eſt querela grauißima, quòd filij huius ſeculi ſint prudentiores filijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

lijs lucis in generatione ſua. Hoc eſt, homines prophani magis ſunt ſoliciti pro acquirendis temporalibus, quæ tantùm ſpectant ad præſentem uitam, idq́; ad breue admodum tempus, quàm Chriſtiani ſunt ſoliciti pro bonis cœleſtib. acquirendis æternum duraturis. Hæc deploranda ſanè cœcitas eſt. Corpus curatur, anima negligitur. Quàm uerùm hoc Chriſti dictũ ſit quis non uidet? Da mihi ruſticum, qui non magis eſt ſolicitus pro acquirenda poſſeßione & alenda familia, quàm Chriſtianus aliquis eſt pro acquirendis theſauris cœleſtibus. Mercator nauigat mare, experitur multa pericula ſæpe damnum magnum facit, patitur frigus & æſtum, idq́; non una hora, non uno die, non uno an no, ſed toto uitæ tempore, tantùm ut terrenas corradat poſſeßiones: at Chriſtianus uix patitur unius horæ moram, ut uerbum Dei audiat, ut Sacramentorum diſtributioni interſit. Multas horas conſumunt in nugamentis & fabulis: uix una hora, imò uix minima horæ particula uacat Deum inuocare, & cum Ieſu Chriſto in orationib. noſtris colloqui. Sed quæ ſunt huius cœcitatis cauſæ? duæ ſunt præcipuæ. Vna quæ & aliorum malorum cauſa eſt, uidelicet corruptio humanæ naturæ, quæ facit ut ho mo ſit pronior ad malum, quàm ad bonum. Altera cauſa huius cœcitatis eſt, quia bona terrena ſunt ſenſibilia, et ideò fortius mouent animum, quia bonum non mouet niſi cognitum: unde Auguſtinus: Inuiſa, id eſt, non uiſa diligere poſſumus, incognita

nequa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nequaquam. Senſibilia autem ſunt magis cognita, quàm ſpiritualia, quia ſenſibilia ſunt cognita per experientiam, ſpiritualia tantùm per fidem. Quid ergo faciendum eſt? conabimur abundare in cognitione rerum cœleſtium, quò etiam abundemus in eorum ſenſu. Quare Paulus *optat* Philippenſibus, *ut abundent in cognitione et ſenſu, ad hoc, ut ſint ſinceri & abſq; offendiculo ad diem uſq;* Chriſti.

DE QVARTO.

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. *Mammona iniquitatis dicitur, uel quia diuitiæ ſunt irritamenta malorum, uel quia ſunt falſæ & mendaces opes. Nam dici non poſſunt mammona iniquitatis, quia iniuſtè ſunt partæ: nam* Eleemoſyna *ex iniuſtè partis,* Deo *non placet.* Porrò *duo ſunt nobis hoc loco excutienda. Vnum, doctrina de diuitijs:* Alterum, *quid ſit quòd dicat :* Cùm defeceritis recipient vos in æterna tabernacula.

Tametſi autem ante octo ſeptimanas, cùm Euangelium *de* Epulone *&* Lazaro *explicarem, dixi nonnihil de diuitijs: tamen nunc breuiter integram doctrinam de diuitijs repetam.* Nihil *enim prohibet bonam cantilenam canere ſæpius.* Dicam *autem de diuitijs tria.*

PRIMVM, *quænam rationes acquirendarum diuitiarum licitæ ſint.*

SECVNDVM, *qualiter nos* Deus *erga diuitias uelit eſſe affectos.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

TERTIVM,quis diuitiarum rectus & legitimus uſus.

Quantum itaq; ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet,omnium primùm incoandum eſt à regula Chriſti Matth.7. Quærite primùm regnum Dei & iuſticiam eius. Prima igitur & præcipua cura eſſe debet animæ, ut illa ſit in Deo diues.Deinde,quia hæc uita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri poſſunt facultates, licetq́; eis,quæ ad uitam cultumq́; neceſſaria ſunt, quærendis operam dare,idq́; non ſolùm ſanctorum exemplis : uerumetiam mandato Dei confirmatur. Deus enim benedictionem promittit piè laborantibus. Tertiò,lucrum, quod nobis laborantibus accedit ex benedictione Dei,capiendum eſt, tanquam ex manu Dei : neq; malis artibus uti debemus,quibus facultates aliorum ad nos trahamus:fructum præterea laboris noſtri tanquam iuſtam mercedem percipere licet. In contractibus abſint fraudes & fallaciæ:apertè & ſimpliciter agamus omnia ea fidelitate, quam ipſi ab alijs uellemus requirere:ſit labor legitimus in legitima uocatione, ut bona conſcientia gloriari poßimus, nos in ullius fraudem nihil egiſſe.

Hactenus de recta ratione acquirendi diuitias: nunc quomodo affectos nos eſſe decet erga partas diuitias breuiter exponam.Singularis enim ars adhibenda eſt, ne diuitiæ partæ nobis in ſpinas et laqueos cõuertantur. Quod ne fiat, Dauidis et Pau=

li ſe=

li ſequamur conſilia, quorum ille quidem Pſalmo 6. ait: Si affluant diuitiæ, noli cor apponere. Hic uerò 1. Tim. 6. Diuitibus in ſeculo præcipito, ne efferantur, néue ſperent in diuitiarum incertitudine: ſed in Deo uiuo. Eſt itaq; præcipuum, ne diuitiarum huius ſeculi cupiditate ducamur: ne ijs animum aut fiduciam adijciamus: eas nobis abdicare ſimus parati, quoties & quando Deo libuerit: ſiue habeamus eas, ſiue ijs careamus, tanquam res caducas & fragiles reputemus: et ſolam benedictionem Dei omnibus rebus mundi anteferamus, abſit fallax ſpes in incertas diuitias, abſit ſuperbia et contemtus pauperum, adſit ſpes in diuitiarum largitore, adſit pius humilisq; animus.

Atq; ita habemus quomodo erga diuitias nos affectos eſſe oportet: Nunc pauca de uero diuitiarum uſu adijciam. Dixi, cùm Euangelium de Epulone tractarem, quadruplicem eſſe legitimum diuitiarum uſum: quorum Primus eſt, ut ſeruiant gloriæ Dei, promouendæ religioni & conſeruando miniſterio uerbi. Si enim nati ſumus, ut Deum glorificemus, profectò huic rei, quicquid habemus, ſeruire debet. Secundus uſus eſt, ut eas, in quibus uiuimus, reſpublicas iuuemus & ornemus noſtris facultatibus. Qua de cauſa tributa hilari animo ſoluenda ſunt. Tertius uſus eſt, ut ipſi nos, pro conditione noſtri ſtatus, honeſtè alamus: noſtram familiam foueamus: ut domus noſtra pro facultatum ratione honeſtè conſeruetur, ſine fœda

auaricia & ſtulta profuſione. Quartus et poſtremus uſus eſt, ut fontes noſtri, iuxta Salomonis conſilium, deriuentur foras: hoc eſt, ut liberales ſimus erga pauperes: diuites in bonis operibus: quò multi noſtris bonis gaudere poßint, nobiſcum Deo Patri domini noſtri Ieſu Chriſti gratias agentes, qui abundè ſuppeditat omnia. Contra hunc quadruplicem uſum diuitiarum, multi peccant, quemadmodum audiuimus in Euangelio de Epulone diuite & paupere Lazaro.

Dixi de diuitijs: Nunc reſtat explicare, quid ſibi uelit dictum: Vt cùm defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Nónne ſolus Chriſtus recipit credẽtes in cœleſtia tabernacula? quomodo ergo hîc dicitur, quòd pauperes, quos fecerimus nobis amicos de mammona iniquitatis, ſint nos recepturi in æterna tabernacula? Primùm, manifeſtum eſt, Chriſtum hoc loco dirigere ſermonem ad credentes. Nam in principio textus ſcribitur: Et dixit Ieſus diſcipulis ſuis, id eſt, iuſtificatis et habentibus uitam æternam in Chriſto. Deinde, manifeſtum & hoc eſt, quòd uita æterna ſit donum Dei per Chriſtum Ieſum: ſequitur ergo alium modum eſſe, quo pauperes eos, qui in ſe liberales fuerunt, recipiant in uitam æternam, quàm quo Chriſtus recipit. Quomodo ergo recipient in æterna tabernacula? ut teſtes et approbatores fidei noſtræ: nam ex fructibus de fide iudicant, qua ſola ſciunt homines ſaluari. Eadem ſententia alijs uerbis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

bis ſæpe in ſcriptura proponitur. Deus reddet unicuiq; iuxta opera ſua, non quòd opera mereantur cœlum: ſed quia ſunt indicia fidei & timoris Dei: ſicut contrà, mala opera ex incredulitate proficiſcuntur. Simus ergo memores huius dicti, & eo nos excitemus ad beneficentiam erga proximum, imitantes exemplum Chriſti ſaluatoris noſtri: cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA DECIMA POST TRINITATIS, *Luc. 19.*

ET vt appropinquaſſet Ieſus ciuitati, videns eam, fleuit ſuper illam, dicens: Si cognouiſſes & tu, & quidem in illo die tuo, quæ ad pacem tuam pertinēt, curares. Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & cingent te & coanguſtabunt te vndique, & ſolo æquabunt te, & filios tuos qui in te ſunt, Et nō relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eò quòd non cognoueris tempus viſitationis tuæ. Et ingreſſus in Templum, cœpit eijcere uēdentes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptum eſt, Domus mea domus precationis eſt, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et docebat quotidie in Templo. Principes autem Sacerdotum & ſcribæ quærebant illum perdere et

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

primores plebis, nec inueniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius, cùm audirent illum.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ ſunt partes huius Euāgelij, quarum una docet, quid egerit Chriſtus extra ciuitatem Hieruſalem: Altera, quid poſtquam in ciuitatem eſt uentum, in templo egerit. Extra ciuitatem, ciuitatis futuram calamitatum deflet, & ſimul uaticinatur de totius urbis & populi interitu: quare et ſuum affectum erga genus humanum oſtendit, & quanta ſit ira Dei *in peccatores non agentes pœnitentiam clarè indicat.* Deinde *ingreſſus* Tem*plum, reprehendit abuſum templi: eijcit ementes et uendentes in templo: teſtatur templum eſſe domum orationis, id eſt, domum dicatam* Deo *& eius cultui: nec decere hanc domum prophanis negocijs prophanare. Sunt autem (ut dixi) duæ partes huius textus. Vna de fletu Chriſti, & uaticinio eiuſdem de uaſtatione urbis & interitu populi.* Alte*ra de facto Chriſti in templo. Sed hæ duæ partes plures in ſe locos et doctrinas continent, quare de ijs ſigillatim dicam.*

DE PRIMA PARTE.

Huius primæ partis loci ſunt duo, qui ſunt.

I. *Vaticinium Chriſti contra ciuitatem Hieruſalem cum ſuis circumſtantijs.*

II. *Huius partis uſus in noſtra Eccleſia.*

DE

DE PRIMO.

In hoc primo loco multæ concurrunt circumſtantiæ,quæ ſunt.1.affectus Chriſti erga genus humanum. 2. uaticium ipſum. 3. tempus uiſitationis. 4.unde poterant agnoſcere tempus uiſitationis. 5. Quare non agnouerint tempus uiſitationis ſuæ.6. pœna neglectæ uiſitationis. 7. mora uiſitationis.

PRIMA: Videns Chriſtus ciuitatem, fleuit ſuper illam. Hic Chriſti fletus illuſtre teſtimonium eſt miſericordiæ Dei erga humanum genus. Nam non ſecus Dominus noſter, quàm pijſſimus pater ſuorum liberorum,quos æquè ac ſe diligit,perditionem deplorat. Quæ ſanè perditio habet nullam aliam cauſam, quàm ingratitudinem erga Euangelium. Qui enim fieri potuit,ut filius Dei, qui uerus homo natus in hoc fuit, ut ſua uictima ab æterna damnatione genus humanum liberaret,non de tanta hominum ingratitudine doleret, quos ad ſalutem ab initio creauit, & poſtea miſſis Prophetis & Apoſtolis ad pœnitentiam reuocauit.

SECVNDA: Quia venient dies ſuper te, & circundabunt te inimici tui vallo, & prement te vndique, & ad terram proſternent te,& filios tuos qui in te ſunt. Hic Chriſtus uaticinatur de calamitate, quæ ſuperuentura erat ſuper Hieruſalem:quæ quidem calamitas 40. anno poſtea ipſis contigit. Huius calamitatis hiſtoriam diuidam in tres partes, quarum prima erit aſſignatio eorum, quæ contigerunt ante deuaſtationem

urbis. Secunda, enumeratio malorum, quæ in obſidione experti ſunt ciues. Tertia, notatio calamitatis, quæ ſecuta eſt urbis direptionem.

Quid contigit ante deuaſtationem urbis? Multa ſanè, quibus Deus iſtum populum ad pœnitentiam reuocare uoluit, ut uaticinia, ſigna, prodigia, præſagia. Vaticinia, ut hoc Chriſti uaticinium, de quo audiuimus, cuius et Zacharias cap. 12. meminit his uerbis: Et erit in die illa, ponam Ieruſalem lapidem oneris cunctis populis. Omnes qui eleuabunt eam, lacerando lacerabuntur, & colligentur aduerſus eam omnia regna terræ.

Prodigia quoq; præceſſerunt. Integro anno apparuit Cometa ſuper ciuitatem Ieruſalem, repræſentans ignitum gladium: Currus bellici et equites in cœlo uiſi ſunt concurrere.

Signa: Ianua templi noctu ſponte aperta eſt: uox in templo audita eſt, migremus hinc, migremus hinc.

Præſagia: Homo plebeius, Ieſus nomine, clamauit in plateis, uox ab occidente, uox ab oriente: qui quò magis caſtigabatur à Magiſtratu, eò magis clamauit. His uaticinijs, prodigijs, ſignis et præſagijs inuitauit Dominus populum Iudaicum ad pœnitentiam, ſed fruſtra: quare ſecuta eſt grauiſſima pœna.

De pœna ergo dicamus. Primo die azymorum incepit obſidio, & perdurauit usq; ad octauum diem ſeptembris. Mox oritur in ciuitate inteſtina ſeditio

ditio

ditio:qua amici & conſanguinei ſe mutuis uulneribus trucidant: ex cadaueribus mortuorum oritur grauiſsima peſtis,adeò ut ne mortui quidem ſepeliri potuerint. Accedit fames, quæ tanta fuit, quòd matres proprios liberos comederint: et ut de alijs rebus turpiſsimis taceam, in ſeditione ciuili,in qua conciderunt duo millia hominum, templum incenditur et penitus incendio uaſtatur:poſtea ab hoſtibus prima ciuitatis pars capitur: deinde altera, tandem tota ciuitas uenit in hoſtium poteſtatem.

Poſt obſidionem tantus contemtus ſuperati populi fuit, quòd ſeptem millia de nobilioribus & præcipuis ſint deputata publicis et ſeruilibus operibus, & multi ſpectaculis publicis ſint reſeruati. Multitudo interfectorum præter illos,qui peſte perierant in ciuitate,fuit nonaginta ſeptem millium: qui erant infra annum 16. à militibus uenditi ſunt. Honeſtæ matronæ & uirgines ſtupratæ ſunt à militibus. Poſtea rurſus ſub Domitiano noua eſt orta perſecutio,nam Domitianus inquirebat omnes,qui Dauidem uel Chriſtum ulla propinquitate attigerunt.Hæc de pœna corporali ſecuta cōtemtum filij Dei ſint dicta: cum qua coniuncta erat pœna ſpiritualis in conſcientia, & tandem cruciatus æternus in inferno ſecutus eſt.

TERTIA: Si cognouiſſes & tu, & quidem in hac die. Tempus uiſitationis eſt quo Deus uiſitat, aliâs ad puniendum peccatores, aliâs ad benefaciendum pijs, idq; multis modis.Verùm po-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tiſsimum tempus uiſitationis miſericordiæ Dei,fu-
it tempus prædicationis Chriſti,quando & illos et
totum mundum inuitauit ad pœnitentiam, offe-
rens gratiam & uitam æternam pœnitentibus. De
hoc tempore loquitur Dominus.

QVARTA:Vnde poterant Iudæi cognoſce-
re tempus uiſitationis ſuæ? Multa habuerunt præ-
clara argumenta. 1. Miracula potentiam Chriſti
manifeſtarunt. Si,inquit,mihi non creditis,credite
operibus meis : illa enim de me perhibent teſtimo-
nium. 2. Daniel hoc uiſitationis tempus apud Ba-
bylonios prædixit. 3. Iam translatum erat regnum
Iuda,iuxta uaticinum Iacob, Gen.48. Non aufere-
tur ſceptrum de Iuda donec ueniet Silo, id eſt,Se-
men mulieris,qui eſt Chriſtus Dominus. 4. Ne of-
fenderentur paupertate Chriſti, admoniti erant à
Zacharia Propheta, qui cap.9. ait:Ecce Rex tuus
ueniet pauper. 5. Teſtimoniũ Iohannis de Chriſto.
6. Vox Dei Patris ſuper Chriſtum in baptiſmo &
in monte. Hæc & multa alia poterant Iudæos cer-
tificare de Chriſti præſentia et tempore uiſitatio-
nis eius.

QVINTA:Sed quare non cognouerunt tem-
pus uiſitationis ſuæ, qui adeò multis ſignis erant
admoniti? Duo fuerunt uelamina : unum carnale,
alterum ſpirituale. Carnale quidem,quia irretiti
mundi uoluptatibus,illecebris & curis,non pote-
rant conſiderare ea, quæ ad animæ ſalutem ſpe-
ctant:ſed cogitârunt,ſicuti ſcribitur Sap. 2. Exi-
guum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

guum et cum tædio eſt tempus uitæ noſtræ,et non eſt refrigeriũ in fine hominis, et non eſt,qui agnitus ſit reuerſus ab inferis. Venite fruamur bonis quæ ſunt,& relinquamus ubiq; ſigna lætitiæ,nam hæc eſt pars noſtra. Sic irretitus fuit diues Epulo, quem quidam ſcribunt ciuem fuiſſe Hieroſolymitanum:ſic et ille qui dixit (cùm iam horrea ſua plena frugibus uideret) fruere nunc anima mea delicijs. Sed quid accidit illi? In medijs delicijs uocatus eſt ad pœnam.Spirituale uerò uelamen fuit,de quo hîc loquitur Chriſtus. Et Paulus Rom. 1. Tradidit eos in reprobam mentem.Et Theſſ.2.Dedit illis efficacem errorem,ut credant mendacio, qui ueritati no luerunt obedire.Atq; ita iuſtum eſt Dei iudicium.

SEXTA: Pœna neglectæ uiſitationis, quæ eſt duplex:Carnalis & temporalis, Spiritualis & æterna.Ad pœnas temporales et carnales pertinet iſta horrenda urbis uaſtatio:Item omnes calamitates in humano genere, quæ calamitates nos meritò admonere deberent pœnitentiæ.

SEPTIMA:cauſa dilatæ pœnæ.Hanc Paulus Rom.2.explicat,dum ait,diuitias bonitatis Dei & longanimitatem inuitare ad pœnitentiam. Deus enim tardus ad iram,id eſt,ad uindictam,idq; ideò, ut nos tandem agnitis peccatis noſtris,ingemiſcamus & confugiamus ad Chriſtum uera fiducia.

DE SECVNDO.

Cùm Paulus dicit, Omne quod ſcriptum eſt,in noſtram doctrinam ſcriptum eſſe,uideamus quis ſit huius doctrinæ uſus. Pri-

Primùm itaq; nos, qui in Chriſtum credimus et ſumus Ieruſalem Dei ſancta, audiamus uocē Chriſti deflentis peccata noſtra, & diſcamus quomodo erga nos ſit affectus. Deinde agnoſcamus tempus uiſitationis noſtræ, quia nos uiſitauit Deus in hoc regno mirabiliter. Primùm ſuo uerbo: quod ſanè purè in omnibus Eccleſijs Daniæ proclamatur. Sed quia parum fuimus Euangelio obedientes, uiſitauit nos bello, fame, peſte & ſingulos uarijs modis, Verùm ſi non egerimus pœnitentiam, idq́; maturè, uiſitabit nos rurſus bello, peſte, fame, & tandem nos omnino delebit. Agamus igitur pœnitentiam: promittamus emendationem: amplectamur Euangelium Chriſti, breuiter, piè & ſanctè uitam inſtituamus, ut poßimus euadere in die iræ.

DE SECVNDA PARTE.

Et ingreſſus in Templum &c. *In hac ſecunda huius Euangelij parte ſunt quatuor circumſtantiæ potißimum obſeruandæ.*

PRIMA, *impietas Pontificum. Templum Salomonis fuit ordinatum propter has cauſas: non ut exerceatur mercatura in eo: ſed ut illic uerbū Dei doceretur, & in illud populus Dei conueniret & oraret: quemadmodum ipſe Salomon inquit in dedicatione Templi: Quodcunque orauerit populus tuus in loco iſto (id eſt, in templo hoc) exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cùm exaudieris, propicius eris. Præterea fuit ordinatum lege, ut iuxta templum fierent mactationes ſecundum legem,*

gem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

gem. Contra hæc omnia fecerunt Phariſæi et Pon=
tifices. Contemſerunt.n. uerbum Dei, exercuerunt
prophanas mercaturas, imò, ut ipſe Chriſtus in-
quit, fecerunt ex templo Dei ſpeluncam latronum.
Trucidantur homines à latronibus, ut latrones oc=
ciſorum bona ad ſe conuertant. Pontifices aũt fal=
ſa doctrina ac praua interpretatione ſcripturæ
multa hominum millia trucidârunt, dum illorum
animas ſacrilegè priuarunt æterna beatitudine.
Hinc ſatis liquet, quàm fuerint iſti pontifices impij
in Deum: qui non ſolùm ipſi contemſerunt uerbum
Dei: uerum etiam alijs occaſio fuerunt contemtus,
contumaciæ, & tandem perditionis.

SECVNDA, eiectio ementium & uenden-
tium de Templo. Chriſtus enim eijcit ementes &
uendentes, idq́; externa ui: quo facto, primùm te=
ſtatur ſe improbare impietatem Phariſaicam. De=
inde declarat ſe uerum regem & pontificem eſſe
iſtius populi: Regem quidem, quòd manum admo=
ueat ad tollendam impietatem, quemadmodum E=
zechias fecit, cùm tolleret æneum ſerpentem pro=
pter idololatriam populi: Pontificem uerò, quia
ueram doctrinam defendit, & reprehendit Phari=
ſaicas corruptelas. Præterea hæc eiectio fuit pa-
terna quædam admonitio de futura templi deua=
ſtatione, niſi reſipiſcerent. Ad hæc, facto hoc ad-
monet de pœna, in quam incurrent omnes impij,
qui abuſi fuerint templo Dei, nimirũ, quòd à Chri=
ſto aliquando ſint à templo eijciendi. Hinc præte=
rea

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

rea diſcant utriq;, magiſtratus dico & gubernatores Eccleſiarum. Illi quidem manu & externa ui tollere impietatis inſtrumenta: hi uerò gladio ſpiritus, hoc eſt, uerbo Dei amputare omnem ſuperſtitionem, quantum quidem fieri poteſt. Sic fecit beatus Theodoſius, qui omnes imagines & idola de templis ſuſtulit. Sic fecit pijſsimus princeps Iohannes Fridericus dux Saxoniæ. Horum exemplum imitatus eſt ſanctiſsimæ memoriæ Rex Daniæ Chriſtianus, eius nominis tertius, cuius beneficio adhuc Scholæ & Eccleſiæ in hoc regno gaudent.

TERTIA eſt de templo Dei: quod eſt duplex, manu factũ ſeu uiſibile, et ſpirituale ſeu non manu factũ. Vtrũq; eſt domus orationis. Domus mea, inquit Chriſtus, eſt domus orationis. Vſus manufacti templi præcipuè in his poſitus eſt. Primùm, ut ſit locus publicus, in quo doceatur et audiatur uerbũ Dei. Deinde ut illic adminiſtrentur Sacramenta. Tùm, ut illic conueniant pij, oraturi pro cõmunib. neceſsitatibus. Poſtremò, ut ſit locus, in quo fiat publica confeſsio religionis. Sed quid fit in Papatu? pro uerbo Dei traditiones hominum obtrudũt: pro myſteriorum Dei diſtributione, ſacrilegia horrendiſsima proponuntur: uenale habent cœlũ: miſſam pro uiuis et mortuis iactant: ſpoliant Eccleſiam Sacramẽtis, contaminant ſacramenta ſuis blaſphemis additamentis: faciunt ex loco publicæ confeſsionis Euangelij, conciliabulum hypocritarum, qui conſpirant aduerſus Euangeliũ Chriſti. Hæc ſint dicta

de

de manufacto templo. Nō manufactum et ſpirituale templum eſt cùm tota Catholica Eccleſia, tùm ſingula eius membra. Ita.n. Paulus ait ſcribens Corinthijs: An neſcitis, ꝙ templum Dei ſanctum ſitis uos? Imò Chriſtus ipſe architectus huius templi ait: Si quis ſermonem meum audit, ad eum ueniemus, et manſionem apud eum faciemus. Proinde et tota Eccleſia, & ſingula eius membra templum Dei dicuntur & ſunt. Huius templi fundamentum eſt filius Dei: fundamentum enim aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus Dominus noſter. Hoc templum erigitur à filio Dei: ædificatur à Prophetis, Apoſtolis, miniſtris uerbi, à pio magiſtratu, à ſanctis Patribusfamilias, prout Dominus ſingulis dederit ædificandi gratiam. Hoc templum purgatur & conſeruatur ſanguine CHRISTI. Huius templi oſtiarius eſt Spiritus ſanctus, quando precibus & fide ianua eius pulſatur. Neque hoc templum ocioſum eſt. Nam in eo iugis eſt celebratio DEI, oratio perpetua, oblationes ſanctæ, cultus DEI (ut uno uerbo dicam) indefeſſus: huic enim ſancto uſui dicatum eſt hoc ſanctum DEI templum. Verùm homines qui indulgent ſuis libidinibus, ſuæ tyrannidi, uſuræ, fraudibus, non ſolùm hoc templum DEI prophanant, eiecto oſtiario Spiritu ſancto, expulſo Chriſto architecto: uerumetiam fiunt templa Satanæ, in quibus ſanguis CHRISTI contumelia afficitur: uerbum DEI ludibrijs exponitur: in locum

piarum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

piarum precum ſuccedunt inuocationes ſanctorum, execrationes, blaſphemiæ, contumeliæ, & ut uno dicam uerbo, laudes Satanæ illic perſonant.

Sed quid nos commouebit, ut templum Dei eſſe cupiamus? 1. Dignitas. Quæ enim maior gloria eſt, quàm eſſe templum ſanctæ Trinitatis? 2. Vtilitas: nam hoc pacto tranſitur à Satanæ delubro (ubi mera mors et damnatio regnat) ad domum Dei & æternam felicitatem. 3. Finis conditionis hominis. Conditi enim ſumus, ut ſimus templa Dei. Contrà cogitandum eſt, quàm indignum ſit, & quàm magnum ſacrilegium, hoc templum ſceleribus ullis contaminare. Proinde conandum totis uiribus eſt, ut præſtemus Deo in ſuo templo uerum cultum, & offeramus ſacrificia labiorum noſtrorum, hoc eſt, gratiarum actionem, & tura cordis noſtri, hoc eſt, fidem & innocentiam.

QVARTA, mundus longè aliter iudicat de ijs qui templa Dei ſunt, quàm uerbum Dei. Mundus iudicat præclaros, potẽtes, ſapientes, diuites in hoc templum recipi: ſed contrarium docet uerbum Dei & monſtrat exempla. Tametſi autem nullus reijcitur propter claritatem generis, potentiam, ſapientiam, diuitias: tamen plerumq; fit, ut tales huius mundi negotijs impediti, minus de hoc ſpirituali templo cogitent. Exempla ſunt Cain & Abel. Deinde Eſau & Iacob. Ita ſemper diligit Deus infirma huius mũdi, ut quæ fortia ſunt pudefaceret. Sed hoc nos non mouebit. Chriſtus enim dicit: Noli

timere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

timere puſille grex: placuit enim Patri dare uobis regnum, cui per Chriſtum cum Spiritu ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA VNDECIMA TRINITATIS, *Luc. 18.*

IEſus dixit ad quoſdam, qui in ſe confidebant, quòd eſſent iuſti, & aſpernabantur cęteros, parabolam iſtam. Duo homines aſcendebant in Templum, vt precarentur: vnus Phariſæus, alter Publicanus. Phariſæus ſtans hæc apud ſe orabat: Deus, gratias ago tibi, quòd non ſim ſicut cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, velut etiam hic Publicanus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Ieiuno bis in ſabbato, decimas do omnium quæ poſſideo. Et Publicanus procul ſtans, ne oculos volebat ad cœlum attollere, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propicius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam magis quàm ille. Quia omnis qui ſe extollit, humiliabitur, & qui ſe humiliat, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij fuit, quòd poſtquam Chriſtus docuiſſet de efficacia orationis & forma orandi, uoluit etiam illuſtria exempla proponere, in quibus & efficacis orationis, & hypocriticæ oſtentationis naturam depingeret. Nam cùm nemo ritè orare poteſt, niſi idem ſit prius iuſtus ex fide Chriſti, fit ut multi ſe iuſtos putent, & propterea ſe rectè orare arbitrentur. Quare neceſſe fuit diſcernere inter uerè iuſtos, & eos qui iuſticiam ſimulant. Qui enim uideri uolunt iuſti, & non ſunt tamen, illi nequaquam inuocant: Verùm qui agnitis peccatis ſuis agunt ſeriam pœnitentiam, hi fide iuſti effecti, ſoli efficaciter & uerè orare poſſunt. Ea itaq; de cauſa Dominus hic nobis proponit duas imagines: quarum una eſt hyprocriticæ orationis: altera ueræ et piæ inuocationis. Phariſæus, qui putauit ſe pium & iuſtum, & non fuit, hypocriticam orationem nobis agnoſcendam præbet. Contrà, miſer Publicanus, proſternens ſe coram Deo, & agnoſcens ſuas ſordes, & nihilò

minus confugiens ad miſericordiam, ueræ & ſalutaris orationis formam ſuo exemplo præbet.

Loci tres.

I. De iuſticia Legis & Phariſaica uanitate.
II. De iuſticia Chriſtiana & uera pœnitentia.
III. Iudicium Chriſti de Phariſæo & Publicano.

DE PRIMO.

Dicebat: ad quoſdam qui in ſe confidebāt tanquam iuſti &c. Hic neceſſe eſt dicere de legis iuſticia: quæ ſit: quis ſit eius uſus, finis & ius. Nam inde intelligemus quantum Phariſæi aberrāt à uera iuſticia.

Quæ eſt legis iuſticia? Eſt perfecta obedientia omnium membrorum noſtrorum interiorū, & exteriorum erga legem Dei, cordis, affectuum, uoluntatis, oris. Breuiter, omniū potentiarum & uirium corporis & animi: quam obedientiam non oportet eſſe momentaneam, ſed perpetuam: non inanem, ſed perfectam et abſolutam: non contaminatam, ſed puram & caſtā, qualis ab Adam præſtari potuit ante lapſum, et qualis à ſanctis Angelis in cœlo præſtatur. Quòd talem deceat eſſe legis iuſticiam, cùm Moſes, tùm Chriſtus docent his uerbis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex toto robore, & omnibus uiribus tuis, & proximum tuum ſicut teipſum. Deinde quia ipſe purus, ſanctus & caſtus eſt, nihil poteſt illi placere, niſi purum, ſanctum et caſtum. Et qui hanc iuſticiam præſtant, ſoli habent promiſsionē legalem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Sic.n.ait Moſes: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Hanc obedientiam perfectã & perpetuam qualem Lex requirit, nullus homo, excepto ſolo Chriſto, unquam præſtitit. Quare omnes, qui ſe hac legis iuſticia iuſtos putant, non tantùm cœci ſunt et arrogantes: uerùm etiam blaſphemi in legem Dei, quam metiuntur ſuo modulo, & non uoce Dei. Quòd aũt nullus Legi Dei ſatisfacere poßit, nuper dixi, & nunc breuiter idem uobis in memoriam reuocabo. Primùm noſtra membra interiora & exteriora, quibus exequi obedientiam erga legem deberemus, ſunt mutila, & horrenda quadã ataxia uiciata, ita ut nihil rectè exequi poßint. Deinde Lex peccati tãquam fortißimus gigas noſtra membra occupat, etiam quando renati ſumus, ut non poßimus præſtare quæ uolumus. Hinc diuus Paulus clamat: ô infelix ego homo, quis liberabit me de corpore morti obnoxio? Item alio loco: Velle quidem adeſt mihi, ſed perficere non inuenio. Item: Non quod uolo bonum, hoc facio, ſed quod nõ uolo, malum, hoc ago. Ita regenerati promtam quidem uoluntatem habent, ſed exequendi quod uolunt uiribus deſtituuntur, adeò domeſticus noſter hoſtis eſt importunus, et nos à bono retrahit. Quid dicemus ergo de illis, quorum uoluntas nondũ eſt formata, quales ſunt omnes, qui nõdum ſunt regenerati? Huc accedit ꝙ Lex Dei ſit ſpiritualis: nos uerò carnales. Ita enim Paulus tam fidelis dixit: Lex ſpiritualis, ego autem carnalis uenditus ſub peccato. Hinc facilè uidere

eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

eſt,quòd à nobis legi debita obedientia præſtari nō poßit. Qui enim fieri poteſt, ut caro ſpiritualem iuſticiam præſtet? Multas alias & plures rationes nuper adduxi,quibus oſtendi, neminem in hac uita perfectam legi obedientiam præſtare poſſe. Quid ergo fiet? hîc uocem legis primùm audies. Quid illa dicit? Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis. Hîc audis legis ſententiam. Hæc legis uox te humiliet coram Deo et prorſus proſternet, ut agnoſcas & fœditatem tui peccati,et iuſtam damnationem. Quid hîc faciendum? Poſſumus'ne hanc legis maledictionem declinare? non potes tuis uiribus:quare tibi uel pereundum eſt, uel quærendum remedium contra hanc legis damnationem: quod ſanè non eſt aliud, quàm ſolus Ieſus Chriſtus,qui ideò uenit in mundū, ut in ſe maledictionem legis reciperet, et omnes in ſe credentes liberaret à iure legis,id eſt,à damnatione,quam lex minatur transgreſſoribus ſuis.Hæc proinde,maledictio extendit ſe ad omnes homines, qui non audiunt Chriſtum, & ueſtiuntur eius iuſticia, ut illa ornati appareant in conſpectu Dei. Nam Chriſtus eſt finis legis in iuſticiam omni credenti, Rom. 10. Hæc de legis iuſticia ideò à me dicta ſunt, ut oſtendam quàm uani fuerint Phariſæi iſti,qui ſe iuſtos confidebant,et aſpernabantur cæteros tanquam prophanos et iniuſtos.Sed quænam cauſa eſt,quòd hic Phariſæus cum ſua turba confidat ſe eſſe iuſtum?cœcitas in cauſa fuit. Adeò enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cæcus erat, quòd non uiderit legis mentem, imò uelamen tantùm legis uidit, & non introſpexit in legis aditum, quemadmodum textus huius Euangelij ſatis indicat, ait enim: Gratias ago tibi, quia non ſum ſicuti cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, aut ſicuti hic Publicanus. Literam igitur legis uidit, non ſpiritum, hoc eſt, tantùm in externis operibus hæſit, non ſpiritualem, quem requirit lex, ſenſum conſiderauit.

Verùm ut hæc nobis clarius ponantur ob oculos, uideamus 1. qualia ipſius opera fuerint. 2. conferamus ea cũ lege Dei. 3. colligamus inde quid illi defuerit. 4. quàm multis peccatis reus conſtrictus fuerit, etſi ſe iuſtum coram hominibus uenditaret.

Opera huius Phariſæi fuerunt ſine fide, profecta ex mera incredulitate & arrogantia. Iam cùm ſcriptura apertè dicit: Sine fide impoßibile eſt placere Deo: quis tam amens eſt, ut iſtam externam laruam iuſticiam uocet?

Opera quæ iactat conferamus cum lege Dei. Lex requirit puram obedientiam: hîc ex impuriſſimo corde promit conuicia in Deum et in proximum. Lex iubet proximum diligere: is accuſat, idq; corã tribunali Dei. Quid multis? Nihil ex Dei præſcripto fecerat. An non eſt magnum, non eſſe raptorem? non iniuſtum? non adulterum? ieiunare & dare decimas? Iſta quidem non ſunt contemnenda. Sed hic Phariſæus bona, quæ fecerat, miſerè cõtaminauit philautia & ſuperbia.

Quid

Quid ergo illi defuit? fons bonorum operum fides Chriſti, quæ per caritatem operatur. Vbi autem hæc non eſt, quantumuis ſpecioſum uidetur opus, Deo tamen gratum eſſe nequit: imò potius abominatio eſt coram Deo, præcipuè quia accedit opinio iuſticiæ, ſicuti uidemus in hoc Phariſæo.

Vidimus unde profecta fuerũt opera huius Phariſæi, & quantum diſtent à legis iuſticia, & quid illi defuerit: nunc quàm grauiter peccârit, & quã iniuſtus fuerit uideamus. Primùm auſus eſt Deum accedere et interpellare ſine timore Dei, ſine fide, ſine pœnitentia, ſine Mediatore Chriſto, per quem ſolum patet aditus ad Patrem. Eſt'ne hoc graue ſcelus? Imò hic totam primam tabulam uiolat, & tanquam pedibus conculcat. Deinde auſus eſt puluis et cinis gloriari coram Dei, cùm tamen ſcriptum ſit: Innocens coram te non eſt innocens, quanta quæſo hæc ſuperbia? Nónne tametſi et Deum et homines deſpicit: ſe tamen iuſtum ſimulat? Tertiò abuſus eſt templo Dei, quod erat ordinatum ad deprecanda peccata publica et priuata. Sed quid hic facit è templo? prætorium in quo accuſat alios. Quartò, totam ſecundam tabulam inuadit, & uiolat cõtra caritatis naturam, quæ peccata proximi aut curare, aut tegere ſolet, quid facit? Non ſum, inquit, ſicuti cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri: imò hoc uidebatur ei parum. Quare cùm in ſupremo loco templi eſſet, reſpicit à tergo & uidet miſerum Publicanum orantem, quem mox, ubi eum

uidit,accuſat coram tribunali Dei. Neque ſum, inquit,ſicut iſte Publicanus. Hic ſi uere pius fuiſſet,gratulatus fuiſſet publicano cũ Angelis Dei, qui gaudent in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. Verùm cùm accuſat pœnitentem,ſatis arguit ex quo ſpiritu loquatur. Debebat meminiſſe dicti Ieſu Syrach: Hominem auertentem ſe à peccato ne deſpexeris. Omnis.n.in correptione ſumus, id eſt, obnoxij uarijs caſibus. Qui ſtat, uideat ne cadat, inquit Apoſtolus. De ieiunio & decimis huius hypocrytæ hoc tantum dico. Ieiunium,quo carnis ferocia domatur, eſt res non mala,uerùm ſi ieiunes,ut merearis aliquid à Deo, tuum ieiunium ſit abominatio, Deus enim non uult coli humanis traditionibus:ſed iuxta legis ſuæ regulam. De decimis hæc dico, quòd Deus ita ordinauit in ſua republica,ut ſacerdotes Leuiticæ tribus haberent unde uiuerẽt. Et Chriſtus dicit: Dignus eſt mercenarius mercede ſua: &, Non obligabis os boui trituranti.

DE SECVNDO.

Quemadmodum in Phariſæo uidimus,qualis ſit iuſticia Phariſaica: & eius uanitatem oſtendimus ex collatione ad legis iuſticiam: Ita nunc ſequitur ſecunda doctrina de iuſticia Chriſtiana, quæ nobis in hoc publicano, tanquam in uiua quadam imagine repræſentatur. Verùm quia ſcriptura duobus modis de uirtutibus docet, nimirum regula, & exemplo: uolo primùm uidere, quid ſcriptura dicat de iuſticia Chriſtiana. Deinde idem oſtendam in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Publicani exemplo, ut ita regula confirmetur exemplo.

Quantum autem ad regulam iuſticiæ Chriſtianæ attinet, hæc ſunt clara dicta. Paulus Rom.3. Omnes peccauerunt & priuantur gloria Dei, iuſtificamur autem ipſius gratia, per redemtionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorium per fidem in ſanguine eius. Mox in eodem capite: Arbitramur hominem iuſtificari fide absq; operibus legis. 2.Cor.5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Rom.5. Sicut unius hominis inobedientia multi ſunt conſtituti peccatores: ita unius rurſus obedientia iuſti conſtituentur multi. Et de Abrahamo: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam. Et Dauid: Beati quorum remiſſæ iniquitates, & tecta ſunt peccata. Huiuſmodi ſunt infinita dicta in ſcriptura de iuſticia Chriſtiana. Sed hæc pauca propoſui, ut inde generalem doctrinam de iuſticia Chriſtiana colligam.

PRIMVM ergo ex his teſtimonijs colligitur, quòd Chriſtiana iuſticia non ſit ex operibus, tametſi iuſtificatus iam bene operari incipit. Hoc ergo primùm tenendum eſt, q; opera excludantur ita, ut non ſint huius iuſticiæ cauſæ: ſed effectus & fructus, ut poſtea dicam. 2. ex his dictis colligitur q; Chriſtiana iuſticia non ſit obedientia in ipſis, ſed in Chriſto. 3. quòd hæc Chriſti obedientia donetur homini, ut ea, et non ſua ſit iuſtus. 4 quòd quiſquis

crediderit, huius iuſticiæ Chriſti fiat particeps, ita ut illi imputetur tanquam ſua. Chriſtus enim eſt finis legis in iuſticiã omni credenti. 5. quòd quia peccatores ſumus, reconciliemur Patri per Chriſtum, quem Pater propoſuit propiciatorem. 6. quòd pro peccatis credentium effuſus ſit ſanguis Chriſti, ita ut iuſticiæ Dei ſeu legis ſit ſatisfactum. 7. ex his omnib. collectis efficitur, quòd hæc iuſticia Chriſtiana conſtet abſolutione à peccato, imputatione iuſticiæ Chriſti, & acceptatione ad uitam æternam, gratis propter Chriſtum. Hæc eſt ſumma doctrinæ Eccleſiæ Chriſti de Chriſtiana iuſticia: unde efficitur quòd Chriſtiana iuſtificatio ſit abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad uitam æternam, gratis propter Chriſtum. Verùm hoc præterea tenendum eſt, quòd fides ipſa, qua iuſtificamur, ſit efficax, & producat fructus Deo gratiſſimos per Ieſum Chriſtum. Vbi autem hic fructus non conſpicitur, uix illic fides inuenitur. Nam cùm credimus, ſimul renaſcimur in nouos homines, ut nouam Deo obedientiam præſtemus.

Iam hanc ipſam doctrinam de Chriſtiana iuſticia uideamus in exemplo Publicani. Primùm (ut textus ait) ſtetit à longè. Indignitate enim ſua territus, non audebat cum Phariſæo in conſpectum maieſtatis diuinæ prodire. Sic & Petrus procidens ad genua Chriſti, ait: Exi à me, quia homo peccator ſum. Similiter & Centurio: Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum. Hæc trepidatio

in con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

in conſcientia hominis oritur ex noticia legis: ad huius normam cùm homo ſua facta examinat, cogitur exclamare, homo peccator ſum. Deinde non audet leuare oculos. Hic notatur pudor Publicani ob turpitudinem peccati ſui. 3. percutit pectus, quo ſignificatur lucta cum diffidentia & deſperatione. 4. cùm inquit, Deus &c. ſignificatur ad ſolum Deum confugiendum eſſe pro peccatis abolendis. Hactenus cum peccato, cum legis damnatione, cum diffidentia luctatus eſt: qua lucta uera contritio declaratur: Nunc ſequitur quomodo ſit eluctatus ab iſto uelut inferno. Nam cùm dicit: Deus propicius eſto mihi peccatori, erigit ſe fide contra deſperationem. Nam hic animo recolit promiſſiones de Chriſto, quòd Deus uelit eſſe peccatoribus propicius, qui agentes pœnitentiam ad Chriſtum uera fiducia confugiunt. Ille enim eſt propiciatio pro peccatis noſtris. Cùm ita ſe erigit, ſibi peccatum, et Deo miſericordiam tribuit: ſe ægrotum agnoſcit, & Deum medicum, opponit miſericordiam peccato: ac ita ſtatuens Deum ſibi propicium eſſe, iuſtificatur ſola fide. Ad eundem modum Daniel fecit: Tibi Domine iuſticia, nobis autem confuſio faciei.

Atq; ita ex hoc Publicano diſcere poſſumus primùm rationem ueræ pœnitentiæ & iuſticiæ Chriſtianæ. Nam ut uera pœnitentia eſt uerus dolor ob peccatum: ita Chriſtiana iuſticia eſt abſolui à peccato, cùm Deum uera fiducia accedimus, ſicuti ſu-

prà

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

prà dixit.2.poſſumus ab illo diſcere, qualis debeat eſſe uera oratio. Debet enim ex intimo animo proficiſci in timore Dei, et niti propitiatione,quæ eſt in Chriſto Ieſu.3.debemus à Publicano diſcere ſubmiſſè nos gerere cùm coram Deo, tùm coram hominibus.

Viuendum'ne igitur eſt more Publicanorum? ſanè ita eſt,quatenus agunt pœnitentiam,quemadmodum hic fecit. Vt. n.Phariſæus iſte non eſt contemtus propter externa opera honeſta,quæ fecit: ſed quia confidebat in opera:ita Publicanus hic nõ eſt laudandus ob peccata quæ fecerat:ſed propter pœnitentiam,quæ ſecuta eſt:Imò habemus ab utroque quod utiliter diſcamus. Cum utroq; eundũ eſt in templum:cum utroq; agendæ ſunt Deo gratiæ: cum utroq; orandum eſt: A Phariſæo honeſta externa opera facere: A Publicano animi pietatem & ueram fidem adferre diſcamus.

DE TERTIO.

Dico uobis: Deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam & non ille. Hîc habemus iudicium Chriſti de Phariſæo & Publicano. Publicanus (inquit) deſcendens de templo, in domum ſuam redijt iuſtificatus fide. Phariſæus autem non redijt iuſtus,ſed potius condemnatus. Hoc confirmat generali ſententia:Quia omnis,qui ſe exaltat humiliabitur: & qui ſe humiliat exaltabitur. Phariſæus ſe exaltauit, exiſtimans ſe iuſtum legis operibus,quæ nulla habuit:ideò humiliatus eſt ſen-

tentia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tentia damnationis. Publicanus *ſe humiliauit peccati cōfeßione, humili inuocatione, fiducia in miſericordiam* Dei *per* Chriſtum, *ideò exaltatus eſt gratia abſolutionis & gloria beatitudinis.* Huius *exemplo ut & nos humiliemur faxit* Chriſtus, *cui cū* Patre *& ſpiritu ſancto ſit gloria in ſecula,* Amen.

DOMINICA DVODECIMA TRINITATIS, *Marc. 7.*

IEſus rurſus egrediens de finibus Tyri ac Sidonis, uenit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis. Et adducunt ei ſurdum, impeditæq; linguæ, & deprecantur eum, vt impo-

Vt imponat illi manum. Et cùm apprehendiſſet eum de turba ſeorſim, miſit digitos ſuos in auriculas eius, & ſputo emiſſo, tetigit linguam eius, ac ſuſpiciens in cœlum, ingemuit & ait illi: Ephata, quod eſt, aperire. Et ſtatim apertæ ſunt eius aures, & ſolutum eſt vinculum linguæ eius, ac loquebatur rectè. Ac præcepit illis, ne cui dicerent. Sed quò magis ille eis pręceperat, hoc potius amplius prædicabant, & ſupra modum ſtupebant, dicentes: Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Euangelium continet unum ex miraculis Domini, quibus ipſe oſtendebat potentiam, uoluntatem & officium ſuum. Potentia oſtenditur in eo, quòd imperet omnibus rebus creatis, aliâs mari, aliâs uentis, aliâs Diabolis, aliâs morbis, ut hîc. Voluntas indicatur ex eius prom titudine ad iuuandum: eſt enim promtiſſimus ad opem ferandam omnibus inuocantibus ſe. Officium, quòd ſit ſaluator iuxta nomen ſuum, quod eſt Ieſus. Hæc tria in ſingulis ferè Chriſti miraculis conſpiciuntur, quibus nos rectè uti diſcamus. Potentia ſiquidem Chriſti Domini, aduerſus mundi tyrannidem, Sophiſticam & hypocriſin, atq; adeò aduerſus totum Satanæ regnum uti debemus. Voluntatis cognitionem opponamus aduerſus carnis noſtræ peruerſam uoluntatem et iudicium. Officij cogitatione mu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ne muniamus nos aduerſus omnes Antichriſtos,qui Chriſtum ſuo officio ſpoliare uolunt. Hæc tria, ut in ſpeculo quodam contemplari licet in præſenti Euangelio. Hic ſurdus & mutus tenetur captiuus à Diabolo:ſed quid ad hoc Chriſtus? Potentiam ſuam declarans aperit aures eius,& linguam ſoluit inuito et repugnante Diabolo. Deinde,cum hunc calamitoſum & miſerum iuuat, oſtendit ſe affici eius calamitate, atq; ita uoluntatem ſuam erga ipſum indicat. Poſtremò declarat officium, dum ſe promtum ad hunc iuuandum et alacrem exhibet. Significat enim hoc facto miſſum eſſe ſe, ut afflictos & calamitoſos iuuet. Habemus quid Chriſtus oſtendat in ſuis miraculis: Iam ſummam præſentis Euangelij uideamus. Chriſtus adductum ſurdum et mutum ad ſe ſanat: quo facto ſignificatur, quòd Chriſtus uenerit in mundum, ad iuuandos eos,qui ad ſe ueniunt,iuxta illud: Omnis qui inuocauerit nomen Domini,ſaluus erit. Loci tres.

I. Exemplum illorum, qui hunc ſurdum & mutum ad Chriſtum portant.

II. Factum & miraculum Chriſti.

III. Fructus huius miraculi apud ſpectatores.

DE PRIMO.

Exiens iterum de finibus Tyri,&c. Antequam ueniamus ad primam doctrinam,obſeruanda eſt præſentis miraculi occaſio, quæ fuit profectio Chriſti & locus profectionis.

Profectio ipſa indicat, quàm ſedulus Dominus

in ſuo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

in ſuo officio, & quàm auidè ſitierit ſalutem noſtram. Locus oſtendit, quòd etiam gentes uelit ſuorum beneficiorum fieri participes. Venit enim quærere quod perierat.

Iam primam doctrinam uideamus. Adducunt ei ſurdum & mutum: & deprecantur eum, ut imponat illi manus. *Hic duo obſeruanda ſunt: Primùm, quid faciãt hi baiuli. Deinde quid petant. Quid faciunt? Apportant ad Chriſtum ſurdum et mutum. His paucis uerbis Chriſtiana uita deſcribitur: quam deſcriptionem rectè intelligere noſtra intereſt, ut poßimus illorũ exemplum dextrè imitari. Primùm. n. Chriſtum agnoſcunt Meßiam: Deinde fidem in ipſum habent: utrumq; declarant hoc facto. Nemo enim Chriſtum accedit ut ſaluatorem, & eum inuocat, niſi qui in ipſum credit. Vt enim nemo credit, niſi qui audit: ita nemo inuocat, niſi qui credit,* Rom. 10. *Hac ratione fides concepta ex uerbo uitæ, eſt Chriſtianorum ſalus.*

Eſt'ne ocioſa hæc fides? Non. *Hic eius triplex fructus indicatur. Primus eſt confeßio: nam hic ſuo facto & uoce confitentur Chriſtum. Quemadmodum enim corde creditur ad iuſticiam: ita ore fit confeßio ad ſalutem. Secundus eſt inuocatio Chriſti. Sunt enim fides et inuocatio ita connexæ, ut citius calorem ab igne ſepares, quàm eas à ſe inuicem diuellas. Tertius fructus fidei eſt dilectio fraterna, quã hi baiuli corde, opere, et ore declarant, hunc afflictum & miſerum Chriſto apportantes.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Vides iam quales fuerint hi baiuli? uidés ne totam uitam Chriſtianam in illorum facto, tanquam in tabella depictam? Sed quare hoc factum et ſcriptum eſt? ut ego & tu habeamus exemplum pietatis erga Deum & caritatis erga proximum. Hæc eſt forma ueræ Chriſtianæ uitæ. In Chriſtum itaq; cum his nos credere oportet: Chriſtum cum his confiteri neceſſe eſt: eundem cum his inuocare fides poſtulat: proximum præterea horum exemplo corde, ore & opere, diligere & iuuare decet. Quodnam quæſo, maius dilectionis opus, quàm hominem captiuum ſub Diaboli poteſtate, afflictum & miſerum, & coram hominibus ſpretum extremeq́; contemtum, adducere ad Chriſtum, & tantam curam pro aliena ſalute ſuſcipere?

Hîc diſcant diuites, pauperes, nobiles, ignobiles, ciues et ruſtici quid illos deceat, modò non fruſtra Chriſtianum titulum iactare uelint. Vnuſquiſque pro ratione ſuæ functionis conetur quàm plurimos Chriſto adducere, eum inuocare, & ſolicitudinem piam ſuſcipere pro aliorum ſalute.

Hîc oritur quæſtio. Hic ſurdus fidẽ non habuit: non enim potuit uerbum audire, unde fides concipitur: ſanatur tamen à Chriſto ob alienam fidem: uidetur ergo quòd homo aliena fide ſaluari poſſit? Reſpondeo, Chriſtus aperit linguam muti, et inuocatus dat infirmo fidem, quam nactus infirmus ſua propria, non aliena fide ſaluatur. Deinde diſcernendum eſt inter corporalia beneficia & ſalutem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

æternam. Corporalia beneficia pij poſſunt etiam impijs à Deo impetrare: ſalutem autem non poſſunt ipſis impetrare, niſi ipſe quoq; prius fidem ex uerbo Dei conceperint. Niſi enim pij impetrare poſſent impijs beneficia corporalia, non poſſet ſtare mundus in hoc tantorum ſcelerum & ſcandalorum diluuio.

Hæc dicta ſint de facto horum baiulorum, & eius utili imitatione: iam quid à Chriſto petierint uideamus. Deprecabantur eum (inquit textus) ut imponat illi manum: nam per impoſitionem manuum obſeruârunt Chriſtum antea multis contuliſſe ſanitatem. Verùm ut iſtum ritum nos intelligamus, quatuor de impoſitione manuum ſunt obſeruanda.

1. Quàm antiqua ſit hæc conſuetudo impoſitionis manuum.
2. Quorum fuerit alijs manum imponere.
3. Ad quid & in quem finem manus impoſitæ ſint.
4. Quæ ſit manus ratio ſymbolica.

Quantũ ad antiquitatem ritus imponendi manus attinet, ſcriptura oſtendit, quòd à Patribus ſit hæc conſuetudo accepta. Legimus enim Gen. 48. ꝙ Patriarcha Iacob manus impoſuerit filijs Ioſeph, Manaſſeh et Ephraim. Quæ conſuetudo poſtea lege Iudæis commendata eſt: & peruenit hic ritus uſq; ad tempora Chriſti, qui & ipſo uſus eſt, & uſum illius ad Apoſtolos ſuos tranſmiſit. Quòd aũt manuum impoſitione coniuncta fuerit oratio, patet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tet ex 19.cap.Matth.ubi ſcribitur, quòd oblati ſint pueri Chriſto, ut manus eis imponeret & oraret.

Habemus quàm ſit antiqua conſuetudo manuũ impoſitio: iam quorum fuerit alijs imponere manus uideamus: id quod ex facto Iacob & aliorum colligitur. Mos enim fuit, ut maiores minoribus, parentes liberis, ſacerdotes populo manus imponerent. Fuit enim ſolennis ceremonia, quæ penes illos erat, qui præeminebat autoritate.

Sed quem in finem iſte ritus inſtitutus erat? quintuplex finis à ſcriptura colligi poteſt. 1. Quòd benedicendi ſeu orandi cauſa factum ſit, ut Matth. 19. & Marci 7. oſtenditur. 2. Offerendi cauſa: ſolebant enim ſacerdotes manus imponere capitibus uictimarum. 2. Sanandi gratia, ſicuti Chriſtus ſæpe ſuas manus impoſuit ſanaturus, qui ſibi offerebantur. 4. Vt precando conferretur Spiritus ſanctus, ut in Actis Apoſtolicis legimus. 5. In conſecratione miniſtrorum uerbi manus imponebantur ijs, qui ordinabantur ad miniſterium.

Iam de ſymbolo manuum nonnihil adijciamus. Qui benedixerunt impoſitis manibus, fungebantur uice DEI: manus ſignificabant auxilium & fauorem DEI: impoſitio manuum ſignificabat eum, cui imponebantur manus, eſſe ſub fauore & protectione Dei, & benedici à Deo. In benedictionibus optabatur auxilium & fauor Dei: in ſacrificijs hoſtiæ dicabantur Deo: in ſanationibus manus DEI ſe exeruit, dum ſanitati reſtituit ſua poten-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tia ægrotos: ſimiliter in donationibus S. ſancti, manus ſignificabant præſentiam Dei: in conſecrationibus ſacerdotum, hæc erat ſignificatio impoſitionis manuum, quòd qui ordinabantur, dicarentur Deo tanquam hoſtiæ, probarentur Deo & ordinarentur ad opus diuinum. Hæc ſint dicta de primo loco, nempe de facto horum baiulorum, & impoſitione manuum: nos autem obſeruemus breuiter, quid confirmet hic locus, quid confutet, & cuius nos moneat. Confirmat quòd filij Dei ſpiritu Dei ducantur, et exerceant ſe pietate et caritate. Confutat eos, qui fidem inanem iactant ſine uera pietate erga Deum, & caritate erga proximum. Monet nos, ut præſtemus opera fidei interna & externa, modò uelimus inter filios Dei cenſeri.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam propoſui, eſt de facto & miraculo Chriſti. Vt autem hoc factum intelligamus, quædam ſunt de miraculis Chriſti obſeruanda. Prophetæ, Chriſtus et Apoſtoli ediderunt miracula, ut doctrinam, quam docuerunt, confirmarent à Deo eſſe, et ut homines conuicti miraculis de ueritate Dei, crederent & credentes ſaluarentur. Hos præcipuos fines fuiſſe miraculorum oſtendit Iohannes Euangeliſta cap. 2. ubi ita ait: Hoc principium ſignorum fecit Ieſus in Cana Galilææ, et manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli. Hîc duo ſignantur fines: gloria Chriſti, et fides Apoſtolorum. Gloria aũt Chriſti potentiam diui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

diuinam, affectum erga genus humanum, & officium doctrinæq; ipſius certitudinem complectitur. Verùm diſcernendum eſt inter Prophetas, Apoſtolosq; & Chriſtum. Prophetæ & Apoſtoli non ſua uirtute ediderunt miracula, ſed diuina Chriſti uirtute, cuius ſpiritus per os eorum loquebatur. Chriſtus uerò ſua propria potentia edidit miracula. Quare ut Prophetæ & Apoſtoli ſuis miraculis declarārūt ſe fuiſſe Chriſti ſeruos: ita Chriſtus ſuis miraculis ſe Dominum et Deum ipſorum oſtendit. Verùm ſi quæris, cur hodie non etiam edantur miracula à miniſtris uerbi: ſcies quòd miracula, poſtquam confirmarunt gloriam Chriſti, & ueritatem Dei, defuncta ſint ſuo munere: quare non amplius ſunt expectanda miracula, ſed contenti eſſe debemus doctrina Prophetica & Apoſtolica, quam Deus olim multis confirmauit miraculis. Hæc ſint de miraculis dicta in genere: Nunc ad hodiernum, miraculum deſcendamus, in quo ſunt multæ circumſtantiæ obſeruandæ, quarum ſingulæ ſingularem doctrinam & admonitionem continent.

PRIMA: Chriſtus apprehendit eum de turba ſeorſim. *Sed quare hoc fecit? propter duo: ſcilicet tempus et ſignificationem. Propter tempus quidem, quia nondum uoluit ſuum regnum propagari toti mundo. Nōdum enim peregerat hoſtiam: nondum fregerat interſtitium, quod erat inter Iudæos et gentes: quod poſtea factum eſt, quando armauit diſcipulos hoc mandato: Ite in mundum uniuerſum,*

uerſum, prædicate Euangelium omnibus gentibus. Propter ſignificationē uerò, quia qui Chriſtū deſiderat medicū, debet à turba malignantium diſcedere. Nulla enim eſt conſenſio Chriſti cum Belial.

SECVNDA: Miſit digitos ſuos in aures eius. Hoc ſanè non fruſtra factum eſt. Nam & eo ſigno declarauit precium carnis ſuæ, quam aſſumſit, ut eius uictima humanum genus reſtitueretur priſtinæ ſanitati, quam per peccatum amiſerat, & ſignificat ſuū uerbum nec audiri nec intelligi poſſe, niſi aures digito Chriſti aperiantur, id eſt, niſi Spiritus ſanctus cordis noſtri aures aperiat.

TERTIA: Et expuens tetigit linguam eius. Hoc ſymbolo ſignificat & loquendi facultatem à ſe eſſe, et quòd per media uelit in Eccleſia eſſe efficax.

QVARTA: Suſpexit in cœlum. Hoc geſtu ſignificat ſuum animum ad patrem cœleſtē eleuatum eſſe, quem precatus eſt non ſolum pro hoc: ſed pro omnibus afflictis. Oratio.n.non eſt tàm oris ſonus, quàm cordis ſupplex eleuatio ad Deum: quæ cordis eleuatio ſymbolo oculorum ſuſpiciētium in cœlum ſignificatur. Vnde Dauid: Ad te Domine leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Cuius et nos monemur cū dicimus: Pater noſter, qui es in cœlis.

QVINTA: Ingemuit. Magnum certè neceſſe eſt eſſe, propter quòd tantus heros ingemiſcat. Non ergo ſolùm in hunc mutum, quem unico nutu liberare à ſuo malo poterat, reſpexit: ſed in=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tuetur in hæc quinq;. 1. peccatum, quod cauſa eſt omnium calamitatum in humano genere. 2. in tyrannidem Diaboli, qui ita oppreſſerat genus humanum: cum qua tyrannide ſe bellum initurum nouit. 3. in legis maledictionem, quam in ſe reciperet, quò nos abſoluamur à reatu. 4. in amariſſimam ſuam mortem, quam erat perpeſſurus pro toto humano genere. 5. in maximæ partis mundi ingratitudinem. præuidebat enim, quòd multi ſuum beneficium eſſent contemturi prorſus: multi ignauia ſua eſſent neglecturi: adeò ut minima pars mundi ſua beneficia in ſalutem amplecterentur.

SEXTA: alloquitur hunc mutum & dicit, Ephata, hoc eſt, tu aperire. Non fruſtra hîc Marcus hebraica uoce uſus eſt. Hac enim uoce primùm indicat Chriſtus, quæ ſit ſua diuina potentia, qui uerbo et imperat, et facit quæ uult: unde fides noſtra non ſolùm de diuinitate Chriſti confirmatur: uerumetiã omnes eos in tuto eſſe intelligit, qui ſub eius imperio ſunt, & ſe eius fidei committunt. 2. hac uoce indicatur, quanta ſit uerbi Dei efficacia, præſertim ubi uera fide apprehenditur. 3. quòd nemo ſaluari poſſit ſine Chriſti uerbo, quo imperat nobis, quæ decent à nobis fieri. 4. hoc mandato APERIRE ſignificat, quòd uoluntas hominis requiratur in ſalutis negotio, non quòd uoluntas non reformata manu DEI poſſit, aut uelit: ſed ne, cùm mouetur & formatur à Spiritu ſancto, Spiritui ſancto repugnet. 5. quòd opus ſalutis ſit to-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tum Chriſti, non hominis, quemadmodum Hebraicum uocabulum indicat.

SEPTIMA: Et ſtatim apertæ ſunt aures eius, & ſolutum eſt vinculum linguę eius, & loquebatur rectè. Hoc ipſum miraculum eſt & beneficium Chriſti erga hunc afflictum hominem. Quo miraculo indicatur, q̃ ad iuſſum Chriſti et ad prædicationem uerbi ipſius ſoluamur à catenis diaboli, ne amplius illis conſtricti teneamur. Hoc miraculum, ut ſummatim repetam, confirmat quòd Chriſtus & poßit & uelit iuuare omnes afflictos, qui ad ſe afferuntur & ſuam opem implorant. Deſtruit eorum errorem, qui Chriſtum tanquam ſeuerum iudicem fugientes, ſanctos inuocant. Monet præterea nos, ut in calamitatibus conſtituti ad Chriſtum ſolum fide & inuocatione fugiamus.

DE TERTIO.

Et præcepit illis ne cui dicerent: Quantò autem magis eis præcipiebat, eò magis prædicabant & admirabantur. Chriſtus prohibet ne patefacerent hoc factum: Huius mandato obtemperaſſe oportuit. Quare bonum, quod ſecutum eſt, non illorum inobedientiæ, ſed Chriſti bonitati adſcribendum eſt. Voluit enim hoc factum latêre uſq; ad ſuam reſurrectionem.

Sed quis fructus manauit ex hoc Chriſti miraculo? Primùm ſpectatores conceperunt fidem in Chriſtum. Deinde prædicabant hoc factum et Deum glorificabant: quæ Dei glorificatio ultimus finis

nis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

*nis eſt omnium operum Chriſti. Sed quid eſt De-
um prædicare? Dei prædicatio oritur ex noticia
Dei, quæ in his ſita eſt: ut rectè iudices de diuina
ſubſtantia & diuinis perſonis, ut ſtatuas eum fon-
tem omnium bonorum: ut ad eum per Chriſtum
confugias in omni neceßitate: ut palàm tuam fi-
dem cum his confitearis: ut tuo exemplo prælu-
ceas alijs, quò multi tuo exemplo moti ad Chri-
ſtum confugiant, cui cum Patre & Spiritu ſancto
ſit honor in ſecula, Amen.*

DOMINICA XIII.

TRINITATIS, Luc. 10.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

CONuerſus Ieſus ad diſcipulos ſeorſim, dixit: Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quòd multi Prophetæ & reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire, quę vos auditis, & non audierunt. Et ecce quidam legiſperitus ſurrexit, tentans illum, dicens: Magiſter, quid faciendo uitam ęternam poſſidebo? At ille dixit ad eũ: In lege quid ſcriptum eſt? Quomodo legis? Ille reſpondens dixit: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua: & proximum tuum ſicut te ipſum. Dixitq́ꝫ illi: Rectè reſpondiſti, Hoc fac & viues. Ille autem volens iuſtificare ſe ipſum, dixit ad Ieſum. Et quis eſt meus proximus? Reſpondens autem Ieſus dixit: Homo quidem deſcendebat ab Hieroſolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam deſpoliauerũt eum veſtibus, ac vulneribus inflictis, abierunt ſemimortuo relicto. Accidit autem vt ſacerdos quidam deſcẽderet eadem via, viſoq́ꝫ illo, præterijt. Similiter & Leuita, cùm iret iuxta locum, cùm acceſſiſſet ac vidiſſet eum, præterijt. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ad eum, & viſo eo, miſericordia motus eſt, & accedens obligauit uulnera eius, infundens oleum ac uinum, & im-

po-

ponens illum in ſuum iumentum, duxit in diuerſorium, & curam eius egit. Et poſtero die egrediens, depromtos duos denarios dedit hoſpiti, & ait ei: Curam illius habe, & quodcunq; præterea inſumſeris, ego cùm rediero, reddam tibi. Quis ergo horum trium uidetur tibi proximus fuiſſe, illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui exercuit miſericordiam in illum. Ait igitur illi Ieſus: Vade & tu fac ſimiliter.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ ſunt partes huius Euangelij: in quarum priori agit Chriſtus cum ſuis diſcipulis de uera beatitudine, docetq; in qua re ea conſiſtit, nimirum in ſui cognitione: in poſteriori diſputatur de recta uia uitæ æternæ, de lege Dei, de dilectione Dei & proximi: ubi paradigmate propoſito docet, quis ſit proximus habendus.

Loci quatuor.

I. *Quæ ſit uera beatitudo.*

II. *Quæſtio Legisperiti de conſequenda uita æterna, cum Chriſti reſponſione.*

III. *Summa capita legis diuinæ.*

IIII *De parabola, qua docetur, quis ſit nobis proximus.*

DE PRIMO.

Ieſus conuerſus ad diſcipulos ſeorſim dixit: Beati oculi, qui uident quæ uos uidetis. Dico enim uobis, quòd multi &c. Hîc docet

Chriſtus quæ namſit uera beatitudo, & quodnam ſit uerum & ſolidum gaudium hominis in hac uita, uidelicet uidere filium Dei. Si ergo ſoli illi ſunt beati, qui filium Dei uident, ſequitur nullos ſuis operibus & meritis beatitudinem conſequi. Quare hæc Chriſti uiſio meritò expetenda eſt.

Verùm ſciendum dupliciter filium Dei uideri, nempe in hac uita & futura. In hac uita uidetur tripliciter .1. carnaliter tantùm .2. carnaliter & ſpiritualiter ſimul. 3. ſpiritualiter tantùm.

Carnaliter tantùm uidit maxima pars Iudaicæ gentis, quæ tamen damnata eſt: proinde carnalis Chriſti uiſio non eſt per ſe ſalutaris: imò cedit potius in maiorem damnationem. Herodes uidit Chriſtum, Pilatus ſimiliter, Iudas & Caiphas, & multi impij alij, quorum interitus docet non eſſe ſalutarem uiſionem Chriſti externam, ubi non eſt uera fides in Chriſtum.

Carnaliter et ſpiritualiter ſimul uiſus eſt Chriſtus à Magis, Maria, Simeone, Zacharia, Zachæo, Apoſtolis, et multis alijs, quorum uiſio fuit illis ſalutaris, quia non ſolùm Chriſtum externis oculis uiderunt, ſed etiam lumine cordis: quod manifeſtè conſpicitur in illa muliere, quæ Chriſti pedes lotos lacrimis ſuis abſterſit capillis, quæ à Chriſto audit, peccata ſua eſſe remiſſa, propter fidem quam in ipſum habuit. De hac uiſione præcipuè loquitur hîc Dominus, cum ait: Multi Prophetæ & Reges cupierunt uidere, quæ uos uidetis, & non uiderunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Spiritualiter tantùm uidet Chriſtum,omnis qui credit in eum . Ita enim Chriſtus ipſe interpretatur,cùm dicit: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto:Ita oportet exaltari filium hominis,ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam æternam.Sic uidit Chriſtum Abel in ſuo ſacrificio: ſic Abraham,de quo teſtatur Chriſtus, dicens: Abraham uidit diem meum & gauiſus eſt. Sic hodie nos Chriſtum uidemus, quotquot in ipſum credimus. Quòd autem, qui ita Chriſtum uident, ſint beati,teſtatur hoc dictum Domini ad Thomam:Beati qui non uiderunt & crediderunt. Nam in Euangelio ipſum uidemus, ubi facie ad faciem nobis apparet, ut in imaginem eius transformemur.

Hactenus de primo genere uiſionis et eius partibus, quo Chriſtus in hoc mundo uidetur, Altera uiſio ſequitur,quæ eſt in futura gloria, ubi illum perfectiſsimè uidebimus, & perpetua læticia afficiemur,fruentes ipſius dulciſsimo conſpectu.

Sed qua de cauſa pronunciat beatos,qui Chriſtum uident?Primùm,quia Chriſtus eſt uerbum uitæ,ſine quo nulla eſt ſalus expectanda. Hoc.n.uitæ uerbum ab æterna morte liberat credentes. Nam ut qui Chriſtum non uidet & potiſsimum oculis fidei,in carcere & ſub manu Diaboli manet: ita qui Chriſtum uidet,uictor eſt mundi,atq; omnium malorum, iuxta illud Iohannis: Hæc eſt uictoria, quæ mundum uincit,fides ueſtra. An non uidemus multos pios malè in hac uita habere & rapi ad gra-

uiſsi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uiſsima ſimplicia? Reſpondeo. Sunt beati propter euentum. Eſt enim futura lætiſsima liberatio ab omnibus malis, quibus pij obruuntur in hac uita. Ideo Chriſtus dicit in Matthæo: Beati qui lugent, quoniam conſolationem accipient.

DE SECVNDO.

Quidam legis interpres ſurrexit, tentans eum & dicens: Magiſter, quid faciendo, uitam æternam poſſidebo? Ille reſpondit: Diliges Dominum Deum tuum &c. Et ut in Matthæo habetur: Si uis ad uitam ingredi ſerua mandata. Vt hoc Chriſti reſponſum rectè intelligamus, obſeruandum eſt, eſſe duo genera hominum, cum quibus Chriſtus agit. Quidam enim ſunt hypocritæ: quidam agunt ſeriam pœnitentiam. Hypocritæ ſuperbi & tumidi opinione propriæ iuſticiæ, putant ſe non opus habere Chriſto: atq; ideo eum perſequuntur: nunc tentando illum: nunc calumniando ipſius doctrinam: nunc perſequendo ipſum. His cùm quærunt uiam ſalutis, monſtrat eis legem, & dicit: Si uis ad uitam ingredi ſerua mandata. Qui uerò pœnitentiam agunt, & quærunt à Chriſto ſalutis uiam, non mittuntur à Chriſto ad Legem & Moyſen, ſed ad ſe eos recepit, & iubet eos in ſe credere. Quòd cum faciunt, donat eis ſuam iuſticiam, ne maledictioni legis ſint obnoxij. Hoc exemplis illuſtrabimus. Phariſæus, de quo nuper audiuimus, iuſtus ſibi uiſus eſt, ſed iniuſtus à Chriſto eſt pronunciatus, eò quòd legis iuſticiam, quam ia-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

citauit,non habuit. Contrà,Publicanus qui peccata ſua ſecum in templum attulit,quæ illic deflet,et confugit ad miſericordiam, iuſtus deſcendit in ſuam domũ. Si iuſtus, uitæ quoq; æternæ hæres erat. Apud Matthæum interrogat Legisperitus Chriſtum & dicit: Quid faciam ut poßideam uitam æternam? Reſpondit Chriſtus: Si uis ad uitam ingredi,ſerua mandata. Contra, miſer latro peccator in cruce agit pœnitentiam, & ex fide inuocat Chriſtum, cui Chriſtus dicit : Hodie eris mecum in Paradiſo,id eſt, in uita æterna. In hoc Euangelio accedit etiam Legis interpres,tentaturus Dominum & ait : Quid faciendo uitam æternam poßidebo? Cui Dominus reſpondit: Diliges Dominum Deum tuum,& proximum ſicut teipſum. Quod perinde eſt, ac ſi dixiſſet : Si uis àd uitam ingredi, ſerua mandata. At mulieri peccatrici Lucæ 7.ait : Fides tua te ſaluam fecit. Atq; ita Chriſtus cum duobus generibus hominum agit, pro quorum uarietate monſtrat rectam in cœlum uiam.

Quare uiam per Legem monſtrat, cùm nemo unquam per illam uiam poßit in cœlum uenire? Quia eſt uia rectißima in cœlum,iuxta illud: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Hanc ergo monſtrat Chriſtus ſuis contemtoribus.Quicunq; enim Chriſtum contemſerit, aut peribit æternum, aut Legi ſatisfaciet,quod eſt illi impoßibile.Deinde eſt alia uia in cœlum, quæ tantùm patet ijs, qui in Chriſtum,qui eſt uia in cœlum, credunt.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

DE TERTIO.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto cordo tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, ex tota cogitatione tua: & proximum tuum ſicut teipſum. *Hæc eſt ſumma Legis diuinæ & epitome Decalogi. In utroq; horum præceptorum quatuor ſunt ſpectanda. 1. Affectus, qui ab homine requiritur erga Deum & proximum. 2. Obiectum, nempe Deus & proximus. 3. Cauſæ obedientiæ ſeu dilectionis Dei & proximi. 4. Modus dilectionis.*

Affectus, quem requirit Lex, eſt dilectio, quæ placere non poteſt, niſi ſit ſincera & careat omni hypocriſi. Nihil enim poteſt placere Deo, quod eſt fucatum: quia ipſe eſt abſq; omni fuco, ſanctus, purus & ſincerus.

Obiecta, hoc eſt, res circa quas uerſari debet affectus dilectionis ſunt Deus & proximus.

Cauſæ dilectionis Dei & proximi proponuntur in præcepto. Deus enim diligendus eſt, quia eſt Deus & Dominus noſter: proximus uerò, quia eſt proximus noſter.

Modus dilectionis etiam exprimitur. Deus enim ex toto corde, ex tota anima, ex tota cogitatione eſt diligendus: proximus eſt diligendus, ut te ipſum diligis. Verùm, quæ breuiter notauimus, fuſius ſunt explicanda.

Dilectio ſeu caritas in genere eſt intimus affectus, rem quampiam amanter & beneuolè complecten-

ctendi, adeò ut animus eius ſtudio ardeat, cupiatq́; & quàm optimè. Hæc caritas duplex eſt. Vna Dei erga creaturam. Altera creaturæ erga Deum, & alias res. Dei erga creaturam caritas rurſus eſt duplex. Vna uniuerſalis, qua complectitur omnem ſuam creaturam, eam ſuſtentat & continet, ut ſuum ſtatum tueatur: hæc caritas dicitur etiam uniuerſalis miſericordia. Altera eſt peculiaris, qua Deus ex intimo cordis affectu Eccleſiam ſuam caram habet in filio: hac motus filium dedit, iuxta illud: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret: hac motus Spiritum ſanctum donat: hac motus conſeruat Eccleſiam: Breuiter, hæc caritas facit, ut ſe totum ſuæ Eccleſiæ donet. Huius dilectionis Dei cogitatio conſolabitur nos contra ſententiam Legis, contra acerbitatem crucis, contra tentationes in mortis articulo. Hæc etiam dilectio Dei facit, ut Deus caſtiget ſuos filios & rurſus afflictos ſanet.

De caritate Dei erga creaturam dixi: Iam ſequitur de caritate creaturæ erga Deum & homines, atq; res alias. Hæc caritas eſt affectus intimus, quo Deus diligendus eſt ab homine, & ſecundum Deum proximus, perinde ut nos ipſi. Eſt itaq; & hæc creaturæ caritas duplex. Vna qua Deum proſequimur: altera qua creaturam. Ea autem caritas, qua creaturas complecti nos decet, plures habet gradus: quorum primus eſt, quo fratres neceſſitudine ſpiritus Chriſti nobis coniunctos diligimus.

Secundus, quo eos, qui aliqua neceſsitudine carnali nobis deuincti ſunt, proſequimur. Tertius, quo reliquos ignotos amamus. Quartus, quo inimicis benefacere laboramus. Quintus, quo reliquas creaturas ſingulas pro ſuæ dignitatis ſtatu complectimur.

Quæ cauſæ ſunt dilectionis Dei, ſeu cur Deum diligimus? Etſi ſatis ex præcepto cognoſci poteſt, tamen altius cauſas repetam & diſtinguam. Dilectio itaq; hominis erga Deum 1. accenditur ex memoria beneficiorum Dei erga nos, et ex cogitatione immenſæ dilectionis ipſius, qua nos proſequitur. 2. augeri debet ex uiuo ſenſu fauoris Dei erga nos, quem omni momento experimur. 3. inprimis inflammari debet ex ſpe & fiducia promiſſorum bonorum. Hæ cauſæ ſunt in uerbis his: Dilige Dominum Deum tuum. Eſt Dominus, id eſt, defenſor: Deus, gubernator & ſaluator: Tuus, ut omnia bona ab eo expectes.

Habemus utcunq; qualis res ſit dilectio DEI, qua homo Deum diligere debet. Deinde, & cauſas uidimus: ſed modus dilectionis quis eſt? is in textu expreſſus eſt his uerbis: ex toto corde tuo, ex tota anima, ex totis viribus, ex tota cogitatione. Hæc uox TOTO tria ſignificat, quæ coniuncta eſſe debent caritati hominis erga Deum. Primùm, quòd caritas hominum erga Deum debeat eſſe perfecta: deinde, pura: tum, perpetua. Ex toto ergo corde Deum diligere dicuntur, qui perfectè, purè, & perpetuò ardent dilectione

Dei:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Dei: ita ut illum ſolum timeant, in illum ſolum confidant, in ſolum ſpem collocent. Ex tota anima dicuntur diligere Deum homines, cùm ipſorum uoluntas eius uoluntati diuinæ, perfectè, purè, & perpetuò in omnibus reſpondet: id quod precamur fieri, cùm dicemus: Fiat uoluntas tua. Ex totis uiribus diligitur, cùm omnia membra interiora & exteriora perfectè, purè, & perpetuò ſe ad obſequendum Deo conuertunt. Ex tota cogitatione diligitur, cùm nullum interuallum ſentitur, quo non diligitur Deus purè, perfectè, & ſanctè. Hic modus eſt ſolidæ dilectionis Dei, quæ in nullo mortalium unquam fuit poſt lapſum, niſi in ſolo Chriſto: licet quædam eius tenuia principia ſunt in renatis. Cuius ſigna ſunt quatuor.

PRIMVM, obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteferre, iuxta illud: Qui diligit me, præcepta mea ſeruabit, & Pater meus diliget eum.

SECVNDVM, reuerenter in timore Dei ſacra myſteria tractare.

TERTIVM, exemplo alios ad diligendum Deum inuitare.

QVARTVM, ipſum proximum propter Deum diligere. Vbi hæc quatuor concurrunt, illuſtria habes ſigna incoatæ caritatis erga Deum: quæ indies in renatis noua incrementa ſumere debent.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Dixi de primo capite Legis, nempe de dilectione erga Deum: nunc de ſecundo dicam, uidelicet de dilectione proximorum. De qua hæc tria obſeruentur: Cauſæ dilectionis, modus & ordo. Cauſæ duæ ſunt præcipuæ: Vna mandatum Dei: Altera natura, quia homo homini proximus eſt. Mandatum Dei eſt, ut diligamus alter alterum. Chriſtus præcipit: Diligite uos inuicem. Huic mandato non obedire grauiſſimum ſcelus eſt. Altera cauſa eſt natura uidelicet, quòd homo homini ſit proximus, idq; multis modis: Ratione creationis: ratione ſimilitudinis: ratione regenerationis: ratione communis uitæ: & ratione futuræ gloriæ, de quibus coniunctionis gradibus nuper dictum eſt.

Quomodo eſt diligendus proximus? reſpondet Dominus: Dilige proximum tuum ut te ipſum. Quomodo autem quiſq; ſeipſum diligat, à ſeipſo diſcat.

Ordo dilectionis antè indicatus eſt, ut maximè diligantur, qui nobis ſpiritu Chriſti coniuncti ſunt. Deinde ſecundo loco, qui nos aliqua neceſſitudine carnali attingunt. Tertiò, inimici etiam diligendi ſunt, quemadmodum Chriſtus docet Matt. 5. & Chriſtus hîc paradigmate propoſito explicat. Hæc ſint dicta de legis duobus capitibus, quib. neminem plenam præſtare obedientiam poſſe manifeſtum eſt: & nuper quatuor rationibus oſtendi.

Neq; tamen ideo fruſtra hæc lex eſt propoſita. Primum enim hîc docemur, qualis fuerit integer

homi=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

hominis ſtatus ante lapſum. Tùm enim homo potuit huic legi ſatisfacere. Deinde hìc intelligimus quanta ſit deprauatio naturæ, cùm uidemus quàm procul abſimus à perfecta legis obedientia. Tùm monemur, ut cognita imbecillitate & immunditia noſtra confugiamus ad Chriſtum, qui eſt perfectio legis in iuſticiam omni credenti. Ad hæc, erudimur quis ſit finis legis, & quæ ſint ſumma capita religioſæ uitæ, in qua nos exercebimus. Poſtremò hinc admonemur, ut cogitemus, qualis ſit futura obedientia ſanctorum Angelorum & hominum in uita æterna.

DE QVARTO.

Ille aũt uolens iuſtificare ſeipſum: dixit ad Ieſum: & quis eſt meus proximus? *Cũ hic Legis interpres aliud reſponſum accepiſſet quàm expectauit, ne confuſus uideretur tacere, opinione iuſticiæ legis tumens quærit, quiſnam ſit ſuus proximus: cui longè aliud reſponſum dat Chriſtus, quàm expectauit: & ut eliciat confeßionem ab ipſo Legisperito, proponit longam parabolam, & ait:* Homo quidam deſcendebat à Ieruſalem in Iericho &c. *Sed cùm omnis homo alteri ſit proximus, cur non ſimpliciter reſpondit. Homines omnes ſibi inuicem ſunt proximi? Hæc reſponſio uiſa fuiſſet et facilior et breuior? hoc fecit Dominus, ut corrigeret malam Phariſæorum et Legisperitorum interpretationem. Hi enim interpretabantur legem hoc pacto. Dilige amicum tuum, & odi inimicum tuum.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

um. Horum ergo iudicio, qui amici erant, ſibi etiam proximi iudicabantur: quem errorem Chriſtus Matth. 5. refutat, & docet inimicos etiam diligendos eſſe. Quia igitur de amicis conuenit inter Chriſtum & Legisperitum, nam uterq; confitebatur amicos diligendos eſſe, Chriſtus conatur efficere, ut Phariſæus inimicos in numero proximorum confiteatur. Omnes enim homines aut amici, aut inimici nobis ſunt. Amicos pro proximis hamis habere fatetur Phariſæus. Verùm quia de inimicis eſt quæſtio, Chriſtus proponit parabolam hanc de Iudæo & Samaritano, hoc eſt, de duobus, qui acerrimi hoſtes ex profeſſione fuerunt. Iudæus enim extremè odit Samaritanum, & tanquam canem habebat: nec Samaritanus hoc ignorare potuit. Sed quid fit? Iudæus incidit in latrones, ſpoliatur, uulneratur, relinquitur ſemiuiuus: Venit hic Samaritanus poſt Iudæos, qui uulneratum prӕterierunt, & non moti ſunt eius calamitate, & fert miſero opem: prӕſtat ei caritatis officia, imponit eum in iumentum ſuum, portat in diuerſorium, habet eius curam: tranſigit cum hoſpite, ut illum amanter & bene foueat: promittit ſe ſoluturum, ſi quid ultrà in eius curationem expoſuerit. Quis horum, *inquit Chriſtus*, uidetur tibi fuiſſe proximus illi? Leuita ne, qui prӕterierat? an Sacerdos, aut hic Samaritanus? Reſpõdit Phariſæus: Qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Ieſus: Vade & tu fac ſimiliter. Fatetur Phari-

Phariſæus Samaritanum præſtitiſſe ſaucio caritatis officia, ideoq; proximum eius rectè dici. Vnde conficitur hæc reſponſio, quòd omnis homo ſit homini proximus. Verùm ut deprimat ſupercilium Phariſæi, iubet illum ire & imitari Samaritanum: quo dicto oſtendit Phariſæum procul abeſſe à perfectione legis. Quare nos Samaritanum imitemur quantùm poſſumus per Chriſti gratiam, cui cum Patre ſuo & Spiritu ſancto ſit honor, laus, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XIIII.
TRINITATIS, Luc. 17.

FActum eſt, dum iret IESVS Hieroſoly-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

mam, tranſibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cùm ingrederetur quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt procul, intentaq́ꝫ uoce dixerũt: Ieſu præceptor miſerere noſtri. Quos vt vidit, dixit illis: Ite oſtendite uos ſacerdotibus. Et factum eſt, vt inter eundum mũdati ſint. Vnus autem ex illis, vt uidit quòd mundatus eſſet, regreſſus eſt, cum magna voce glorificans Deum. Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Reſpondens autem Ieſus dixit. Nonne decem mundati ſunt? Nouem autem illi vbi? Non ſunt reperti qui redierint, vt darent gloriam Deo, niſi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade, fides tua te ſeruauit.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa huius Euangelij eſt, quòd Chriſtus ſit uerus Meßias, Deus & homo, qui ſola ſua potenti uoluntate poteſt iuuare quos uult, uult autem iuuare omnes, qui ad ſe confugiunt, quemadmodum horum decem leproſorum exemplum oſtendit. Hos enim non contemnit, ut multi alij: ſed ſuum paternum erga eos animum declarat, dum inuocantes ſanat & liberat à morbo cùm fœdißimo, tùm contagioſißimo. Neq; aliter affectus eſt erga ullos, quàm erga hos miſeros, modò horum exemplo ipſius opem implorent. Diſcamus ergo et nos intuentes in hos leproſos, qualem habeamus Pon=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Pontificem, nimirum non ſolùm talem, qui noſtris afficiatur calamitatibus: uerùm etiam eum, qui potenti ſua uoluntate, quos ſuam ſentit implorare opem, iuuare poßit, & ab omni miſeria uindicare. Quemadmodum enim diſcedentes hos, imò iam abſentes purgat: ita etiamſi coràm non aſpiciatur, iuuare poteſt. Quare accedamus ad eum firma fiducia in omnibus neceßitatibus noſtris, certi, quòd ſimus auxilium inuenturi in tempore opportuno. Hæc breuiter ſint dicta de ſumma et uſu huius Euangelij. Loci tres.

I. De his decem Leproſis.
II. Cur eos mittat Dominus ad Sacerdotes.
III. De gratitudine huius Samaritani, & ingratitudine nouem reliquorum.

DE PRIMO.

In prima huius Euangelij doctrina, quam de leproſis propoſui, hæc ordinè dicam: quàm contemti fuerint leproſi in populo Iſraëlitico: quid horum factum nos doceat: quomodo multi ſpirituali lepra infecti opus habeant medico Chriſto: & quid ex Chriſti facto de ipſius affectu erga nos colligamus.

Leproſi apud Iudæos immundi habebantur, & indigni, qui inter Iſraëlitas uerſarentur, idq; propter fœdißimum et contagioſißimum morbū, quo contaminati erant: & circumferebant ex mandato legis diuinæ ſigna opprobrij & luctus, quibus admonebantur ſuæ impietatis et flagitiorum, propter quæ in talem miſeriam incidiſſent. Numeran=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tur aũt in Leuitico quinq; notæ, per quas ab alijs hominibus dignoſcerentur, ne ipſorum contagione polluerentur. Vna, fuit ueſtis diſſoluta. Altera dete ctum caput. Tertia, os uelatum. Quarta, habitatio ab hominum conſuetudine ſeparata. Quinta, publi ca proclamatio, qua immundi proclamabantur, ut qui indigni eſſent, qui inter Iſraëlitas conuerſaren tur. Hic facilè eſt cogitare, in quanto dolore fue= runt, & quàm miſera fuit illorum conditio: tamen in his malis poſiti confugiunt ad Chriſtum. Vnde nos remedia contra triplicem tentationem colliga= mus, quarum prima prouenit ex cogitatione miſe= riæ et fœditatis peccati noſtri. Secunda, ex indiſpo ſitione noſtra, quòd non ſimus ſatis compoſiti ad compellandum tantum Heroa, hoc eſt, Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum. Tertia manat ex cogita= tione meritorũ, quæ nulla habere nos animaduerti= mus. Exemplo enim horum Leproſorum non ſina= mus nos his rebus abſterreri, quò minus ad unicum noſtrum medicum & ſaluatorem confugiamus.

Iam uideamus quid hi decem leproſi fecerint. Cùm ingrederetur (inquit textus) Dominus in uicũ quendam, occurrerunt ei decem uiri leproſi, qui ſteterunt à longè, & leuauerunt uocem, dicentes: Ieſu pręceptor miſerere no- ſtri. Hic habemus exemplum in leproſis ueræ hu- miliationis, fidei, inuocationis & confeßionis.

Quòd ſtent à longè, humiliationis ſignum eſt. nam propter morbum ſuum, et morbi cauſam pec= catum

catum, ſe in animo proſternunt coram Deo, agno-ſcũt ſuam miſeriam, peccati turpitudinem, iuſtißimam legis ſententiam damnatoriam aduerſus ſe: atq; ita uerè humiliantur coram Deo: quæ humiliatio primus eſt gradus ad gloriam, ſicut ſuperbia primus gradus eſt ad ignominiam, quod & Dominus ipſe teſtatur, cùm ait: Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, qui autem ſe humiliat, exaltabitur. Horum ergo exemplum & nos imitemur, et nos proſternamus in uera pœnitentia coram Deo: quod ſi fecerimus, fiet nobis ſecundum Chriſti dictum: Qui ſe humiliat, exaltabitur.

Quòd accedunt Chriſtum, fidei teſtimonium eſt, quam ex auditu famæ ipſius habuerunt. Audiuerunt enim abſq; omni dubio hanc dulcißimam uocem Chriſti, qua tam paternè omnes ad ſe inuitat, & omnibus ſuam gratiam offert: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Hanc uocem: Venite omnes qui laboratis, audiuerunt, & conceperunt ſpem, ut ſe non excluderet, qui ſe omnibus benignè offerret. Quare concepta fiducia, erigunt ſe & Chriſtum accedunt. Horum exemplo, quo paterna promißio confirmatur, & nos excitemur ad bene ſperandum de Chriſto in omnibus noſtris ærumnis.

Huius fidei fructus ſequitur, inuocatio Ita enim orant: Ieſu præceptor miſerere noſtri. In hac ſua ardentißima oratione, Primum agnoſcunt ſe nulla habere

habere merita: ſed potius horrenda peccata. Nam qui dicit MISERERE, nullum iactat meritum, nullam ſentit dignitatem, imò potius confitetur ſuam indignitatem, & ſe agnoſcit indignum beneficio. Deinde in hac oratione agnoſcunt Chriſtum uerum Meßiam eſſe, uictorem mortis & omnium calamitatum: agnoſcunt ipſum mitem & miſericordem, qui afflictis non addit afflictionem, ſed potius medetur afflictis & eos ſanat. Hoc exemplum orandi & nos imitemur, & uerè Chriſtum talem cogitemus & inuocemus, qualem illum in hac ſua oratione deſcribunt.

Habemus etiam in his leproſis exemplum confeßionis, quæ nunquam poteſt ab oratione auelli, et ſanè confeßio Chriſti non carebat periculo eo tempore. Potentißimi enim & ſapientißimi perſequebantur Chriſtum, & confeßionem eius prohibuerunt, quemadmodum legimus Ioannis 6. Vbi Phariſæi obiurgant cœcum, cui uiſum reſtituerat Dominus, propterea quòd Chriſtum ſit confeſſus. Verùm nos imitemur exemplum horum leproſorum. Nam tametſi grauis uideatur afflictio, quæ propter confeßionem ſubeunda eſt: tamen ſalus, ad quam tendit confeßio, maior & certior eſt, quàm ut ullis terriculamentis ab ea deficiamus.

Dixi de lepra corporali, et horum leproſorum laudabili facto: nunc breuiter lepram ſpiritualem deſcribam, & eius remedia tradam. Lepra ſpiritualis eſt labes & contagio mentis, cordis & affectuum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ctuum hominis: ita ut nulla pars in homine ſit pura & munda. Hæc lepra habet etiam notas ſuas, quarum prima eſt ſeparatio à domeſticis Dei & cœtu ſanctorum Angelorum & hominum. Secunda eſt caput detectum, hoc eſt, nuditas à donis Spiritus ſancti, plena opprobrio, de qua apud Ezechielem: Nuda eras & confuſione plena. Tertia, eſt os uelatum, hoc eſt, fœdus halitus et ſpiritus peſtifer peßimorum colloquioru͂, quæ ex impuro prodeuniunt corde. Quarta, habitatio ab hominum conſuetudine ſeparata, qualis eſt diuitis Epulonis, qui habitat procul à beatorum domo. Quinta, publica proclamatio, hoc eſt, legis maledictio, quæ publicè proclamatur in omnes, qui non agunt pœnitentiam, hoc eſt, in ſpiritualiter leproſos.

Sed quid eſt remedij contra hanc lepram ſpiritualem? nulla humana arte eſt curabilis. Vnicus eſt medicus, qui eam purgare poteſt, qui eſt Ieſus Chriſtus: ad quem ſi leproſus uenerit, & ſe coram illo humiliauerit, inuocans eum & petens ſanationem, mox hic ſapientißimus medicus, ſanguine ſuo primùm abluit ſordes huius ſpiritualis lepræ: deinde ſuo ſpirituali oleo fouet affecta membra, donec plenè ſanantur. Hic igitur adeundus eſt fidei pedibus: huius pharmacum, quod uoce Euangelij offertur, cordis ore, id eſt, fide recipiendum eſt: & ab eo impetrandum eſt oleum illud efficax, quo uires amiſſæ reparantur: atq; cauendum ita, ut hoc ſalutari pharmaco uerbi Dei, & oleo ſalutari Spiri-

Spiritus ſancti amißis, rurſus in lepram incurramus: quod ſi fecerimus, difficilior erit poſtea curatio. Nam poſtquam aliquis morbus nimis altas radices egit, maiori cum difficultate curatur.

DE SECVNDO.

Quod vt vidit dixit eis: Ite & oſtendite uos ſacerdotibus. *Quos ſolo nutu abeuntes ſanauit, hos ad ſacerdotes mittit: qui tametſi improbi & auari erant, tamen miniſterio fungebantur diuinitus inſtituto. Sed quare illos ad Sacerdotes mittit? multæ & magnæ cauſæ fuerunt.*

PRIMA, *Vt ita probaret fidem illorum, an ſuo uerbo & promißioni crederent. Solet enim Deus uarijs modis ſuorum in fide conſtantiam explorare: non quidem in eorum damnum aut malum: ſed ut fides explorata, & ueluti igni tentationum decocta fiat probatior. Ita Abrahami fides eſt explorata, dum iubetur ire mactatum unigenitum filium: ſic explorata fides mulieris Syrophœniſſæ, & multa ſunt exempla, ut Iob, Ioſeph, Dauid & aliorum omnium.*

SECVNDA, *ut hoc ſuo facto miniſterium publicum diuinitus ordinatum approbet. Habebant enim Sacerdotes mandatum cognoſcendi & iudicandi de lepra: qui bene purgatos reciperent in cœtum publicum, alijs excluſis. Nam ſi secùs feciſſet, uideretur Moſaicam legem uiolare, ad quam non ſoluendam, ſed implendam præſtandamq; uenerat.*

TER-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

TERTIA, *quia Lex et Sacerdotium fuerunt teſtimonium de Chriſto, quemadmodum ipſe ait: Lex et Prophetæ ferunt teſtimonium de me. Nam quòd ſacerdotibus iniunctum erat, ut iudicarent de lepra, accepta oblatione pro leproſi ſanati purgatione, typus fuit uirtutis Chriſti, qui non ſolùm de lepra iudicare, ſed eam emundare poteſt: idq; proprij corporis uictima & precioſo ſanguine.*

QVARTA, *ut ex miraculo diſcerent ſacerdotes uerè adueniſſe Meßiam. Sic enim prædixit Eſaias, quòd Chriſtus ſuam præſentiam declararet ſtupendis miraculis, inter quæ etiam numeratur hoc, quòd cœcos illuminaret & leproſos purgaret. Sacerdotes igitur, uiſo hoc miraculo diuino, debebant ex prophetia Eſaiæ concluſiſſe, Ieſum filium Mariæ uerum fuiſſe Meßiam olim Patribus promiſſum, præſertim cùm omnes prophetiæ de aduentu Chriſti in hoc tempus collimarent.*

QVINTA, *ut ſacerdotes hoc miraculo conuicti de Aduentu Chriſti ueri Meßiæ, mitterent ſuos auditores & populum ad Chriſtum corporum & animorum medicum peritißimum: quòd tamen non fecerunt, ne quid ſuo quæſtui diſcederet. Habent multos æmulatores hoc tempore, præſertim in Papatu.*

SEXTA, *ut hi leproſi teſtimonio ſacerdotum recepti, ſuam gratitudinem oſtenderent erga Deum & ordinarium miniſterium.*

Cæterũ præter has ueras cauſas, propter quas

miſit

miſit Chriſtus hos leproſos ad ſacerdotes, Papiſtæ finxerunt aliam, nimirum, ut ſacerdotibus confiteamur peccata noſtra, enumeremus omnia peccata cum omnibus ſuis circumſtantijs: quod ſanè impoßibile eſt. Textum proinde hunc detorquent Papiſtæ in peregrinum ſenſum, & ſua allegoria fabricant laqueos, quibus miſeræ conſcientiæ horribiliter conſtringuntur. Atq; ita ex conſolantißimo Euangelio conſcientiarum carnificinam faciunt. Quid? Non ergo priuata confeßio eſt retinenda? Eſt ſanè: ſed non propter hanc allegoriam: neque more Papiſtico, qui omnium peccatorum enumerationem tanquam iudices exigunt, & negant ullam fieri remißionem, ſi non fiat plena enumeratio peccatorum, quæ nemo, ut teſtatur Dauid, intelligit, tantum abeſt, ut ea quis enumerare poßit.

Sed quæ ſunt cauſæ, cur retinetur confeßio auricularis in noſtris Eccleſijs? Propter eius utilitates, quæ ſunt maximæ.

PRIMA, ut in priuato iſta colloquio inſtituantur rudes & ignari, qui opus habent inſtructione in Catechiſmo.

SECVNDA, ut in ea iuuenũ et adoleſcentũ exploretur profectus. Nam boni eſt paſtoris non ſolùm publicè pietatis doctrinam tradere, uerùm etiam eius officium requirit, ut Pauli exemplo domi experiatur, quouſq; ſui auditores in pietate profecerint. Nam in iſto priuato colloquio ſegnes ſtimulis excitabit, eorum, qui multum profecerunt

dili-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

diligentiam laudabit, & ad ſimilem perſeuerantiam excitabit.

TERTIA, in hoc priuato colloquio exigitur ratio fidei ab ijs, de quorum fide ac religione iuſta poteſt haberi dubitatio.

QVARTA, in eo colloquio infirmæ conſcientiæ doctrina, conſilio & conſolatione iuuantur, præſertim cùm aliquo ſcrupulo conſcientiæ perplexæ teneantur. Hi enim ſibi rectè conſulunt, ſi ad ſuos paſtores ſe recipiunt, ut erigantur ac conſolationem capiant.

QVINTA, tametſi qui uerè in Chriſtum credit, abſolutus eſt à peccato: nam cùm peccatum ſit defectus à lege Dei & uoluntate, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, abſolutus abſq; dubio eſt omnis, qui credit promißioni gratuitæ, iuxta illud: Qui credit in filium, habet uitam æternam: ex quo ſequitur ueram abſolutionem eſſe liberationem hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem: tamen prodeſt etiam omnibus priuatim audire Euangelium, quo annunciatur miniſtri ore remißio peccatorum credentibus & hæreditas regni cœlorum. Nam tum demum aperitur regnum cœlorum, quando Euangelium prædicatum fide recipitur.

DE TERTIO.

Vnus aūt ex illis, videns ꝙ mundatus eſſet, regreſſus eſt cum magna voce glorificans Deum, & cecidit in faciem ante Ieſum,

gratias agens. In hoc Samaritano uidemus pulcerrimum gratitudinis & gratiarum actionis exemplum. Verùm, ut nos eius excitemur exemplo, dicam nonnihil de uera gratiarum actione hoc ordine. Primùm, quæ ſit, & quas habeat cauſas. Deinde, quæ ad eam requirantur: & poſtremò, pro quibus rebus gratias agere nos oporteat.

Quantùm ad primum attinet, uera gratiarum actio eſt agnitio & confeßio beneficiorum acceptorum, unà cum gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Hoc clarè in Samaritano noſtro apparet: agnoſcit ſe mundatum à ſua lepra: hoc publicè confitetur: ac grata mente ad Chriſtũ redit, ei gratias pro beneficijs agens & prædicans eius bonitatem. Hæc uera gratiarum actio habet cauſas. 1. noticiam Dei benefacientis. 2. noticiam ſui. 3. perceptum beneficium. 4. affectum ardentem fide & prædicatione Dei, quæ omnia uidemus in hoc Samaritano. Huc accedunt exempla, quæ ad hanc gratitudinem nos excitabunt.

Habemus quæ ſit gratiarum actio, & quas habeat cauſas: iam quæ ad eam requirãtur, uideamus. Requiruntur autem duo. 1. uirtutes quæ nunquam à uera gratiarum actione ſeparari poſſunt: 2. legitimus modus gratiarum actionis. Virtutes præcipuæ ſunt duæ: ueritas & iuſtucia. Veritas, ut candidè & apertè agnoſcit benefactorem Deũ (ut hîc Samaritanus facit) ita excludit hypocriſin et mendacium. Hypocriſin quidem, ut non ore tantùm

agas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

agas gratias, ut Phariſæus fecit, ſed mente & uoce ſimul. Mendacium quidem, ne Deo aſſcribas ſucceſſum in rebus turpibus: ut ſi latro uellet Deo gratias agere pro optimo ſpolio, & adultera pro lepido amatore. Iuſticia excludit ſuperbiam & abuſum rei: & econtrà admonet gratitudinis, humilationis & inuocationis.

Modus agendi gratias & huius Samaritani exemplo, & hoc Pauli dicto: Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum, ſatis indicatur. Cùm enim ait Apoſtolus per Ieſum Chriſtũ, primùm ſignificat, quòd in gratiarum actione fides debeat prælucere. Deinde ut agnoſcamus nos per Chriſtum accepiſſe beneficium. Tum, ut omnia ad gloriam Dei referamus. Poſtremò, ut & ſciamus noſtram gratitudinem per Chriſtum placere, & quòd acceſſum habeamus ad Patrem per eundem Ieſum Chriſtum, ut pro acceptis beneficijs gratias agamus.

Iam quæſtio ſequitur, pro quibus ſint agendæ gratiæ. Iob pro plagis acceptis agit gratias: hîc Samaritanus pro plaga ablata agit gratias: Vnde ſequitur, quòd & pro malis & pro bonis ſint agende gratiæ, ſed diuerſimodè.

Pro malis quidem cùm ages gratias, ut pro cruce & alijs ærumnis, quatuor facies. 1. onus premens admonebit te peccati & pœnitentiæ. Nam eſt teſtimonium iudicij Dei propter peccatum. 2. crucem & quamuis aliam calamitatem accipies tanquam optimi Patris uirgam, erudientis te & caſtigan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

caſtigantis, ne cum immorigeris pereas. 3. pro hac paterna caſtigatione agas ſeriò Deo gratias. 4. ſupplex petas aut liberationem à premente onere, aut mitigationem cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & propriæ tuæ ſalutis.

Pro bonis ages gratias cum perpetua gratitudinis promiſſione. Hæc de uera gratiarum actione dicta ſint. Sed proh dolor, unus ex decem redit, alij nouem accepto beneficio abeunt ingrati. Vnde Dominus: Non'ne decem mundati ſunt, & nouem vbi ſunt? non eſt inuentus, qui rediret & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena. Hîc uides exemplum horrendæ ingratitudinis eorum, qui recèns accepti beneficij ſunt obliti. Tales ſunt pleriq; in mundo. Sed quid illis factum eſt? excuſſa fide, manſerunt in damnatione, cùm interim hic Samaritanus audit: Surge, vade, quia fides tua te ſaluum fecit. Hunc & nos ſequamur ad noſtrum ſaluatorem unicum, qui eſt Chriſtus Dominus, cui cum Patre ſuo & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XV.
TRINITATIS, Matth. 6.

NEmo poteſt duobus Dominis ſeruire, Aut enim hunc habebit odio, & alterum diliget: aut huic adhærebit, & alterum negliget. Non poteſtis Deo ſeruire & Mammonæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

monæ. Propterea dico vobis, ne ſitis ſoliciti vitę veſtrę, quid eſuri ſitis aut bibituri, neq; corpori veſtro, quibus indumentis vſuri. Non'ne anima pluris eſt, quàm cibus, & corpus pluris, quàm indumentum? Vertite oculos ad volatilia cœli, quia non ſerunt, neq; metunt, neq; conuehunt in horrea, & Pater veſter cœleſtis alit illa. Non'ne vos longè præcellitis illa? Quis autem ex vobis ſolicitè cogitando, poteſt addere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Ac de indumento quid ſoliciti eſtis? Cognoſcite Lilia agri quomodo creſcant, non laborant, neq; nent; attamen dico vobis, ne Salomonem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

quidem in uniuerſa gloria ſua ſic amictum fuiſſe, ut unum ex his. Quòd ſi gramen agri, quod hodie cùm ſit, cras in clibanum mittitur, Deus ſic ueſtit, An non multò magis uobis id faciet, ô parum fidentes? Ne ſitis igitur ſoliciti, dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Nam omnia iſta gentes requirunt. Nouit enim Pater ueſter cœleſtis, quòd opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primùm regnum Dei, & iuſticiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Ne ſitis igitur ſoliciti in craſtinum, nam craſtinus dies curam habebit ſui ipſius, Sufficit ſua diei afflictio.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc *Euangelium pars longæ iſtius concionis eſt, quam Chriſtus habuit coram diſcipulis ſuis,* Matth. *5. 6. & 7. cap.* In *qua parte auariciam & diffidentiam damnat, ut quæ ſtare non poſſunt cum cultu* Dei. Nemo enim, *inquit*, poteſt duobus dominis ſeruire. Deinde *multis argumentis à prouidentia* Dei *ſumtis dehortatur à profana &* Ethnica *cura rerum huius uitæ: quæ cura partim oritur ex ignoratione prouidentiæ* Dei, *partim ab innata diffidentia:* Poſtremò *ſuis firmam et certam regulam præſcribit.* Quærite primùm regnum Dei, et cætera adijcientur uobis. Ve*rùm, ne quis ignauiæ hoc dictum patrocinari exiſtimet, addit:* Sufficit enim diei malicia ſua.

Hæc Euangelij ſumma eſt: nunc quoſdam locos proponemus, qui ſunt.

I. Sententia Domini: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire.

II. Quanta ſit prouidentia & cura DEI pro nobis.

III. Mandatum & promißio Chriſti: Quærite primùm regnum Dei, et cętera adijcientur uobis.

DE PRIMO.

Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire. Aut enim unũ odio habebit, et alterum diliget, etc. Per duos Dominos, quibus Chriſtus dicit neminem ſeruire poſſe, intelligere debemus res duas, quæ ita ſibi inuicem ſunt aduerſariæ, ut unà eſſe nequeant: ſed ubi una earum fuerit, alteram cedere neceſſe ſit: Qualia ſunt exempli gratia, uicia & uirtutes: cœleſtia & terrena: caro & ſpiritus: uerus cultus Dei & idolatria, ſub qua continetur auaricia: Deus et Diabolus. De quib. Paulus ita pronunciat: quæ eſt conuenientia Chriſti & Belial? Quòd aũt nemo poßit huiuſmodi dominis ſeruire, in promtu eſt ratio: quia contraria imperant & exigunt à ſuis ſeruis: idcircò ſi huic obtemperas, mox facis contra alium, & contrà. Populus Iſraël (ſicut habetur 3. Reg. 18.) uoluit domino uero Deo ſeruire & Baal ſimul: quorum errorem corrigens Helias Propheta, ait ad eos: Vt quid claudicatis in duas partes? Si Dominus eſt Deus, ſequimini eum,

ſi autem Baal, ſequimini eum, quaſi diceret: Vos uultis duobus Dominis ſeruire, qui uobis contraria imperant, quod fieri non poteſt abſq; alterius contemtu. Nam cùm Baal colitis, Deum fœdo adulterio offenditis. Hoc uicium in eodem populo reprehendit Hoſeas Propheta. Sed homines ita ſibi conſultum uolunt. Ethnici quidem Deum & Diabolum coluerunt: illum album, hunc nigrum pingentes: interroganti cur iſtud facerent, reſponderũt. Deum colimus, ut nobis benefaciat: Diabolum uerò ueneramur, ne nobis malè faciat. Ad eundem modum hodie quidam ſuperſtitionem Papiſticam retinent magna ex parte, & nihilominus uerbum Dei & ueram religionem ſe amplecti ſimulant. Hodie nos auariciæ & uentri ſeruire uolumus, & ſimul nos ueros Dei cultores eſſe gloriamur. Verùm hoc fieri non poteſt. Qui diabolum colit, Deo renunciauit: qui Papiſticam idolomaniam amplectitur, fontem uerbi Dei turbauit: qui auariciæ ſeruit, Dei cultor eſſe nequit: id quod Dominus in hoc Euangelio potiſſimum monſtrare conſtituit. Quî ſic? quia Paulus Timotheo ſcribens, ait: Qui uolunt diteſcere, incidunt in tentationes et laqueos Diaboli, & deſideria multa & inutilia et nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum auaricia: quam quidam appetentes aberrârunt à fide, et inſeruerunt ſe doloribus multis. Hîc Paulus graphicè ingenium auariciæ depingit, cum qua ex dia-

metro

metro pugnat pietas & cultus Dei. Habent enim contrarios effectus. Qui auariciæ ſeruit, incidit in laqueos Diaboli: qui Deo ſeruit, perrumpit laqueos Diaboli: Auaricia demergit hominem in interitum et perniciem, cultus Dei inde liberat: auaricia à fide abducit, cultus Dei in fide retinet: auaricia implicat hominem doloribus multis, cultus Dei hominem ad æterna gaudia introducit. Auaricia eſt radix omnium malorum, cultus Dei eſt fons omnium bonorum. Non igitur mirum eſt quòd Chriſtus dicat: Nemo poteſt Deo ſeruire & Mammonæ. Nam inter ſe pugnant & diuerſa ſectantur ſtudia. Deus imperat, ut conſulas commodis fratris tui: ſed auaricia ſuadet, ut tibi uiuas, ut in diuite Epulone uidemus. Deus imperat, ut ex tuis facultatibus largiaris egenti: Mammon iubet ut per fas & nefas rapias aliena. Deus uult, ut ſis ſobrius: Mammon imperat luxum & uoluptates. Verùm hîc notandum eſt, quòd Dominus non neget aliquem poſſe habere diuitias, & ſimul ſeruire Deo. Nam Abraham habuit diuitias, Dauid, Ioſeph in Ægypto, Ezechias, Ioſias, Theodoſius, Cornelius & multi alij, qui nihilominus Deo ſeruierunt. Quare? quia non ſeruierunt diuitijs, ſed diuitiæ ipſis famulabantur. Ideò Dominus diſertè dicit: Nemo poteſt ſeruire Deo & diuitijs. Seruire diuitijs quid eſt? Eſt cor apponere, ut Dauid loquitur: eſt per fas & nefas opes cumulare: eſt cum iniuria opes proximi retinere, et non iuxta Dei conſilium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

iſtas diſpenſare, eſt diuitiarum cumulandarum gratia à fide & timore Dei deficere, et uarias cumulandi diuitias uias quærere. Verùm cùm auariciæ præcipua cauſa ſit prophana ſolicitudo uentris, Chriſtus iſtam cauſam conatur auellere. Imitatur enim peritos medicos, qui cùm morbum aliquem curare inſtituunt, indicato morbi periculo, radices & cauſas morbi prius expellere ſatagunt.

DE SECVNDO.

Ne ſitis ſoliciti uitæ ueſtræ, quid manducetis, neq; corpori ueſtro quid induamini. *His uerbis Chriſtus non prohibet piam & ſanctam curam, ſed Ethnicam & prophanam. Ne igitur quis putet hoc Domini dictum patrocinari ſocordiæ: dicam pauca (priuſquam ad argumenta uenero, quibus nos Dominus uocare à prophana & illicita cura conatur) de cura licita & illicita. Neceſſe eſt enim hìc cautum eſſe, & diligenter alteram ab altera diſtinguere. Nam ut nulla maior peſtis eſt ueri cultus Dei, quàm Ethnica & prophana cura & ſolicitudo: ita nihil magis optandum, quàm ut unuſquiſq; ſolicitè ambulet coram Deo in uocatione ſua. Sciendum eſt igitur triplicem eſſe curam: Vna prophana eſt & Ethnica: Altera neceſſaria & ſancta. Tertia mixta ex illis. Media eſt non ſolùm licita: ſed ſancta neceſſaria, adeò ut qui hanc non habeat, inter filios Dei cenſeri nequeat.*

Impia ſeu Ethnica & prophana ſolicitudo &

cura

cura eſt, quæ oritur ex diffidentiæ et prouidentiæ Dei ignorantia. Hæc Ethnica cura in Euangelio hodierno uoce filij Dei damnatur, & interdicitur filijs Dei, multis adhibitis argumentis, quemadmodum poſtea uidebimus. Hæc cura prophana et prohibita interdum carnis dicitur, cùm quia ex carnis corrupto iudicio ſine fide proficiſcitur, tùm quia ſcopum habet carnalem, nimirum præſentis uitæ quietem & ſecuritatem.

Solicitudo, quam dixi neceſſariam, & piam & ſanctam, ſine qua nemo poteſt cenſeri inter filios Dei, commendatur nobis ſcripturæ teſtimonijs & multis ſanctorum exemplis. Rom. 12. dicitur: qui præeſt, in ſolicitudine. 1. Tim. 5. Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior: Abraham, Iſaac, Iacob, piam ſuæ familiæ curam habuerunt: Ioſeph in Ægypto ſeptem annorum curam piè in ſe recepit ad imperium Pharaonis, poſtquam prædixiſſet de ſeptem fertilibus annis, & alijs ſeptem ſterilibus, qui fertiles illos ſequerentur: Daniel in Babylonia: pij Reges & Prophetæ in populo Dei non tanta geſſerunt, [illegible] hac ſancta cura. Paulus 2. Corint. 11. Coloſ. 2. Theſſ. 2. ſuam ſolicitudinem pro Eccleſia teſtatur: ſic Reges pro ſuis regnis, Patresfamiliâs pro ſuis familijs: miniſtri uerbi pro ſuis auditoribus: præceptores pro ſuis diſcipulis, Breuiter, ſinguli in ſua uocatione ſanctam curam habere poſſunt, imò debent, ſi ritè ſuo fungi offi-

gi officio uelint. Verùm ne hæc ſancta & neceſſaria cura ullo uicio contaminetur, ſciendum eſt, quinq; ad eam requiri: quorum primum eſt mandatum Dei. Mens enim pia nihil aggredi debet ſine mandato Dei. Honeſta igitur erit uocatio, cuius pia et ſancta cura eſſe debet. Deinde, cura illa ſancta à fide proficiſci debet. Nam ſine fide Deo nihil placere poteſt. Tertiò, quia niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra uigilat qui cuſtodit eam, adhibenda eſt inuocatio & gratiarum actio. Inuocatio quidem, qua auxilium Dei petamus: gratiarum uerò actio, qua ſucceſſum Deo tribuamus, & non noſtræ prudentiæ aut dignitati. Eſt ſiquidem optimum remedium aduerſus ſolicitudinis Ethnicæ tentationem, precibus ardentibus ad Deum confugere: id quod Paulus docet Philip. 4. his uerbis: De nulla re ſoliciti ſitis, ſed in omni re per precationem et obſecrationem cum gratiarum actione, petitiones ueſtræ innoteſcant apud Deum. Quartò, cura noſtra principaliter debet tendere in gloriam Dei. Etſi enim noſtræ domus incolumitas ſpectari poteſt: tamen principalis finis erit gloria Dei. Quintò, ſi parum cum eſtra & labor uotis reſpondeat, ſubmittamus nos paternæ uoluntati Dei in uero timore & humilitate, iuxta conſilium Petri dicentis: Humiliamini ſub potenti manu Dei, ut uos exaltet in tempore exaltationis, omnem ſolicitudinem ueſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de uobis. Et Pſal. 54. Iacta ſuper Dominum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

minum curam tuam, & ipſe te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iuſto.

Mixta cura eſt, quæ partim pia apparet, partim prophana conuincitur: ut cùm curamus quidē quæ officij noſtri ſunt, id quod Deus à nobis ſeriò requirit: ſed propter innatam in nobis dubitationem de prouidentia Dei limites tranſgredimur, ac in officium Dei ſacrilegè irrumpimus: ut cùm paterfamilias rectè & piè inſtituit liberos, familiam ſuam curat, ſed nimia trepidatio & anxietas, ad impatientiam impellit, quando uotis nō reſpondet labor & cura ipſius. Iactet igitur pius hanc curam in Dominum, & ſtrenuè faciat officium, nec ſinat ſuam piam curam Ethnica diffidentia conſpurcari, quò abiecta Ethnica diffidentia & anxietate, pax nobis internè conſtet, ac erga homines ſimus modeſtiores & manſuetiores, cùm quibus eidem Domino ſeruiamus, excuſſo iugo Mammonæ & Ethnicæ ſolicitudinis. Hæc dixi de triplici ſolicitudine, ut ſciamus, à qua Dominus dehortetur nos in hoc Euangelio. Non enim dehortatur à pia & ſancta cura, qualem & ipſe omnium maximè ſuſtinuit, ſed à prophana & Ethnica. Quibus autem id faciat argumentis, id nunc ex textu uidebimus. Ponuntur autem hîc ordinè ſex argumenta, quibus confirmatur prouidentia & cura Dei pro nobis, quare decet ut Ethnicā ſolicitudinē, quæ ex ignoratione prouidentiæ Dei proficiſcitur, abijciamus.

PRIMVM, Nonne anima plus eſt quàm

eſca,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

eſca, & corpus plus quàm ueſtimentum? Hoc eſt, ſi Deus id quod maius eſt ſine ueſtra cura dedit, quare non daret quod minus eſt: ſi ergo ſine ueſtra cura dedit animā et corpus, quæ magna ſunt, cur non daret uictum & amictum, quibus iſta indigent, ut perſiſtant et non collabantur, præſertim cum ipſe hæc omnia in noſtros uſus condiderit?

SECVNDVM: Reſpicite uolatilia cœli, quæ nō ſerunt neque metunt, neque congregant in horrea ſua &c. Hoc eſt, Pater cœleſtis alit aues cœli, quæ uobis longè ſunt inferiores, ſi dignitatis gradum reſpicitis, cur non uos, quos ad imaginem ſuam creauit, aleret? Hoc argumento Dauid ſe conſolatur, dum inquit: Qui dat eſcas pullis coruorum inuocantibus eum.

TERTIVM: Quis ueſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum: & de ueſtimentis quid ſoliciti eſtis? Quaſi diceret, uana iſta ſolicitudo ueſtra eſt. Deus dat ſtaturam corporis ſine tua cura, cur non daret ueſtimentum ſine prophana diffidentia de Deo, quaſi is tibi adeſſe in tuo labore recuſaret.

QVARTVM: Conſiderate Lilia agri quomodo creſcunt. Lilia in agris ſuccum ex terra attrahunt, ita antea diſponente Domino: & ita pulcrè ueſtiuntur, adeò ut ne Salomon in omni gloria ſua coopertus ſit, ſicut unum ex iſtis. Cùm hoc Deus præſtat Lilijs, quæ breui marceſcent, & comburentur, cur non uos ueſtiret, quos ad æternam uitam creauit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

QVINTVM: Hæc omnia gentes inquirunt. *Quaſi dicat, uos olim more gentium ignari eratis prouidentiæ* Dei *& uacui fide: ſed nunc ſcitis* Deum *curam pro uobis habere, cur igitur* Eth*nica diffidentia neceſſaria uitæ quæritis?*

SEXTVM: Scit Pater ueſter quòd his omnibus indigeatis. *Hæc diligenter nota.* Non *dicit: ſcit* Deus *tremendus* Zelotes*, conditor cœli & terræ, uiſitans iniquitatem in filios, ſed dicit: ſcit* Pater*: cuius* Pater*? ueſter.* Qualis*? cœleſtis.* Hic *quia cœleſtis eſt, eſt et optimus & omnipotens & ſapientiſsimus: quia optimus, uult dare quæ bona ſunt: quia omnipotens, poteſt quæ uult dare: quia ſapientiſsimus, nouit quomodo, quid, et quando dare conueniat.*

DE TERTIO.

Quærite primùm regnum Dei, & iuſtiam Dei, & cætera adijcientur uobis. *In hoc breui dicto Chriſti ſunt duo,* Mandatum *& promiſsio.* Mandatum *quidem eſt,* Quærite primùm regnum Dei, & iuſticiam Dei. *Promiſsio uerò,* & cætera adijcientur uobis. *Primo ergo loco mandatum uideam.* Deinde *promiſsionem.*

Mandatum eſt, ut quæramus regnum Dei *& iuſticiam* Dei. *Hîc quæritur qualenam ſit regnum* Dei, *& quæ* Dei *iuſticia.* Deinde *quis quærendi modus.* Regnum Dei *triplex in ſcriptura eſt, ſcilicet, potentiæ, gratiæ & gloriæ.* Potentiæ *regnum non iubet nos quærere, ſed gratiæ, unde eſt tranſi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tus ad regnum gloriæ. Quodnam eſt regnum gratiæ? Eſt in quod ex mera gratia recipimur, dum credimus Euangelio. Nam Euangelium eſt ueluti præconis uox, qua inuitamur ad hoc regnum: de hoc loquitur Chriſtus alibi: Regnum Dei inter uos eſt. Hoc ergo regnum eſt gratia Dei, quam Euangelium Chriſti offert: promiſsio eſt ianua: introductor Spiritus ſanctus, qui nos ſanctificat & regenerat lauacro aquæ per uerbum. Breuiter, hoc gratiæ regnum eſt miſericordia, remiſsio peccatorum, gaudium conſcientiæ, liberatio à regno Satanæ. Quæ eſt iuſticia Dei, quam iubet nos quærere? Ea abſq; omni dubio eſt noua uita & obedientia, quam Deus à filijs ſuis requirit.

Promiſsio eſt: & cætera adijcientur vobis. Hoc eſt, quæ pertinent ad huius uitæ ſuſtentationē donabūtur uobis. At Paulus, id quod nemo dubitat, ſedulò quæſiuit regnum Dei, qui tamen 2. Cor. 11. conqueritur ſe fame & ſiti laboraſſe. Deinde ſanctus Iacob laborat frumenti et aliorum uictualium inopia, adeò quod cogatur cum tota familia ire in Ægyptum, ne cum ſuis fame pereat: uidetur ergo hæc Chriſti promiſsio uana eſſe. Reſpōdeo. Promiſsio Chriſti non fallit: ueritas enim mentiri nequit. Nam Chriſtus, qui eſt medicus noſter, non ignorat quando apponenda et quando detrahenda ſint remedia. Non tàm noſtram imprudentiam, quàm ſuam ſapientiam conſulit. Hoc proinde pro certo habeamus, quòd ſuos non deſeret. Quòd autem nobis ali-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

aliquando neceſſaria deſunt, multæ ſunt cauſæ. 1. ut exerceamur patientia. 2. ut interdum noſtra peccata iſtis plagis puniantur. 3. quia ſæpe ſuperflua quærimus, iuſtè & rectè neceſſarijs caremus. 4. propter abuſum rerum quas habemus. 5. quia non agimus gratias. 6. quia diffidimus Deo. 7. quia interdum bona, quæ accipimus, noſtro ſtudio & induſtriæ magis, quàm Deo donanti aſſcribimus. Quare ſi uolumus benedictionem Domini, confiteamur & faciamus cum Propheta, qui ait: Tua ſunt omnia Domine, & quæ de manu tua accipimus tibi reddimus. Hîc ut fatetur Propheta omnia Dei eſſe: ita omnia in laudem Dei conuertit: quod ut nos quoq; faciamus, donet nobis Pater cœleſtis, per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XVI.
TRINITATIS Luc. 7.

IEſus ibat in ciuitatem, quæ vocatur Nain, & ibant cum eo diſcipuli eius multi, turbaq; copioſa. Cùm autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris ſuæ. Et hæc uidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cùm vidiſſet Dominus, miſericordia motus eſt ſuper eam, dixitq; illi: Noli flere. Et acceſſit, tetigitq; loculum. Porrò qui portabant, ſubſtiterunt. Et ait: Adoleſcens tibi dico, ſurge, & re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri ſuæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum dicentes: Propheta magnus ſurrexit inter nos, & Deus viſitauit plebem ſuam. Et exijt hic rumor in vniuerſam Iudæam de eo, & omnem finitimam regionem.

ENARRATIO TEXTVS.

Paulus Apoſtolus ſcribẽs Romanis dicit: Quæcunq; ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Quapropter cùm legimus hodiernum Euangelium dulciſsimum, ſciamus ꝙ non ſolum ad illam uiduam de Naim pertineat,

uerum-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uorum etiam ad totum genus humanum. Chriſtus.n. in hoc Euangelio teſtatur de ſua diuina potentia, de affectu ſuo erga afflictos, & de officio ſuo. Primùm ſiquidem teſtatur ſe Dominus omnipotentem eſſe, dum morti, quæ eſt aculeus peccati, imperat. Deinde teſtatur ſuum affectum erga nos, dum huius mulieris ærumnis afficitur, teſtatur ſuum officium eſſe, ut deſtruat opera Diaboli. Ideò enim in mundum uenit, quemadmodum Moſes, Prophetæ, ipſe Chriſtus & Apoſtoli teſtantur. Hæc in genere conſideranda ſunt in hoc Euangelio. Cæterùm quò nos inde maiorem præcipiamus fructum, tres locos proponam, quos in hac concione tractabo.

I. Qualis ſit affectus Chriſti erga nos.

II. Præſentis miraculi declaratio cum ſuis circumſtantijs.

III. Imago totius generis humani.

DE PRIMO.

Narrat Euangeliſta Hiſtoriam de quodam adoleſcente mortuo, cuius funus efferebatur, ut ſepeliretur: quod cùm uideret Dominus, miſericordia motus eſt. Nam dum hanc afflictam mulierem intuetur, altius cogitat. Venit illi in mentem lapſus humani generis, tyrannis diaboli, calamitatum magnitudo, quibus humanum genus propter peccatum premitur. Cogitat ſuum officium eſſe, ut has munitiones Satanæ deſtruat. Vidit enim in hac muliere exemplum humanæ miſeriæ, quæ ipſum de lapſu hominis & de ſuo officio admonuit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Duo ergo ex hoc loco colligamus: Vnum; quales nos ſumus: Alterum, qualis Chriſtus erga nos. Nos ſumus reuera miſeri, afflicti, & damnati, nec poſſumus noſtris uirib. è tantis malis eluctari. Chriſtus eſt Deus et homo: qui uenit, ut ſaluet quod perijt: qui hic ſuum affectum declarat erga genus humanum. Neque enim aliter affectus eſt erga nos, quàm erga hanc uiduam. Afficitur huius calamitatibus, afficitur & noſtris: hanc iuuat, uult et nos iuuare. Hoc eſt planè, quod Apoſtolus dicit, Hebræis ſcribens: Habemus pontificem, qui condolere poteſt noſtris infirmitatibus. Imò maiorem affectum erga nos habet, quàm hæc uidua habet erga unicum ſuum filium, quem hîc plorans comitatur ad ſepulturæ locum. Ita enim Propheta ait: Nunquid poteſt mulier obliuiſci infantis uteri ſui, & ſi illa oblita fuerit, ego non obliuiſcar tui.

Sed quæ cauſæ ſunt huius ineffabilis dilectionis Chriſti erga nos, qui ſumus multis ſceleribus & ſordibus defœdati? certè hîc nullum eſt noſtrum meritum, nulla ex nobis dignitas: ſed ſunt quatuor cauſæ, quibus filius Dei mouetur, ut tanta nos complectatur beneuolentia.

PRIMA eſt affectus paternus: nam ab ipſo conditi ſumus: proinde iure creationis ipſius ſumus. Et tametſi nos plenos ſordibus & ſceleribus nouit: tamen aliquid de ſuo in nobis adhuc reperit, nimirum quòd ſimus ipſius cretura. Miſereris omnium Domine (inquit Sapiens) & nihil odiſti eorum quæ feciſti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

SECVNDA, dignitas creationis: nimirum quòd ad Dei imaginem conditi ſimus, iuxta illud: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et quia hæc imago ex potiſſima ſui parte, abolita per peccatum erat, ipſe Dominus uenit, ut eam rurſus repararet: quod fit, dum in ipſum uera fide intuentes transformamur in imaginem Dei.

TERTIA, finis creationis. Creati enim nos ſumus, ut ſimus templum Dei, Deum celebrans. Etſi autem hoc templum erat iam peccato prophanatum, tamen materia adhuc reliqua erat, ex qua Chriſtus nouum templum extrueret.

QVARTA, deſtructio regni ſatanæ, ad quod deſtruendum Dominus in mundum uenit, & huius deſtructionis ſpecimen quoddam editum eſt hoc miraculo. Chriſtus ſæpe congreſſus eſt cum Satana, ſæpe illum in fugam uertit: quem tandem uicit reſurgens ex mortuis. Hæc uictoria Chriſti in extremo die cernetur perfecta, quando extremus hoſtium mors abolebitur. Hæ quatuor cauſæ mouerunt Dominum noſtrum, ut aſſumta carne fieret homo: & in carne, hoc eſt, in humana natura, in anima & corpore pateretur pro humano genere.

Tametſi autem hic Chriſti affectus nobis ſæpe commendatur uerbo Dei, multis comprobatur miraculis, atq; adeò obedentia ipſius filij Dei, qui obediens fuit Patri uſq; ad mortem crucis: tamen tria ſunt, quæ nobis aliud perſuadere moliuntur:

Lex,conſcientia,calamitatum moles,qua obruimur in hac uita. Hæc enim nos in Chriſto abiectos clamitant.

Lex dicit:Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis: et nemo non eſt, qui ſe non uidet infinitis modis Legem transgreſſum eſſe. Itueamur in Euam, quæ ob unum præceptum uiolatum, maledictionis ſententiæ ſubiacuit. Quid nos,quoties Deum offendimus?

Hanc Legis ſententiam confirmat conſcientiæ trepidatio, quæ eſt inſtar mille teſtium, ſicuti in Prouerbio dicitur:Conſcientia mille teſtes. Huc illud Poëtæ. Conſcia mens,ut cuiq; ſua eſt, ita concipit intra Pectora pro meritis ſpemq; metumq; ſuis. Et diuus Bernardus ait : Mala conſcientia delictorum noſtrorum ipſa teſtis eſt,ipſa iudex, ipſa tortor,ipſa carcer, ipſa accuſat, ipſa iudicat, ipſa damnat. Quid quæſo grauius eſt, quàm talem nocte dieq; ſuo geſtare in pectore teſtem. Huius conſcientiæ teſtimonio multi uicti ſibi ipſis uitam ademerunt, dum hanc accuſantem & teſtantem aduerſus ſe ferre non potuerunt.

Accedit moles calamitatum, quæ ſententiam legis & conſcientiæ confirmant. Contra has tres grauiſsimas tentationes, in uera pœnitentia opponamus Ieſum Chriſtum.Is uenit in mundum,ut maledictionem legis tolleret, peccatum aboleret, omnes calamitates credentium in ſe, conuerteret in gloriam, ſed ita tamen, ut omnia ordinatè fiant.

Eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Eſt hic deſertum uaſtum, unde tranſeundum eſt nobis in patriam. Populus Iſraël non ſtatim uenit in requiem promiſſam. Ioſeph in Ægypto non ſine carcere ad tantam dignitatem peruenit. Chriſtus non ſine cruce, morte & ſepultura intrauit in gloriam. Quapropter & nos per crucem oportet intrare in gloriam. Ita enim Paulus ait: Si patiemur cum illo, etiam cum illo regnabimus. Qui certamen fugit, fruſtra coronam expectat. Nemo, inquit Apoſtolus, coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Idem ait: Salui facti ſumus ſpe. Opponamus ergo maledictioni legis Chriſtum, qui pro nobis factus eſt maledictum. Opponamus conſcientiæ accuſanti Chriſtum abſoluentem à peccato. Si Filius nos (inquit) liberauerit, uerè liberi eritis. Opponamus præſentibus ærumnis crucem Chriſti & conſilium Dei, qui uult nos eſſe conformes imaginis Filij ſui. Breuiter, in uera pœnitentia & fide confugiamus ad Thronum gratiæ, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. In hoc uno inueniemus auxilium in tempore oportuno. Is enim ait omnibus in ſe credentibus: Noli timere puſille grex, quia placuit Patri dare uobis regnum. Atq; ita non ſinamus ullam rem in cœlo, in terra, in inferno, perſuadere nobis, quòd Chriſtus ſit aliter affectus erga nos, quàm fuit erga hanc uiduam. Proinde hinc diſcamus longè aliud DEI iudicium eſſe, quàm mundi. Deus & Mediator noſter Ieſus Chriſtus non reijcit more mundi calamitoſos & miſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ros,ſed omnes recipit,quotquot ad ſe ueniunt,iuxta ipſius promiſsionem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego refocillabo uos,& inuenietis requiem animabus ueſtris.Præterea hinc diſcant uiduæ piæ, qualem habeant patronum, aduocatum, & conſolatorem: Diſcant & hinc gubernatores Eccleſiarum, non aduerſari miſeros & calamitoſos: diſcant Magiſtratus Chriſti exemplo, non ſpernere,non reijcere, non damnare miſeros et calamitoſos,ſed eos amanter potius fouere & conſolari.Deinde diſcamus nos mutuo caritatis affectu & officijs pijs proſequi. Hæc ſint dicta de prima huius Euangelij parte: Sequitur ſecunda.

DE SECVNDO.

In præſentis miraculi declaratione multæ circumſtantiæ ſunt: quarum ſingulæ habent ſuam doctrinam, quare eas ordinè cum ſuis doctrinis & admonitionibus recitabo.

PRIMA: Cùm efferebatur funus,ſequebatur vidua mater, & turba ciuitatis cum ea.Hic duo uidemus:quorum primum eſt,honor & pompa funebris. Honeſtè demortui corpus deducunt ad ſepulturæ locum: ſic & ſancti Patres fecerunt. Abraham honorificè ſuam uxorem ſepelijt. Ioſeph cum magna turba deducit funus Iacob Patriarchæ. Iacob & Eſau honorificè Patrem Iſaac ſepeliunt. Breuiter, apud omnes pios magnus fuit honos ſepulturæ: idq; propter ſpem reſurrectionis corporum,& futuræ immortalitatis gloriam. Hoc

ſan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſanctorum patrum exemplum imitatur Eccleſia hoc tempore: tametſi multos inuenies, qui ſuos mortuos abijciunt tanquam cadauera porcorum. In noſtris funeribus huiuſmodi ſolennitas adhibetur: Pij præſentes ſequuntur funus: canitur: pulſatur: prædicatur aliquando.

Qui ſequuntur funus, 1. ſuum amorem teſtantur erga mortuum. 2. hoc facto edunt exemplum fidei ſuæ de reſurrectione mortuorum. 3. admonentur quòd ſuo tempore (quando uiſum fuerit Domino) ſequantur, & his mundi calamitatibus per mortem ualedicant.

Deinde canitur, idq; ut Pſalmis pijs conſolentur uiui, & ut agant Deo gratias pro eo qui mortuus eſt, ſi in confeßione uera diſceßit.

Pulſatur non ſolùm, ut conuocetur populus ad deducendum funus: uerumetiam ut uiui admoneantur tubæ Dei, qua in extremo die omnes mortui excitabuntur.

Poſtremò prædicatur, ut qui deducunt funus, aliquid doctrinæ & conſolationis contra mortem ſecum domum reportent. Hæc breuiter ſint dicta de prima circumſtantia, & de pompa funebri, quæ apud nos ſeruatur.

SECVNDA, Dominus dicit viduæ: Noli flere. Hîc quæritur, num liceat deflere mortuos. Exempla ſanctorum & ſcriptura fletum ſuper mortuos admittunt: Deut: ultimo totus populus in deſerto defleuit Moiſen mortuum: Abraham defle-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uit Saram uxorem ſuam: Ioſeph uir ſanctus multos dies defleuit patrem Iacob: Dauid luget filium Ammon: Iſraël Samuelem: Martha Lazarum. Ipſe Dominus etiam defleuit Lazarum. Ieſus Syracides capite 38. ait: Fili in mortuum produc lacrimas, & quaſi dira paſſus incipe plorare, & ad iudicium contege corpus ipſius, & non deſpicias ſepulturam ipſius. Sed Ieremias cap. 22. ait: Nolite deflere mortuos: Et Chriſtus hic dicit mulieri, Noli flere. Has antilogias Paulus conciliat 1. Theſſ. 4. ubi ait: Nolite autem ignorare fratres de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicuti cæteræ gentes, qui ſpem non habent. Prohibetur ergo luctus Ethnicus, qui nullam ſpem habet conſolationis per reſurrectionem mortuorum: & conceditur luctus moderatus, qualem habent, quibus conſolatio eſt propoſita.

Sed dicamus breuiter, poſtquam in conſolationis mentionem incidimus, unde Chriſtani ſe conſolari poſſunt in morte ſuorum amicorum. 1. cogitent uoluntatem DEI, cui obtemperandum eſt. 2. cogitent uniuerſalem conditionem. Omnibus enim nobis ſemel moriendum eſt. 3. cogitent iuſticiam Dei. Quid enim iuſtius, quàm ut qui dedit uitam, rurſus ad ſe eam recipiat et conſeruet, quando uiſum fuerit. 4. cogitent Dei ſapientiam, qui nouit ſolus, nobis ne magis expediat uiuere an mori. Multos enim è medio tollit, ne uel ipſi peiores fiant, uel plures ærumnas in hac mortali uita perpetiantur. 5. cogitent mortuum liberatum eſſe ab

omni-

omnibus ærumnis huius uitæ. 6. cogitent fruſtra magnum luctum ſuſcipi pro ijs, qui luctu reuocari non poſſunt. Ita Dauid 2.Regum 12 ſe conſolatus eſt: luxit ægrotante puero, quo mortuo ſurrexit, ſe lauit & comedit. 7. cogitent immodicè lugentem corpori ſuo nocere, & ita in Deum peccare. 8. cogitent non mortuo inuidendam immortalitatis beatitudinem. Beati enim, (ait ſcriptura) qui in Domino moriuntur. 9. cogitent reſurrectionem Chriſti & noſtram, quæ in extremo fiet die. Hæc enim cogitatio commune remedium eſſe debet, non ſolùm aduerſus dolorem, quem pro mortuis concipimus: uerumetiam contrà omnes calamitates animi & corporis. Verùm obijciet aliquis: Solatio uitæ ſum deſtitutus, ergo non ipſum qui mortuus eſt, ſed teipſum & iacturam, quam inde habes, defles. Naturale eſt flere. Verum eſt: ſed uincat gratia naturam. Hæc ſint breuiter in hac ſecunda circumſtantia addita de conſolatione in morte carorum.

TERTIA: tangit Dominus loculum, in quo iacuit hic mortuus: quo tactu indicat ſuum corpus organum fuiſſe acquirendæ nobis uitæ & ſalutis.

QVARTA: loquitur adoleſcenti & ait: Tibi dico adoleſcens, ſurge. Ita etiam puellam excitauit, ut in Marco habetur: ſic et Lazarum quatriduanum, ut eſt in Iohanne. Hic docemur, quòd & Chriſtus ſit potentior morte, & quòd uerbum ipſius ſit uerbum uitæ & ſalutis.

Quin-

QVINTA: Mortuus ſurgit ad uocem Chriſti, & hoc mirandum eſt. Surrexit qui erat mortuus: cœpit mox loqui & Dominus dedit illum matri ſuæ.

SEXTA: Accepit omnes timor, & glorificabant Deum dicentes: Propheta magnus ſurrexit in nobis, & Deus uiſitauit plebem ſuam, & exijt hic ſermo in uniuerſam Iudæam de eo. Hic duplex fructus miraculi deſcribitur. Vnus attingit præſentes auditores: alter manauit ad alios, ad quos huius miraculi rumor peruenit. Præſentes ſpectatores hinc fidem conceperunt, unde timuerunt Deum, uero cultu glorificârunt Deum, agnouerunt Meßiam ueniſſe, quem & confeßi ſunt. Deinde hic rumor peruenit ad alios, qui fuerunt in Iudæa & finitima regione, qui & ipſi conceperunt fidem in Meßiam: Et hodie iſte rumor ad nos uenit, unde agnoſcamus Chriſtum eſſe uerum Meßiam, eſſe potentiorem morte: concipiamus in ipſum fidem: prædicemus Deum corde, uoce, confeßione et moribus: ita futurum eſt, ut olim læti per ipſum ad æternum uitam excitemur.

DE TERTIO.

Diuus Ambroſius imaginem Eccleſiæ hic proponi dicit: quæ quia noſtras conditiones pingit, digna eſt explicatione. Vidua, inquit, ſignificat Eccleſiam, adoleſceus mortuus quemlibet peccatorem uiuentem ſine pœnitentia: Loculus notat corpus peccati: Vidua lamentatur ſuum filium mortuum,

hoc

hoc eſt, Eccleſia ob impœnitentiam ſceleratorum lamentatur, & rogat Chriſtum, ut ipſos moueat et ad ſe pertrahat ſuo uerbo & ſpiritu. Chriſtus igitur iubet, ut ſiſtant baiuli. Peccator .n. à quatuor baiulis geſtatur ad infernũ, qui ſunt 1. ſpes diuturnioris uitæ. 2. conſideratio alienæ culpæ. 3. præſumtio diuinæ miſericordiæ. 4. adulatio ſocietatis prauæ. Si aũt uis reſurgere à morte peccati, neceſſe eſt ut audias Chriſtum, qui iubet baiulos ſiſtere. Primùm ergo depones fiduciam longioris uitæ, quia uita incerta eſt, ſicuti multorum experientia docet: et periculum in promtu eſt, ut uidere eſt in diuite Epulone. Deinde non debes alienam uitam tibi proponere imitandam: ſed exemplo Abraham Deo te ſubijcies, confides in illum, emendabis mores, ſciens quòd errantium multitudo neminem ſit excuſatura in iudicio. Non iuuit Adam quòd diceret: Mulier, quam dediſti mihi, dedit mihi de pomo. 3. depone præſumtionem miſericordiæ Dei. Nam hæc præſumtio eſt magnus Dei contemtus, Rom. 2. 4. reijce adulatores, qui te ad mala ſolicitant. Quo facto recumbe in Chriſtum uiua fiducia, & ipſe te uiuificabit ad æternam uitam, quam donet nobis Chriſtus, cui ſit honor in ſecula, Amen.

DOMINICA XVII.
TRINITATIS, *Lucæ 14.*

ACcidit, ut introiret Ieſus in domum cuiuſdam principis Phariſæorum Sabba-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

to ad capiendum cibum. Et ipſi obſeruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et reſpondens Ieſus, dixit ad Legiſperitos & Phariſæos, dicens: Num licet Sabbato ſanare? At illi tacuerunt. Ipſe uerò apprehenſum, ſanauit eum ac dimiſit. Et reſpondens ad illos dixit: Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadit, & non continuò extrahet illum die Sabbato? Et non poterant ad hæc reſpondere illi. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cùm inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo lo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

co, ne quando honoratior te ſit inuitatus ab illo, & ueniens is, qui te & illum uocauit, dicat tibi, Da huic locum, & tūc incipias cùm rubore extremum locum tenere. Quin potius cùm uocatus fueris, uade, accumbe in nouiſsimo loco, ut cùm uenerit, qui te inuitauit, dicat tibi, Amice, Aſcende ſuperius. Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus. Quia omnis qui ſe extollit, deijcitur, & qui ſe deijcit, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij fuit hæc. Chriſtus à Phariſæo quodam ad prandiū inuitatus, obſeruatur à diſcumbentibus, idq; ideò, ut habeant quod accuſent, uel in dictis uel in factis Chriſti. Hæc enim eſt improbitas mundi, ut quemadmodum uicia pallient uirtutum larua: ita honeſta facta & ueram uirtutem infamia proſcindere non uerētur: Tanta eſt malicia hominum. Verùm Chriſtus eorum improbitate nequaquam abſterretur, ſed obtinet antiquum, ac officium ſuum exerit è medio hoſtium, nobis relinquens exemplum, ut in rectè factis non deſinamus progredi, etiamſi totum mundum nobis aduerſum animaduerterimus. Miſerum itaq; hunc Chriſtus ſanat, potentiā ſuam diuinam, promtiſsimam iuuandi uoluntatem erga miſeros, et officium ſuum, ob quod in mundum uenerat, declarans. Deinde ueram Sabbatiſmi rationem explicat,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

plicat, & facto ſuo ueluti definit uerum Sabbatiſmum. Quare ut ſimul arguit & Phariſæorum ſuperbiam & in ſcripturis inſcitiam: ita ad ueram humilitatem hortatur. Hæc de ſumma præſentis Euangelij. Loci autem ſunt tres.

I. De Sabbato atq; eius ueris operibus.

II. De miraculo, quo confirmatur uerus uſus Sabbati.

III. De uera humilitate.

DE PRIMO.

Cùm Dominus Sabbato inuitatus eſſet à quodã Phariſæo, & offerretur hydropicus quidam ante illum, quærit ab illis, qui ſibi plus alijs ſapere uidebantur, nunquid liceat Sabbato curare. Ideò autem hanc quæſtionem proponit, quia ſicuti alias ſcripturas ſuis corruptelis, ita etiam Sabbatiſmum infecerant Phariſæi. Verùm quia quæſtio eſt de Sabbato, nos doctrinam integram de Sabbato proponemus, & quatuor ordinè dicemus. 1. cur Deus Sabbatum inſtituerit. 2. quiſnam ſit uerus uſus Sabbatiſmi Iudaici. 3. qualia noſtra feſta eſſe deceant. 4. de ueris Eccleſiæ ceremonijs & earum finibus.

Cur ergo Deus Sabbatum inſtituit? Quinq; cauſæ præcipuæ numerantur: quarum prima eſt, ut eſſet perpetuum ſymbolum quietis Dei poſt creationem mundi, quem ſex diebus cum omnibus ſuis ornamentis & contentis creauit. Hæc cauſa aſsignatur Geneſ. 2. ubi Moſes ait, Dominum præcepiſſe Sabbatum ſanctificari, quia eo die à creatione quieuit.

euit: ſeptimus dies eſt Sabbatum Domini: ſex enim diebus fecit Dominus Deus cœlum & terram. Secunda cauſa inſtituti ſabbati fuit, ut eſſet figura et antitypon ſabbatiſmi Chriſti. Figurabat.n.Sabbatum, ꝙ Chriſtus uerum Paſcha & noui cœli et nouæ terræ creator requieſceret in ſepulcro die ſabbati, & ageret uerum Sabbatiſmum. Quapropter ſeuerè præcepit populo Iudaico ut Sabbatum obſeruarent. Et ſapientiæ ſuæ conſilio inſcrutabili ordinauit, ut Chriſtus uerus agnus Paſchalis in ipſo die Paſchatos mactaretur & occideretur, & proximum Sabbatum requieſceret in ſepulcro. Tertia, fuit etiam inſtitutum Sabbatum, ut eſſet ſymbolum promiſſionis. Promiſit .n. Deus ſuo populo Sabbatiſmum, id eſt, requiem. Iſai. 14. Et erit in die illa, cùm requiem tibi dederit Deus à labore tuo, & à cõfuſione tua, & à ſeruitute dura, qua antea ſeruiſti. Triplicem autem requiem expectabit populus Dei. Primam à labore præſentium ærumnarum in hac uita. Secundam à tentationibus, quibus nos propria concupiſcentia et Diabolus adoritur. Tertiam à ſeruitute diaboli, ut ille nunquam poſſit nos redigere in ſuam ſeruitutem, et durum iugum. Quarta, ut eſſet certum tempus docendi, et diſcendi uerbum Dei, ſeu ut eſſet tempus, in quo fieret publica Religionis profeſſio, in qua pij conſolationem caperent, & rudes erudirentur ad pietatem. Iſai. 58. Si uocaueris Sabbatum delicatum: tunc delectaberis ſuper Domino. Iob cap. 22. Tunc ſuper omni-

potentem delicijs afflues et eleuabis ad Deum faciem tuam. Non enim ad ludendum et potandum:ſed ad laudandum & orandum Deum inſtitutum eſt Sabbatum. Vnde Auguſtinus uerè dicit, tali die minus malum eſſe arare, quàm ludere. Quinta politica eſt, quæ populo Dei Deut: 5. commendatur his uerbis: Obſerua diem Sabbati, ut requieſcat ſeruus tuus, & ancilla tua et tu: Et poſtea: non facies in eo quicquam operis, tu, et filius, & filia tua, ſeruus et ancilla, bos et aſinus, & omne iumentum tuũ. Atq; ita habemus et ueras cauſas, et uerum uſum Sabbati Iudaici. Etſi aũt Iudaicum Sabbatum unà cum alijs ceremonijs Moſis abolitum eſt et abrogatum, quantum ad ſeptimæ diei ſeptimanæ obſeruationem attinet: tamen quantum ad uſum attinet eſt perpetuum, utpote quod & iuris diuini et naturalis eſt. Vt enim Deus uult coli & ſuum uerbum ſonare: ita natura dictat omnino neceſſarium eſſe, ut ſit quoddam tempus ſacris rebus deſtinatum. Neceſſe eſt igitur certos ordinari dies, in quibus fiant publici congreſſus certis horis, & doceatur diſcaturq; uerbum Dei, quò omnia fiant in Eccleſia ordinatè & decenter, ut Paulus Corinth. docet.

Porrò in noſtris feſtis duo ſunt obſeruanda: Vnum quid ſit uitandum: Vlterum: quid ſit faciendum. Vitãda ſunt tria. 1. Externus labor, idq; ideò ut animus totus poßit uacare cultui diuino, hoc eſt, ut uacet audire uerbum, illud diſcere & meditari proinde magiſtratus officium eſt Curare, ne ſerui-

libus

libus operibus impediatur cultus Dei iſto tempore. Verùm hic ſciendum eſt, quatuor eſſe exceptiones, quæ laborantes iſto tempore excuſant. 1. Neceßitas. Nam & Dominus excuſat diſcipulos ſuos uellicantes ſpicas die ſeptimo Matt. 12. 2. Vtilitas Eccleſiæ, ſicut ſacerdotes fecerunt in die ſabbati, omnia quæ in Eccleſia uidebantur neceſſaria, non impediti ſabbati religione. 3. Proximi utilitas et ſalus, quare & Dominus curat hunc hydropicum die Sabbati. 4. Superiorum autoritas, quibus obtemperandum eſt. Verùm ſuperiores caueant, ne ſe ſuperiorem offendant, dum inferiores ſe nimium grauant.

Habemus quæ ſunt in noſtris feſtis uitanda: nūc quid in illis faciendum ſit uideamus. PRIMVM itaq; quoniam Iudæi occupati erant in mactandis ſacrificijs & offerendis, mactemus et nos ſacrificia propriorum corporum, & offeramus uitulos labiorum noſtrorum: agamus ſeriam pœnitentiam: glorificemus Deum corde, ore, confeßione & moribus: offeramus thymiama cordis noſtri, id eſt, fidem & ſpem: offeramus ſacrificium beneficentiæ, quo ſacrificij genere (ut inquit Apoſtolus ad Hebræos) exhilaratur Deus: ſimus ad dandam Eleemoſynam impigri: foueamus Eccleſiæ imbecillia membra: ſanemusq; ea quantum id fieri poteſt, idq; exemplo Chriſti aliorumq; ſanctorum, qui ſe in ueris ſabbati operibus exercuerunt.

Reſtat ut nonnihil dicamus de ceremonijs. Ceremoniæ ſunt ritus & ordinationes ad regendam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Eccleſiaſticam politiam inſtitutæ. Hæ ſi ſint licitæ (de impijs enim ceremonijs nihil dicam) aut habent apertum uerbum Dei, ut Baptiſmus et cœna Domini: aut faciunt reuera ad conſeruandam doctrinam et politiam Eccleſiaſticam, & ſunt à Senatu Eccleſiaſtico ordinatæ, uel à pio magiſtratu. Hæ ceremoniæ duos habēt fines. Sunt enim ordinatæ decori et ordinis gratia. Decori partes ſunt duæ: Prior eſt ut excitemur ad pietatem illis adminiculis: Poſterior, ut modeſtia et grauitas in pietatis tractatione eluceat. Ordinis partes ſunt tres. PRIMA, ut præſidentes habeant certam regulam agendi. SECVNDA, ut auditores aſſueſiant ad obedientiam & diſciplinam. TERTIA, ut bene compoſito Eccleſiæ ſtatu paci & tranquillitati conſulatur. Hæc ſint breuiter de ceremonijs pijs dicta, & eorum finibus & finium partibus.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proponit hoc Euangelium, eſt de miraculo, quo ſanatus eſt hydropicus. In hoc Euangelio ſunt quatuor obſeruanda: Quæſtio, ſanatio, defenſio facti, & uſus.

Quæſtio ab ipſo Chriſto proponitur, an liceat Sabbato curare. Ad hanc nihil reſpondent Phariſæi. Si enim negaſſent licere, uiſi fuiſſent crudeles in miſerum hydropicum. Si affirmaſſent, tranſgreſſores legis ſe eſſe timuiſſent. Tacent igitur, ut explorent quid Dominus uelit facere. Si non ſanaſſet, dixiſſent illum uel non potuiſſe, uel noluiſſe huic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

afflicto opem ferre. Si ſanaſſet, putarent ſe habuiſſe iuſtam cauſam accuſandi Chriſtũ, tanquam tranſgreſſorem Sabbati, adeoq; legis diuinæ contemtorem, Hîc utrinq; eſt periculum. Sed Dominus non moratus illorum Sophiſticam, apprehendit hunc miſerum hydropicum, eum ſanat intuentibus Phariſæis, atq; ſanum dimittit. Quo facto, ut in principio dixi, declarauit potentiam, uoluntatem, & officium ſuum. Nunc ſequitur tertio loco defenſio facti. Cuius, inquit, veſtrum bos aut Aſinus in puteum cadit, & non extrahit illum die Sabbati. Quaſi dicat, aut licet curare hominem in die Sabbati, aut non licet. Si licet: cur me obſeruatis tanquam legis tranſgreſſorem, ſi hoc facio? Si non licet; cur aſinos & boues ſeruatis uos die Sabbati? quid illi contrà? & non poterant (inquit Euangeliſta) ad hæc reſpondere. Sed quis uſus eſt hydropici huius ſanati à Chriſto? Duplex. Vnus generalis, de quo dixi, uidelicet ut hoc miraculo Chriſtus oſtenderet ſuam potentiam, uoluntatem, officium, ueritatem ſuæ doctrinæ, & inde fides in ſpectatoribus confirmaretur. Alter ſpecialis. Nam hic hydropicus ex ſua haud dubiè intemperantia inciderat in hunc morbum. Quare & nos diſcamus, quòd Chriſtus non contemnit eos, qui ſe ſua culpa coniecerunt in morbos, modo hunc hydropicum imitentur, ac patiantur ſe ab illo tangi & ſanari, hoc eſt, ſi cordis affectu Chriſtum accedant, ſi ipſius uerbo credunt, agunt pœnitentiam, agno-

ſcunt iuſtam iram Dei, propter Chriſti meritum precantur culpæ condonationem, & plagæ aut ſanationem, aut mitigationem.

DE TERTIO.

Dicebat autem ad inuitatos, qui primos accubitus elegerunt: cùm inuitus fueris ad nuptias &c. Vt hac parabola ſuperbiam damnat: ita ueram humilitatem, quæ eſt rariſsima uirtus, docet: de qua hoc ordine dicam. Primùm, quid ſit humilitas. Deinde, quot ſint eius genera. Tertiò, quas habeat cauſas, cùm efficientes, tùm impedientes. Quarto loco quis ſit fructus & quæ præmia ueræ humilitatis.

Quantum ad primum attinet, ut ſciamus quid ſit humilitas, debemus uidere quos ſcriptura humiles uocet. Vocat autem Paulus humiles, quos Chriſtus uocat pauperes Spiritu, quales ſunt, qui omnis propriæ uirtutis, ſapientiæ & iuſticiæ fiducia exinaniti, quicquid boni eſt ad ſolum Deum referunt. Proinde humilitas eſt uirtus, qua ueriſsima noſtri agnitione nobis ipſis uileſcimus, omnis propriæ uirtutis, ſapientiæ, iuſticiæ fiducia exinaniti, nos coram Deo proſternimus, ac in eo ſolo omnia bona per Chriſtum quærimus. Illuſtre exemplum eſt in Magdalena, in latrone, in publicano, in Dauide & alijs multis ſanctis. Hæc uera eſt humilitas, de qua Chriſti promiſsio eſt intelligenda: Beati pauperes ſpiritu. Habemus quid ſit humilitas: iam quotuplex ſit uideamus. Eſt itaq; humilitas duplex: una, qua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

coram Deo nos proſternimus:altera, qua coram ho minibus nos ſubmittimus: ſed cauendum eſt, ne ſu= perbia laruam humilitatis inducat, quam ſi homo detrahere non poteſt, Deus certè eam pudefaciet. Sed illa larua omiſſa, dicamus de uera humilitate, quæ Deum & hominem reſpicit. Humilitas coram Deo eſt uerus timor Dei, ex agnitione noſtræ in= firmitatis & bonitate Dei erga nos natus: qualis fuit humilitas Manaſsis in carcere, qui poſtea= quam genua corporis propter anguſtiam carceris flectere non potuit, flexit genua cordis. Ita Abra= ham ſe humiliauit, quando ſe puluerem & cinerem fatebatur. Vera humilitas coram hominibus eſt uera dilectio, qua nos nemini præferimus ſuperbè, ſed omnibus nos ſincerè accommodamus. Huius hu= militatis exemplum maximum habemus in Filio Dei, cuius exemplum ut imitemur, monet Paulus Philip. 2. Ita humilis fuit beata uirgo, Anna pro= phetiſſa & multi alij.

Iam de cauſis, ſicut promiſi, tertio loco, dicen= dum eſt, quæ ſunt ſanè multæ. PRIMA, Manda= tum Dei. Primùm enim præceptum requirit hu= militatem erga Deum: tota ſecunda tabula requi= rit humilitatem erga hominem. SECVNDA, Exemplum Chriſti, unde Paulus Philip. 2. Hoc ſen= tite in uobis, quod & in Chriſto, qui cùm eſſet De us aſſumſit formam ſerui. TERTIA, Conſide= ratio tui ipſius, quid fueris ante ortum, quid ſis ab ortu ad occaſum, quid futurus ſis poſt hanc uitam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Fuiſti ſemen & ſanguis in utero materno, iam es in deſerto miſeriarum huius uitæ, & tandem eſca eris uermium. QVARTA, quòd bona, ſi quæ habes, non tua ſint, ſed Dei, tibi in aliorum bonum collata. Si ergo inde ſuperbis, aut malè eis uteris, pœnæ tibi horribiles metuẽdæ ſunt. QVINTA, cogitatio quòd Deus poßit tibi auferre quicquid habes donorum, ſi illis abuſus fueris, et illi ſoli laudem non tribueris. SEXTA, quòd multi qui minora dona uidentur habere, quàm tu, ſæpe utiliorem operam collocent Reipub. & Eccleſiæ, quàm tu. Nam ut Deus eſt robur panis: ita uis, qua aliquid gratum illi fit. Atq; iſtæ ſunt cauſæ ſex, quæ coniunctæ ueram humilitatem efficiunt: quam impediunt duo mala: contentio & inanis gloria. Quare Paulus Philip. 2. ait: nihil ex contentione aut inani gloria, ſed per humilitatem alij alios ſe ipſis exiſtiment excellentiores. Qui enim contendendi libidine laborãt ut deſtituuntur caritate, ita uera humilitate ſunt uacui: & ex diametro pugnat cum humilitate inanis gloria. Habemus iam, quid ſit humilitas, quotuplex & quas habeat cauſas: nunc ſequitur, quod quarto loco promiſi me dicturum, de eius præmijs & germanis fructibus.

Qui uerè humilis eſt triplicem fructum, Primum coram Deo, ſecundum coram hominibus, tertium in ſeipſo, conſequetur.

Coram Deo hic primus fructus eſt, quòd uerè humilis habeat Deum in ſe habitantem. Vnde Iſai-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

as 57. in ſancto habitans, cum contrito & humili ſpiritu. Et 66. Ad quem reſpiciam, niſi ad contritum ſpiritu & trementem ſermones meos. Luc. 2. Deus exaltat humiles. 1.Pet.5. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam.

Coram hominibus percipit humilis hunc fructum. Quemadmodum ſuperbus ab omnibus contemnitur: ita uerè humilis ab omnibus honoratur: eum honeſtum nomen & fama comitatur.

In ſeipſo hos percipit humilis dulciſsimos fructus. 1. humilitas eſt mater pudicitiæ, & patientiæ. 2. eſt uia ad ſapientiam, Prouerb. 11. Vbi eſt humilitas, ibi & ſapientia. 3. eſt cuſtos timoris Dei & fidei 4. eſt opitulatrix inuocationis, & ueluti exauditionis in Domino conciliatrix. Pſal. 101. Proſpexit Dominus in orationem humilium. 5. humilitatem gloria comitatur, Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Matth. 24. Qui ſe humiliauerit, exaltabitur. Prouerb. 29. humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria, non quod humilitas iſta mereatur: ſed quòd iſta contingant humilibus propter humilitatem Chriſti, cui gloria in ſecula ſeculorum Amen.

DOMINICA XVIII. TRINITATIS, Matth. 22.

CVM audiſſent Phariſæi, quod obturaſſet Ieſus os Saducæis, conuenerunt in unum

num, & interrogauit eum unus ex eis, legis doctor quiſpiam tentans eum, & dicens: Magiſter, quod eſt mandatum magnũ in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt primum & magnum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum perinde atq; teipſum. In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. Congregatis auem Phariſæis interrogauit eos Ieſus dicens: Quid uobis uidetur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Ait illis, Quomodo ergo Dauid in Spiritu uocat eum Dominum?

num?

num? dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere quicquam, neque auſus fuit quiſquam ex eo die eum amplius interrogare.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet ſummam doctrinæ Chriſtianæ, uidelicet doctrinam Legis & Euangelij: Phariſæus proponit quæſtionem de Lege, Chriſtus rurſus de Euangelio: ſed diuerſo conſilio. Phariſæus enim de Lege interrogat tentandi & calumniandi cauſa: Chriſtus aũt eo animo quærit de Euangelio, ut errantes Iudæos & Phariſæos deducat in ueram Legis & Euangelij cognitionem. Illi enim, quia putarunt homines ex legis operibus iuſtificari, Euangelium contempſerunt, putantes non eſſe opus alia doctrina ad ſalutem conſequendam, quàm legis, quorum errorem confutat Chriſtus. Vide hic Chriſti bonitatẽ. Tametſi Phariſæi ex malicia interrogant: tamen Chriſtus ex officio reſpondet, & tradit abſolutam doctrinam de Lege & Euangelio. Proinde ſumma Euangelij eſt, quòd Chriſtus totam Legem & Prophetas reuocet ad hæc duo capita, quæ ſunt dilectio DEI & dilectio proximi. Deinde de Meßia quærit, hoc eſt, de ſeipſo, ut oſtendat qualis ſit, nimirum Deus &

homo,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

homo, qui ideò promiſſus erat patribus, ut deſtrueret opera Diaboli, & benedicerentur in ipſo omnes cognationes terræ, qui ſacerdos effectus iram Dei placaret, ſoluto precio pro nobis. Loci tres.

I. De Saducæis, quibus Dominus os obſtruxit.
II. Quæſtio de legis ſumma, & norma cultus (Dei.
III. Quæſtio de Meſsia.

DE PRIMO.

Phariſæi audientes, quòd ſilentium impoſuiſſet Saducæis, conuenerunt in vnum. Tametſi Phariſæi & Saducæi inter ſe diuerſam religionem, & diuerſas opiniones defendebant: Tamen in hoc conueniunt, quòd utriq; ſe Chriſto opponant. Herodes & Pilatus fuerunt hoſtes: uerùm in hoc conueniunt, quod ambo cupiunt Chriſtum è medio ſublatum. Ita impietas conſpirat aduerſus Chriſtum & eius ſanctum Euangelium. Quantum autem ad id, quòd dicit Chriſtum ſilentium impoſuiſſe Sadducæis, attinet, ſciendum eſt, quòd Sadducæi, qui negârunt animas uiuere poſt mortem, & ſuſtulerunt reſurrectionem mortuorum, Chriſtum impugnarunt, ut uel ſuæ ſententiæ ſubſcriberet, uel exponeretur ridendus rudi populo, qui ab iſtis doctoribus erat ſeductus. Adorti ſunt ergo Chriſtum hoc modo: ſi reſurrectio mortuorum erit, multa incommoda, multa diſsidia, & magnæ abſurditates ſequentur. Hoc ita probare conantur. Mulier quædam apud nos fuit, quæ nupſerat ſeptem uiris, uni poſt alterum: iam ſi futura eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ra eſt reſurrectio mortuorum, reſurget iſta mulier, reſurgent & ſeptem mariti, quos habuit illa. Iam ſi unus ex illis ei adhæſerit, alij mouebunt ei lites, ſi omnes ſimul cum illa unà habitauerint, nihil erit mulieri moleſtius & uiris difficilius. Cùm igitur hæc abſurda ſequerentur reſurrectionem mortuorum, malè aſſeritur reſurrectio mortuorum. Hæc fuit eorum ratiocinatio, quorũ officium erat rectè populum inſtituere de ſpe uitæ æternæ, à qua perfidè homines auocant, & tamen iuſti uideri uolunt. Sed his Chriſtus os obſtruit, & ita ſilentium impoſuit, ut conuicti uerbis Chriſti, non habeant quod dicant. Hos ergo reprehendit, confutat & docet. Reprehendit quòd ignorent ſcripturam, & tamen uoluerunt eſſe ſcripturæ doctores. Confutat manifeſtè propoſito exemplo: Deus eſt Deus uiuorum. Deus eſt Deus Abraham, Iſaac, & Iacob. Ergo Abraham, Iſaac & Iacob uiuunt. Sed ſi illi uiuunt: uiuunt aut ſecundum corpora, aut animas: non ſecundum corpora, quia illorum ſepulcra noſtis, igitur ſecundum animas, quas uos mori cum corpore falsò dicitis. Nunc autem animæ uiuunt, ut ſuo tempore redeant in corpora, ut qui bona fecerunt in hac uita, mercedem recipiant, & qui mala, luant ſupplicia iuſta. Hæc ſumma eſt confutationis. Quid docet? Duo. Vnum, quòd mortui reſurgant potentia & uirtute Dei, cui nihil impoßibile eſt. Potuit ex nihilo omnia creare, cur non poterit animas ad corpora reuocare, præſertim

tim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tim cùm illud & decreuerit & ipſius iuſticiæ & gloriæ interſit. Paulus Phil. 2. ait: Nos expectamus ſaluatorem de cœlo Chriſtum Ieſum, qui transfigurabit noſtra contemta corpora, ut fiant conformia glorioſo corpori ipſius, per eam potentiam, qua poteſt ſibi omnia ſubijcere.

Cùm igitur ratio noſtra incipit diſputare de reſurrectione, opponamus illi quatuor. Decretum Dei, omnipotentiam Dei, iuſticiam, & gloriam Dei.

Decretum, quia ordinauit & propoſuit ſe uelle excitare mortuos. Hoc decretum, quia Deus eſt immutabilis, nunquam antiquabit. Et extant huius decreti quædam exempla. Chriſtus Dominus reſurrexit à mortuis: Enoch uiuus in cœlum translatus eſt: Helias in curru ardenti in cœlum uiuus ſubuectus eſt.

Omnipotentiæ opponatur rationi, quæ putat impoßibilem eſſe reſurrectionem mortuorum. Si. n. non poßit facere quæ decreuit, non eſſet omnipotens. Si non omnipotens, neq; Deus dici poſſet.

Iuſticia eſt, ut reddat bene meritis præmia, & impijs ſupplicia. Iam uidemus quòd in hac uita, pijs ut plurimum malè ſit, impijs uerò bene. Sed nunc cùm iuſticia Dei requirat, ut bene bonus ſit, ut malus malè, & id non fit in hac uita, neceſſe eſt aliam uitam reſtare, in qua Deus iuxta ſuæ iuſticiæ normam pijs uitam æternam, impijs uerò infernales pœnas reddat.

Glo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Gloria Dei etiam opponẽda eſt Sadducæorum opinioni & rationi noſtræ. Deus condidit hominem in ſuam gloriam, ut ſe perpetuò prædicet & glorificet: quod ſanè non fieri poſſet, niſi eſſet reſurrectio mortuorum.

Præterea docet Chriſtus Sadducæos de ſtatu hominum poſt reſurrectionem. Non erit illic uſus coniugij, non erit procreatio ſobolis, ſed uiuent perpetuò in omni æternitate caſti, ſicut Angeli Dei. Quare non eſt metuendum bellum inter maritos multos, qui unam et eandem uxorem unus poſt alium in hac uita habuerunt. Hæc ſint dicta de Sadducæis, confutatione errorum eorum, et confirmatione noſtri de reſurrectione mortuorum: cuius fidem in nobis confirmabunt decretum Dei immutabile, potentia, qua ſibi omnia ſubijcere poteſt, iuſticia, qua reddit unicuiq; iuxta facta ſua, gloria, quæ illi redditur à ſanctis in omni æternitate.

DE SECVNDO.

Procedit Phariſæus, interrogat Chriſtum quodnã ſit ſummum legis præceptum: Dominus reſpondet. diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum eſt huic ſimile: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. *Id eſt, quicquid Prophetæ & Moſes de uero cultu* DEI *docent, ſub his*

duobus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

duobus capitibus continentur. Cùm nuper Dominica decimatertia Trinitatis & ſæpe aliâs de lege Dei dixi, quæ ſit: quis eius uſus: quòd nemo poßit ei ſatisfacere: et quomodo pijs ſit abrogata, nolo hîc eadem repetere, ſed duo dicam: Vnum cur Chriſtus ſecundum mandatum de diligendo proximo, dicit ſimile eſſe primo, de diligendo Deo. Deinde, quia Chriſtus dicit, totam legem & Prophetas in his duobus mandatis pendere, idq́; ideò, quia quicquid Moſes & Prophetæ docuerunt de cultu Dei, his contineatur: dicam pauca de uero cultu Dei, ut nobis certa eius ratio conſtet.

Quantum ad primum attinet, ſciẽdum eſt, quòd ſecundum præceptum de amando proximo non dicatur ſimile primo uel ordine, uel obiecto, uel gradu dilectionis. Nam ordine primum præceptum prius eſt. Obiectum primi præcepti eſt Deus, ut ſecũdi præcepti obiectum eſt homo proximus. Gradus dilectionis requirunt, ut ſummum bonum maximè ametur: deinde reliqua quoq; ſuo ordine iuxta ſuæ dignitatis gradus. Non eſt ergo ſecundum primo ſimile ordine obiecti, aut gradu dilectionis. Quomodo ergo eſt ſimile? Primum affectu dilectionis, quia utrunq; requirit puram dilectionem. Deinde obligatione. Nam utrunq; nos obligat uel ad obedientiam, uel ab pœnam. Poſtremò conſecutione obedientiæ. Qui enim dicit ſe diligere Deum et proximum ſuum odit, mendax eſt, ait Apoſtolus Iohannes. Hoc ſit breuiter dictum, quomodo ſecun-

dum

dum præceptum ſit ſimile primo de diligendo Deo: nunc de uero cultu Dei dicam, quoniam de dile=ctione Dei & proximi præcepta, materiam cultus Dei continent.

Vt igitur doctrinam de uero Dei cultu melius intelligamus, quatuor, quæ ad eius explicationem faciunt, ordine dicam. 1. tradam regulam, ad quam exigendus & probandus eſt cultus Dei. 2. oſtendam cultus Dei ſolidum fundamentum. 3. quodnam opus rectè dici poßit cultus Dei aperiam. 4. indica=bo, quinam homines uerum cultum Deo præſtare poßint. His quatuor ritè cognitis, conſtabit nobis quænam ſit uera colendi Deum ratio.

Quantum ergo ad regulam cultus Dei attinet, hoc ſtatuatur pro generali et immota regula, quòd nullus cultus Deo placeat, niſi quem ipſe inſtituit. Hanc regulam nõ omnes recipiunt, quare nobis eſt firmis fundamentis munienda. Primùm itaq; Deus apud Iſaiam Prophetam, & Chriſtus in Euangelio hanc regulam confirmat his uerbis: Fruſtra me co=lunt docentes doctrinas mandata hominum. Et Spi=ritus ſanctus per os Pauli Coloß. 2. damnat omnem cultum, quam homines ſibi fingunt. Et Dominus apud Ieremiam dicit: In præceptis meis ambulate. Deinde impoßibile eſt placere Deo ſine fide. Cul=tus autem præſtatur, ut placeat: quare ex fide fieri eum neceſſe eſt: ex fide autem fieri nequit, niſi ha=beat mandatum & manifeſtum uerbum. Fides enim ex uerbo pendet. His certißimis rationibus ita con=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

firmatur regula cultus Dei, ut qui contradicere pergit, ſtultior eſſe uideatur, quàm qui negat ſolem exortum eſſe, cùm ſit clariſſimus dies. Hanc igitur regulam firmiter teneamus, nec ſinamus eam à nobis extorqueri ulla ſophiſtica.

Huius regulæ uſus eſt multiplex. 1. hac regula ſtabilitur autoritas legislatoris. Vbi enim in repub. liberum eſt unicuiq; condere leges, uileſcit autoritas ſuperioris Domini. Hanc autoritatem ſibi uendicat Dominus in præcepto primo, cùm inquit: Ego ſum Iehoua Deus tuus &c.

Secundus uſus huius regulæ eſt, q; liberet hæc regula ab errore, ne erremus in colendo Deo.

Tertius eſt, q; impediat ſuperſtitiones & petulantiam hominum: in excogitandis nouis cultibus.

Hactenus de regula cultus Dei ſit dictum, uidelicet quòd nullus cultus Deo placeat, niſi quem ipſe inſtituit, & de huius regulæ confirmatione uſq; nunc quod ſecundo loco propoſui, breuiter dicam de fundamento cultus Dei.

Fundamentum autem hoc poſitum eſt cùm in cognitione Dei uera, tùm in cognitione noſtri ipſorum. Cognitionem Dei conſequimur uerbo & teſtimonio uerbo addito. Vtrumq; enim nos docet. 1. quòd Deus ſit fons omnis uirtutis, ſapientiæ, iuſticiæ & ueritatis. 2. quòd illi omnis gloria tribuenda ſit. 3. quòd ad iuuandum ſit promtiſſimus. 4. quòd uelit omnes ad ſe confugere in quouis periculo. Congnitionem noſtri conſequimur ex duabus

rebus:

rebus: ex conſideratione imaginis Dei, ad quam homo creatus eſt, & ex præſentium uirium noſtrarum æſtimatione. Conſideratio imaginis deducit nos ad cogitationem finis, propter quem creati ſumus homines rationales, monſtratq; officium, in quo nos perpetuò occupari decet, nimirū ut referremus imaginem Dei in omni ſanctitate & puritate. Æſtimatio præſentium uirium cogit nos fateri, quòd nequaquàm debitum officium præſtare ualeamus. Pertinet igitur hæc duplex cognitio eò, ut Deo quidem omnem gloriam tribuamus: nobis uerò omnem gloriandi materiam adimamus: monſtratq; nobis hæc cognitio noſtras ſordes & imbecillitates. His ita explicatis de regula cultus Dei & eius uero fundamento: accedam ad illud, quod tertio loco propoſui, & clarè definiam quis ſit cultus Dei.

Eſt itaq; cultus Dei opus mandatum à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Hîc primùm indicatur, quæ opera ſint cultus Dei, nempe ſola illa, quæ Deus in lege ſua præcepit, quemadmodum ex regula ſuprà tradita clarè liquet. Deinde additur fides, unde opus debet procedere. Eſt enim illa omnis operis boni effectrix: idq; ideò, quia nullum opus poteſt placere Deo, niſi prius perſona placeat: placet autem perſona fide. Sacrificat Cain: ſacrificat Abel. Vterque habuit mandatum Dei: ſed ſacrificium Cain non fuit cultus Dei, ſicut Abelis fuit. Quare? quia

Cain fidē non habuit, Abel uerò habuit. Dant eleemoſinam Cornelius Act. 9. & Phariſæus. Vterq; mandatum habuit: ſed opus Cornelij fuit Cultus Dei, quod ex fide profectum eſt. Phariſæi uerò fuit abominatio, quia perſona Deo non placuit. Duo ruſtici arant agros, hic Deo cultum tribuit arans in timore Dei, expectans benedictionem à Deo: Alter non placet, quia fide & timore Dei uacat. Vterq; tamen habet mandatum operis: In ſudore uultus tui ueſceris pane tuo. Ancillæ duæ præſtant obedientiam ſuæ heræ fortè in uerrendo pauimento, & ambæ habent mandatum Dei: ſed illa quæ fidem ad laborem affert, cultum Deo reddit: quæ uerò fide deſtituitur, facit quidem quod debet ex officio, ſed eius opus cultus Dei dici non poteſt.

Præterea opus mandatum, & ex fide factum, debet tendere in gloriam Dei principaliter. Hoc confirmatur Iſaiæ teſtimonio: omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Sed quid eſt Deum glorificare? Breuiter, eſt illi omnem gloriam tribuere, & eum corde, ore, confeßione & moribus celebrare.

Sequitur quod quarto loco me dicturum promiſi, ſcilicet quinam poßint Deo uerum cultum præſtare. Hoc tametſi ex ſuperioribus colligi poteſt, tamen illud hic breuiter dicam. Illi ſoli Deum colere poſſunt, qui habent ad illum acceſſum: ſoli autem filij Dei habent ad illum acceſſum: Quare illi poſſunt ſoli Deo uerum cultum præſtare. Sunt

autem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

autem filij omnes, qui credunt in nomen eius, Ioh. 1. & hi per fidem acceſſum habent ad Patrem, Rom. 5. Et ea de cauſa Chriſtus docens ſuos orare, iubet dicere: Pater noſter qui es in cœlis, ſignificans tantùm filios inuocare poſſe. Hæc de uero cultu Dei ſint dicta, cuius ſumma continetur dilectione Dei, & dilectione proximi: nunc reſtat ut dicam de tertia doctrina.

DE TERTIO.

Quid uobis (*inquit*) uidetur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicunt ei, Dauidis eſt filius. *Phariſæi putârunt ſe iuſtos eſſe Lege: quod ſi uerum fuiſſet, fruſtra Chriſtus promiſſus fuiſſet. Sic enim Paulus Galat. cap. 2. ait: Si iuſticia eſt ex Lege, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Quærit igitur Dominus de Meßia, id eſt, Chriſto, ut ea mentione excitet eos ad cognoſcendum & meditandum finem legis, & cogitandum cur Meßias eſſet promiſſus. Quod ſi rectè feciſſent, ita fuiſſent ratiocinati: Meßias eſt promiſſus, ut tollat peccatum, ſicut ipſe Iſaias teſtatur: ipſe languores noſtros tulit. Gen. 15. In ſemine tuo benedicentur gentes. Ergo neceſſum eſt, ut non tantùm ſit homo filius Dauid: uerumetiam Deus Dominus Dauidis, quemadmodum & Pſalmus teſtatur: Dixit Dominus Domino meo. Ex hac ratiocinatione & rectè de Lege & rectè de Chriſto iudicaſſent, & Chriſtum ut uerum ſaluatorem fuiſſent amplexi, cui ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

DOMINICA XIX.
TRINITATIS, *Matth. 9.*

IEſus ingreſſus nauem, traiecit, ac uenit in ſuam ciuitatem. Et ecce, adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem. Cumq; uidiſſet Ieſus fidem illorũ, dixit paralytico, Bono animo eſto fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam è ſcribis dicebant intra ſeſe, hic blaſphemat. Et cùm uidiſſet Ieſus cogitationes illorum, dixit: Quare uos cogitatis mala in cordibus ueſtris? Vtrum enim eſt facilius dicere, Remittuntur tibi peccata, an dicere, Surge & ambula? Vt autem ſcia-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tis, quòd poteſtatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit paralytico, Surge, tolle tuum lectum, & abi in domum tuam. Et ille ſurrexit, abijtq́; in domum ſuam. Turbæ verò quæ viderant, admiratæ ſunt, & glorificauerunt Deum, qui dediſſet poteſtatem talem hominibus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet unum ex miraculis, quibus Dominus ſuam potentiam, uoluntatem & officium teſtatur, & ſimul confirmat ſuæ doctrinæ certitudinem. Narratur enim in præſenti Hiſtoria, quomodo Chriſtus Paralyticum ſanet, quod factum non excipiunt auditores eodem modo. Phariſæi enim blaſphemãt: turba uiſo miraculo admonetur de præſentia Dei: confirmatur de Chriſti doctrina: unde non ſolùm timorem & fiduciam concipit, uerumetiam ueros edit fidei fructus, & prædicat bonitatem Dei. Eſt proinde hoc Euangelium, ueluti pictura quædam, in qua regnum Chriſti in hoc mundo depingitur, in quo ſunt, qui infirmos ad Chriſtum deducunt. Sunt etiam qui murmurant, ut Phariſæi omnibus temporibus. Sunt quoq; qui uerè timent Deum, eumq́; ob ſua facta glorificant. Inter hos uarios auditores ſtat in medio Chriſtus, recipit ad ſe uenientes, neminem ob miſeriam contemnit, ſanat uulnera, remittit peccata, ac ſuo Spiritu ſancto ueluti balſamo precioſiſſima, liuores noſtros mitigat & ſanat. Hæc ſumma & hic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſcopus eſt hodierni Euangelij, quod docendi cauſa in tres diuidam locos.

I. De ijs, qui hunc paralyticum in lecto iacentem ad Chriſtum portant, ut ſanet ipſum.

II. Murmur Phariſæorum accuſantium Chriſtum, & eius defenſio.

III. Miraculorum Chriſti finis & uſus.

DE PRIMO.

Et aſcendens Ieſus in nauiculam &c. Hic omnium primùm animaduertenda eſt occaſio miraculi hic à Domino editi. Chriſtus, inquit, aſcendit in nauiculam, transfretauit et uenit in ſuam ciuitatem, id eſt, Capernaum. Illic enim frequentius erat. Quæ cauſa fuit huius profectionis? fuerat in terra Geraſenorum, ubi dæmoniacum curauit, & cùm dæmones peterent, ut ſibi liceret in porcos intrare, Dominus annuit, & ita grex porcorum ruit in mare præceps & ſuffocatus eſt. Hoc cùm uiderent incolæ, uenerunt ad Ieſum rogantes ipſum, ut à ſe diſcederet. Pluris enim ſuos fecerunt porcos, quàm Chriſtum cum ſuo Euangelio: qui ſanè hodie multos ſocios habent, quos iure uocare poſſumus Geraſenitas. Duo ergo hic obſeruentur. Vnum, quòd nobis uitandum proponitur. Alterum, quod omnibus pijs imitandum commendatur. Vitanda eſt ingratitudo Geraſenorum, qui pluris petaſonem, quàm ſalutem fecerunt. Quorum ſimiles maxima pars eorum eſt, qui Chriſtiano nomine gaudent. Imitanda nobis proponitur induſtria Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Chriſti, qui quamuis occaſionem nactus, pomeria ſui regni dilatare ſtuduit. Vt enim hac ſua profectione oſtendit, quantum hominum ſitiat ſalutem: ita nobis omnibus commendat ſuo exemplo in officio diligentiam.

Iam ſequitur prima huius Euangelij pars. Et ecce offerebant ei paralyticum in lecto iacentem, & videns Ieſus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, Remittuntur tibi peccata tua. *In hac prima huius hiſtoriæ parte habemus quatuor, quæ obſeruare utile fuerit. Primum exemplum baiulorum. 2. Paralyticus ipſe. 3. reſpectus Chriſti in fidem eorum. 4. quomodo excipitur paralyticus à Chriſto.*

In baiulis ex certis indicijs prodit ſe illorum fides, quæ ita ardet ubicunq; uerè eſt, ut nullis cineribus eius flamma ſuffocari poßit. Hæc fides uel inde concepta erat, quòd ipſum docentem & ſanantem prius uiderant, uel ex fama, quæ ad eos peruenerat de factis Ieſu, ſumma eſt, quòd ſibi perſuaſerint, quòd afflictos reciperet & iuuaret. Hæc uiua horum baiulorum fides quintuplicem fructum edit: quorum Primus eſt confeßio Chriſti, quam tum confiteri in tanta hoſtium rabie fuit arduum & rarum. Secundus, inuocatio, quæ non magis abeſſe poteſt à fide, quàm calor ab igni. Omnia enim uota credentium, quæ nunquam intermittuntur, ſunt inuocationes. Tertius, fortitudo animi, quòd ſe expoſuerint periculo uitæ propter confeßionem Chri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſti. Nam Phariſæi, Scribæ & præcipui homines in iſto populo perſequebantur omnes, qui Chriſto aliquid honoris tribuerent. Quartus, dilectio proximi, qua ſincerè proximum ſuum complexi ſunt. Quintus, labor & moleſtia propter ſalutem proximi. Nam non ſolùm portant illum, quod fuit caritatis intimæ: uerumetiam cùm rectà ad Chriſtum propter turbam uenire non poſſent, aſcendunt tectum, & per tabulatum demittunt languentem: quod factum non caruit periculo.

Quid nos hinc diſcemus? Cum his baiulis uel inuito mundo confiteamur Chriſtum: inuocemus ipſum, cùm pro nobis ipſis, tùm pro alijs: exponamus nos periculo propter ueritatem Euangelij, ſi res ita poſtulauerit: intimè diligamus proximum, non ſolùm affectu, ſed opere etiam, et nullos detrectemus labores, modò eis prodeſſe ualeamus.

ALTERVM, quod in hac prima parte obſeruandum dixi, eſt ipſe paralyticus, in quo tria ſunt obſeruanda. Morbus, morbi cauſa, & quòd ſe ad Chriſtum portari uoluerit. Morbus fuit paralyſis, quæ eſt ubi alterum latus aut dextrum aut ſiniſtrum, ſenſum & motum perdit. Morbus ſanè grauiſſimus, quo totum officium hominis impeditur. Cauſa morbi duplex: Vniuerſalis, quæ eſt peccatum originis in omnibus hominibus: & ſpecialis, quæ ortum habuit uel ex intemperantia, uel à grauiori aliqua perturbatione animi. Quòd autem ſe ad Chriſtum portari uoluerit, ſignificat ſe fidem habe-

habe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

habere in Chriſtum, quemadmodum & ipſi, qui illum portârunt.

Hoc exemplum paralytici imitemur & nos. Morbum noſtrum internum, & externum agnoſcamus, peccatum noſtrum fateamur, & cum hoc paralytico ſinamus nos ad Chriſtum unicum medicum portari.

TERTIVM, quod in hac prima parte conſiderandum admonui eſt, q̃ Ieſus uiderit fidem illorum, hoc eſt baiulorum & paralytici. Vnde hæc diſcamus: primùm, quo ſit erga nos Chriſtus affectu. Non enim aliter eſt erga nos quàm erga hunc paralyticum affectus. Nam non eſt perſonarum acceptor Dominus. Deinde, quòd Chriſtus nõ tam magnitudinem peccatorum reſpiciat, quàm fidem. Hæc impetrat à Chriſto ſalutaria animæ & corpori. Quamuis autem exiſtimem hunc paralyticũ aliquam ſcintillulam fidei habuiſſe: tamen non repugno, ſi quis dicat baiulos habuiſſe fidem & non ipſum paralyticum. Non eſt enim inſolens beneficia corporalia, imò etiam ſpritualia, impetrari aliena fide. Vt enim aliquis ſua ſapientia poteſt efficere, ut alius euadat ſapiens: ita qui credit, ſua fide poteſt alijs fidem impetrare. Verùm ſicut nemo eſt ſapiens aliena ſapientia, ſed ſua: ita nemo ſaluatur aliena fide, ſed ſua propria. Hîc ergo diſcamus & orare pro alijs, ut gratia Dei in illis augeſcat, & petere ab alijs, ut ſuis nos precibus Deo commendent. Multum enim ualet deprecatio iuſti.

Quar-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

QVARTVM, quod in hac prima parte ſpectandum propoſui, eſt modus, quo hunc paralyticum excepit, qui hiſce uerbis exprimitur: Confide filí: remiſſa ſunt tibi peccata tua. Hîc duo perpendantur: Vnum, cur ita exceperit hunc afflictum: alterum, excipientis oratio.

Hic paralyticus petit liberationem à morbo corporis, cur ergo dicit, remiſſa ſunt ibi peccata tua? Magnæ ſunt profectò & graues cauſæ.

PRIMA eſt, ut doceat morbos ſtipendia peccati eſſe, ut Paulus dicit: ſtipendium peccati mors. Et Chriſtus Iohan. 5. dicit cuidam quem ſanauerat: Ecce ſanus factus es, caue ne poſthac pecces, ne quid deterius tibi eueniat. Et 1. Cor. 11. Propter irreuerenter uſurpatam Domini Cœnam, multi fuerunt mortui & multi infirmi.

SECVNDA, ut doceat unde ſit incoanda curatio corporis, nimirum ab animo, cuius maculæ prius ſunt expurgandæ, quàm adhibeas corporis medicinam. Seruemus igitur hunc in noſtris morbis curandis ordinem. Primùm agnoſcamus morbum: Deinde agamus pœnitentiã, & petamus propter Chriſtum remiſsionẽ peccatorum: tum utamur medijs ordinatis in timore Dei, & cum gratiarum actione: & agnoſcamus medicum miniſtrum Dei eſſe, qui uice Dei manum nobis curandis adhibet.

TERTIA, ut hac ratione Phariſæos arguat, qui nec de ſua perſona, nec officio ſincerè iudicârunt. Semper enim ſunt, qui in operibus Dei quæ-

runt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

runt, quod cauillentur: quod nos monebit, ne officium noſtrum minus diligenter obeamus.

QVARTA, ut hanc occaſionem nactus, plenius doceret de ſua perſona, affectu erga homines, et officio, ad quod erat à Patre in mundum miſſus.

Iam expendamus orationem Domini. Ait enim paralytico: fili confide, remittuntur tibi peccata tua. Hæc uerba filij Dei ſunt, quare diligenter ſunt expendenda. Hæc uox FILII opponenda eſt deſperationi, quam ei morbus præſens perſuadere uoluit. Vox CONFIDE opponenda eſt maledictioni, quam mala conſcientia miſero conata eſt perſuadere. PECCATA, inquit, TVA. Hic gratia ſuperabundat peccatum. Vox REMITTVNTVR opponenda eſt ſomnio ſatisfactionis meritorum & iuſticiæ legis. Remittuntur, inquit, peccata: beneficium gratiæ huic miſero uoce ſua accommodat. Habemus ergo hîc doctrinam ſalutis, remißionis peccatorum, iuſtificationis & adoptionis. Hæc enim beneficia perpetuò cohærent ita connexa, ut à ſe inuicem diuelli nequeant. Fidem requirit: credenti remittit peccatum: abſolutum à peccato optat in filium, & ut iuſtum acceptat, quem iuſtificauit etiam glorificabit, collata æternæ ſalutis beatitudine. Nec eſt alia ratio ulla conſequendi ſalutem, quàm quæ in hoc exemplo nobis commendatur. Paralyticus tria facit, agnoſcit peccatum ſuum: agnoſcit ſe iuſtè puniri ob peccatum confidit in filium Dei. Chriſtus rurſus tria: Remittit pec-

tit pec-

tit peccatum, adoptat in filiũ, et acceptat ad uitam æternam. Tu hoc exemplum imitare. Agnoſce ſeriò peccatum: agnoſce iuſtum Dei iudicium: & confidito in filium, & uerè ſenties, quòd Chriſtus ſua beneficia ſit tibi collaturus. Hæc ſint de prima huius Euangelij doctrina dicta: ſequitur ſecunda.

DE SECVNDO.

Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra ſe, hic blaſphemat. Et cùm uidiſſet cogitationes eorum, dixit: ut quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Hic ſcribarum murmur & Chriſti reſponſio docent quomodo regnum Chriſti & Satanæ inter ſeſe concurrunt. Habemus hîc duo: quorum alterum eſt accuſatio ſcribarum accuſantium Chriſtum. Alterum eſt Chriſti iuſtiſſima defenſio. Accuſatio ſcribarum hæc fuit. Iſte blaſphemus eſt. Quare? quia dicit ſe remittere peccata, quod ſolius Dei eſt. Eſt enim uſu ſcripturæ blaſphemia, creaturæ tribuere, quod eſt Dei proprium: Iam dimittere peccatum eſt Dei proprium, quod uel ex Iſaia conſtat, ubi Dominus per os Prophetæ ait: Ego ſum, ego ſum, qui iniquitates tuas deleo propter me, et peccatorum tuorum non recordabor ultrà. Hinc iam immota conſequentia exiſtimant ſe cõcludere Chriſtum blaſphemum eſſe hoc modo. Quicunq; ſibi tribuit quod Dei eſt proprium, eſt blaſphemus: iſte Ieſus ſibi tribuit, quod eſt Dei proprium. Igitur iſte Ieſus eſt blaſphemus. Et profectò uera fuiſſet ratiocinatio, ſi Chriſtus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſtus fuiſſet ſcribis ſimilis, hoc eſt, ſi merus homo eſſet & non Deus. Videte quæſo quantò ſunt noſtri Papiſtæ & Monachi deteriores his ſcribis. Scribæ uerbo Dei edocti, defenderunt hanc propoſitionem: Nemo poteſt remittere peccatum, niſi ſolus Deus. Verùm Papiſtæ remißionem peccatorum tribuunt ſanctorum meritis, mißis & indulgentijs: quæ non communicant gratis: ſed uendunt magna pro pecunia. Mirabile ſanè mercatorum genus. Vendunt quod non habent: uendunt fumos uerborum & accipiunt aurum, ementibus promittunt cœlum, ſed conferunt infernum.

Sed quid dicemus de miniſtris uerbi? Remittunt'ne illi peccatum? Non remittunt ipſi, ſed annunciant remißionem peccatorum omnibus, quos inuenerint ſimiles huic paralytico eſſe, non dant de ſuo, ſed offerunt alienum mandato Chriſti, offerunt remißionem peccatorum uoce Euangelij. Quicunq; hanc uocem fide recipiunt, remißionem peccatorum accipiunt abſq; omni dubio. Dicit enim Chriſtus: Qui uos audit, me audit.

Sed quid Chriſtus ad hanc accuſationem facit? Viſis cogitationibus eorum dixit, Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Quod eſt facilius dicere: Remittuntur tibi peccata tua, an dicere, Surge & ambula? Hîc Chriſtus tria facit. 1. uidet cogitationes eorum, quod eſt ſolius Dei. Vnde ſcribæ debebant cogitaſſe, quòd Chriſtus plus eſſet, quàm merus homo, nemo enim hominum poteſt al-

terius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

terius ſcire cogitationes. Solus.n.ſpiritus Dei ſcrutatur profunda cordium. 2.arguit eos. Quid, inquit, cogitatis mala in cordibus veſtris? quaſi diceret: Vos de me peruerſe cogitantes peccatis. Notemus ergo, quòd malæ cogitationes ſint peccata. 3.ſigno uiſibili confirmat occultam ſuam diuinitatem, quaſi diceret, uos dicitis: Qui tribuit ſibi quod eſt ſolius Dei, eſt blaſphemus. Nomini enim Dei et famæ nocet. Hoc ſanè uerum eſſe fateor. Sed quòd me Deum eſſe non creditis, erratis: quare uos blaſphemi eſtis, non ego. Vt autem hoc oſtendam, et conuincam me uerum Deum eſſe, hunc paralyticum ſolo nutu ſano: quod ſanè diuinæ eſt potentiæ. Si hoc poſſum diuina potentia, cur non etiam peccata remitterem? Quis poteſt morbum penitus tollere, niſi qui morbi cauſam tollit? Iam ueſtris oculis uidetis me morbum tollere: Cur non etiam creditis me poſſe auferre peccatum morbi cauſam: ita Chriſtus ad facta ſua prouocat, quæ de ipſo teſtimonium ferunt. Ita enim apud Iohannem dicit: Si mihi non creditis, credite operibus meis, quæ teſtimonium perhibent de me. Ex hac ergo ſecunda doctrina tria diſcamus. 1. perpetuam pugnam eſſe inter regnum Chriſti & Satanæ: ſemper enim murmurat Satan, & uarias technas excogitat, ut Chriſti regnum inuadere poßit, iuxta illud: Tu inſidiaberis calcaneo eius. 2. Chriſtum ſua ſapientia & potentia ſuperare potentiam & conſilia Satanæ, iuxta illud: non eſt ſapientia, non eſt conſilium aduerſus

ſus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſus Dominum. 3. ut nos ei ſubijciamus, et cum uerum Deum agnoſcamus et confiteamur cum omnibus, qui in uera pœnitentia ad illum confugiunt.

DE TERTIO.

Videntes autem turbæ timuerunt et glorificârunt Deum. *Hîc habemus effectum & fructum huius miraculi apud ſpectatores, quem fructum Euangeliſta ſua hiſtoria ad nos transfert. Sæpe de miraculis Chriſti dictum eſt, ideò hîc pauca dicam. Chriſtus hoc miraculo confirmauit ſuam diuinam potentiam, ſuam paternam uoluntatem erga homines, ſuum officium, quod eſt ſaluare, ad quod eſt miſſus, & ueritatem ſuæ doctrinæ obſignauit tanquam authentico ſigillo et regio. Deinde in auditoribus concepta eſt fides, timor Dei è fide manauit, & ex fide Deum glorificauerunt corde, uoce, confeſſione & moribus. Hinc ergo & nos iſta quatuor de Chriſto colligamus, ac unà cum his ſpectatoribus concipiamus fidem, timeamus Deum, glorificemusq; eum, qui eſt laudandus in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA XX.

TRINITATIS, *Matth. 22.*

SImile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Et emiſit ſeruos ſuos, vt vocarent inuitatos ad nuptias, & nolebant uenire: Rurſum emiſit alios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandiũ

meum paraui, tauri & altilia mea mactata ſunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt & abierunt, alius in villam ſuam, alius verò ad negotiationem ſuam. Reliqui verò tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cùm audiſſet, iratus eſt, & miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis. Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quoſcunq; inueniritis, uocate ad nuptias. Et egreſſi ſerui eius in vias congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Ingreſſus autem Rex, vt uideret diſcumbentes, vbi vidit illic hominem non veſtitum ueſte nuptiali, ait illi: Amice quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit Rex miniſtris: Ligatis pedibus & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.

ENARRATIO TEXTVS.

Quod Chriſtus perpetuò facit, id etiam in hodierno Euangelio facit. Nam ut bonus & fidelis Pater ſuos liberos ad uitam honeſtam hortatur, idq; uarijs modis: Ita Chriſtus Dominus

& Pa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& Pater futuri ſeculi non una uia contentus eſt, ſed multas tentat, quò ſuos in officio retineat. Aliàs enim id agit blandis uerbis, ut cùm apud Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, et ego reficiam uos. Aliàs paternis promiſsis, ut cùm dicit: qui uenerit ad me, dabo illi aquam uiuam. Aliàs muneribus, cùm præſentia confert beneficia. Aliàs minis, ut cùm dicit Marci 12. Veniet & perdet colonos iſtos, et dabit uineam ſuam alijs. Ad eundem modum in hoc Euangelio, partim minis agit, propoſito paradigmate. Minatur enim extrema ijs, qui recuſauerint ad ſuas uenire nuptias induti ueſte nuptiali: partim promiſsionibus, quòd uenientes & ornatos ueſte nuptiali uelit magnificè excipere & bene tractare. Proinde huius Euangelij ſumma eſt, quòd Chriſtus requirat à ſuis uitam adeò ſancta uocatione dignam, & minetur ijs horrenda ſupplicia, qui in Eccleſia uixerint ſine pœnitentia & ſanctificatione, quæ ueſtis illa nuptialis eſt, quam hic ſponſus requirit. Loci tres.

I. Explicatio parabolæ nuptiarum.

II. Reprehenſio eius, qui in nuptijs ſedet ſine ueſte nuptiali.

III. Querela Chriſti: Multi ſunt uocati, pauci electi.

DE PRIMO.

Simile factum eſt regnum cœlorum homini Regi. Vt autem quò nobis fiat dulcius præſens Euangelium, ſimilitudines huius partis uideamus, quæ ſunt multæ.

PRIMA: Regnum cœlorum hoc loco ſignificat Eccleſiam congregatã, uoce Euangelij, quod à Petro uocatur gens ſancta & regnum ſacerdotum, genusq́; electum.

SECVNDA: homo rex ſignificat Deum Patrem cœleſtem, quem Paulus Regem Regum et Dominum dominantium appellat.

TERTIA: regis filius eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, de quo inquit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Hunc Dei filium Dauid ſponſum nominat ornatum decoro ſancto.

QVARTA: Huic filio pater nuptias fecit, quando noſtra cauſa eum naſci uoluit ex beata uirgine, qui tanquam ſponſus, ut loquitur Dauid, de thalamo ſuo procedit. Hic Eccleſiam ſibi tanquam ſponſam adiunxit, & eam ſibi deſponſauit, iuxta hoc Hoſeæ Prophetæ dictum: Sponſabo te mihi in ſempiternum, et ſponſabo te mihi in iuſticia et iudicio, & in miſericordia, & in miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide, & cognoſces Dominum. Hæ nuptiæ, quantum ad humanum genus attinet incoatæ ſunt per ſponſalia, mox creatis primis hominibus. Deus enim dum condidit hominem ad ſui cognitionem & amorem, dum ornauit primos parentes iuſticia originali, impreſſa eis imagine Dei, hæc ſponſalia celebrauit. Verùm hæc ſponſalia mox ſunt uiolata artibus Satanæ, qui hominem ad nefarium adulterium pellexit, ut deficeret à ſuo uero ſponſo, ad turpiſsimum adulterum diabolum: quam

iniuriam

iniuriam ſponſus contemtus, ultus eſt, dum adulte=ram nudam ſtatuit, ablata imagine regis & detra=ctis ornamentis nuptialibus. Sed ô admirandam bo=nitatem ſponſi, ſponſam ſibi ademtam et fœdißimè pollutam redimere ſtatuit: atq; ita ſtatim ſpem hu=ius redemtionis facit Pater ſponſi data promißio=ne ſeminis, tandem quando uenit plenitudo tempo=ris, emittit Pater ſuum filium natum ex Maria uirgine, factum ſub lege, ut ſponſam, quæ ſub male=dictione Legis erat, redimeret: quod factum eſt quando ſeipſum precium ſtatuit, quo redemta eſt & erepta è manibus adulteri Satanæ.

Quantum autem ad ſingulos homines attinet initiantur per fidem & baptiſma, quemadmodum ipſe ſponſus ait: Deſponſabo te mihi in ſempiter=num, & deſponſabo te mihi in iuſticia & iudicio & miſericordia & miſerationibus, & deſponſabo te mihi in fide, & cognoſces Dominum.

In hac deſponſatione duo in uniuerſum ſpectan da ſunt: Vnum eſt pactio ſponſi & eius promißio: Alterũ pactio ſponſæ, qua ipſa obligatur ſuo ſpon=ſo. In pactione ſponſi ſunt tria. 1. beneuolentia & amor ſponſi gratuitus, quo ipſam ſponſam abſq; om ni eius merito complectitur. 2. ſignificatio durati=onis coniugij inter Chriſtũ ſponſum et Eccleſiam ſponſam. Deſponſabo te mihi, inquit in perpetuum. Manet igitur perpetuus Eccleſiæ ſpõſus. 3. Enume=ratio dotũ, quas ſuæ ſponſæ largitur ſponſus Chri=ſtus, et numerantur hic quatuor: Iuſticia, iudicium,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

pietas & miſeratio. Iuſticia propria ſponſam ſuam ornat, dum remiſsis peccatis, illi ſuam imputat obedientiam, qua ſponſa decora apparet, & pulcra in conſpectu Patris ſponſi. Iudicio eam ab iniuria uindicat, tuetur, ac errãtem in uiam reuocat. Pietate, hoc eſt, uera ſtorga coniugali eam amplectitur. Eſt enim pietas hîc caritas ex intimis animi receſsibus promanans. Miſerationibus eandem proſequitur, dum quotidiana condonat errata, et eius calamitatibus afficitur. Hæc quatuor ſunt in pactione ſponſi. Verùm in pactione à parte ſponſæ duo ſunt: Agnitio beneficij cum celebratione Dei, & fides qua recumbit ſponſa in ſponſi pectus, & ab eo omnia bona promiſſa absq; omni diffidentia expectat. Ex hac mutua pactione, nos doctrimam, conſolationem & fiduciam concipiamus, ne fracti ullis aduerſis ab hoc ſponſo deficiamus qui ſuam ſponſam nunquam deſerit, niſi illa prior fidem coniugij perfidè uiolauerit. Deinde hic etiam diſcimus, quòd quicunq; fidem Chriſti non habet, non ſit Chriſti, ſed eſt nephario adulterio pollutus. Hinc patet, quàm uerè dixerit Iohannes in ſua Apocalypſi: Beati qui ad cœnam agni uocati ſunt.

QVINTA: Quinã ſint inuitatores ad has magnificas nuptias obſeruandũ eſt. Primùm itaq; Deus æternus ſponſi pater ſua uoce ad has nuptias inuitat. Deinde multi ſancti Patres ante diluuiũ. Poſt diluuium Nohe, Melchizadech: Ioſeph & Moſes in Ægypto: ſancti Prophetæ et reges in terra Canaan,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

naan: Daniel in Iudæa. Poſt hos uenit Paranym=
phus Iohannes Baptiſta, et digito monſtrauit ſpon=
ſum, qui et ipſe cum Apoſtolis clamauit et inuitauit
ad has nuptias, dicens: Venite, omnia parata ſunt.

SEXTA: Apparatus nuptialis eſt conſideran=
dus. Vt enim in nuptijs hominum mactantur tauri,
oues, boues et feræ: Ita hic quoq; nuptiarum appa=
ratus inſtituitur ſplendidiſsimus. 1. panis non cor=
ruptibilis, ſed uiuus de cœlo nobis apponitur, de
quo qui ediderit, non eſurit in æternum. 2. potus
adeſt aquæ uitæ. Ita enim ipſe ſponſus ait: Si quis bi
berit ex aqua, quam ego dabo, non morietur. 3. cor=
pore ſuo & ſanguine fatigatos nos refocillat ſpon
ſus. 4 ornat nos ſuis ueſtibus, dum ipſum per Ba=
ptiſmum induimus. Ita enim S. ſanctus ait per os
Pauli: Quotquot baptiſati ſunt, Chriſtum indue=
runt. 5. bellaria ſunt fructus de arbore uitæ, unde
uires ſponſa habitura eſt, ut nunquam moriatur.

SEPTIMA: Illi autem, inquit textus, recuſa=
runt uenire. Quid? Quæ eſt hæc ingratitudo? In-
uitati nolunt uenire? Quid impediuit eos? 1. Ho=
ſpes illorum domeſticus peccatum inhabitans. Hic
hoſpes ſuis illecebris detinet eos, quò minus ad has
nuptias inuitati ueniant. 2. hoſtis ſponſi, hoc eſt,
diabolus uias occupat omnes, & intercludit uarijs
modis acceſſum ad nuptias. 3. negocia uaria. Alius
enim uillam, alius boues, alius uxorem, alius aliud
curat: Reliqui uerò tenuerunt ſeruos eius et occi-
derunt. Hoc ueriſsimum eſſe docet mundi hiſtoria.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Ad has nuptias inuitauit Abel, ſed Diabolus emiſſo ſuo ſatellite Cain, ipſum occidit. Ad has centum et uiginti annos inuitauit Nohe, ſed ab inuitatis deriſus contemnitur. Ad has Ioſeph in Ægypto inuitauit, ſed ab impudica adultera accuſatus in carcerem conijcitur. Ad has inuitauit Moſes, ſed multa patitur ab inuitatis. Ad has nuptias inuitant Patriarchæ et reges ſanctiſſimi, ſed illorum uox ſpernitur. Tandem uenit Paranymphus ipſe Ioannes, ſed ab Herode trucidatur. Ad has inuitat ipſe Sponſus filius Dei, ſed in patibulo crucis ſuſpenditur. Ad has inuitant Apoſtoli, et deinde omnes pij miniſtri uerbi, quos Diabolus adortus, partim Sophiſtica, partim tyrannide, partim hypocriſi necare contendit. Adeo maxima pars mundi ingrata recuſat ad has filij Dei nuptias uenire.

OCTAVA: Quid rex ad hæc? Primùm iraſcitur, quod ſanè non mirum eſt. Vidit enim ſe contemni et ſuas nuptias ab ijs, qui quicquid habent boni, uelint nolint, ei acceptum ferre coguntur. 2. punit corporaliter: id quod mundus ingratus, quem per diluuium occidit Dominus, expertus eſt. Hoc Sodomiticum incendium teſtatur: hoc excidium Hieroſolymitanum conuincit. 3. punit ſpiritualiter in hac uita tenebris et ignorantia, poſt mortem æternis ſupplicijs. Exempla huius pœnæ ſunt Græcia, Turcia, Italia, & maxima florentiſſimaq; pars totius orbis terrarum. Hoc ſeriò, ſed fruſtra reſipiſcens in inferno teſtatur diues ille Epulo, qui illic æternis pœnis cruciatur.

Nona

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

NONA: *An rex nuptias, quas inſtituerat, propter hominum ingratitudinem intermittit? Minimè, ſed ait ſeruis ſuis:* Nuptiæ quidem paratæ ſunt, *ſed qui erant inuitati, non erant digni.* Hoc *etſi de ingratitudine totius mundi intelligi poteſt: tamen potißimum Chriſtus hic agit de Iudæorum ingratitudine, quibus hac oratione comminatur excluſionem à nuptijs filij* Regis.

Ite ergo ad exitus uiarum, & quoſcunq; inueneritis uocate ad nuptias. *En liberalitatem huius regis. Iubet ad nuptias filij inuitare omnes abſq; conditione gentis & perſonarum. Loquitur .n. de uocatione gentium ad* Euangelium. *Et diligenter obſeruandũ eſt, quod dicit, quoſcunq; inueneritis uocate ad nuptias. Sed quando hoc dictũ eſt miniſtris ſponſi? Quãdo Chriſtus dixit: Ite in mundum uniuerſum, & prædicate* Euangelium *omni creaturæ, qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit, qui uerò non crediderit, condemnabitur.*

DECIMA: *& egreßi ſerui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, bonos et malos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus.* Hoc *factum eſt poſt diem* Pentecoſtes, *poſtquam armati fuerunt* Apoſtoli Spiritu *ſancto, & deinde uſq; in hunc diem per* Euangelij *miniſtros.*

DE SECVNDO.

Intrauit autem Rex, ut uideret diſcumbentes, & uidit hominem non ueſtitum ueſte nuptiali, & dicit ei: Amice, quomodo huc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

intraſti,non habens ueſtem nuptialem? Hic locus primùm docet,quòd in cœtu Eccleſiæ uiſibili debeant mali commixti eſſe bonis, uſq; ad extremũ diem: id quod etiam parabola de zizanijs docet. Nec eſt ſperanda talis Eccleſia in hac uita,qualem Anabaptiſtæ fingunt. Eſt enim Eccleſia perſimilis agro,in quo creſcit cum zizanijs triticum. Quemadmodum enim triticum ibi manet triticum,etſi plurimum zizaniæ ſubinde oriatur: ita Eccleſia ſancta manet,tametſi quædam habeat putrida membra. Sunt quidem Eccleſiæ membra quotquot profitentur Chriſti religionem: ſed alia ſunt uiua,alia mortua. Viua ſunt, qui uiuam habent fidem. Mortua ſunt, qui religionem profitentur ſine uiua in Chriſtum fiducia. Qui autem ſunt extra uiſibilem Eccleſiæ cœtum, hoſtes doctrinæ, nec uiua nec mortua membra ſunt.

Sequitur, quòd rex ingreſſus uiderit hominem nõ indutum ueſte nuptiali. Quænam eſt iſta nuptialis ueſtis? Hoc neceſſarium eſt ſcire,ut nuptiarum Chriſti dulcedine perpetuò frui liceat. In extremo die in cõſpectu huius regis ſtabunt duo genera hominum, quorum alij recuſarunt uenire ad has nuptias,quales ſunt Turcæ, & Impij Iudæi et multæ prophanæ gentes hodie. Horum neminem habere ueſtem nuptialem manifeſtũ eſt,quarũ tamen multi ciuilem honeſtatem amant. Quare iſta externa ciuilitas Ariſtidis, Fabricij,Fabij Maximi, Catonis, nequaquã eſt ueſtis ipſa nuptialis,quam hîc requirit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

rit. Alij uenerunt ad nuptias, hoc eſt, ad prædicationem Euangelij ſe in externum Eccleſiæ cœtum receperũt. Verùm hi nõ ſunt unius generis. Quidã enim ſuis operibus fidunt et putant ſuam turpitudinem tectam ueſtitu operum ſuorũ. An hic ueſtis nuptialis eſt? nequaquam. nam excluduntur à nuptijs, nemo aũt qui ueſtem nuptialem adfert, à nuptijs excluditur. Alij nulla habent opera niſi mala: ſed gloriantur de fide, & iactant ſe fideles eſſe, & hanc ſuam uanam gloriationem exiſtimant ueſtem eſſe nuptialem, ſed fruſtra. Dicit enim Dominus de talibus hypocritis: Non omnis qui dicet mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: Sed qui Patris mei uoluntatem facit, qui in cœlis eſt. Alij uerè credunt, hoc eſt, qui mortificant carnem, & uiuunt Spiritu, agunt pœnitentiã & innocentiam meditantur. Hi ſoli ueſtem nuptialem habent. Siue ergo fidem uiuam ſiue ſanctificationem dixeris ueſtem nuptialem, non erraueris. Nam uocatio ad nuptias ut fidem, ita ſanctificationem ueram requirit. Quòd autem hæc ſit ueſtis nuptialis in Abele, Abrahamo, Magdalena & alijs multis ſanctis apparet. Neq; mirum eſt, huiuſmodi uiuam fidem ueſtem nuptialem eſſe. Nam qui credit, eius peccatum remiſſum eſt, & ira Dei ablata eſt, is filius Dei eſt. Nam ſcriptum eſt: dedit poteſtatem filios Dei fieri quotquot credunt in Nomen eius. Qui credit in eum, habet uitam æternam. Deinde credenti imputatur iuſticia Chriſti, qua homo ornatus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

apparet iuſtus in conſpectu Dei. Verum hic cauendum eſt, ne laruam aliquam pro uera ueſte ſumas, id eſt, ne inanem fiduciam pro uera & uiua fide iactes. Si uis ergo eius notas habere, ſcito has eſſe, Vbicunq; eſt uera fides, ibi ſimul adeſt pœnitentia, uerum odium peccati, ueri terrores, rurſus conſolatio in corde accenſa per Spiritum ſanctum, ſtudium gloriæ Dei promouendæ inter homines, officia caritatis, ſeu, ut uno uerbo dicam, uera ſanctificatio, quæ non eſt aliud, quàm ſeparatio à prophanitate mundi per mortificationem carnis, & applicatio ad Deum per uiuificationem ſpiritus. Hæc ſanctificatio ubicunq; eſt, in perpetua lucta eſt poſita. Nam caro militat aduerſus ſpiritum. Sanctificatio hæc non uno perficitur momento: ſed toto uitæ tempore creſcit: id quod uita ſanctorum facilè docere poteſt. Hæc ſint dicta de ueſte nuptiali.

Sed quid quæſo fiet eis, qui hanc ueſtem non habent? Hoc textus his uerbis docet: ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tenebræ exteriores notant ſupplicia & triſticias, quæ ſunt extra regnum Dei, nempe in inferno. In has tenebras miſſus eſt diues Epulo, et omnes quotquot ueſte nuptiali non inueniuntur induti eò conijcientur.

DE TERTIO.

Multi ſunt uocati, pauci uerò electi. Hoc Chriſti dictum duo cõtinet, nempe prædicationem miſericordiæ & bonitatis Dei (qui omnes uocat ad

nuptias

nuptias filij ſui. Neq; ullos uocare putãdus eſt, quos non uult intereſſe nuptijs filij ſui) & querelam de ingratitudine maximæ partis totius mundi. Multi ſunt (inquit) uocati. Iuſsit. n. ſponſus, ut Apoſtoli irent in orbem uniuerſum & uocarent ad nuptias hos omnes, & ut ſuprà dixit: Vocate ad nuptias quoſcunq; inueneritis. Sed pauci ſunt electi, id eſt, pauci habent ueſtem nuptialem. Electi. n. dicuntur, quia ab alijs ſegregati ſunt, & præ alijs ſunt eximij. Ideò Petrus dicit, Chriſtianos electos eſſe in ſanctificationẽ ſpiritus, id eſt, ut ſpiritu ſint ſancti. Deus uult quidem omnes homines ſaluos fieri, ut Paulus docet, et parabola hæc oſtendit, imò Chriſti uox Matth. 11. hoc conuincit: Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati eſtis, ego reficiam uos. Hoc dictum opponamus omnib. hoſtibus gratiæ Dei. Si ergo Deum reſpicis, Deus uult omnes homines ſaluos fieri, et ad cognitionem ueritatis peruenire, et uocat omnes promiſcuè ad nuptias filij ſui. At ſi homines reſpicis, pauci ſunt electi, id eſt, pauci auditũ Euangelium fide recipiunt & ſpiritu ſanctificantur. Quare cauſa damnationis non eſt in Deo: ſed in nobis ipſis quærenda eſt. Quoties uolui (inquit Chriſtus) congregare filios tuos, & noluiſti? Ecce duo hic habes: Chriſtus uoluit, Ieruſalẽ noluit. Monemur proinde hoc dicto, quòd non ſatis ſit audire Euangelium: ſed obtemperare Euangelio oportet. Nam ideò prædicatur, ut Petrus docet, ut mortificemur ſecundum carnem, & uiuamus ſecundum ſpiritum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Hæc ſint dicta de hodierno Euangelio, ex quo diſcamus Deum nos nō ad perditionem, ſed ad beatitudinem creaſſe, et omnia quæ ad ueram beatitudinem ſpectant gratis præparaſſe. Deinde quód qui damnantur ſua damnentur culpa, ut qui nolint Euangelio obtemperare. Quare ſi nobis ſalus curæ eſt, induamus ueſtem nuptialem, & meditemur ueram ſanctificationem per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXI.

TRINITATIS, Iohan. 4.

ERat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic cùm audiſſet, quòd Ieſus adueniſſet à Iudæa in Galilæam, abijt ad eum & rogobat eum, ut deſcenderet ac ſanaret ipſius filium, ſiquidem is agebat animam. Dixit ergo Ieſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus. Dicit ei Ieſus: Vade filius tuus viuit. Credit homo ſermoni, quem dixerat ei Ieſus, & ibat. Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes : Filius tuus viuit. Sciſcitatus eſt ergo horam ab eis, in qua melius habuiſſet. Et dixerunt ei : Heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quòd illa hora erat, in qua dixiſſet ſibi Ieſus, filius tuus viuit. Et credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterum ſecundum ſignum edidit Ieſus, cùm veniſſet à Iudæa in Galilæam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium docet nos, quò ſit in omnib. huius uitæ calamitatibus fugiendum: nimirum ad omnis ſalutis & felicitatis fontem Ieſum *Chriſtum, quod etiam* Iſaias *monet cùm ait:* Hauri*etis aquas de fontibus ſaluatoris. Ad hunc fontem non pedibus, ſed affectibus: non ratione, ſed fide accedendum eſt. Docet præterea hoc* Euangelium, *quàm promtus ſit Chriſtus ad iuuandum, qui nul-*

lum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

lum, qui ad ſe uenit, dimittit ſine conſolatione. Nō enim aliter eſt affectus erga quenquam, quàm erga hunc regium uirum & aulicum de aula Herodis, quem non ſolùm uerbo conſolatus eſt, uerumetiam miraculo eum iuuit. Summa propterea Euangelij in illud Ioëlis dictum includitur: omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Loci tres.

I. De humanis calamitatibus, earum cauſa & remedio.

II. De increpatione, qua Chriſtus hunc regium increpat.

III. Veræ fidei natura & indoles.

DE PRIMO.

Et aulicus quidam, cuius filius infirmabatur. Hic mœſtus pater & ægrotus filius mundi calamitates nobis ob oculos ponunt, quæ ſicuti ſunt pœnæ peccatorum: ita etiam ueluti conciones quædam ſunt iudicij diuini, quibus ad pœnitentiam inuitamur, ſicuti hic aulicus mœſtus propter filij morbum ſentit ſuum peccatum & illud deplorat. Huc pertinet illud Iſaiæ: Anguſtia erit illis diſciplina. Verùm ut bonitatem Dei erga nos conſideremus melius, dicam quibus modis Deus potiſſimum ſoleat nos ad pœnitentiam inuitare: ſint autem præcipui ſex modi.

PRIMVS: proponit doctrinam legis, qua tanquã in tabula pingit peccata noſtra: oſtendit mentis cœcitatem: dubitationem de prouidentia Dei, de promiſſionibus & comminationibus: oſtendit affe-

ctuum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ctuũ impuritatem: oſtendit cordis fœtorem, uoluntatis auerſionem à Deo & omnium uirium ataxiam. Deinde in ſecunda legis tabula, iniuſticiam noſtram erga homines et impuritatem affectuum noſtrorum, adeò ut ſi quid iuſti in tota noſtra uita antequam ad Chriſtũ conuerſi fuerimus appareat, id ſit non ſecus, quàm pannus tabe et impuriſsimo ſanguine fœdatus: id quod Iſaias conqueritur his uerbis: omnis iuſticia noſtra tanquam pannus ſordidiſsimus. Has noſtras ſordes ideò nobis lex proponit, ut earum fœtore admoniti agamus pœnitentiam, & diſcedamus à uiijs noſtris peſsimis.

SECVNDVS: magnitudo calamitatum internarum, quas nemo ſatis deſcribere & deplorare poteſt, neq; ullius hominis tanta calamitas unquam fuit, quin aliquis noſtrûm poſsit in eã incidere, ſicuti piè monet Ambroſius, cùm ait, aut ſumus, aut fuimus, aut poſſumus eſſe quod hic eſt. Quanta fuit calamitas Adam, qui non ſolùm uidit unum filium alterum occidere: uerumetiam uidit nongentis annis triſtiſsimos nepotum ſuorum lapſus? Quantus fuit cruciatus in animo Dauidis, cum ſtupra filiarum, fratricidia filiorum uidit? quid dicam de paucis? omnes homines morſum ſerpentis ſentiũt, qui morſus aliò nõ ſpectat, quàm ut inde cognoſcamus iuſtiſsimum iudicium Dei, & confugiamus ad ueniam per ueram pœnitentiam. Manaſſe rabioſè inſurrexit aduerſus Eccleſiam Dei 25. annis, & ſe horrendis modis contaminauit: nec unquam cogi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

taſſet de agenda pœnitentia, niſi in Babylonicum carcerem fuiſſet abductus, ubi anguſtia carceris dedit illi intellectum. Ibi enim ex calamitatum magiſterio doctus, flectit genua cordis, & ueniam peccatorum ſupplex petit, quam & impetrat.

TERTIVS: proponit nobis Deus aliena exempla, tragicos lapſus et multorum horrenda ſupplicia, ut illis admoniti agamus pœnitentiam. Omnes .n. lapſus hominũ, qui in hiſtorijs ſacris et prophanis proponuntur, eò pertinent, ut nos cautos reddant. Cain lapſus in peccatum obrutus eſt æternis pœnis: Saul deficit à Deo & non reuerſus eſt per pœnitentiam, ſed eſt ira Dei oppreſſus. Multi hodie ab Euangelio deficientes, incidũt in laqueos diaboli, unde nunquam extricare ſe poſſunt. Quare horum horrendis lapſibus & triſtiſſimo ſupplicio admoniti, agamus maturè pœnitentiam, ne Deus iratus nos abijciat: & ſimus memores dicti Poëtæ: Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

QVARTVS: concionatur aliquando Deus per tempeſtates, terræmotum, horrendos aſpectus in cœlo, quales uiſi ſunt ante deſtructionem Ieruſalem: ut cometæ inſtar gladiorum, quales uidit hæc ætas permultos, quorum admonitu niſi egerimus pœnitentiam, in pœnas incidemus grauiſſimas. Hoc anno, qui eſt à natiuitate Chriſti 1561. uiſus eſt in cœlo uir cruci affixus, habens in capite coronam ſpineam. Pluit ſanguis, & alia multa quotidiè conſpiciuntur. Quoties ergo offeruntur nobis huiuſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

huiuſmodi uiſa cœleſtia, ſciamus Deum inuitare nos ad pœnitentiam his ſymbolis ſuæ iræ. Cùm aũt Dominus dicit: nolite à ſignis cœli metuere, uult ut agamus pœnitentiam, ne mala quæ minantur ſigna nos obruant. Nam omnibus pœnitentibus cooperantur in ſalutem.

QVINTVS: proponitur nobis mors filij Dei, in qua Deus oſtendit maximam ſuam iram aduerſus peccatum: et ſimul inuitat ad pœnitentiam. Is enim in cruce expandit brachia ſanguine madida, & inuitat totum mundum ad pœnitentiam, & offert gratiam omnibus pœnitentiam agentibus. Quicunq; ergo differt pœnitentiam, contemnit filium Dei, ſuo tempore pœnas horrendas luiturus.

SEXTVS: incertus uitæ huius exitus. Vita enim noſtra ſimilis bullæ eſt, & flori, qui eſt in agro, qui hodie floret, cras in ignem mittitur. Huius uitæ imbecillitatem proponit nobis etiam diuus Iacobus. Vidimus multos, qui ſine pœnitentia uixerant, ſubitanea morte tolli, adeò ut locus ad pœnitentiam non ſit illis relictus. Securis (inquit Iohannes) ad radicem arborum poſita eſt. Et Salomon dicit: ſi ceciderit arbor ad auſtrum aut ad aquilonem, in loco, in quem ceciderit ipſa arbor, ibi erit, id eſt, talis iudicaberis, qualem te in hora mortis inuenerit iuſtus iudex.

Ecce quot modis Dominus nos ad pœnitentiam inuitat. Ipſe ait: Nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. Hanc ſuam uoluntatem declarat,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

clarat, cùm tot modis adeò paternè ad pœnitentiam inuitat : quæ ſanè ad pœnitentiam inuitatio ad omnes ſpectat.

Sed Paulus dicit, Deum nõ multos ſapientes ſecundum carnem, non multos potentes, non multos præclaro genere natos elegiſſe : ſed idẽ dicit: Deus uult homines omnes ſaluos fieri. Quomodo ergo non elegit? Dicitur Deus eos non elegiſſe, non quia non uoluit eorum ſalutem, ſed propter euentum, hoc eſt, quia ſapientia huius mundi, potentia et claritas generis multos ineſcat et abſtrahit ab obedientia Euangelij. Dauid fuit diues et potens: fuit etiam diues & potens Nero : quorum ille non eſt ineſcatus ſuis diuitijs & potentia, ut deficeret ab Euangelio: hic uerò qui pluris fecit præſentem fortunam, quàm futuræ uitæ gloriam, à diuitijs ſuis damnationis materiam ſumſit. Iſaac fuit claro genere natus, fuit & Iſmaël clarus : ſed non utriq; fuit par ſtudium. Iſmaël enim claritate ſui generis contentus promißiones ſpreuit: contrà, Iſaac fide promiſſionis iuſtificatus & ſaluatus eſt. His exemplis clarè docetur, quòd Dominus neminem abijciat propter dona, quæ in ipſum cumulauit. Nam potentiæ, diuitiæ, claritas generis, bona Dei dono ſunt, quib. qui rectè utitur felix eſt: Qui uerò malè, ſua culpa uertit ſibi dona Dei in damnationis inſtrumenta. Conſilium ergo Pauli amplectamur, modò nobis ſalus curæ eſt. Is enim ita dicit 1. Cor. 8. Qui utuntur hoc mundo, ſint tanquam non utentes. Vult Chriſtiani

ſtiani

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſtiani hominis animum rebus terrenis non occupari,ut nos à uia recta uitæ abducant. Sic nos uult uiuere, quaſi ſingulis momentis migrandum ſit ab hac uita. In omnibus ergo rebus præſentis uitæ corda habeamus erecta ad meditationem uitæ cœleſtis. Huc illud Pauli: quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus ſedet ad dextram Patris.

DE PRIMO.

Dixit Ieſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia uideritis non creditis. Hîc Chriſtus increpat aulicum, et uirum qui fuit in magna dignitate & ſingulari autoritate apud Herodem: quod tamẽ rarò fecit Chriſtus,præſertim cùm homines triſtes petentes opem ad ſe uenirent.Hinc nos diſcere debemus, non eſſe adulatores aulæ & dicere placentia: ſed exemplo Chriſti ulcus tangere, ut dolor ſentiatur, ut poſtea felicior cura adhiberi poſsit. Quantum autem ad hanc Chriſti increpationem attinet, ſciendum eſt, quòd increpet Deus aliâs ut Iudex, aliâs ut Pater,ut ſit alia increpatio iudiciaria, alia paterna. Iudiciaria,qua ut Iudex increpat impœnitentes, ut Scribas,Phariſæos, Hypocritas, qualis illa apud Matthæum, Væ uobis ſcribæ,Phariſæi & Hypocritæ. Hæc horrenda eſt comminatio æternæ dãnationis,cui ſubiectus eſt totus mundus,qui contemnit Euangelium,iuxta illud: Qui non credit,iam iudicatus eſt. Hæc increpatio nos meritò mouere debet,ut fugiamus peccata,ne incidamus in manus Dei uiuentis, & noſtra culpa ab-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

iecti æternum pereamus. Hîc leuemus oculos, ac mores mundi uideamus.

Multi alieni à pietate uideri non uolunt, ſed ſpe diuturnioris uitæ procraſtinant pœnitentiam. Multi decipiuntur ſtoicis imaginationibus & dicunt: ſi ſum prædeſtinatus ad uitam æternam, non eſt quòd ego magnopere ſim ſolicitus: ſiue bene ſiue malè agam, Deus decretum ſuum propter mea ſcelera non mutabit. Hæc horrenda eſt blaſphemia. Primùm, quia hoc horrendo dicto Deo fit ſumma iniuria, qui neminem uult damnari, ſed ſaluari, idq; per ſalutem, id eſt Ieſum Chriſtum, quem fide amplecti oportet. Non iuſsit Dominus prædicari Euangelium huic uel illi, ſed omnibus promiſcuè, & addit conditionem: Qui crediderit, ſaluus erit, qui non crediderit, condemnabitur. Hoc Dei decretum nullum fatum mutabit. Proinde ſic ſentiendum eſt: ut quemadmodum Hector apud Homerum ait: Hoc augurium optimum eſt pugnare pro patria: ita fatum minime fallax eſt Euangelio credere, modò ſalutem uelis.

Alij qui audiunt miſericordiam magnam eſſe, uolunt peccare: et quando illis uiſum fuerit pœnitentiam agere. Hæc cogitatio multos proſtrauit & proſternit hodie. Paulus dicit: Ne ſeducamini: Deus non irridetur. Quicquid ſeminauerit homo, hoc & metet.

Alij multitudinem peccantium ſibi proponũt. Is (inquit) non minus ſalutem ſuam uellet, quàm ego;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

go: Deus non tantam multitudinem perdet. Sed uide quid acciderit in diluuio. Chriſtus ſpiritu per os Nohæ prædicauit ſpiritibus, hoc eſt, illis quorum animæ nunc ſunt in carcere: ſed maxima pars orbis terrarum Chriſti ſpiritum concionantem audire recuſauit, adeò quòd tantùm octo homines ſeruati ſint. Nihil hic iuuit malorum multitudo. Quinq; ciuitates, quarum capita fuerunt Sodoma & Gomorra, uocem Loth contemſerunt. Quid iuuit illos multitudo? Non ne ad unum omnes perierunt, excepto uno uiro Loth, cum duabus filiabus? Quare caueamus, ne nos turba peccantium à pœnitentia impediat: fugiamus impiorum uoces, qui nos ad peccandum inuitant, meminerimus dicti Chriſti, qui mentiri nequit: niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.

DE TERTIO.

Et credidit homo ſermoni, quem dixit ei Ieſus & ibat. Hîc primùm obſeruandum eſt quòd Chriſtus non reiecerit hunc alienum, propterea quòd ipſius fides erat infirma. Reprehendit quidem fidei imbecillitatem, ſed non abijcit. Non enim arundinem fractam diminuit Dominus, nec linum fumigans extinguit, ſed potius ſanat & exercitat. Diſcipulos obiurgat ob uacillantem fidem, ſed non eos tanquam indignos à ſe repellit. Nouit enim quæ ſint imbecillitates noſtræ: nouit quantis arietibus concutiatur fides noſtra: nouit quòd in omni homine ſit dubitatio horribilis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Sed Philippus dicit Eunucho petẽti baptiſmũ, ſi perfectè credideris. Ergo ſi baptiſmus conferri nequit ſine perfecta fide, neq; alia beneficia ſunt expectanda. Hîc ſunt duæ quæſtiones: Vna de dubitatione: Altera de perfectione fidei. Quantũ ad dubitationem, ita reſpondeo. Fides eſt firma et infirma: ſed ſecundum diuerſa principia. Si. n. carnem reſpicis, ſubinde ſuboriuntur dubitationes. Sara, cui promiſſum fuit ſemen, riſit, & ex carnis ſenſu magnam dubitationem habuit. Sic Abraham et multi ſancti, quoties carnis ſenſu tanguntur, dubitare nonnihil incipiunt. Caro .n. perpetuò aduerſatur ſpiritui: nec eſt quod quisquam tantum robur fidei expectet, quin ſubinde carnis arietibus concutiatur. Verùm ſi ſpiritum reſpicis, fides firma eſt, nihil ambigit. Abraham, inquit Paulus, non hæſitauit diffidentia, eò quòd fuerit effœtus, & uxor Sara fuerit ſterilis & natura & ætate, ſed dedit gloriam Deo, qui præſtare poſſet, quod promiſerat.

Quomodo perfecta eſt fides? non' ne quotidianis incrementis indiget? Eſt perfecta fides, et tamen indiget quotidianis incremẽtis. Perfectam habuit fidem qui dixit: Credo DOMINE, ſed auge fidem meam. Hoc pulcerrima hac ſimilitudine oſtendi poteſt. Puer recens natus eſt homo perfectus. Vir adultus eſt homo perfectus. Ita eſt cum fide. Fides eſt perfecta, quæ Chriſtum perfectũ recipit et apprehendit, ſed opus habet quotidianis incrementis, quò abſoluta fiat ſuis partibus. Sicut puer etſi perfectus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ctus eſt homo: tamen uictu et alimento indiget, quo iuſtam quantitatem acquirat: ita qui credit, opus habet perpetua meditatione uerbi Dei, opus habet pane cœleſti, opus habet potu ſpirituali, quò indies noua incrementa accipiat: id quod in Apoſtolis uidemus. Petrus fidem habuit, quando dixit: quò ibimus, uerba uitæ habes. Verùm hæc Petri fides maiores uires habuit, & ueluti adulta fuit die pentecoſtes, quando ſpiritum Chriſti uiſibiliter nactus prodijt in medium, & Chriſto una concione tria millia hominum adduxit. Ita in cæteris quoq; creſcere debet fides: Cuius ſi ſubſtantiam reſpicis, ſtatim ubi concepta fuerit ex uerbo, eſt perfecta: ſi uerò quantitatem, quotidianis incrementis augeſcit.

Quantum aũt ad actiones fidei attinet, pulcerrimè oſtenduntur in hoc aulico. Primùm etenim urget fides hunc aulicum, ut in ſuis calamitatibus ad Chriſtum confugiat, tanquam ad uerißimum & peritißimum medicum omnium morborum et calamitatum. Deinde eum impellit, ut Chriſtũ inuocet, petatq; ab eo auxilium. Ad hæc facit, ut non ſtatim Chriſtum deſerat, ubi ad primam petitionem non impetrat quod uult: ſed ut urgeat Chriſtum precando: ut non ſinat ſe aſperiori reſponſo terreri ab eo, quem unicum ſaluatorem agnoſcit. Hoc enim dum fit, impetrat à Chriſto quod uult: unde creſcit magis, et fit ad petendum alacrior et ardentior, & edit fructus cõfeßionis et glorificationis, ſicut hîc dicitur: & credit ipſe, & domus eius tota.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Hinc ergo ſex fidei proprietates colligere licet, quas habet perpetuas.

PRIMA, fides nos ad Chriſtum in noſtris calamitatibus petitum auxilium impellit: non nouit ſanctos quos inuocet, ſed ſolum Chriſtum, quem agnoſcit unicum Mediatorem eſſe inter Deum & hominem.

SECVNDA, ubi Chriſtum acceßit, eum inuocat, non ſua dignitate, ſed eius clementia & miſericordia freta.

TERTIA, non ſi mox non impetrauerit, ocioſa quieſcit & deſpondet animum, ſed in orando perſeuerat.

QVARTA, impetrat quod uult: uult autem quod in Dei gloriam cedere poteſt.

QVINTA, poſtquam impetrauit quæ uoluit, magis creſcit & iuſtam quantitatem accipit.

SEXTA, edit fructum confeßionis & prædicationis Dei. Et diligenter obſeruanda eſt hæc clauſula, Credidit ipſe, & domus eius tota. Simile refert Lucas de Cornelio. Hinc ergo diſcamus noſtram familiam ad pietatem aſſuefacere, ſimus ei typus & forma doctrinæ, rudes inſtituamus, delinquentes corripiamus, deſides excitemus: Breuiter, omnia faciamus, ut quot ſunt familiæ, tot ſint & Eccleſiæ. Verùm qui nullam curam familiæ habent, ut piè inſtituatnr, fidem quidem iactare poſſunt: ſed tantùm fumum fidei habent, & non ueram fidem, quæ perpetuò frugifera eſt per Ieſum Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Chriſtum Dominum noſtrum cui laus et gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXII.

TRINITATIS Matth 18.

ASſimlatũ eſt regnum cœlorum homini regi, qui uoluit conferre rationem cum ſeruis ſuis. Et cùm cœpiſſet conferre, oblatus ex ei unus, qui debebat ei decem milia talentorum. Cæterùm cùm is non eſſet ſoluendo, iuſsit eum Dominus uenundari & uxorem eius & liberos & omnia quæ habebat, ac fieri ſolutionem. Procidens autem ſeruus ille, adorabat eum dicens: Domine eſto pa-

tiens

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tiens erga me, & omnia tibi reddam. Miſertus autem Dominus ſerui illius, abſoluit eum, & æs alienum remiſit ei. Egreſſus uerò ſeruus ille, inuenit unum de conſeruis ſuis, qui debebat ei cẽtum denarios, & iniecta in eum manu obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conſeruus eius, rogabat eum dicens: Eſto patiens erga me, & omnia reddam tibi. At ille nolebat, ſed abijt, & coniecit eum in carcerem, donec redderet debitum. Porrò cùm uidiſſent conſerui eius quæ fiebant, indoluerunt ualde, & uenerunt, aperueruntq; Domino ſuo omnia quæ facta fuerant. Tunc accerſiuit illum Dominus ſuus, & ait illi: Serue ſceleſte totum debitum illud remiſi tibi, cùm obſecraſſes me, Non ne oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus eram? Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quouſq; redderet totum quod debebatur ſibi. Sic & Pater meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis ſuo quiſq; fratri de cordibus ueſtris delicta illorum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euãgelij fuit interrogatio Petri, qui Chriſtum interrogat, quoties remittat peccãti aduerſus ſe fratri, an uſq; ſepties. Huic Dominus reſpondet. Non dico tibi uſq; ſepties, ſed ad ſeptuagies ſeptem, ſcilicet peccata. Septugies

ſeptem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſeptem ſunt 490. quo numero ſignificatur, quòd fratri reſipiſcenti toties condonabimus offenſam, quoties in nos peccauerit. Poſuit enim numerum finitum pro infinito. Verùm quia hoc durum uidebatur Petro, Dominus proponit parabolam, cuius hæc eſt ſententia. Deus Pater cœleſtis condonat nobis ſæpiſsimè contra ſe peccantibus. Quare nos quoq; fratribus reſipiſcentibus, qui nos læſerunt, cōdonabimus. Pertinet igitur hoc Euangelium ad tertiam partem pœnitentiæ, uidelicet ad nouam uitam ex fide degendam: cuius nouæ uitæ quædam pars eſt, mutua erratorum quæ incidunt condonatio. Quò autem hæc parabola clarius intelligi poſſit, rerum collationem inſtituam hoc modò. Quemadmodum homo prædiues creditor habet ſe ad debitorem pauperrimum, ſed humiliantem ſe, proſternentem ſe coram creditore, & petente ueniam: ſic ſe habet Deus erga peccatores humiliantes ſe, in uera pœnitentia coram Deo proſternentes ſe et petentes remiſsionem peccatorum propter Chriſtum. Sed creditor diues humilianti ſe debitori debitum condonat. Ergo Deus pœnitenti ex miſericordia cōdonat omnia ſua peccata. Iam ſicut Deus ſe habet erga peccatores ſæpiſsimè aduerſus ſe delinquentes: ſic habebit ſe Chriſtianus erga fratres ſeu conſeruos ſuos in ſe delinquentes. Proinde ut Deus condonat gratis nobis errata noſtra: Ita & nos offenſas, quibus læſi ſumus à fratribus, remittemus. Verùm contrà quemadmodum creditor habet ſe

bet ſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

bet ſe aduerſus eum debitorem, cui cōdonauit priꝰ us debitum, & poſtea eum crudelem deprehendit aduerſus fratrem ſuum: ſic ſe habet Deus erga eos, quos receperat prius in gratiam: & poſtea deprehendit crudeles erga proximum ſuum. Sed creditor huiuſmodi ingratum hominem reuocat ad rationes reddendas. Ergo & Deus reuocat ad ſeuerum iudicium, qui fuerant duri erga proximos. Proinde, condonandum eſt proximo, quotieſcunq; aduerſus nos peccauerit. Loci tres.

I. Vera agendi pœnitentiam ratio.

II. Commendatio miſericordiæ Dei erga peccatores.

III. Officia mutua Chriſtianorum condonare & condonari.

DE PRIMO.

Parabola creditoris et debitoris pulcerrimam agendæ pœnitentiæ rationem proponit, qua non eſt alia illuſtrior in toto nouo teſtamento: Quare omnes eius circumſtantias perpendamus: Quis ſit creditor: Quando exigat rationem: Cur debeamus: Quantum debeamus: Quid faciendum ubi urgeatur ratio: Quomodo ſatisfiat iuſticiæ Dei, quæ efflagitat, ut ſoluatur quod debetur.

Quis eſt creditor? Deus Rex cœleſtis. Is nos donauit multis bonis: formauit nos ad ſuam imaginem, dedit lucem in mente, rectitudinem in corde & uires interiores & exteriores, quibus potuimus ei obedientiam præſtare.

An non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

An non hæc ſunt abolita per peccata primorũ parentum? Verum quidem hoc eſt: ſed dona, quæ contulit Adam, ad totam eius poſteritatem pertinebant. Cùm ergo ille noſter parens amiſit dona, et ſe & nos ſecum in mortem coniecit, proinde rectè repetit à nobis Deus, quod in noſtro parente amiſimus: imò multis modis nos auximus debitum, ut eius ſumma ita magna ſit facta, ut nemo poſſit eam ſoluere, etiamſi ſe & ſua omnia uendat.

Quando hic creditor exigit rationem? Etſi autem perpetuò nos huius debiti admonet: tamen potiſſimum rationem exigere putandus eſt, Primùm, quoties noſtra conſcientia peccati nos coarguit, & ueluti nos ad tribunal Dei prouocat. Deinde, quando S. Spiritus in miniſterio legis uenit, & arguit peccatum, & prouocat ad pœnam, niſi fiat ſolutio. Præterea, quando ſigna iræ Dei conſpiciuntur, uel in cœlo, uel in terra. Ad hæc, cùm cruce aut morbo uexamur, quæ ſunt ueluti miniſtri Dei, qui nos ad ſoluendum debitum urgent.

Sed cur peccata uocantur debita? Quoniam quemadmodum debita ciuilia obligant ad ſolutionem: ita peccata ad ſatisfactionem pœnæ, niſi fiat ſolutio.

Cur debemus? hoc iam dictum eſt. Debemus. n. tantum, quantum apud parentem noſtrum Adam depoſuit, quod totum amiſimus, & inſuper nouis debitis nos onerauimus quotidianis tranſgreſſionibus aduerſus Dei ſanctiſſimam legem, illius in nos iram prouocantes.

Quanta

Quanta eſt debiti ſumma? Reſpondet creditor, quòd debeas decem millia talentorum, & quòd tu non habeas obulum, tantum abeſt, ut tantum debitum unquam ſoluere poßis. Decem præcepta continent debiti partes. Exigitur à te timor Dei, dilectio, fiducia, patientia, in primo præcepto: quia hanc obedientiam non præſtitiſti & ſoluiſti, debes pœnam. Ita examinandum eſt debitum in ſingulis præceptis primæ & ſecundæ tabulæ: unde magnitudo debiti colligenda eſt.

Sed quid hic faciendum eſt? Imitari debemus exemplum huius debitoris, qui ſe proſternit coram ſuo creditore, ſe humiliat, petit ueniam, quam & conſequitur. Hoc eſt, Agnoſcamus peccati magnitudinem: dolebimus ex corde, quod non reddiderimus quod debuimus: et confugiemus fiducia Chriſti ad Patrem cœleſtem, petentes ueniam & condonationem debiti: quod cùm fecerimus, habemus promißionem, quòd uelit nos, condonato toto debito, in gratiam recipere. Hoc clarè in præſenti miraculo indicatur: cuius rei nunc aliquot exempla proponam ad nos excitandos.

Mulier peccatrix. Luc. 7. agnoſcens ſuum debitum confugit ad gratiam, & uiua fiducia recumbit in Chriſtum, quam Dominus mox pronunciat conſecutam eſſe condonationẽ debiti. Ita enim ait: Remiſſa ſunt ei peccata multa. Sed ibi additur: quia dilexit multum. Chriſtus non eam dicit debito ſatisfeciſſe dilectione: ſed poſtquam nacta eſt ſolu-

tionem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tionem debiti dilexit: Id quod Chriſtus apertè propoſita hac parabola indicat. Nam cùm Phariſæus offenderetur, quòd Chriſtus non reijceret hanc mulierem, tanquam peccatricem, & miniſterium eius non improbaret, tanquam impurum, ita eius peruerſum iudicium corrigit. Duo debitores (inquit) erant cuidam creditori: unus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta. Cùm autem illi nõ eſſent ſoluendo, condonauit utriſq;. Horum igitur dic uter plus diligit? Reſpondens Phariſæus dixit, exiſtimo quòd is cui condonatum plus eſt. At ille dixit ei: rectè iudicaſti: & conuerſus ad mulierem, dixit Simoni: uides hanc mulierem. Ingreſſus ſum in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti, hæc autem lacrimis rigauit pedes meos, & capillis capitis ſui exterſit, Oſculum mihi non dediſti, hæc autem non intermiſit deoſculari pedes meos, Oleo caput meum non unxiſti, hæc autem unguento unxit pedes meos: Cuius rei gratia dico tibi, quòd remiſſa ſunt peccata eius multa: nam dilexit multum. Cui enim paululum remittitur, paululum diligit. Dixit autem ad eam: remiſſa ſunt tibi peccata tua. Hic apertè uidemus, quòd nacta remiſsionem debiti dilexerit. Nam remiſsionem peccatorum debet noua obedientia ſequi, quæ dilectionis nomine hic ſignificatur.

Videamus quoq; exemplum Dauidis, in quo conſpiciuntur hi duo motus, quos in peccatrice uidimus: ingens pauor et conſolatio. Nam cùm à Pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

pheta Nathan arguitur de rapta coniuge alterius, & de nece mariti, exiſtunt in Dauide horrendi pauores propter magnitudinem debiti ſui, quales pauores ſæpe deſcribit: Non eſt pax oßibus meis à conſpectu peccatorum meorũ. Agnoſcit iram Dei aduerſus peccatum: dolet propterea quòd offendit Deum: metuit ſe abijci à Deo, ſicuti ante uiderat horribiliter abijci Saulem: deniq; metuit æternas & præſentes pœnas. Hic fuiſſet dolore extinctus, niſi audiuiſſet conſolationem à Propheta, uice Dei: Non morieris, Dominus abſtulit peccatum tuum. Hac audita conſolatione accenditur in eo fides, quæ apprehendens abſolutionem, incipit intueri miſericordiam Dei, & in mediatore acquieſcit.

Nuper audiuimus pulcherrimum exemplum in Publicano, qui adeò agnouit magnitudinem ſui debiti, quòd nec oculos leuare ſit auſus: tamen audita miſericordiæ Dei magnitudine, erigit ſe fide & precatur: Deus propicius eſto mihi peccatori: atq; ita totius debiti gratuitam remißionem accepit.

Hæc exempla nobis proponamus, quæ clarè mõſtrant nobis pœnitentiæ et remißionis peccatorum doctrinam: ꝙ remißio peccatorum ſit debiti gratuita condonatio, quæ illi contingit, qui agit pœnitentiam, & confugit ad miſericordiam Dei propter Chriſtum. Etſi autem hæc remißio omnino gratuita eſt, ſi nos reſpicimus: tamen ſi Chriſtum reſpicimus, qui pro peccatis noſtris horrenda ſuſtinuit ſupplicia, facta eſt Deo ſufficiens pro debito noſtro ſolutio.

Note-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Notemus proinde REMISSIONIS uocem, quæ uel unica multiplicem in ſe continet doctrinam. Primùm deſtruit doctrinam Monachorum de ſatisfactionibus. Nam ſi ſalus contingit per remiſſionem debiti iuxta Euangelium, quis furor eſt dicere ſalutem contingere propter ſatisfactionem debiti? Nam remißio & ſatisfactio ita inter ſe pugnant, ut eidem nequaquam conuenire poßint. Deinde, omnia merita humana euertit. Quomodo. n. quod gratuitum eſt, ex merito eſſe poteſt? Apertè Paulus inquit: Ei qui operatur, merces confertur non ex gratia, ſed ex debito: ei uerò, qui non operatur, ſed credit in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam. Quemadmodum & Dauid inquit: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, et quorũ tecta ſunt peccata. Tertiò, euertit remißionis nomen compenſationem, quam Papiſtæ docent, quæ compenſatio debet fieri, ut docent, per peregrinationes, ieiunia, eleemoſynas. Ignem quoq; purgatorij extinguit. Si enim eſt remiſſum debitum, cur punitur debitor? Poſtremò remißionis uox ianuam gratiæ miſeris peccatoribus aperit, in agone mortis ſalutis eſt portus & omnis conſolationis fons. Hæc ſint dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Quia hic textus de parabola creditoris, quanta ſit dilectio & miſericordia DEI erga genus humanum, indicat, nonnihil de ea dicam. Eſt autem duplex Dei miſericordia. Vniuerſalis una, qua ſi-

nit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos: & peculiaris, qua, ut cariſsimus Pater, Eccleſiam filij ſui complectitur: de qua Chriſtus. Ioh.3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam æternam. Nullo maiori teſtimonio potuit cœleſtis pater ſuam erga nos declarare miſericordiam, quàm quòd dederit filium, qui nos à commerita damnatione per mortem ſuam redimeret, & daret uitam æternam. Quoties igitur audimus nominari miſericordiam Dei, hæc cogitemus.

1. Cogitabimus quanta ſit miſeria generis humani priuſquam in gratiam recipiatur. Iacet genus humanum proſtratum & uulneratum à Diabolo, cuius ueneno inſuper infectum, nihil ſpirat præter peccatum, propter quod æternis pœnis eſt obnoxium.

2. Huius miſeriæ cauſæ ſunt cogitandæ, quæ ſunt cùm peccata primorum parentum, tùm noſtræ propriæ ſordes. Etſi enim illorum lapſu obnoxij ſumus ſententiæ damnationis: tamen quotidiè nouis peccatis obligamur ad grauiores pœnas.

3. Philanthropia Dei & clementia erga genus humanum eſt cogitanda. Apparuit, inquit Paulus, Philanthropia & benignitas Dei ſalutaris omnibus hominibus. Quæ potuit maior Philanthropia eſſe, quàm quòd nos non abiecerit propter tantam turpitudinem & fœditatem?

4. Cogitandum eſt Antilytron, hoc eſt, uictima filij

filij, qua ſuccurritur miſeriæ humanæ & peccatum aboletur. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo, 2 Cor. 5.

5. Cogitanda eſt uia, per quam nos uenire poſſumus in poſſeßionem miſericordiæ Dei: illa uia monſtrata eſt in primo loco, quæ nulla eſt alia, quàm uera pœnitentia.

6. Cogitandum eſt, quouſq; ſe diuina miſericordia extendat, quòd non ad paucos quoſdam pertineat, uel ad homines unius ætatis: ſed promiſcuè ad timentes eum. Ita.n. canit beata uirgo edocta ſpiritu Chriſti, quem conceperat iam ex S. ſancto: Miſericordia Dei à progenie in progeniem timentibus eum, id eſt, omnibus qui agunt pœnitentiam.

7. Cogitanda eſt perpetua gratitudo in tota uita, ut Deum pro tanta miſericordia glorificemus corde, ore, confeßione & moribus.

8. Cogitandum eſt, ut ſoliciti ſimus in tota noſtra uita regenda, ne noſtra culpa tantum bonum amittamus, quemadmodum hic debitor fecit.

DE TERTIO.

Tertiam doctrinam propoſui de mutua condonatione erratorum, quæ incidere ſolent. Nam hæc coniuncta eſt cum fide remißionis peccatorũ. Sunt autem duo cum fide remißionis peccatorum coniuncta, nempe gratia & donum. Gratia eſt ipſa iuſtificatio, qua hominib. credentibus imputatur iuſticia Chriſti remißis peccatis: de hac dictum eſt in primo loco. Donum eſt ipſa donatio ſpiritus ſancti,

qua homo ſola fide iuſtificatus ſimul regeneratur, ſanctificatur, hoc eſt, mortificatur carne & uiuificatur ſpiritu. Mortificatur caro,quando aboletur peccandi conſuetudo:uiuificatur ſpiritus,quando nouam obedientiam Deo præſtare incipimus. Huius uiuificationis quædam particula eſt condonatio mutua,qua alij alijs peccata & offenſas condonant. Quàm ſit hæc condonatio neceſſaria, hodiernum Euangelium apertißimè oſtendit,ſicut in præfatione dixi. Chriſtus iußit nos precari: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Vult enim Chriſtus nos imitari Patris ſui exemplum.

Verùm ſunt duo genera hominum,qui nos offendunt:quidam offendere pergunt et non petunt condonationem:quidam poſtquam ſenſerunt ſe offendiſſe,mox ſupplices ueniam petunt. Quantùm autem ad illos attinet,qui pergunt offendere,offenſas remittas hoc modo: Depoſito uindictæ affectu eum amare non deſines,quin etiam beneficium rependes loco iniuriæ,quamuis de illo,ut meretur,ſiniſtrè ſentis. Nam cùm Deus hoſtibus nos bene uelle iubet, non ideò protinus exigit, ut probemus in ipſis, quæ ipſe damnat:ſed tantùm animos noſtros uult eſſe purgatos.At quantum ad illos attinet,qui poſtquam læſerunt, mox ueniunt & deprecantur ueniam, debemus nos fratres in gratiam recipere, ut de ijs rectè ſentiamus, ſimulq; perſuaſi deletam coram Deo eſſe peccati eius memoriam.

Porrò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Porrò ſciendum eſt, quòd duplex offenſio contingit inter fratres: una læditur frater à fratre: Altera læditur Eccleſia, ſcandalo uidelicet, cùm quis malè uiuit & agit, etiamſi noſtræ perſonæ aut rebus nullam inferat iniuriam. Ita læſit inceſtuoſus ille Eccleſiam Corinthiacam, quem reſipiſcentem in gratiam recepit. Hæc condonatio ſeu remiſsio eſt duplex: odium aduerſus eum depones: Deinde confugientem ad gratiam recipies, & tanquam fratrem illum complecteris, quem antea fugiſti, ne ipſius maculis te inuolueres. Hæc ſint breuiter dicta de tertio loco, qui requirit mutuam condonationem incidentium erratorum inter homines, idq́; exemplo Patris cœleſtis, qui tantum debitum nobis condonauit propter Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXIII.
POST TRINITAT. *Matth.22.*

ABeuntes Phariſæi, conſilium cœperunt, ut illaquearent Ieſum in ſermone. Et ad illum mittunt diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter, ſcimus quòd uerax ſis, & uiam Dei in ueritate doceas, neq; cures quenquam, non enim reſpicis perſonam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi uidetur? Licet cenſum dare Cæſari, an non? Cognita autem Ieſus malicia eorum, ait: Quid me

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tentatis hypocritę. Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait ad illos: Cuius eſt hęc imago & ſubſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: et quæ ſunt Dei, Deo. Et his auditis, mirati ſunt & omiſſo eo abierunt.

ENARRATIO TEXTVS.

Conſilium ſanctorum patrum, qui hoc Euan*gelium in* Eccleſia *proponendum iudicarunt, fuit, ut extaret doctrina in* Eccleſia *de diſcrimine ſpiritualis regni* Chriſti *& regnorum mundi. Deinde ut ſcirent pij, quatenus obediendum ſit politico magiſtratui.*

Occaſio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Occaſio autem huius Euangelij fuit malicia Phariſæorum, qui iuxta uaticinium Dauidis conſilia inierunt aduerſus Dominum et aduerſus Chriſtum eius, quo ipſius regnum euertant, & ſuam ſuperſtitionem ſtabiliant.

Verſatur autem totum Euangelium in hac quæſtione: Iure'ne populus Dei externo & politico magiſtratui eſſe ſubiectus, et ei tributa dare et obedire debet. Chriſtus ad hanc quæſtionem ita reſpondet: Eccleſia ijs omnibus, quibus eſt ſubiecta, obedientiam debet. Cùm ergo populus Iudaicus & Deo ſubiectus ſit, nam ab eo in peculiarem populum eſt electus, & Cæſari, qui armis eum ſubiecit, Deo reddere quod illi debetur, & Cæſari quæ ſunt Cæſaris debet. Hoc reſponſum eò pertinet, ut doceat Eccleſiam ſuam debere ſubiectam eſſe magiſtratui ciuili, atq; tributa ſoluere & tantiſper obedire, donec aliquid contra uerbum Dei & legem naturæ præcipiat. Loci duo.

I. De hypocriſi & uſitata ingratitudine erga bene meritos.

II. De quæſtione Phariſæorum et de magiſtratu.

DE PRIMO

Tunc abeuntes Phariſæi conſilium inierunt, ut caperent eum in ſermone. Hoſtes Chriſti fuiſſe Phariſæos teſtatur tota Euangelica hiſtoria. Et tametſi nec in doctrina quicquam, nec in uita erat quod poterant reprehendere: tamen omnes quærunt occaſiones, ut innocēti ſint moleſti, eumq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

traducant, tanquam qui malè doceret & malè uiueret. Hoc perpetuum fuit hypocritarum ſtudium in mundo. Exemplum habemus in Eccleſia Dei hodie. Monachi et Phariſæi Papiſtici bene norunt noſtram doctrinam, quam docemus, ex Moſe, Prophetis & Apoſtolorum ſcriptis deſumtam eſſe, nec aliquid habent, quod iure reprehendere poßint in multorum piorum miniſtrorum moribus: tamen uarias excogitant calumniandi artes, mille uias quærunt ad abolendum Euangelium, potius uiderent Turcam regnare, quàm Euangelij puritatem conſeruari. Vnde tanta rabies? unde hæc malicia? ſunt ſatellites Satanæ, quare non eſt mirum, ſi in caſtra Chriſti irrumpere conantur. Deinde, hactenus fuerunt in magno precio, & ſalutabantur ſanctißimi patres: nunc autem detecta illorum hypocriſi uileſcunt, et illorum ſuperſtitio exploſa contemnitur. Totas igitur uires intendunt, ut curſum Euangelij cadaueribus & ſanguine ſanctorum intercludant. Sed Deo ſit gratia, Eccleſia Chriſti eſt ædificata ſuper firmißima rupe, ut portæ & conſilia uireſq; inferorum aduerſus eam præualere nequeant. Hoc proinde cùm ſit perpetuum, non eſt mirandum, quòd hi Phariſæi ſuo faciant more.

Videamus ergo quibus artibus Chriſti regnum inuadãt. Euangeliſta noſter quatuor illis tribuit artes, quibus utuntur prius quàm manum admouent. Primùm, conſilium. Conſilium, inquit, inierunt. Eſt.n. conſilium actionis fundamentum. Conueni-

unt ergo, conferunt ſua nepharia conſilia, & quò quiſq; ſit in conſultando nequior, eò maiorem laudē reportat. Hoc longè antè præuidit ſpiritus Chriſti in Dauide, quemadmodū habemus in 2. Pſalmo. Quare fremuerunt gentes, et populi meditati ſunt inania. Verè inania, quia Dominus fatuabat conſilia eorum. Deinde notatur hic, quò omnia ipſorum conſilia tendebant. Vt (inquit Euangeliſta) caperent eum in ſermone. Vt ita captus exponeretur ludibrio populi: infamaretur eius doctrina: uileſceret autoritas: atq; ad extremum raperetur ad ſupplicium, ut contumelioſus in Deum, hæreticus & maleficus. Vides ſcopum conſultationis Phariſæorum. Tertio loco ſequitur qualenam inuenerint conſilium. Placuit iſtis bonis conſiliarijs, ut mitterent ſuos diſcipulos cum Herodianis. Aſtutè admodum, ut haberent præſentes teſtes, qui poſſent ipſum apud Herodem traducere, ſi quicquam dixiſſet, quod aliàs minus placuiſſet. Hos diſcipulos egregiè hypocriſi inſtruxerunt, ut eſſent ad fallendum magis idonei. Nulli.n. citius fallunt, quàm qui cùm externam ſanctitatem et comitatem ſimulant, occultè fallere inſtituunt. Quartò deſcribitur horum hypocritarum oratio in hunc modum: Magiſter, ſcimus quòd uerax ſis, & uiam Domini uerè doceas, & quòd non ſit tibi cura de aliquo. Hoc eſt principium orationis illorum: quod ſanè, ſi uerba ſpectes, aptiſsimum eſt. Continet enim duo: Primùm, agnoſcunt eum magiſtrum,

Deinde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

deinde tribuunt ei uirtutes, quas habere oportet fi=
delem doctorem. Cùm eum uerbis agnoſcunt Domi=
num, uolunt non hoſtes, ſed amici, imò diſcipuli ui=
deri, qui magno diſcendi deſiderio teneantur. Cùm
tribuunt ei uirtutes, quas uerus doctor habere de=
beat, fraudulenter ſe inſinuant Domino, ut nihil ſibi
ab illis periculi eſſe credat. Sed nullum eſt conſili=
um, nulla prudentia aduerſus Dominum. Sed quæ
nam ſunt illæ uirtutes, quas Chriſto tribuũt? PRI=
MA eſt ueritatis ſtudium: Scimus (inquiunt)
quòd uerax ſis. SECVNDA, certitudo doctri=
næ: & uiam Dei (inquiunt) in ueritate doceas.
TERTIA eſt conſtantia & animi fortitudo? &
non (inquiunt) eſt tibi cura de aliquo. Quare?
Quia non reſpicis perſonam alicuius (& hæc eſt
quarta uirtus) Non enim (inquiunt) reſpicis per-
ſonam hominis. Hæ quatuor uirtutes ſunt ma=
gnæ, & requiruntur ab omnibus Dei miniſtris.
Veritatis ſtudium facit, ut excuſsis ignorantiæ te=
nebris, ueritas illuceſcat. Certitudo doctrinæ fa=
cit, ne uariæ doctrinæ uentis, & rumorum uanita=
te fluctuemus. Conſtantia & animi fortitudo in=
uictum in officio reddit. Quòd non perſonas homi=
num reſpiciat Doctor efficit, ut ueritas non metu
aut alia re ſupprimatur. Has uirtutes Dominus Io=
hanni Baptiſtæ tribuit: & quòd fuerit eis uerè
præditus oſtendit effectus. Nam cum Herodes ac=
cepiſſet per uim uxorem fratris ſui Philippi, auda=
cter illi reſtitit, non ueritus perſonam, quam ſuſti=

nuit Herodes. Dicit enim: Non licet tibi habere uxorem fratris tui: propter quod paulò pòſt raptus eſt ad ſupplicium. Huiuſmodi uirtutes habuit & Helias, qui impio regi reſtitit, & apertè illi in os dixit: Tu perturbas Iſraël, & domos patris tui. Verùm hoc qui non faciunt, uerius mercenarij dicendi ſunt quàm ueri paſtores. Hactenus de machinis hypocritarum aduerſus Chriſtum.

DE SECVNDO.

Quæſtio ſequitur, qua ita putant ſe Chriſtum poſſe cōſtringere, ut non habeat quò euadat. Licet (inquiunt) cenſum dare Cæſari an non? Hîc putarunt quòd neceſſariò & ſimpliciter alterum ex his duobus eſſet reſponſurus, licere, aut non licere. Si dixiſſet licere: turbam offendiſſet, quia inuita iſtud onus ſuſtinuit, ac ita habuiſſent acceſſum ad ipſum perdendum, deficiente ab eo turba. At ſi dixiſſet non licere: aderant Herodiani, qui mox illum tanquam ſeditioſum rapuiſſent ad pœnam. Quid ergo ad hanc quæſtionem Dominus? Duo facit, Primum obiurgat eos, Deinde ſoluit quæſtionem. Cognita, inquit Euangeliſta, Ieſus nequicia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Hic experiuntur uerum eſſe, quod illi antea adulandi gratia dixerant: non reſpicis perſonas hominum. Quæſtionis ſolutionem hoc pacto inſtituit: Oſtendite mihi numiſma cenſus: at illi obtulerunt ei denarium. Cuius eſt imago hæc (inquit) & ſuperſcriptio? Dicunt ei, Cæſaris. Tunc ait illis:

Reddi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. *Quæſtio ſoluta eſt, ita ut nec ueritatem tacuerit* Dominus, *nec anſam calumniandi habuerint* Phariſæi. *Quare confuſi mirati ſunt & abierunt.* Adeo *nullum conſilium, nulla prudentia ualet contra* Dominum.

Sed quid hæc Chriſti reſponſio nos docet? Pri*mùm diſcernit inter regnum Cæſaris et* Dei, *id eſt, inter regna mundi et* Eccleſiam. *Deinde diſtinguit inter perſonas, quæ his diuerſis regnis præſunt. Tum docet obedientiam præſtandam eſſe in utroq; regno, hoc eſt, ut* Deo *ſuus cultus tribuatur in ſpirituali ſuo regno, & politico magiſtratui debita præſtentur officia.* Hoc *loco dicendum eſſet, quid* Deo *debeatur, et quid politico* Magiſtratui: *uerùm quia ſæpius aliàs dictũ eſt de cultu* Dei, *hîc de magiſtratu dicam, quò admoneamur, q̃ piè nos de magiſtratu ſentire oporteat.* Dicam *igitur quinq; de magiſtratu. 1. unde et quid ſit. 2. quæ cõditiones boni magiſtratus eſſe debeant. 3. quod officium, quiq; fines ſint adminiſtrationis politicæ. 4. qualenam magiſtratus ius exiſtat in ſubditos & ſubditorum bona. 5. quid magiſtratui ſuo debeant ſubditi.*

PRIMVM, *quod propoſui, nempe unde & quid ſit magiſtratus,* Paulus Rom. 13. *declarat, ubi docet magiſtratum à* Deo *eſſe.* Non *enim (inquit) eſt poteſtas niſi à* Deo, *quæ uerò ſunt poteſtates, à* Deo *ſunt ordinatæ.* Quod *quidem de iure imperij intelligendum eſt, non de confuſione, quæ ſæpe in*

impe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

imperijs propter ſcelera hominum cernitur. Dum itaq; boni magiſtratus præſunt, Deum ueluti propinquum nobis cernimus, & nobis eorum, quos conſtituit, manu imperantem. Contrà, cùm impij magiſtratus præſunt, impietas quidem à Diabolo & praua uoluntate imperantis eſt: ſed Deus iratus laxat frena tyrannis & impijs, ut ita ingratitudinem hominum ulciſcatur.

Habes unde ſit magiſtratus: quid autem ſit, idem Paulus definit: nempe quòd ſit ordinatio Dei, ſubditis in bonum, dum honorantur boni, & puniuntur mali corporalibus pœnis.

SECVNDVM, quod propoſui, fuit de conditionib. boni magiſtratus, quæ Moſis 12. quatuor recenſentur, nimirum ut Iudex ſeu Magiſtratus ſit ſapiens, timens DEI, uerax ac minimè auarus. Sapientia gubernat actiones, ne in adminiſtratione per errorem peccet, ac peruertat iudicium. Timor Dei efficit, ut Deum reſpiciat in omnibus cauſis, caueatq; ne quicquam committat, quo illum offendat. Veritas monet, ne falſas legum interpretationes & ſycophantias admittat. Odium auariciæ ſinceritatem in iudicando conſeruat. Vbi enim munerarij iudices ſunt, actum eſt de æquitate. Nam ſi perſonæ acceptio corruptio eſt iudicij, ut nullus ſit æquitati locus, profectò auaricia efficit, ut iudex potius perſonam quàm cauſam intueatur. Quiſquis igitur magiſtratu fungens precio ducitur, æquum & bonum perſpicere non poteſt.

Munere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Munere enim excœcantur oculi ſapientum & peruertuntur uerba iuſtorum. Hinc eſt quòd auari iudices furum ſocij dicantur ab Iſaia.

TERTIVM, quod propoſui de magiſtratu, fuit de eius officio, de quo nunc agam. Oſtendam autem magiſtratus officium cùm ex teſtimonijs ſcripturæ, tùm per exempla illuſtrum hominum, qui magiſtratus cum laude functi ſunt. Officium magiſtratus in genere eſt, ut ſit cuſtos diuinæ legis, hoc eſt ueræ religionis conſeruator. Hoc autem officium tùm demum exercet pius magiſtratus, cùm exemplo Dauidis, Ioſiæ, Ezechiæ, tollit idolatriam & idolatriæ occaſiones: ut Ezechias æneum ſerpentem diminuit: Ioſias templum purgauit à uarijs idolis: Moſes uitulum confregit: Dauid exhortationibus populum ad uerum cultum Deo præſtandum adduxit. Nam ſi magiſtratus à Deo ordinatus eſt, ut ſit miniſter Dei homini in bonum, debet utique, quæ homini noxia uidet, pro uiribus amoliri, ne reipublicæ bonum et ciuium ſalus impediatur. Deinde curabit magiſtratus, exemplo Ioſiæ, ut uera religio proponatur, conſeruetur & propagetur, impijs doctrinis abolitis. Quanquam autem diſtincta ſunt officia, magiſtratus ciuilis & miniſterium uerbi: tamen in hoc conuenire poſſunt & debent, ut gloriam Dei & ſalutem generis humani ſimul quærant, ſed ſeruata utriuſq; legitima ratione: hoc eſt, ut magiſtratus ciuilis edicto & gladio, miniſter autem uerbi doctrina, exhortatione, obiurgatione

&

& comminatione impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea, quia religio ſine docentibus et diſcentibus conſeruari nequit, Magiſtratus officium eſt ſcholas erigere, ſtipendijs conſeruare, ut docentes et diſcentes pietatis ſtudijs incumbere poßint. Ad hæc Ezechiæ & regis Niniuæ exempla cõmonefaciant magiſtratũ, ut uel præſentem, uel imminentem iram Dei ſolennib ad Deum precibus, ueraq; ad Dominum conuerſione auertere ſtudeant. Atq; hæc quidem ad eam partem legis referẽda ſunt, quæ ad religionem potißimum ſpectat. Quantum autem ad externum politicum ſtatum attinet, idem officium eſt magiſtratus boni in ſua republica, quod eſt honeſti patris familias in ſua domo, nimirum ut quemadmodum pater liberos diſciplina regit, caſtigat contumaces, bonos honore afficit, largitur præmia, breuiter in hoc totus incumbit, ut ſua familia quàm optimè conſtituta uideatur: ita magiſtratus in ſua republica facere debet, ut uerè Pater patriæ dici poßit.

Verùm ſi quis officia magiſtratus numerata ſibi cupiat, is ſciat primum magiſtratus officium eſſe ſtudium pacis, ut in tranquillitate Deum colamus abolitis ſuperſtitionibus, quæ ueram religionem corrumpunt, ac pietati ueræ ſunt impedimento. Secundum magiſtratus officium eſt, ut ſinguli ſua officia rectè faciant, quod fieri non poteſt, niſi ubi legum maneat autoritas & executio. Leges enim ferre, quas executio non ſequitur, rerumpublica-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

rũ pernicies eſt:quare ut honeſtas leges magiſtratui ferre licet,ita caueat oportet,ne in contemtum ueniat,quod fit,quando non ſequitur executio.Tertium officium eſt,ut puniat ſontes,et inſontes tueatur iuxta legum præſcriptum,& prudentem moderationem.Ex his facilè eſt colligere,quinam ſint fines magiſtratus,nimirum quòd ſit ordinatus propter Deum,ad Eccleſiæ et rerumpublicarum utilitatem: quare rectè dicitur, quòd gubernatio,religio,et propria domus principi curæ eſſe debeant.

QVARTVM, quod promiſi me dicturum, eſt de iure magiſtratus in ſubditos & ſubditorum bona. Xenophon Philoſophus hanc legem tradit magiſtratui : Regula regi non affectus,ſed lex eſſe debet.Vnde ſequitur,tantum iuris magiſtratum habere in ſubditos & illorum bona,quantum leges conſentientes Decalogo et legi naturæ permittũt. Habet igitur ius iuxta quartum præceptũ imperare ſubditis neceſſaria officia,cùm ad publicã incolumitatem,tùm ad ſingulorum utilitatem faciẽtia.

Reſtat quod quinto loco propoſui de officio ſubditorum erga magiſtratum. Poteſt autem officium ſubditorum erga magiſtratum ad quatuor capita reuocari,ut primum ſit,iuxta quartum præceptum, honorare magiſtratum, hoc eſt,ſuſpicere & reuereri ipſum tanquam miniſtrum & legatum Dei : Ita ut ipſum honores,timeas,candidè de ipſo iudices, errata in meliorem partem accipias, non cum uulgo magiſtratui detrahas. Nam id ſe-

uerè

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uerè prohibetur uerbo Dei: Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis uoce omnes calumniæ & detrectationes intelliguntur. Secundum, edictis parêre cùm in tributis dandis, tùm in alijs quoq; rebus, quatenus per religionem & legem naturæ liceat. Huc illud Pauli pertinet: Admoneto illos, ut principibus & poteſtatibus ſubditi ſint, ut magiſtratibus pareant, ut ad omne opus bonum ſint parati. Tertium, orare pro magiſtratu. Adhortare, inquit Paulus, ut fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus in eminentia conſtitutis, ut placidam & quietam uitam degamus, cum omni pietate & honeſtate. Quartum, non irrumpere in partes officij magiſtratus: ſed magiſtratui cognitionem deferre, ſi quid ad rei publicæ ſalutem pertinere uideatur. Hæc ſint dicta de magiſtratu. Deus det nobis gratiam, ut & Deo uerum cultum & magiſtratui noſtro debita præſtemus officia, per Ieſum Chriſtum Dominum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXIIII.

TRINITATIS, Matth. 9.

PRimas quidam venit, & adorauit Ieſum dicens: Filia mea modò defuncta eſt, ſed veni, & impone manum tuam ſuper illam, ac viuet. Et ſurgens Ieſus ſecutus eſt eum, ac diſcipuli eius. Et ecce, mulier quæ ſanguinis

profluuio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fimbriam veſtimenti illius, dixerat enim intra ſeſe: Si tantùm tetigero veſtimentum illius, ero ſalua. At Ieſus conuerſus, vt vidit illam, dixit: Confide filia, fides tua ſaluam te fecit. Et ſalua facta fuit mulier à tempore illo. Et cùm veniſſet Ieſus in ædes primatis, vidiſſetq; tibicines, & turbam tumultuantem, dicit illis: Secedite, non enim mortua eſt adoleſcentula, ſed dormit. Et deridebant illum. Cùm autem fuiſſet eiecta turba, introgreſſus tenuit manum illius, & ſurrexit adoleſcentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Euangelio clariſsimè deſcribitur, quomodo Dominus noſter opem ferat ſuæ Eccleſiæ ſubiectæ cruci. Quemadmodum. n. Chriſtus ſaluator noſter erga hunc primatem & hanc afflictam mulierem eſt affectus: ſic etiam eſt affectus erga me et te, adeoq; omnes, qui horum, hoc eſt, huius primatis & huius mulieris exemplo ad ipſum confugiunt, iuxta illud uaticinium Ioelis de Chriſto: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Cum hoc uaticinio & Chriſti uerba & facta conſentiunt. Verba ſunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, ego uos reficiam. Facta multa occurrunt: Cæcos ſanat, leproſos purgat, hunc Iairum et hanc mulierem exaudit, & ſe implorantibus fert opem. Hæc eſt ergo ſumma huius hiſtoriæ, quòd Dominus duo edat miracula: ſanat mulierem, quæ duodecim annos laborauerat morbo: excitat huius Iairi filiam, quæ defuncta erat: utroq; facto ſuum erga omnes animum declarat. Loci tres:

I. Exemplum huius mulieris, eius conditio, fides, inuocatio & ſanatio.

II. Exemplum Iairi, et excitatio puellæ mortuæ.

III. Deriſio, qua Chriſtus ridetur ab hoſtibus ſuis.

DE PRIMO.

Etſi primo loco fit mentio principis Iairi, qui uenit ad Chriſtum: tamen prius dicam de hac muliere patiente fluxum ſanguinis, quia ponitur in medio hiſtoriæ de principe hoc. In hac itaq; mulie-

re quatuor ſunt nobis perpendenda. 1. conditio eius. 2. fides 3. inuocatio. 4. eiuſdem à morbo, quo laborauit, ſanatio: quorum ſingula ſingularem doctrinam & admonitionem continent.

Conditio mulieris fuit, 1. fuit mulier ſimplex et timida. 2. duodecim annos fluxum ſanguinis paſſa fuit, unde facilè cogitare eſt, quàm fuerit exhauſta & imbecillis. Qui uno menſe tam graui morbo laborat, ſatis miſer & afflictus eſt, quid dicemus de hac, quæ tot annis eſt uexata? 3. addit Marcus, quòd multa paſſa ſit à medicis, quorum alij alijs pharmacis miſeram excarnificârunt. Huc accedit, quòd iam ſuas facultates conſumſerat: unde in hoc grauiſſimo morbo ad mendicitatem erat redacta: neq; tanti ſumtus quicquam profuerunt, imò quotidiè fuit deterius. Morbum hunc corporis morſus conſcientiæ acerbiorem fecerat. Nam cùm ſcriptura dicit, eum qui peccat contra Dominum, incidere in manus medici, quid aliud potuit cogitare, quàm Deum ſe abiecisſe? Hæc fuit huius mulieris conditio dura ſatis: morbus corporis, mala conſcientia, mendicitas, contemtus. An propterea eſt abiecta coram Deo? An propterea Chriſtus eam reiecit? Nequaquam. Venit enim propter afflictos: uenit propter peccatores. Nos ergo huius mulieris exemplo admoniti, erigamus nos in noſtris calamitatibus, agnoſcamus iuſtam iram Dei aduerſus nos propter peccata. Audiuimus quæ fuerit conditio huius mulieris, ſequitur fides.

Acceſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Acceſſit retrò, & tetigit fimbriam ueſtimēti eius, ſi tetigero (cogitat) tantùm veſtimenti fimbriam eius, ſalua ero. *Hæc uox ſatis declarat, qualis fuerit eius fides. Certò ſibi perſuaſit, quod ſi tantùm tangeret fimbriam ueſtimēti illius, conſequeretur ſalutem. Vnde tanta fides?* Ex *uniuerſali promiſsione, quam ſibi accōmodauit.* Nouit *abſq; dubio hanc Chriſti promiſsionem:* Venite ad *me omnes etc. Hìc primùm tribuit Chriſto laudem ueritatis. Deinde generale dictum ſibi accommoda uit hoc modo. Omnes uocat ad ſe, omnibus promittit opem, uult omnes laborantes reficere:* Ego *ſum in numero laborātium, ego ſum ex ea turba, quam totam ad ſe uocat: uerè igitur ſtatuo, quòd me uelit iuuare. Videmus quomodo hæc mulier fidem excitauit: Iam hoc ad nos accommodemus.*

Quoties te premit crux internè uel externè, agnoſce iſtam crucem eſſe ueluti concionem quan dam, qua tua miſeria & damnatio tibi ob oculos ponitur. Deinde uerbum promiſsionis & exempla intuere, et cogita Deum non eſſe acceptorem perſonarum: ſed uelle omnium miſereri in Chriſto Ieſu. Hac fiducia Chriſtum inuoca, & ſtatue illum te uerè uelle exaudire & dare quod petis, niſi uenenum petieris, id eſt, niſi petieris id quod tibi non ſit utile, ſeu quod impediat gloriam Dei: *& hoc dictum:* Venite *ad me omnes, tibi applica: quod cùm feceris, conſolationem ſenties.*

Verùm iſta mulier habuit Chriſtum præſentem,

quem oculis uidit: A me procul abeſt. Iſta tentatio eſt carnis, contra quam primùm opponito promiſſionem Chriſti: Ego ero uobiſcum uſq; ad conſummationem ſeculi. Deinde, quòd Dominus Thomæ dixit: Beati qui crediderunt & non uiderunt. Præterea, quòd Chriſtus non ſit acceptor perſonarum: & in aliquot exemplis declarauit, cùm hîc eſſet præſens in carne, quomodo uellet agere cum reliquis ſe inuocaturis.

At ſum peccator magnus. Credo: ſed Chriſtus uenit in mundum peccatores ſaluos facere. Ita dicit primùm ipſe: Non ueni ad uocandum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Hoc Paulus repetens ait: Certus ſermo & omni approbatione dignus, quòd Chriſtus Ieſus uenit in hunc mundum ſaluos facere peccatores. Item, Apparuit gratia ſalutaris omnibus hominibus. Deinde intueamur exempla miſericordiæ Dei. Adam coniecerat totum mundum in damnationem, ſed agit pœnitentiam & recipitur: Paulus perſecutus eſt Eccleſiam Chriſti, Petrus negauit Chriſtum, Manaſſes ſe horrendis idololatrijs, et copioſo ſanctorum ſanguine polluerat: ſed reſipiſcentes in gratiam ſunt recepti. Qua re declaratur, quàm uerum ſit dictum illud apud Prophetam: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. Huc illæ Chriſti aſſeuerationes: Amen amen dico uobis, qui credit in me, non peribit, ſed habebit uitam æternam. Has ſententias & hæc exempla opponito cogitationi de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

de peccatorum magnitudine, & ſcito miſericordiam excedere peccatum, & gratiam abundare ſupra delictum.

At neſcio an ſim prædeſtinatus? Hæc grauiſsima eſt tentatio, ab ipſo Satana profecta. Quis eſt lapſus? Adam cum ſua poſteritate: nam fuimus in illo tanquam in maſſa communi humani generis. Quis accepit promiſsionem? Non'ne Adam? Ergo quemadmodum lapſus es in Adam: ita cum eodem es promiſsionis particeps, modò promiſsionis uerbo fidem adhibere uelis. Deinde clarum eſt Pauli dictum: Deus uult omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionem ueritatis uenire. Huc facit, quòd Chriſtus mandatum uniuerſale dat ſuis diſcipulis: Ite in mundum uniuerſum, prædicate Euangelium, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui uerò non crediderit, condemnabitur.

At fides eſt donum Dei, quod dat, quibus uult? Vide quàm multa caro inuenit, quib. ſibi ipſi uiam ad ſalutem intercludit? fides eſt donum Dei, ſed hoc modo confertur. Proponit tibi uerbum, huic ut credas iubet, et in cogitatione uult eſſe efficax: Sed tu caue, ne cum Iudæis reſiſtas S. ſancto, quod Stephanus ſuis obiecit. Chriſtus cùm uideret ciuitatem Ieruſalem, et cogitaret de eius uaſtatione, flens dixit: Quoties uolui te congregare, ſicut gallina colligit pullos ſuos, et noluiſti. Ecce Chriſtus uult, nec aliud uult quàm Pater. Quid uoluit? congregare filios Ieruſalem ad ſuum ouile: ſed Ieruſalem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

noluit, decepta à ſuis ſeductoribus, falſis Prophetis, & ineſcata diuitijs, potentia, uoluptatibus & curis huius mundi, noluit Chriſto ſuo Paſtori obedire. Quare ut iuſto Dei iudicio: ita propria culpa perijt. Promiſsionibus igitur diuinis, eiſq; uniuerſalibus freti, & confirmati exemplis, cum hac muliere in doloribus & cruce confugiamus ad Chriſtum, ita futurum eſt, ut inueniamus auxilium in tempore oportuno. Fidem huius mulieris uidimus: nunc quod tertio loco in hac muliere ſpectandum dixi uideamus, uidelicet qualis fuerit huius mulieris inuocatio.

Sed tacet, loquitur apud ſe, tangit tantùm fimbriam ueſtimenti Ieſu. Nulla hîc auditur oratio. Verum quidem eſt: nulla orantis uerba hîc recitantur, ſed ſunt hîc orationis ſigna & orationis effectus. Signa ſunt, quòd accedit, tangit fimbriam, & apud ſe cogitat de eius clementia et intimo cordis uoto miſericordiam ſibi præſtari expetit. Hoc uotum non ſecùs quàm ardentiſsimas preces exaudiuit Chriſtus. Effectus ſunt conſolatio & ſanatio.

De Moiſe etiam legimus, quòd cùm labia non uiderentur moueri, tamen audit à Domino, quid clamas ad me? unde docemur, quòd oratio, quæ nubes penetrat, non ſit labiorum motus, non ſit uerborum βαττολογία, & multiloquium: ſed potius ſupplex animi eleuatio ad Deum, qua fide Chriſti aliquid à Deo petitur. Hoc etiam confirmatur Dauidis teſtimonio, qui ait: Ad te Domine leuaui animam meam.

Porrò,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Porrò, quia nullus cultus maior eſt, quàm rectè Deum inuocare, & oporteat pios perpetuò in hoc cultu occupari, uolo breuiter quædam de recta inuocatione dicere. Dixi paulò antea quid ſit oratio: nunc quas conditiones perpetuò habere debeat oſtendam. Sunt autem quinq; perpetuæ conditiones & ueluti proprietates piæ orationis, quæ ſunt 1. quomodo noſter animus compoſitus eſſe debeat ad orandum. 2. quid nos ad orandum impellat et urgeat. 3. quis ſit à nobis inuocandus. 4. quo fundamento freti prodeamus in conſpectum Dei oraturi. 5. quid ſit petendum, & quando cum conditione, & quando ſine conditione.

PRIMA: Animus noſter in hunc modum compoſitus eſſe debet. Primùm exuenda eſt omnis cogitatio propriæ gloriæ, ſicut hæc mulier nihil niſi ſordes in ſe agnouit. Deinde inopia ſentiatur, quam ſanè maximam hæc afflicta mulier ſenſit. Tùm in uera pœnitentia homo ſe proſternat coram Deo, idq; potius animo quàm corpore. Id hanc mulierem feciſſe inde apparet, quòd à tergo acceſſerit. Poſtremò, certa fide ad orandum incendatur animus. Nam niſi quis certam fidem attulerit, uerba fundit potius quàm precatur. Huiuſmodi etiam fidem hanc mulierem ad Dominum attuliſſe ex ſuperioribus manifeſtum eſt.

SECVNDA: Cauſæ, quæ nos ad orandum impellent, ſunt multæ. Hæc mulier abſq; dubio cogitauit de mandato Dei, in quo ſeriò à nobis hunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cultum requirit. Deinde promiſsiones non ignorauit, alioqui tanta fiducia ad orandum non prodijſſet. Quicquid (inquit Chriſtus) petieritis in nomine meo, Pater dabit uobis. Senſit præterea & Diaboli tyrannidem & ſuam inopiam, unde mota auxilium quærit ab eo, qui ſolus iuuare poteſt. Conſiderauit quoq; exempla: uidit Iairum Dominum inuocaſſe pro filiæ ualetudine, & multa alia exempla cogitauit. His multis cauſis ad deprecandum eſt excitata. Proinde & nos erigamur ad Deo hunc cultum inuocationis præſtandum, 1. mandato Dei. 2. promiſsionibus. 3. cogitatione tyrannidis Diaboli. 4. ſenſu propriæ miſeriæ & inopiæ. 5. Sanctorum exemplis.

TERTIA: Quis inuocandus? ſolus Deus, qui eſt Pater, Filius & Spiritus ſanctus: nec Angeli, nec homines ſunt inuocandi. Hoc enim æternum Dei mandatum eſt: Inuoca me in die tribulationis. Item, Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Inuocare enim creaturam ſumma eſt idololatria, propter quam mundus horribiliter punitur, quia talis idololatria in Deum ſumma blaſphemia eſt.

QVARTA: Iure quæritur, quo fundamento nixi prodeamus in conſpectum Dei. Nam ſi nos intueamur, confuſio faciei noſtræ nos à precando abſterret. Deinde ſcriptura dicit, Deus peccatores non exaudit. Certum eſt, quòd nemo fretus ſua dignitate poſsit orare. Quare quærendus eſt ille unus

Media-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Mediator inter Deum & hominem Chriſtus Ieſus, qui ſe pro nobis interpellatorem offert, dum ait: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Huius ergo dignitate habemus acceſſum ad Deum Patrem.

QVINTA: Quid orandum ſit. Triplicia ſunt precanda, & triplicia deprecanda. 1. gloriam Dei ſanctificari inter homines precabimur. 2. ſalutem animæ 3. neceſſaria ad præſentis uitæ conſeruationem: & contrà deprecabimur. 1. quicquid impedit gloriam Dei. 2. quicquid aduerſatur noſtræ ſaluti: 3. quicquid nobis in hac uita moleſtum eſt. Hæc ſtatuamus nos impetraturos, & præſertim, quæ primo et ſecundo loco ponuntur. Tertij generis bona et mala deprecari oportet cum cõditione non imminutæ gloriæ Dei, aut impeditæ noſtræ ſalutis.

QVARTVM, quod propoſui de hac muliere, eſt eius ſanatio, in qua quid Chriſtus dixerit & egerit, et quid illi acciderit, dicendum eſt. Quid dixit Chriſtus? Confide filia: fides tua te ſaluam fecit. Et hoc cùm diceret, diuina ſua uirtute mulierem ſanauit. Quid accidit mulieri? et ſalua facta eſt mulier ex illa hora. Hìc habemus multa. 1. quòd qui credunt adoptantur in filios, iuxta illud: Dedit poteſtatem, ut filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. 2. qualis ſit affectus Chriſti in afflictos. 3. ꝙ fides quoduis à Deo impetret. 4. quòd Chriſtus hìc declarat ſuam diuinam potentiam, oſtendit uoluntatem, monſtrat officium, ac ueritatem Euan-

gelij

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

gelij confirmat. De his propter temporis breuitatem plura non dicam.

DE SECVNDO.

In hoc Iairo primate habemus etiam exemplum fidei, inuocationis, confeſsionis, et ſpei. Ecce princeps acceſſit. Hîc habes fidem: Et adorabat eum. Habes fidei fructum inuocationem. Hæc duo confeſsionem continent. Domine, inquit, filia mea modò defuncta eſt, ſed veni, & impone manum tuam ſuper eam, & viuet. Ecce quanta cum ſpe precatur. Nos ergo ex hoc diſcamus, in noſtris neceſsitatibus Chriſtum accedere, illum ex fide inuocare, confiteri, & certò ſtatuere nos ab illo impetraturos, quæ nobis ſalutaria ſunt. Sed quid facit Chriſtus? Sequitur illum, & cùm ueniſſet Ieſus in domum principis, et uidiſſet tibicines et turbam tumultuantem, dicebat: Recedite, & eiecta turba, dixit puellæ: Puella ſurge: & ſurrexit puella, & exijt hæc fama per vniuerſam terram illam. Quia circumſtantiæ huius exempli congruunt ferè cum exemplo mulieris, ſufficiant hac uice, quæ de muliere dixi.

DE TERTIO.

Cùm Chriſtus diceret: puella nõ eſt mortua, ſed dormit, deridebãt eum. Hîc tria intueamur. Primùm q, mundus non ſolùm ſit ingratus erga Chriſtum benefactorem: uerumetiam derideat ipſum. Quare hoc? quia cœcus eſt mundus, & ideò de Chriſti doctrina et factis non poteſt rectè iudicare.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

care. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. Caro non niſi carnem ſapit. Sapientia carnis inimicitia eſt cum Deo. Niſi ergo cū mundo uelimus errare & fieri deriſores, audiamus Euangelium, quo mens rectius de operibus Dei inſtruatur. Secundum, quod hic non ſolùm intueri: ſed etiam mirari oportet, eſt quod Chriſtus nihilominus pergat in ſuo ſancto propoſito. Non abſterretur uel ſumma ingratitudine mundi, ut ſuam Eccleſiam deſerat. Dominatur in medio inimicorum ſuorum. Tertium, quòd hic obſeruare decet, eſt Chriſti exemplum. Si ergo deridemur propter confeßionem, intueamur filium Dei, & contemnamus iſtos deriſores, qui ſunt Diaboli moriones. Non malicia mundi nos turbabit, ſed exemplum filij Dei nos conſolabitur, qui nobis adeſt iuxta ſuam promißionem: Ego ero uobiſcum uſq; ad conſummationem ſeculi. Huic noſtro unico Mediatori, unà cum Patre & Spiritu ſancto, ſit honor et gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXV.

TRINITATIS, *Matth. 24.*

CVM videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantem in loco ſancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes: qui in tecto, non deſcendat, vt tollat quicquā de domo ſua: & qui in agro, non reuertatur,

vt tol-

vt tollat veſtes ſuas. Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus. Orate autem, vt non fiat fuga veſtra hieme, neq; Sabbaro. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi, ad hoc vſq; tempus, neq; fiet. Et niſi decurtati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, Sed propter electos decurtabuntur dies illi. Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hîc Chriſtus, aut illic, nolite credere. Surgent enim Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poſſit) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis: Ecce in deſerto eſt, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet vſq; ad Occidentem: ita erit aduentus filij hominis. Vbicunq; enim fuerit cadauer, illic congregabuntur Aquilæ.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Domini concio continet inſignem admonitionem, admodum hoc periculoſo tempore neceſſariam: nam cùm Paulus dicit: Quæcunq; ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam ſcripta ſunt, nõ eſt quòd putemus, hæc propter ſolos Iudæos dicta & ſcripta eſſe: ſed potius propter nos, qui iam uiciniores ſumus extremo die, quàm Iudæi fuerunt. Eſt autem hæc concio & plena terrore & conſolantiſsima. Nam ſi impios & non agentes pœnitentiam

tiam reſpicis, nulla concio magis terribilis eſſe poteſt: illis.n horrendas pœnas comminatur: Sin autem ad pios & agentes pœnitentiam reſpicis, concio hæc plena eſt cõſolatione. Nam his ab omnibus ærumnis liberationem promittit. Cùm hæc, inquit, uideritis, leuate capita ueſtra, quia appropinquat redemtio ueſtra. Porrò occaſio huius cõcionis, fuit diſcipulorum Chriſti interrogatio duplex, qui ſumta occaſione ex prædictione uaſtationis urbis Ieruſalem, de qua in hoc ipſo capite præcedit uaticinium, quæſiuerunt primùm quando id fieret. Deinde de ſigno Aduentus Domini quærunt. Ad has quæſtiones reſpondet Dominus, non ut eorum carnale deſiderium expetebat: ſed prout ipſe ſciuit eorum inſtructioni ad ſalutem utile eſſe. Summa huius concionis eſt, quòd Chriſtus prædicit tempus uaſtationis Ieruſalem, et monſtrat aduentus ſui ſigna ad iudicium. Loci duo.

I. Reſponſio Chriſti & eiuſdem prædictio.

II. Huius doctrinæ uſus.

DE PRIMO.

Reſponſio Chriſti habet duas partes, in quarum priori reſpondet ad primam interrogationem, uidelicet qua interrogârunt diſcipuli, quando Ieruſalem uaſtaretur: in poſteriori ad ſecundam interrogationem, in qua quærunt diſcipuli de aduentu Chriſti ad iudicium.

Prior pars continet ſigna, quæ præcedent uaſtationem urbis Hieroſolymitanæ, quæ multa hîc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

enumerantur non ſolum in textu,quem audiuiſtis, ſed etiam in principio huius capitis.

PRIMVM *ſignum eſt, quòd ueniant Pſeudochriſti,hoc eſt,homines uani, qui mentientur ſe Meßias & ſaluatores eſſe: id quod etiam accidit. Nam tres præcipui nobiles fuerunt unus poſt alium, qui magnam multitudinem hominum poſt ſe traxerunt.Teudas,uir quidam Ægyptius,et Simon Magus.Teudas Cuſpio adminiſtrante rempublicam ſuaſit populo, ut acciperent ſubſtantias ſuas, & ſe ſequerentur ad Iordanem. Illic enim ſe recepit ſuo nutu diuiſurum aquas,ut ipſi ſiccis pedibus tranſirent,& ita aſſerta libertate ſeruitutem Romanorum declinarent.Cui obtemperans ſtulta turba, ad Iordanis ripam,cùm fruſtra expectaret miraculum, eſt trucidata. Ægyptius ille ſuis ſequentibus ſalutem & requiem promiſit. Verùm illi quoq; deluſi ſuæ temeritatis iuſtas dedere pœnas. Simon Magus,qui cùm à Petro pecunia non poſſet emere donum conferendi uiſibiliter Spiritum ſanctum,& audiuiſſet à Petro: Pecunia tua ſit tecum in maledictionem, excogitauit aliam uiam, quam Diabolicis artibus fucauit, & pietatis laruam eam induit:dixit igitur ſe uirtutem Dei eſſe,cuius præſtigijs multi decepti ſunt. Quare autem id Deus permiſerit, Paulus ad Theſſ. reſpondet : quia non uoluerunt credere ueritati, dedit eis Deus efficacem illuſionem,ut crederent mendacio. Hac pœna digni ſunt,qui ad claram Euangelij lucem ſpontè cœ-*

tè cœ-

tè cœcutiunt. Deinde admonitionem continet textus. Ita enim ait Chriſtus: Videte ne quis uos ſeducat, multi uenient in nomine meo, dicentes, ego ſum Chriſtus. Hæc horribilis Iudaici populi pœna nos admoneat timoris Dei, & reuerentiæ erga Euangelium Chriſti.

SECVNDVM ſignũ, quod præcederet uaſtationem urbis Ieruſalem. Audituri eſtis (inquit) bella & rumores bellorum. Huiuſmodi bella multa præceſſiſſe uaſtationem Ieruſalem teſtãtur hiſtoriæ. Primùm 2000. ob petulantiam militis illudentis genitalibus Iudæorum occiſi ſunt. Deinde latrones publicè graſſabantur, qui gladios ſub pallijs tectos geſtantes, quoſuis obuios trucidarunt. Adhæc Cæſareæ ſunt trucidati 2000. Scytopoli tredecim millia. Aſcaloni 2500. Ptolemaide uiginti millia. Alexandriæ quinquaginta millia. Damaſci decem millia trucidati ſunt. Ecce quàm uera fuerit prædictio Chriſti, & quàm grauiter punitus ſit populus Iudaicus ob ſuam ingratitudinem. Quid dicam de fame, de peſtilentia, et de terræmotu, quæ contigerunt iuxta Chriſti uaticinium? Hæc omnia peccata iſtius populi monſtrant, ſed fuerunt tantùm præludia quædam ad illa mala, quæ ſecuta ſunt.

TERTIVM ſignum, perſecutio diſcipulorum. Inuiſi (inquit) eritis cunctis gentibus propter nomen meum. Hæc perſecutio incepit à nece ſanctiſſimi Stephani, & poſtea quotidiè magis ac magis creuit. Fuit autem diſcipulorum Chriſti affli-

ctio quadruplex. 1. corporum. Nam alij flagellabantur: alij crucifigebantur: alij alio ſupplicij genere afficiebantur. 2. afflictio fuit ex ſcandalo defectionis ab Euangelio. Multi enim perſecutionum acerbitate fracti defecerunt ab Euangelio cum ſummo dolore diſcipulorum Chriſti. 3. afflictio diſcipulorum Chriſti fuit à Pſeudoprophetis, quorum plurimi fuerunt iſto tempore, de quib. Epiphanius ſcribit: ut Simonianis, qui Simonis Magi ſectatores fuerunt: qui Simon poſtea in medio urbis Romæ collapſus interijt. Hos ſequuntur Menandriani, Menandri ſectatores. Saturniliani ſequaces: Baſiliani, qui Baſilidem quendam imitabantur: Nicolaitæ, qui Nicolai, qui erat unus de ſeptem Diaconis, turpitudinem ſectati ſunt: Gnoſtici, quorũ infiniti fuerunt furores: taceo Ebionem & Cherinthum, qui naturæ diuinæ in Chriſto hoſtes fuerunt. Ecce quàm multa agmina falſorum doctorum habuerunt, qui ſimplicitate Euangelij filij Dei contenti eſſe noluerunt. Quarta afflictio diſcipulorum fuit petulantia, contumacia & ingratitudo totius populi.

QVARTVM ſignum, et prædicabitur regni Euangelium in uniuerſa terra in teſtimonium omnibus gentibus. Hoc factum eſſe teſtatur Paulus cum ait: An non audiuerunt? atq; in omnem terram exiuit ſonus eorum. Hactenus de ſignis præcedentibus uaſtationem Ieruſalem: nunc in textu typus uaſtationis ſignatur: Cùm uideritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Propheta ſtantem in loco ſancto. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes. Quaſi diceret, tunc ipſe exercitus, qui uaſtiturus eſt Ieruſalem, appropinquabit. Hæc abominatio fuit ſcelerum & idolatriæ populi Iudaici, qua totus ferè iſte populus erat infectus. Abominatio quidem dicitur propterea, quòd Deo, ut res fœdiſsima, diſplicuit. Deſolationis abominatio dicebatur propter pœnam, quæ ſecuta eſt: quæ pœna fuit deſolatio & uaſtatio populi Iudaici.

Hactenus de prima reſponſione ad priorem diſcipulorum quæſtionem de uaſtatione Ieruſalem: ſequitur reſponſio ad ſecundā interrogationem, quæ fuit de Chriſti aduētu, in qua quatuor ſunt ſpectāda. Primū, quòd iubeat cauere ſigna falſa. Si quis uobis dixerit: Ecce hîc Chriſtus aut illic, nolite credere. Alterum, quòd admoneat diſcipulos, ne per oſcitantiam ſuæ admonitionis obliuiſcātur. Ecce, inquit, prædixi uobis: quaſi diceret: Velim uos perpetuò huius meæ prædictionis memores eſſe, ne exemplo aliorum obliti mei, abijciatis confeſsionem. Tertiū, quòd aduentus ipſius non ſit futurus in angulis mundi aut in deſerto: ſed quòd ſit conſpicuus toti terrarum orbi. Sicut, inquit, fulgur exit ab oriente, & apparet uſq; ad occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. Non eſt ergo quòd credatis illis, qui uenient et mentientur Meſsiæ nomen. Quartum, eſt electorum collectio ad Chriſtum: Vbicunq;, inquit, fuerit cada-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uer, illuc congregabuntur & aquilæ. Hoc eſt, quemadmodum Paulus interpretatur: Cùm Chriſtus ad iudicium uenerit, obuiam rapiemur Chriſto in aërem, & ſic cum eo perpetuò erimus.

DE SECVNDO.

Cùm iſta, quæ contigere Iudæis, ſigna ſint eorũ quæ contingent in extremis diebus, in quos nos incidimus ante aduentum Chriſti, par eſt ut aſpiciamus ea, quæ noſtro ſeculo fiunt, & uideamus quomodo cum iſtis congruant. Inter ſigna ſuprà audiuimus primum, q; eſſent uenturi qui ſe Meſsiam eſſe fingerent, cui ſimile ante paucos annos in Germania accidit. Nã quidem Hollandus Dauid Georgius nomine finxit ſe Chriſtũ, qui multos ſeduxit, qui poſtea mortuus, et deinde effoſsus et combuſtus eſt. Fuerunt & alij tùm ex Iudæis, tùm ex alijs, qui malè cum ſuis ſectatoribus perierunt. Deinde quantũ ad bella attinet et rumores bellorum, Turcia docet et aliæ multæ nationes, quàm iſtud ſignum bene in hoc ſeculum quadret, et certè metuenda ſunt adhuc grauiora: Tum quanta ſit perſecutio Eccleſiæ in multis regnis, in Turcia, in Græcia, in Italia, Hiſpania, Hollandia, quotidiani rumores ad nos allati docent. Multæ ſubindè oriuntur ſectæ, maxima eſt ingratitudo mundi erga Euangelium, et corruptiſſimi ſunt plerorumq; mores. His accedit et quartũ ſignũ aduentus Domini ad iudicium, q; prædicetur Euangelium in uniuerſo ferè orbe terrarum. Etſi autem id publicè non fiat ubiq; in publico loco: tamen

men in omnibus regnis mundi ſunt aliqui, qui Euangelium audiunt. Cur prædicatur? nobis in teſtimonium:idq; dupliciter. Teſtimonium enim ſalutis eſt,ſi Euangelio credimus: teſtimonium iuſtæ noſtræ damnationis erit,ſi fuerimus Euangelio increduli. Vſus iam colligamus prædictionis Chriſti.

PRIMVS eſt,de quo iam dixi,uidelicet,quòd iſta omnia contigerunt nobis quoq; in doctrinam, ut inde cogitemus, quid immineat ingratiſsimo mundo ante aduentum Domini ad iudicium.

SECVNDVS: Hæc nobis ob oculos ponunt magnitudinem & fœditatem peccatorum noſtrorum, & ſunt ueluti præludia pœnarum,quas ſuſtinebunt,qui non egerint pœnitentiam.

TERTIVS: Admoneamur hîc,quæ ultio illos manet,qui ſanguine ſanctorũ ſe polluunt. Qui uos perſequitur, inquit Chriſtus,me perſequitur. Quare? Quia propter Chriſti Euangelium et eius confeſsionem iſta fit perſecutio. Nunc lætantur quidã aduerſarij Chriſti cùm malefecerint: Verùm futurum eſt,ut ſatis acerbas luant pœnas effuſi ſanguinis fidelium,qui de terra clamat ad Deum,et expetit uindictam, quam iuſtus iudex reddet illis tempore ſuo, iuxta illud: Mihi uindicta, & ego retribuam,tempore oportuno labetur pes eorum. Dominus differt pœnam,& iuxta diuitias bonitatis ſuæ & longanimitatis inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur in perditione peccatorum,ſed mauult omnes reſipiſcere & uiuere, quemadmodum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ipſe apud Prophetam teſtatur his uerbis: Viuo ego (dicit Dominus) nolo mortem peccatoris, ſed ut cō uertatur & uiuat. Verùm qui hac bonitate diuina abutitur, theſaurizat ſibi iram in die iræ.

QVARTVS uſus huius prædictionis eſt, ꝙ admoneat nos pœnitentiæ. Chriſtus cùm quidam ſibi referrent, quomodo Pilatus miſcuiſſet ſacrificia Iudæorũ ſanguine, et quòd turris Siloe collapſa 13. uiros occidiſſet, ait: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Nam aſſeuerat hoc non tantùm factũ eſſe propter eos, qui iſtic perierunt, ſed etiam propter alios, qui eorum caſu admoniti reſipiſcerent. Multò magis calamitas populi Iudaici nos admonebit pœnitentiæ, præſertim cùm cauſa non ſit diſsimilis. Illi enim potiſsimum puniebantur propter religionis contemtum. Quid quæſo hîc non eſt ſimile? Quare admoniti caſu Iudaici populi maturè reſipiſcamus, ne prius opinione noſtra incurramus in manus Domini uiuentis.

QVINTVS uſus, quòd ex perſecutione Eccleſiæ, quæ tùm fuit maxima, diſcere debeamus, quòd ciues regni Chriſti in hoc mundo non debebant florere, & externo imperio mundi gaudere. Vt enim Eccleſia Chriſti non eſt affixa certo loco: ita ipſius gloria & decus partim in conſcientia piorum eſt, partim in expectatione reuelationis Ieſu Chriſti eſt poſita.

SEXTVS uſus eſt, ut ciuibus regni Chriſti nos adiungamus, non perſecutionum mole abſterriti à

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

riti à confeßione. Tametſi enim omnes,qui piè in Chriſto uolunt uiuere, patiuntur perſecutionem: tamen Chriſtus eos beatos eſſe pronunciat, quia præſentem afflictionem ſequetur gloria, ad quam nulla patet uia,niſi per crucem.

SEPTIMVS, ut incommodo Iudæorum & damno ſimus cautiores.Ne igitur erremus cum Iudæis,ſequamur lucernam uerbi Dei.Hæc enim nos ſola tutos ab errore facere poteſt. Lucerna,inquit Dauid, pedibus meis uerbum tuum, & lumen ſemitis meis. Et Paulus uult nos uerbum Dei prætendere tanquam facem ardentem.

OCTAVVS, ut admoneamur, ut ſupereminentibus malis opponamus uerbum Dei,quod eſt turris fortißima. Ita enim Salomon inquit: Turris fortißima nomen Domini, ad quam confugiet iuſtus & ſaluabitur.Hi in curribus(inquit Dauid) hi in equis,nos autem in nomine Domini inuocabimus.Eſt autem nomen Domini ſupplex oratio, quæ ex uera Chriſti fiducia proficiſcitur, quæ fiducia eſt uictoria mundi. Ita enim ait Apoſtolus:Hæc eſt uictoria,quæ uincit mundum,fides ueſtra. Quare ſic? Quia Chriſtum inuocat mundi uictorem,Chriſtum præſentem habet,contra quem portæ inferorum nihil poſſunt. Oremus ergo, ne uel mens phanaticis opinionibus inuoluatur, uel fiducia labaſcat in tantis tumultibus.

NONVS, ut muniamus nos etiam aduerſus ſcandala,quæ ſunt plurima futura: quæ cum uene=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

rint, meminerimus dicti Chriſti: Ecce prædixi uobis. Neq; ſcandala illa ſunt futura eiuſdem generis. Alia.n.erunt ſcandala perſecutionis, alia paucitatis confitentium Chriſtum: alia defectionis. Multi enim prorſus in iſtis malis, quæ uentura ſunt, renunciabunt Chriſti nomini eiusq́; Euangelio, et rurſus ſe ſubijcient Satanæ: multi erunt autores diuerſarum ſectarum in iſto exiguo cœtu, qui Chriſtum confitebuntur. Contra hoc muniri nos uult Chriſtus: & quia mala præſcita minus nocent, uoluit Chriſtus ſuam Eccleſiam de his præmonitam eſſe.

DECIMVS, ut nos uiuentes in timore Dei, expectemus aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nobis plenam redemtionem adferat: quæ redemtio eſt ueluti omnium beneficiorum Chriſti finis, ad quam alia beneficia deſtinantur. Eſt enim hic ordo beneficiorum Chriſti, qui. 1. Cor. 1. deſcribitur his uerbis. Chriſtus factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſticia, iuſtificatio, & redemtio, ut qui gloriatur, in Domino glorietur. Sapientia nobis eſt, cùm nobis reuelat uoluntatem Patris in Euangelio. Iuſticia, quando credentibus Euangelio ipſius iuſticia nobis imputatur. Sanctificatio fit nobis, quando iuſtificati donamur S. ſancto, cuius uirtute iam nouam uitam meditamur. Tandem erit nobis redemtio, quando perfecta ſalus nobis per ipſum continget, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

IN FESTO PVRIFICATIONIS MARIÆ, EVANgelium *Lucæ. 2.*

POſteaquam completi fuiſſent dies purgationis eorum ſecundum Legem Moſi, adduxerunt eum Hieroſolymam, ut ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini, Omne maſculinū adaperiens uuluam, ſanctum Domino uocabitur, & ut darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum aut duos pullos columbarum. Et ecce, homo erat Hieroſolymis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

mis, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & pius, expectans conſolationem Iſraël, & ſpiritus ſanctus erat ſuper eum. Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non uiſurum ſe mortem, niſi prius uideret Chriſtum Domini. Et uenit per Spiritum in templum. Et cùm inducerent puerum Ieſum parentes, ut facerent ſecundum conſuetudinem Legis pro eo, ipſe quoq; accepit eum in ulnas ſuas, & laudauit Deum, ac dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſraël.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc feſto tractatur pars hiſtoriæ Chriſti, uidelicet quomodo ſit oblatus in templo iuxta legem: & quomodo Simeon uir iuſtus agnouerit Ieſum Mariæ filium uerum Meßiam eſſe, idq; ex inſtinctu Spiritus ſancti, à quo reſponſum acceperat, ſe non moriturum, priuſquam uiderent oculi eius Chriſtum Dominum: quem cùm uidiſſet, accepit eum in ulnas ſuas, benedixitq; ei: quo facto, carmine ſuam gratitudinem erga Deum oſtendit. Debemus autem hic reuocare in memoriam, quæ hactenus audiuimus de Chriſto, ut eius perpetuam hiſtoriam cognoſcamus. Audiuimus itaq; primùm de natiuitate eius glorioſa, quòd natus ſit in Bethlehem. Secundò, de

dò, de eius circumciſione, quòd octauo die ſit circumciſus. Tertiò, quomodo à Magis ſit agnitus & honoratus. Iam ſequitur eius oblatio in templo, quæ oblatio ſecundum Legem contigit, exactis ſex ſeptimanis ab eius natiuitate. Loci tres.

I. Oblatio Chriſti in Templo.

II. Simeonis deſcriptio & benedictio.

III. Simeonis carmen.

DE PRIMO.

Deus in ueteri Teſtamento uarios offerendi ritus ordinauerat, idq; non ut ſacrificandi opere iuſtificarentur homines coram Deo. Si enim ſanguis taurorum & hircorum abolere potuiſſet peccatum, Chriſtus non ueniſſet in carnem, ut ſui corporis uictima peccatum expiaret: ſed fuerunt aliæ cauſæ, quarum de numero ſunt hæ.

PRIMA, ut iſto exercitio gentium idololatria impediretur. Nam cùm omnes homines etiam barbariſſimi tangantur quadam religionis reuerentia, uolunt ſuo iudicio ritus colendi Deum inſtituere: uerùm quia nullus Deo placet, niſi quem ipſe inſtituit, ordinauit ipſe Deus per Moyſen uarios cultus, ut multitudine rituum, quos Deus ordinârat, impediretur populus Iudaicus ab idololatria, & ſeruiret uni Deo, qui eos de terra Æpypti eduxerat, infinitaq; alia beneficia ſpiritualia & corporalia præſtiterat.

SECVNDA, ut interna pietas his externis adminiculis exerceretur. Neq; enim iſta externa ſacrificia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

crificia per ſe cultus erant, ſed tantùm ueri cultus excitamenta: id quod ex Eſaia patet, ubi Dominus externa ſacrificia abominatur ſine interna animi pietate.

TERTIA, ut eſſent publica teſtimonia gratiarum actionis, quibus populus iſte et excitaretur & confirmaretur, teſtareturq; palàm ſe hunc Deum colere, qui eos in terram Canaan introduxiſſet, & miraculoſè in deſerto pauiſſet.

QVARTA, ut hoc pacto confirmaretur miniſterium uerbi, ut miniſtri cultus Dei, & ſacerdotes haberent, quo alerentur. Qui ſeruit, inquit Paulus, altari, uiuat de altari. Et Chriſtus: Dignus eſt operarius mercede ſua. Hanc conſuetudinem retinuerunt in Eccleſia olim, quando ad uerbum audiendum & ad celebrationem Sacramentorum conuenerunt, Pij contulerunt pro modo ſuarum facultatum aliquid ad miniſtros uerbi et pauperes alendos: quæ contributio collecta uocabatur. Hinc & decimandi ratio fluxit.

QVINTA, ut iſtæ oblationes ueteres eſſent umbra futuræ uictimæ Chriſti, & ueluti præludium, quo admonerentur de uenturo Chriſto. Hoc pij bene intellexerunt, Abel, Noe, Abraham. Non enim putarunt ſe ſuis uictimis abolere peccatum & mortem: ſed confiſi ſunt uictima Chriſti, cuius uirtute & ipſorum peccata ſunt expiata. Abel cum ſuas uictimas mactaret, ſic cogitauit, 1. uidens ſanguinẽ uictimæ, cogitauit de peccato generis humani

mani,quod pœnam æternam meruerat. 2. proſpe-
xit ad ſignificatum. Nam ſuam uictimam cogitauit figuram eſſe promißi Seminis, hoc eſt, Chriſti, qui ſua uictima eſſet peccatum expiaturus. 3. hac cogitatione fides Abelis confirmabatur, & creſcebat, qua & coram Deo iuſtificatus eſt, & placuit Deo. 4. hanc fidem ſequebatur gratiarum actio, & uitæ nouitas. Hoc pacto offerentes Deo placuerũt. Hoc ſit dictum de ſacrificijs ueteris teſtamenti in genere: nunc de ea ſacrificiorum forma dicam, cuius in hoc Euangelio fit mentio.

Prole nata duplex præceptũ erat poſitũ. Vnum de matre, quot ſeptimanis extra cœtum hominum eſſe deberet. Alterum de puero nato. De matre hoc præceptum erat, ut nata maſcula prole, extra cœtum eſſet 37 dies: ſed nata fœmella, duplicabatur numerus. Nam tùm extra cœtum publicum eſſe debuit 74. dies. Id quod non factum fuit propter mulieris indignitatem, ſed propter duas alias cauſas, nempe neceßitatem & ſignificationem. Neceßitas fuit, ut iſto pacto conſuleretur mulieris ſanitati, quæ poſt dolores partus habet opus quiete, quo uires colligere poßit: et deberent pij mariti imbecillitatis uxorum iſto tempore rationem habere: & mulieres etiam oporteret cùm propter ſe, tùm propter alias hanc naturæ legem ſeruare. Significatio fuit, ut iſta excluſio ſignificaret, omnes natos ex Adam propter peccatum, in quo naſcuntur, excluſos eſſe à Deo, & ideo opus habere expiatoria Chriſti uictima.

Alte-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Alterum præceptum erat de nato puero, idq́; duplex. Vnum generale, Alterum de primogenitis.

Generale erat mandatum, ut expletis diebus, quibus mulier excludebatur à cœtu Eccleſiæ, offerrentur ſacrificia ſiue pro filio, ſiue pro filia, quocunq; ordine nati eſſent. Hoc ſacrificium primùm admonebat, quòd pueri nati eſſent peccatores, et ideò opus haberent mũdatione et remiſſione peccatorum. Deinde, ut iſto pacto conſecrarentur Deo. Tùm, ut parentes ſcirent ſe pueros generare Deo, & non ſibi, aut Satanæ. 4. propter ſignificationem, nimirum ut eſſent typi offerendi Chriſti.

Speciale mandatum erat de primogenitis, tàm in hominibus, quàm in iumentis, ut offerrentur Deo. Primùm in memoriam iſtius magni beneficij, ꝗ Dominus, reſeruato populo Iſraëlitico, percuſſerit primogenita Ægypti ab homine uſq; ad pecus. Deinde propter ſignificationem, uidelicet quòd unigenitus Dei & primogenitus Mariæ, olim eſſet offerendus pro nobis liberandis ab Ægypto peccatorum. Hoc ſit dictum de lege & eius ſignificatione: nunc ad oblationem Chriſti ueniamus.

Lex iubet, ut omne primogenitum aperiens uuluam, conceptum ex uirili ſemine iſto pacto offeratur: Sed Chriſtus non erat ita humano more conceptus, ſed de Spiritu ſancto erat conceptus, et natus de caſtiſſima uirgine: ergo non erat obligatus lege, ut more aliorum primogenitorum offerretur in Templo. Reſpondeo: Chriſtus etiam erat liber, ne

conci-

conciperetur & naſceretur homo, & poſtea circumcideretur & pateretur: ſed qui liber fuit, factus eſt omnium ſeruus, ut omnes liberos faceret: Siue ut Auguſtinus ait: Deus eſt factus homo, ut homines Deos faceret. Paulus dicit eum factum eſſe ſub Lege, ut eos qui ſub Lege erant redimeret. Ideò hic primogenitus etiam in templo offerri uoluit.

Sed quando fuit primogenitus? nemo unquam talis extitit primogenitus. 1 fuit primogenitus diuina ſua natura: erat enim filius Dei æternus. Ego, inquit, hodie genui te. 2. humana natura fuit primogenitus Mariæ. Nullum enim ante illum genuerat, neq; pòſt genuit 3. gratia. Primus enim homo natus eſt, qui Deo oblatus per ſe placuit. 4. uirtute, quia eſt primogenitus mortuorum. 5. ut per ipſum nos noui homines naſcamur.

Præterea obſeruandum eſt, quòd Maria obtulerit duos pullos columbarum, quo eius ſignificatur paupertas. Nam ditiores agnum offerebant. Nos hinc diſcamus non pudere noſtræ paupertatis, Chriſtus pauper naſci uoluit, ut nos diuites faceret, modò ipſius diuitias grata mente accipere uoluerimus.

DE SECVNDO.

Et ecce homo erat in Ieruſalem, cui nomen Simeon. Hîc habemus primùm deſcriptionem Simeonis: & deinde eius benedictionem. Primùm prædicatur ob iuſticiam. Ita enim inter ſuos uixit, quòd ab omnibus uir bonus & iuſtus ſit habitus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

bitus, Non uult hoc Euangeliſta, quòd fuerit ita iuſtus, ut non opus habuerit aliena iuſticia. Nam in ſuo carmine fatetur Chriſtum ſuum eſſe Saluatorem, ſed quòd uixerit inculpatè inter homines & honeſtè, ut qui nemini malè fecerit, ſed omnib. pro uiribus bene fecerit. Qui talis eſt, à Cicerone, imò ab omnibus iuſtus dicitur. 2. Prædicatur ob pietatem. Timuit enim Deum. Timoris nomine totus cultus Dei intelligitur. Qui enim Deum timet, ut caueat omnia, quibus ipſum offendi nouit: ita facit quicquid illi gratum ſenſerit. Hic timor ex fide ortum habet. Alius timor Dei eſt ſine fide, qui non eſt cultus Dei: talis eſt in omnib. impijs. Semper enim metuunt aduerſus ſe iudicium Dei: qui potius uellent Deum non eſſe, quàm propter ſua ſcelera puniri. Talis non fuit timor, qui in Simeone prædicatur. Nam ſequitur, quòd expectauerit conſolationem Iſraël: quo dicto oſtenditur, quòd ardenti affectu expectauerit Chriſti aduentum. Sciuit enim uaticinia Iacob & Danielis in iſtud tempus reſpicere: Quare ardentius expectauit & cupiuit ſibi uitam prorogari, donec præſentem Chriſtum uideret. Neq; mirum eſt, eum tanto affectu expectaſſe Chriſtum. Nam erat, ut inquit Euangeliſta, plenus Spiritus ſancti. Talis fuit hic ſanctus uir.

Sed quodnam fuit præmium huius pietatis? Accepit reſponſum à Spiritu ſancto, ut non uideret mortem, priuſquam uideret Chriſtum Dominum: cuius impulſu uenit in Templum. Sed quid illic fecit?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cit: cùm parentes Ioſeph & Maria introducerent puerum, accepit eum in ulnas, & laudauit Deum. Iam habet hic ſanctus ſenex, quod adeò ardenter poſtulauit, & fert Chriſto teſtimonium, publicè profitetur hunc Ieſum Chriſtum eſſe, qui Patribus erat promiſſus.

Habemus quæ Simeonis fuerit pietas: nunc ipſum nobis proponamus. Primùm ſenes, deinde & alij diſcant ab illo timere Deum: diſcant iuſtè & ſanctè inter homines uiuere: diſcant Chriſtum recipere in ulnas ſuas, hoc eſt, in corda ſua: hunc prædicent, laudent, confiteantur: quod ſi fecerint, olim cum Simeone mercedem copioſam in cœlis accepturi ſunt.

DE TERTIO.

Sequitur canticum Simeonis. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum tuum in pace. Hoc canticum multis ſeculis in Eccleſijs cani ſolitum eſt, & nos quando funera ſepeliuntur, illud ipſum canere conſueuimus. Continet enim doctrinam de Chriſto, & docet unde ſumma conſolatio ſit petenda, maximè cùm ex hac uita nobis diſcedendum erit. Quò autem hoc carmen melius intelligamus, illud diuidam in duas partes, in quarum priori ſibi gratulatur ſenex Simeon: in poſteriori Chriſti regis beneficia erga totum mundum breuiſsimè complectitur.

Prior pars eſt: Nunc dimittis Domine ſeruum tuum, ſecundum uerbum tuum in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

pace, quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum. Hic Simeon ſenex ſibi gratulatur, quòd corporeis oculis uiderat Chriſtum, quemadmodũ reſponſum acceperat à Spiritu ſancto. Etſi enim prius illum uidit oculo fidei, ſicut de Abrahamo ait Dominus: Abraham uidit diem meum & gauiſus eſt: tamen quia acceperat à Spiritu ſancto promiſsionem, ut Chriſtum præſentem corporeis oculis uideret ante obitum, ualde hoc intuitu eſt delectatus, & magno fidei robore nunc petit liberationem, ut aggregetur ad patres ſuos in pace. Sed uide, accepit promiſsionem, ut uideret Chriſtum domini. Hic offertur infans pauper, nulla externa ſpecies hic apparet, niſi contemta. An hac externa ſpecie offenditur? non: Quem uidit minimum corporeis oculis, hunc uidit maximum fidei luminibus: quem in forma ſerui aſpexit oculo corporis humilem, hunc nouit Regem regum et Dominum dominantium eſſe. Neq; ignorauit Prophetiam Zachariæ de illo, qui ait: Ecce Rex tuus uenit pauper. Sciuit eum non uenire, ut occuparet regna mundi, ſed ut regnum Dei daret credentibus. Hinc & nos diſcamus ſcripturis credere, & Chriſtum & ipſius Eccleſiam intueri, non tantùm oculis corporeis, ſed multò magis oculis fidei. Sed quoniam petit ſe iam dimitti, ut hanc ærumnoſam uitam morte commutet, ſatis oſtendit Chriſti regnũ non eſſe huius mundi, ſed æternum, quod in pace conſcientiæ poſitum eſt. Quaſi diceret: Da mihi nunc, ut in pace & fe-

liciter moriar. Hinc doctrinam & conſolationem hauriamus. Doctrinam quidem, quòd uiſio Chriſti ſpiritualis, quæ ſit per fidem, facit, ut lætus hominis ſit exitus ab hac uita, quia qui Chriſtum ita uidet ante mortem, quam ſequatur lucem ad uitam habet. Qui ſequitur me (ait Dominus) non ambulat in tenebris. Contrà, qui Chriſtum non uidet, à morte præſentis uitæ tranſit ad æternas tenebras. Conſolationem uerò, quia qui Chriſtum uident in articulo mortis, habent quo ſe conſolentur: ſciunt ſe iam dimittendos eſſe in pace: ſciunt ſe non ituros ad tenebras, ſed ad gaudium æternum. Latro quia non ſolùm in cruce uidit Chriſtum oculis corporeis miſerrimè afflictum, ſed etiam eundem oculis uidit uictorem mortis, audiuit à Domino: Hodie mecum eris in Paradiſo. Sic Stephanus moriturus uidit Chriſtum, et ſumma cum uoluptate animi & gaudio Domino dixit: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Ad hunc modum et tu, cùm iam morbus te grauat, fide aſpice Chriſtum ſaluatorem, & ab illo pete, ut te in pace dimittat, id eſt, ſinat ab hac uita diſcedere, & in requiem omnibus fidelibus promiſſam intrare. Hæc cogitatio faciet, ut hunc mundum & præſentis uitæ calamitates, fortiter contemnamus, & mentem noſtram conſolemur ſpe ſalutis, quam nobis promiſit, qui mentiri nequit. Sequitur altera pars Cantici.

Quod paraſti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& gloriam plebis tuæ Iſraël. *Hic breuiter duo indicantur. Vnum, quæ ſunt beneficia Chriſti. Alterum, quibus deſtinata ſunt illa beneficia. Beneficia ſunt, ſalus, lumen, gloria. Sine ergo Chriſto mundus in damnatione, tenebris & ignominia hæret, idq́; propter peccatum. Nam Chriſtus damnationem tollit, & reddit ſalutem: tenebras aufert, & affundit lumen: ignominiam amouet, & gloriam tribuit. Quanta quæſo ſunt hæc? ſanè nemo ea ſatis æſtimare poteſt.*

Sed quibus beneficia illa deſtinata ſunt? omnibus populis, Iudæis & gentibus: uerùm fide ſunt accipienda. Offeruntur enim uniuerſaliter omnibus: ea eſt enim inſcrutabilis Dei bonitas, ſed additur conditio: qui crediderit, hic ſaluus erit, qui non crediderit, condemnabitur. Quare nos ſi hæc bona cupiamus cum Simeone, hunc Ieſum ſaluatorem & Dominum in ulnas cordis noſtri recipiamus, firma fiducia in illum recumbentes. Huic noſtro ſaluatori ſit honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

IN FESTO ANNVNCIATIONIS MARIÆ, *Lucæ. 1.*

IN menſe autem ſexto, miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad uirginem deſponſatam uiro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, ac nomen uirginis Maria. Et ingreſſus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Angelus ad eam, dixit: Aue gratioſa, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Illa verò cùm vidiſſet, turbata eſt ſuper oratione eius, & cogitabat, qualis eſſet ſalutatio? Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, nacta es enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM. Is erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris ipſius, regnabitq; ſuper domum Iacob in æternum: & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo erit iſtud, quandoquidem uirum non cognoſco? Et reſpondens Angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. Atque ecce, Elizabeth cognata tua & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ dicebatur ſterilis: Quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Ac diſceſſit ab illa Angelus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum continet hiſtoriam conceptionis Ieſu Chriſti, quæ nunciatur uirgini ab Angelo Dei. Olim enim 3960. anno ante hanc conceptionem, promiſit Deus Semen mulieris, quod con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

triturum erat caput ſerpentis, id eſt, quod demoliturum erat opera Diaboli, peccatum & mortem. Huius promißionis memor Deus mittit Angelum ſuum ad caſtißimam uirginem, cui annunciat, quòd ſit conceptura èx Spiritu ſancto ſine uirili ſemine, et paritura filium, qui ſit futurus ſaluator mundi. Hæc ſumma eſt hiſtoriæ, cuius ſunt quinq; præcipua membra, quæ ſunt.

I. Deſcriptio Legationis.
II. Salutatio Angelica.
III. Conſolatio turbatæ uirginis.
IIII. Expoſitio legationis.
V. Conceptionis ratio.

DE PRIMO.

In deſcriptione huius Legationis plures ſunt obſeruandæ circumſtantiæ, quarum ſingulas ſeorſim conſiderabimus, quò aliquid doctrinæ ad nos confirmandos inde hauriamus.

PRIMA: *tempus eſt.* In menſe, *ait*, ſexto, *ſcilicet à conceptione Iohannis Baptiſtæ, qui iuxta uaticinia Prophetarum erat futurus præcurſor Domini, ut parent homines uiam regi ſuo aduenienti. Et fuit 20. annus poſtquam ſceptrum ablatum eſt. Nam ita à Iacob Patriarcha prædictum erat:* Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat Silo, *id eſt, mulieris Semen, quod promiſſum erat primis Parentibus. Hæc igitur temporis circumſtantia conuincit hunc filium uirginis uerum Meßiam eſſe. Nam eo tempore eſt natus, quo*

cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

eum naſciturum prædixit Spiritus Dei in Prophetis. Deinde, quantum ad diem attinet, hoc eſt memorandum, quòd in eundem anni diem incidit mactatio Agni Phaſe, Conceptio Chriſti, & Paßio eiuſdem: quo die etiam putant ſancti patres, Adamum fuiſſe creatum. Hæc commendant nobis ueritatem promißionum diuinarum. Diſtulit diu Deus mittere filium poſt factam promißionem, ſed tamen manſit uerax in ſuis promißis. Promiſit ſe Filius uenturum ad iudicium, ſed differt: ueniet tamen ubi ei placidum fuerit.

SECVNDA: legatus eſt Angelus Gabriel. Quare? Primùm, ut ſeruaretur diuina ordinatio. Nam ut antea Deus ſolitus erat mittere Angelos, qui hominibus nunciarent uoluntatem Dei: ita nunc mittitur Angelus, ut ſeruiat ſaluti hominum. Hoc enim Angelorum officium eſſe docet Apoſtolus ad Hebræos cap. 1. Deinde, quia Angelus malus primæ perditionis fuit cauſa, conueniebat, ut bonus Angelus reparandæ ſalutis primus eſſet nuncius. Tertiò, hoc quoq; uirgini caſtißimæ conueniebat, ut ad eam caſtißimus mitteretur legatus.

TERTIA: quòd hic legatus à Deo miſſus ſit. Imperatorum & regum legati auidè expetuntur, ut ſciatur quid tanti principes uelint. Ecce hîc ſummus, qui mittit, Imperator, et magnus, qui mittitur, legatus. Quare meritò in admirationem excitari debemus.

QVARTA: locus, ad quem mittitur, ſignatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tur. Mittitur enim in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth. Hoc ideò factum eſt, quia ita prædictum fuit. Deinde, Deus oſtendit ſe, quæ humilia ſunt in terra, reſpicere. Quare non eſt, quòd quiſquam ſe abiectum putet, propterea quòd uel pauper uel abiectus ſit in terra.

QVINTA: ad quam perſonam mittitur, nempe ad uirginem deſponſatam uiro. Debuit quidem Chriſtus à uirgine concipi, & à uirgine naſci, iuxta uaticinia Prophetarum. Quatuor etenim hominum in mundum propagationes fuerunt, 1. fuit ſolius Adam, qui ex limo terræ formatus eſt. 2. fuit ſolius Euæ, quæ è coſta Adam ædificata eſt. 3. fuit ſolius Chriſti, qui ex puriſsima uirgine natus eſt. 4. communis eſt omnium aliorum hominum, qui ex ſeminibus maris & fœminæ naſcuntur.

Conceptus eſt igitur et natus ex uirgine Chriſtus. Primùm, quia ſi ex uiri & mulieris ſemine fuiſſet natus, in peccatis fuiſſet conceptus & natus. Sed decuit eum, qui uenit, ut tolleret peccatum, abſq; peccato eſſe. Deinde, uaticinijs debuit ſatisfieri. Gen. 3. dictum erat: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Gen. 49. Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec ueniat Siloh, id eſt, eius ſcilicet mulieris filius. Eſa. 7. Ecce, ait, uirgo prægnans pariet filium. Præterea, conueniebat ita fieri propter ſignificationem ſpiritualis regenerationis, quæ non ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex Deo eſt. Vnde Auguſtinus: Oportebat

caput

put noſtrum inſigni miraculo ſecundum corpus naſci de uirgine, ut ſignificaret ſua membra ſecundum Spiritum naſcitura.

Quòd autem hæc uirgo fuerit uiro deſponſata, habuit etiam ſuas cauſas. Nam & hac ratione matrimonij dignitas commendatur, & conſultum eſt pudiciciæ & famæ uirginis, imò etiam datus eſt cuſtos uirgini, qui eius curam haberet.

SEXTA: quòd Ioſeph fuerit de domo Dauid: idq; ita conueniebat, primùm propter oracula. Fuit enim prædictum, ut Chriſtus adueniens naſceretur de proſapia Dauidica: id quod ipſis Scribis & Phariſæis ignotum erat.

DE SECVNDO.

Secundum membrum huius Euangelicæ hiſtoriæ eſt ſalutatio Angelica, quæ eſt: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Hîc cogitemus de Eua prima parente & ſanctiſsima uirgine matre IESV, & obſeruemus, quàm diuerſas uoces audiuerint. Eua audiuit: Multiplicabo ærumnas tuas. Ærumnæ autem maledictionis ſigna ſunt ante fidem. Maria audiuit: χαῖρε id eſt, gaude. Et cauſam addit: plena es gratia, id eſt, Deus te in gratiam recepit, & delegit te unam ex toto humano genere, cui ſingulare præſtabit beneficium. Dominus eſt tecum, hoc eſt, tu habes Deum protectorem & ſaluatorem. Benedicta tu inter mulieres, hoc eſt, quemadmodum Eua erat maledicta inter mulieres,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

res, imò omnes mulieres erant maledictæ propter illam: ita tu benedicta es ex dono & fauore Dei. Tibi.n. tanta contigit felicitas, ut Seminis promiſſi mater ſis futura. Hæc eſt ſententia ſalutationis, unde facilè eſt colligere, quàm ſtulti ſunt, qui hinc uolunt facere precationem, qua inuocant beatam uirginem contra manifeſtum uerbum Dei: quibus hoc dictum uolo hoc tempore: maledictus omnis, qui inuocat creaturam, & qui detorquet ſcripturæ uerba ad ſtabiliendam horrendam idololatriam, in contemtum filij Dei, in ignominiam ſanctiſſimæ uirginis, & in ſui certiſſimam perniciem. Quando docetur in Eccleſia de uera inuocatione, etiam oſtenditur, quòd inuocatio ſanctorum ſit cultus Diabolicus, in Eccleſiam à Diabolo inuectus.

DE TERTIO.

Audita hac inſolita ſalutatione, turbatur & apud ſe cogitat, qualiſnam ſit iſta ſalutatio. Cui Angelus: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. *Vide hic quid faciat uerbum Dei. Primùm terret, deinde conſolatur. Ne timeas, inquit, quaſi dicat: non uenio, ut tibi aliquid triſte annunciem, non uenio prædicaturus iram Dei aduerſus te. Nam inueniſti gratiam apud Deum. Hic habemus firmam doctrinam, quòd ſola gratia Dei timorem expellat. Reliqua omnia adiunctam habent timorem. Amici adiunctum timorem habent, ne nos deſerant cùm maximè eis opus habebimus: ſanitas timorem habet ne perdatur:*

diuitiæ

diuitiæ non poßidentur ſine metu, nam amitti poſſunt, & amiſſæ dolorem relinquunt: potentia timet, ut quæ à ſuperiori uincatur: ſola gratia Dei timorem expellit. Qui in hac eſt, ipſe poteſt & in uita & in morte liberè inſultare Diabolo, & omnibus eius artibus. Hæc gratia quia poßidetur fide, augetur pijs exercitijs, nobis omnibus operæ precium eſt cauere, ne eam noſtra culpa amittamus. Ea enim amiſſa, nihil eſt reliquum præter turbationem conſcientiæ & maledictionem.

DE QVARTO.

Ecce concipies in utero & paries filium, & uocabis nomen eius Ieſum. *Hæc propoſitio legationis eſt, cuius ſenſus eſt: ego ex mandato Dei tibi denuncio, quòd ſis iam mater futura, & filium parias, quem uocabis Ieſum. Hîc haud dubiè caſtiſſima uirgo cogitat de promiſſo Semine: audit ſibi nomine Dei denunciari, quòd ſi paritura filium, quem Ieſum appellare iubetur.* Hoc nomen IESVS, *quod ſaluatorem ſignificat, intellexit opponi maledictioni & morti, in quam primi parentes ob ſuam transgreßionem inciderant.* Hoc nomen *ſolet fuſius explicari die Circumciſionis: quare nunc ad reliqua pergo.*

Hic erit (*inquit*) magnus. *Verè magnus, utpote filius altißimi: uerè magnus, qui potentem Satanam uinceret: uerè magnus, qui maxima daret: uerè magnus, cuius regnum æternum.* Dabit illi (*inquit*) Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Hanc *deſcriptionem ſi obſeruemus, quatuor de Chriſto hîc dici inueniemus. Primùm enim eius ueram humanitatem indicat, cùm dicit illum naſciturum ex uirgine.* Deinde *eius diuinitatem nõ tacet.* Dicit *enim*: Filius altiſſimi uocabitur. *Filius altißimi eſt eiuſdem naturæ cum altißimo.* Tertiò, *cùm addit,* hic erit magnus, *ſignificat unionem perſonalem.* E*tſi enim eſt Deus & homo: una tamen perſona eſt, non duæ.* Q*uarto loco notatur eius officium, quòd ſit* IESVS & REX, *qui regnabit in æternum.* Q*uomodo de Chriſto dici potuit, quòd eſſet habiturus ſedem* Patris *ſui, cùm ipſe dicit,* Regnum *meum non eſt ex hoc mundo, quemadmodum etiam euentus declarauit: & Dauidis regnum fuit politica adminiſtratio in Iudæa? Vmbram regni tenuit Dauid: hic eius filius ueritatem regni occupat.* Re*gnum Dauidis fuit figura & umbra Chriſti, & ideò unum regnum dicitur utrumq;, quia illud eſt umbra, hoc eſt ueritas eiuſdem regni. Deinde, mos ſcripturæ eſt diuina externis rerum imaginibus depingere, ut noſtræ infirmitati ſeruiat collatio.*

DE QVINTO.

Dixit aũt Maria ad Angelum: quomodo fiet iſtud, quoniam uirum non cognoſco: *quaſi diceret:* Q*uomodo poſſum abſq; uiro grauida fieri corporaliter (ut tu dicis) cùm nondum*

cogno-

cognouerim uirum. Sciuit caſtißima uirgo ordinem diuinitus ſancitum eſſe, ut homines conciperentur ex ſemine uirili & muliebri: neq; contrarium exemplum uidit aut audiuit poſt creationem primorum parentum. Quare hoc ſuæ rationis iudicium & experientiam in ordine diuinitus ſancito ſecuta, quærit: quomodo fiet iſtud, quoniam uirum non cognoſco, an aliquo inſolito more hic fiet conceptus? Et reſpondens Angelus, dicit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod naſcitur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei. Hîc modum conceptionis declarat Angelus, et cauſam conceptionis transfert à natura ad Deum naturæ opificem. Quaſi diceret: Non concipies ex uirili ſemine, ſed ex tuo ſemine ſolo naſcetur tibi filius, idq; operante non natura, ſed gratia. Spiritus enim ſanctus ſua diuina uirtute faciet, ut ex tuo ſemine naſcatur uerus homo. Hinc Auguſtinus: Per gratiam Dei, ſeu potentiam Dei, & operationem Spiritus ſancti, de carne uirginis aſſumtum eſt, quod uerbo eſt unitum: idq; ideò, quia ſi ex uirili ſemine fuiſſet, cum omnibus natis ab Adam immundus extitiſſet. Quòd autem ex carne natum eſt, caro eſt, mendacium eſt, uanitas eſt, Iohan. 2. Nunc autem per Chriſtum oportuit fieri gratiam & ueritatem. Non igitur potuit de uiro concipi, ſed oportuit id fieri occulta quadam Dei uirtute: quò omnis peccati purus & ſanctus,

nos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

nos quoq; purificaret et ſanctificaret, futurus Patri hoſtia ſancta & incontaminata. Deinde de *Spiritu ſancto cõceptus eſt, ut ſciamus, quòd quicquid filius loquatur, eſſe ipſiſsimam patris uoluntatem. Eſt enim Spiritus ſanctus amor Patris & filij ſubſtantialis.* Præterea, *quia Spiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctificationis & purificationis.* Hic *enim ex ſanguine, quem purificauerat, Chriſti corpus ædificauit, ut eſſet mundum & immune ab omni peccato, ut ſuprà quoq; dictum eſt.* Hæ *cauſæ fuerunt & ſunt, quòd non decuerit Chriſtum naſci ex uiri ſemine, ſed per efficaciam Spiritus ſancti.* Id *Angelus inſinuat, cùm dicit:* ideoq; quod naſcetur ex te ſanctum, filius Dei vocabitur.

E*tſi autem beata uirgo his uerbis* A*ngeli fidem habuit: tamen ut ſit confirmatior uirginis fides, addit ei ſignum, quo certificatur.* Et ecce, *inquit,* Eliſabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ vocatur ſterilis: *quaſi diceret: Tu apud te ratiocinaris contra naturæ legem & ordinem diuinitus inſtitutũ fieri, ut uirgo concipias et uirgo parias: ſed ego tibi aliud oſtendam, quod etiam eſt contra naturæ ordinem, Elizabeth cognata tua eſt ſterilis natura et ætate: natura quidem, quia tot annis uixit cum marito ſine prole, adeò quòd in eius ignominiam ſterilis ſit uocitata: ætate uerò, quòd iam exceſſerit annos pariendi, etiamſi maximè olim fuiſſet fœcunda.* Verùm *hic ſextus menſis*

eſt

eſt à quo concepit, ita Deo ordinante & uolente. Quare hoc ſigno te confirmes, uerè futurum eſſe, ut tu quoq; parias.

Vide hic conſuetudinem Dei, qui nunquam nudo uerbo agit cum homine, ſed ſemper ſignum aliquod externum addit, quò noſtræ imbecillitati magis ſe accommodet, dum ſuam uoluntatem menti per uerbum, & ſenſibus per ſigna externa uerbi ſignacula offert ueluti ſpectandum. Sic nobis per Euangelium hodie ſuam patefecerat uoluntatem, quam externis ſignis obſignat, Baptiſmo & Cœna Dominica.

Verùm in hoc colloquio Angeli cum uirgine obſeruandum eſt dictum, quo ait: Non erit impoſſibile apud Deum ullum uerbum. Hoc uerbum et hæc uox Angeli duo continet. Primum, ueritatem & certitudinem promiſſorum diuinorum obſignat. Deinde monet nos, ut potentiam Dei opponamus omni carnis ſenſui & iudicio, & ſtatuamus Deum ueracem eſſe, etiamſi tota rerum machina aliud nobis perſuadere moliretur, utq; dicamus cum uirgine: fiat ſecundum uerbum tuum: uerbo uoluntatem reuelas: potentia uoluntatem adimples, ut tibi ſoli ſit gloria. Peccator es, deploras tuam miſeriam, ſed audi uerbum uoluntatis: Nolo mortem peccatoris. Item, Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Include in hoc uerbo & uoluntatem & potentiam Dei, cui nihil reſiſtere poteſt. Quando uicinus morti tri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſtaris, confugito ad Chriſtum & audi uerbum: Beati qui in Domino moriuntur. In hoc uerbo coniunge uoluntatem et potentiam Dei, & certò ſtatuito mortem tibi fore uiam ad beatitudinem: idq; per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto honor, laus & gloria in ſecula, Amen.

IN FESTO IOHANNIS BAPTISTÆ, *Lucæ 1.*

ELizabethæ impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt uicini & cognati eius, quòd magnificè Dominus miſericordia ſua uſus eſſet erga illam, & gratulabantur ei. Et factum eſt in die octauo, uenerunt ad circumcidendum puerum, & uocabant eum nomine patris ſui Zachariam. Et reſpondens mater eius, dixit: Nequaquam, ſed uocabitur Iohannes. Et dixerunt ad illam: Nemo eſt in cognatione tua, qui uocatur iſto nomine. Innuebant autem patri eius, qui uellet uocari eum. Isq; poſtulatis tabellis ſcripſit, dicens: Iohannes eſt nomen eius. Et admirati ſunt uniuerſi. Apertum eſt autem os eius ilicò, & lingua eius, & loquebatur laudans Deum. Et peruaſit timor omnes uicinos eorũ, & per omnem montanam regionem Iudæis diuulgabantur omnia uerba hæc, & poſuerunt omnes, qui audierant,

in

in corde ſuo, dicentes: Quidnam puer hic erit? Et manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus eſt Spiritu ſancto prophetauitq́;, dicens: Laudandus Dominus Deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemtionem populo ſuo. Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo fuerũt, Prophetarum ſuorum: Fore, ut ſeruaremur ab inimicis noſtris, & de manu omnium, qui oderunt nos. Vt vteretur miſericordia erga patres noſtros, ac memor eſſet teſtamenti ſui ſancti. Præſtaretq́; iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, ac daret nobis. Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiremus ipſi, cum ſanctitate & iuſticia coram ipſo, cunctis diebus uitæ noſtræ. Et tu puer Propheta altiſſimi uocaberis, præibis enim ante faciem Domini, ad parandum uias eius, Ad dandam ſcientiam ſalutis populo ipſius, per remiſſionem peccatorum eius. Per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, quibus uiſitauit nos oriens ex alto. Vt illuceſceret his, qui in tenebris & umbra mortis ſedebant, ad dirigendos pedes noſtros in uiam pacis. Puer autem creſcebat, & corroborabatur ſpiritu: & erat in deſertis, donec ueniret dies, quo oſtendendus erat apud Iſraëlitas.

ENARRATIO TEXTVS.

ETſi autem prophana idolatria eſt inuocare ſanctos, id quod à Papiſtis in ſanctorum feſtis factitatum eſt:tamen aliquot ſanctorum feſta retinere eſt perutile,idq́; multis de cauſis.Prima, utile admodum eſt, ut cognoſcatur hiſtoria Eccleſiæ: nam inde doctrinam, confirmationem & conſolationem petere poſſumus. Secunda,dulce eſt cogitare beneficia Dei erga Eccleſiam, unde ſingularis fructus pijs accedit pectoribus. Tertia ut gratiæ Deo agantur pro beneficijs DEI erga Eccleſiæ membra. Quarta, ut perpenſis uarijs ſanctorum caſibus,obfirmemus animos noſtros aduerſus præſentes & futuros caſus, quos experiri neceſſe eſt. Quinta,ut ſancti ſint nobis in pœnitentia,& uita, cultu,confeßione,conſtantia,patientia,et alijs uirtutibus, quaſi exemplaria, ad quæ noſtram uitam formemus. Sexta,ut pijs ſuſpirijs ſanctorum expetamus conſortium. Hæ & aliæ graues ſunt cauſæ, cur ſanctorum feſta quædam in Eccleſia retinemus.Vtinam non abuterentur multi ſanctorum feſtis & alijs, ad ſuas uoluptates & inſanias: quemadmodum hoc feſto præcipuè multi abuſi ſunt in Papatu, dum in nocturnis ſaltationibus, amatorijs corollis,perpotationibus, ne dicam alia turpiora, hoc feſtum celebrarunt,quo non Deo, eius Angelis,& ſanctis placuerunt,ſed Satanæ ſeruierunt in contumeliam Dei,Angelorum & ſanctorum. Hæc ſint breuiter dicta de feſtis ſanctorum, & eorum

recto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

recto uſu: de hoc feſto unum tantùm locum tractabo, nempe hiſtoriam Iohannis, unde aliquot admonitiones extruam.

DE HISTORIA IOHANNIS BAPTISTÆ.

IN Hiſtoria Iohannis Baptiſtæ hæ perpendantur circumſtantiæ: Parentes, conceptio, natiuitas, educatio, uocatio, officium, de Iohanne teſtimonium Chriſti, mors, & ea quæ circa mortem &, poſt mortem contigerunt.

Parentes Baptiſtæ fuerunt Zacharias ſacerdos uir ſanctus, et inculpatæ uitæ, & Elizabeth mater fuit, ut ætate prouecta: ita pietate eximia. De utriſq; ita teſtatur Euangeliſta Lucas cap. 2. Erant iuſti ambo coram Deo, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini irreprehenſibiles, & non erat illis filius, eò quòd eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo proceſsiſſent in diebus ſuis. Hæc deſcriptio continet, qua fuerint pietate parentes Iohannis, qua uixerint innocentia, & quòd iam ſenium adepti ſolatio ſenectutis deſtituti fuerint, eò quòd Elizabeth ſterilis fuerit, non ſolùm natura, dum adhuc iuuencula erat: uerumetiam ætate, cùm iam anus eſſet facta. Verùm contra naturæ curſum, & ſterilitatis incommodum tandem conſequuntur, quod magno deſiderio à Deo petiuerant. Hæc proinde circumſtantia de parentibus Iohannis multa docet. 1. quòd preces piorum tandem exaudiantur. 2. quòd ab officio non ſit diſceden-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dum, propterea quòd diutius differri poſtulata uidentur. Eſt.n. pulſandum, donec nobis gratiæ oſtium aperiatur. 3. quòd afflicti in fide manentes & innocentiam tuentes, tandem conſolationem conſequantur. 4. quòd qui matrimonio ſunt copulati, debeant in timore Dei uiuere, & irreprehenſibiles eſſe. 5. quòd miniſtri uerbi & ipſorum uxores debeant alijs prælucere in omni genere uirtutum. Vt enim Zacharias maritus officij dignitatem ornauit ſanctitate uitæ: ita Elizabeth uxor ſanctam uitam et inculpatam degit. Sciuerunt enim ſe in eum dignitatis locum euectos eſſe, unde ipſorum uita alijs magis conſpiceretur. Vtinam non eſſent multi, qui Zachariam prædicant & non Zachariam uiuunt: uerùm hi ſuum inuenient iudicium.

SECVNDA circumſtantia eſt conceptionis, in qua plura ſunt conſideranda. Nam primùm conceptio Zachariæ patri fungenti ſuo officio in Templo prædicitur ab Angelo: quod cùm non credit ſenex effœtus, mutus efficitur in pœnam ſuæ incredulitatis. Hîc primùm ſe offert officium ſanctorum Angelorum, qui ſunt nuncij Dei, & miniſtri Eccleſiæ Dei, ut eam defendant, & ſeruiant iuxta Dei uoluntatem. Sed de Angelis dicenda ſunt plura die Michaëlis. Deinde, hic obſeruetur, quòd Deus ſoleat exaudire eos, qui officio ſuo ritè fungentes ex fide inuocant. Qui enim officio commiſſo non rectè, quantum poteſt, fungitur, fide uacuus eſt, & orare nequit. Quare nos Zachariæ exem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

plum ſequentes, & ritè fungamur noſtro munere, & ardenter Deum inuocemus, ut noſtris neceßitatibus ſuccurrat. Eſt enim ſuarum promißionum memor. Præterea hîc docemur, quòd Dei actio, & conſilium non impediatur impedimentis naturæ. Etſi enim Zacharias erat effœtus: Elizabeth ſterilis & natura & ætate: Dei tamen conſilium procedit, & Elizabeth concipit iuxta decretum Dei. Hinc regulam generalem extruamus, uidelicet quòd nihil decretum & conſilium Dei impedire poßit. Decreuit mortuos excitare, ſed naturæ hoc uidetur fieri non poſſe. Cui hic magis credendum, naturæ ne an uoci Dei? Deo reddatur ueritatis laus, & certò ſtatuamus, quòd qui omnipotens eſt ueritas & uerißima omnipotentia, uelit & poßit præſtare quicquid decreuit. Concipit ergo ſterilis, & effœtus ſenex fit Pater aduerſante natura, ſed mandante naturæ autore, quem puer in utero matris agnouit, quando adueniente Maria poſt conceptionem ad uocem Angeli, in utero exaltauit in teſtimonium, quòd DEVS *recipiat infantes, & uelit ab eis coli, iuxta Pſalmum: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti tibi laudem. Verùm de hac re plura dicenda ſunt die Viſitationis beatæ uirginis.*

TERTIA *circumſtantia eſt natiuitatis, de qua in hunc modum Lucas:* Vocabis, *inquit Angelus ad Zachariam,* nomen eius Iohannem, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

natiuitate eius gaudebunt: & cum natus eſſet Iohannes, uicini quod acciderat Elizabeth audientes, prædicarunt miſericordiam Dei & congratulati ſunt Elizabetæ. *Hæc circumſtantia admonet nos gratitudinis erga Deum pro acceptis beneficijs, admonet nos congratulationis, ut congratulemur illis, quibus Deus benefacit: admonet nos officij piorum parentum, ut noſtros infantes Deo commendemus: admonet nos gaudij, quod ex benedictione Domini percipimus, & illud ad Dei gloriam referamus.*

QVARTA *circumſtantia eſt educationis Iohannis, de qua Euangeliſta:* Puer creſcebat & confortabatur ſpiritu, & erat in deſerto, uſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſraël. *Et cum in deſerto eſſet, ut narrat Matthæus, habebat ueſtimentum, de pilis Camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos. Eſca autem eius erant locuſtæ & mel ſilueſtre. Hæc eſt educationis ſatis aſperæ deſcriptio. Quia enim arduum erat futurum ipſius officium, non in delicijs erat educandus, ſed potius erat aſſuefaciendus laboribus ab initio. Nam, ut ille inquit, à teneris aſſueſcere multum eſt.*

Sed quid nos hinc diſcemus? Monaſticen ne? nequaquam. Quidnam igitur? tria hinc diſcere debemus: ſobrietatem, obedientiam erga Deum, & aſſuefactionem. Sobrietas enim & continentia hoc Iohannis exemplo non ſolùm futuris miniſtris uerbi, uerumetiam omnib. Chriſtianis commendatur.

Deinde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Deinde, obedientia erga Deum in noſtra uocatione commendatur nobis. Non enim putandum eſt, quòd Iohannes hoc opus & uiuendi genus elegerit, tanquam ſanctius eſſet in deſerto uiuere, quàm in theatro hominum: ſed uocationi obtemperandum putauit. Aſſuefactio præterea commendatur nobis hoc exemplo, ut durioribus aſſueti, non frangamur laborum mole, ſi quando duriora ferenda ſunt. Delicatè educati effœminati redduntur, ut ad nihil præclarè agendum ſint idonei, quemadmodum experientia in multis docet. Zona pellicea circa lumbos eius, ſymbolum erat certaminis, quod illi futurum erat in officio ſuo cum Scribis, Phariſæis, Herode, & alijs regni Chriſti hoſtibus.

QVINTA circumſtantia eſt uocationis Iohannis. De hac circumſtantia ita ſcribit Lucas: Factum eſt uerbum Domini ſuper Iohannem Zachariæ filium. Hoc uerbum fuit uocationis, qua diuinitus uocatus eſt ad miniſterium. Hic nobis commendatur modeſtia, ut exemplo Iohannis expectemus uocantis uocem, ſiue Dei ſine medijs, quod olim ſæpius fiebat: qua ratione ſunt uocati Prophetæ, Apoſtoli, & alij interdum: ſiue Dei per media, hoc eſt, per homines, penes quos ius eſt uocandi ad aliquod miniſterium in Republica ſiue Eccleſia. Contra hoc modeſtiæ exemplum peccant curioſi, qui ſine uocatione rumpunt in officia, per feneſtras potius & tectum, quàm per oſtium. Huiuſmodi ſunt, qui uel per amicos, uel per munerum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

largitionem aucupantur officia Eccleſiaſtica, idq; non ut Deo ſeruiant, et Eccleſiam ædificent, ſed ut ſuo uentri conſulant, quæ res nõ bene cedere ſolet.

SEXTA circumſtantia eſt officij, de qua Lucas hoc modo: Et uenit in omnem regionem Iordani finitimam, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum, ſicuti ſcriptum eſt in libro Eſaiæ: Vox clamantis in deſerto, Parate uiam Domini, & rectas facite ſemitas eius &c. Habemus officium Iohannis, uidelicet ut baptizet & prædicet pœnitentiam, ut paret uiam Domino, ut Chriſtum Dominum monſtret.

Quia autem primus Dei miniſter fuit, qui baptizauit ex mandato Dei, Baptiſta dictus eſt: quia prædicauit pœnitentiam, Propheta eſt dictus: quia Chriſtum monſtrat, Elias eſt uocatus, ut ſpiritu Eliæ ueniens Domino uiam pararet: In huius officio multæ uirtutes lucent: ut conſtantia, fortitudo, confeſsio, crux, defenſio ueritatis, ardor & ſtudium propagandi Regni Chriſti. Herodem non timuit, Phariſæos non eſt reueritus, ſed officium conſtantiſsimè tuebatur uſq; ad mortem.

SEPTIMA circumſtãtia eſt teſtimonij Chriſti de Iohanne. De hac circumſtantia ſcribitur Matthæi 11. ubi Iohannes coniectus in uincula, mittit duos diſcipulos ad Ieſum, ut quærerent, num is ſit, qui uenturus ſit, an alius ſit expectandus. Verùm poſt reſponſum Chriſti, ſubijcitur teſtimonium Chriſti de Iohanne. Quid exiſtis, inquit, in deſer-

tum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tum uideretnum arundinem?uerùm quia hoc Chriſti præconium de Iohanne declaratam eſt tertia Dominica Aduentus, nolo de ea plura dicere.

OCTAVA circumſtantia eſt de morte Iohannis, & de ijs, quæ circa mortem & poſt mortem contigerunt. In morte: occaſio, cauſa, mortis genus & exemplum Iohannis.

Occaſio fuit hæc: Herodes accepit fratris ſui uxorem, qua uſus eſt ut ſua. Hoc quia Iohannes uidit eſſe contra Legem Dei, & naturæ honeſtatem, dicit Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui: quod cùm ægrè tuliſſet Herodes, mittit Iohannem in carcerem. Herodes ante hoc Iohannis factũ amabat Iohannẽ: Habuit illum pro Propheta Dei: uſus eſt interdum eius conſilio: ſed poſtquàm à Iohanne taxari cœpit ipſius inceſtus, & impura uita, ex amico fit inimicus Herodes: Iohannes in carcerẽ tanquam maleficus conijcitur. Huius Herodis exemplum multi hodie imitantur. Complectuntur ueros Dei ſeruos, donec non offendant, donec uicia non carpant: ſed mox ubi morbum indicauerint, ut phrenetici in medicos manus inijciunt.

Cauſa mortis fuit iuramentum Herodis. Nam cùm Herodes in conuiuio uidiſſet filiam Herodiadis ſaltantem, adeò placuit Herodi puellæ ſaltatio, quòd iurarit ſe daturum quicquid peteret, etiam ad dimidium regni. Puella hoc audito, currit ad matrem, interrogat quid petat. Mater, quæ Iohannem odio proſequebatur propter reprehenſam eius libidinem,

dinem, iubet ut petat caput Iohannis Baptiſtæ, quod & impetrat. Nam mox miſſo carnifice obtruncatur Iohannes, & caput illius puellæ traditur. Habemus cauſam mortis Iohannis & mortis genus. Ecce hic ad puellulæ petitionem iugulatur maximus ille heros, quo non fuit inter natos mulierum maior, iuxta Chriſti teſtimonium. Hæc ſanè ſors eſt Eccleſiæ. Hic uidemus Chriſti regnum ſanguine parari & ſanguine ſeruari.

Exemplum hoc Iohannis omnib. ſinceris Chriſti miniſtris imitandum eſt, ut uidelicet eligant potius mortem, quàm ut ad peccata hominum conniueant, certi quòd is, qui Iohannis ſanguinem tanq̃ oblationem gratiſſimã ſuſcepit, etiam ſui curam in medijs flammis ſit habiturus: cui ſit honor, laus, confeſſio & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

IN FESTO VISITATIONIS MARIÆ, *Lucæ 1.*

EXurgens autem Maria in diebus his abijt in montana cum feſtinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, ac ſalutauit Elizabeth. Et factum eſt, ut audiuit ſalutationem Mariç Elizabeth, ſalijt infans in utero eius, Et repleta eſt Spiritu ſancto Elizabeth, exclamauitq; uoce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi, ut ue-

niat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

niat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta eſt uox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit ſpiritus meus, in Deo ſeruatore me. Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica qui potens eſt, & ſanctum nomen eius. Et miſericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus eum. Præſtitit robur per brachium ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione cor-

dis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

dis ipſorum. Detraxit potentes de ſedibus, & erexit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſraël puerum ſuum, ut memor eſſet miſericordiæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, nimirum Abraham, & ſemini eius in æuum. Manſit autem Maria cum illa circiter menſes tres, & reuerſa eſt in domum ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

CVR feſta de ſanctis inſtituta ſint in Eccleſia cùm aliàs, tùm ipſo die Iohannis Baptiſtæ dictum eſt. Summa autem eò redit, ut habeamus exempla pœnitentiæ, & miſericordiæ Dei, ſeu ut explicatius dicam. Primùm, ut cum illis lapſis non deſperemus de uenia, ſed aſpiremus ad gratiam, ſeriam pœnitentiam peccatorum exemplo ſanctorum agentes. Deinde, ut fidem illorum imitemur, quemadmodum Paulus monet, Abrahami fidem nobis commendans: Rom: 4. Tùm, ut mores ſanctorum exprimere conemur honeſtè, piè, & iuſtè uiuentes, & abnegantes omnem impietatem & mundanas concupiſcentias, ut Paulus ad Titum docet.

In hunc uſum & hoc feſtum inſtitutum eſſe cogitemus, non ut ſanctam uirginem inuocemus, quod impia eſt idolatria, ſed ut habeamus, quo & animum noſtrum, et uitam informemus ad pietatem & uirtutem, exemplo huius caſtiſsimæ uirginis.

Summa

Summa autem huius Hiſtoriæ eſt, quòd Maria uirgo, poſtquàm & ſe cognouit ex Spiritu ſancto concepiſſe, & ſciuit Elizabetham cognatam iam in ſua ſenectute prægnantem eſſe, proficiſcatur ad ſuam cognatam Elizabeth, eam ſalutat, atq; ita colloquuntur de eo, quod acciderat, & ſe mutuò confirmant. Quo facto, Maria ut ſuæ gratitudinis erga Deum ſignum ederet, Pſalmum componit, & canit in laudem Dei. Loci duo.

I. *Hiſtoria uiſitationis.*
II. *Canticum uirginis.*

DE PRIMO.

In Hiſtoria uiſitationis quatuor præcipuè ſunt ſpectandæ circumſtantiæ, quæ ſunt:

1. *Mutuum officium uirginis & Elizabethæ.*
2. *Salutatio uirginis.*
3. *Elizabethæ teſtimonium de fide uirginis.*
4. *Miraculum infantis in utero matris geſtientis.*

Prima circumſtantia.

Exurgens Maria in diebus illis, abijt in montana cum feſtinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ. *Beata uirgo fructum ſuæ fidei pulcerrimum edit, nempè caritatis erga proximum. Illa enim cùm iuuencula eſſet, anum Elizabetham non contemnit, ſed cum feſtinatione accedit, ut eam iuuet & conſoletur, ſic cogitans: Ecce cognata mea eſt ſenio confecta: præterea etiam, quod natura denegatum fuit,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

fuit,miraculo eſt fœcunda facta,eget proinde mea opera: uolo itaq; ad eam proficiſci, ut mutuis nos conſolemur colloquijs, & ut ei miniſtrem.

Hinc iuuenculæ Matronæ diſcant,quomodo eas effectas eſſe erga grandæuas deceat. Maria etſi maioribus donis erat ornata,quàm nulla fœminarum in mundo fuit:non tamen inde ſuperbit:non cogitat, egóne tantis donis ornata ſeruirem iſti anui? ſed potius,q, quò maior ſit,et præſtantiorib. donis pollens, eò magis ad ſeruiendum alijs ſit obnoxia. Ioſeph tametſi ſomniauit ſolem et Lunam et undecim ſtellas ſe adorare, quo ſomnio ſignificabatur, quòd parentes ipſius & fratres aliquando ipſum eſſent ut Dominum ueneraturi: nõ tamen inde ſuperbit, ſed ſeni parenti ſeruit,et eſt obediens iuxta regulam Syracidæ: Quantò maior es,eò magis te ipſe humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam:congregationi pauperum affabilem te facito, & ſeniori humilia animam tuam. Qui iuxta hanc regulam et Mariæ exemplum uitam inſtituit, uberrimum reportabit fructum. Primum enim inueniet gratiam apud Deum: nam ut Deus ſuperbis reſiſtit: ita humilibus dat gratiam. Deinde, inueniet gratiam apud homines. Vt enim omnes oderunt ſuperbos:ita humiles & affabiles amore proſequuntur. Præterea meretur, ut ipſe ſenex effectus honoretur à iunioribus. Vt enim iuſtũ iudicium Dei eſt, ut qui iuuenis ſenes contemſit,ipſe ſenex contemtibilis fiat:ita iuſticia Dei eſt,ut qui iu-

uenis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

uenis reueritus eſt ſenes, & eos in honore habuit, ſenex honoretur & ametur à iuuenibus.

Diſcant & hinc uirgines noſtræ, non circumcurſitare per alienas domos, non ocio indulgere, ſed cum feſtinatione piè & modeſtè res ſuas agere: niſi potius placuerit ipſis Dinæ imitari exemplum, quæ ignominiam domum ſecum tulit, quàm beatæ uirginis, quæ decus & perpetuum honeſtatis teſtimonium ſecum reportauit. Olim nullus theſaurus pudentia uirginibus erat carior: at nunc et ueſtibus et geſtibus omnem impudicitiam produnt multæ, quarum pleræq; iuſtas ſuæ impudicitiæ pœnas luunt.

Secunda Circumſtantia.

Secunda circumſtantia eſt ſalutationis. Nam ingreſſa domum uirgo mox ſalutat Elizabetham. Salutatio amica humanitatis, humilitatis, & beneuolentiæ eſt teſtimoniū. Salutandi forma apud Iudæos uſitata fuit: Pax tibi: & pax huic domui, quæ ſalutandi forma de multis reb. nos admonet. Primùm enim hæc ſalutandi ratio eſt confeſsio, qua omnem pacem, omnem fortunam, adeoq; omnia proſpera à Deo eſſe cōfitemur. Secundo, eſt petitio. Qui enim ſincero corde dicit: Pax tibi, perinde eſt, ac ſi diceret: te Pater cœleſtis oro, ut huic tuam largiare pacem: hunc tua protectione munias aduerſus Satanam Eccleſiæ tuæ hoſtem implacabilem. Tertiò, ſalutatio eſt adhortatio, qua hortamur quem ſalutamus, ut Deum inuocet, ut ſe, ſuam domum, liberos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

&c. tueatur. Quartò, ſalutatio & pacis precatio eſt ſignificatio quædam, quòd hoſtes habeamus, qui nobis perpetuò ſtruunt inſidias: unde monemur, ne ſtertamus, ſed uigilemus, ne incautos nos opprimant. Quintò, pia ſalutatio eſt gratiarum actio. Nam cùm precamur alijs à Deo pacem, publicè agnoſcimus Deũ eſſe autorem pacis, quem hac confeßione prædicamus. Diſcamus ergo ab hac uirgine mutuis ſalutationibus nos inuicem excipere.

Tertia Circumſtantia.

Tertia circumſtantia eſt teſtimonium Elizabethæ de fide uirginis. Et repleta eſt S. ſancto Elizabeth, & exclamauit uoce magna ac dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui &c. Beata es quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Elizabeth impletur S. ſancto, à quo certificatur de conceptione uirginis. Nã cùm contra naturam ſit uirginem geſtare uterum, oportuit autorem naturæ doctorem eſſe gratiæ & doni, quod contigit præter naturam. Deinde ut edocta erat à Spiritu ſancto, fidem uirginis prædicat, cùm ait: Beata es quæ credidiſti: quæ breuis ſententia plura docet. Primùm enim inquit omnes eſſe miſeros, qui ſunt ſine fide. Deinde docet, quòd credentibus contingat beatitudo uera, quæ eſt in Chriſto Ieſu beätitudinis fonte uberrimo. Tertiò, indicat quis ſit fructus fidei, cùm ait: Quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino

no, quaſi dicat: Etiamſi omnium hominum experientia reclamat, etiamſi natura negat, etiamſi ratio contrà ſtatuit: tamen perficietur quod tibi à Domino dictum eſt, uidelicet quòd uirgo paries Filium iuxta Dei uerbum. Hinc diſcamus & nos, quæ ſit uera fidei indoles, & exemplo uirginis uerbo Dei adhibeamus fidem, etiamſi tota rerum natura contrarium polliceri uideatur.

Quarta Circumſtantia.

Ad ſalutationem uirginis exultat puer in utero matris: & geſtu quodam adeſſe ſignificat in utero uirginis Meßiam. Hoc ſanè magnum miraculum fuit, quòd puer nondum in mundum editus, naturæ reparatorem agnouerit. Quo miraculo & fides Elizabeth ac Mariæ confirmatur, & bonitas Dei erga infantes declaratur, qui olim promiſit Abrahamo, quòd uellet ipſius Deus eſſe, & ſeminis eius in ſempiternum: in cuius promißionis certitudinem legem ſanxit, ut infans octo dierum circumcideretur: quæ promißio, cùm ad nos pertineat, impiè et impudenter faciunt Anabaptiſtæ, qui nolunt Chriſtianorum infantes baptizari, hoc eſt, nolunt eos obſignatione gaudere, qui gratiæ cœleſtis iuxta promißionem ſunt hæredes. Anabaptiſtæ ita aiunt: Qui audit et credit, baptizandus eſt. Infans uerò non audit nec credere poteſt: Quare nullo pacto eſt baptizandus. Sed falluntur miſeri. Sic potius deberent colligere. Infantes Chriſtianorum habent promißionem: igitur hæc promißio eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ipſis baptiſmo obſignanda, ſicut infantibus iudæorum obſignata fuit circumciſione. Promiſsionis uerbum offert gratiam: promiſsionis Sacramentũ obſignat gratiam et ſymbolo docet: quemadmodum die Cœnæ Dominicæ dictum eſt. Proponamus igitur nobis Iohannem, qui in utero matris plenus Spiritu ſancto hæres eſt gratiæ communis omnibus infantibus, qui habent promiſsionem.

Sed dicunt: hoc erat miraculum. Fateor fuiſſe miraculum, & ſanè magnum miraculum, ſicuti omnia opera Dei in Eccleſia ſunt miracula. Verùm hoc addo, quòd hoc ipſum miraculum docet nos, quòd pueri poßint eſſe capaces Spiritus ſancti. Si ſunt capaces Spiritus ſancti: ſi ſunt filij Abrahæ: ſi ſunt ſecundum promiſsionem hæredes: ſi Chriſtus eos recepi mandat: cur non baptizandi? Præſertim cùm baptiſmus iſtarum rerũ ſit quædã obſignatio.

DE SECVNDO.

Maria audita oratione Elizabethæ de beneficio ſibi facto, uidelicet quòd eſſet Mater Meßiæ futura, ſui animi gratitudinem erga Deum declarat, quem celebrat in hoc Pſalmo, cùm propter ingens illud beneficium, quod ſibi contingit, tùm propter miſericordiam, potentiam et ueritatem, quæ exercet erga homines, dum timentes ſe miſericordia in gratiam recipit, contumaces iuſtè punit, & quod olim promiſit Patribus, iam tandem uerè complet. Vſus huius Pſalmi eſt, ut cognita miſericordia Dei credamus: ut cognita potentia timeamus: ut cognita ue-

ta ueritate ſperemus, ac expectemus cum patien-
tia, quæ Deus nobis ex gratia promiſit. Miſericor-
diam opponamus peccato: potentiam tyrannidi di-
aboli: ueritatem tentationibus omnibus, quas caro
uel Satan ſuggerit. Atq; his de cauſis Eccleſia ue-
tus ordinauit, ut quotidie in cœtu piorum canere-
tur hoc uirgineum carmen, Nunc ſingulos uerſus
breuiter explicemus.

1. Magnificat anima mea Dominum.
2. Et exultat ſpiritus meus, ſuper Deo ſal-
uatore meo.
3. Quia reſpexit me humilem ancillam,
ecce enim ex hoc beatam me dicent
omnes generationes.

Hoc eſt, Ego magnificè Deum prædico, et tota
gaudio perfundor, idq; ſuper Deo ſaluatore meo.
Is enim meum gaudium, qui mihi tantam præſtitit
ſalutem. Is reſpexit & gratuito fauore complexus
eſt me humilem & uilem ancillam, quæ iam ſpreta,
uilis, inſtar uilium ſeruulorum uixi: atq; ita reſpe-
xit, ut non poſthac uilem & contemtam, ut antea,
ſed beatam me prædicent omnes ætates: cui tanta
gratia facta eſt, ut ſim mater futura Meßiæ, qui
Saluator eſt meus & omnium in ſe credentium.

Ex Mariæ exemplo hoc diſcamus. 1. agnoſcere
noſtram uilitatem, & proſternere nos coram Deo
in uera pœnitentia. 2. agnoſcere beneficia Dei er-
ga nos: 3. prædicare Deum ob ſua beneficia. 4. alios
ad gratitudinem noſtro inuitare exemplo.

4. Quia magnificè mecum egit potens ille, cuius ſanctum eſt nomen.

Nulla hic iactat merita pudica uirgo : nihil ſuis tribuit uiribus, ſed omnia accepta fert Deo, *qui ſolus potens eſt, & cuius ſolius nomen ſanctum exiſtit, ut quod ſummam mereatur reuerentiam.* Deus *enim quoties nominatur, debet ob ſanctitatem prædicari, quæ relucet in omnibus operibus eius, in ingenti miſericordia, in iuſto iudicio, in potentia & ueritate, quemadmodum particulatim uirgo in ſuo exponit* Pſalmo.

5. Et cuius miſericordia in omnes ætates parata eſt timentibus ipſum.

Hic uerſus tria docet. Primum, *quòd* Deus *ſit miſericors. Secundum, quàm latè ſe extendat* Dei *miſericordia.* Tertium, *quibus illa infinita contingat miſericordia.* De Dei *miſericordia multa ſunt illuſtria dicta &* Exempla. Ero *(inquit)* Deus *tuus & ſeminis tui uſq; in ſeculum.* Item: Ego *ſum* Deus *faciens miſericordiam.* Et *apud* Eſaiam : Ego *adſum, quia miſericors ſum* Dominus Deus *tuus.* Et *Syracides:*Pius *& miſericors eſt* Deus, *& remittet in die tribulationis peccata.* Hinc Paulus Deum *uocat* Patrem *miſericordiarum, inquiens :* Benedictus Deus *&* Pater Domini *noſtri* Ieſu Chriſti, Pater *miſericordiarum, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra.* Exempla *huius declaratæ miſericordiæ ſunt plurima, quarum ſummum eſt, quòd filium ſuum unigenitum dederit, ut ſaluetur*

mundus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

mundus per ipſum. Huc illud: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in illum non pereat, ſed habeat uitam æternam. Imagines huius miſericordiæ ſunt, filius prodigus, Samaritanus, ouis perdita.

Quàm latè ſe extendit hæc Dei miſericordia? Reſpondet Virgo: in progenies progenierum, hoc eſt, in omnes ætates, in omnes nationes, iuxta illud: Miſericordia Dei plena eſt terra. Huc illud Pſalmi: Miſericordia Domini à ſeculo uſq; ad ſeculum. Iuſticia Dei Adam miſeriæ ſubiectus eſt cum tota ſua poſteritate: Miſericordia Dei Adam gratiæ particeps factus cum ſua poſteritate, modò illi ſua culpa non accerſiuerint ſibi iudicium. Huc illud Eſaiæ: Dedi te in lucem gentium, ut ſalus ſis mea uſq; ad extremum terræ. Et Simeon: Lumen quod paraſti omnibus populis.

Quibus contingit iſta miſericordia? Reſpondet Maria: timentibus eum. Hoc ipſum Dauid hiſce atteſtatur uerbis: Miſericordia Domini à ſeculo uſq; in ſeculum ſuper timentes eum. Et rurſus: Prope timentes eum ſalutare ipſius. Vbi ergo timor Dei uerus, illic & miſericordia Dei locum habet.

Sed quis eſt iſte timor Dei? Eſt uera pietas & religio, qua ſunt præditi, qui in Chriſtum firma recumbunt fiducia. Eſt autem hic diligenter obſeruandum inter cauſam miſericordiæ, & qualitatem eorum quibus contingit. Cauſa nulla eſt præ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ter εὐδοκίαν paternam in dilecto, ſicuti ipſe ait: Hic eſt Filius *meus, per quem placatus ſum. Qualitas eorum, quibus miſericordia contingit, non eſt meritum, ſed nota filiorum* Dei, *qui fide ſunt effecti filij, iuxta illud:* Dedit poteſtatem, *ut fierent filij* Dei, *quotquot credunt in nomen eius.* Fide *ſola naſcimur filij* Dei, *ſed filij* Dei *effecti debemus, ut filios* Dei *decet, in omni pietate & innocentia, & alijs uirtutibus uiuere, quas beata uirgo hîc timoris uocabulo complectitur.*

6. Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.

7. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles.

8. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

Prædicat iudicium Dei *in ſuperbos, & miſericordiam in humiles.* Exempla *infinita præbet ſacra hiſtoria & quotidiana experientia.*

9. Suſcepit Iſraël puerum ſuum, memor miſericordiæ ſuæ.

10. Sicuti locutus eſt Patribus noſtris, Abrahamo & ſemini eius in æternum.

Hoc eſt: *Promißionem miſericordiæ compleuit* Deus *miſſo* Filio. Eſt *igitur uerax & ob ueritatem celebrandus: cui ſit laus, confeßio, & gloria miſericordiæ, potentiæ, iuſticiæ, ueritatis in ſecula ſeculorum,* Amen.

IN

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

IN FESTO MICHAELIS, MATTH: XVIII.

IN illo tempore, acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quis eſt maximus in regno cœlorum? Et accerſitum ad ſe puerum, Ieſus ſtatuit in medio illorum, & dixit: Amen dico uobis, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum. Quiſquis igitur demiſerit ſemetipſum, ſicut eſt puer iſte, hic eſt ille maximus in regno cœlorum. Et qui receperit puellulum talem in nomine meo, me recipit. Qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

autem offenderit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt:expedit ei,ut ſuſpendatur mola aſinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Væ mundo ab offendiculis. Neceſſe eſt enim ut ueniant offendicula, ueruntamen uæ homini,per quem offendiculum uenit. Quòd ſi manus tua, uel pes tuus obſtaculo eſt tibi,abſcinde eum, & proijce abs te. Bonum eſt tibi ad uitam ingredi claudum aut mutilum, potius quàm duas manus, uel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Et ſi oculus tuus offendit te, erue eum,& proijce abs te. Bonum eſt tibi,ut luſcus intres in uitam, potius quàm ut duos oculos habens, mittaris in gehennam ignis. Videte ne contemnatis unum ex puſillis. Dico enim uobis, quòd Angeli eorum in cœlis, ſemper uident faciem patris mei, qui in cœlis eſt. Venit enim filius hominis ſeruare quod perierat.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC feſtum in Eccleſia ideò ordinatum & receptum eſt,ut diſcamus beneficia Dei erga nos,qui dederit nobis Angelos cuſtodes. Quare de Angelis potiſſimum hoc die docenda eſt Eccleſia. Verùm,quia Euangelica lectio, quæ hodie tractari ſolet, continet ſingulares doctrinas: uolo primùm textum Euangelij explicare. Deinde nonnulla de Angelis dicere.

Occa=

Occaſionem huic Euangelicæ lectioni præbuit arrogantia diſcipulorum Chriſti, qui poſtquàm Chriſtus ſui abitus mentionem feciſſet, contendunt de primatu, quos Chriſtus ab errore reuocat, & ſtatuit puerum in medio eorum, dicens: Niſi fueritis ſicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorum, Dehortatur præterea à ſcandalo, & commendat nobis pueros, ut eos in Eccleſiam recipiamus, ſcientes talium eſſe regnum cœlorum. Loci quatuor.

I. *Diſputatio Apoſtolorum de primatu, & eorum reprehenſio.*

II. *Admonitio de cauendo ſcandalo.*

III. *Mandatum Chriſti de recipiendis pueris.*

IIII. *Angelorum natura & officium.*

DE PRIMO.

Diſcipuli accedunt Ieſum dicentes: Quiſnam maximus eſt in regno cœlorum? Hîc *primùm obſeruanda occurrit cæcitas diſcipulorum Chriſti, non intelligentium adhuc, qualenam ſit Chriſti regnum. Somniabant fore ciuilem adminiſtrationem, in qua Chriſtus, ut ſummus Monarcha, Diſcipuli uerò ipſius ſub eo, tanquam duces, dominarentur toti terrarum orbi: ideò quærunt quiſnam illorum ſit futurus ſummus, & à Chriſto proximus. Adeò ſtupenda cæcitas eorum mentes faſcinauerat.*

Deinde licet hic uidere uirus diaboli, quod fuit etiam efficax in illis Dei organis, nempe diſcipulis Chriſti, qui erant deſtinati Apoſtoli & legati re-

gis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

gis Chriſti in ſpirituali eius regno. Quid facit? teterrimo uicio ſuperbiæ eos commaculat, adeò ut iam de primatu diſputent, hoc eſt, quisnam eorum ſit aliorum futurus Dominus.

Quid Chriſtus facit ad hanc diſcipulorum ſuorum ſtultam arrogantiam? Potuit ſanè iuſtè eos reijcere ut ſuperbos & minimè idoneos, qui ſuo ſpirituali regno adminiſtrando præficerētur: hoc tamen non facit, ſed eos paternè admonet, & ut corrigit errorem: ita ſuperbiæ uicium ſeuerè taxat Ita enim ait: Et cum aduocaſſet puerulum Ieſus, ſtatuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico uobis, niſi conuerſi fueritis & fiatis ut pueruli, nequaquam ingrediemini in regnū cœlorum. Hic exemplo & doctrina docet, quales uelit habere adminiſtratores ſui regni. Vult æqualitatem, quantum quidem ad animorum affectionem attinet: non uult, ut unus alterum tanq̄ ex alto deſpiciat: ſed ut amanter ſint erga ſe inuicem affecti, mutuis ſe proſequentes officijs: non uult ut more gentium alij alijs ſuperbè dominentur in ſpirituali ſuo regno. Nam de regnis politicis alia ratio eſt. Deinde, hic facit diſcrimen inter ſuum regnum & imperia mundana. Qui ſummus eſt in regnis mūdi, is ab omnibus uult coli & miniſtrari. Contrà, qui uult hic ſummus eſſe, debet omnium eſſe miniſter, non uerbis, ut Papa, ſed reuera, ut Paulus, Petrus, Apoſtoli, & alij ſinceri Euangelij præcones. Ita maximus in Eccleſia Chriſti eſt, qui maximè

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ximè ſeruit, minimus uerò qui maximè dominatur. Vt aũt Chriſtus ſuos diſcipulos ab iſta arrogantia reuocet, addit ſeueriſsimam comminationẽ dicens: Niſi fiatis ut pueruli, nõ ingrediemini regnũ cœlorum. Sed quid eſt, quòd uelit Dominus ſuos diſcipulos eſſe ſimiles puerulis? an non Paulus ſecus docere uidetur, cùm Corinthijs in hunc modum ſcribat: ne ſimus pueri ſenſibus? Chriſtus uult nos eſſe pueris ſimiles: Paulus uult nos eſſe pueris diſsimiles. Vtrumq; uerum eſt: Debemus eſſe pueris ſimiles, & rurſus debemus eſſe pueris diſsimiles.

Pueris ſimiles eſſe debemus, primum uera humilitate & abnegatione noſtri ipſorum, ſicuti Dominus ait: Quiſquis demiſerit ſeipſum, ſicuti eſt puerulus iſte. Eſt igitur omnis ſuperbia deponenda illi, qui uult Chriſti diſcipulus eſſe. Huc illud Chriſti: Qui uult me ſequi, abneget ſemetipſum, hoc eſt, qui uult meus diſcipulus eſſe, humiliter de ſe ſentiat, nihil ſibi arroganter tribuat. Deinde, pueris ſimiles erimus in meritorum ratione. Vt enim pueri non poſſunt aduerſus parentes de ſuis gloriari meritis: Ita nec diſcipuli Chriſti coram Domino ulla merita iactare debent, ſed fateantur ſe infantes, qui ſine paterna cura nihil poſſent. Tertiò, ſimiles erimus pueris affectu. Quemadmodum enim pueri ſe totos paternæ curæ committunt: ita diſcipuli Chriſti ſe totos in Chriſti fidem conijciant, ab eo omnia ſalutaria expectantes. Quartò, ſimiles erimus pueris obediendi ſtudio.

Pueri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Pueri boni non diſputant, quale ſit quod mandat pater: ſed quid, & eius uoluntatem agendi regulam ſequuntur, ſicuti Abraham fecit, qui ad mandatum Dei paratus erat ad mactandum filium unigenitum. Non cogitauit Abraham: quid hoc opus Deo proderit? mors filij mei mihi moleſtiſsima quidem eſt, & Deo nihil confert. Sed hoc potius, Tu mi Deus hoc mihi mandas: tuam igitur uoluntatem agendi regulam ſequar, et tibi morem geram. Proſtremò pueris ſimiles eſſe debemus malicia, hoc eſt, ut infantes malis artibus non ſtudent, non auarè colligunt, non turpem libidinem ſectantur: ita diſcipuli Chriſti à malo abſtinebunt.

Diſsimiles autem debemus eſſe pueris. Primùm, ne pueriliter deſipiamus, abſurda ſectantes, ut pueri faciunt, ſenſibus nondum firmatis. Deinde, ne imbecilles in fide ſimus, ſicuti pueri, qui per ætatem non poſſunt res ſpirituales capere. Tertiò, ne indulgeamus luſibus carnalium affectuū. Quartò, ne inſtar puerorum in doctrina pietatis incerti & inconſtantes fluctuemus, & ne, ut Paulus inquit, circumferamur quouis uento doctrinæ: ſed ſanctam exhibeamus infantiam, ad quam hortatur nos Petrus, cùm ait: quaſi modò geniti infantes &c. 1. Pet. 2.

Huc & præmium ueræ humilitatis apponit, cùm ait: Quiſquis exceperit unum puerulum talem in nomine meo, me recipit. Hoc diligenter expendatur. Primùm, Chriſtus hoc dicto uult, ut om=

ut om=

ut omnes pueros amanter complectamur, idq́; ipſius nomine. Deinde teſtatur quicquid in nomine ſuo collatum fuerit pijs, id ita ſe æſtimare, ac ſibi ipſi collatum eſſet. Quem non excitaret hæc promiſsio ad humanitatis officia erga ſuos, & maximè erga membra Eccleſiæ Chriſti? Ab altera parte admonet de pœna quam luent, qui ullos in Chriſtum credentes contemſerint. Qui, *inquit*, offenderit unum ex paruis iſtis, qui in me credunt, præſtiterit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collum eius, ut demergatur in profundo maris. *Deberet uel hæc comminatio retinere nos in officio, ne tam faciles eſſemus ad offendendos alios. Sed de hoc loco ſequitur.*

DE SECVNDO.

Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim ut ueniant ſcandala: ueruntamen uæ homini per quem ſcandalum uenit. *Hoc Chriſti dictum tria habet. Primum eſt prædictio, quòd mundus ſit futurus plenus ſcandalis. Secundum eſt indicatio ſubobſcura cauſarum ſcandalorum. Tertium eſt comminatio pœnæ, quam luet autor ſcandali.*

PRIMVM, *nos docet, admonet, confirmat. Docet quid ſit euenturum, hoc eſt, quòd mundus ſit futurus plenus ſcandalis. Deinde, quòd iſta ſcandala ſecum ſint allatura hominibus* VÆ, *hoc eſt, pœnas, ſub quibus homines ſuper ſe* VÆ *clamabunt præ anguſtijs. Eſt autem uæ, ut Baſilius ait:* θρηνῶδες ἐπίφθεγμα, *hoc eſt, flebilis acclama-*

tio,

tio,qua ſuum dolorem teſtantur,qui ſub cruce gemunt.Tum,quòd Eccleſia non ſit futura tranquilla in hac uita: ſed cùm maximè quieta uidebitur, ſubitò excitabuntur tempeſtates,quibus mirum in modum concutietur. Erit Eccleſia in mundo ſimilis Halcyoni aui,quæ in mari oua parit, & pullos nutrit. Hæc nunquam ſibi polliceri poteſt unum tranquillum diem, ſed ſe in omnem euentum parat: tranquillo mari cum ſuis pullis gaudet: obortam tempeſtatem perfert fortiter, ſperata tranquillitate animum alens: Sic Eccleſia eſt in mundo ut in mari, in quo gignit ſibi liberos. Hæc nunquam ſecura eſſe poteſt à tempeſtatibus mundi, quæ ſunt falſi Prophetæ, Diabolus, propria caro, praui hominum mores & exempla. Hæ tempeſtates cùm in Eccleſiam ingruunt, debet ipſa parata eſſe in omnem euentum: ſed tandem omnia ſuperabit per uictorem mundi Ieſum Chriſtũ, quem cùm fide apprehendimus,& nos uictores mundi euadimus, iuxta illud: Hæc eſt uictoria,quæ uincit mundum, fides ueſtra. Quare hæc uincit mundum? quia Chriſtum habet.

Deinde,admonet nos hoc dictum Chriſti,ne uel ipſi autores ſcandalorum ſimus dicto aut facto, uel ſinamus nos abduci ſcandalis, ac rurſus relabamur in priſtinas tenebras, ac à Chriſto ſaluatore turpiter deficiamus: ſicuti multis hodie accidit, ubi ſophiſtæ & tyranni pro ſua libidine omnia ſurſum ac deorſum uerſant.

Tertiò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Tertiò, hoc dictum Chriſti nos confirmat in fide Chriſti. Nam cùm uidemus euentum prædictioni reſpondere, certificamur de Euangelio, & confirmatur fides, ne cum maxima parte mundi confeſsionem abijciamus.

SECVNDVM, quod habet dictum Chriſti, eſt indicatio ſubobſcura cauſarum ſcandali. Neceſſe eſt, inquit, ut ueniant ſcandala. Sed unde illa neceſsitas? à Deo ne? Nequaquam. Deus enim non eſt autor malorum, uel delectatur ſcandalis, ſed iraſcitur autoribus ſcandali, ſicuti pœnæ oſtendunt. Vnde ergo? num à Diabolo? uerè à Diabolo. Nihil enim is aliud molitur, quàm ut Chriſti Eccleſiam ſcandalis in doctrina, moribus, in cruce euertat. Hic ſibi adiungit Sophiſtas, Hypocritas, & tyrannos mundi, quos excitat, ut nihil intentatum relinquant, quod faciat ullo modo uel ad euertendam, uel lacerandam Eccleſiam: id quod hiſtoria Eccleſiæ docet, ante diluuium, poſt diluuium, in Ægypto, in deſerto, in uarijs perſecutionibus ſub iudicibus, regibus, & ducibus, in captiuitate, poſt captiuitatem uſq; ad Chriſtum exhibitum. Deinde poſt Chriſtum hiſtoria Eccleſiæ infinita teſtimonia habet ſcandalorum, quibus Satan Eccleſiam Chriſti horribiliter inuadit.

TERTIVM, quod Chriſti dictum habet, eſt comminatio pœnæ, quam autores ſcandalorum ſuſtinebunt. Væ homini (inquit) illi, per quem ſcandalũ uenit. Significat ergo fore, ut quia alijs

ſunt ſcandalo, grauißimis puniantur pœnis. Nec eſt dubium, quin de pœnis æternis loquatur.

Cæterùm, ut diligentius caueamus, ne fiamus autores ſcandali, breuiter dicam, quæ nam ſcandalorum genera ſint cauenda, quæ à ſuis cauſis differentias accipiunt. Vnum genus ſcandali eſt, quod oritur ex mala doctrina, ſeu ex corruptelis doctrinæ Eccleſiæ. Qui hoc pacto alijs eſt ſcandalo, diabolum patrem ſuum imitatur, qui primos homines hoc genere ſcandali euertit, Gen. 3. Alterum genus ſcandali eſt, quod oritur ex malis moribus, hoc eſt, cùm alij in te reſpicientes tuos malos mores induunt. Qui ita ſcandalo eſt hominibus, regnum Satanæ extruit, & demolitur Chriſti regnum: quare ſummopere cauendum eſt. Quotus quiſq;, quæſo, hic non dat ſcandalum? Siue ad clerum, ſiue ad populum, ſiue ad magiſtratum, ſiue ad ſubditos reſpicis, uides omnia plena ſcandalis morum, adeò ut non fruſtra Chriſtus dixiſſe uideatur: Væ mundo à ſcandalo.

Tertium genus ſcandali oritur ex abuſu rerum, quæ ſua natura ſunt indifferentes, quod cauendum eſt, ne offendantur infirmi. Obſtinati et impij ſunt contemnendi, idq; Chriſti exemplo. Plura de ſcandalis aliàs diximus.

DE TERTIO.

Videte ne contemnatis unum ex pueris his. Dico enim uobis, quòd Angeli eorum in cœlis ſemper uident faciem Patris mei, qui

in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

in cœlis eſt. Hic Chriſtus nobis pueros commendat, ne illos ullo pacto offendamus: et rationem ſubnectit: quia Angeli eorum uident faciem Dei patris qui in cœlo eſt, hoc eſt, Cùm tanta cura Deus pueros complectatur, ut eis Angelos cuſtodes dederit, non decet, ut nos eos inhonoremus. Hîc obſeruemus, quòd pueri habeant Angelos cuſtodes, qui eos aduerſus Satanam tuentur. Deinde, excitemur ad gratitudimem erga Deum pro tanto beneficio. Tum ſtudeamus pijs moribus eos retinere. Poſtremò, caueamus ne ulla impietate aut turpitudine illos à nobis arceamus, qui in cœlo gaudent piorum ſanctitate & uitæ puritate.

DE QVARTO.

Quartum, quod propoſui, fuit de Angelis, de quorum natura & officio pauca dicam, ut cùm ſciamus quales cuſtodes habeat Eccleſia, tùm intelligamus in quanto uerſemur periculo.

Angelus eſt cretura Dei, ſpiritualis, intelligens, potens, condita in miniſterium Dei & Eccleſiæ: à quo ſuæ conditionis fine quidam defecerunt, et facti ſunt hoſtes Eccleſiæ, quidam autem non defecerunt, ſed manſerunt in ſua innocentia, in qua Deo & Eccleſiæ ſeruiunt. De quibus Epiſtola ad Hebræos ita ait: Non ne omnes ſunt miniſtratores ſpiritus, qui miniſterij cauſa mittuntur propter eos, qui hæredes erunt ſalutis. De malis Dominus ait, quòd Satan cum ſuis ſit mendax & homicida ab initio. Et Petrus dicit: Diabolus ſicut Leo cir-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

cumit, quærens quem deuoret. Hinc facilè eſt intelligere, quòd Eccleſia *in mundo ſit ueluti ciuitas, quam ut* Angeli *boni intus defendunt: Ita mali foris oppugnant. Cùm igitur in tanto uerſamur diſcrimine, rogemus* Deum, *ut ſuis nos* Angelis *tueatur, cui laus, honor, & poteſtas in ſecula ſeculorum.* Amen.

IN FESTO OMNIVM SANCTORVM, *Matthei.5.*

CVm uidiſſet IESVS turbas, aſcendit in montem, & cùm conſediſſet, acceſſerunt ad illum diſcipuli eius, & poſtquam aperuiſſet os ſuum, docebat illos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem accipient. Beati mites, quoniam ipſi hæreditatem accipient terræ. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Beati pacifici, quoniam hi filij Dei uocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis, cùm probra iecerint in uos homines, & inſectati fuerint, & dixerint omne malum uerbum aduerſus uos mentientes propter me: Gaudete

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

& exultate, quoniam merces ueſtra multa eſt in cœlis.

ENARRATIO TEXTVS.

FEſta de Sanctis in Eccleſia inſtituta ſunt, non ſine grauißimis cauſis, quas ordinè recenſebo, ut in noſtrum commodum Sanctorum feſtis uti poßimus. Prima, ut cognoſcatur Eccleſiæ hiſtoria. Id enim ualdè utile eſt: nam & inde Eccleſiæ ſtatum, & quos habuerit defenſores & hoſtes Eccleſia intelligimus.

Secunda, ut cogitentur beneficia Dei erga Eccleſiæ membra. Paulus ex perſecutore factus eſt Apoſtolus. Petrus qui Dominum ſuum negarat, in gratiam eſt receptus, Magdalena peccatrix pro filia agnita eſt, dum in Chriſtum fide recumbit. In mortis articulo Chriſtus ſe contemplandum præbuit Stephano: atq; ita in ſingulis ſanctis Dei ſingularia beneficia uidere eſt.

Tertia, ut conſideratis hiſce Dei beneficijs erga ſanctos, nos agamus Deo gratias, quòd in miſeros peccatores conuertentes ſe ad Dominum per ueram pœnitentiam, fuerit adeò miſericors, & eos in gratiam receperit, & tot ornauerit beneficijs, ac ſpiritu ſuo in hoc deſerto rexerit.

Quarta, ut uarij ſanctorum caſus perpendantur et conferantur cum periculis noſtri temporis. Vt olim pij opprimebantur ab impijs: ita et hodie. Olim ſancti gaudebant ſub pijs gubernatoribus, et interdum iugum grauius tyrannorũ experiri cogeban-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

gebantur: ita & hodie. In his caſibus uarijs debemus nos erigere exemplo ſanctorum.

Quinta, ut ſanctos imitemur in pœnitentia, uita, cultu, confeßione, conſtantia, patientia, & alijs uirtutibus. Debent ergo ſancti nobis eſſe ueluti exempla regulæ uitæ noſtræ. Verbum Dei requirit pœnitentiam, cultũ Dei, confeßionem, patientiam: ſed ſancti Dei huius uerbi exempla ſuppeditant.

Sexta, ut pijs ſuſpirijs ſanctorũ expetamus conſortium, quo liberati tandem ex his anguſtijs, beati uiuamus cum Chriſto in omni æternitate: qua de cauſa Chriſtus pronunciat ſuos diſcipulos beatos, etiamſi uarijs ærumnis in hac uita affligantur. Et huc pertinet hodiernum Euangelium de beatitudinibus uarijs, ſicuti nunc audiemus: ſingulas ergo beatitudines ordinè declaremus. Locus unicus.

De beatitudine diſcipulorum Chriſti.

Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Hoc uerſu oſtendit Chriſtus primum gradum ad ſummas opes. Summæ opes ſunt poſſeßio regni cœlorum et æternæ uitæ. Gradus autem eſt ad has opes primus paupertas ſpiritus, quia contriti & contuſi ſentimus nos omnis iuſticiæ eſſe inopes.

Quid? an non hæc paupertas nos excludit è regno cœlorum? Sicut rectè dicitur: primus gradus eſt ad ſanitatem nouiſſe morbum, quia qui morbum nouit, quærit conueniens remediũ: ita primus gradus eſt ad opes cœleſtes paupertas ſpiritus, quia qui

qui hanc ſentit, quærit opes aliunde. Et ſicut morbus ſua natura gradus eſt ad mortem, niſi ſuccurrat medicus: ita hæc paupertas rectà ad infernum mitteret, niſi Chriſtus ſuas opes nobiſcum communicaret. Non ergo diuitiæ nobis contingunt ſpirituales merito paupertatis, ſed beneficio regis cœlorum, ad quem implorandum nos cogit ſenſus ſpiritualis huius paupertatis. Senſus ergo huius loci eſt, nihil eſſe cur illi ſe infelices eſſe putent, qui reuera ſentiunt in animo, ſe eſſe omnis iuſticiæ inopes, cũ iſtæ ſuæ inopiæ ſenſus ſit primus gradus, quo ad ſummas opes, id eſt, in regnum cœlorum aſcenditur, nõ quidem per ſe & ſua natura, ſed quia cogit nos illum quærere, qui ſolus uia eſt in cœlum.

Qualis autem ſit paupertas ſpiritualis, ex collatione facilius intelligi poteſt. Vt enim paupertas mendicitatis eſt non ſolùm ſumma inopia, uerumetiam eius publica profeſſio: ita paupertas ſpiritus eſt non ſolùm ſumma opum cœleſtium, hoc eſt, iuſticiæ, ſanctitatis, & innocentiæ inopia, uerumetiam eius profeſſio coram Deo, à quo petimus ut propter Chriſtum noſtræ ſuccurrat inopiæ. Hæc ergo paupertas ſita eſt in uera pœnitentia & expetitione opum cœleſtium.

Monachi abuſi ſunt hoc loco. Nam ex eo docuerunt, paupertate, id eſt, mendicitate homines mereri regnum cœlorum, cum Paulus apertè dicit, Rom. 6. Donum Dei eſt uita æterna per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Si donum eſt gratui=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

tum, certè non comparatur paupertate, quæ ſanè ſua natura nihil meretur, ſed eſt pœna, cuius cauſa eſt partim prodigalitas, partim pigritia.

Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem accipient. *Hæc mirabilis eſt concio. Pronunciat beatos lugentes: cùm nihil magis felicitati repugnet quàm luctus: uerùm Chriſti dictum intelligendum eſt non de luctus tempore, ſed de euentu: nam ita ait:* Quia conſolationem accipient, *ſcilicet finito in hoc mundo luctu.* Hic *luctus cauſam habet partim ſpiritus paupertatem, partim ærumnas præſentis uitæ, quæ nos tanquam igni quodam excoquunt & explorant, & quaſi ſtimulis nos excitant ad expetendum æternum gaudium, quod omnes lacrimas abſterget.* Non *ergo luctus per ſe cauſa eſt felicitatis, ſed quia compellit nos ad Chriſtum, qui eſt autor omnis conſolationis.*

Huc proinde Pauli dictum pertinet: Gloriamur *in tribulationibus, quia operantur patientiam: patientia probationem: probatio ſpem, ſpes autem nō confundit, quia* Deus *nos diligit. Hinc facilè intelligi poteſt, Chriſtum nō loqui de quouis luctu, ſed de luctu, qui eſt ſecundum* Deum, *non de luctu mundi.*

Beati mites, quoniam ipſi hæreditatis iure terram poſſidebunt. *Mites ſunt placidi, manſueti, faciles, humani, qui ſuos affectus mitigant: qui læſi faciles ſunt ad condonandam iniuriam: qui malunt rem perdere quàm cōtendere. Hæc uirtus mãſuetudo è timore* Dei *& uera humilitate na*

ſcitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

ſcitur,quam Chriſtus ſuis commendat , dicens:Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.Regula eſt : Diſcipuli Chriſti mites eſſe debent. Exemplum regulæ eſt Chriſtus. Vult enim ut hanc uirtutem meditantes ſe intueamur. Non dicit Dominus : diſcite à me mortuos ſuſcitare, dæmones effugare, ſuper mare ſiccis pedibus ambulare, 40. dies & noctes ſine cibo uiuere, ſed hoc dicit : diſcite à me,quia mitis ſum,& humilis corde. Hæc humilitas habet ſecum germanam dilectionem,de qua Dominus : in hoc cognoſcent omnes, quòd mei diſcipuli ſitis,ſi uos mutuò dilexeritis.

Sed quid promittitur mitibus? beatitudo , idq́; propter euentũ:nam hæreditatis iure terram poſſidebunt, non quòd in terra ſimus uicturi, ſed propter typum. Terra enim olim promiſſa patribus, fuit typus & figura regni cœlorum, atq́; ideò ueritas umbræ nomen accepit.

Hoc loco qui abutuntur ad ſtabiliendum dogma de merito , ac ſi noſtris uirtutibus mereri cœlum poſſemus,ſtulti ſunt, non animaduertentes Chriſti uerba. Dicit enim eos poſſeſſuros iure hæreditatis terram. Vbi eſt illud hæreditatis ius? Non'ne ideò hæredes ſumus,quia in Chriſto gratis adoptati per fidem? non'ne Paulus dicit: Vita æterna eſt donum Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Aliud eſt loqui de cauſis ſalutis,aliud de nouis qualitatibus eorum,qui hæredes ſunt ſalutis.

Beati qui eſuriũt & ſitiunt iuſticiam,quoniam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

niam ipſi ſaturabuntur. Chriſtiani in hac uita nunquam ita ex fontibus ſalutis hauriunt aquam, quin magis ſitiant, quos hic conſolatur Dominus, promittens fore,ut tandem ſaturentur:ex qua ſatu ritate ſe felices profitebuntur. Quiſquis eſurit & ſitit iuſticiam,duo optat.Primùm,ut publicè glori= ficetur Deus recta doctrina,ſancta uita,et confeßi one.Deinde,ut priuatim ſinguli agnoſcant Deum, fidem Chriſti concipiant, impleantur S. ſancto, ac ſancta puraq; uita iuſticiã Dei meditentur. De hac ſatietate loquitur Dauid, quam tùm demum fore di cit,cum apparuerit gloria eius. Ibi.n.(ut eſt in A= pocalypſi) ſancti non eſurient neq; ſitient amplius.

Beati miſericordes, quoniam ipſi miſeri- cordiam conſequentur.Hîc nobis commendatur miſericordia erga miſeros.Vult enim Chriſtus ſuos diſcipulos,non tantùm tangi proprijs malis,uerùm etiam affici aliorum miſeria:quod ſanè eſt ueræ ca= ritatis officium. Neq; Chriſtus tantum requirit,ut condoleamus ærumnis et miſerijs aliorum:ſed opus ſimul requirit:uult ut miſeris manus auxiliatrices porrigamus.Ne aũt hominum ingratitudine fran= gantur,adiungit promißionem.Promittit enim fo= re,ut qui miſericors fuerit in proximum, miſeri= cordiam rurſus conſequatur: idq; non ſolùm apud Deum,uerumetiam apud homines. Deus promittit miſericordibus miſericordiam, & facit etiam, ut inueniamus miſericordiam apud homines, dum il= lorum animos flectit ad benefaciendum nobis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum uidebunt. *Mundities cordis hic nobis commendatur, quæ opponitur duobus maximis uicijs, aſtutiæ & libidini. Cùm opponitur aſtutiæ, eſt ſimplex candor, quo agimus cum hominibus ſincerè & apertè ſine obliquis fallendi artibus. Hoc ergo Chriſti dictum aduerſatur iudicio plerorumq; hominum. Plerique enim tum demum ſe beatos putant, quando alios aſtutè circumuenire poßint ac fallere: unde & prudentiæ laudem & lucrum uenantur, & fauorem magnorum hominum aucupantur. Verùm Chriſtus non uult, ut ſui diſcipuli ita agant, ſed ut potius ſint contenti ſimplici candore, ut cor, manus, lingua quàm optimè conſentire uideantur. His promittit ut Deum uideant, in cuius uiſione ſumma eſt ſita felicitas. At cùm munditie cordis opponitur libidini, eſt uera caſtitas, quam Paulus ſanctitatem uocat, cùm inquit: Præſtate ſanctitatem, ſine qua nemo uidebit Deum. Vt enim Deus abominatur libidines: ita ſummè delectatur caſtitate fidelium.*

Beati pacifici: quoniam ij filij Dei uocabuntur. *Hic magnam & raram uirtutem ſuis diſcipulis commendat Chriſtus. Pacifici ſunt, qui paci & tranquillitati faciendæ et conſeruandæ ſtudent. Hi quia diuerſum ſtudium à filijs Satanæ habent, fili Dei uocabuntur, ut qui Dei Patris exemplo pacis et trãquillitatis ſunt autores, & multos ſuo hoc pacis ſtudio iuuant & oblectant. Quemadmodum*

enim

enim Balſamum precioſum integrã domum ſua replet fragrantia:ita unus uir pacis ſtudioſus magnũ cœtum diſsidentem in concordiã reducere poteſt. Non ergo immeritò Dauid concordiæ et pacis ſtudium celebrat, ita canens : Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in unum. Sicut ungentum optimum ſuper caput defluens ſuper barbam, barbam Aaron, quod defluit per oram ueſtimentorum eius. Sicut ros Hermon, qui deſcendit ſuper montes. Vt.n. rore terra fœcunda redditur benedicente Domino:ita ubicunq; ſunt multi pacis ſtudioſi, fœcundæ ſunt & felices politiæ, Eccleſiæ & œconomiæ. Contrà, ubi non eſt pacis ſtudium, illic ariditas & ſiccitas, hoc eſt, ſumma miſeria.

Beati qui perſecutionem patiuntur iuſticiæ cauſa, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. *Quia maximè concutit infirmorum animos ſcandalum perſecutionis, ualdè commodè ſuos de cruce admonet, ut non fracti perſecutionum acerbitate abijciant confeſsionem:ſed potius propoſitum regnum cœlorum intueantur:cuius potiundi deſiderio magis contendant per tribulationes multas introire in regnum cœlorum. Imitemur ergo eorum exempla, qui dum currunt in ſtadio, reſpiciunt ad præmium, quod ab Aganothete propoſitum eſt, et ita alacres properant, donec ad metam uentum fuerit:ita uult ſuos facere Chriſtus: non uult ſegnitiem, ſed infatigabile currendi ſtudium, donec ad metam regni cœlorum perueniant.*

Deinde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Deinde, cùm Chriſtus hic unam perſecutionis cauſam ponit, nempe iuſticiam, uult ut ita uitam inſtituamus, ne pati cogamur noſtra culpa, ſeu propter noſtram iniuſticiam. Tùm enim perſecutio eſt iuſta pœna, non teſtimonium defenſæ iuſticiæ & ueritatis. Et Petrus monet, Ne patiamur ut iniuſti, ſed ut iuſti, idq; exemplo Chriſti, Prophetarum, Apoſtolorum & multorum martyrum.

Beati eritis, cùm conuiciati fuerint uobis, & uos perſecuti fuerint, & dixerint quiduis mali aduerſus uos, mentientes mea cauſa. Exponit quid ſit pati perſecutionē propter iuſticiam, Si conuiciati uobis (*inquit*) fuerint iniuſtè, ſi perſecuti uos fuerint odio Euangelij, Si dixerint omne malum mentientes. *Nam ſi uerum dixerint, non eritis beati. Si propter peccata ueſtra perſecutionē patiamini, non continuò eritis felices. Nā cauſa (ut inquit ille) facit martyrē non ſanguis.*

Gaudete, *inquit*, & exultare, quoniam merces ueſtra multa eſt in cœlis. *Merces eſt compenſatio obedientiæ erga Deum in perſecutione præſtitæ. Non hoc dicto ſignificat Dominus nos cruce mereri cœlum, quia cœlum eſt filiorum hæreditas: ſed potius nos ad ferendam crucem extimulat, propoſita Patris clementia, qui nobis compenſationem laborum, quos ſuſtinemus in hac uita, pollicetur, quæ compenſatio in cruce fundata eſt D. N. Ieſu Chriſti, cui unà cum Patre & S. ſancto ſit honor, poteſtas, & gloria in ſecula ſeculorum,*

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

VITEBERGAE

EXCVDEBAT IOHANNES
CRATO.

ANNO M. D. LXVII.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 879 8°